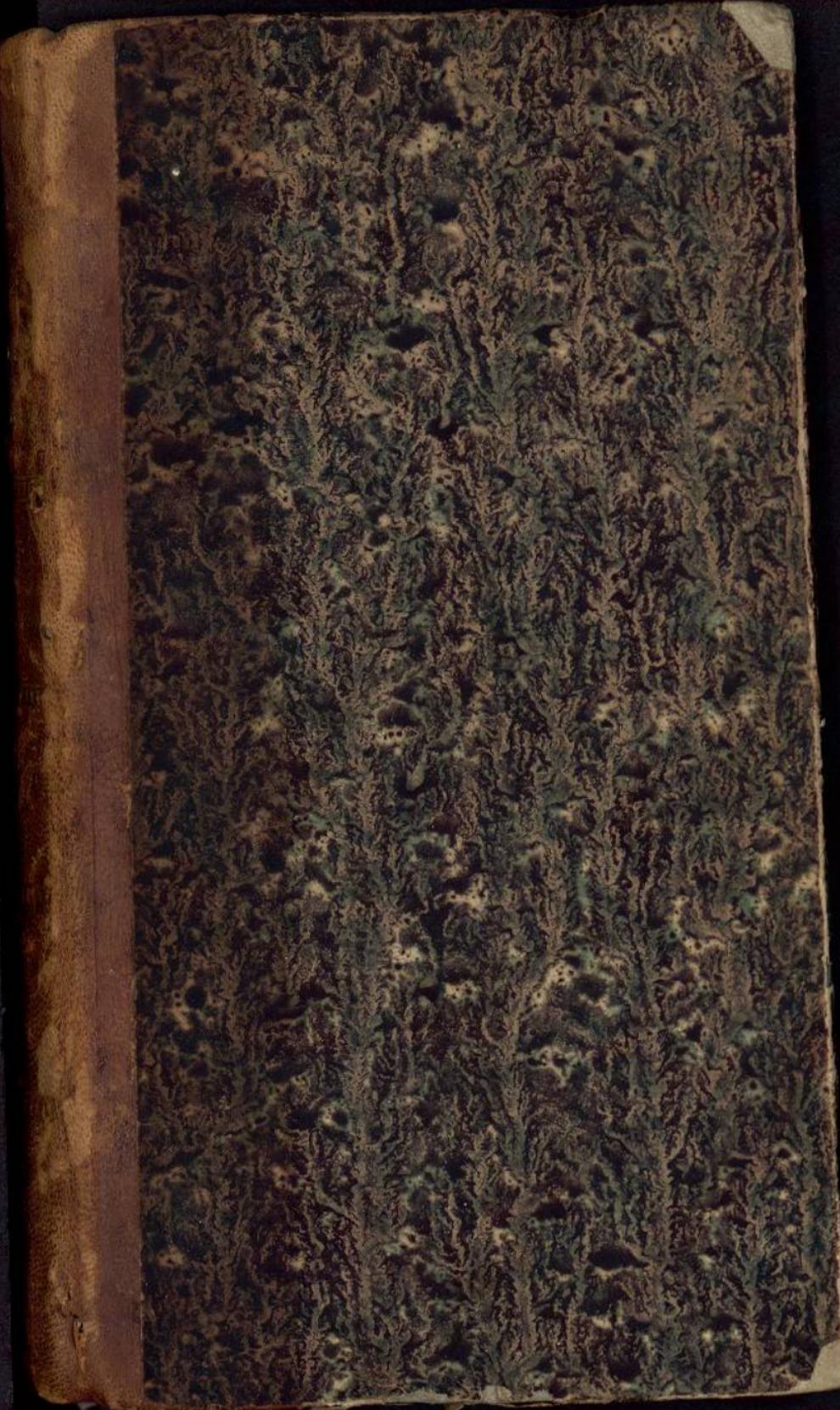
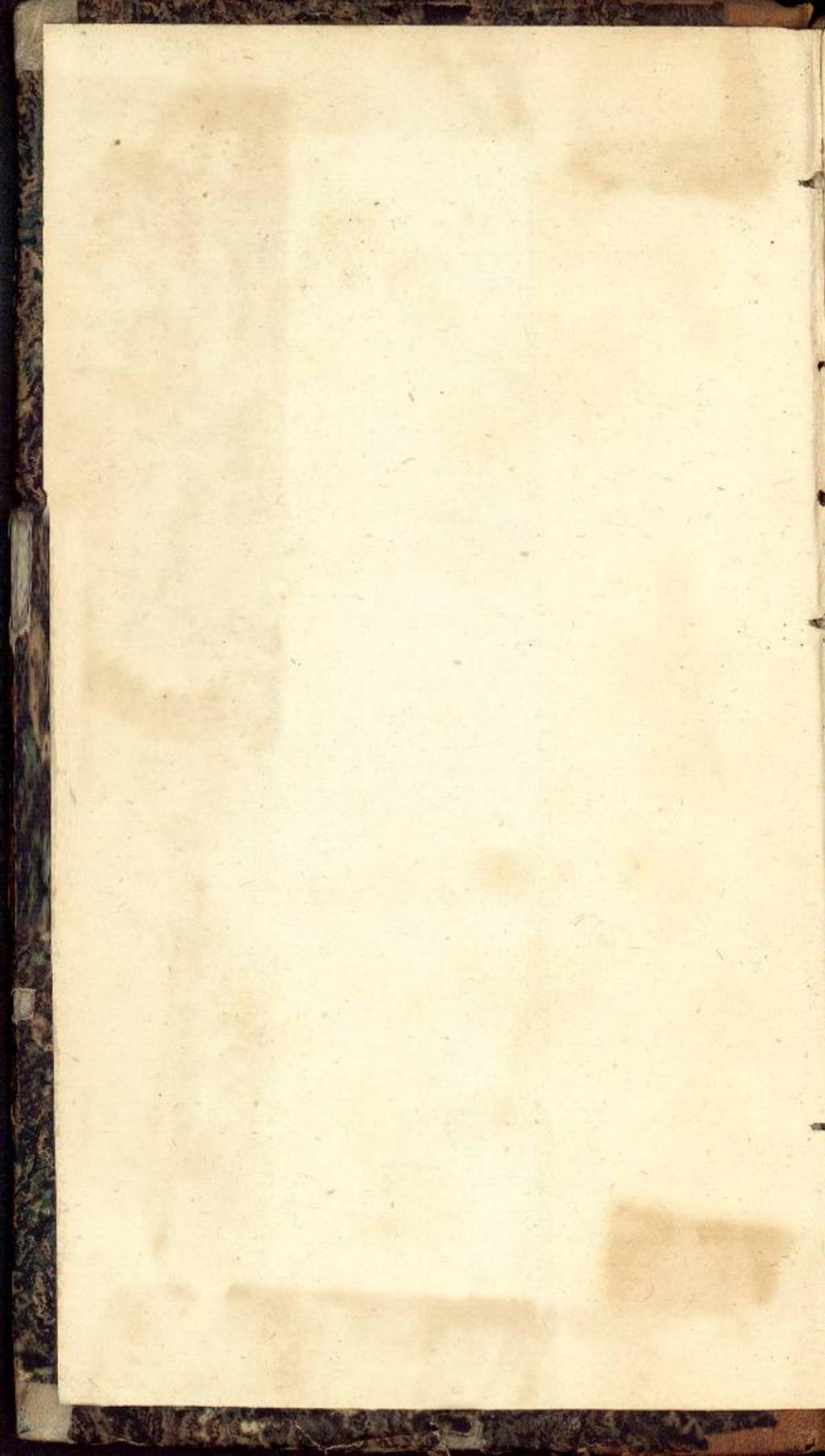

INSTITUTIONES

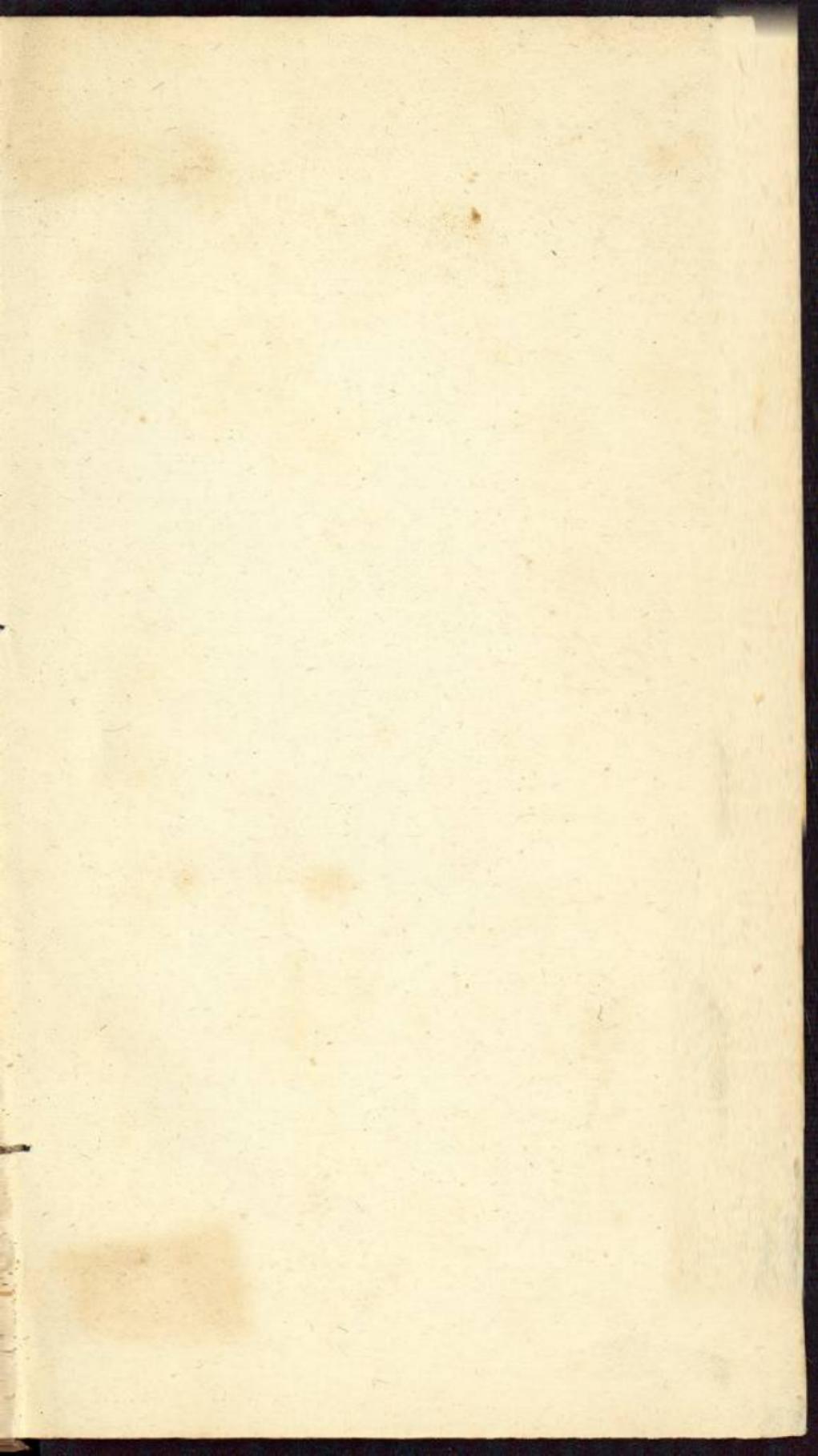
THEOLOGICAE

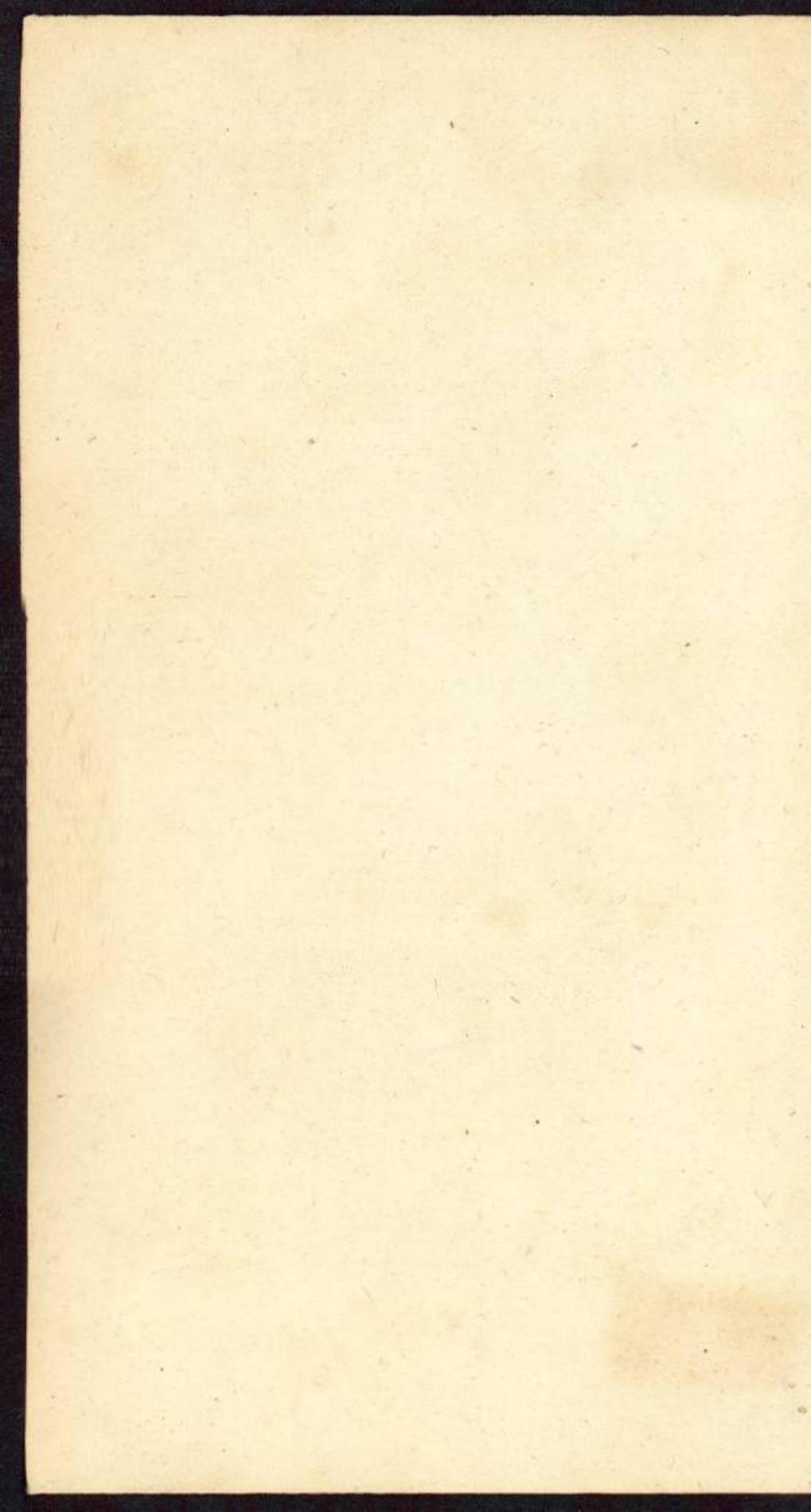
5

Rep. PF XIX 390. (5)

COMPENDIOSÆ

INSTITUTIONES

THEOLOGICÆ,

AD USUM SEMINARII TOLOSANI;

Jussu et auctoritate Illustrissimi et Eminentissimi
D. D. Cardinalis

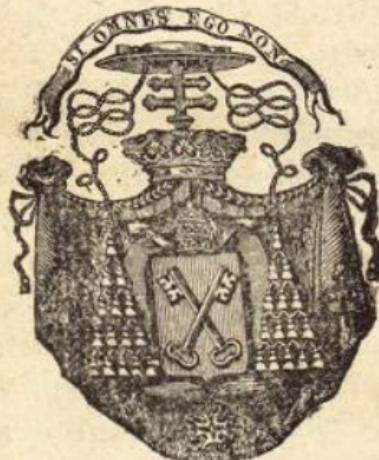
ANNÆ ANTONII JULII DE CLERMONT-TONNERRE,

ARCHIEPISCOPI TOLOSANI ET NARBONENSIS,

GALLIARUM PRIMATIS, ORDINIS REGII SANCTI SPIRITÙS COMMEN-
DATORIS, DUCIS AC PARIS FRANCIAE, REGNI MINISTRI REGISQUE
A PRIVATO CONSILIO, DOCTORIS SORBONICI, etc., etc., etc.,
in lucem editæ.

TOMUS QUINTUS.

DE ACTIBUS HUMANIS, DE LEGIBUS, DE PECCATIS,
DE PRÆCEPTIS DECALOGI.

TOLOSÆ,
E TYPIS JOANNIS MATTHÆI DOULADOURE.

M. DCCC. XXVII.

1827

CHRONICA
POLONORVM
ET MAGDEBVRG
ANNO MCMXVII

INSTITUTI POLONORVM IN MAGDEBURGO
AD CENIS VITAE ET MORTIS

ARCHIVI POLONICO SOCIETATIS POLONICAE

EDITIONIS TERTIAE REFORMATAE

TRACTATUS

DE

ACTIBUS HUMANIS.

QUATUOR capitibus præsentem complectemur Tractatum. Agemus in primo de naturâ , divisione et principiis internis actuum humanorum ; in secundo , de principiis eorum externis ; in tertio , de ipsorum proprietatibus ; in quarto , de regulis eorumdem.

CAPUT PRIMUM.

*De Naturâ , Divisione et internis Principiis
Actuum humanorum.*

TRIPLICI sensu accipi possunt actus humani. 1.º Latè , pro iis actibus qui nec liberi sunt , nec voluntarii , quales sunt motus primò primi ; aut qui nullatenùs diriguntur à ratione , qualis est volitio infantis : ii autem actus vulgò dicuntur *Actus hominis*. 2.º Strictius , et magis propriè , pro quounque actu voluntario , sive liber sit , sive non . 3.º Strictissimè , pro omni et solo actu libero.

Agitur è loci potissimum de actu humano hoc tertio sensu sumpto , qui et definitur : *Actus ab hominis voluntate deliberate et liberè procedens.*

Hinc 1.º dividuntur actus humani in *elicitos* et *imperatos*: actus *eliciti* dicuntur ii qui immediatè procedunt à voluntate, v. g., amor et odium; *imperati*, ii sunt qui, imperante voluntate, ab aliâ facultate eliciuntur, quales sunt meditatio, deambulatio, etc.; 2.º in *bonos* et *malos*, de quibus infrà; 3.º in *naturales* et *supernaturales*: *naturales* sunt qui naturæ viribus producuntur; *supernaturales*, qui adjuvante gratiâ Christi fiunt; 4.º in *interiores*, qui exteriùs non manifestantur, ut cogitatio; et *exteriorès* qui extrinsecùs patent, ut elemosyna.

Nomine principiorum actus humani, ea omnia intelliguntur quæ ad actus humanos concurrunt, sive in ipso sint homine, sive extra ipsum; undè duplicitis generis distinguuntur, interna et externa. Tria sunt principia externa: bonum, finis et beatitudo, de quibus in sequenti capite. Tria similiter interna principia: intellectus, voluntas, et libertas. Intellectus prout hic sumitur, est facultas cognoscitiva, directrix actuum humanorum ad honestatem; voluntas est facultas bonum prosequens prout sibi ab intellectu morali fusiùs agemus capite 4.º, ideo duabus sectionibus hic disserere sufficiet de voluntario et libero.

SECTIO PRIMA.

De Voluntario.

Duo sunt expendenda: 1.º quid et quotuplex sit voluntarium; 2.º per quid tollatur.

ARTICULUS PRIMUS.

Quid et quotuplex sit Voluntarium.

Voluntarium est id quod fit juxta cognitionem intellectus et voluntatis inclinationem. Ad voluntarium ergo duæ requiruntur et sufficiunt conditiones, advertentia, scilicet, rationis, et consensus voluntatis.

Hinc differt voluntarium ut sic, à libero; quia ad liberum præter assignatas conditiones, tertia alia requiritur, potestas nempè agendi, vel non agendi, ut modò dicemus; undē omne liberum est quidem voluntarium, sed non omne voluntarium est liberum. Sic in Beatis, amor Dei est voluntarius, sed non liber.

Voluntarium dividitur 1.º in voluntarium *simpliciter*, et in voluntarium *secundum quid*: prius fit ex plenâ voluntatis inclinatione; posterius est mixtum, fitque ex voluntatis consensu, sed non sine aliquâ repugnantiâ, qualis est, ingruente tempestate, projectio mercium in mare.

2.º In voluntarium *liberum*, quod oritur ex deliberatione mentis et libero voluntatis consensu, seu quod præter cognitionem intellectus et voluntatis inclinationem, includit insuper liberam ejusdem voluntatis electionem; et voluntarium *necessarium*, quod fit duntaxat juxta cognitionem intellectus et propensionem voluntatis, qualis est amor beatificus.

3.º In voluntarium *directum* et *indirectum*: *directum* est illud quod in se et immediatè intenditur, ut si quis sciens et volens pejeret; voluntarium *indirectum* est illud quod mediatè

solum et in alio, putà in causâ volitum est, v. g., si quis velit se ineibriare, prævidens futurum ut in ebrietate pejeret. Ut autem effectus censeatur moraliter voluntarius in causâ, id est, ut ad meritum vel demeritum imputari possit, tres vulgò requiruntur conditiones: 1.ª ut agens advertat aut advertere potuerit ex causâ secundum effectum: hinc immodestiae reus non fuit Noe, quia nescivit vinum hujus effectus esse causam; 2.ª ut auferre potuerit vel non ponere causam: ad impossibile enim nemo tenetur; 3.ª ut causam hanc auferre vel non ponere tenetur: undè non peccat Sacerdos qui debitâ cum prudentiâ confessiones audit, ex quibus certò novit se pravas cogitationes aut motus obscoenos esse passurum.

Voluntario opponitur involuntarium; quia autem duo includit voluntarium, cognitionem nempè mentis, et voluntatis inclinationem, hæcque cognitio et inclinatio varios suscipere potest gradus, hinc variæ sunt involuntarii species. 1.º Involuntarium aliud est tale *positivè* et *contrariè*, quod non solum est non volitum, sed etiam nolitum et voluntati contrarium; talis est renitentis hominis detrusio in carcerem; aliud est involuntarium *negativè* tantum, quod est præcisè non volitum, seu quod fit absque ullâ mentis advertentiâ; v. g., locutio hominis dormientis, motus primò primi. 2.º Involuntarium contrariè duplex est, unum *simpliciter*, quod voluntati prorsùs displicet et opponitur, ut prædicta detrusio in carcerem, et concupiscentiæ motus qui quandoquè insurguunt contra voluntatem toto affectu renitentem; alterum *secundum quid*, quod voluntati sub aliquo

quidem respectu displicet, sub alio tamen magis placet, qualis est, ingruente tempestate, projectio mercium in mare; 3.º dormientium actiones sunt simpliciter involuntariæ negativæ, semi-dormientium verò semi-involuntariæ, quia in illis nulla est advertentia, in his autem semi-plena.

ARTICULUS II.

Per quid tollatur Voluntarium.

Causæ involuntarii quatuor possunt distingui, scilicet: vis seu coactio, metus, concupiscentia seu passio, et ignorantia. De singulis agendum.

§ I.

Utrum vis seu coactio tollat Voluntarium.

Violentia, vis et coactio idem sonant, eorumque nomine intelligitur, motio ab extrinseco principio proveniens, cui voluntas renititur. Unde violentum seu coactum est id quod fit à principio extrinseco, contra propriam voluntatis inclinationem. Quia verò aliquid potest esse et fieri vel contra omnem, vel contra aliquam solum voluntatis inclinationem, idcirco duplex distinguitur violentum sicut et involuntarium, aliud absolutum et simpliciter, aliud secundum quid.

Dico 1.º violentiam simplicem et absolutam tollere voluntarium ab iis actibus in quos cadit.

Patet quia de ratione voluntarii est, ut sit à principio intrinseco, seu à voluntate, et quidem fiat juxta ejusdem voluntatis inclinationem: atqui omnis actus in quem cadit coactio, non est

à principio intrinseco, nec fit etc. ; ergo, etc.
Dico 2.º coactionem simplicem et absolutam cadere non posse in actus elicitos voluntatis, seu voluntatem simpliciter cogi non posse ad actus elicitos; et idcirco nulla violentia efficere potest ut actus à voluntate eliciti, sint simpliciter involuntarii.

Prob. Quia omnis actus à voluntate elicitus est essentialiter voluntarius, ab intrinseco principio procedens, verè volitus, et ideo juxta voluntatis inclinationem : atqui sine manifesta contradictione talis actus non potest esse simpliciter involuntarius, seu coactus, ab extrinseco principio ortus, et renitente voluntate ; ergo, etc.

Dixi, coactionem simplicem, coactio quippe secundum quid cadere potest in actus elicitos, ut patet de mercatore qui ortā tempestate verè vult merces in mare projicere, item et de eo qui metu mortis pecuniam dat latroni; hæc tamen coactio non omnino tollit voluntarium, sed minuit duntaxat, cum aliqua remaneat ratio voluntarii, nec omnino resistat voluntas.

Dico 3.º violentiam simplicem cadere posse in actus qui dicuntur imperati, à quibus ideo omne perimit voluntarium.

Patet 1.ª pars, quia actus imperati possunt fieri ab extrinseco principio, renitente voluntate, ut patet exemplo hominis qui invitus cogitur ante idolum genua flectere.

Prob. 2.ª pars. Actio quæ fit voluntate omnino renitente est prorsus involuntaria : atqui actio quæ fit per coactionem absolutam et simplicem, fit renitente voluntate ; ergo prorsus involuntaria est.

Hinc non peccat femina cujⁱ totis viribus, id est, voce, manibus et toto corpore resistenti, stuprum infertur; secūs verò dicendum, si languidè solùm et non quantum potest, resisteret; tunc enim minueretur duntaxat ejus peccatum, pro ratione illius resistentiae.

§ II.

An metus tollat Voluntarium.

Metus est trepidatio mentis ob malum immens, vel futurum periculum. Duplex distinguitur, alius *gravis*, quo grave malum intentatur cum probabili periculo illud incurrendi, quique ideo dicitur cadens in constantem virum; alius *levis*, quo vel leve malum timetur, vel si grave, nullum est probabile illud incurrendi periculum, undè in virum fortē cadere nequit.

Certum est 1.º metum levem nullatenū tollere voluntarium, cùm nec mentis advertentiam, nec liberam voluntatis electionem et determinationem impedit.

Certum est 2.º metum gravem, si fortē talis sit ut mentem omnino perturbet omnemque tollat ejus advertentiam, penitus perimere voluntarium, et ab omni excusare peccato, quia nihil liberum et voluntarium nisi præcognitum.

Dico metum gravem, quo stante remanet homo sūl compos, ut vulgo fit, non tollere simpliciter voluntarium, sed ordinariè illud minuere, atque ideircò idem metus non tollit peccatum, sed imminuit.

Prob. 1.ª pars: Quia illud non tollit simpliciter voluntarium, quod relinquit mentis advertentiam, liberamque voluntatis electionem:

atqui metus ille gravis relinquit etc., ut patet in mercatore qui suas in mare merces projicit; cognoscit enim et mercium pretium, et vitæ periculum in quo versatur, et actionem merces projiciendi, quam tamen liberè eligit, quia vitam pluris facit quàm merces. Hinc Christianus qui metu tormentorum fidem abnegat, puella libidini alienæ consentiens ne occiduntur, gravissimè peccant.

Prob. 2.^a pars : Quia metus gravis minuit voluntatis inclinationem, et libertatem, ut patet; ergo et voluntarium.

Dixi tamen, *ordinariè*, ut innuerem metum aliquem, qui nempè supernaturalis est, ex gehennæ supernaturali consideratione ortus, voluntarium non imminuere, nec causare involuntarium *secundum quid*, cùm peccandi voluntatem possit excludere, ut docet Conc. Trid. Ratio autem discriminis timorem naturalem inter et supernaturalem est, quòd objectum, putà projectionem mercium, ad quod impellit metus naturalis, in se malum judicet intellectus; homo verò timore supernaturali donatus, verè intelligit in se, et etiam abstractione factâ gehennæ, bonum esse servare Dei mandata, peccatumque fugere.

Dices 1.º Quæ fiunt ex metu, reluctantate voluntate fiunt; ergo penitùs sunt involuntaria. *2.º* Contractus ex gravi metu initi, non sunt validi, ita sponsalia, matrimonium, etc. *3.º* Qui metu mortis proximo non subvenit, aut Missæ in die festo non interest, excusatur à peccato; ergo metus gravis excusat à peccato, tollitque voluntarium.

Resp. Ad 1.um dist. Reluctante secundùm

quid voluntate, *conc.*; simpliciter reluctantante, *nego*.

Ad 2.um dist. Non sunt validi, ex defectu libertatis aut voluntarii ex naturâ rei sufficientis, *nego*; ex Jure positivo, et propter alias speciales causas, ut in *Tract. de Contractibus dicturi sumus, conc.*

Ad 3.um conc. ant., nego cons. Non enim defectu libertatis aut voluntarii excusatur à peccato in laudatis casibus, sed quia in illis cessat lex, quæ cum tanto incommodo non obligare intendit. Unde si lex quæ ex metu non impletur, talis sit ut semper obliget, eam transgreedi semper est peccatum; ut patet exemplo illius qui ex gravi metu mentitur, aut fornicatur, vel servit idolis.

§ III.

Utrum concupiscentia Voluntarium perimat.

Concupiscentiæ seu passionis nomine intelligitur, motus appetitus sensitivi in bonum sensibile. Est autem vel *habitualis* vel *actualis*; item vel est *antecedens*, quæ prævenit usum rationis, voluntatisque consensum excitat et allicit, ac dicitur motus primò primus; vel *consequens*, quæ oritur ex præyiâ voluntatis determinatione, ut cùm ex desiderio voluntatis excitatur in corpore passio. Concupiscentia antecedens vel ita gravis est ut perturbet et tollat usum rationis, vel non: si prius, certum est eâ voluntarium omnino perimi, ex dictis; tota igitur quæstio est de concupiscentiâ quâ stante mens remanet suî compos.

Dico 1.º *concupiscentiam consequentem nec*

A 5

tollere, nec minuere, sed potius augere voluntarium et peccatum.

Patet quia eam in semetipsâ excitat voluntas, ut majori cum inclinatione perrumpat in actum; ut constat exemplo hominis qui ut fortius ulciscatur, vehementiorem in se excitat iram. Hinc qui ex pravo habitu, quem corrigere non curat, delinquit, gravius peccat.

Dico 2.º passionem antecedentem, quæ non tollit usum rationis, augere quidem voluntarium ratione propensionis in objectum, minuere verò ratione cognitionis et liberi, undè et minuit peccatum.

Prob. 1.ª pars. Quia efficit passio ut majori cum inclinatione et vehementiâ feratur voluntas in malum, ut saepius videre est in homine qui mulierem deperit.

Prob. 2.ª pars. Illud voluntarium minuit in ratione liberi, quod imminuit cognitionem eorum in quibus est actio: atqui passio seu concupiscentia vehemens cognitionem hanc imminuit; impedit enim ne mens ab objecto in quod tendit rapta et illecta, consideret turpidinem actus et alia quæ ab eo removere possunt, sicque minuit indifferentiam intellectus et voluntatis. Hinc qui gravi et subita pulsus tentatione peccat, minus reus est, quam qui sponte et ultrò ad eumdem actum sese determinat.

§ IV.

Utrum ignorantia causet Involuntarium.

Ignorantia latè sumpta est carentia scientiæ, seu cognitionis; eaque si sit carentia cognitionis non debitæ, dicitur propriè nescientia, seu ignorantia negativa, ut in rustico carentia

Theologiae ; si vero sit parentia debitae cognitionis, strictè vocatur ignorantia, v. g., ejusdem parentia Theologiae in Pastore animarum.

Ignorantia strictè dicta dividitur, 1.º ratione subjecti, in *invincibilem*, quæ adhibitâ morali diligentia, seu adhibitis communibus naturæ vel gratiæ auxiliis, superari nequit ; et in *vincibilem*, quæ iisdem auxiliis vinci potest : hæc autem iterum subdividitur in *affectatam*, quâ quis de industriâ vult nescire, ut liberiùs peccet ; ut si quis, datâ operâ, non petat consilium super re dubiâ, ne ab illâ abstinere cogatur, vel conciones non adeat ne forte avertatur ab eo quod agere decrevit ; et in *crassam*, quâ quis directè quidem non affectat ignorare, sed negligit ignorantiam tollere, nec statuit congruam acquirere scientiam.

Dividitur 2.º, ratione objecti, in ignorantiam *facti*, quandò, v. g., quis legem cognoscens nescit adesse circumstantiam in quâ lex obligat ; putâ si quis sciens diebus Sabbati vetitum esse carnes comedere, nesciat præsentem diem esse Sabbathum ; et in ignorantiam *juris*, quâ ignoratur lex, vel quod lege sancitum est ; v. g., si nescias diebus Sabbati carnium omnem usum interdictum esse. Ignorantia *juris*, pro legum diversitate, alia est *juris positivi* quod liberâ Dei vel hominum voluntate constitutum est ; alia *juris naturalis*, seu legis illius æternæ et immutabilis quæ dictat quid licitum, quid prohibitum.

Dividitur 3.º, ratione actionis quæ fit ex ignorantia, in *antecedentem*, *concomitantem* et *subsequentem* : ignorantia *antecedens* ea est quæ ita voluntatis consensum antecedit, ut sit illius

causa, quâ sublatâ, non fieret actio; talis est ignorantia hominis amicum suum in dumis latitatem, pro ferâ occidentis; *concomitans* est illa quæ, licet non sit volita, actionem tamen ita comitatur, ut actio adhuc fieret, quamvis abesset ignorantia; talis est ignorantia hominis qui inter venandum occidit loco feræ inimicum quem quærerit ad mortem; *consequens* ea dicitur, quæ à voluntate directè vel indirectè volita est, estque vincibilis.

In duobus punctis sita est controversia; primum est utrùm omnis ignorantia invincibilis excusat à peccato, necne; secundum an detur ignorantia invincibilis circa ea quæ spectant ad jus naturale. Circa primum punctum errant 1.º Lutherus et Calvinus, nullam prorsus ignorantiam affirmantes à peccatis excusare; 2.º Jansenius et ejus discipuli, qui licet aliquam dari juris naturalis ignorantiam invincibilem admittant, eam tamen à peccato excusare negant. Circa secundum censem nonnulli Theologi, contra omnes, invincibilem ignorantiam non habere locum in iis quæ juris sunt naturalis.

CONCLUSIO PRIMA.

Quæcunque fiunt ex ignorantia vincibili seu consequente, suo modo sunt voluntaria, et meritò, si mala sint, imputantur in peccatum.

Prob. Quæ fiunt ex ignorantia volitâ, sunt profectò voluntaria, et ideo si mala sint, meritò imputantur in peccatum: atqui ignorantia vincibilis et consequens est volita, directè, scilicet, aut indirectè; ergo, etc.

Dixi, *suo modo*, ut innuerem pro diversâ ignorantia vincibili, diversimodè voluntaria esse

quæ ex eâ fiunt : scilicet, ignorantia affectata auget voluntarium et peccatum ; cùm enim affectetur eo fine ut homo liberiùs peccet, ardenter supponit in peccatum propensionem : ignorantia verò crassa non tollit quidem, sed minuit voluntarium et peccatum ; quòd non tollat voluntarium, patet ex precedenti probatione ; quòd autem minuat, probatur tum quia minuit cognitionem, tum quia quæ ex eâ fiunt, contra aliquam voluntatis inclinationem fiunt ; qui enim ex tali ignorantia agit, sic affectus esse supponitur ut seclusâ ignorantia non ageret.

CONCLUSIO II.

Ignorantia concomitans efficit ut opus sit simpliciter involuntarium negativè, quod ideo in peccatum imputari nequeat.

Prob. 1.^a pars. Illud facit involuntarium saltem negativè, quod omnem tollit cognitionem, nec ullatenūs est volitum : atqui ignorantia concomitans omnem tollit cognitionem, ut constat ; et aliundè nullatenūs est volita, nec in seipsâ, nec in alio, cùm supponatur invincibilis ; ergo, etc.

Prob. 2.ª pars, quòd nempè faciat involuntarium *negativè* duntaxat, non *positivè*. Quia *positivè* involuntarium, voluntatis inclinationi sive actuali sive habituali contradicit : atqui opus ex ignorantia concomitante elicium, tali voluntatis inclinationi non contradicit, siquidem, eâ etiam sublatâ, factum nihilominūs ponetur, ut patet exemplo suprà laudato.

Prob. 3.^a pars. Quia nullum peccatum nisi volitum : nihil autem volitum nisi cognitum.

Fatendum tamen saepius adjunctum habere peccatum, ratione pravi affectus in inimicum et maligni gaudii quod ex ejus occidente percipitur. Nihilominus quia peccatum istud est pure internum, non induceret obligationem reparandi damni.

CONCLUSIO III.

Quælibet ignorantia, sive facti, sive juris etiam naturalis, si sit invincibilis et antecedens, omnino perimit voluntarium et excusat à peccato.

Prob. 1.º ex S. Aug., lib. 3, de lib. Arb., cap. 19 : Non tibi imputatur ad culpam quod invitus ignoras, sed quod negligis querere quod ignoras : atqui quicunque laborat ignorantia invincibili et antecedente, ille invitus ignorat, invitus, scilicet, saltem habitualiter ; ergo, etc. Succinit S. Thomas in quæstionibus disputatis de malo, quæst. 3, de Causâ peccati, art. 7 ad 7 : Dicendum, inquit, quod ignorantia quæ est omnino involuntaria, non est peccatum. Et hoc est quod Aug. dicit, non tibi imputatur ad culpam, si invitus ignores.

Prob. 2.º auctoritate Alexand. VIII. qui anno 1690, sequentem proscriptis propositionem : Tametsi detur ignorantia invincibilis juris naturæ, hæc in statu naturæ lapsæ, operantem ex ipsa non excusat à peccato formalí.

Prob. 3.º ratione. Prima est, quod predicta ignorantia tollat cognitionem et perversam intentionem ad peccandum requisitas. Secunda est quia Deus impossibilia non jubet; atqui si homo teneretur sub peccato legem implere quam invin-

cibiliter ignorat, Deus ipsi juberet impossibilia; ergo, etc.

Objic. adversus tertiam concl. 1.º ex Script. Lev. 5, præcipitur offerri sacrificia pro peccatis ignorantiae; ergo, etc.

Resp. Dist. Pro peccatis ignorantiae vincibilis et culpabilis, *conc.*; secùs, *nego*. Etenim quæ ibi poenitentia subjacet, est ignorantia juris positivi, cæremoniarum nempè veteris Legis; fateantur ergo necesse est ipsi Janseniani, hanc in peccatum non imputari nisi quia voluntaria et vincibilis supponitur. Simili distinctione solvi debent cætera Script. loca quæ ignorantiae peccata commemorant.

Obj. 2.º Damnata est in Synodo Diospolitana hæc Cœlestii propositio: *Oblivio et ignorantia non subjacent peccato, quoniam secundum necessitatem eveniunt*: atqui tamen hæc propositio loquitur de ignorantia invincibili; ergo, etc.

Resp. Dist. min. Id est, quæ invincibilis erat in Cœlestii principiis, *conc.*; quæ invincibilis erat in rei veritate, *nego*. Omnem gratiæ necessitatem cum Pelagio rejiciebat Cœlestius, et ideò omnem ignorantiam quæ solis naturæ viribus vinci non potest, invincibilem et inculpabilem censebat. Generalem Cœlestii propositionem sic intellectam reprobavit Synodus Diospolitana, et non alio sensu; undè in variis Scripturæ locis et exemplis quæ Cœlestio opponunt SS. Augustinus et Hieronymus, ferè semper agitur de ignorantia facti vel juris positivi; ergo cùm, fatentibus Jansenianis, invincibilis ignorantia facti et juris positivi excusat à peccato, ipsi confiteri debent controversiam

fuisse Cœlestium inter et SS. PP. de ignorantia
in rei veritate vincibili.

Objic. 3.º Ignorantia invincibilis juris naturalis, cui, quantum ad remotiores conclusiones, obnoxii quandoquè sunt homines, ut jamjam dicturi sumus, procedit ex peccato primi Parentis ; ergo est voluntaria in causâ suâ, nempè in peccato Adami ; ergo non excusat à peccato.

Resp. Conc. ant., dist. cons. Ergo est voluntaria voluntate nostrâ propriâ, *nego cons.* ; voluntate Adami, *transeat cons.* Porro cùm agatur ibi de peccato personali, requiritur libertas personalis, quâ non exstante, non existit quoque peccatum. Hinc damnata est ab Alex. VIII. hæc propositio : *In statu naturæ lapsæ, ad peccatum mortale et demeritum, sufficit illa libertas quâ voluntarium ac liberum fuit in causâ suâ, peccato originali, et voluntate Adami peccantis.*

Dixi, *transeat*, quia strictè loquendo, nec in ipso Adamo fuit libera et voluntaria ignorantia nostra invincibilis; ut enim aliquid censeatur moraliter voluntarium in causâ, necesse est ut prævideatur aut prævideri debeat connexio quæ est inter causam et effectum : atqui Adamus nec prævidit nec prævidere debuit connexionem quæ inerat peccatum suum inter et ignorantiam quæ illius est effectus ; ergo, etc.

Inst. Sequeretur meliorem esse conditionem hominis ignorantis quâm cognoscentis, cùm ille ad summum materialiter peccet, iste verò et formaliter.

Resp. 1.º argumentum istud ad ignorantiam facti et juris positivi totum transferri posse, ideo-

que ipsis adversariis esse solvendum. 2.º *Dist.* Sequeretur meliorem esse, quatenus à peccato eximit, licet sub alio respectu sit pejor, prout nempè aliquid inordinatum supponit, *conc.*; meliorem esse sub omni respectu, *nego*. Sic fateantur adversarii necesse est, melius esse certa quædam in somno pati obscœna aut facere, quam extra somnum; imò etiam ex Jansenianis, melius est agere ex ignorantia invincibili juris, quam cum ejus cognitione, quia cognitio saltem auget peccatum, quod minuit, ipsis factentibus, ignorantia.

CONCLUSIO IV.

Verè datur invincibilis ignorantia juris naturalis saltem quantum ad remotas ejus conclusiones.

Prob. Illud invincibiliter ignoratur, cuius cognitio nequidem cum magnis naturæ et gratiæ auxiliis haberi potest: atqui multæ sunt juris naturalis remotæ conclusiones, quæ etc., cùm circa eas dividantur acutissimi et sanctissimi Ecclesiæ Patres ac Doctores: sic S. Thomas putat Judicem posse morte damnare quem innocentem privatus novit, quod negat S. Bonaventura; sic posterior admittit actus indifferentes, quos prior rejicit; sic olim plurimi putârunt mendacium officiosum quibusdam in circumsstantiis esse licitum, quod semper illicitum hodiè tenent omnes.

SECTIO II.

De Libero.

Libertas in genere est *immunitas à vinculo*.

Unde quia eò loci duplex est vinculum quo ligari possit homo, coactio nempè, et necessitas, ideo et duplex in genere libertas; libertas à necessitate, et libertas à coactione.

Coactio est vis homini illata contra propriam voluntatis inclinationem, ideoque, ut jam diximus, non cadit in voluntatem, quæ cogi non potest.

Necessitas est determinatio ineluctabilis ad unum juxta voluntatis inclinationem. Hæc autem multiplex est: namque 1.º alia est *naturalis et essentialis*, quæ definitur invincibilis ad unum determinatio, orta ex principio intrinseco et naturali; talis est in homine necessitas amandi bonum in genere, propriamque beatitudinem appetendi. Alia *simplex seu adventitia et accidentalis*, quæ determinatio est ad unum insuperabilis, orta ex principio extrinseco, qualis est necessitas agendi orta ex supremo bono vel malo principio quod admittunt Manichæi, vel ex motione gratiæ aut concupiscentiæ in sententiâ Protestantium et Jansenianorum.

2.º Necessitas simplex alia est *immutabilis et absoluta*, qualis est quæ Beatos ad Deum amandum immutabiliter determinat; alia *variabilis et relativa*, qualis admittitur in systemate Jansenii, quâ homo per delectationem relativè superiorem, sive cœlestem sive terrenam, modò ad bonum determinatur, modò ad malum.

3.º Alia est necessitas *specificationis*, determinans ad unam actûs speciem; alia *exercitii*, determinans etiam ad unum numero actum.

4.º Necessitas alia est *antecedens*, quæ vel rationis usum simul et voluntatis electionem, vel solùm voluntatis consensum, quem neces-

sariò obtinet, antecedit; alia *consequens*, quæ ex ipsâ liberâ voluntatis electione sequitur; talis est necessitas quâ necessariò sedeo ex hypothesi quòd ex liberâ meâ determinatione sedeam; talis et impotentia recitandi Breviarii in homine qui de industriâ à se removit omne Breviarium.

5.º Necessitas vel est *physica*, quæ veram et expeditam non relinquít potentiam ad oppositum; tali necessitate Beati in cœlis Deum diligunt; vel *moralis*, quæ et impropriè dicta est *necessitas*, quâ voluntas ita ad unum movetur, ut nonnisi difficilè ad aliud sese determinare queat, quamvis tamen verè possit et aliquandò reipsâ sese determinet; talis est necessitas quæ oritur ex pravo habitu.

Igitur libertas in genere alia est à *coactione*, et nihil aliud est quâm mera spontaneitas, seu immunitas ab omni violentiâ contra voluntatis inclinationem; alia à *necessitate*, quæ generaliter definitur immunitas à necessariâ et invincibili ad unum determinatione. Hæc autem totuplex subdistinguitur, quotuplex necessitas.

Libertas ab omni necessitate non solùm naturali, aut simplici immutabili et absolutâ, sed et simplici relativâ ac variabili, dicitur libertas indifferentiæ, et accuratè definitur: *Vis electiva seu facultas quæ, positis aut paratis omnibus ad agendum prærequisitis, potest agere vel non agere, relativè etiam ad præsentes subjecti circumstantias.*

Iterum hæc indifferentiæ libertas alia est *specificationis*, seu *contrarietatis*, quâ voluntas potest agere hoc vel illud, agere bonum vel malum; alia est *exercitii seu contradictionis*,

quâ voluntas præcisè potest agere vel non agere.

Quæritur quæ libertas sit necessaria ad actum humanum, seu ad merendum et demerendum in præsenti statu naturæ lapsæ; an sufficiat libertas à coactione, an verò requiratur insuper indifferentiæ libertas, seu libertas à quâcunque necessitate propriè dictâ.

Præter veteres Stoïcos et Manichæos, errant hâc in parte Protestantes et Janseniani; docent enim, ut dictum est in *Tractatu de Gratia*, lapsus hominem, per efficaciam sive gratiæ sive concupiscentiæ, aut ad bonum aut ad malum necessariò semper determinari, ita ut superiori gratiæ vel concupiscentiæ nunquàm resistere queat; eumdem tamen hominem in actibus mereri aut demereri, præcisè quia illos actus ex rationis advertentiâ et voluntariè, aut saltem non ex necessitate immutabili et fixâ, sed variabili solùm et relativâ perficit.

CONCLUSIO.

Ad merendum et demerendum, in statu naturæ lapsæ, non sufficit immunitas à coactione; sed requiritur immunitas à quâcunque necessitate, sive naturali, sive simplici, etiam mutabili et relativâ.

Ita definitum est contra tertiam Jansenii propositionem.

Prob. 1.º ex Script. Eccli. 31, ¶. 10: Erit illi gloria æterna, qui potuit transgredi et non est transgressus, facere mala et non fecit. Undè sic arguere licet: illud ad merendum requiritur, undè Scripturæ repetunt hominis meritum: atqui ex libertate prout excludit omnem

omnino necessitatem propriè dictam, seu ex libertate indifferentiae, repetunt Scripturæ meritum hominis; ergo, etc.

Prob. 2.º ex SS. PP. quorum omnium testes laudare sufficiat Irenæum et Augustinum.

S. Irenæus, lib. 4 adversus hæres., cap. 37: *Qui operantur bonum, gloriam et honorem percipient, quoniam operati sunt bonum, cùm possent non operari illud; hi autem qui illud non operantur, judicium justum excipient Dei, quoniam non sunt operati bonum, cùm possent illud operari.* Igitur ex S. Doctore, ad meritum vel demeritum requiritur in homine libertas quâ bonum vel malum ita operetur, ut possit illud non operari: atqui talis libertas, libertas est indifferentiae, omnem excludens necessitatem simplicem, etiam relativam; ergo, etc.

S. Augustinus, lib. 2 de Animabus, cap. 11: *Peccatum est voluntas retinendi vel consequendi quod justitia vetat, et unde liberum est abstinerere..... Etiamne hi libri obscuri mihi scrutandi erant, unde discerem neminem vituperatione supplicio dignum, qui..... id non faciat quod facere non potest? Nonne ista cantant et in montibus Pastores, et in theatris Poetæ? etc.* Et cap. 12: *Peccati reum tenere quemquam, quia non fecit quod facere non potuit, summæ iniquitatis est et insaniae.* Item, lib. 3 de lib. Arbit., cap. 18: *Quis peccat in eo quod caveri nullo modo potest? Peccatur autem, caveri igitur potest.* En patet ex D. Augustino neminem peccare, aut supplicio dignum esse in eo quod vitare non potuit: atqui stante quâlibet necessitate simplici, etiam relativâ et mutabili,

non habet hic et nunc homo vetam potestatem
vitandi quod facit; ergo eâ stante necessitate,
sicut mereri, ita nec demereri potest.

Prob. 3.º ex Constitutione Innoc. X, cui
accessit universalis Ecclesiæ consensus, quâ
damnatur ut hæretica tertia Jansenii propositio:
*Ad merendum et demerendum, in statu naturæ
lapsæ, non requiritur in homine libertas à ne-
cessitate, sed sufficit immunitas à coactione.*
Igitur propositio contradictoria est de fide.

Prob. 4.º argumentis theologicis:

Primum. Constat plurimos, vel à primis Ec-
clesiæ seculis, ut hæreticos ab Ecclesiâ fuisse
proscriptos, quòd requisitam in homine liber-
tatem ad merendum et demerendum inficiaren-
tur, ut patet de Manichæis et Astrologis judi-
ciariis: atqui illi omnes nusquam asseruêre
voluntatem cogi, sed solùm simplici necessitate
ad bonum vel malum determinari: Manichæi,
v. g., in eo solo de libertate malè sentiebant,
quòd duplex supremum rerum omnium admit-
terent principium, bonum unum, alterum ma-
lum, quo utroque sibi contrà nitente, voluntas
modò ad bonum, modò ad malum, mutabili
necessitate determinaretur; at nemo non videt
per illud duplex supremum principium non
cogi voluntatem, quam reipsâ cogi impossibile
est; si quid ergo discriminis est veterum Hære-
ticorum dogma inter et systema Jansenii circa
libertatem, totum se tenet ex diversitate fontis
et principii undè necessitatem veræ libertatis
inimicam illi colligunt.

Secundum desumitur ex horrendis consepta-
riis quæ sponte fluunt ex systemate Jansenii,
de quibus consule *Tract. de Gratid.*

Tertium. Actus humani, meriti et demeriti capaces, sunt actus morales, actus qui regulis morum subjacent, ab iisque dirigi possunt: at qui actus purè voluntarii, et ad unum determinati, non subjacent regulis morum, nec ab iis possunt dirigi, cùm sint secundùm sē invariabiles; ergo, etc.

Obj. 1.º Ex Scripturis constat hominem non esse liberum à necessitate simplici; ergo cùm ex iisdem certum sit hominem in actibus suis mereri aut demereri, constans manet ad meritum et demeritum non requiri libertatem à necessitate.

Prob. ant. ex variis Script. text. Jerem. 10,
v. 23: *Scio, Domine, quia non est hominis via ejus.* Ad Röm. 7, v. 15: *Non quod volo bonum, hoc ago, inquit Apostolus, sed quod odi malum, illud facio.....* Et v. 23: *Video aliam legem in membris meis..... captivantem me in lege peccati.* Et cap. 9, v. 16: *Non est voluntatis neque currentis.* Ex quibus sic argumentari licet: Ille non est liber à necessitate simplici, qui 1.º non habet in potestate vias suas; 2.º non facit quod vult, et facit quod non vult; 3.º qui captivatur in lege peccati; 4.º cuius non est velle et currere: atqui homo, etc.

Resp. Dist. maj. quoad omnes partes. Ille non est liber qui 1.º non habet in potestate vias suas quoad intentionem, propositum et electionem mediorum, *conc.*; quoad exitum duntaxat et execusionem, *nego.* 2.º Qui non facit quod vult et facit quod non vult in consentiendo, id est, qui consentit necessariò, *conc.*; in sentiendo tantùm, quatenus in sē sentit motus quos sentire nollet, *nego.* 3.º Qui

captivatur quoad consensum, *conc.*; quoad sensum, quia rebelles concupiscentiae motus etiam invitus experitur, *nego*. 4.º Cujus non est velle et currere etiam cum gratiâ Dei, *conc.*; cuius propriis viribus non est velle et currere, *nego*. Sic distinctâ minore, *nego consequentiam*. Facilis est ex textuum objectorum explicazione solutio: verba Jeremiæ explicat locus alter Scripturæ: *Cor hominis disponit viam, sed Domini est dirigere gressus ejus*. Quod spectat ad Ep. ad Rom., cap. 7, evidens est Apostolum loqui de motibus concupiscentiæ indeliberratis, quos experimur etiam inviti, quique non imputantur in peccatum, ut patet ex sequentibus verbis: *Si quod nolo, illud facio, jam non ego operor illud*. Enim verò si verba Apostoli ad rigorem acciperentur, probarent et Apostolum tunc peccatorem fuisse peccati reum, et hominem etiam cogi circa proprios actus voluntatis, quod nemo dixerit. Textus Ep. ad Rom., cap. 11, indicat tantùm hominem in ordine supernaturali nihil posse, nisi gratiâ adjuvetur; huic autem gratiæ consentire vel dissentire posse, si velit, expressè docet Conc. Tridentinum.

Obj. 2.º S. Aug. Enchirid., cap. 30: *Libero arbitrio male utens homo*, inquit, *et se perdidit et ipsum*. Et lib. 2 de Perf. Just., cap. 4: *Quia peccavit voluntas, secuta est peccantem peccatum habendi dura necessitas*; ergo, etc.

Resp. ad 1.um Dist. Homo perdidit liberum arbitrium, id est, libertatem à peccato et miseriâ, *conc.*; libertatem indifferentiæ, *subd.* Amisit quoad aliqua, quia libertas ejus ad bonum imminuta est per peccatum et vulnerata, *conc.*;

conc.; amisit simpliciter et quoad substantiam, *nego*. Suī ipsius interpres est S. Aug. : *Libertas quidem periit per peccatum*, inquit, lib. 1, contra 2 epist., cap. 2, *sed illa quæ in Paradiſo fuit, habendi plenam cum immortalitate justitiam.*

Ad 2.um Dist. Incumbit homini dura peccatum habendi necessitas, moralis tantū et verè vincibilis, aut vaga et indeterminata, *conc.*; invincibilis et determinata, *nego*. Contendebant Pelagiani hominem pari momento se ad vitia vel virtutes movere; errorem hunc ut refutet S. Doctor, ostendit per Adæ peccatum invectam esse aliquam peccandi necessitatem; verūm necessitatem hanc, etsi duram, nullibi docet esse invincibilem, imò eam vinci posse passim adstruit: *Consuetudo*, inquit, *quantumvis roborata, ab homine superari potest*; et alibi: *Ut non adsit necessitas peccandi, donat ille cui dicitur, de necessitatibus meis erue me*. Additque S. Thomas: *Quòd peccata dicantur necessaria, in quantum non possunt vitari omnia, licet possint vitari singula.*

Hic iterūm opponere solent celebre testimonium S. Augustini, ex cap. 5 Epist. ad Gal. : *Quòd amplius nos delectat*, etc., verūm, ne bis eadem repetamus, consulatur *Tractatus de Gratia*, ubi locum hunc satis explicuimus.

Obj. 3.º SS. Patres uno ore docent hominem liberē agere, eo ipso quòd sponte agit, non coactè; ergo ad merendum et demerendum sufficit immunitas à coactione. Antecedens probatur tum ex S. Aug., lib. 3 de lib. Arb., cap. 4, ubi ait peccatores justè puniri, quia Deus neminem ad peccandum cogit; tum ex S. Prosp.

lib. contra Collator., cap. 19; tum ex S. Damasceno.

Resp. Dist. Cùm agit sponte, non coacte, id est, non necessariò, *conc.*; id est, quandò præcisè immunis est à solà coactione strictè dicta, *nego*. Scilicet, coactionis nomen dupliciter potissimum sumitur: 1.º *strictè*, pro vi illâ internâ et prorsùs invincibili, quâ voluntas penitus reluctans adigeretur ad volendum, quo sensu de coactione satis diximus suprà, ubi et probavimus talem coactionem in voluntatem cadere non posse; 2.º *latius*, pro simplici necessitate; hoc sensu coactionis nomen communiùs accipere solent SS. Patres; ita S. Aug. non diffidente Jansenio, cùm scribit: *Primos parentes peccati reos teneri, quia nullo cogente peccaverunt.* 3.º Alio etiam sensu latissimo sæpiùs accipitur coactio, nempè pro violentiâ quâdam morali, quæ nec voluntatem strictè cogat, nec eam propriè necessitatet, ita ut, tali stante coactione, remaneat voluntas activè indifferens ad oppositum: sic dicitur cogi et agere nolens, qui timore compulsus aliquid agit, verè potens oppositum facere. Quia autem coacto opponitur spontaneum, spontanei tot distinguuntur species, quot coacti; undè spontaneum accipi potest prout excludit præcisè vel rigidam coactionem, vel necessitatem simplicem, vel moralem violentiam. Porrò SS. Patres locis objectis, spontaneum accipiunt prout simplicem excludit necessitatem, alias enim iis quos acriter impugnabant veteribus Hæreticis ultrò consensissent.

Inst. Docet S. Aug. lib. 3 de lib. Arb., cap. 4, præscientiam Dei non tollere libertatem, quia relinquit voluntatem et voluntarium; igitur ibi

est libertas propriè dicta, libertas ad merendum et demerendum sufficiens, ubi est voluntas et voluntarium: atqui necessitas simplex non tollit voluntatem, etc.; ergo, etc. *Enim* verò illud est propriè liberum quod fit cùm volumus, quod non fit cùm nolumus: atqui quidquid voluntariè fit, fit cùm volumus, et non fit cùm nolumus; ergo, etc.

Resp. Dist. maj. Ibi est libertas, etc., ubi est voluntas agens ut voluntas, et sine præviâ determinatione invincibili, *conc.*; ubi est voluntas agens ut potentia naturalis, et cum præviâ determinatione invincibili, *nego*. Similiter *alteram dist. partem*: Ibi est libertas, ubi voluntarium latè dictum, prout excludit omnem necessitatem, *conc.*; strictè dictum, prout solam excludit violentiam, *nego*. Quòd autem S. Aug. loco citato, sumat voluntatem et voluntarium prout opponuntur necessitati simplici, patet quia in eo loco agit etiam de Adami voluntate, quam ait liberam fuisse, licet præscita fuerit à Deo; at patentibus adversariis, Adami voluntas non solùm à coactione, sed etiam ab omni necessitate simplici erat immunita; ergo, etc.

Ad confirm. Dist. maj. Illud est verè liberum quod fit cùm volumus et quod non fit cùm nolumus, si quo tempore volumus, nolle possumus, aut quandò nolumus, possimus velle; *econc.*; secùs, *nego*. Porrò quod voluntariè fit sed necessariò, illud ita fit cùm volumus, ut simul non possimus nolle. Cæterùm ad libertatem non sufficere voluntarium, præter adductas probationes, aliundè evincitur ex Constitutib[us] Pii V, Greg. XIII et Urb. VIII, contra

Baium, quibus damnatae sunt tres istae propositiones : *Quod voluntarie fit, etiamsi necessariò fiat, liberè tamen fit... Sola violentia repugnat libertati... Homo peccat etiam damnabiliter in eo quod necessariò facit.*

Obj. 4.º Per gratiam et per pravos habitus ac concupiscentiam non tollitur libertas ad merendum vel demerendum requisita : atqui tamen tollitur indifferentia et æquilibrium ; ergo ad merendum non requiritur libertas indifferentiae et æquilibrii.

Resp. Dist. min. Tollitur indifferentia et æquilibrium propensionis ac facilitatis, *conc.* ; tollitur æquilibrium potestatis, et indifferentia simpliciter ac verè activa, prout præcisè cuilibet necessitati simplici opponitur, *nego*. Per quasdam speciales gratias et per pravos habitus ac concupiscentiam tollitur quidem indifferentia et æquilibrium propensionis ac facilitatis ; quia per ea voluntas magis in unam partem inclinatur quam in alteram, majoremque facilitatem experitur ad unum quam ad aliud. At certè non tollitur indifferentia et æquilibrium potestatis ; quia sub eorum impressione relativam et expeditam retinet potentiam istud ipsum eligendi, ad quod minorem sentit propensionem aut facilitatem, ut fides docet : porrò ut voluntas verè sit activè indifferens et ab omni necessitate simplici immunis, non requiritur æquilibrium inclinationis aut facilitatis, sed verè sufficit æquilibrium potestatis, seu indifferentia activa quam voluntas possit ad agendum vel non agendum sese determinare, quamvis ad unum fortè minorem experiatur propensionem aut facilitatem quam ad alterum, ut patet ; ergo, etc.

Plura alia objiciunt ex libertate Dei aut Christi, et ex præscientiâ divinâ quæ commodiùs alibi solvuntur.

CAPUT II.

De Principiis externis Actuum humanorum.

TRIA esse actuum humanorum principia, bonum, finem et beatitudinem, jam observavimus; quia verò consideratio boni, prout à fine et beatitudine distinguitur, ad Philosophos pertinet, nonnisi de Fine et Beatitudine duobus articulis agemus.

SECTIO I.

De Fine.

FINIS hic sumitur pro bono ad quod tendit agens, et quo obtento cessat actio ejus, definiturque: *Id cuius gratia fit aliquid.*

Dividitur finis 1.º in finem *cui* et finem *qui*: finis *cui*, est subjectum seu persona in cuius commodum cedit res quæ desideratur. Finis *qui*, est res ipsa seu objectum quod intenditur.

2.º Finis *qui*, alias est *operis*, estque res illa ad quam opus ex se refertur: sic eleemosynæ finis, est sublevatio pauperis. Alius est *operantis*, quem agens pro arbitrio sibi proponit, putà vana gloria, vel amor Dei, aut quidvis aliud.

3.º Alius est finis *intermedius*, ad quem actio ita refertur ut ipse ad alium referatur: sic sanitas est finis *medius* medicinæ respectu viri pii, quia ipsam sanitatem ulterius refert ad

gloriam Dei ; alias finis *ultimus*, qui ita intenditur ut ulterius ad aliud non referatur. Hic autem potest esse vel *positivè ultimus*, si ad eum omnia cætera sic referantur, ut ulterior finis excludatur; vel *negativè ultimus*, si ita solus hic et nunc intendatur, ut nec ad eum cætera omnia positivè referantur, nec ulteriore finem excludat voluntas, à quo solum abstrahere supponatur. Sit, v. g., mercator avarus, cui Deus non sit nisi lucrum, ad quod omnes curas et cogitationes referat, paratus etiam illius intuitu mortaliter peccare : respectu illius, lucrum est finis *positivè ultimus*. Sit mercator alter verè Christianus, qui quidem omnia sua ad Deum priùs retulerit, sed instanti præsenti solum lucrum expressè intendat, aut illud præcisè ad debitam familie sustentationem actualiter referat, ita tamen affectus ut intuitu lucri legem Dei violare nolit : in eo mercatore, lucrum aut familie sustentatio finis est *negativè ultimus*, de quo solo ita cogitat actu, ut ulteriore finem, Deum, non excludat, quem etiam implicitè forsitan intendit.

Quatuor quæruntur : 1.º Quis sit rerum omnium finis *ultimus*; 2.º an homo liberè agens semper agat propter finem *ultimum*; 3.º an teneamur omnes actus nostros ad Deum referre; 4.º quâ intentione et quomodo actus nostros ad Deum referre teneamur.

CONCLUSIO PRIMA.

Deus solus rerum omnium verus est finis ultimus.

Constat apud omnes conclusio, quia *propter semetipsum omnia operatus est Deus*, et ideo

omnia ad se referri jubet, qui omnium est principium et finis.

CONCLUSIO II.

Homo liberè agens, semper agit, saltem interpretativè, propter finem ultimum in genere et indeterminate spectatum, sive verum, sive falsum et apparentem.

Prob. Hominem agere propter finem ultimum in genere et indeterminate spectatum, nihil aliud est quam velle esse beatum, abstrahendo à variis objectis in quibus felicitatem sit reperturus: atqui homo in omnibus actibus suis liberis propriam, interpretativè saltem, appetit felicitatem, licet non semper cogitet de objecto in quo eam sit reperturus; quilibet enim ita affectus est, ut si interrogetur quarè agat, statim respondeat, quia vult sibi benè esse, quia vult esse beatus; ergo, etc.

Dixi *sive verum, sive apparentem*; scilicet, ait Epicurus: Frui carne meâ bonum est; Stoicus: Frui meâ mente bonum est; Christianus verò: *Mihi adhærere Deo bonum est.* Porrò solus Deus est verus finis ultimus.

CONCLUSIO III.

Tenemur omnes actus nostros aliquo modo referre ad Deum tanquam ultimum finem.

Certa est hæc conclusio, et evidenter sequitur ex primâ; addere sufficiat textum Apost. ad Coloss. 3, ¶. 17: *Omne quodcumque facitis in verbo aut in opere, omnia in nomine Domini nostri J. C.* In quem locum ait S. Thomas: *Dicunt quidam quod hoc est consilium, sed hoc non est verum.*

Tota ergo præsens difficultas est, quo motivo, quâ intentione, quo modo, actus nostri ad Deum sint referendi, multùm enim inter se discrepant hæc duo : *Operari propter Deum propter se dilectum*, et *Operari præcisè propter Deum tanquam ultimum finem*, quæ aliquibus synonyma videntur. Enim verò actus spei Deum attingit ut ultimum finem, nec tamen in eum tendit propter se dilectum. Quæ difficultas ut clariùs solvatur, plura sunt observanda.

Nota. 1.º intentionem seu relationem actuum ad Deum multiplicem distingui posse, scilicet : 1. alia est relatio *operis*, in eo præcisè consistens quòd opus proprio pondere in Deum labatur tanquam in omnis boni auctorem ; alia est *operantis*, quâ agens opus suum dirigit ad Deum. 2. Alia est *negativa*, quâ cavetur ne actus Deum offendat; alia *positiva*, quâ actus positivè ad Deum dirigitur. 3. Relatio positiva fieri potest vel ex motivo *charitatis*, vel ex *spei* motivo, aut ex quovis alio sive naturali sive supernaturali. 4. Iterùm positiva relatio triplex distinguitur, *actualis*, scilicet, *virtualis* et *habitualis*. *Actualis* fit per actualem de Deo cogitationem ; relatio *virtualis* dupliciter accipitur vel strictè et explicitè, quandò actus refertur ad Deum virtute actualis intentionis præcedentis et moraliter perseverantis; vel latè et implicitè, quandò opus in se bonum fit ex intentione bonâ de se referibili ad Deum, nec ullâ corruptitur perversâ operantis intentione. Relatio *habitualis* vel *interpretativa*, ea est quâ quis ita affectus est, ut si cōgitaret de Deo, propter ipsum ageret.

Nota 2.º plura hīc esse certa apud omnes,

videlicet : certum est 1. nos teneri omnes et singulos actus ad Deum negativè saltem referre ; quia in singulis actibus cavendum est ne Deus offendatur. Certum est 2. omnes actus nostros referri debere relatione operis, quia nihil aliud exigit hæc relatio quàm quòd actus æternæ legi fiat conformis. Certum est 3. hominem aliquandò , sed non semper , teneri suos actus ad Deum actualiter referre , et quidem ex motivo charitatis ; quòd enim aliquandò teneatur , patet ex præcepto charitatis quod sæpiùs urget ; quòd non semper teneatur , constat quia impossibile est homini semper et in omnibus actibus suis actu de Deo cogitare. Certum est 4. non sufficere relationem interpretativam , quia nullatenus influit in actum ; enim verò sicut neminem punit Deus propter peccata quæ patrâsset , si de illis cogitâsset , ita nec remunerat opera bona quæ facta fuissent in aliâ circumstantiâ.

Huc igitur totum recidit controversiæ punctum , an , ut actus non sit peccaminosus , necesse sit quòd ad Deum referatur 1.º relatione virtuali , strictè aut latè dictâ ; 2.º ex motivo charitatis , aut alio supernaturali ; 3.º an sufficiat quòd ex quolibet motivo rationi consenteo referatur. Volunt post Baium Janseniani quidquid ad Deum virtualiter non refertur ex motivo et influxu charitatis theologicæ , hoc ipso ex dampnabili fieri cupiditate , et ideo peccatum esse. Docent ex adverso Catholici teneri quidem omnes ad Deum virtualiter referre opera sua , atque etiam ex aliquo motivo supernaturali , sive charitatis , sive spei , aut alterius virtutis , ut actus sit vitæ æternæ meritorius ; verùm ut actus præcisè non sit peccaminosus ,

sufficere si referatur ex quovis motivo rationi consentaneo.

CONCLUSIO IV.

Ut actus aliquis non sit peccaminosus, non semper necesse est quod ad Deum referatur ex motivo charitatis, nec etiam ex alio quovis motivo supernaturali.

Prima pars prob. quia sine motivo et influxu charitatis, actus est verè supernaturaliter bonus, qui fit ex alio quocunque supernaturali motivo, ut constat :

1.º *Ex omnibus Scripturæ locis in quibus commendantur nobis et suadentur spei et timoris motiva; hinc enim patet ex illis agere bonum esse; ergo, etc.*

2.º *Ex Conc. Trid. Sess. 14, cap 4, et Sess. 6, can. 8, ubi declaratur et definitur contritionem imperfectam, quæ ex turpitudinis peccati, aut gehennæ consideratione concipitur, si voluntatem peccandi excludat, cum spe veniæ, donum Dei esse, et Spiritus Sancti, non quidem inhabitantis sed moventis, impulsum: atqui talis imperfecta contritio nullatenus fit ex motivo vel influxu charitatis propriè dictæ; ergo independenter à motivo charitatis datur actus supernaturalis.*

3.º *Ex definitionibus Summ. Pont. ab universalis Ecclesiæ receptis: scilicet, Pius V, Greg. XIII et Urb. VIII hanc inter alias Baii proscriptiōne propositionem: Non est vera obedientia quæ fit sine charitate; ergo sine charitate, seu sine relatione ex motivo charitatis, vera fit obedientia, et ideo bonum opus. Item Clemens XI, Constitutione *Unigenitus*, plurimas Que-*

nelli propositiones, scilicet, à 44 ad 59, damnavit, quibus ille docet intrinsecè vitiari omnia opera quæ non fiant ex motivo charitatis.

4.º *Ratione et ex absurdis quæ sequuntur* : si enim sub peccato teneremur omnes actus nostros ad Deum ex motivo charitatis referre, 1. unicum esset omnium actionum nostrarum motivum legitimum, atque intrinsecè vitiosi essent actus fidei, spei, timoris, religionis, justitiae, humilitatis, etc., quamvis ex proprio virtutum illarum motivo eliciti, hoc ipso quo carerent actualis charitatis influxu; 2. unica foret vera virtus; 3. amor honesti ut honesti, esset inordinatus: atqui hæc omnia sunt absurdæ; ergo, etc.

Secunda pars, quod non requiratur etiam ut actus fiat ex influxu cuiusvis motivi supernaturalis, prob. quia moraliter bonus est actus qui præcisè elicetur ex motivo naturali rectæ rationi consentaneo, ut constat ex omni argumentorum genere, quibus in *Tract. de Gratia* demonstravimus omnia infidelium opera non esse peccata: ex illis argumentis duo resumere sufficiat.

Primum petitur ex Ecclesiæ definitionibus, quibus Baii et Quenelli, asserentium omnia infidelium opera esse peccata, liberumque hominis arbitrium sine gratiæ Dei auxilio nonnisi ad peccandum valere, proscriptæ sunt propositiones. Hinc enim certum est infidelium quædam esse bona opera, liberumque arbitrium sine gratiæ bonum aliquod opus morale perficere posse: atqui tamen infideles et liberum hominis arbitrium sine gratiæ non agunt ex motivo supernaturali; ergo independenter ab ullo super-

naturali motivo, perfici potest opus aliquod moraliter bonum.

Secundum colligitur ex ratione: bonitas moralis actus humani desumitur, ut infrà dicemus, ex objecto, circumstantiis et fine: atqui independenter ab ullo supernaturali motivo, potest homo, etiam infidelis, opus aliquod facere bonum tum ratione objecti et circumstanciarum, tum ratione finis; v. g., diligere parentes, indigenti subvenire, præstò esse cadenti, quia hæc omnia dictat ratio. Neque enim ex gratiæ aut fidei absentiâ hæc sequitur infirmitas ut homo non nisi perverso motivo affici queat, atque etiamnùm, ut ait S. Augustinus, lib. de Spirit. et Litt., cap. 28, *non usque adeò in animâ humana imago Dei terrenorum affectuum labi detrita est, ut nulla in eâ velut lineamenta extrema remanserint;* ergo, etc.

Obj. 1.º contra primam partem. Peccat qui cunque non implet primum et maximum illud mandatum, Deuteron. 6, ¶. 5: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo,* etc.: atqui præceptum istud non observat, qui omnes actus suos ad Deum non refert ex motivo charitatis, ut docet S. Thomas, 1.ª 2.ª, quæst. 100, art. 10, ad 2: *Ad quod præceptum charitatis pertinet, inquit, ut omnia referantur ad Deum.*

Resp. 1.º Præceptum istud, in quantum est de amore Dei supernaturali, non spectat infideles, qui illud invincibiliter et inculpabiliter ignorant.

Resp. 2.º hoc argumentum nimis probare; probaret etenim vitiosum esse et peccatum mortale, actum qui non refertur ad Deum

amore charitatis , non tantum appretiativè summo , sed etiam perfecto et intenso dilectum; siquidem ex adversariis hoc solo amore satisfit præcepto , *Diliges* , etc. ; falsum tamen consequens , ipsis fatentibus , qui communiùs nunc docent cum Episcopo Altissiod., Epist. Past. , an. 1732, ad benè operandum , tenue aliquod sufficere charitatis initium , debilioresque divini amoris scintillas.

Resp. 3.º Dist. min. Præceptum istud non observat , qui actus suos non refert ex motivo charitatis , eo tempore quo obligat præceptum charitatis , *conc.* ; charitatis præceptum non servat seu transgreditur qui actus suos non ita refert , quandò non urget istud præceptum , *nego*. Præceptum diligendi Deum est affirmativum , quod ideò , ut aiunt Theologi , non obligat semper pro semper , sed aliquandò solùm ; undè nonnisi quo tempore obligat , tenemur omnia nostra ad Deum referre ex motivo charitatis , aliàs sufficit si quolibet laudabili motivo fiant. Hæc ipsa mens est S. Thomæ , ut seipsum apertè explicat ipso loco objecto , post verba laudata.

Inst. 1.º Sequeretur nos non teneri Deum semper diligere ; falsum consequens ; ergo , etc.

Resp. Dist. min. Deum semper diligere tene-
mur amore habituali , *conc.* ; actuali , *subd.* Implicito et negativo , *conc.* ; actuali positivo et expresso , *nego*. Istæ locutiones , *amare Deum* , *amare creaturam* , communiùs accipiuntur ad significandam habitualem cordis dispositionem et affectum , quàm actum transeuntem : hoc sensu dicitur de peccatore quòd vinum , quòd ludum , quòd mulieres diligat , quamvis actu non cogitet de vino , de ludo , etc. Porrò

tenemur semper habituali cordis affectu Deum diligere, et hic amor simpliciter necessarius est necessitate medii. Actus autem amoris Dei vulgo necessarius non est nisi necessitate præcepti, duoque includit tale præceptum; unum negativum, quod obligat semper pro semper, scilicet, ut inter agendum continuò caveamus ne quid divinæ legi contrarium admittamus: alterum quod positivum, nec obligans semper pro semper est, ut interdùm actus eliciamus divini amoris.

Inst. 2.º I ad Cor. 10, ¶. 31: Sive manducatis, sive bibitis, omnia in gloriam Dei facite; ergo omnia ad gloriam Dei sunt facienda.

Resp. 1.º hæc Apostoli verba variè à variis Patribus et Theologis exponi, scilicet, aut de consilio, ad sensum istorum: *Si quis percusserit te in dexteram maxillam, præbe illi et alteram;* aut de præcepto quod referatur ad conatum hominis, non ad singula opera, sicut et istud: *Estote perfecti sicut pater vester cœlestis perfectus est;* aut de aptitudine operis, quatenùs omnia sic perficere debemus, ut in gloriam Dei redundant.

Resp. 2.º Dist. Omnia ad gloriam Dei sunt facienda negativè, aut ex quolibet laudabili motivo, *conc.*; positivè et ex motivo charitatis, *subd.* Ut perfectiùs agamus, *conc.*; ut præcisè non peccemus, *iterùm dist.* Quo tempore charitatis urget præceptum, *conc.*; semper, *nego.*

Objic. 2.º contra secundam partem. Arbori sterili Christus maledixit: atqui quicunque non agit ex fine supernaturali, est arbor sterilis; ergo maledictus qui non agit ex fine supernaturali.

Resp. 1.º nihil contra nos probare totum istud argumentum, undè sequeretur ad summum sterilem esse et maledictum hominem ipsum qui non agit ex motivo supernaturali, non autem peccaminosum et vitiosum esse quodcunque opus sit ex naturali motivo; etenim maledictus est omnis peccator, nec tamen omnia vitiosa sunt ejus opera.

Resp. 2.º *Dist. min.* Sterilis est qui nunquam agit ex motivo supernaturali, *conc.*; qui non semper agit, *nego*. Aut etiam, *subd.* Id est, sterilis est in eo opere quod non refert ad finem supernaturalem, seu nihil meretur ratione hujus operis, *conc.*; id est, hoc ipso ab omni decidit merito quod alias comparavit, *nego*.

Plurima alia objiciunt, quae commodiùs in *Tract. de Gratid* solvuntur.

CONCLUSIO V.

Ut opus sit moraliter bonum, probabilius est absolutè non requiri strictè dictam et expressam ad Deum relationem virtualem, sed implicitam et latè dictam sufficere.

Prob. Ille actus est moraliter bonus, ut infra probabitur, cuius objectum honestum est, honestæ circumstantiæ, honestus finis: atqui etiam sine ullo præcedentis actualis ad Deum relationis influxu (in eo influxu consistit, ut diximus, expressa relatio virtualis), dari potest actus cuius honestum sit objectum, honestæ circumstantiæ, honestus finis; sit enim infidelis, qui de referendis ad Deum actibus nunquam cogitaverit, aut peccator qui statim ab admisso peccato mortali, actum moralis virtu-

tis eliciat, præcisè quia honestus est, rationi consentiens, et à conscientiâ præscriptus: atqui talis actûs honestum esse potest objectum, honestæ circumstantiæ, honestus finis; ratioque fundamentalis, quam suggerit S. Thomas, est quod omnis actus ratione officii et finis proximi legitimus, nec corruptus per ulteriorem pravum finem, proprio suo pondere tendat ad finem ultimum. Sic qui virtutis moralis actum exercet præcisè propter bonum particulare virtutis illius, qui, v. g., attentè servatis temperantiæ regulis, manducat ad suî sustentationem, vel pauperi succurrit præcisè quia istud dictat recta ratio, ille agit mediatè propter Deum, quatenus agit propter finem qui de se refertur ad Deum.

Obj. Vitiosus est actus qui creaturam habet pro fine ultimo: atqui actus qui nec actualiter, nec virtualiter expressè refertur ad Deum, creaturam habet pro ultimo fine, in eâque sistit et hæret, ut patet exemplo adducto illius qui manducat præcisè ad suî sustentationem.

Resp. Dist. maj. Qui creaturam habet pro fine positivè ultimo, *conc.*; negativè solùm ultimo, *nego*. Et similiter *distinctd min. nego cons.* Ex præobservatis facilè intelligitur solutio; scilicet, in exemplo laudato agens hæret quidem negativè in creaturâ, de quâ solâ actu cogitat, et ideo creaturam habet pro fine negativè ultimo; verum quia proximum finem honestum sibi proponebit, nec aliundè ulteriorem excludit finem Deum, opus ejus in se laudabile, et ex laudabili fine elicium, hoc ipso in Deum omnis boni fontem relabitur. Ita S. Thomas, quæst. unicâ de Charitate, art. 11, ad 2: *Sicut in causis efficienti-*

bus, inquit, virtus primæ causæ manet in omnibus causis sequentibus, ita etiam intentio principalis finis virtute manet in omnibus finibus secundariis; undè quicunque in actu intendit aliquem finem secundarium, virtute intendit finem principalem. Quod amplius explicat S. Doctor exemplo Medici, qui licet herbas colligendo solam actu potionem intendat, virtualiter tamen et implicitè sanitatem intendere censetur.

SECTIO II.

De Beatitudine.

Post Boetium vulgò definitur beatitudo: *Status omnium bonorum aggregatione perfectus.* Dividitur potissimum in *objectivam* et *formalem*: beatitudo *objectiva* est objectum, seu res illa cuius possessione satiatur hominis appetitus. Beatitudo *formalis* est actio summi boni, id est, objectivæ beatitudinis possessiva. De utrâque fusiùs tractant Philosophi; de illius ergo affectionibus, scilicet, de beatitudine corporis et animæ, de quibus pauca dicunt, hic agere satis erit.

ARTICULUS PRIMUS.

De Beatitudine corporis

Ad beatitudinem corporis duo sunt essentia-
lia, ejus nempè resurrectio, et certæ quædam
dotes. Insuper plura alia circa materiam hanc
scitu sunt necessaria, quæ omnia paucis ab-
solvemus.

*Quæres 1.º An fide certa sit corporum re-
surrectio.*

Resp. affirmativè, et probatur contra tum Sadducæos, tum veteres hæreticos, Marcionem, Basilidem, tum plurimos nostræ ætatis impios, 1.º ex Script. Job 19, ¶. 25 : Scio quod Redemptor meus vivit, et in novissimo die de terrâ resurrectus sum ; et rursùm circumdabor pelle med. Nihil certè expressius desiderari potest. Matth. 22, ¶. 29, 30 et 31, sic expressè Sadducæos confutat Christus : Erratis, nescientes Scripturas..... in resurrectione enim neque nubent neque nubentur..... de resurrectione autem mortuorum, non legistis, etc. Igitur ex Christo Domino certò futura est mortuorum, id est, corporum resurrectio. Legatur I. ad Cor., cap. 15.

Prob. 2.º ex fidei nostræ Symbolis; in Symbolo Apostolorum : Credo carnis resurrectionem; in Constantinopolitano : Expecto resurrectionem mortuorum.

Prob. 3.º auctoritate et ratione SS. Patrum : Fiducia Christianorum, inquit Tertull. lib. de Resurr. carnis, cap. 1, cui succinunt cæteri omnes, resurrectio mortuorum. Nam verò, aiunt illi passim, si mortuorum resurrectio futura non sit, vel quia Deus non potest, vel quia non vult suscitare mortuos : atqui neutrum dici potest ; non primum : Qui enim ex nihilo molitus est cuncta, inquit Athenagoras, utique idoneus est reficere ; quantò enim plus est fecisse, quam refecisse. Aliundè resurrectio carnis nedùm Deo sit indigna, maximè congruit ejus bonitati, sapientiæ et justitiæ ; æquum est enim ut pars hominis quæ ejus merito vel demerito cooperata est, ejusdem præmiis aut suppliciis consocietur. Non secundum : de iis eten-

nim quæ potuit Deus velle aut nolle , quid de facto decreverit , certius haberi non potest quam ex ejus verbo scripto aut tradito : atqui , etc. , ergo , etc.

Dices : Psal. 1 , ¶. 5 , dicitur : *Non resurgent impii in judicio , neque peccatores in concilio Justorum.* Et Psal. 113 , ¶. 17 : *Non mortui laudabunt te.* Item Eccle. 3 , ¶. 19 , 21 : *Unus interitus est hominis et jumentorum , et æqua utriusque conditio..... quis novit si Spiritus filiorum Adam ascendat sursum , et si spiritus jumentorum descendat deorsum ? ergo falsa sunt quæ docemus et de corporum resurrectione , et de immortalitate animæ , quæ duo simul connexa esse fatentur omnes.*

Ad 1.um Resp. 1. Ibi non negatur , sed clarè supponitur resurrectio justorum ; 2. neque etiam dicitur nullatenus resurrecturos esse peccatores , sed non resurrecturos in judicio et concilio Justorum , ut nempè participes sint ejusdem judicii , quo judicabuntur justi.

Ad 2.um Sensus est mortuos non posse Deo in terris et in coetu Fidelium sacrificium laudis offerre , et gloriam ejus publico ritu celebrare , in manifestationem nominis ejus coram gentibus undequaquè tunc circumstantibus.

Ad 3.um dist. Unus est interitus hominum et jumentorum quoad corpus , et æqua sub illo respectu eorum conditio , *conc.* ; quoad animam , *nego* . Quandò autem addit sacer Auctor : *Quis novit spiritus* , etc. , ibi increpando deplorat hominum vanitatem et ignorantiam , quæ talis est , ut pauci vel neverint an immortalis sit anima necne , vel saltem attendant , ut animæ consulant saluti ; ad quem sensum vulgo sacri

Oratores, quis, inquiunt, mandata Dei implet? quis non servit cupiditatibus?

Quæres 2.º quæ et quot futuræ sint corporum Beatorum dotes.

Resp. quatuor à SS. PP. et Theologis numerari: impassibilitatem, scilicet, claritatem, agilitatem, et subtilitatem, quas explicat Apostolus, I. ad Cor. 15, ¶. 42, 43 et 44, his verbis: *Seminatur in corruptione, surget in incorruptionem; seminatur in ignobilitate, surget in gloriam; seminatur in infirmitate, surget in virtute; seminatur corpus animale, surget corpus spiritale.*

Quæres 3.º utrum anima idem numero corpus resumptura sit quod habuit in terris.

Resp. contra Socinianos affirmativè, probaturque 1.º ex adducto textu Job: *Rursùm circumdabor pelle meā, et in carne meā videbo Deum*, etc. 2.º Ex Apost., I. ad Cor. 15, ¶. 53: *Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptionem.* 3.º Ratione: etenim resurrectio est secunda ejusdem corporis surrexatio: atqui ad hanc resurrectionem requiritur *ut* corpus quod per mortem cecidit, idem numero resurgat, aliàs non secunda surrexatio esset, sed novi corporis assumptio.

Dices: Quidam Anthropophagi homines humanis carnibus vescuntur, eorumque proinde corpora ex aliis constant corporibus; ergo illi saltem in proprio non resurgent corpore.

Resp. Nego cons.; et dico Anthropophagum, etiam si supponerentur ejus membra tota (quod tamen falsum est et impossibile, nullus quippe est qui toto vitæ decursu ex humanis carne et sanguine, sine alio cibo et potu, nutritus fuerit) ex alienis carnibus composita, cum fisdem

membris esse resurrecturum : iis verò hominibus ex quorum carnibus formatum esset Anthro-
popagi corpus , suppleretur sive ex materiâ
eiusdem corporis quæ priùs continuâ transpira-
tione fluxerat , sive aliundè , quemadmodùm
supplebitur in iis qui in infantâ mortui , in
ætate tamen perfectâ resurgent .

Quæres 4.º quibus ætate , staturâ , et sexu
resurgent homines .

Resp. ad 1.um homines resurrecturos in eâ
staturæ magnitudine , in eo robore , in eâ cor-
poris totius compositione , quæ convenit perfec-
tissimæ hominis ætati , qualis ea fuit compositio
et constitutio corporis in quâ Adamus conditus
fuisse creditur . Ita communiter Patres et Theo-
logi ; et ratio est quòd sicut Deus humanam
naturam sine defectu primum condidit , ita et
eam absque defectu reparare convenit ; ergo sine
infantiæ et senii defectibus .

Ad 2.um Censem vulgò non omnes ejusdem
staturæ resurrecturos esse , eò quòd individuo-
rum perfectio , in uno postulet unam quantita-
tem , aliam in alio . Quod tamen intelligi debet ,
secluso naturæ defectu et errore ; undè gigantes
non resument corpora immoderatæ magnitu-
dinis , neque pygmæi corpora immoderatæ par-
vitatis .

Ad 3.um Unusquisque in eo resurrecturus
est sexu , in quo fuit conditus . Istudque clarè
supponit Christus , cùm interrogatus à Saddu-
cæis , respondet non quidem nullas post mortem
fore feminas aut viros , sed quòd ibi *non nubent* ,
neque nubentur ; namque , ut observat S. Hieron.
epist. 27 : *Ubi dicitur non nubent , neque nu-*
bentur , sexuum diversitas demonstratur . Nemo

enim de lapide et ligno dicit, non nubent, neque nubentur, quæ naturam nubendi non habent; sed de iis qui possent nubere, et gratia Christi ac virtute non nabant. Et ratio est quod natura servabitur integra; sed sexus pertinet ad naturam, nec vitium dici potest sexus semineus; ergo, etc.

Dices: Sexuum diversitas oculis subjecta, statum non decet in quo summa vigebit puritas; ergo, etc.

Resp. Nego ant. Sicut enim in statu innocentiae nudi erant primi parentes, et non erubescabant, quia aberat incentiva mali libido, ita à fortiori aberit à statu gloriæ sensatio omnis quæ pudori nocere possit.

ARTICULUS II.

De Beatitudine animæ.

Circa statum animarum in Cœlis duo veniunt inquirenda: 1.º an Sancti Deum ament necessariò; 2.º an et undè sint impeccabiles.

Resp. ad 1.um, cum Thomistis contra Scotistas, Beatos ita necessariò diligere Deum, ut ab ejus amore cessare nequeant. Prob. 1.º ex Apoc., cap. 4, ubi legitur quod Beati requiem non habeant, sed die ac nocte dicant: *Sanctus, Sanctus,* etc. Undè bellè Augustinus, lib. ult. de Civitate Dei, cap. ult., ait, quod Deus *sine fine videbitur, sine fastidio amabitur, sine fatigazione laudabitur.* Jugis autem laus ista perpetuum flagrantissimæ charitatis continet exercitium. 2.º Ratione: indifferentia judicij, prima radix est libertatis: atqui Beati in Cœlo non habent indifferentiam judicij, non dico solum

circa amorem Dei et odium, sed nec circa amorem et amoris cessationem, quia intellectus Beatorum nullam in cessatione amoris Dei rationem boni deprehendere potest; ergo, etc.

Resp. ad 2.um Beatos esse impeccables, et quidem ab intrinseco.

1.^a *pars* patet tum ex SS. PP., qui constanter asserunt nullam Beatis inesse posse peccandi voluntatem; ita S. August., Enchir., cap. 111; S. Fulg., lib. de Fide ad Petrum Diaconum, cap. 23; tum evidenti ratione, quâ constat Beatos visione intuitivâ ita intimè uniri Deo, ut ab eo averti nequeant, nec ad creaturam se convertere.

2.^a *pars*, contra eosdem Scotistas, evidenter sequitur ex dictis, scilicet, amor beatificus quo jugiter Deo uniuntur Beati, simul et negatio indifferentiae judicii, in causâ sunt cur à Deo averti nequeant et peccare: sed illæ causæ sunt intrinsecæ; ergo, etc.

Dices: Charitas patriæ ejusdem est speciei, ac charitas viæ: atqui charitas viæ necessaria non est quoad exercitium, nec excludit peccandi potentiam; ergo, etc.

Resp. 1.º Nimis probat istud argumentum; hinc enim probaretur amorem patriæ nec esse necessarium quoad specificationem, nec actum peccandi excludere. Falsum utrumque consequens, ex ipsis Scotistis; ergo, etc.

Resp. 2.º *Dist. maj.* Ejusdem est speciei, sed non eodem innititur principio, *conc.*; et eodem innititur, *nego*. Amor patriæ producitur per lumen gloriæ et visionem beatificam, quæ Deum ut summum bonum, adeoque ut necessariò diligendum continuò proponunt, quia voluntas

non potest non amare id cuius non diligendi nullam intellectus percipit nec percipere potest rationem. Verum amor viæ non talibus innititur principiis.

CAPUT III.

De Proprietatibus Actuum humanorum.

PRÆCIPUÆ actuum humanorum proprietates sunt malitia, bonitas et meritum; quia verò de merito diximus in *Tract. de Gratia*, de bonitate et malitiâ agendum superest, circa quam duo quæruntur: 1.º Utrum omnis actus humanus sit necessariò bonus vel malus, an verò detur aliquis indifferens moraliter; 2.º undè desumatur actus humani bonitas et malitia.

SECTIO PRIMA.

Utrum detur Actus indifferens moraliter.

Nota 1.º Actus indifferens ille dicitur, qui nec bonus est nec malus in ordine naturali, rationi nec conformis nec difformis.

Nota 2.º quæstionem esse de actibus non hominis, sed humanis, qui soli fiunt cum advertentiâ et libertate. Illi autem actus spectari possunt vel *in specie*, quandò considerantur solum ratione objecti et in genere, abstrahendo à fine et circumstantiis; vel *in individuo*, quandò sumuntur prout sunt à parte rei, comparatè ad objectum, finem et circumstantias. Dari actus indifferentes in specie, extra dubium est; tota difficultas est de actibus in individuo;

alii

alii affirmant cum Scotistis, alii plures negant post S. Thomam, cum quibus sit

CONCLUSIO.

Non datur actus indifferens in individuo.

Prob. 1.º ex dictis. Tenetur homo omnes actus suos aliquo modo ad Deum referre; igitur omnis actus vel debito modo refertur ad Deum, vel non: si prius, bonus est; si posterius, malus; ergo omnis actus vel bonus est vel malus; ergo nullus indifferens.

2.º Actus humanus in individuo, spectatur in ordine ad finem: atqui nullus est finis indifferens; omnis enim finis vel est honestus, quem approbet ratio, vel dishonestus, quem ratio reprobet; jam verò si actus fiat propter finem dishonestum, malus est; si propter finem proximum quem approbet ratio, nec ulteriore legitimum excludat agens, bonus est actus; ergo vel bonus est vel malus.

3.º Ideò juxta adversarios datur actus indifferens, quia datur actus quem ratio nec imperat, nec consultit, nec reprobat, quique idcirco nec meritorius est, nec demeritorius: atqui hæc ratio nulla est; datur quippè medium, actus, scilicet, quem præcisè permittit ratio: actus porrò quem ratio nec consultit, nec præcipit, nec reprobat, sed permittit, verè bonus est, rationi permittenti conformis, licet non sit meritorius.

Obj. 1.º SS. Patres supponunt passim dari actus indifferentes; ergo, etc.

Resp. Dist. Actus indifferentes in specie et comparatè ad objectum quod licet vel illicite

tractari potest, *conc.*; in individuo, et ratione finis, *nego*. Deambulatio ut sic, est indifferens, quia potest benè vel malè fieri; at si spectetur hic et nunc cum omnibus circumstantiis, vel bona est vel mala.

Obj. 2.º Damnata est in Conc. Constantiensi doctrina Joannis Hus docentis nulla esse opera indifferentia; ergo, etc.

Resp. Dist. Damnata est ad sensum Joannis Hus, quatenus docebat ille nulla esse opera etiam theologicè indifferentia, sed omnia esse vitae æternæ meritoria aut demeritoria, *conc.*; ad sensum Catholicorum, juxta quem dicimus solùm nulla esse opera moraliter indifferentia, sed omnia esse rationi vel conformia, vel difformia, *nego*. Synodus enim Constantiensis de istâ Theologorum controversiâ pronuntiare non intendit.

Obj. 3.º Datur finis indifferens, qualis est quem sibi proponunt qui delectationis causâ deambulant, qui ad naturæ leve sublevamen sputa ejiciunt, qui propter frigus expellendum ad ignem accedunt; ergo et actus.

Resp. Dist. Datur finis ultimus indifferens, *nego*; intermedium, *subdist.* Si spectetur abstractè et in genere, *conc.*; si spectetur comparatè ad finem ultimum ad quem actualiter, vel virtualiter et implicitè refertur, *nego*. Ex dictis, ubi de fine, facilis est solutio.

Ad confirm. Nego fines illos indifferentes esse: vel enim fiunt memorati actus propter solam voluptatem, ita ut quæratur voluptas propter voluptatem, in eâque ultimò conquiescat agens, et tunc vitiosi sunt, et peccata saltem venialia; vel intenduntur illi fines ut corpus ad

functiones suas magis habile reddatur, et tunc, licet agens actu et expressè nihil aliud intendat, modò finem hunc non corrumpat pravâ aliquâ circumstantiâ, debitumque modum servare caveat, boni sunt actus illi, qui proprio pondere, ut ait S. Thomas suprà, ad Deum tendunt, quatenùs fiunt propter finem proximum virtutis moralis, cujus sunt actus.

Obj. 4.º Præceptum referendi omnes actus suos ad finem honestum, est affirmativum; ergo non obligat semper pro semper.

Resp. præceptum istud esse simul et negativum, quatenùs prohibet ne quid fiat ex pravo fine, et affirmativum, quatenùs positivam exigit relationem. Quâ parte negativum est, obligat semper pro semper; quâ parte affirmativum, non ita obligat absolutè, quia non cogit semper agere, sed obligat semper hypotheticè, ex hypothesi nempè quod agatur, quia jubet universalitatem actuum semper fieri modo rationi congruo.

Obj. 5.º Datur actus indifferens in specie; ergo et in individuo; natura quippè speciei convenit individuo.

Resp. Nego cons. Ad cujus prob. *Dist.* Natura speciei convenit quoad aliqua individuo, *conc.*; quoad omnia, *nego*. Sic natura hominis specifica convenit Petro quoad animilitatem et rationalitatem, non verò quoad ejus universalitatem; natura quippè Petri non est universalis.

SECTIO II.

Unde desumatur Actus humani moralitas.

Moralitas actus humani, juxta probabiliorem

sententiam, est ejus conformitas vel difformitas cum regulis morum, hinc idem ferè sonat ac bonitas et malitia. Quæritur undè repeti debeat hæc conformitas et difformitas, seu bonitas et malitia; an ab objecto, fine simul et circumsstantiis, an ab aliquo tantùm ex illis; cum regulis quippè morum, de quibus infrà dicemus, conferri potest actus humanus tum ratione objecti, tum ratione finis et circumstantiarum.

Objectum actûs humani dicitur illud quod primò et per se ab actu attingitur; sic Deus est objectum charitatis, res aliena objectum furti, proximus homicidii. Objectum spectari potest aut materialiter, prout est materia communis specie pluribus actibus, sic homo objectum est vel odii vel amoris, sic eadem pecuniæ summa furti et restitutionis objectum esse potest; aut formaliter seu moraliter, quandò attingitur sub aliquâ ratione quæ regulis morum consentiat vel dissentiat.

Circumstantiæ sunt quædam accidentales conditiones quæ actus comitantur, et sine quibus illi subsistere possunt secundùm suam essentiam. Plures distinguuntur, ut personæ qualitas, locus, tempus, etc., de quibus fusiùs agemus in *Tract. de Peccatis.*

De fine suprà diximus.

CONCLUSIO.

Moralis actuum humanorum bonitas et malitia repeti debet ab objecto, fine, et circumsstantiis.

Prob. Ab eo repeti debet actuum humanorum bonitas et malitia, undè habent actus hu-

mani ut boni sint vel mali : atqui ab objecto, fine et circumstantiis habent actus humani quod boni sint vel mali, ut probatur per partes.

1.º Ab objecto, et quidem formaliter seu moraliter spectato ; actus quippe bonus est vel malus, prout bonum est vel malum objectum sub ea ratione sub qua attingitur ; sic, v. g., bonus est amor Dei, quia Deus, prout amatus, est objectum bonum ; malum vero odium Dei, quia Deus odio habitus, est quid malum ; ergo, etc. Aliundè actus, sicut et habitus, ab objectis suis speciem suam desumunt : sic dicitur virtus theologica quae Deum habet pro objecto, moralis vero quae versatur circa quodvis aliud.

2.º A fine ; quia finis actum efficit ex indifferente bonum vel malum, ex malo pejorem, ex bono malum vel meliorem : v. g., deambulatio de se indifferens est, at si fiat luxus ostendendi causâ, mala est ; bona vero, si ut quis officium poste liberiūs impleat ; furtum de se malum, pejus evadit si intentione fiat vino se ingurgitandi ; jejunium ex se bonum, malum fit ex motivo vanæ gloriae, Matth. c. 6 ; bona in se eleemosyna, melior fit ex puro Dei amore erogata. Actus tamen malus, bonus non fit, licet ad bonum finem referatur : *Nec enim*, ait Apost., *facienda sunt mala ut indè eveniant bona*. Sed solum ex eo minuitur illius malitia, ut docet S. Thom. 2.ª 2.^z quæst. 110, art. 2. in corp. : *Quantò bonum intentum est melius, tanto magis minuitur culpa mendacii*.

3.º Ex circumstantiis ; quia plerumque mutant speciem actionis : sic furari in templo, non simplex furtum est, sed et sacrilegium ; aut sal-

tem augent vel minuunt bonitatem vel malitiam, v. g., actio pauperis qui pauperi alteri eleemosynam erogat, cæteris paribus, sanctior est actione divitis, teste Christo, Marci, c. 12. Fatendum tamen plures esse circumstantias quæ ad moralitatem actûs nihil conducunt, v. g., si quis vel manu dextrâ vel sinistrâ percutiat hominem.

Notandum verò 1.º istud discriminis esse bonum inter et malum, quòd ad bonum necesse sit ut tria simul concurrant, scilicet, objectum bonum, aut saltem quod malum non sit, finis honestus, debitæ circumstantiæ; ad actum autem malum sufficit vel unius ex tribus defectus; hinc manavit effatum: *Bonum ex integrâ causâ, malum ex quocunque defectu.*

Not. 2.º Ut circumstantia mutet vel augeat bonitatem actûs, debet esse directè volita; quia bonitas actûs desumitur ex objecto formaliter sumpto. Undè qui dat pauperi sacerdoti eleemosynam, non attendens personæ circumstantiam, non emitit actum religionis sed misericordiæ solùm. E contrà verò ut circumstantia mutet vel augeat actûs malitiam, satis est quòd indirectè sit volita, quia ad actum malum necesse non est quòd voluntas in eam tendat sub ratione turpi, sed sufficit quòd advertat aut advertere possit ipsi adjunctam esse turpitudinem. Hinc sacrilegii reus est qui sacerdotem scienter occidit, quamvis non ut sacerdotem, sed ut inimicum occidat.

Quæres 1.º An ex intentione vel aliâ circumstantiâ venialiter solùm malâ, tota actûs bonitas ita corrumpatur, ut ille simpliciter malus fiat.

Resp. malam circumstantiam dupliciter annexi posse bonæ actioni : 1.º *Antecedenter*, cùm in actum influit ut causa ipsius, putà si quis jejunet ut laudetur ab hominibus; 2.º *Comitantur*, cùm actioni de se bonæ et bonum in finem directæ, accedit in operis decursu aliquid mali, ut si quis inchoato bonum in fine in jejunio, gloriam inanem inter jejunandum concipiatur, vel in piâ oratione pravo tædio aut distractione afficiatur : jam verò si mala circumstantia sit causa actûs, in eumque influat, illius bonitatem omnino destruit, quia ut docet S. Thomas h̄c, quæst. 19, art. 5, ad 4.um tunc verè transit in rationem objecti; undè qui jejunat ut gloriam captet apud homines, illius objectum non est præcisè jejunium, sed jejunium ad vanam gloriam ordinatum: atqui tale objectum malum est; ergo perversus ille finis ipsam objecti bonitatem destruit; ergo, etc. Si autem venialiter mala circumstantia actui bono ad debitum finem relato superadveniat, totam ejus bonitatem non aufert, nec omne meritum extinguit, ita communiū Theologi. Illud quippè verè bonum est opus, in quo agens, juvante gratiâ, bonum sibi proponit finem, et in eum tendit medio proportionato: atqui ita fit in casu proposito, quamvis paululùm titubet, et obliquos interdùm passus ponat; et ratio à priori est, quod hæc mala circumstantia de quâ loquimur, non influat in actum bonum, neque sit ejus causa efficiens aut finalis præcipua, sed veluti actus planè diversus. Aliás vix ullus esset actus meritorius, quia vix etiam in viris sanctis actus est qui aliquâ vitiosâ circumstantiâ, temporis, v. g., tædii, impatiens

tiæ, præcipitationis, gloriæ, etc., velut terreno habitu non obnubiletur.

Quæres 2.º utrùm actus exterior, interioris actûs augeat bonitatem vel malitiam.

Resp. quòd per se non augeat, benè verò per accidens.

Prob. 1.ª pars, 1.º ex *Script.* quæ non minùs laudat aut redarguit quæ quis sincerè et plenè facere voluit, quàm si de facto ea fecisset; ita Gen., cap. 22, ¶. 15, et II. ad Cor., cap. 8, ¶. 12. 2.º Ex SS. PP.: *Quid planius quàm quòd voluntas pro peccato reputetur*, inquit S. Bernardus, epist. 77, *ubi factum excludit necessitas?* 3.º *Ratione*; illud per se non auget bonitatem aut malitiam actûs interni, quod per se nullam habet bonitatem aut malitiam moralem: atqui actus exterior per se nullam habet, etc., cùm enim ex seipso nullâ gaudeat libertate, nullam ratione suâ moralitatem, id est, bonitatem aut malitiam habet ab actu interiori, undè ait Christus, Matth. c. 15: *De corde exeunt cogitationes malæ, adulteria, etc.*

Prob. 2.ª pars. Illud per accidens auget malitiam actûs externi, quod sæpiùs actum internum reddit intensiorem aut diuturniorem, quod est occasio scandali, quod proximo nocumentum infert, quod restitutionis inducit obligationem, quod irregularitatem parit, per quod ipsa incurrit excommunicatio: atqui hæc omnia nonnunquàm efficit actus exterior; ergo per accidens, ratione videlicet malorum quæ ex eo sequuntur, malitiam auget actûs interni; atque ideò in Confessione declarari debet.

Dices: Distinctis præceptis prohibentur actus interiores et externi, scilicet, adulterium et

furtum prohibentur VI et VII præcepto ; uxoris verò et rei alienæ concupiscentia , IX et X ; ergo distinctam habent singuli malitiam ; ergo actus exterior propriam addit malitiam actui interno.

Resp. Nego cons. Hæc enim duo distinctis præceptis prohibita sunt , quia periculum erat ne carnales homines , quales erant Judæi , legem observâsse sibi viderentur , si à solis externis actibus temperarent , quamvis interioribus præberent assensum .

CAPUT IV.

De Regulis Actuum humanorum.

DUPLEX est actuum humanorum regula : altera *externa et remota* , lex nempè seu præceptum superioris ; altera *interna et proxima* , per quam exterior applicatur , et est conscientia . De lege dicemus in speciali *de Legibus Tractatu* ; de conscientiâ quinque sectionibus agendum : 1.^a erit de naturâ et divisione conscientiæ ; 2.^a de conscientiâ rectâ et erroneâ ; 3.^a de scrupulosâ ; 4.^a de dubiâ ; 5.^a de conscientiâ probabili .

SECTIO PRIMA.

De Naturâ et Divisione Conscientiæ.

Animæ rationalis præcipuae functiones sunt verum cognoscere et amare bonum : quatenus versatur circa verum , dicitur intellectus ; prout bonum prosequitur , voluntas appellatur : ita duæ censentur distinctæ facultates , inter quas

talis est ordo, ut voluntas intellectui subsit, et sine ipsius præviâ cognitione operari nequeat.

Intellectus autem vel attingit prima et generalia morum principia, v. g. : *Peccatum est fugiendum, bonum autem prosequendum; alterius feceris quod tibi fieri non vis*, et tunc syndesis vocatur; vel generalia hæc principia aliqui applicat actioni particulari, v. g. : *Hic et nunc ab omni mendacio mihi abstinenendum est*, et dicitur conscientia.

Igitur syndesis definiri potest : *Primorum benè vivendi principiorum cognitio*; conscientia verò definitur : *Judicium actuale practicum dictans quid in particulari sit agendum vel omittendum, aut quid fieri vel omitti debuisset*.

Dividitur potissimum conscientia in quinque species distinctas, nempè : 1.º in rectam et certam; 2.º in erroneam et falsam; 3.º in dubiam; 4.º in scrupulosam; 5.º in probabilem; quarum unaquæque species potest esse aut *præcipiens*, aut *permittens* aut *consulens*.

Conscientia *recta et certa*, quæ et *vera* dicitur, ea est quæ certo innixa fundamento, dictat aliquid in particulari bonum esse vel malum, quod reverà tale est in se.

Conscientia *falsa* et *erronea* est quæ dictat esse hic et nunc licitum vel illicitum quod reipsâ tale non est. Hæc autem potest esse aut *vincibiliter* erronea, si error depelli potuit; aut *invincibiliter* erronea, quandò depelli non potuit; tuncque, licet in se et speculativè falsa, practice tamen et quoad nos vera est, *recta*, et *certa*: talis fuit conscientia Jacob accendentis ad Liam, quam prudenter judicabat esse suam uxorem.

Conscientia *dubia* est hæsitationis mentis et sus-

pensio judicij circa bonitatem aut malitiam operis hic et nunc peragendi; atque haec suspensio oritur, vel quia aequales videntur hinc et inde rationes oppositae, diciturque dubia *positivè*; vel quia nulla apparet ratio assentiendi vel dissentandi, dicique solet dubia *negativè*; rectius diceretur simpliciter *nescientia*. Imò conscientia quælibet dubia, nonnisi impropriè conscientia vocatur, quia non est verè judicium, sed suspensio judicij.

Conscientia *scrupulosa* ea est quâ mens levibus nixa fundamentis, judicat vel timet ne quid mali subsit in actione bonâ vel indifferenti; sic dicitur per metaphoram ductam à lapillo qui pedem laedit gressumque impedit. Conscientiae scrupulosæ opponitur conscientia *lata*, quâ mens ex levi et insufficienti motivo judicat bonum esse et licitum id quod malum esse deprehendi facile potest.

Conscientia *probabilis* est illa quæ gravi quidem, sed fallibili nititur momento.

Præcipiens dicitur conscientia, quæ judicat aliquid ex præcepto faciendum esse vel omittendum; *consulens*, quæ dictat aliquid, ut magis perfectum, esse de consilio; *permittens*, quæ aperit aliquid esse merè permisum, nec præcepto, nec consilio subditum. De his conscientiae speciebus sigillatim agemus, atque inquiremus an et quâ ratione unaquæque sit regula actuum humanorum.

SECTIO II.

De Conscientiâ rectâ et erroneâ.

Dico 1.º *Licitum est sequi aut etiam agere contra conscientiam rectam consulentem.*

Patet, quia sicut consilia evangelica sequi bonum est, ita et ea non implere non illicitum; idemque dicendum de conscientiâ invincibiliter erroneâ consulente, aut de utrâque simpliciter permittente.

Dico 2.º *Nunquàm licitum est agere contra conscientiam rectam præcipientem.*

Patet, quia à rectâ ratione in materiâ necessariâ nunquàm recedere licet: atqui prædicta conscientia ipsum est rectæ rationis dictamen in materiâ necessariâ; ergo, etc. Enim verò semper peccatum est facere quod ratio docet esse peccatum; ergo, etc.

Dico 3.º *Similiter contra conscientiam sive vincibiliter sive invincibiliter erroneam præcipientem, nunquàm agere licet.*

Prob. 1.º ex Script. Ad Rom., c. 14, v. 23: Omne... quod non est ex fide, peccatum est; id est, omnis actio quæ non fit ex dictamine conscientiæ, seu ex persuasione quòd licita sit, peccatum est; ita interpretantur Patres et Conc. Later. IV: atqui quicunque agit contra conscientiam, licet erroneam, ille non agit ex persuasione quòd licita sit actio sua; ergo, etc. *2.º Ratione;* velle peccatum, semper est illicitum et verè peccatum: sed qui agit contra conscientiam etiam errantem, ille vult peccatum, cùm faciat id quod putat esse peccatum; undè quanvis actio ipsa de se sit licita et de præcepto, qui tamen eam perficit putans esse peccaminosam, verè peccat, quia voluntas eam amplectendo, consentit in objectum sibi propositum ut malum.

Hinc peccatum quod contra conscientiam errantem admittitur, ejus est speciei et gravitatis

quam quis ex errore judicat inesse actioni suæ; ratio est quia ille vult peccatum committere quale esse dictat conscientia. Undè mortaliter peccat juvenis qui levem summam parentibus furatur, putans in hoc se mortaliter peccare; imò et mortaliter adhuc peccat si grandem summam furando, vincibiliter credat se leviter peccare, quia is error deponi potuit. Item, lethale peccatum contra temperantiam admittit qui, falsò judicans tali die esse jejunium, non jejunat. Ille tamen non incurrit censuras, aliasve pœnas humanas, dūm ponit actum cui falsò judicat eas annexas esse, quia tales pœnæ non imponuntur nisi transgressoribus legis veræ, non autem putatitiæ. Hæc tamen intelligenda sunt de actione vel omissione liberâ.

Dico 4.º Secundum conscientiam invincibiliter erroneam agere possumus, imò et tenemur, in iis quæ dictat esse præcepta vel prohibita; at verò nunquām licet sequi vincibiliter erroneam, aliquid licitum vel etiam præceptum aut prohibitum esse, dictantem.

1.ª Pars patet, quia alioquin, cùm ipsam deponi non posse supponatur, ageremus contra eam, quod illicitum est ex præcedenti assertione. Aliundè ignorantia invincibilis excusat à peccato; ergo, etc. Hinc etiam actus materialiter malus, ex conscientiâ invincibiliter errante factus, bonus est in eâ virtutis specie ad quam actus pertinere creditur. Undè si quis ut innocentii servet vitam, invincibiliter credat mentiri bonum esse vel necessarium, ille mentiendo actum misericordiæ elicit.

2.^a Pars prob. Quia tunc culpabiliter fieret aliquid illicitum; sicut enim ignorantia vinci-

bilis non excusat à peccato, ita nec vincibiliter erronea conscientia; et quod ex eâ fit, indirectè saltem voluntarium est; ergo prædictam vincibiliter erroneam non licet sequi conscientiam; cùm igitur ex dictis nec contra eam agere sit lictum, hoc unum superest ut ipsa deponatur.

In deponendâ verò erroneâ conscientiâ temeritas est sedulò præcavenda, cujus rei sunt qui ad conscientiæ dictamen non attendunt, sed vel aliò convertunt animum, vel mediis improportionatis utuntur; atque ea adhiberi debent media, quæ suggerit prudentia, qualia sunt humilis et frequens oratio, totius rei exacta discussio, lectio librorum qui de hâc materiâ solidè tractant, consilii à viris piis et doctis petitio; si autem, his adhibitis, perseveret error, censebitur invincibilis.

Ex hujus assertionis 2.ª parte sequitur, nec ab inobedientiâ, nec à pœnis ei debitâ, excusari posse eos qui dogmatico Sum. Pontificis judicio, à majori Episcoporum numero expressè vel tacite approbato obtemperare eo prætextu detrectant, quòd agere non possint contra conscientiam propriam, quæ ipsis dictat tale judicium esse saltem in fide ac moribus periculosum. Talis quippè conscientia nonnisi erronea, et quidem vincibiliter erronea esse potest, certumque temeritatis ac intolerabilis superbiae argumentum in christiano homine, qui fallibile conscientiæ suæ judicium, judicio infallibili Sum. Pontificum et universorum ferè Episcoporum quos posuit Spiritus Sanctus regere Ecclesiam Dei, quosqui audit, Christum audit, quos qui spernit, Christum spernit, præferre non reformidat.

Dices : Ex 3.[ा] et 4.[ा] assertione sequitur aliquem erroneā conscientiā, sive invincibili, sive vincibili laborantem, necessariò peccare posse : namque 1.^० credat ex errore invincibili rustica mulier, curam gerens infirmi die Festo, se peccare, sive sacrum omittat, sive Missæ audiendæ causā, deserat infirmum ; in eo casu quidquid agat mulier, aget contra conscientiam, et ita necessariò peccabit. 2.^० Si quis vincibiliter errans, mentiatur ut proximo succurrat, cui per tale mendacium succurrendum esse credit, peccat contra divinum non mentiendi præceptum ; si verò non mentiatur, peccat contra conscientiam ; ergo utique necessariò peccabit : atqui tamen ex nobis nullus est status in quo quis necessariò peccet ; ergo, etc.

Resp. Nego sequelam : Ad 1.^{ाम्} prob. in hoc casu moraliter libera non erit mulier ; et ideò non peccabit, modò eligat quod judicat minùs esse malum, aut etiam quidquid elegerit, si è duobus quodnam sit minùs malum, discernere nequeat. Ad peccatum enim formale, requiritur libertas, id est, expedita potentia vitandi actum peccaminosum : at prædicta mulier expedità caret potentia vitandi illud quod culpabile existimat ; cùm ipsi vera incumbat necessitas alterutrum eligendi quod credit esse peccaminosum ; ergo, etc.

Ad 2.^{ाम्} prob. *Conc. ant. nego cons.* Quia inter duo extrema quæ in eo casu occurrere videntur, datur medium, scilicet, homo erroneam conscientiam, quæ vincibilis supponitur, depонere debet et rectam sibi efformare, rem pro ejus gravitate perpendendo, pios et peritos consulendo, etc. ; quòd si urgeat electio, nec error

jam deponi possit, quia, v. g., deest peritior quem consulat, nec per semetipsum veritatem invenire valet, tunc orare debet et de præcedenti ignorantiae peccato dolere, et eam eligere partem, in quâ putat esse minùs mali; sicque ab ulteriori excusabitur culpâ, quia tunc, erroris retractatâ causâ, et faciendo quod in se est, error è vincibili fiet invincibilis et involuntarius. Illatum tamen, si quod sit, damnum reparare tenebitur, quia retractatio culpæ non facit ut non fuerit liberè posita causa damni.

Quæres 1.º An graviùs peccet qui agit contra conscientiam vincibiliter errantem, quàm qui secundùm eam operatur.

Resp. neutrum esse simpliciter altero gravius, sed pro diversitate materiæ, modò unum, modò alterum esse gravius: v. g., si credas te teneri ad mentiendum ut innocentis vitam serves, et non mentiaris, reus es homicidii, mortaliterque peccas; si verò mentiaris, peccas solùm venialiter. Sed si è contrà credideris teneri te sùb veniali ad furandum avaro diviti ut succurras indigenti, non furando peccas venialiter; furando autem summam notabilem, mortaliter peccas.

Quæres 2.º An plus obliget conscientia, quàm præceptum superioris.

Resp. 1.º Conscientia recta, imò et conscientia invicibiliter erronea plus obligat, quia vox Dei est conscientiæ rectæ dictamen. 2.º Plus obligat præceptum superioris quàm conscientia dubia, quia in dubio præsumptio stat pro superiore. 3.º Si conscientia sit vincibiliter erronea, deponi debet, et superioris impleri præceptum.

Quæres 3.º Quomodo se gerere debeat Confessarius erga pœnitentem erroneâ conscientiâ laborantem.

Resp. Confessario prudentiâ et discretione opus esse, quia aliquandò tenetur monere pœnitentem de errore, aliquandò eumdem monendo peccaret. 1.º Nempè semper monere debet, si vincibilis sit ejus ignorantia, quia per eam non posset excusari pœnitens; item, si Confessarium interroget an actio sit peccatum necne; talis enim interrogatio dubiam, et ideo invincibilem non esse ignorantiam supponit. 2.º Si pœnitentis ignorantia sit invincibilis, distinctione opus est; etenim ex monitione vel spes emendationis affulget, vel non: si affulgeat, admonendus est; si nulla sit spes emendationis, admoneri debet in triplici casu: 1. si ignoret media vel mysteria ad salutem necessaria, putà, si judicet solam sine contritione sufficere Confessionem ad obtinendam peccatorum veniam; 2. si ignorantia ejus versetur circa principia juris naturalis, etiam secundaria, quæ non facilè ignorantur invincibiliter, aut quorum ignorantia facilè sit vincibilis, ob malitiæ suspicionem, quam actio de se mala ingerere solet: undè juvenis qui pollutionis malitiam invincibiliter ignorare videatur (quod fieri posse multi negant), de peccati hujus gravitate monendus foret: ratio est quia, præterquam quod talis ignorantia diù durare non potest, homo ille præmonitus, si statim non corrigatur, deindè saltem majori cum remorsu peccabit, consuetudinem suam aliis Confessariis aperiet, remedia ejusdem coercendæ edocebitur, et aliquandò tandem ad meliorem frugem poterit adduci. 3. Si error invincibilis in boni

communis detrimentum vergat, quia bonum publicum particulari præferendum est. Hinc monendus esset qui invincibiliter crederet pro suo levi commodo sibi licere secretum revelare unde gravissimum imminet Reipublicæ damnum. Extra hos similesve casus, temperandum est à monitione, quandò hæc non solùm inutilis, sed et nociva magis futura prævidetur, adeò ut pœnitens qui hactenùs materialiter solùm peccavit, deinceps formaliter peccaturus præsentiatur. Ita respondet Innoc. III, de matrimonio invalidè contracto consultus.

SECTIO III.

De Conscientiad scrupulosd.

Scrupulosus dicitur qui facilè et ex levi causâ peccatum timet ubi non est peccatum, qui que viri prudentis nec suo quietatur judicio.

Multiplicis generis sunt scrupuli; alii procedunt à mediocritate vel etiam subtilitate ingeni, alii à constitutione corporis, alii à dæmonे, alii ab ipso permittente Deo; iterum alii sunt de actibus præteritis, alii de futuris.

His indiciis scrupulosum judicaveris: 1.º Si cùm salutis suæ studiosus sit, sæpè tamen dubitet, et in uno vel multis capitibus alios anxiè interroget; 2.º si non nisi cum timore et anxietate viri etiam prudentis consilia et decisiones sequatur; 3.º si Confessiones ex vero cordis desiderio et sincerè factas repetere velit, iisque aliquid semper defuisse credat; 4.º si dubitet sibi licitum esse quod aliis licitum judicat; 5.º si viri pii et in materiâ morum versati, dubia ejus pro scrupulis habeant.

Quæres 1.º An contra scrupulos agere liceat.

Resp. cum distinctione; vel enim scrupulosus advertit et judicat leves esse nec fundatos scrupulos, vel è contrà sentit eos esse fundatos, ipsique constans et fixum remanet dubium. Si prius, non solùm ipsi licet, sed et expedit agere contra scrupulos; licet quidem, tum quia scrupulus tunc judicatur ut sententia improbabilis, cuius insufficientia sunt motiva, ideoque, manente tali scrupulo, potest efformari conscientia practicè certa quòd illum contemnere liceat; tum quia scrupulus ille non verè conscientia est, seu dictamen intellectūs verè judicantis, sed vana potiùs apprehensio, cui intellectūs et voluntas resistere possunt; expedit etiam tales contemnere scrupulos, quia tali agendi ratione recedunt gravissima quæ ex scrupulis oriri solent incommoda, perturbatio animæ, libertatis impedimentum, impotentia in Sacerdote obeundi munia ecclesiastica, desperatio, etc. Si posterius, contra scrupulos agere non potest, quia ex dictis et ex modò dicendis, nunquàm licet agere contra conscientiam erroneam aut dubiam: atqui in præsenti casu conscientia scrupulosa in erroneam vel dubiam concidit, à quibus non differt nisi ratione anxietatis et sollicitudinis quam superraddit; ergo, etc.

Quæres 2.º Quibus innixus principiis judicare possit scrupulosus leves esse scrupulos; et, illis perseverantibus, efformare sibi conscientiam practicè certam quòd sibi liceat contra eos agere.

Resp. ad 1.um, his signis meritò judicare posse leves esse scrupulos, 1. si ita judicaverit Confessarius, aut quivis alter vir prudens et

doctus ; 2. si ipse expertus fuerit se similes habuisse scrupulos , qui à viro sapiente inanes habitu sunt ; 3. si dubitet , nec certus sit a tentationi consenserit ; dubitatio enim quæ in aliis fortè rationabilis esset , in scrupuloso homine pro nihilo habenda est , præsertim si sit timoratæ conscientiæ , et firmum habeat propositum non peccandi mortaliter .

Ad 2.º Resp. tribus præsertim principiis inniti posse ; primum est , licitum esse , imò et expedire , agere contra scrupulos qui leves judicantur ; secundum , non peccare scrupulosum qui viri prudentis et docti , etiamsi erraret ille , judicium sequitur , quia obediendo facit quod in se est ; tertium , scrupulosum non teneri ad examen ad quod cæteri tenentur , quia ex scrupulis ita turbatur ratio , ut recti examinis sit incapax .

Quæres 3.º quæ sint remedia contra scrupulos .

Resp. Præter ea quæ in præcedentibus responsionibus continentur , alia sunt quæ spectant Confessarium , alia quæ ipsum scrupulosum .

Quæ spectant ipsum scrupulosum sunt : 1.º Ut habeat virum prudentem et doctum , quem in omnibus consulat , cuius monitis cæcā obediens et sine examine obsequatur , ita ut alios non interroget malène an benè judicaverit , quemque facile non mutet . 2.º Ut maximè curet ad removendam scrupulorum radicem ; v. g. , superbus prudentiæ suæ non innitatur , timidus meditetur bonitatem Dei , melancholicus medicorum arte bilem atram expellat ; quilibet fugiat conversationem cum viris scrupulosis , librorumque rigidioris doctrinæ lectionem .

3.º Orationi aliisque pietatis exercitiis fideliter incumbat, saepiusque amoris actus et fiduciæ in Deum eliciat; multum enim in eo peccant scrupulosi quod Deum pro aucteriori magistro habeant. 4.º Sedulò caveat ne cogitatione foveat et mente scrupulos revolvat, sed illos statim exutiat, mentem ad aliud avertendo, otiumque fugiat insistendo labore. 5.º Confessarium de quibuscumque dubiis non consulat, sed saepè propriis utatur rationibus, et regulis jam à Confessario acceptis scrupulos expellat.

Quod ad Confessarium attinet, 1.º scrupuloso necessitatem obedientiae cœcæ passim inculcat, iisque momentis persuadere conetur, quod nemo, multoque minùs homo scrupulis agitatus, idoneus sit qui seipsum regat, undè scriptum est, Prov. c. 3, v. 5, 7: *Ne innitaris prudenter tuæ.... ne sis sapiens apud temetipsum;* quod summæ sit superbiæ suum aliorum judicio preferre judicium; quod obedientiam hanc saepè remuneraverit Deus, etc. 2.º Scrupulosum Deo maximè commendet. 3.º Ejus animum erigat, benignè eum excipiendo; asseveranter, non dubiè et cum hæsitatione respondendo; aliquandò tamen austerè tractandi sunt scrupulosi, ut parere discant. 4.º Regulariter non reddat rationem consilii sui; caveat à minutioribus interrogationibus; non patiatur ut saepius ad se recurrat; quandoquæ remittat inauditum, atque etiam, cum in confessione solos deposuerit scrupulos, interdùm ad sacram Eucharistiam sine absolutione dimittat. Consultatur Collator Andeg. tom. 2, de Pœnit.

SECTIO IV.

De Conscientia dubia.

Quid sit dubium in genere, quid dubium negativum, aut positivum, jam diximus. Dubium aliundè dividitur in dubium *juris*, quo quis dubitat an exstet lex seu præceptum aliquam actionem præcipiens aut prohibens, vel saltem an lex ea sit legitima et obligatoria: ut cùm quis dubitat an Ecclesiæ præcepto tenetur ad jejunandum tali die, an superior talem potuerit sibi casum reservare; et in dubium *facti*, quo quis certus de lege, dubitat de aliquo facto quod legem respicit, v. g., utrūm cibi die Veneris appositi, sint caro necne; an Titia quam quis vult ducere, sibi sit affinis aut consanguinea.

Iterūm aliud est dubium *pure speculativum*, quod directè non versatur circa rem ad mores pertinentem, v. g., an valeat Baptismus in solo nomine Christi collatus; an testamentum, aut matrimonium sit validum; an equus quem possideo, meus sit necne. Aliud est *speculativè practicum*, quod versatur quidem circa praxim morum, sed generaliter et abstractione factâ presentium hic et nunc circumstantiarum, putâ, an liceat die festo pingere, venari; aliud *practicè practicum*, quod versatur circa actum hic et nunc à tali viro exercendum, v. g., an hoc die festo mihi pingere liceat ad exornandam in certâ solemnitate Ecclesiam.

Notandum ex dubio facti, et ex dubio speculativo, aut speculativè pratico, interdùm oriri dubium *juris*, et dubium *practicè practicum*:

v. g., dubitat quis an validè matrimonium contraxerit: en dubium facti; ideòque dubitat an teneatur reddere debitum: en dubium juris. Iterùm quis dubitat an valeat Baptismus in Christi nomine collatus, hinc dubitare incipit an ille sit reiterandus. Similiter, dubium est an justum sit bellum in quo milito, an meus sit equus quem possideo: en dubium speculativum; hinc dubitare incipio an hic et nunc arma gerere mihi liceat, an equum illum retinere queam: en dubium practicè practicum.

Quæres quomodò in dubiis quisque se gerere debeat.

Dico 1.º *Nunquam agere licet cum conscientia dubia practicè practicā, ideòque in quibuscumque dubiis practicè practicis, tutior pars semper est eligenda.* Ita omnes.

Prob. 1.ª pars 1.º ex Script. Ad Rom. c. 14: *Omne quod non est ex fide peccatum est, id est, ut jam observavimus, omnis actio quæ non fit ex intimâ persuasione quod licita sit, peccatum est: atqui quod fit ex prædictâ conscientiâ dubiâ, non est ex certâ persuasione, etc.; ergo, etc.*

2.º Ratione. 1. Qui dubiam practicè practicam habet conscientiam, ille dubitat an actio hic et nunc elicienda, sibi sit licita vel illicita: atqui cum tali dubio agere semper est vetitum; etenim ad licitè hic et nunc operandum, requiritur judicium prudens quo hic et nunc operando non peccetur: imò communis apud ipsos probabilitatis assertores sententia est, quod ut operatio aliqua licitè ponatur, intellectus debeat esse moraliter certus operationem illam non esse peccaminosam; sed qui dubitat an

talis actio hic et nunc elicienda, sibi sit licita necne, moralem hanc non habet certitudinem, nec prædictum ferre potest judicium de honestate actus sui; ergo, etc. 2. Qui se exponit morali periculo peccandi, peccat, et quidem eadem specie et gravitati peccati, cuius periculo se exponit, juxta illud Eccli. c. 3, v. 27: *Qui amat periculum, peribit in illo*: atqui agens cum prædictâ dubiâ conscientiâ, exponit se periculo faciendi peccatum de quo dubitat, imò tale periculum amat et eligit, facitque quod novit tam esse posse illicitum quam licitum; ergo, etc. Istud ipsum norunt Ethnici, qui hanc regulam posuerunt quam commendat Tullius: *Benè præcipiunt, inquit, qui vetant quidquam agere quod dubites æquum sit; an iniquum*; ergo, etc. Ab hac tamen nostrâ generali propositione excipi debet perplexitatis casus, de quo suprà diximus.

2.^a *Pars* ex præcedenti evidenter sequitur; undè qui dubitat an talis actus hic et nunc sibi sit licitus, an talis contractus sit usurarius, durante eo dubio, ab illis debet abstinere; similiter qui anceps est et dubius an tali die et hic et nunc lege teneatur audire Missam, ipsi adesse tenetur.

Colliges actum cum conscientiâ dubiâ admissum ejusdem esse rationis et speciei, cuius est peccatum de quo dubitatur, patetque ex dictis de conscientiâ erroneâ. *Enim* verò operans cum conscientiâ practicè dubiâ, affectum habet ad peccatum illius rationis cuius periculo se exponit; undè qui agit dubitans se mortaliter peccare, aut sacrilegium committere, reipsâ peccat mortaliter, aut sacrilegium committit.

Dices:

Dices : Si in dubio de actionis honestate , ab eâ esset abstinentia , lex dubia certam pareret obligationem : atqui istud fieri non potest ; ergo , etc.

Resp. Dist. min. Lex dubia certam parere non potest obligationem ex parte ipsius legis de quâ dubitatur petitam , *conc;* petitam ex parte legis generalis , quæ prohibet ne quis se exponat periculo peccandi , *nego*. Lex enim illa generalis certa est ex dictis , ipsisque Gentilibus cognita.

Dico 2.º *Stante dubio , sive purè speculativo , sive speculativè practico , aliquandò licitum est agere.*

Prob. Quia ad hoc satis est quòd , prædicto stante dubio speculativo , formari queat iudicium practicè certum de honestate actûs hic et nunc exercendi : atqui reipsâ , etc. Sic miles dubitans an bellum sit justum , certò judicare debet se teneri ad bellandum ; sic possessor bonæ fidei , qui dubitare incipit an domus sua sit necne , certò judicare potest , perseverante eo dubio , illam retinere sibi licitum esse ; et ratio est quòd qui dubitat an actus generatim et in abstracto sit legitimus , certus esse possit actum in talibus circumstantiis esse licitum.

Quæres quomodò et quibus principiis , non obstante dubio speculativo , formari queat conscientia practicè certa.

Resp. istud fieri deponendo in praxi dubium quod in speculatione et in abstracto solùm perseverat. Ad id autem requiritur , 1.º ut debita adhibeatur quæ pro rei gravitate et loci ac personæ qualitate et conditione moraliter possibilis est diligentia , Deum orando , pravum

omnem affectum deponendo, consulendo probos ac peritos, remque et rationes utrinquè expendendo; 2.º ut adsit legitima causa, quæ doceat hic et nunc licitum esse id de quo in genere et in abstracto dubitatur. Tres verò statui possunt tales causæ, seu tria generalia principia, quibus in praxi deponatur dubium quod in genere perseverat.

Primum est necessitas è duobus malis quod gravius est evitandi; hinc uxor quæ dubitat de validitate matrimonii ab ipsâ primùm malâ fide initi, certò judicare potest sibi licitum esse marito bonâ fide debitum petenti reddere: reddendo quippe ad summum læditur virtus castitatis; denegando verò læderetur justitia, blasphemiae exponeretur maritus et periculo incontinentiæ, suspicionis, etc. Eâdem de causâ Jure canonico triennium experientiæ conceditur iis qui matrimonium contraxerunt, si dubitent an impotentia sit absoluta vel temporalis.

Secundum est ista regula Juris: *In dubio melior est conditio possidentis*, quam quidem regulam in solâ justitiæ materiâ valere fert probabilior opinio; hinc qui primùm bonâ fide agrum adeptus, posteà dubitat an suus sit, si factâ inquisitione legitimâ, perseveret dubium, agrum retinere potest, certumque in praxi ferre judicium sibi licitam esse talis agri possessionem. Consentunt omnes.

Tertium est hæc altera Juris regula: *In dubio pro eo standum est pro quo stat præsumptio*; hinc inferior dubitans an rationi congruant jussa superioris, ea tenetur implere, quia pro superiore stat præsumptio. Item qui

dubitat an aliquod grave scelus certo quodam tempore admiserit , an nocturnæ pollutioni plenè consenserit , certum in praxi judicium ferre potest se talia non admisisse , quia non consuevit hujusmodi rerum oblivisci , quæ vulgò mentem percellunt et conscientiam agitant ; et idcircò stat pro eo præsumptio .

In cæteris dubiis sive juris sive facti , quæ prædictis excuti non possunt principiis , eligenda est pars tutior , id est quæ magis à culpâ recedit : hinc ex probabiliori sententiâ qui dubitat an votum emiserit , tenetur votum implere ; an voverit sex vel octo jejunia , tenetur ad octo ; an incurrit censuram , tenetur abstinere ab iis à quibus abstinere debent censurâ ligati ; an comederit aut biberit post medium noctem , Eucharistiam sumere non potest ; excipe tamen nisi , spectatis omnibus circumstantiis , aliqua ex prædictis regulis iis etiam casibus possit applicari , et ita speculativum deponi dubium .

Quartum addunt plurimi principium , peritorum , scilicet , auctoritatem : sed istud ad alia revocatur , quia ipsi periti nonnisi ex aliquo eorum principiorum conscientiam practicè certam efformare possunt .

SECTIO V.

De Conscientiâ et Opinione probabili.

Præ cæteris omnibus celebris est et maximi momenti præsens controversia , ideòque sedulè expendenda .

Opinio probabilis ita dici potest , vel *specu-*

D 2

lativè et secundùm se, quandò nititur motivo quod seorsim et absolutè spectatum grave est, licet omnibus expensis, ac potissimum oppositæ sententiæ motivis, fortè non ita appareat operanti; vel *practicè et respectivè* ad operantem, quandò ipsi apparet ita verisimilis, seu niti tam gravi motivo, quamvis absolutè fallibili, ut factâ diligentî inquisitione, meritò ac prudenter possit approbari ut vera. Opinio probabilis propriè et simpliciter dicta, est actus quo mens ob motivum grave, quamvis absolutè fallibile, prudenter judicat aliquid esse licitum vel illicitum; ut autem quis prudenter ita judicet, fatentur omnes requiri, 1.º ut præoccupationem deponat et præjudicia, seriumque instituat examen, quo suæ et oppositæ sententiæ rationes expendat, 2.º ut advertat vel advertere possit nihil ex Scripturis, ex Traditione, ex Ecclesiæ decretis, vel ex evidenti ratione convincens opponi.

Probabilitas duplex distinguitur, alia *intrinseca*, quæ verisimilibus innititur momentis ex ratione, vel Scripturâ, aut Traditione depromptis; alia *extrinseca*, quæ desumitur ex Doctorum vel testium auctoritate. Hæc tamen Doctorum auctoritas non movet, nisi inquantûm gravibus conjuncta rationibus præsumitur; undè non tam ex numero quâm ex Doctorum merito, probitate, studio, diligentia, etc., metienda est probabilitas extrinseca.

Opinio *tuta* est quæ removet à periculo peccandi; *tutior*, quæ magis removet, quæque idèo stat pro lege; *minus tuta* dicitur quæ favet humanæ libertati, minùsque recedit à peccandi periculo. Sic tutior est sententia quæ docet

peccatorem statim ab admisso peccato, teneri de eo dolere, minùs tuta quæ contrarium tenet. Hinc opinio tutior et opinio probabilior multùm inter se differunt, atque sæpè fit ut quæ tutior est, sit minùs probabilis; securitas enim opinionis desumitur ex distantiâ ejus à peccato, probabilitas verò ex majori veritatis apparentiâ: sed quæ magis à peccato distat, non idcirco verior est sententia.

Tria sunt præsentis quæstionis capita: 1.º Utrum in concursu duarum opinionum liceat sequi minùs tutam simul et minùs probabilem; 2.º an licitum sit amplecti minùs tutam, si sit æquè probabilis ac altera: quæ duo licita esse affirmârunt plurimi Theologi, *Probabilistæ* dicti, ab anno 1577 ad annum 1657; 3.º an saltem quisque possit amplecti sententiam minùs tutam, quandò hæc probabilior est oppositâ. Istud licitum esse negârunt pauci quidam ex Jansenianis cum Nicolio, in notas ad 5 Epist. Montaltii.

CONCLUSIO PRIMA.

Aliquando quidem, sed non semper, tenemur sequi sententiam tutiorem.

1.ª *Pars, quòd aliquando teneamur sequi tutiorem partem*, constat, quia quandoquæ finis quem assequi vel procurare debemus, aliter obtineri non potest, in iis nempè casibus in quibus ignorantia invincibilis et major probabilitas ad eum obtainendum juvare non possunt; tunc enim efficaciora quæ adsunt media debent adhiberi. Hinc 1.º tenemur amplecti tutiorem partem, ubi agitur de iis quæ sunt de necessi-

tate medii ad salutem , vel quæ requiruntur ad validitatem Sacramentorum ; ratio est quòd nec salus nec effectus Sacramenti haberri queat , nisi de facto ponantur ea quæ ad hunc finem absolutè Deus exigit . Undè ab Innoc . XI damnata est hæc propositio : *Non est illicitum in Sacramentis conferendis sequi opinionem probabilem de valore Sacramenti , relictâ tutiore.* 2.º Ubi agitur de damno tertii ex justitiâ vel charitate removendo ; etenim proximo non minùs nocet damnum quod ipsi ex ignorantia invincibili , vel probabiliori sententiâ ductus intuleris , quàm si ex proposito et purâ malitiâ . 3.º Ad tutiorum partem tenetur qui ad tutiora adhibenda ex conventione , voto , vel legitimo superioris præcepto , obligatur .

2.ª *Pars , quòd nempè extra memoratos causas , sequi liceat sententiam minùs tutam , quæ post debitum examen apparet multò probabilior oppositâ .*

Prob. 1.º *ex censurâ hujus propositionis ab Alexandro VIII proscriptæ : Non licet sequi opinionem vel inter probabiles probabilissimam.* Quam censuram renovavit Clerus Gallicanus , ann. 1700 : atqui si valeret istud adversariorum principium , perfectam nempè requiri certitudinem vel evidentiam extra omnem formidinem positam , non liceret opinionem sequi , quantumvis probabilem , quæ tutior non est ; ergo , etc .

Prob. 2.º *ex S. Thomâ , 2.^a 2.^x , quæst. 70 , art. 2 : In actibus humanis... , inquit , non potest haberri certitudo demonstrativa... , et ideo sufficit probabilis certitudo , quæ in pluribus veritatem attingat , etsi in paucioribus à veri-*

tate deficiat. At in adversariorum sententiâ, non sufficeret probabilis certitudo, sed vel opus esset omnimodâ certitudine, vel ab actione prorsus abstinendum; ergo, etc.

Prob. 3.º ratione. Licet sequi judicium prudens ac moraliter certum de honestate actûs: atqui qui sequitur opinionem longè probabiliorem, quamvis minùs tutam, ille hoc ipso sequitur judicium prudens et moraliter certum de honestate actûs sui; ille enim firmiter et prudenter judicat actionem suam esse licitam, qui in eo judicando motiva præfert multò graviora motivis minùs gravibus, quæ præ illis, citra culpam et affectum inordinatum, levia ac meritò contemnenda apparent; sed qui sequitur opinionem multò probabiliorem, licet minùs tutam, ille judicat actionem suam esse licitam, et ita judicando motiva præfert, etc., sicque prudentem et firmam habet persuasionem quòd actio sua sit *licita*, etc.

Dices: Opinio quantumvis probabilis non omnem excludit errandi formidinem; ergo qui sequitur sententiam probabiliorem, sed minùs tutam, certam habere persuasionem non potest quòd actio sua sit *licita*.

Resp. Dist. ant. Non omnem excludit formidinem logicam, *conc.*; moralē, *nego*. Item, *disting. cons.* Nequit habere persuasionem certam metaphysicè, *conc.*; moraliter, *nego*. Formido logica est actus quo cognoscit intellectus non repugnare præcisè ex vi motivi assensûs rem aliter se habere. Formido moralis est actus quo non leviter suspicatur et judicat intellectus fortè rem aliter se habere; assensui opinativo essentialis est formido logica, acci-

dentalis verò formido moralis, atque hæc, non ista, repugnat certitudini morali: porrò in moralibus, et ut quisque prudenter agat, moralis sufficit certitudo de honestate actus sui, nec requiritur certitudo metaphysica, quam in omnibus actibus habere impossibile est, et supra hominis conditionem; alias enim nullus Sacerdos celebrare posset, nullus poenitens à Confessario absolutionem petere, vel sacram Eucharistiam suscipere, Judex ferè nunquam reum posset condemnare, quia nullus metaphysicè certus est necessarias adesse sibi dispositiones ad prædicta Sacraenta, vix unquam Judex metaphysicè certus est reum esse criminis convictum; nec metaphysicè repugnat eos decipi, dum prudenter opinantur omnia satis esse pensata. Quamvis ergo tunc judicet intellectus non absolutè repugnare quod res aliter sit, nec omne prorsùs errandi periculum excludi, prudenter leve istud contemnitur errandi periculum; quia melius est interdùm errare, plerumquè assequendo veritatem, quam semper manere in statu dubii et suspensionis. Unde si in eo casu quis erraret, error esset purè materialis non imputabilis, ratione ignorantiae invincibilis.

Enim verò ille moraliter certus est licitam esse suam actionem, qui certus est se non peccare contra ullam legem obligantem: atqui qui cunque sequitur opinionem minùs tutam, sed longè probabiliorem, ille certus est, etc., quia, scilicet, prudenter judicat nullam esse legem opinioni suæ contrariam: atqui nulla lex obligat in iis circumstantiis in quibus prudenter creditur non existere; lex enim quæ prudenter

creditur non esse, perindè est ac si non esset in ordine ad obligandum.

CONCLUSIO II.

In concursu duarum opinionum æquè probabilium, minus tutam sequi non licet, tutioni relictâ.

Prob. 1.º ex dictis sectione præcedenti: In dubiis pars tutior eligenda: atqui quandò duæ opiniones oppositæ sunt æquè probabiles, tunc veri nominis est dubium; cùm enim rationes hinc et indè supponantur æquales, nihil occurrit quod intellectum determinet ad assentiendum uni parti potius quam alteri; ergo dubius et anceps maneat necesse est; ergo, etc.

Prob. 2.º auctoritate Cleri Gallic. qui in Comitiis anni 1700, hæc habet: *Ad rectum usum probabilium opinionum has regulas à Jure præscriptas agnoscimus: primùm ut in dubiis de salutis negotio, ubi æqualia utrinquè animo sese offerunt rationum momenta, sequamur id quod tutius, sive quod est in hoc casu unicè tutum; neque id consilii, sed præcepti loco habemus, dicente Scripturâ: Qui amat periculum, peribit in illo: hæc prima regula.*

Prob. 3.º ex S. August., lib. 1, de Bapt., cap. 3: Graviter peccaret, inquit, in rebus ad salutem animæ pertinentibus, vel eo solo quod certis incerta præponeret; et cap. sequenti: Quis dubitet certum esse peccatum non ibi potius accipere, ubi certum est non esse peccatum? Igitur peccat qui in materiâ morum certis incerta præponit: atqui operans secundùm opinionem minus tutam, neglectâ tutori æquè

probabili, certis incerta præponit; ille etenim certis incerta præponit, qui non implet legem quam certò citra peccatum implere potest, ut sequatur partem quæ libertati favet, dubitans et incertus an, secundùm eam operando, non transgrediatur legem: atqui ita se gerit qui præfert opinionem minùs tutam æquè probabilem, quia agit dubitans et incertus annon existat lex prohibens actionem quam hic et nunc exercet, cùm nullum habeat sufficiens motivum quo dubium expellat de existentiâ legis illius; supponitur quippe motiva quæ stant pro libertate, validiora non esse motivis quæ pro lege pugnant; ergo, etc.

Probatur iterùm ex omnibus ferè momentis quibus sequentem adstruemus conclusionem.

CONCLUSIO III.

In concursu duarum opinionum, non licet sequi minùs tutam simul et minùs probabilem.

Prob. ex præcedenti conclusione: si enim illicitum sit amplecti opinionem minùs tutam, licet æquè probabilem, quantò magis, si minùs probabilis sit.

Prob. aliundè et speciatim, 1.º ex Script. quæ passim præceptum inculcant diligendi Deum ex totis viribus, vitandi periculum peccandi, ab omni specie malâ se abstinendi, secundi in viâ salutis filiorum hujus seculi prudentiam: atqui operans secundùm opinionem quam ipse judicat minùs tutam, minùsque probabilem, hæc omnia divinæ legis transgreditur præcepta; etenim quomodò quis Deum ex totis viribus diligere censeri potest, qui sciens et

volens, ut suo levi consulat commodo, ea facit vel omittit ex quibus judicat, et quidem probabilius, Deum graviter offensum iri? Quis peccandi periculo manifestius se exponit, quam qui ea praestat quae novit probabilius esse divinae legi contraria? Nunquid ab ipsa specie mali se abstinet, qui iis operibus vacat quae peccaminosa esse verisimilius ipse judicat? Nonne Christi quærimonias, Luc. c. 16, augent Probabilistæ, receduntque à prudentia filiorum seculi, dum ipsi in negotio salutis ea faciunt quae in rebus temporalibus sedulò caverent? ergo, etc.

Prob. 2.º auctoritate Innoc. XI, qui ann. 1679, sequentes damnavit propositiones, quarum censuram renovavit Clerus Gallic., ann. 1700.

3.ª *Generatim dum probabilitate, sive intrinsecâ, sive extrinsecâ, quantumvis tenui, modo à probabilitatis finibus non exceatur, confisi aliquid agimus, semper prudenter agimus;* ergo falsum est adversariorum capitale principium, quod, scilicet, omnis opinio, in quovis inferiori gradu probabilitatis sit, non desinat esse verè probabilis, et ideo digna quae moveat virum prudentem, quæque prudenter in praxi teneri queat.

4.ª *Ab infidelitate excusat infidelis non credens, ductus opinione minus probabili:* atqui tamen potior non est ratio cur à transgressione cuiusvis alterius divinae legis excusetur, qui sequitur opinionem minus probabilem; ergo sicut certò peccat infidelis in casu proposito, ita et quilibet Christianus qui ductus opinione minus probabili, quamlibet legem Dei vel Ecclesiæ transgreditur; ergo in concursu,

non licet sequi sententiam minùs tutam simul et minùs probabilem.

Prob. 3.º Omnis novitas in doctrinâ morum, sicut et in materiâ fidei, certum est falsitatis argumentum : atqui doctrina Probabilistarum recens est, et per sexdecim priora Ecclesiæ secula nullum habuit ex Patribus aut Doctoribus defensorem, ut non diffitentur ardentes Probabilistæ, ex quibus scribere ausus est quidam, *juniiores potius quam antiquos esse in materiâ morum audiendos*, quam propositionem acriter notavit censurâ Clerus Gallic., ann. 1700.

Prob. 4.º Ex destructione fundamentalis adversariorum principii; scilicet, loco principii statuunt Probabilistæ, quod opinio, in quovis inferiori gradu probabilitatis sit, non desinat esse verè probabilis : atqui, inquiunt, omnis opinio verè probabilis digna est quæ moveat virum prudentem ; ergo quisque sequi potest opinionem, etiam in inferiori gradu probabilitatis constitutam ; præterquam enim quod ex damnatis ab Innoc. XI propositionibus patet hujus principii falsitas, illius aliundè vanitas claret ex antè præmissis observationibus, nimis, opinio minùs probabilis remanet quidem speculativè et secundum se probabilis, non autem practicè et respectivè ; opinio enim practicè et respectivè probabilis ea est quæ ob apparentiam veritatis, ut vera prudenter potest approbari : atqui talis non potest esse opinio minùs probabilis ; prudenter quippe, ob apparentiam veritatis, ut verum approbari non potest, quod majorem falsitatis apparentiam habere cognoscitur : atqui minùs probabilis opinio majorem habere falsitatis apparentiam

cognoscitur; ergo, etc. Quemadmodum quis debili in luce judicans oblatum pannum probabilius esse nigri coloris, non potest sibi persuadere coloris esse rubri; sic qui sequitur opinionem minus probabilem, non potest habere moralem certitudinem de honestate actus sui, quae tamen moralis certitudo, ex dictis, necessaria est ut quis agendo non peccet.

5.º Probabilismus, ut innumera alia prætermittam, christianæ prudentiæ contrarius, soli innititur prudentiæ carnis, occasionemque dedit, ob enormem extensionem, lugendæ morum laxitati. Quot enim indè natæ sunt opiniones horrendæ! quot damnatae propositiones! v. g., ex Probabilismi principiis docuerunt plurimi, hominem in toto vitæ decursu actum divini amoris elicere non teneri; condonationem injuriarum non esse præcepti, sed consilii; licitum esse mortem patris appetere ob emolummentum temporale, puellæ abortum sibi procurare ut infamiam devitet, concubinario retinere concubinam, ne, eâ dimissâ, vitam agat tristiorum, etc.

Colliges ex dictis nemini licere consilium dare secundum opinionem quam minus tutam minusque probabilem judicat, quia nemini licet consulere actum illicitum.

Obj. 1.º adversus secundam et tertiam conclusionem, Matth. c. 11, Christi jugum suave est, et onus leve: atqui hâc nostrâ sententiâ jugum Christi asperum facimus et onus grave; ergo, etc. Aliundè ex regulâ Juris: *Odia sunt restringenda, favores ampliandi*; ergo in concursu duarum opinionum, præferri potest quæ libertati favet, sive sit æquè vel minus probabilis.

Resp. 1.º talem istorum principiorum interpretationem , horrendis in materiâ morum sententiis viam aperire , quas reipsâ docuêre nonnulli Casuistæ laxiores , censuræ verò subjecerunt Sum. Pontifices et Clerus Gallicanus.

Resp. 2.º *Ad primum, dist.* Suave est Christi jugum , quatenùs tale per gratiam efficitur , *conc* ; quatenùs unicuique licitum est quod velit facere , atque istud etiam quod probabiliùs judicat esse peccatum , *nego*. Hæc enim laxior doctrina apertè contradicit sententiae Christi , Matth. c. 7. v. 14 : *Quàm arcta via est quæ ducit ad vitam!*

Ad secundum, dist. ant. Et illa regula valet tantùm in dubiis facti de admissione criminis , et cùm agitur de infligendâ pœnâ , *conc* ; valet etiam in dubiis de licto vel illicito , *nego*. Statuunt quidem Jura ut , cùm agitur de pœnâ criminibus non omnino certis infligendâ , mitior opinio teneatur ; sed nedùm nobis noceat hæc dispositio , imò verò maximè favet ; fundatur enim in nostrâ Juris regulâ : *In dubiis pars tutior eligenda* ; quia nempè in dubiis de pœnâ infligendâ , tutius est partem sequi benigniorem ; etenim tutius est exponere se periculo absolvendi reum , aut mitiùs puniendi , quàm periculo innocentem condemnandi , aut reum ultra meritum puniendi. Hinc ista Juris altera regula : *In re dubiâ benigniorem interpretationem sequi, non minus justius est quàm tutius.*

Obj. 2.º Celebris hæc regula Juris : *In dubiis melior est conditio possidentis* , sicuti valet in materiâ justitiæ , ita et in quâvis aliâ materiâ ; undè quisque in suâ libertatis possessione legitimâ existens , si dubium posteâ suboria-

tur an lex positiva lata sit, v. g., an votum castitatis emiserit, suâ nubendi libertate privari non debet. Nec aliâ ratione uxor quæ dubitat de validitate matrimonii, viro petenti debitum reddere potest, quâm quia suam possidet libertatem. Enim verò quæ potior sit ratio cur in unâ magis quâm in aliâ materiâ valeat prædicta regula, non satis appareat.

Resp. Neg. ant. et ejus prob. Ut enim certa sit totius hujus argumenti falsitas, satis est quòd in dubio de existentiâ legis, possessio non sit pro libertate: atqui in tali dubio, possessio non est pro hominis libertate; possessio quippe libertatis est jus quod libuerit faciendi: atqui in dubio de existentiâ legis etiam positivæ, de quâ præsertim disputant adversarii, non habeo jus quod libuerit pro nutu faciendi: etenim in dubio an existat lex, v. g., jejunii, dubito an obligatus sim ad jejunium; in dubio an castitatem voverim, dubito an ad servandam castitatem tenear, an licitum vel illicitum mihi sit matrimonium, et ideò dubito an libertate quâ ad utrumlibet, ad matrimonium contrahendum vel non contrahendum, anteà fruebar, nunc privatus sim: sed qui dubitat an suâ libertate, suoque jure ad utrumlibet sit privatus, seu an tale jus retineat, hoc ipso jus non habet quidquid libuerit faciendi, aliâs se exponeret periculo non faciendi id ad quod est obligatus.

Undè hæc primò occurrit discriminis ratio inter justitiæ materiam et quamlibet aliam, quòd in materiâ justitiæ, stante dubio de proprietate rei, certa possit esse possessio mea; contrà verò suborto dubio in quâvis extra justitiæ materiâ, utrum, v. g., castitatem vove-

rim, hoc ipso dubium nascitur de meâ libertatis ad matrimonium contrahendum possessione, cùm dubitem an memet astrinxerim ad non nubendum. Altera est disparitatis ratio, quòd in materiâ justitiæ, possessio dubium tollat aut saltem minuat, quia rei possessor legitimè præsumitur illius dominus, quatenùs, moraliter loquendo, meum est quod apud me est, nisi contrarium probetur; idcirco favet altera regula: *In dubio standum est pro quo stat præsumptio.* Verùm in aliâ materiâ, quæcunque fingatur libertatis possessio, talem præsumptionem facere non potest: v. g., qui dubitat an voverit castitatem, et ideò an uxorem ducere queat, quidquid sit de ejus libertatis possessione, nulla tamen præsumptio fundatur, undè inferat se non vovisse.

Perperam verò supponitur ideò mulierem in dubio primitùs subsistente de validitate matrimonii, marito petenti debitum reddere posse, quia suam possidet libertatem; si enim hæc ratio esset, non solùm reddere, sed et debitum ipsa petere posset, quod ex omnibus falsum est. Legitima ergo ratio propter quam uxor ista debitum reddere potest, ea est quam suprà attulimus sectione præcedenti, necessitas, scilicet, è duobus malis quod gravius est vitandi.

Obj. 3.º Licitum est sequi sententiam verè probabilem: atqui in opinionum concursu, sententia minùs tuta æquè vel minùs probabilis, non desinit esse verè probabilis, innixa motivo gravi, cuius tota vis æqualiter subsistit; neque enim motivum grave gravitatem suam amittit ex concursu cum motivo graviori, vel saltem cum motivo æquè gravi; ergo, etc.

Resp. Dist. maj. Licitum est sequi sententiam verè probabilem practice et respectivè ad operantem, *conc.*; probabilem duntaxat speculativè et secundùm se, *nego*. Similiter, *dist. min.* Opinio minùs vel æquè probabilis non desinit esse probabilis speculativè et secundùm se, innixa motivo gravi seorsim et absolutè, *conc*; probabilis practice, motivo innixa gravi comparatè ad motivum gravius vel æqualiter grave in oppositum, *nego*. Item, in proposito casu motivum grave gravitatem suam absolutam, et in mente aliorum Doctorum qui illud fortius judicant, non amittit, *conc.*; gravitatem suam relativè ad operantem, qui judicat motivum oppositæ sententiæ gravius aut æquipollens, *nego*. Itaque 1.º motivum opinionis quæ minùs probabilis apparet operanti, respectu ipsius non potest censeri firmum et grave, cùm intellectus ejus cognoscat et judicet tale motivum esse potiori ratione leve et falsum; ergo prudenter illud in praxi sequi non potest. Alias enim quælibet opinio probabilis, *quantumvis tenui probabilitate*, prudenter teneri posset, cùm in se non desinat esse probabilis; falsum tamen consequens, ut patet ex propositione damnatâ ab Innoc. XI quam suprà retulimus. 2.º Si opinio minùs tuta sit æquè probabilis, operans jam utriusque sententiæ oppositæ motiva judicat æqualia; ergo unam præ alterâ veram judicare non potest; ergo necessum est ut inter utramque dubius et anceps maneat intellectus: atqui in hoc dubio de licitate actûs, pars securior teneri debet, et impleri præceptum vetans ne quis peccandi periculo se exponat; ergo, etc.

Inst. Motivum per se sufficiens ad pruden-

tem assensum, semper ad eum sufficit : atqui motivum in se et seorsim grave, per se sufficit ad prudentem assensum ; ergo, etc.

Resp. Dist. maj. Motivum per se sufficiens pro quocunque casu, semper sufficit, *conc.* ; per se sufficiens in quibusdam solùm casibus, *nego*. Porrò motivum in se et seorsim grave, tale non est pro quocunque casu, aliàs sufficeret etiam dùm occurrit motivum certum et evidens pro oppositâ parte. Undè sicut pondus unius libræ in se et seorsim sufficit ad inclinandum stateræ lancem in quâ repositum est, minimè verò si in oppositâ lance ponatur pondus duarum librarum, vel etiam unius libræ, ita de motivis contra se nitentibus dicendum.

Obj. 4.º Qui sequitur opinionem minùs tutam simulque æqualiter aut minùs probabilem, ille non agit in dubio practicè pratico; sed dubio speculativo per actum reflexum deposito, certò judicat se licitè agere; ergo omnia ferè cadunt argumenta nostra quæ in hâc fundantur regulâ Juris : *In dubiis pars tutior est eligenda.*

Resp. Ex dictis dubium speculativum in praxi deponi non potest, nisi legitima adsit ratio : atqui ex omnibus probationibus nostris constat legitimam rarò occurrere causam deponendi dubium speculativum de honestate actûs ; et reipsâ quæ opponunt Probabilistæ principia ad deponendum in praxi dubium, nedùm certa sint, certumque possint fundare judicium practicum, dubia sunt, controversa, ac etiam falsa, ut patet ex præcedentium solutione objectiōnum ; ergo, etc.

Obj. 5.º Potest Confessarius pœnitentem absolvere sententiâ minùs tutâ, minùsque pro-

babili utentem ; ergo et ipse eamdem sequi potest.

Resp. Dist. ant. Si pœnitens ipse opinionem hanc minùs probabilem judicet, *nego*; si hæc opinio, judicio Confessarii minùs probabilis, ipsi pœnitenti probabilius videatur, *subdist.* Si talis opinio sit in materiâ communiter apud eruditos controversâ, *conc.*; secùs, *nego*. Etenim ubi agitur de materiâ controversâ, pœnitens, omnibus seriò perpensis, prudenter judicare potest opinionem, quæ Confessario minùs probabilis apparet, esse probabiliorem, et consequenter non peccat eam sequendo; ipsi ergo denegari non potest absolutio; nec tunc Confessarius ipse sequitur opinionem minùs probabilem, sed solùm permittit pœnitentem eam sequi opinionem quæ sibi probabilius, Confessario autem minùs probabilis videtur; si verò sententia quam sequitur pœnitens, ipsi sicut et Confessario minùs probabilis videretur aut dubia, tunc non esset absolvendus; similiter dengandum esset absolutionis beneficium, si Confessarii opinio manifestè probabilius esset, talisque videretur omnibus bonæ notæ Theologis, qui eam ut unicè tutam in praxi et veram jadicarent.

Obj. 6.º Toto spatio unius seculi ferè integri, communis fuit in Scholis sententia quam refellimus; ergo si ea sit intoleranda, jam dicendum est 1. toto eo tempore Ecclesiam errasse; 2. peccâsse tum Doctores qui eam docuere, tum Fideles qui eam in praxi secuti sunt.

Resp. Etsi eo tempore communior fuerit sententia quæ docet licitum esse sequi opinionem minùs tutam minùsque probabilem, relictâ

tutiori, perperam infertur et Ecclesiam tunc errasse, et peccasse quotquot eam docuerunt aut in praxi secuti sunt.

1.º Non ideò erravit Ecclesia, 1. quia nullibi definivit tales sequi sententiam licitum esse; imò Ecclesia Romana, tum in Rotâ, tum in Congregatione Concilii, tum in pontificiis Decisionibus, probabiliorem partem constanter amplexa est, atque etiam in pluribus quas damnavit propositionibus, ipsa Probabilismi principia proscripsit. 2. Quia qualescunque progressus fecisse supponatur Probabilismus, pro communi tamen Ecclesiæ Fide nunquam haberri potuit; etenim ad summum fuit opinio: hæc autem est opinionis natura, ut sicut potest admitti, ita et rejici ac reprobari; undè non magis hâc in parte defecit Ecclesia quam Pater-familias permittendo ut zizania non statim eradicarentur. Adde quòd ex iis qui tanquam Probabilismi defensores habentur, plurimi non eum propugnaverint quo sensu à nobis impugnatur, ut ostendit Gonzales; hoc unum nempè volebant, licitum esse sequi sententiam minùs tutam, quæ communiter minùs probabilis judicatur, si ipsi opinanti longè probabilior inculpatè videatur, quod quidem à Probabilismo longius distat.

2.º Licet intoleranda sit quam hic refellimus sententia, non ideò peccaverunt quotquot eam docuerunt, aut in praxi secuti sunt; si nimirum bonâ fide et post sufficiens examen ita se gesserint. Verum à peccato excusari non posse fatemur qui laxiorem hanc opinionem absque sufficienti examine, vel ex studio hominibus placendi, aut ex turpi cupiditate amplexi sunt.

Ex dictis totâ præsenti quaestione, juvat paucis resumere quæ in hâc materiâ capitalia sunt puncta.

1.º Contra conscientiam quamlibet præcipientem, exceptâ conscientiâ scrupulosâ aliquâ, nunquàm agere licet. Omnis ergo conscientia strictè dicta, regula est morum quam sequi tenemur, nihil agendo contra eam.

2.º Multiplex est conscientia juxta quam agere non licet, conscientia nempè vincibiliter erronea, conscientia dubia, et conscientia minùs tuta simul et minùs aut æquè probabilis. Non omnis ergo conscientia regula est quam sequi possumus agendo juxta eam.

3.º Ad non peccandum in quovis actu requiritur conscientia practicè recta et moraliter certa saltem quoad nos. Sola ergo conscientia practicè recta moraliterque certa quoad nos, regula est morum quam sequi possimus et tenemur agendo juxta eam.

TRACTATUS DE LEGIBUS.

QUINQUE proponuntur capita. In primo videbimus quid et quotplex sit lex; in secundo, an omnis lex, etiam humana, obliget in conscientia; in tertio, ad quid obliget; in quarto, quos obliget; in quinto, quomodo cesseret obligare.

CAPUT PRIMUM.

Quid et quotplex sit Lex.

ARTICULUS PRIMUS.

Quid sit Lex.

NOMINE legis intelligitur regula quædam quæ ita dirigit actus humanos, ut etiam obliget ad aliquid agendum vel omittendum. Definitur etiam: *Ordinatio stabilis ad bonum commune, ab eo qui curam habet Communitatis præcripta, subditos obligans post promulgationem.* Hæc definitio est S. Thomæ.

Dicitur 1.º *ordinatio*, quia lex vim habet subditos ordinandi et dirigendi, et ipsis quæ visum fuerit præscribendi.

Dicitur 2.º *in bonum*, quia omnis lex essentialiter in bonum tendit, ita ut lex prorsus nulla

sit, si malum præcipiat; nam potestas data est superiori à Deo non ad destructionem, sed ad ædificationem.

Dicitur 3.º *ab bonum commune*, per quod significatur quòd lex imponitur alicui Communitiati, et non uni vel alteri personæ; non sufficit enim ut ea Communitas sit imperfecta, qualis est familia, sed requiritur ut sit Communitas perfecta, quæ scilicet sit capax politicæ gubernationis, seu quæ gubernetur per publicam potestatem, habentem proprium tribunal et forum externum, in quo subditi litigantes possint contendere et judicari, et etiam inviti cogi ad observantiam legum: talis est Ecclesia universalis, Diœcesis, Ordo Religiosus, Regnum, Provincia, Civitas.

Neque tamen necessarium est quòd lex semper obliget totam Communiteatem et singula illius membra, sed potest aliquandò sic ferri ut obliget solum omnes et singulos talis conditionis, vel officii, vel loci, v. g., Clericos, Magistratus, Plebeios, certos artifices in tali parte Civitatis habitantes, dummodò tamen id redundet in bonum Communitalis.

Dicitur 4.º *ab eo qui habet curam Communitalis præscripta*; quia cùm lex habeat vim cogendi totam Communiteatem pro quâ fertur, certè ferri debet à legitimo superiore, id est, ab eo qui habet curam talis Communitalis: undè Pater-familiâs præcepta quidem ferre potest, non verò leges, quia lex respicit Communiteatem, non verò solam familiam. Contrà verò Summus Pontifex pro totâ Ecclesiâ, Episcopus pro suâ Diœcesi, hi omnes qui jurisdictionem habent quasi episcopalem, ut Abbates aliqui,

pro locis sibi subditis , leges ecclesiasticas ferre possunt ; item leges civiles possunt sancire , Imperator pro toto Imperio , Rex et quivis Princeps ac Respublica superiorem non agnoscens , pro suis ditionibus .

Hodiè in Galliâ potestatem legislativam collectivè exercent Rex , Cœtus Parium (*la Chambre des Pairs*), et Conventus Deputatorum ex præfecturis (*la Chambre des Députés des départemens*), juxta eum quem præscribit modum Charta Constitutional is à Rege concessa anno 1814 , ab art. 15 usque ad art. 22.

At Rex solus Edicta et Statuta profert quæ ad legum exsecutionem et regni securitatem spectant , art. 14 ejusdem Chartæ Const.

Dicitur 5.º *obligans* , et per hoc lex differt à consiliis superiorum , quæ ordinariè non obligant sub pœnâ peccati .

Dicitur 6.º *obligans subditos* , quia cùm lex sit actus jurisdictionis , in subditos tantùm ferri potest , ut patet tum ex Jure canonico , tum ex Jure civili .

Animadvertisendum tamen juxta Codicem nostrum civilem , tres esse legum species , scilicet : leges politiæ et securitatis , leges circa immobilia , et leges quæ statum et capacitatem civium definiunt .

Porrò leges politiæ eos omnes obligant qui nunc intra regni fines versantur ; leges circa immobilia , iis etiam immobilibus applicari debent quæ possidentur ab alienigenis . Leges tandem postremæ speciei , ad omnes Gallos extenduntur , etsi actualiter extra patriam , sedem suam habeant ; art. 3 Cod. civ.

Dicitur 7.º *obligans post promulgationem* , id est ,

est, publicationem. Ratio est quia imperia, qualis est lex, essentialiter postulant subditis proponi ac denuntiari ab imperante ut imperans est, et ideo lex nondum promulgata nullam vim habet, etiamsi decreta sciatur à superiore, aut publicationi mandata.

È contrà verò lex sufficienter promulgata suam vim statim acquirit, quamvis actu et de facto non obliget eos qui talem invincibiliter ignorant.

Porrò ad sufficientem legis promulgationem requiritur tantum ut Legislator Communilitati denuntiet se velle hoc vel illud ab omnibus fieri; neque requiritur ut omnibus et singulis personis denuntiet, sed sufficit ut semel publicè, v. g., in Curiâ suâ denuntiet; sic enim à præsentibus ad absentes notitia legis deferetur.

Certus etiam modus et solemnitas ordinaria promulgationis fit sive per vocem ipsius Legislatoris, sive per vocem præconis, sive per insertionem illius in corpus Juris, aut per affixionem legis scriptæ in publico loco, etc. Potest tamen determinari vel ab ipso Jure, vel ex consuetudine receptâ simul cum voluntate Legislatoris, si Juri vel consuetudini derogare possit.

In Galliâ, legis promulgatio fit per insertionem illius in Tabulas legum, quas vernaculae nuncupamus, *Bulletin des Lois*; hæc autem promulgatio publica censenda est, nempe:

In præfecturâ in quâ Rex sedet, uno tantum die postquam ex regiâ typographiâ delatae sunt Tabulæ legum ad Ministrum pro justitiâ (*le Ministre de la Justice*), qui diem receptionis scripto consignari curat.

In cæteris verò præfecturis, promulgatio est publica post idein temporis spatium, cui adderis totidem dies quot sunt dena myriametra, seu 20 leucæ circiter, inter præfecturæ cujusque urbem principem, et locum ubi promulgatio legis primùm facta fuerit. Vid. art. 1 Cod. civ. et art. 1, 2, 3 Decreti regii 27 septembris 1816.

Attamen si Regi, in certis rerum circumstantiis, vel in certis locis, promulgationem legis accelerandam esse visum fuerit, tūm Præfectori, statim post receptam legem seu edictum regium, illam typis mandari decreto statuunt et locis publicis affigi; ex quā quidem publicatione, lex exsecutionem suam sortitur; art. 1 et 2 Decreti regii 18 januarii 1817.

Adverte 1.º Lex, ut jam diximus, justa esse debet; hanc autem conditionem legi essentiam optimè explicat S. Thomas, ex consideratione quadruplicis causæ legis; scilicet, lex justa esse debet ex parte causæ efficientis, ex parte causæ finalis, ex parte materiæ et ex parte formæ. Ac 1. quidem ex parte causæ efficientis, lex erit injusta et nullius valoris, si Legislator non habeat legitimam auctoritatem condendi legem, qualis est tantum supra potestas, et quæ ejus habet quodammodo participationem vel Jure, vel consuetudine, vel privilegio et concessione. 2. Ex parte finis, lex erit injusta et nullius valoris, si id quod per legem præcipitur ex se non tendat aut redundet in bonum Communitatis, saltem probabiliter apparens. 3. Ex parte materiæ, lex erit injusta ac nullius valoris, si id quod per legem præcipitur sit iniquum et superiori legi contrarium; tunc

enim sine peccato servari non posset; lex injusta etiam censebitur, si præcipiat impossibilia. 4. Ex parte *formæ*, lex erit injusta et nullius roboris, si imponat subditis onus excedens necessitatem publicam, vel si illud onus imponat non servatâ justâ distributione ac proportione, v. g., si æquale onus imponat diviti et inopi.

Adverte 2.º In omni lege reperitur *imperium* seu *præceptum*; ad præceptum autem tria requiruntur: 1. judicium superioris quo statuit ac decernit expedire ut subditi ad aliquod faciendum obligentur; 2. voluntas efficax obligandi subditos; 3. imperium quo superior suis subditis denuntiat hanc suam voluntatem.

Adverte 3.º Lex debet esse *præceptum stabile*, per quam conditionem lex differt à præcepto seu mandato, quod aliquando datur Communitati pro brevi tempore, v. g., ne quis tali horâ domo exeat; ut cives dato signo armati exeant ad fugandum hostem; ut quicunque noverit eum qui nuper incendit vel diripuit domum, teneatur indicare sub pœnâ excommunicationis, etc.; haec enim et similia, sunt mandata quæ dantur per modum personalis præcepti, et quæ, ex communi Doctorum sensu, expirant per mortem mandantis: at verò lex stabilitatem ac perpetuitatem habet tum ex parte ipsius Legislatoris, quia, eo mortuo vel ab officio amoto, lex non amovetur; tum ex parte subditorum, quia obligat Communitatem de se perpetuò, etconsequenter non tantùm præsentes, sed etiam futuros statim atque incipiunt esse membra Communitatis. Dico, *de se perpetuò*; non enim eo sensu stabilis est quòd non possit abrogari, sed quòd obliget donec abrogetur.

E 2

*Adverte 4.*º Multi Doctores addunt aliam legis humanæ conditionem, ut nempè à Communitate vel majore ipsius parte *sit acceptata* expresso vel tacito consensu, vel verbo, vel usu, et observatione; verùm alii negant hanc conditionem esse essentialē legi; potest enim, inquiunt, Legislator, si velit uti suā auctoritate, condere legem et obligare subditos, independenter ab eorum acceptatione: hoc solū tenendum est. Undè damnata ab Alexandro VII propositio contraria, quæ est 28.ª, expressa his verbis: *Populus non peccat, etiamsi absque ullā causā non recipiat legem à Principe promulgatam.*

*Adverte 5.*º deniquè quòd lex naturalis obligat tantùm post usum rationis, quia non promulgatur neque innotescit ante usum ipsum rationis, sed post ipsius usum statim irradiat intellectui, et tunc est sufficienter promulgata.

ARTICULUS II.

De Divisione Legis.

Lex in genere dividitur 1.º in *naturalem* et *positivam*. 2.º Positiva dividitur in *divinam* et *humanam*. 3.º Lex divina dividitur in *veterem* et *novam*. 4.º Lex humana dividitur in *canonicam* et *civilem*. 5.º Lex civilis dividitur in *jus civile* et *jus gentium*.

Et 1.º quidem lex dividitur in *naturalem* et *positivam*.

Lex *naturalis* vel consideratur in Deo, vel in ipsâ creaturâ; si consideretur in Deo, tunc vocatur lex æterna; lex autem æterna propriè dicta est suprema Dei ratio, quâ judicat quid

creatura rationalis agere vel fugere debeat. *Dixi, lex æterna propriè dicta*, quia si latè sumatur, est suprema Dei ratio per quam Deus universum mundum gubernat, ut ait S. Augustinus; undè omnes creaturæ, sive rationales sive irrationales, legi æternæ subjiciuntur, sed diverso modo; nam creaturæ irrationales subjiciuntur tantùm legi æternæ per naturalem inclinationem, ideòque necessariò; creaturæ vero rationales per rationem et judicium, ideòque liberè.

Lex etiam naturalis, prout consideratur in creaturâ rationali, definitur dictamen seu lumen naturæ rationalis omnibus hominibus ab ipso Deo impressum et insitum, quo dictamine cognoscimus ea quæ facienda sunt et fugienda.

Undè patet legem naturalem esse participationem legis æternæ, et velut irradiationem divini vultûs, id est, sapientiæ divinæ, juxta illud Psalmi 4, v. 7: *Signatum est super nos lumen vultus tui, Domine.* Quamobrem ipsa lex naturalis potest vocari divina, tum quia ab ipso Deo in cordibus nostris imprimitur, tum quia per legem naturalem cognoscimus non solum ea quæ naturæ rationali convenientia et disconvenientia sunt, sed etiam quæ placent et displicant Deo ut Gubernatori et Legislatori.

Circa legem naturalem duo alia potissimum quæruntur: 1.º quænam præcepta ad legem naturalem pertineant; 2.º an lex naturalis aliquâ ratione sit mutabilis: quæ duo hic obiter solvenda sunt. Itaque

Resp. ad 1.º Omnia præcepta Decalogi, exceptâ circumstantiâ diei sabbati, pertinent ad legem naturalem, sicut et alia omnia præcepta

quæ præscribit recta ratio sive dictamen naturæ rationalis. Illorum autem præceptorum alia sunt primaria, quæ et dicuntur prima principia per se nota, v. g., *Bonum est amplectendum et malum fugiendum, Deus est colendus, Parentes honorandi, Nemini facienda injuria, etc.*; alia sunt secundaria, quæ ex primis principiis deducuntur, v. g., *Fugienda sunt mendacium etiam officiosum, usura, etc.* Prima porrò principia juris naturalis sunt eadem apud omnes, nec circa ea dari potest ignorantia invincibilis; secundaria verò non eadem sunt apud omnes, atque invincibiliter ignorari possunt: undè nonnulli quasdam actiones ut peccatum reputant, quas alii licitas judicant; sic quidam Ecclesiæ Doctores aliquandò putarunt illicitum non esse mendacium officiosum, quod nunc omnes vetitum consentiunt.

Resp. ad 2.^{nm} Legi alicui duobus præsertim modis mutatio potest accidere: 1.º per *additionem*, cùm ei nova lex superadditur; 2.º per *subtractionem*, cùm aliquid quod erat de lege, de lege esse desinit. Hæc autem subtractione multipliciter contingit: 1.º per *derogationem*, cùm pars legis tollitur, alterâ vim suam retinente; 2.º per *abrogationem*, cùm lex omnino tollitur; 3.º per *dispensationem*, cùm obligatio legis relaxatur respectu personæ particularis, quæ aliàs lege teneretur.

Jam verò 1.º certum est legem naturalem mutari posse per *additionem*, quia ipsi de facto additæ sunt variae leges positivæ tum divinæ, tum humanæ, quibus multa prohibentur aut imperantur, quæ lege naturali nec vetita erant nec præcepta, sed simpliciter permissa: sup-

positis autem iis legibus positivis, jam ipsa lex naturæ prohibet aut præcipit quæ ab illis prohibentur aut imperantur, quia generatim dictat legitimis superiorum legibus esse obsequendum.

2.º Ex communiori sententiâ, lex naturæ per *subtractionem* mutari non potest; si enim ita mutaretur lex naturalis, vel per abrogationem, vel per derogationem, vel per dispensationem: atqui nihil horum dici potest; non primum: mutari quippe per abrogationem, est desinere quoad omnes suî partes: atqui lex naturæ quoad omnes suî partes tolli nequit, cùm omnia ejus præcepta tum primaria tum secundaria necessariò sint inter se connexa, tamque necessariò vera, quàm ipsa lex æterna undè dimanant, et nihil vetent aut præcipiant nisi quod ex naturâ suâ malum est aut bonum. Non secundum: quia cùm necessaria sit quoad omnes suas partes, non magis ex unâ parte quàm ex alterâ tolli potest. Non tertium: quia nec ipse Deus directè et propriè dispensare potest à lege naturali; etenim propriè dispensare in lege, est liberare aliquem ab obligatione legis, manentibus circumstantiis omnibus sub quibus lex viget et obligat, seu est alicui permittere ut agat aliquid jure naturali vetitum, vel omittat quod eodem jure præceptum est, et quidem in iis circumstantiis in quibus prohibetur aut præcipitur: atqui Deus istud permittere non potest; aliás permitteret et concederet fieri quod est intrinsecè malum, vel omitti quod ex naturâ rei necessarium est ad honestatem morum, et cuius omissio dedecet naturam rationalem, quod certè divinæ sanctitati et sapientiæ repugnat. Enim verò si Deus, v. g., mètiendi licen-

tiam alicui concedere posset, quidni et mendacium præcipere? Quidni et ipse mentiri? Quidni et de facto poni posset mentitus in iis quæ per Scripturas revelavit? quod quam horrendum sit, nemo non videt.

Dixi, *directè et propriè*, Deus enim impropriè dispensare potest in iis legis naturæ præceptis quorum materia pendet à dominio Dei, quatenus materiæ legis quasdam apponere potest vel tollere conditiones, quibus positis aut sublatis, actiones jam non sunt lege naturali prohibitæ vel præceptæ. Sic Deus, prout supremus rerum ac jurium omnium creaturarum Dominus, Abrahamo præcepit ut filium innocentem immolaret, et Hebræis ex Ægypto egredientibus tribuit jus vasa Ægyptiorum usurpandi. Nempè justa est occisio innocentis auctoritate Dei facta, qui pro libito de vitâ hominum disponere potest; eâdem summâ auctoritate bona Ægyptiorum ad Hebræos potuit transferre, et reverâ transtulit Deus; quo jure dato, acceptio non fuit boni alieni, sed boni quod fuerat alienum, et quod, per donationem Dei, factum erat proprium accipientis, etc. In iis verò præceptis quorum materia non pendet à dominio Dei, ne impropriè quidem dispensare potest; sic dispensare nequit in odio Dei, in blasphemiam, idolatriam, perjurio, etc., quia illi actus ita sunt intrinsecè mali, ut nullâ prorsùs circumstantiam possint cohonestari.

Ex duplo responsionis parte colliges aliquid dupliciter esse de jure naturali, *permisiviè* scilicet, vel *præceptivè*. Illud est de jure naturali *permisiviè*, quod lex naturalis nec præcipit nec prohibet, sed permittit fieri, aut

aliter de eo statui ; illud est de jure naturali *præceptivè*, quod ab ipso præcipitur vel prohibetur , ac proindè cuius oppositum à nullo statui potest.

Lex *positiva* est ea quæ verbo vel scripto in tempore lata fuit , vel à Deo , vel à creaturâ rationali.

Quæ fuit lata in tempore à Deo vocatur lex *positiva divina* ; illa verò quæ fuit lata ab hominibus, vocatur lex *positiva humana*.

Lex *divina positiva* definitur lex voce vel scripto à Deo lata in tempore.

Lex autem positiva divina differt à lege naturali quòd lex naturalis non fuit scripto vel voce lata , sed in cordibus nostris à Deo impressa et nobiscum nata est.

Lex divina positiva dividitur in *veterem* et *novam* ; nullam enim aliam hominibus exteriùs dedit legem Deus quàm veterem et novam ; nam ab Adamo usque ad Moysen , homines solâ lege naturali dirigebantur , et ideo totum hoc tempus dici solet tempus legis naturæ ; posteà verò Deus per Moysen tulit ac promulgavit legem pro Israelitico populo : undè illud tempus à Moyse usque ad Christum vocatur tempus legis scriptæ seu legis veteris. Vocatur lex scripta , vel quia in tabulis lapideis digito Dei scripta est , vel quia in Pentateucho , operâ Moysis , exteriùs descripta est. Vocatur etiam vetus , quia post mortem Christi abrogata est quoad præcepta cærimonialia et judicialia ; et , ut ait Apostolus , ipsa lex vetus inveterata est ac penitus mortua , tum quoad obligationem , tum quoad efficaciam : imò et post sufficientem per totum orbem Evangelii

promulgationem facta est observatoribus mortifera; ita ut deinceps usus legalium seu cæmoniarum legis factus sit superstiosus et illicitus.

Lex vetus tria præceptorum genera continebat: 1. moralium, ad compositionem morum; 2. cæmerialium, ad externum Dei cultum; 3. judicialium, ad justitiae conservationem inter homines: licet autem præcepta cæmerialia et judicialia nunc sint abrogata, ut jam diximus, non tamen præcepta moralia, quæ in novâ lege observanda sunt sicut et in veteri: undè Christus aiebat: *Non veni solvere legem, sed adimplere.*

Veteri autem legi successit *nova* et *evangelica* à Christo Domino, Deo et homine lata, non pro uno populo, sed pro omnibus ubique gentium. Tria etiam genera præceptorum continet, scilicet 1. morum, 2. fidei magis explicitæ, 3. sacrificii ac sacramentorum. Hæc igitur lex ad consummationem usque seculi duratura, appellari solet lex gratiæ scripta in tabulis cordis, quia id proprium habet, ut ex vi statûs sui et specialibus promissionibus gratiam, eamque abundantiorem, conferat, quâ voluntas faciliùs inclinatur ad legem implendam.

Lex humana dividitur in *canonicam* et *civilem*, quia omnis lex humana aut est à Republicâ aut à Principe in bonum temporale subditorum directè constituta, et dicitur *civilis*; aut ab Ecclesiæ Prælatis, v. g., à summo Pontifice pro universo orbe, vel ab Episcopo pro suâ diœcesi, in bonum spirituale subditorum, et dicitur *lex canonica* seu *ecclesiastica*.

Lex civilis dividitur in *jus civile* et *jus gen-*

tium, quia omnis lex civilis vel est unius Civitatis aut Provinciæ aut Regni, et dicitur strictè *jus civile*; vel est omnium aut ferè omnium gentium, et dicitur *jus gentium*; v. g., admittere Legatos sub conditione securitatis; item admittere inducias seu fœdera pacis; item posse liberè inire contractus cum externis non inimicis, et alia similia quæ sunt apud omnes ferè gentes introducta, non quidem scriptâ lege, sed usu et moribus, et quæ proindè sine causâ si quis impediret, violaret *jus gentium*.

Porrò advertendum est quòd lex etiam dividi potest in *præcipientem* et *prohibentem*, quia omnis lex vel præcipit bonum vel prohibet malum: lex *præcipiens* dicitur communiter præceptum affirmativum, quia exprimitur per affirmationem, v. g., *Honora patrem tuum*, etc.; lex *prohibens* dicitur præceptum negativum, quia per negationem exprimitur, v. g., *Non occides*. Utrumque præceptum affirmativum et negativum obligat quidem *semper*, quandiu non est revocatum; non autem *pro semper*, sed duntaxat negativum: quia rem prohibitam tenemur semper et omni tempore omittere; rem autem præceptam tenemur semper, sed suo tempore facere.

CAPUT II.

An omnis Lex, etiam humana, obliget in conscientiâ.

*N*ota 1.º obligationem legis spectari posse vel solum pro foro externo et coram hominibus,

vel etiam pro foro interiori conscientiæ et coram Deo.

Rursùs obligatio in conscientiâ triplex distingui potest : 1. sub peccato , ita ut qui transgreditur legem , peccet ; 2. sub poenâ , ita ut qui transgreditur legem , verè et coram Deo incurrat poenam etiam civilem vel canonicam à lege impositam ; 3. sub nullitate actûs , ita ut si quis transgrediatur legem directè prohibentem et irritantem aliquem actum , vel non servet formam essentialem actûs à lege præscriptam , hujusmodi actus sit etiam coram Deo invalidus , nullus ac planè irritus .

Nota 2.º nullum posse esse dubium quin omnis lex divina obligare possit in conscientiâ , tum sub culpâ mortali aut veniali , tum sub poenâ sive æternâ sive temporali , tum etiam sub nullitate actûs , si illum directè vel indirectè irritet . Ratio est evidens , quia non deest auctoritas in Deo ad hanc triplicem obligationem inducendam .

Nota 3.º , cùm nullum possit esse dubium de legibus divinis , totam quæstionem reduci debere ad leges humanas , sive canonicas sive civiles , an scilicet obligent , 1.º sub culpâ , 2.º sub poenâ , 3.º sub nullitate actûs .

ARTICULUS PRIMUS.

An Lex humana obliget sub Culpâ .

Tria hìc exponenda sunt : 1.º an lex humana obliget sub culpâ ; 2.º quandonàm obliget sub peccato mortali vel veniali ; 3.º an in omni casu obliget sub periculo vitæ .

CONCLUSIO PRIMA.

Lex non solum ecclesiastica, sed etiam civilis, obligare potest subditos in conscientia sub poenâ peccati.

Prob. 1.º Ex Script. Rom. 13, ¶. 1 : Omnis anima (id est, omnis homo) potestatibus sublimioribus subdita sit. Et iterum, ¶. 2 : Qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit. Qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt. Item ibi additur ratio, quia scilicet Princeps est Dei minister, ideoque illi obediendum non solum propter iram et timorem poenæ, sed etiam propter conscientiam et timorem culpæ seu peccati. Item ex I. Petri 2, ¶. 13 et 15 : Subjecti estote omni humanæ creaturæ propter Deum, sive Regi, etc... quia sic est voluntas Dei.

Quæres utrum omnis lex humana obliget sub culpâ, et utrum nulla sit merè poenalis.

Resp. plures Theologos docere legem merè poenalem dari posse, sed difficultas est utrum de facto detur. Certè vix reperiri potest hujusmodi lex poenalis tam in Jure canonico quam in civili; si qua tamen inveniatur quæ purè poenalis videri possit, his dignosci poterit an reverà talis sit :

1.º Quidem ex formâ legis; nam si nihil præcipiat aut prohibeat, sed tamen aliquid præscribat, v. g., qui extulerit de Regno triticum, solvat decem libras : illa lex erit merè poenalis, quia non importat præceptum aut prohibitionem. (Id autem nemo dictum putet de legibus circa portuum, gallicè, lois de douane, quæ certam pe-

cuniæ summam mercibus tum invehendis tum exportandis irrogant : hæc enim solutio non ut pœna sed tributi instar imponitur.)

2.º Cognosci potest ex materiâ legis ; si enim pertineat ad bonos mores , et necessaria ac utilis sit ad prohibenda vitia , tunc magna est præsumptio eam ferri cum intentione obligandi : tales censeri dicuntur omnes leges ecclesiasticæ.

3.º Dignosci poterit ex pœnâ appositâ ; nam etsi nihil lege præcipiatur aut prohibetur , tamen ob gravitatem pœnæ , mortis , v. g. , excommunicationis , suspensionis , etc. , lex censetur obligare sub peccato , quia gravis pœna supponit culpam.

4.º Deniquè cognosci potest ex generali aliquâ declaratione Legislatoris ; si enim significet se nolle obligare sub peccato , ut faciunt superiores aliquorum Ordinum religiosorum , erit merè pœnalis.

Cæterùm lèx etiam purè pœnalis , si remotè spectetur et quoad pœnam quam decernit , verè obligat sub culpâ ; qui enim eam legem violat , tenetur in conscientiâ , post sententiam Judicis , statutam subire pœnam (vide art. sequentem) ; si verò spectetur penes actum qui proxima ejus est materia , non obligat sub peccato .

CONCLUSIO II.

Lex humana obligat sub peccato mortali , si adsit materiæ gravitas et Legislatoris voluntas.

Ratio est quia cùm lex humana obliget in conscientiâ , ex se inducit obligationem materiæ proportionatam , et consequenter sub mortali

culpâ, si materia sit gravis, nisi Legislator velit tantum obligare sub veniali.

Dixi 1.º in conclusione, *si adsit materiæ gravitas*; tunc autem materia est gravis, quandò res secundùm se spectata vel cum suis omnibus circumstantiis, præsertim cum fine suo, censemur magni momenti. Sæpè enim evenit ut quamvis materia legis in seipsâ levis sit, tamen prohibetur vel præcipiatur sub gravi culpâ, ad vitandum grave damnum aut scandalum: exemplum est in legibus militaribus minuta furtâ militum adeò severè prohibentibus. Idem dici potest de lege ecclesiasticâ quâ quibusdam in diœcesibus prohibetur Clericis, sub pœnâ suspensionis ipso facto incurrendæ, et consequenter sub peccato mortali, ne in cauponis edant et bibant, nisi sint in itinere saltem unius leucæ constituti.

Dixi 2.º, *si sit Legislatoris voluntas obligandi sub peccato mortali*, quæ quidem voluntas cognosci potest adesse, non solùm si mentem suam clarè exprimat Legislator, sed etiam præterea si quandò materia est gravis, utatur verbis præceptivis, v. g. : *Mandamus*, *Præcipimus*, *Prohibemus*; maximè si addat, *In virtute sanctæ obedientiæ*, *Sub interminatione divini judicii*, *Sub pœnâ indignationis Dei*, *maledictionis æternæ*, etc. Si autem verba non sint clarè præceptiva, sed ambigua, mens Legislatoris cognosci poterit ex adjectione pœnæ gravis spiritualis vel corporalis, v. g., censuræ de facto incurrendæ. Præterea mens Legislatoris cognosci poterit ex consideratione materiæ ac præsertim finis quem intendit Legislator. Deniquè id cognosci poterit ex consuetudine et piorum

hominum persuasione, quæ est optima legum interpres; ratione cuius, v. g., certum est leges ecclesiasticas de jejunio vel abstinentiâ quibusdam diebus, de Missæ auditione, de annuâ Confessione, de Communione Paschali, etc., obligare sub peccato mortali. Notandum tamen transgredi legem, etiam in re levi, mortale esse, si fiat ex contemptu formalis Legislatoris ut Legislatoris, quod quidem contingit quandò violatur præceptum quia præceptum est. Ita S. Thomas 2.ª 2.º, quæst. 186, art. 9, ad 3.um; ratio est, quia talis contemptus redundat in Deum, à quo procedit omnis auctoritas Legislatoris.

CONCLUSIO III.

Lex humana ordinariè non obligat cum periculo mortis, mutilationis aut gravis infamiae vel notabilis damni.

Ita communiter omnes Canonistæ.

Prob. quia tam rigorosa obligatio ordinariè necessaria non est ad bonum commune, ideoque excedit potestatem Legislatoris, qui solùm præcipere potest moraliter possibilia secundùm hominum naturam et conditionem; et quamvis aliquandò non sit evidenter supra Legislatoris potestatem, qui præcipere potest aliquandò sub pœnâ mortis, tamen censetur ordinariè esse præter illius voluntatem, quia voluntas prudens non vult obligare quantùm potest, sed cum moderatione et benignitate. Hinc leges jejunii, abstinentiæ, Missam audiendi, etc., verè non obligant sub periculo vitæ, aut sub gravi incommodo. Dixi, *ordinariè*, quia aliquandò lex hu-

mana obligat cum periculo mortis, idque in dupli casu : 1.º si legis transgressio cessura sit in gravissimum damnum Reipublicæ : tunc enim, v. g., miles cum evidenti periculo vitæ tenetur stationem non deserere. Item Episcopus potest Presbyteris præcipere ne tempore pestis urbem deserant; idemque Respublica potest præcipere Medicis. 2.º Si legis transgressio cessura sit in contemptum potestatis Legislatoris, aut fidei ac Religionis christianæ detrimentum, aut in aliorum scandalum, v. g., si tyrannus in contemptum Religionis jubeat Sacerdoti sacrificare sine vestibus sacris; vel si in contemptum legum ecclesiasticarum jubeat die prohibito carnes manducare, etc.; in prædicto enim dupli casu, ipsa lex naturæ dictat legem humanam obligare, et etiam esse servandam cum propriæ vitæ dispendio.

ARTICULUS II.

An Lex humana obliget sub Pœnd.

Nota 1.º legem humanam dupli modo posse imponere pœnam : 1. ut ferendam sententiâ Judicis, v. g.: qui hoc fecerit, privabitur beneficio; et ideo ad hanc pœnam subeundam lex non obligat in conscientiâ, nisi post condemnationem. 2. Lex humana imponit pœnam ut ipso jure latam et ipso facto incurriendam statim post patratum delictum, non expectatâ Judicis condemnatione, v. g.: qui hoc fecerit, sit ipso facto privatus beneficio. De tali pœna tota est quæstio, an scilicet lex illa pœnam imponens obliget in conscientiâ ad illam subeun-

dam et exsecutioni dandam ante sententiam
Judicis declaratoriam.

Nota 2. pœnas quæ ipso jure imponi possunt à lege, in duplii esse differentiâ : aliæ enim sunt pœnæ quas lex non solùm per se ipsam potest statuere et ferre, sed etiam inferre et immediatè exequi potest sine ullâ hominis actione ; tales sunt pœnæ irregularitatum, censurarum et inhabilitatum ad aliquid, v. g., ad suffragium. Aliæ verò sunt pœnæ quæ ad suâ exsecutionem requirunt aliquam hominis actionem, neque immediatè possunt infligi à lege ; tales sunt pœnæ mortis, mutilationis, exilii, flagellationis, mulctæ pecuniariæ, fisco addictionis, privationis Beneficii aut dignitatis vel officii antea acquisiti, de quibus pœnis præsertim quæstio intelligitur. Nam quoad priores pœnas, 1º constat irregularitates semper incurri ipso facto ante omnem sententiam. 2º Omnes etiam conveniunt quòd censuræ similiter incurruunt quandò additur in lege, *Ipsa facta, ipso jure*, vel aliquid æquivalens. 3º Doctores satis communiter censem idem dicendum de inhabilitatibus, v. g., ad Beneficium acquirendum ob simoniam commissam. Tota ergo difficultas superest de pœnis secundi generis.

C O N C L U S I O .

*Lex humana potest imponere pœnam activam
ipso facto incurriendam ante omnem sententiam.*

Prob. quia lex humana potest præcipere quidquid nec malum est nec nimis grave, si aliundè sit utile bono communi ; atqui exsecutio pœnae

activæ ante omnem sententiam potest esse talis ; ergo , etc.

Adverte tamen , cùm hoc valdè rigidum sit, requiri, ex usu et communi Doctorum sensu, ut lex humana exprimatur verbis adeò apertis ut aliter exponi non possit ; v. g. , si lex addat expressè pœnam incurriendam fore non solùm ipso facto , sed etiam statim in conscientiâ et absque aliâ declaratione vel monitione præmissâ , etc. ; non enim sufficiunt particulæ , *Ipsa facta, ipso jure* , et similes , quia hujusmodi particulæ , quoad pœnas activas (nisi pœnæ illæ leves sint, ut pœnitentiæ monasteriorum), non excludunt sententiam declaratoriam , sed solùm condemnatoriam , id est , important quidem condemnationem quæ fertur ex vi ipsorum verborum , et ideò postquam Judex declaravit aliquem esse consciū delicti , condemnatio retrotrahitur ad diem commissi delicti , ita ut reus pœnam luat et privetur , v. g. , Beneficii fructibus perindè ac si patrato delicto pœna fuisset exsecutiō demandata : non tamen hæ particulæ exclu-
dunt necessitatem declarationis judicialis , ut patet ex usu communi , quia , non obstantibus his particulis , solet exspectari sententia declaratoria.

Hæc sententia confirmatur ex Jure canonico, cap. *Cum secundum leges*, de Hæreticis, in Sexto. Cæterùm , quamvis verum sit leges humanas posse obligare in conscientiâ ad subeundam pœnam activam ante omnem declarationem , de facto tamen nulla reperitur lex civilis tali modo obligans. Aliud dicendum est de legibus ecclesiasticis ; quædam enim *ipso jure* irritant actum vetitum , ut matrimonium clandestinum ; vel

reum inhabilem reddunt, ut Clericum ad Beneficium possidendum, aut ad suscipiendos Beneficii redditus, si per simoniam realem illud obtineat, aut horas non recitet; illæ enim effectum suum sortiuntur ante sententiam declaratoriam; undè clandestinè conjuncti debent statim separari; Simoniacus realis Beneficium dimittere tenet, perceptosque fructus restituere, etiam non exspectatâ Judicis declaratione.

ARTICULUS III.

An Lex humana irritans aliquem actum, obliget in conscientiâ.

Nota 1.º leges humanas irritantes, aliquandò actum irritare per seipsas et ipso jure; aliquandò verò per sententiam Judicis actum irritandum decernere, v. g., si lex dicat, *Rescindatur, Annulletur*, etc.

Nota 2.º quòd quandò accedit sententia Judicis irritans actum vel declarans esse irritum, tunc non licet, etiam in foro conscientiæ, ut illo actu, v. g., testamento per sententiam infirmato. Ratio est quia sententia supponitur esse lata secundùm leges, proindèque ei obedendum; imò qui actu illo uteretur, injuriam faceret alteri qui per sententiam accipit jus, v. g., ad hæreditatem possidendam. Superest ergo quæstio de legibus irritantibus ipso facto; constat enim has habere aliquem effectum irritatio-
nis ante omnem sententiam; sed videndum est qualis sit ille effectus: an, scilicet, talis sit actus nullus et invalidus in foro tum externo, tum interno nullumque habeat valorem neque

civilem neque naturalem ; an verò talis sit , ut , quamvis actus pro foro conscientiæ valorem retineat naturalem donec à Judice rescindatur , tamen pro foro externo nullum habeat valorem civilem , eique omnis fides et actio deneganda sit in judiciis , imò per Judicis sententiam ita sit infirmandus ac si ab initio nullus et infectus esset .

CONCLUSIO.

Leges humanæ possunt irritare actus pro utroque foro , et quoad valorem tum civilem tum etiam naturalem ; idque statim ante omnem Judicis rescissionem .

Conclusio certa est et *prob.* quia id potest esse utile bono communi et expedire ad vitandas fraudes et alia incommoda , neque excedit potentiam Legislatoris humani , neque ulla potest afferri repugnantia ; quamvis enim potestas contrahendi sit homini naturalis , potest tamen eâ privari non minùs quàn libertate .

Imò Theologi consentiunt quòd aliquæ leges humanæ de facto sic irritent plures actus pro utroque foro : 1.º quidem hæ leges quæ disertis verbis id exprimunt , actum in conscientiâ nullum , irritum et pro infecto habendum esse , vel quæ in conscientiâ impediunt dominii translationem , v. g. , si dicunt ut talis non possit in conscientiâ recipere vel tenere . Hæ leges tamen sic expressæ , raræ sunt , maximè civiles . Imò in novo Jure nostro , nulla citatur lex quæ expressè adjunctam habeat obligationem in conscientiâ .

2.º Consentiunt Theologi quasdam leges cano-

nicas quæ sunt circa Sacra menta vel Sacramentalia , irritare pro utroque foro , ut patet in his legibus quæ irritant matrimonia consanguineorum , etc. Item consecrationes aut benedictiones altaris , nempè quæ factæ sunt sine formâ essentiali. Adverte tamen in Jure gallico recensiori nulla impedimenta matrimonii agnoscuntur præter illa quæ in Codice exprimuntur.

Solùm dubitant Theologi de legibus canoniciis circa quosdam actus externos et magis temporales, ut sunt alienationes honorum Ecclesiæ, item electiones , præsentationes Beneficiorum, collationes; item judicia quandò fiunt sine debitis solemnitatibus ; et multò magis adhuc dubitant de legibus circa testamenta , donationes, contractus , etc. , quia leges civiles præcipue intendunt gubernationem et pacem exteriorem, et sic magis videntur irritare tantùm pro foro externo et quoad valorem civilem. In his autem magna est varietas opinionum quas recensere longum esset : solùm advertimus hanc opinionum diversitatem certissimum videri pluribus argumentum , quòd quandò neque ex verbis legis , neque ex materiâ , neque ex usu , constat legem tum civilem tum ecclesiasticam irritare actum in conscientiæ foro , tunc valde probabile sit eam irritare solùm pro foro externo ; istudque probant 1.º ex axiomate quod omnes Theologi recipiunt , in dubio præsumendum esse pro valore actûs , et leges irritantes strictæ esse interpretationis , nec facile extendendas. Probant 2.º quia non est consuetudo , inquiunt , ut restituantur ea quæ ex hujusmodi contractibus , v. g., alienationibus , testamento habentur , nisi post Judicis sententiam ; et

ipsæ leges , sive ecclesiasticæ , sive civiles , non videntur receptæ nisi juxta hanc moderationem : sed hâc de re fusiūs in *Tractatu de Contractibus*.

Quæres an ignorantia , aut alia causa excuset à pœnâ legis , impediatve ne lex ipso facto irritans suum habeat effectum.

Resp. ad primum : 1.º Ignorantia , et omnis causa excusans ab omni culpâ , ab omni similiter excusat pœnâ ; quæ verò à gravi solùm culpâ , non autem à veniali excusat , pariter à gravi pœnâ , non à levi excusat ; ratio est quia quod tollit aut minuit causam pœnæ , pœnam et tollit aut minuit : atqui sola culpa causa est pœnæ per legem non purè pœnalem , de quâ hic quæstio est , impositæ ; ergo ignorantia aut quævis alia causa tollens vel minuens culpam , tollit vel minuit pœnam. 2.º Ignorantia etiam invincibilis solius pœnæ , non excusat à pœnâ , nisi lex contumaciam requirat ; ratio est quia qui liberè legem transgreditur , ignorans solùm pœnam lege impositam , ille totam ponit pœnæ subeundæ causam , peccatum scilicet in transgressione legis positum. Hinc pœnâ mortis afficiuntur , v. g. , fures etiam ubi fortè pœnâ hâc furtum puniri invincibiliter ignorant. Dico , nisi lex contumaciam requirat ; ubi enim agitur de censuris , quæ omnes contumaciam requirunt , illæ non incurruunt , nisi adsit cognitio legis ecclesiasticæ sub censurâ prohibentis , quia aliàs non esset contumacia , ut diximus in *Tract. de Censuris*.

Resp. ad secundum : 1.º Si lex non nisi in culpæ vindictam actum ipso facto irritet , quidquid excusat ab omni culpâ , eximit et ab actûs

irritatione ; sublatâ quippe causâ totali , effec-
tus quoque tollitur. Hinc qui ex oblivione na-
turali , vel ex Breviarii inculpabili defectu ,
Horas non recitat , Beneficii fructus suos facit,
et pro eo casu liberatur à lege fructuum acqui-
sitionem irritante ; hinc tamen perperam infer-
res eum qui simoniæ nescius per alterius simo-
niæ Beneficium acquirit , illud retinere posse ;
specialis enim Ecclesiæ lex obstat, quæ in odium
culpæ alienæ , insontem eo in casu privat Bene-
ficio . 2.º Qui sciens legem actum prohibentem ,
ignorat solum irritationem lege impositam ,
irritationi subjacet, quamvis haec in solius culpæ
vindictam statuta fuerit. Eadem ratio est quæ
suprà , scilicet : culpa in transgressione legis
hujus posita , totalis est et adæquata causa irri-
tationis ; ergo quicunque culpam hanc admittit ,
irritationi subjicitur. Hinc qui sciens et volens
Horarum omittit recitationem ab Ecclesiâ præ-
ceptam , verè suos fructus non facit , licet irri-
tam esse fructuum receptionem ab eo qui non
recitat ignoret. 3.º Invincibilis etiam ignorantia
legis irritantis , non impedit actûs irritationem ,
quandò immediatè propter bonum commune sta-
tuta est ; istudque patet in matrimonio quod quis
bonâ fide cum aliquo impedimento dirimente
contraxisset ; et ratio est quia leges maximi
momenti , et quæ bono communi maximè sunt
utiles , effectum suum prorsùs et absolutè debent
habere ; ergo à fortiori nec metus gravis talem
impedit actûs irritationem. Alias enim verò
homines occasionem sumerent incutiendi metum
ad eludendam legem , quod bono communi mul-
tum obesset.

CAPUT III.

*De Materia Legum, seu quænam cadant
sub obligatione Legis.*

TRIA hic quæruntur : 1.º quinam actus sint materia legis et sub illius obligatione cadant ; 2.º an modus implendi legem cadat etiam sub obligatione legis ; 3.º an etiam tempus implendi legem.

ARTICULUS PRIMUS.

Quinam actus cadant sub obligatione Legis.

Actus humani boni sunt vel mali, vel etiam indifferentes ex objecto, item interni vel externi.

Certum est dari tantum leges de actionibus humanis ad bonum commune necessariis vel utilibus, dummodò communitati hominum et ordinariæ eorum facultati convenient : undè sequitur præcipi etiam per leges humanas, non solum actus virtutis justitiae, sed etiam cuiuscunque alterius, non tamen nimis arduos; è contrà verò prohiberi posse actus cuiuscunque vitiī; sequitur deniquè prohiberi posse vel præcipi actus ex objecto indifferentes, quatenus sunt nocivi vel utiles bono communi, sub quâ ratione fiunt per legem vel boni vel mali.

Restat igitur quæstio de actibus internis, an scilicet præcipi vel prohiberi possint per leges humanas; nam de divinâ lege tum naturali tum positivâ, certum est de fide posse præcipi vel prohiberi actus internos.

Nota etiam quod actus interni possunt considerari vel ratione sui præcisè , vel quatenus sunt conjuncti cum externis , quatenus scilicet requiruntur ad moralem substantiam actuum exterorum.

CONCLUSIO PRIMA.

Actus internus præcisè spectatus non cadit de facto sub lege humanā.

Prob. Quia nulla lex ecclesiastica vel civilis afferri potest quæ actum internum præcisè spectatum præcipiat.

Quæres utrum Legislator humanus possit ferre leges quæ actum merè internum præcipiant.

Resp. 1.º communiter negari de Legislatoribus civilibus , quia scilicet potestas civilis respicit tantum bonum temporale Communitatis ad quod nihil conducunt actus merè interni.

Resp. 2.º majorem esse difficultatem de Legislatoribus ecclesiasticis ; variæ enim sunt Doctorum sententiæ : alii enim docent Ecclesiam à Christo non accepisse talem potestatem , et probare contendunt , tum quia neque in Scripturâ neque apud SS. Patres reperitur aliquod indicium hujus potestatis ; tum quia 1.º Ecclesia leges ferre nequit , de quibus judicare non potest : atqui non potest Ecclesia judicare de actibus internis ; ergo , etc. 2.º Potestas ferendi leges involvit jurisdictionem : atqui Ecclesia nullam habet jurisdictionem in actus internos ; ergo , etc.

Alii verò asserunt Ecclesiam habere hujusmodi potestatem , quia potestas ecclesiastica respicit bonum spirituale subditorum , et hujusmodi potestas non est ab hominibus , sed immediate

à Deo, qui potestatem habet imperandi actus internos, et videtur eam potestatem contulisse Ecclesiæ pro bono regimine subditorum. Atque ad objecta rationum momenta respondent :

Ad 1.um dist. min. Ecclesia de internis non judicat, judicio forensi et cum strepitu judiciali, *conc.*; non judicat directivè, expendendo an bona sint, ut præcipiantur; an mala, ut prohibeantur, *nego*. Enimvero actus exteriores occulti verè prohibentur ab Ecclesiâ, et quidem sub pœnâ censuræ, licet de illis in exteriori foro judicare nequeat; sicut ergo dedit Ecclesiæ Deus potestatem ferendi leges quæ obligent in conscientiâ, quamvis de conscientiâ nemo judicare queat, ita à pari potuit Deus, etc.

Ad 2.um dist. Involvit jurisdictionem quæ immediatè cadat in personas, mediatè vero solùm in actus, *conc.*; secùs, *nego*. Aliundè negari potest minor propositio; quid enim incommodi si dicatur Ecclesiam in ipsos actus interiores habere jurisdictionem, non coactivam quâ exteriùs puniantur, sed directivam quâ præcipiantur.

CONCLUSIO II.

Actus interni ab humana potestate præcipi vel prohiberi possunt concomitanter, quatenus scilicet requiruntur ad moralem substantiam actuum externorum.

Prob. 1.º Quia id potest esse utile et necessarium ad bonam Communitatis gubernationem, v. g.: quandò imperatur actus exterior quo contractus initur, bonum commune postulat ut verè, non fictè contrahatur. 2.º Quia

Ecclesia potest præcipere et de facto præcipit, v. g., orationem et peccatorum confessionem: atqui non potest præcipere orationem quin præcipiat interiorem attentionem, quæ necessariò moraliter requiritur in oratione vocali; et similiter quandò Ecclesia præcipit confessionem peccatorum, præcipit etiam contritionem internam, quia contritio requiritur ad validam confessionem. Undè jure merito summi Pontifices Alexander VII et Innocentius XI eorum Doctorum sententiam damnaverunt, qui asserebant satisfieri præcepto annuae confessionis per confessionem nullam et invalidam, et præcepto communionis paschalis, per sacrilegam corporis Domini manducationem. Undè constat contra illos Doctores quòd Ecclesia potest præcipere et de facto præcipit actus internos, saltem indirectè et concomitanter.

ARTICULUS II.

An modus implendi Legem cadat sub præcepto.

Nota quæstionem maximè habere locum et intelligi de actione externâ per quam impletur aliquod præceptum affirmativum, an scilicet ea actio certo modo fieri debeat: 1.º an scienter et liberè; 2.º an ex intentione satisfaciendi præcepto; 3.º an benè et virtuosè, id est, ex rectâ intentione aliisque debitiss circumstantiis ut sit actus virtutis.

CONCLUSIO PRIMA.

Ad satisfaciendum præcepto, actio debet esset libera et scienter facta.

Prob. Quia alioquin non esset actio humana,

et proindè præcepto satisfieri non posset: dantur enim præcepta affirmativa ad eliciendos actus humanos. Undè sequitur quòd qui ebrius, dormiens aut mentis impos, vel omnino invitatus, Missam, v. g., die festo audivit, Horas Canonicas recitavit, pœnitentiam à Confessario injunctam implevit, non satisfecit præcepto, sed tenetur aliam Missam audire, iterum Horas Canonicas recitare, et pœnitentiam adimplere.

CONCLUSIO II.

Ad satisfaciendum legi humanæ ordinariè non requiritur intentio satisfaciendi præcepto.

Ratio est quia sine hâc intentione satisfaciendi legi fit totum quod præcipitur à lege; ergo sine illâ intentione impletur præceptum. Undè qui immemor præcepti, v. g., ignorans esse diem festum, voluntariè et attentè audivit Missam, satisfecit præcepto; simili modo qui immemor voti, vel juramenti, vel pœnitentiæ, opus promissum vel injunctum liberè præststit, suæ satisfecit obligationi.

CONCLUSIO III.

Ad implendum præceptum humanum non requiritur necessariò ut actus sit virtuosus vel meritorius.

Prob. Quia hic modus non pertinet ad substantiam actûs externi imperati, et ideo sæpè lex humana impletur, licet non adsit intentio recta. Imò lex naturalis dandi eleemosynam, restituendi rem alienam, impletur per ipsum

actum præceptum, quamvis non rectè factum, v. g., ex pravo fine inanis gloriæ, vel aliâ simili circumstantiâ depravatum; qui tamen propter finem pravum implet præceptum, peccat contra legis naturalis vel divinæ præceptum aliud, quo prohibetur hic pravus finis.

ARTICULUS III.

An tempus implendi Legem cadat sub illius obligatione.

Triplex hic constituitur quæstio: 1.º an obliget ut certo tempore impleatur; 2.º an aliquandò obliget ante hoc tempus; 3.º an post illud jam elapsum.

§ I.

Utrum Lex obliget ut certo tempore impleatur.

CONCLUSIO PRIMA.

Leges obligant tempore præfixo.

Conclusio per se patet; nam jure naturali constat obediendum esse legibus legitimi Superioris.

Adverte tamen quasdam leges habere tempus præfixum expressè, v. g., audiendi Missam diebus festivis, jejunandi in Quadragesimâ. Sunt etiam quasdam leges quæ habent tempus præfixum virtualiter solùm et implicitè, qualia sunt præcepta quæ obligant tantùm in aliquâ necessitate vel periculo, v. g., præceptum dandi eleemosynam in necessitate proximi, eliciendi actum contritionis in periculo mortis, quandò quis est conscius peccati mortalisi.

CONCLUSIO II.

Quandò tempus nec expressè nec implicitè præfixum est, tunc leges per se obligant quamprimum possunt commode impleri, v. g., in præceptis implendi voti, exsequendi pœnitentiam, eliciendi actus Fidei, Spei et Charitatis.

Ratio conclusionis est, quia alioquin non posset assignari certum tempus quo leges per se obligare incipiunt.

Dixi in conclusione, *quamprimum*, etc., quæ particula intelligi debet moraliter et cum aliquâ temporis latitudine, judicio viri prudentis.

Quæres 1.º utrùm eodem tempore et uno actu possit satisfieri pluribus præceptis.

Resp. aliquandò posse fieri, ut patet ex usu et praxi quotidianâ; nam cùm dies Dominica et Festum incident in eundem diem, fideles non tenentur duobus Sacris seu Missis interesse.

Quæres 2.º utrùm licitum sit audire Missam et simul recitare Horas Canonicas.

Resp. aliquos Doctores asserere id licitum esse, quia illi actus non sunt incompatibles, id est, alter alterum non impedit. Verùm nisi quis necessitate prematur, non est concedendum ut tempore Missæ quam ex præcepto audire tenetur, Horas Canonicas recitet, quia obligamur ad hæc duo præcepta distinctis temporibus implenda, et contrarius quorumdam Clericorum usus à tepiditate et mundanâ exteriorum affectione plerumquè oritur.

Porrò adverte per unum actum eodem tem-

pore pluribus præceptis satisfieri nullo modo posse, quandò Legislator contrarium præcipit: undè, v. g., uno jejunio regulariter satisfieri non potest trinæ obligationi præcepti, voti ac pœnitentiæ, si Legislator vel directè vel indirectè id prohibet. Hinc, v. g., si voveris semel jejunare singulis hebdomadis, et Confessarius unum jejunium imponat, teneris ad bis jejunandum in unâ hebdomadâ, quia alioquin nullam imponeret pœnitentiam. Si verò tibi Confessarius injungat ut diebus singulis Sacro intersis, tibi satis erit si unicam Dominicis et festivis diebus Missam audias, talisque præsumitur intentio Confessarii, cùm pœnitentia satis adhuc longa remaneat, ut peccato proportionata videri possit.

§ II.

An aliquando Leges obligent ante vel post tempus præfixum.

CONCLUSIO PRIMA.

Leges non obligant ad præveniendum tempus, quando tempus præfixum est ad statuendam aut finiendam obligationem, ita ut ea obligatio sit affixa temporis et ab eo inseparabilis secundum mentem Legislatoris.

Ratio est quia obligatio limitatur ad tempus cui affixa est.

Quæres undè cognosci possit obligationem esse affixam temporis.

Resp. id colligi posse ex verbis legis, vel ex circumstantiis, ut quandò propter specialem solemnitatem et reverentiam diei vel temporis,

principaliter ponitur obligatio, v. g., audiendi Missam die festo, jejunandi in vigiliâ alicujus Sancti, vel quandò designatur actus præceptus velut proprium onus talis temporis, v. g., recitare Horas Canonicas singulis diebus; in his enim et similibus, qui prævidet se impeditum iri tempore præfixo ab audiendâ Missâ, à jejunando, à recitandis Horis Canonicis, non tenetur anticipare die præcedenti, imò nec satisfaceret anticipando: et tempore etiam culpabiliter elapso, expirat obligatio, nec tenetur posteà audire Missam, vel jejunare, vel Horas Canonicas recitare.

Dixi, *non teneri anticipare die præcedenti*, quia tenetur eâdem die anticipare, si prævideat se posteà non posse implere præceptum, v. g.: tenetur summo mane audire Missam vel Horas recitare, qui prævidet se horis subsequentibus impeditum iri ab audiendâ Missâ vel ab Officio recitando, quia scilicet obligatio Missæ et Horarum Canonicarum est diei affixa, non tamen horæ.

CONCLUSIO II.

Cùm tempus lege præfixum est ad urgendam obligationem, tunc leges obligant etiam post elapsum tempus præfixum, si opus nondum impletum sit.

Ratio est quia semper remanet obligatio donec opus præceptum impletum fuerit, cùm tempus præfixum non sit ad finiendam obligationem, sed ad urgendam, id est, ne ultrà differatur operis exsecutio. Undè colligitur quòd quandò tempus præfixum elapsum est, nullo

modo exiprat obligatio, sed fortius urget, ita ut tantò magis ac magis peccetur, quanto magis ac magis differtur exsecutio ultra tempus designatum. Talis est lex communionis paschalis, confessionis annuae, item lex seu obligatio implendi vota, exsequendi poenitentiam, etc. Similiter obligatio celebrandi Missas certis diebus ex fundatione seu obligatione Beneficii. Ratio est quia in his casibus principaliter præcipitur actus quoad substantiam; circumstantia enim temporis præcipitur tantum secundariò ac solùm ut magis conveniens ad opus exsequendum, vel ne ultrà differatur operis exsecutio.

CAPUT IV.

Quinam Legibus obedire teneantur.

QUAMVIS certum sit et evidens legibus teneri omnes et solos subditos rationis capaces, specialis tamen est difficultas: 1.º an aliqua lex obliget infantes; 2.º an lex humana obliget ipsum Legislatorem; 3.º an lex localis obliget cives absentes; 4.º denique an advenas et vagos.

ARTICULUS PRIMUS.

An aliqua Lex obliget infantes.

CONCLUSIO PRIMA.

Nulla lex obligat infantes ante usum rationis.

Conclusio est communis et certa.

Prob. Quia infantes ante usum rationis non

sunt capaces præcepti seu obedientiæ ac peccati, ideòque nec obligationis in conscientiâ ; idemque dicendum est de perpetuò amentibus. Undè colligunt Doctores licitum esse præbere illis carnes ad comedendum diebus abstinentiæ, opera servilia imponere diebus festis ; non tamen eodem modo licitum erit eos irritare et incitare ad blasphemandum, verberandum, etc., quia hæc sunt ex se intrinsecè mala. Imò probabilior sententia docet, etsi non peccent infantes qui ante rationis usum introducuntur in sacra Claustra, peccare tamen et excommunicationem incurrere Moniales quæ pueros-mares, et Religiosos qui puellas introducunt apud se; quod probatur tum ex periculo talium ingressuum, tum ex responsione Clementis VIII ita affirmantis, et Cardinalis S. Severinæ magni Pœnitentiarii.

Dices : non licet carnes præbere ebriis tempore jejunii ; ergo nec infantibus aut perpetuò amentibus.

Resp. Nego parit. quia ebrii, vel dormientes, vel ad tempus amentes, verè obligantur legibus Ecclesiæ, quia verè sunt subjecti et capaces usûs rationis ; quamvis pro illo brevi tempore per accidens ratione non utantur, et à peccato excusentur, si tunc comedant ; quamobrem illis porrigens carnes vel imponens opera servilia diebus interdictis peccat, quia cooperatur actioni quæ est alteri prohibita, ac proindè saltem materialiter mala : at verò infantes vel perpetuò amentes nullo modo obligantur legibus Ecclesiæ, quia non sunt capaces usûs rationis, ac proindè illis porrigere carnes non est cooperari actioni prohibitæ et altem materialiter malæ.

CONCLUSIO II.

Omnis lex etiam humana obligat pueros post assecutum usum rationis, si materia legis eorum aetati conveniat.

Conclusio est certa.

Prob. Quia omnis lex obligat Communatem, et consequenter pueros, si sint capaces praecepti et peccati, id est, si rationis usum sint assecuti, quod ordinariè evenit, et in dubio præsumitur, post elapsum septennium.

Dixi, *si materia legis eorum aetati conveniat.* Sic enim pueri tenentur, v. g., confiteri semel in anno, audire Missam diebus festis, abstinere à carnibus diebus vetitis: è contrà non tenentur lege jejunii, communionis annuae, nec similibus quæ eorum aetati non convenient.

Cæterùm adverte quòd quamvis pueri post septennium teneantur legibus communibus, transgredientes tamen non ita puniuntur ut adulti, et ideo ordinariè excusantur ante adeptam pubertatem à censuris aliquisque gravibus poenis. Vide art. 66 ad 69 Cod. Pœnalis.

ARTICULUS II.

An Lex humana obliget Legislatorem.

CONCLUSIO.

Lex humana cuius materia est communis et ejusdem rationis in Legislatore et subditis, Legislatorem ipsum obligat sub peccato, non tamen sub poenâ; seu quod idem est, Legislator tenetur sub lege quoad vim directivam, non verò quoad vim coactivam.

Conclusio communis est et certa.

Prob. Quiā quamvis Legislator sibi ipsi non possit imperare , Deus tamen per legem naturæ (ut docent periti et sapientes) præcipit ac jubet legem servandam esse à Principe , quam ipse pro Communitate tulit, idque ob necessitatem boni communis , et ut tanquam caput Reipublicæ cæteris membris congruat.

Dixi , *Legislatorem non obligari sub pœnâ legis*, scilicet canonicâ vel civili , quia nec à seipso nec ab inferioribus potest judicari , ideoque non potest cogi vel puniri propter legis transgressionem. Colliges Episcopum qui sub pœnâ suspensionis ludum aleæ , vel venationem prohibuit , peccare quidem si ludo huic aut venationi vacet , non autem incurrere pœnas quas aliis indixit.

ARTICULUS III.

An Lex localis cives absentes obliget.

Nota leges alias esse communes et universales , v. g. , lex communionis paschalis , vel confessionis annuæ , vel jejunii Quadragesimalis ; alias verò esse locales et proprias alicujus territorii , v. g. , Diœcesis vel Parochiæ , ut lex jejunii in vigiliâ Patroni loci , aut lex quâ debet festivari.

De legibus Ecclesiæ communibus non est difficultas : certum est enim iis obligari omnes Christianos et ubique , cùm totus orbis sit Ecclesiæ territorium , adeoque non sit extra illius jurisdictionem leges condere quæ toto orbe obligent. Tales sunt leges communes et universales suprà assignatae , quæ proindè obligant omnes Christianos ubicunque demorati fuerint.

Excipe tamen 1.º nisi jam legem impleverint; fieri enim potest ut quis, expletâ jam Quadragesimâ, veniat ad locum ubi Calendarium reformatum non est adhuc receptum, et proindè nondùm sinitum jejunium Quadragesimæ; nam tunc non tenebitur jejunare, modò fieri possit sine scandalo. Plurimi tamen Auctores contrarium sentiunt, ut P. Henno, Paulus à Lugduno et Theologiæ Tournelyanæ Continuator.

Excipe 2.º si lex aliqua communis non vigeat in loco ubi quis versatur pro aliquo tempore; tunc enim uti poterit privilegio locali. Undè ipsi licitum erit in multis Galliæ Diœcesibus carnes comedere diebus Sabbati à Nativitate Domini ad Purificationem.

C O N C L U S I O .

Leges locales non obligant cives ex justâ causâ absentes seu peregrinantes extra proprium territorium.

Hæc conclusio ferè communis est omnium Doctorum, et constat ex cap. 2 de Constitutionibus in Sexto, ubi dicitur: *Statuto Episcopi, quo in omnes qui furtum commiserint excommunicationis sententia promulgatur, subditi ejus furtum extra ipsius Diœcesim committentes, minimè ligari noscuntur, cum extra territorium jus dicenti non pareatur impunè.*

Ex quo Canone ratio conclusionis sumitur, quia statutum seu lex cùm stabilem habere debet obligationem, immediatè afficit locum seu territorium; et hinc transit in subditos ibi existentes, neque extrà extendi potest; in quo lex

dissent à sententiâ et præcepto; nam sententia et præceptum immediatè afficiunt personas, et quocunquè recesserint, semper sententia et præceptum eis cohærent.

Duplex tamen ponenda est exceptio: 1.^a nisi lex localis vigeat etiam in loco ubi peregrinus pro tempore versatur; tunc enim sine dubio obligabitur illam servare, quia nihil est quod excusat. 2.ª Exceptio, nisi statutum respiciat rem in territorio sitam; tunc enim quamvis persona sit extra territorium, ejus tamen operatio et res circa quam operatur est in territorio, et ideò legi subjacet: sic, v. g., legi quâ Clerici obligantur ad residentiam sub pœnâ suspensionis ipso facto incurrendæ, vel ut veniant ad Synodum, obedire tenentur etiam absentes ubicunque sint; sic ille qui intra propriam Diœcesim existens, ictu sagittæ hominem in alienâ Diœcesi occidisset, incurreret excommunicationem quæ ibi esset statuta in homicidas. Ratio est quia hæc delicta fieri censentur in proprio territorio; ibi enim aliquis videtur delinquere, ubi non facit quod debet, vel ubi facit quod non debet.

Dixi in conclusione, *absentes ex justâ causâ*, quia licet quidam Doctores asserant eos qui absunt etiam sine causâ, liberos esse ab obligatione legum localium sui territorii, alii tamen docent quod, ex fidelium persuasione et Ordinariorum praxi, certum sit non licere fidelibus subterfugere leges ecclesiasticas, quia *Fraus et dolus alicui patrocinari non debent*. Hinc peccant qui aliò discedunt, præcisè ut carnis vescantur, vel ut servilibus vacent operibus, cùm hæc suis in locis sunt vetita.

Quæres utrùm discessurus è loco ubi jejunium vel dies festus observatur, teneatur jejunare vel audire Missam.

Resp. 1.º quoad Missam, videri esse mentem Legislatorum Ecclesiæ, quam consuetudo et fidelium persuasio interpretatur, quòd incolæ die festo Missam audire teneantur, si per tale temporis spatium in oppido existant, ut commode audire possint; quare ad id ab Episcopo et Parochis jure optimo compelluntur.

Resp. 2.º quoad jejunium, quorumdam est sententia incolam discessurum teneri quidem abstinere à carnibus, quandiu versatur in proprio territorio, sicut etiam tenetur abstinere ab operibus servilibus die festo; at verò statim ac venit in territorium ubi lex jejunii vel festi non obligat, potest carnibus vesci et operibus servilibus incumbere. Hinc etiam fit ut cum ipse manè prævideat sibi post meridiem licitum fore carnibus vesci, etiam repetitâ refectione, aliqui censeant eum non teneri ad servandum jejunium, sed posse ante exitum sumere jentaculum vel prandium, sed tamen sine carnibus. Ratio est quia in præcepto ecclesiastico jejunii duplex est obligatio: alia est abstinentiæ à carnibus, alia unicæ refectionis. Prior quidem est dividua, ita ut quamvis unâ diei parte illam non serves vel possis licetè non servare, debeas tamen alterâ diei parte servare, ubi præceptum obligat. At verò posterior obligatio, nempè unicæ refectionis, est individua, ita ut qui bis in die refici potest, ut in casu proposito, non amplius eâ obligatione teneatur, cum illam possit non servare. Tutiùs tamen faciet, si jejunium non solvat, nisi cum ad locum in quo

non jejunatur pervenerit ; atque etiam eum ad id teneri plurimi censem , saltem ut vitetur scandalum.

Colligitur è contrà quòd ille qui manè discedit è loco ubi jejunium non servatur , certò perventurus meridie vel vespere ad domum ubi jejunium servatur , tunc ille potest licetè jentare vel prandere , et posteà cùm domum pervenerit , non erit obligatus ad servandum jejunium , cùm id amplius non possit strictè loquendo ; sed solùm ad abstinendum à carnibus ; tamen tutius erit , si coenulam tantùm cum jejunantibus sumat . Nam advertendum est in his et similibus casibus diligenter cavendum esse scandalum .

ARTICULUS IV.

An Lex localis obliget advenas et vagos.

Nota quæstionem non esse 1.º de advenis qui ad locum aliquem veniunt cum animo ibi perpetuò manendi , quia ex tunc et statim contrahunt verè domicilium , et proindè statim obligantur legibus loci , nec 2.º de advenis qui ad aliquem locum veniunt cum animo ibi manendi per majorem anni partem ; hi enim contrahunt quasi domicilium , quod dicitur parochiale , et ex communi sententiâ obligantur legibus loci . 3.º Non agimus de legibus communibus quæ vident in locis quâ transeunt advenæ , quamvis ipsæ leges in patriâ non observentur ; Doctores enim sentiunt advenas his legibus obligari , quia privilegio suo , ut potè locali , uti non possunt extra patriam .

Solùm quæstio intelligitur de legibus propriis

territorii seu loci ad quem veniunt advenæ et vagi solùm animo ibi hospitandi, vel breviter commorandi, aut tantùm transeundi, an scilicet eos obligent.

CONCLUSIO.

Probabilius videtur advenas, et à fortiori vagos, teneri legibus locorum per quæ transeunt, dummodo per tantum temporis spatiū ibi versentur, quantum moraliter potest suppetere ad implendum præceptum.

Prob. 1.º Quia passim et ubique advenæ, etiam docti, sic observant, putantque se obligari ad jejunia seu festa locorum per quæ transeunt, maximè si per aliquot dies ibi commorentur; Prælati enim ad id cogere solent.

Prob. 2.º Quia non deest potestas in Legislatore ad conservandam Rempublicam ejusque bonos mores tenendos; hoc autem præstare non potest, nisi possit etiam advenas obligare ut moribus populi se conforment, quandiu ibi versantur; docet enim experientia quod si aliter fiat, multa inde oriuntur dissidia, scandala, etc.

Prob. 3.º Quia ex parte advenarum non deest sufficiens subjectio, cum ad obligationem quasi transitoriam sufficiat transitoria subjectio; sicut enim qui transfert domicilium in aliquem locum, eo ipso subjacet legibus loci, et permanenter subjacet jurisdictioni Legislatoris, ita etiam qui alicubi vult ad breve tempus morari, hoc ipso vult pro tunc subditus esse legibus et regimini illius loci. Item, sicut incola discedens à territorio per breve tempus, ipso

facto desinit pro illo tempore esse actu subditus et obligatus legibus loci ; ita è contrà accedens ad aliquod territorium pro brevi tempore, fit pro tunc actu subditus et obligatus legibus loci.

Prob. 4.º Quia reperitur talis obligatio in quibusdam legibus quæ ex consensu adversariorum ipsos advenas obligant, v. g. : ne quis nocte arma ferat; ne extra regionem triticum afferat; ne viator amplius triduo in urbe commoretur, etc. : porrò si talibus legibus obligantur, cur non etiam aliis?

Dixi etiam in conclusione 1.º, *probabilius videri*, quia multi Doctores censem advenas non teneri legibus locorum per quæ transeunt, nisi violatio legum vergat in scandalum incolarum, vel in damnum locorum, vel in perturbationem Reipublicæ, vel deniquè nisi celebrandus sit aliquis contractus, quia tenentur etiam advenæ servare leges et consuetudines locorum in celebrandis contractibus.

Dixi 2.º, *à fortiori vagi*, quia si vagi non tenerentur legibus locorum per quæ transeunt, nullis tenerentur legibus nisi communibus, quod nec ad Reipublicæ bonum, nec ad ipsorum salutem expedit. Deniquè etiam juxta usum et praxim communem, Judices locorum jurisdictionem habent in vagos, ita ut propter eorum delicta, etiam alibi commissa, eos punire possint; ergo vagi multò magis quàm advenæ sujiciuntur legibus locorum.

Dixi 3.º, *dummodo*, etc. quia si ibi solùm advenæ maneant quantum sufficit ad capiendum cibum, non tenebuntur Missam audire die festo, ad quod tenerentur si toto matutino tem-

pore ibi morarentur. Item nonnulli docent eos non teneri ullam jejunii partem observare, si ibi non versentur per totum diem; tenebuntur tamen abstinere à carnibus, quia id impleri potest et servari quâlibet diei horâ. Imò ex dictis tutius est eos eam jejunii partem servare quæ diei parti correspondet quam eo in loco peragunt.

CAPUT V.

Quibus modis Lex casset obligare.

Nota 1.º Hanc quæstionem intelligi solùm de lege positivâ, quia, ut suprà diximus, lex naturalis est immutabilis, nec ullo modo fieri potest ut casset obligare ad aliquid ad quod anteà obligabat; quia quidquid est contra legem naturalem, est difforme rectæ rationi et proindè intrinsecè malum, ideòque semper est et in omni casu illicitum.

*N*ota 2.º omnes modos quibus lex positiva amittit vim obligandi quam anteà habebat, ad quatuor posse revocari, scilicet: 1.º ad epiikiam; 2.º ad cessationem legis; 3.º ad dispensationem; 4.º ab abrogationem: de quibus seorsim.

ARTICULUS PRIMUS.

De Epikid.

Epiikia, quæ latinè dicitur *æquitas*, est benigna legis interpretatio quâ prudenter judicatur aliquis casus particularis non compre-

hendi à lege, quamvis generalibus verbis latâ : undè per epiikiam aliqua sit legis emendatio : nimirūm, sæpè contingit ut Legislator non potuerit prævidere et excipere quosdam casus particulares ; vel etsi potuisset, non debuit ad vitandam prolixitatem et confusionem legum ; et tamen hi casus excipiendi sunt à lege universalı. Sic, v. g., lex universim posita audiendi Missam, reddendi depositum, dicitur emendari et corrigi quandò judicatur non obligare in aliquo casu in quo ex ejus observatione aliquod grave damnum sequeretur ; cùm enim lex sit universalis et hos casus particulares non excipiat, dicitur in his casibus deficere, id est, non obligare, ideoque benignâ illius interpretatione indigere.

Hinc epiikia differt à simplici interpretatione, quâ præcisè explicatur ambiguitas verborum legis ; hæc simplex interpretatio triplex distinguitur : 1.^a dicitur *authentica*, quæ fit vel à Legislatore, aut ejus successore, vel à Superiore : et vim habet legis, si sit promulgata. 2.^a Est *usualis*, quæ fit per usum et consuetudinem populorum, *Consuetudo enim est optima legum interpres*, cap. 8, de Consuetudine. 3.^a Est *doctrinalis*, eaque fit per peritorum explicationem. Utilis est hæc interpretatio, quia vix ulla lex est circa quam dubia plurima moveri non possint, de quibus peritos consuli necesse est; vim tamen legis non habet, quia non emanat ab hominibus jurisdictionem habentibus. Legitimæ hujus interpretationis regulas exponemus modò.

CONCLUSIO.

Lex cessat obligare in his casibus qui in eâ per epiikiam non censentur comprehendendi , tametsi generalia verba legis illos casus comprehendere videantur.

Conclusio est communis et certa.

Prob. Quia lex , quantumvis universalis , non potest obligare ultra Legislatoris potestatem et voluntatem : atqui multi casus contingere possunt , in quibus lex esset manifestè ultra potestatem vel voluntatem Legislatoris ; ergo , etc . Primò quidem ultra potestatem , si legis observatio manifestè fieret iniqua , vel bono communis damnosa , vel majoris boni impeditiva , vel impossibilis , aut saltem nimis difficultis et ardua . Secundò esset ultra voluntatem Legislatoris , si legis observatio esset manifestè contra usum et ordinarium modum præcipiendi , vel morem interpretandi legem , spectatis circumsstantiis ; ergo in his casibus lex universalis non obligat , sed obligare cessat per epiikiam . Sic , v. g. , lex tenendi portas civitatis obsessæ clausas non obligat in eo casu quo copiæ auxiliares veniunt , vel cives ab irruptione redeunt , quia tunc legis observatio esset Reipublicæ dannosa ; sic lex festa celebrandi non obligat in casu gravis damni , etiam temporalis , proprii vel alieni ; sic non solùm lex jejunii cessat obligare in gravi ægritudine in quâ jejunium non posset ab Ecclesiâ præcipi , sed etiam in communi in quâ communiter creditur Ecclesia noluisse obligare .

Dixi , in his casibus in quibus legis observatio

esset manifestè ultra potestatem, vel voluntatem Legislatoris, quia si id non sit manifestum, sed solùm dubium, tunc non licebit uti epiikiâ, sed recurrentum erit ad Superiorem. Si quis tamen nolit aut non possit recurrere, servanda erit lex; quia nempè præsumptio, veluti possessio, stat pro lege generalibus verbis positâ. Quòd si quis non omninò ambigat, sed probabiliùs arbitretur legis observationem in aliquo casu excedere potestatem vel voluntatem Legislatoris, tunc licetè poterit uti epiikiâ et judicare legem in eo casu non obligare; ratio est quia hic modus agendi est juxta humanam prudentiam et conditionem, juxta Doctorum sensum et totius Ecclesiæ usum, qui si non liceret, quis auderet excusari vel excusationis consilium dare à lege positivâ propter urgentem necessitatem, cùm nemo sit tam certus de sufficientiâ suæ causæ quin formidet circa probabilitatem oppositi: si tamen possit Superior adiri, cessabit necessitas utendi judicio probabili.

Postremò, conclusio nostra intelligi solùm debet de obligatione legis sub culpâ vel pœnâ, non autem de irritatione actuum; nam in legibus ipso facto irritantibus, constat ex communi Doctorum sensu et usu Ecclesiæ, epiikiam non habere locum: sic, v. g., matrimonium ob quamcunque causam ex ignorantia invincibili vel metu gravi contractum, vel cum aliquo impedimento dirimente, est nullum et irritum in quocunque casu et eventu; ratio est quia multùm conduceat ad bonum commune quòd irritatio sit fixa, stabilis, firma et certa; ideoque non expedit ut cessen ac desinat ob aliquam necessitatem supervenientem, alioquin aperi-

retur via frequenter agendi contra leges irritantes, cum maximo Reipublicæ incommodo.

Ex dictis colliges in legem naturalem et divinam propriè non cadere epiikiam, quia lex naturalis et divina in omnibus obligant casibus qui lege comprehenduntur: et lex naturalis excipit, Deusque prævidit omnes casus excipientes; atque ideo neutra ullo in casu emendatione indiget.

Quæres quænam servandæ sint regulæ ad legitimam interpretationem doctrinalem.

Resp. Eæ præcipuae sunt observandæ: 1.º accipienda sunt verba legis secundùm nativam eorum proprietatem et usitatam acceptiōnem, nisi sensus fiat absurdus, aut lex inutilis reddatur et illusoria. Cùm enim legem esse claram et distinctam oporteat, semper præsumitur Legislator eo loqui sensu, quo verba communiter accipiuntur; adeò ut, inquit plurimi, ne ipsius quidem Legislatoris declarationi standum sit, si extra legem loquens, dicat se talem intentionem habuisse, quæ cum verborum proprietate non cohæreat.

2.º Si verba legis sunt ambigua vel æquivoca, eorum significatio colligi debet ex antecedentibus et consequentibus, ex subjectâ legis materiâ, et circumstantiis, item ex aliis legibus in quibus eadem verba vel similia adhibentur.

3.º Lex omnis onerosa et poenalis, strictè, quantùm verba sinunt, debet intelligi; lex verò favorabilis, quæ præsertim nulli præjudicium affert, quantùm patitur sensus legitimus est extendenda et amplianda, ex Regulâ 15.^â Juris in Sexto: *Odia restringi et favores convenit ampliari.* Hinc 1. in favorabilibus, quod de filiis dicitur

dicitur ad Nepotes etiam , item ad filios legitimatos et adoptivos pertinet , nisi contrarium constet : in onerosis verò , per filios non intelliguntur etiam ipsæ filiæ , nisi rationis identitas persuadeat eamdem de omnibus fuisse Legislatoris intentionem , ut modò explicabimus . 2. Pœnæ non extenduntur ad casum in lege non expressum , nec in hac materiâ valet argumentum à pari , imò nec à minori ad majus ; quia Legislator potest velle punire minus crimen , non majus , eò quòd fortè sit bono communi periculosius , aut sæpiùs patretur .

4.º Lex generaliter et indefinite loquens , omnia significata propria comprehendit : *Ubi namque lex non distinguit , nec nos distinguere debemus* , Glossa in lib. 8, ff *de Publician.*

5.º Generaliter loquendo , lex ad casus sub verborum formâ *non comprehensos* extendi non debet ob similitudinem vel identitatem rationis ; quia non ratio legis , sed voluntas Legislatoris significata subditis lex est et obligat : ille autem velle potuit ad unum obligare , et non ad aliud ; unum crimen punire , non aliud , quamvis pro utroque eadem esset ratio .

Dixi , *generaliter loquendo* ; lex enim ab uno ad aliud extenditur ob rationis paritatem : 1. si aliàs aliqua sequeretur iniquitas vel absurditas ; 2. *in correlativis* : undè quia vir et uxor sunt correlativa , quæ sanciuntur de marito , et de uxore sancita censentur , ubi par est pro utroque ratio , ut cùm agitur de debito conjugali ; 3. *in æquiparatis , vel connexis et subordinatis* : undè quia electio , postulatio , præsentatio æquiparantur in Jure , quod lege statuitur circa unam , statuitur et circa alteram in iis in qui-

bus æquiparantur; item quia codicillus in testamento continetur, cui permittitur testamentum, illi permittitur et facere codicillum; 4. in *Judiciis*, ex lib. 12, ff de *Legibus*; dictat enim ratio, ut cùm pro aliquo casu decidendo non est lex certa, decisio petatur à similis casùs decisione. (Vid. Cod. civ. art. 4.)

ARTICULUS II.

De Cessatione Legis.

Nota legem dici cessare, quandò penitus et in totum desinit obligare aliter quàm per abrogationem legitimi Superioris. Hoc autem fit quandò materia legis mutatur contrariè et negativè: contrariè quidem, si fiat iniqua, vel illicita, vel moraliter impossibilis, vel inutilis ad bonum commune; negativè autem, si quamvis hæc materia maneat per se licita, possibilis, et ad bonum commune utilis, tamen hujusmodi lex non amplius habeat locum, et penitus cessaverit causa motiva, seu finis et ratio propter quam Legislator legem tulit, v. g.: quandò Episcopus jussit ut singuli Pastores suæ Dioecesis in suâ Parochiâ funderent preces ad obtinendam pacem, postquàm pax facta est, cessat negativè obligatio illas preces fundendi.

CONCLUSIO.

Lex penitus cessat obligare non solum quandò ejus materia est iniqua, impossibilis vel inutilis, sed etiam quando legis ratio adæquata cessat universim et respectu totius Communitatis.

Conclusio est communis et omnium Doctorum.

Prima pars, quæ est de cessatione legis modo contrario, est evidens, nec dubium esse potest quin lex prorsùs et statim cesseret, nullâ exspectatâ Superioris abrogatione vel declaracione, si tamen talis materiæ mutatio sit manifestata et evidens, quod addo, quia in dubio præsumendum est pro justitiâ legis.

Secunda pars, de cessatione legis modo negativo, constat, quia cessante fine adæquato quem solùm intendit Legislator, non præsumitur amplius velle obligare. Undè dicendum est legem cessare, idque etiam statim, ita ut nullâ exspectatâ Superioris abrogatione vel declaracione, liceat legem non observare. Oportet autem ut cessatio causæ finalis sit publicè nota; si autem uni tantum vel alteri è Communitate nota sit, signum est cessationem non esse universalem respectu Communitatis; si tamen dubium sit, semper præsumendum est pro lege.

Dixi 1.º in conclusione, *quandò finis seu ratio legis adæquata cessat*: si enim ob plures causas lex lata sit, et unâ causâ cessante maneat alia sufficiens, non cessabit obligatio legis; similiter si lex sit divisibilis et virtualiter multiplex, cessante causâ unius partis tantum, non cessabit lex secundum se totam, sed secundum illam partem; deniquè si causa cesseret tantum ad tempus, non extinguitur lex, sed tantum suspenditur pro illo tempore.

Dixi 2.º, *quandò finis cessat universim et respectu Communitatis*; quia si solùm finis cesseret respectu hominis privati, v. g., ratio vitandi scandala, respectu ejus qui rem occultam agebat, semper subsistit lex, quia semper manet ratio seu finis respectu Communitatis, ob quam

expedit etiam tunc legem servari ab homine privato, tum ad servandam uniformitatem in Communitate, tum ad vitanda multa incommoda et nimiam licentiam transgrediendi leges. Imò Legislator, quamvis advertat finem seu rationem suæ legis in aliquibus defuturam, tamen potest rationabiliter, et debet etiam illos velle obligare; talisque voluntas præsumi debet, quandò verba legis generalia sunt.

Colliges legem in præsumptione fundatam desinere obligare, si de contrariâ veritate constat. Duplex tamen distinguenda est hic præsumptio: alia est particularis, et dicitur præsumptio *facti*, quandò, v. g., in aliquo casu particulari præsumitur adfuisse fraudem; alia est præsumptio generalis, et vocatur præsumptio *periculi*, quandò, v. g., in tali modo contrahendi præsumitur sæpius intervenire fraudes et periculum esse ne interveniant.

Leges in præsumptione *facti* fundatæ cessant, id est, non obligant, si de contrariâ veritate constet: sic lex præcipiens obedire sententiæ quam præsumit justam, non obligat quandò constat de injustitiâ sententiæ; at verò leges in præsumptione *periculi* fundatæ, obligant in conscientiâ, quamvis in casu particulari non evenerit id quod justè timebatur, v. g., fraus aut vis propter quas vitandas lex lata fuerat; quia semper manet causa et fundamentum legis, scilicet ratio et periculum timendi incommoda: tales sunt leges irritantes matrimonia et Professores; aliàs enim malum efficaciter non impediretur, quia plerique falsò sibi persuadere possent non extare periculum respectu suî, et sic lex paucos obligaret.

ARTICULUS III.

De Dispensatione Legis.

Dispensatio est relaxatio legis, seu exemptio à legis obligatione, ab eo qui legitimam habet auctoritatem facta, pro aliquo casu in quo lex alioquin obligaret.

Dicitur 1.º, *relaxatio seu exemptio*, eaque vox locum tenet generis.

Dicitur 2.º, *ab eo qui legitimam habet auctoritatem*; dispensatio enim est actus jurisdictionis, et è ratione differt ab epiikiâ, quæ solùm est actus doctrinæ et prudentiæ.

Dicitur 3.º, *pro aliquo casu, in quo lex alioquin obligaret*; undè rursùs dispensatio differt tūm ab epiikiâ, quæ in iis tantùm casibus locum habet in quibus lex judicatur nullatenùs de se obligare; tum à licentiâ seu permissione, quâ non relaxatur lex aliàs obligans: sic Superior Religionis permettere potest Monacho ut aliquid donet, nec tamen in paupertatis voto dispensat; tum ab abrogatione, quâ lex universim et absolutè tollitur.

CONCLUSIO.

Lex cessat obligare per legitimam Superioris dispensationem.

Prob. Quia legis obligatio pendet à voluntate Superioris legitimi, qui proindè sicut eam obligationem ab initio inducere potuit condendo legem, sic etiam auferre potest vel in totum per abrogationem, vel ex parte per dispensationem.

Dixi 1.º, per *Superioris dispensationem*, quia inferior dispensare non potest in lege Superioris, cuius scilicet potestatem ligare et impedire non potest. Superioris autem nomine intelligitur ille qui jurisdictionem habet. Dispensatio enim est actus jurisdictionis vel ordinariæ, quam scilicet habet ratione dignitatis ipse Legislator, vel ejus successor aut superior; vel saltem jurisdictionis delegatæ, quam habet ratione delegationis qui eam à prædictis accepit.

Colliges summum Pontificem, ratione suæ dignitatis, habere potestatem secundùm sacros canones exercendam, dispensandi in omnibus Ecclesiæ legibus tam universalibus quàm particularibus (Vid. *Tract. de Ecclesiad.*, Dissert. 5, c. 2, art. 1.); Episcopi enim non possunt dispensare in legibus Sum. Pontificum vel Concil. universalium, nisi ipsis concessum fuerit expressè aut tacitè à Jure vel consuetudine, vel rationabiliter præsumptâ Sum. Pontificis voluntate.

Ac 1.º quidem Episcopi habent à Jure facultatem dispensandi, quoties in lege aliquâ universalí additur, *ut in eâ dispensari possit*; per hæc verba intelligitur facultas Episcopis concessa dispensandi; alioquin ea verba essent superflua, cùm evidens sit summum Pontificem in eâ lege posse dispensare, nec ipse indigeat eâ speciali concessione.

2.º Episcopi facultatem dispensandi sibi comparârunt ex consuetudine, idque in pluribus casibus; v. g., dispensant in impedimentis dirimentibus, quæ matrimonio jam contracto superveniunt et impediunt petitionem debiti, ut in cognatione spirituali vel affinitate.

3.º Deniquè Episcopi possunt dispensare,

1. in legibus quæ non sunt gravis momenti et quæ non obligant sub peccato mortali ; 2. in frequenter occurribus et sæpiùs dispensandis, v. g., in Festis, etc.; 3. in iis de quibus dubium est an indigeant dispensatione; 4. in casibus extraordinariis, quandò necessitas dispensandi maximè urget, scilicet ratione vitandi scandali aut alterius gravissimi damni, et est periculum in morâ; tunc enim postulat charitas et suave Ecclesiæ regimen ac commune bonum ut Episcopi facultatem dispensandi habeant, etiam in casibus Papæ reservatis.

Quæres utrùm Superior se ipsum dispensare possit.

Resp. negativè. Sicut enim nemo sibi ipsi imperare potest, ut suprà diximus, ita nec quisquam potest se *directè* et *auctoritativer* aliquà obligatione solvere. Sed quemadmodùm Legislator obligatur sub pœnâ peccati legem propriam servare, quandò materia legis ipsi communis est et ejusdem rationis cum subditis: ita etiam æquitas naturalis dictat Superiorum posse reputare se esse immunem à legis obligatione, cùm adest justa causa ob quam in tali eventu cum subdito dispensare posset.

Dixi 2.º in conclusione, *per legitimam dispensationem*; nam dispensatio dari potest ex justâ et sufficienti causâ vel necessitatis vel utilitatis. Et quoad hoc convenient omnes Theologi, 1. dispensationem datam ab inferiore in lege Superioris sine justâ causâ existente vel saltem probabiliter existimatâ, omnino esse nullam, ideòque graviter peccare tum dantem, tum etiam postulantem, imò et sponte oblatâ intentem. Ratio est quia inferior nec licite nec

validè dispensare potest in lege Superioris, nisi ex ipsius Superioris concessione. Hinc omnes consentiunt prorsùs nullam esse et invalidam dispensationem sine causâ concessam ab ipso Papâ in votis et juramentis, quia sunt de jure divino; item ab Episcopis in impedimentis matrimonii, quæ leges sunt universalis Ecclesiæ, cui inferiores sunt Episcopi. Ratio est quia Superior non concedit nec potest unquam præsumi concedere inferiori facultatem dispensandi sine causâ et temerè et iniquè, cùm ea concessio esset illicita. Addunt tamen communiter Doctores subditum qui bonâ fide dispensationem petens rationes suas attulit ac subjecit dispensantis examini, posteà impetratâ dispensatione uti posse securè et in conscientiâ; præsumere enim potest dispensationem fuisse licitè collatam, donec contrarium appareat.

2. Convenient etiam Theologi dispensationem à Legislatore in propriâ lege datam sine causâ, esse quidem illicitam, sed tamen validam. Ratio est quia legis obligatio pendet à voluntate Legislatoris; si ergo Legislator aliquem pro suâ voluntate eximat, quamvis sine causâ, hic lege non obligabitur. Adverte tamen eum peccare qui sine causâ dispensat, quia imprudenter ac temerè utitur suâ potestate, eamque veluti prodigit, et non tam dispensat quâm dissipat. Præterea ille peccat qui, dispensationem petendo, cooperatur peccato concedentis.

Disputant Theologi an dispensans in propriâ legè peccet mortaliter, an solùm venialiter. Sed præferenda videtur sententia juxta quam peccatum istud mortale dicitur, si materia sit gravis; quia qui sic dispensat, agit contra pro-

prium officium, et contra bonum commune ac charitatem, benè multis occasionem præbendo peccandi. Item disputant Theologi utrùm utens dispensatione sic concessâ et sponte oblatâ peccet necne, et utrùm non teneatur aliis se conformare tanquam exemptus sine causâ à lege communi. Probabilius videtur peccare eum qui tali utitur dispensatione; tunc enim agit contra naturæ legem, quæ præcipit ut qui nullam habent ab aliis dissentendi rationem, ab iis non discordent, iisdemque legibus positivis ob bonum commune latis subjiciantur omnes.

Quæres utrùm dispensatio nulla sit et invalida, quandò causa finalis et principalis ipsius dispensationis cessat.

Resp. 1.º Si causa non subsistat quandò Superior, v. g., Papa dat Episcopo, seu Confessario indultum seu mandatum vel facultatem dispensandi cum tali personâ, tunc, inquiunt plurimi, dispensatio est invalida, et delegatus eam exsequi non potest, quamvis postea causa dispensationis esse possit. Ratio est quia Superior non dat facultatem, nisi sub eâ conditione quod res ita sit ut dicitur; cùm enim ea conditio desit, deest quoque Superioris concessio. Alii autem cum Pyrrho Corrado, lib. 7, cap. 6, n. 52, et *Ducasse*, 2. part., cap. 4, sect. 1, n. 3, docent talem validam esse dispensationem, modò tempore fulminationis seu exsecutionis litterarum, vera exstet causa, probantque, quia dispensationes hodiè dantur in formâ commissoriâ, nec veræ sunt nisi cùm exsecutioni mandantur; ergo sufficit si exsecutionis tempore preces veritate niti deprehendantur; v. g., si Petrus dispensationem petat ut possit ducere

Mariam sibi affinem , ne propter paupertatem innupta maneret ; valida est , juxta illos Auctores , dispensatio , si paupertas Mariæ vera sit tempore fulminationis , seu exsecutionis litterarum , licet tempore impetrationis illarum non esset vera , et ita practicatur , inquiunt illi Auctores in his rebus versatissimi .

Resp. 2.º ex communi sententiâ , si post impetratum indultum , sed ante collatam dispensationem , cessavit causa nec amplius subsistat , delegatum non posse validè dispensare . Ratio est quia facultas delegati conceditur tantum à Superiore sub eâ conditione , *Si preces veritate nitantur* ; imò , si causa tunc non subsistat , ipse Superior dispensare non posset sine peccato , et ideo non præsumitur dare facultatem Confessario id faciendi .

Resp. 3.º si post obtentam super impedimento dispensationem à Superiore vel delegato , causa dispensationis cesseret antequam dispensatio ultimum suum effectum habeat ; v. g. , si propter paupertatem dispensatio impetrata sit ad matrimonium contrahendum intra gradum prohibitum , et paupertas cesseret post dispensationem obtentam et fulminatam , sed antequam contrahatur matrimonium , *resp.* inquam , tunc , ex probabiliori sententiâ , dispensationem adhuc subsistere . Ratio est quia dispensatio jam effectum suum sortita est , et relaxatio impedimenti est plenè consummata , cuius proinde obligatio extinguitur , nec posteà reviviscere potest per solam causæ cessationem .

Dixi , *super impedimento* ; si enim agatur de dispensatione super observantiâ alicujus præcepti , v. g. , officii , jejunii , etc. , propter insir-

mitatem, si ante dispensationis usum, vel etiam posteà, cesseret penitus infirmitas, tunc manet obligatio servandi præceptum.

Resp. 4.º Si causa cesseret postquam dispensatio super impedimento habuit suum effectum, v. g., postquam initum est matrimonium, tunc dispensatio nullo modo reddi potest invalida, et actus ex vi dispensationis jam legitimè factus non potest posteà fieri invalidus vel illicitus.

Quæres an dispensatio cesseret per mortem dispensatoris.

Resp. negativè; etenim ex Regulâ 16 Juris in Sexto, *Decet concessum à Principe beneficium esse mansurum*; favet constans praxis, juxta quam rescripta gratiæ, etiam mortuo Papâ, quotidiè exsecutioni mandantur. Imò, ex communiori sententiâ, omnes gratiæ concessiones extra contentiosam jurisdictionem, v. g., litteræ dimissoriæ, facultates audiendi confessiones, absolvendi à censuris et casibus reservatis, commutandi vota et juramenta, dispensandi in iisdem et in impedimentis matrimonii; item licentia celebrandi Missas in domo privatâ, etc., non exspirant morte concedentis.

Dixi, *gratiæ concessiones*; odiosa enim privilegia, quæ scilicet ita privilegiato favent ut aliis noceant, cessant concedentis obitu; sicut et mandata ad litteras justitiæ exsequendas, re adhuc integrâ, mandantis morte finiuntur.

Hic agendum esset de dispensationibus subreptitiis et obreptitiis, scilicet in quibus casibus dispensatio nulla sit et irrita, propter suppressionem veri vel expressionem falsi: verùm de his sufficienter diximus, ubi de Sacramento Matrimonii.

ARTICULUS IV.

De Abrogatione Legis.

Abrogatio legis est illius universalis abolitio facta ab eo qui habet potestatem.

Dicitur 1.º, *abolitio universalis*, quia per abrogationem lex tollitur absolutè et universim ac respectu totius communitatis, in quo differt à dispensatione.

Adverte autem quòd si tota lex ejusque omnis obligatio tollatur, erit propriè abrogatio; si verò una pars legis tollatur, aliâ remanente, v. g., obligatio jejunandi, manente obligatione abstinenti à carnibus, tunc propriè dicitur legis derogatio.

Dicitur 2.º, *facta ab eo qui potestatem habet*, id est, ab ipso Legislatore, vel successore, aut ejus Superiore; et in hoc abrogatio differt à cessatione legis, ad quam sufficit sola mutatio materiæ vel causæ.

CONCLUSIO.

Lex cessat obligare per abrogationem.

Prob. Quia, ut sèpè dictum est, obligatio legis pendet à voluntate Superioris, qui proindè eam tollere et abrogare potest.

Quæres quomodò lex abrogetur.

Resp. tribus modis legem abrogari posse: 1.º per puram et expressam revocationem; 2.º per legem contrariam; 3.º per consuetudinem.

Et 1.º per revocationem expressam tollitur legis obligatio; nempè per declarationem Le-

gislatoris expressè et legitimè manifestatam , se velle talem legem non amplius obligare.

2.º Lex abrogatur per contrariam legem , quandò scilicet ponitur nova lex , quæ præcipit fieri contrarium ejus quod priori lege imperabatur. Leges tamen speciales per posteriores generales non abrogantur , nisi expressâ mentione , vel clausulâ saltem generali expressè derogatoriâ , quia , inquiunt Canonistæ , Princeps censetur ignorare legem specialem cui expressè non derogat.

Adverte quòd lex non debet dici abrogata quoties excusari seu explicari potest contrarientas duarum legum , ut habetur lege ultimâ , Codice de Appellat. et cap. *Cum expeditat* , de Electione , in Sexto .

3.º Deniquè legis abrogatio fit per consuetudinem. Sed de hâc paulò fusiùs agendum est.

APPENDIX

De Consuetudine.

Quæres 1.º quid sit consuetudo.

Resp. consuetudinem esse frequentiam actuum inter se similium , seu frequentem à longo tempore continuatam seriem quorumdam actuum humanorum similium.

Quæres 2.º quotuplex sit consuetudo.

Resp. triplicem esse consuetudinem : alia enim est *secundum legem* , alia *contra legem* , et alia *præter legem*.

Consuetudo *secundum legem* est communis observatio legis , seu est frequentia actuum à lege præceptorum , v. g. , consuetudo audiendi Missam diebus festis , jejunandi in Quadragesimâ , etc.

Consuetudinis secundùm legem duplex est effectus : 1.us est legem firmare et conservare, ut notat Gratianus in cap. *In istis*, distinct. 4.^a, ubi sic loquitur : *Leges instituuntur cùm promulgantur; firmantur cùm moribus utentium approbantur.* 2.^{ns} Effectus est legem interpretari velut testificando talem fuisse mentem Legislatoris, vel legem taliter fuisse receptam : undè cap. *Cum dilectus*, de Consuetudine, dicitur : *Consuetudo optima legum interpres*; et communiter dicunt Doctores legem esse interpretandam secundùm consuetudinem, etsi oporteat verba legis minùs propriè exponere.

Dupliciter autem consuetudo legem interpretari potest. Primò quidem certò et infallibiliter et, ut loquuntur, authenticè, si nempè sit universalis et legitimè præscripta. Secundò conjecturaliter tantùm et probabiliter, quandò consuetudo nondùm est præscripta.

Consuetudo *contra legem* est frequentia actuum qui à lege prohibentur : hæc autem consuetudo, si debitas habeat conditiones, vim habet abrogandi legem positivam humanam, ut constat ex titulo de Consuetudine, idque verum est de omnibus legibus etiam ecclesiasticis, item de irritantibus et poenalibus, ita ut contraria consuetudo eas omnino abrogare possit.

Quæres 3.º an consuetudo possit abrogare legem, si lex ipsa prohibeat quamcunque contraria consuetudinem.

Resp. 1.º legem quæ resistit consuetudini, solum revocando consuetudinem præteritam, posse per sequentem contrariam consuetudinem abrogari, quia lex præcedentem legem revocans abrogari potest per subsequentem ; ergo

similiter consuetudo sequens potest abrogare legem, quæ revocat tantum consuetudinem præteritam.

Utrum autem hæc formula, *Non obstante quæcunque consuetudine*, et similes, extendantur ad futuram consuetudinem sicut et ad præteritam, controvertitur inter Doctores. Affirmant aliqui, sed alii probabilius negant, tum quia non est extendenda improbatio consuetudinis, ut potè quia est odiosa, tum quia Legislator interdùm non vult nec intendit futuram consuetudinem revocare; ergo si non exprimat, præsumitur eum velle tantum revocare consuetudinem præteritam et non futuram.

Resp. 2.º legem quæ revocat futuram consuetudinem non posse per illam consuetudinem abrogari. Ratio est quia, ut dicemus, consuetudo non potest legem abrogare nisi Princeps consentiat, qui certè non consentit, cùm in lege suâ expressè resistit consuetudini contrariæ.

Consuetudo *præter legem* est frequentia actuum qui nullâ lege præcipiuntur aut prohibentur; hæc autem consuetudo, si debitas habeat conditiones, vim habet inducendi legem et jus constituendi perindè ac si lex scripta esset, et ideo potest sicut lex scripta obligare in conscientiâ sub peccato, et etiam sub pœnâ et irritatione ac nullitate actûs.

Definitur ab Isidoro, *Jus quoddam moribus*, id est, actuum frequentiâ institutum, *quod pro lege suscipitur, cùm deficit lex, scilicet scripta.*

Quæres 4.º quænam conditiones requirantur ut consuetudo legem inducat vel abroget.

Resp. omnes reduci posse ad quinque.

1.ª Est ut consuetudo sit publica et universalis; publica quidem, quia nisi actus frequententur palam et publicè, non aderit consensus populi nec Principis; universalis verò esse debet, quia nisi populus vel major pars Communitatis frequenteret actus, non poterit introduci consuetudo quæ vim habeat abrogandi vel inducendi legem obligantem totam Communitem.

2.ª Condito est ut consuetudo seu frequentia actuum voluntaria sit et fiat à populo ex intentione se obligandi vel se eximendi ab obligatione legis: 1.º quidem consuetudo debet esse voluntaria, alioquin populus non censeretur in eam consentire: ex quo patet quod ad inducendam consuetudinem non sufficient actus ex ignorantia vel errore frequentati, quia liberi non sunt; imò neque ex gravi metu extorti, quia licet metus gravis non tollat omnino libertatem, tamen tollit voluntarium ad inducendam obligationem, cum liberior consensus populi postuletur. 2.º Frequentia actuum debet fieri à populo ex intentione se obligandi vel eximendi ab obligatione legis: de intentione se obligandi patet, quia lex nulla est sine intentione se obligandi; ergo nec consuetudo vim legis obtinebit, si desit in populo intentio se obligandi. Hinc fit ut aliquæ consuetudines universales reperiantur, v. g., suimendi aquam benedictam in ingressu Ecclesiæ, accipiendi cineres benedictos initio Quadragesimæ, quæ tamen non obligant nec habent vim legis, quia scilicet inchoatae sunt et continuantur non animo inducendæ obligationis, sed liberâ pietate ac devotione fidelium.

Quæres quomodò cognosci possit utrùm aliqua consuetudo introducta sit cum intentione se obligandi , necne.

Resp. certam in hoc non posse dari regulam, sed id relinquendum esse judicio viri prudentis, qui attendere debet ad quasdam conjecturas , v. g. , si consuetudo sit longi temporis ac rei gravis ac difficilis , vel Republicæ valdè utilis. Quòd si populus graviter scandalizetur , et prudentes malè sentiant de his qui non servant consuetudinem , maximè si accedat ex parte Superiorum consensio vel punitio, hæc et similia signa erunt consuetudinem habere vim obligandi.

Quod spectat ad intentionem se eximendi ab obligatione legis , constat etiam eam requiri ut consuetudo possit abrogare legem ; quæ quidem intentio et voluntas populi satis ostenditur et significatur per frequentiam actionum vel omissionum contra legem.

3. ^a Conditio est ut consuetudo sit cum aliquo consensu Principis , si ab eo pendet Communitas ; solius enim est Principis legem statuere et abrogare ; ergo solùm ex ejus consensu , consuetudo populi legem inducere potest vel abrogare.

Cæterùm dupli modo consentire possunt Principes , 1.º personaliter, idque vel expressè, approbando consuetudinem , vel saltem tacite , videndo scilicet et non impediendo in iis circumstantiis in quibus moraliter constat tolerantiam non solùm esse permissivam , sed approbativam. 2.º Princeps consentire potest legaliter et juridicè per aliquod jus et legem , nempè si lex aliqua statuat ut consuetudo quæ habet has vel illas conditiones , valeat ad inducendam

vel abrogandam legem : sic capite ultimo de Consuetudine , statuitur consuetudinem rationabilem et legitimè præscriptam , Juri canonico derogare; quòd si Juri canonico derogare potest, à fortiori novam potest inducere obligationem. Idem etiam habetur in lege ultimâ , Codice , *quæ fit longa consuetudo*. Undè infertur quòd quandò consuetudo populi habet duas conditiones mox explicandas , adest tunc Principis consensus legalis et juridicus , neque requiritur ejus consensus personalis , neque scientia consuetudinis , sed ipso Principe nihil de novo sciente aut volente , consuetudo efficaciter inducitur.

4.ª Conditio est ut consuetudo sit rationabilis , ita enim habetur citato capite ultimo de Consuetudine ; et ratio est evidens , quia si id per quod introducitur consuetudo non sit rationabile , id est , res honesta et utilis Reipublicæ, non poterit esse materia legis introducendæ, nec causa justa illius abrogandæ.

Quæres quot conditiones requirantur ut consuetudo judicetur rationabilis.

Resp. quatuor requiri : 1.ª quòd nec naturali nec divino juri repugnet , quia contra illud non possunt prævalere consuetudines et traditiones hominum , Matth. 15. 2.ª Est ut consuetudo non reprobetur ut irrationalis et corruptela seu abusus , ut patet ex cap. *Cum venerabilis*, de Consuetudine , etcapite 1. *Eodem* , in Sexto. Adverte tamen ob rerum mutationem fieri posse ut consuetudo quæ priùs reprobata erat tanquam irrationalis , evadat deinde rationalis. 3.ª Est ut consuetudo non præbeat occasionem peccandi , nec aliâ ratione sit perniciosa

utilitati communi , quod patet ex cap. 1 et cap. *Ex parte* , de Consuetudine ; v. g. , si talis esset consuetudo quòd subditi non visitentur à Prælatis , quòd homicidium levi poenâ pecuniariâ plectatur . 4.ª Est ut consuetudo nitatur aliquâ ratione quæ sufficeret ad legem statuendam vel justè revocandam . Quæ quidem ratio major esse debet ad legem inducendam per consuetudinem quàm ad abrogandam ; quia ad inducendam legem requiritur ut consuetudo positivè conferat ad utilitatem publicam ; at verò ad legem abrogandam sufficit ut publicæ utilitati consuetudo non aduersetur .

5.ª Et ultima conditio ad consuetudinem introducendam necessaria , est ut longa sit et diurna , sive ut Jura loquuntur , legitimè præscripta censeatur .

Quæres quale tempus requiratur ut consuetudo legitimè præscripta censeatur .

Resp. 1.º ex communi sententiâ , requiri in civilibus legibus decennium tam ad abolendam quàm ad inducendam legem per consuetudinem . Ratio est quia Jus civile solùm requirit ad consuetudinem longum tempus : at longum tempus est decem annorum , Cod. de Præscript. longi temporis .

Contendit verò D. *Toullier* nullam dari posse certam regulam , et illud pendere ex factis et circumstantiis , proindèque ad judices pertinere ut attendendo ad numerum et frequentiam actuum statuant num declarandæ præscriptioni locus sit , an sufficientes illius consuetudinis afferantur probationes , an deniquè , pro tempore ex quo viget , censeri possit in notiam venisse civium et Legislatoris . Quæ qui-

dem omnia eruuntur, pergit citatus auctor, ex auctoritate, ut aiunt, *rerum perpetuò similiter judicatarum*, L. 38, ff *de Leg.*; ex testimonio Magistratum, Jurisperitorum, Causidicorum, etc. *Toullier*, tom. I, pag. 101, 1.re édition.

Resp. 2.º ex communi sententiâ, in legibus ecclesiasticis requiri decem annos ad eas introducendas, quadraginta verò ad eas abolendas. Ratio est quia in iis quæ non sunt contra jus Ecclesiæ, decem anni dicuntur longum tempus in Jure canonico; in iis autem quæ sunt contra jus Ecclesiæ, longum tempus dicitur quadraginta annorum, capite *De quartâ*, cap. *Ad aures*, et aliis, de Præscriptionibus.

Aliqui tamen non improbabiliter censem sufficere decennii præscriptionem, tam ad abrogandas quam ad introducendas leges ecclesiasticas.

Adverte 1.º determinatum et longum tempus requiri solùm pro consuetudine, ignorantे Principe, et tantùm cum juridico seu legali ejus consensu. Si tamen Princeps sciat consuetudinem, et personaliter in eam consentiat, sive expressè sive tacitè, nullum requiritur tempus determinatum à Jure, sed tamen tale, quale sufficit judicio viri prudentis ad cognoscendam mentem Principis, attendendo, v. g., utrùm consuetudo frequentiorem et magis publicum usum habeat, quia tunc breviori tempore Princeps censebitur consentire, et etiam adhuc breviori, si qua sententia lata sit in favorem consuetudinis, maximè si sit à Princeps confirmata.

Adverte 2.º Si post incœptum consuetudinis

tempus, populus faciat contra consuetudinem, vel Princeps resistat, tunc præscriptio non valet, ita ut necesse sit illud tempus iterum incipere.

Dices: Consuetudo contra legem non potest esse rationabilis, quia scienter facere contra legem est peccatum. Item non potest legitimè præscribi, quia ubi est peccatum, non adest bona fides, quæ tamen necessaria est ad præscribendum.

Resp. præscriptionem consuetudinis inchoari non posse nisi cum bonâ fide; cùm verò sæpè contingat, saltem in principio consuetudinis, ut actus scienter fiant contra legem absque sufficienti ratione, ac proindè cum peccato, indè fit ut consuetudinis præscriptio non inchoetur ab his qui consuetudinem incipiunt, sed solùm ab eorum successoribus, qui existimant, et in dubio præsumere possunt, antecessores suos justam habuisse causam non servandæ legis, quorum exemplum secuti, bonâ fide possunt præscriptionem inchoare; imò etiam, quasi bonâ fide jam ab antecessoribus fuisset inchoata, hanc tandem implere et perficere.

Respondent alii quòd, quamvis omnes actus facti contra legem ante impletum tempus præscriptionis fuisse peccaminosi, nihilominus tamen, completo tempore, lex abrogaretur vi Juris; adduntque illam consuetudinem non fore propterea irrationalē, quia non erit contra ius naturale vel divinum aut communem utilitatem.

Deindè respondent quòd bona fides requiriatur quidem ad præscriptionem propriè dictam, non autem ad consuetudinem, quæ impropriè

tantum et quasi præscripta dicitur solùm, quia diuturnum tempus postulat.

Ex dictis constat ad consuetudinem legitimè introducendam has quinque conditiones requiri: 1.ª est ut consuetudo sit publica et universalis; 2.^a ut actus seu frequentia actuum fiat à populo ex intentione se obligandi vel se eximendi ab obligatione legis; 3.^a ut consuetudo introducatur cum aliquo consensu Principis; 4.^a ut sit rationabilis; 5.^a ut sit legitimè præscripta.

TRACTATUS DE PECCATIS.

QUANTA sit hujus Tractatūs utilitas ipso titulo declaratur : sicut enim in lege mosaicā ad Sacerdotes pertinebat lepram et varias lepræ species discernere , ita et nunc in lege evangelicā Sacerdotis proprium ac difficillimum officium est peccata et varias peccatorum species cognoscere , ut in tribunali pœnitentiæ , velut spiritualis Medicus , animi morbos valeat curare atque avertere .

Hic autem sex nobis circa peccatum in ordine ad praxim Sacramenti Pœnitentiæ præcipue examinanda sunt : 1.º quandonām actio aliqua sit peccatum ; 2.º quandonām peccatum sit mortale aut veniale ; 3.º undè sumatur distinctio specifica peccatorum ; quænam circumstantiæ mutent speciem peccati , vel aggravent ; 5.º undè sumatur distinctio numerica peccatorum ; 6.º deniquè agemus de multiplici divisione peccatorum .

CAPUT PRIMUM.

Quandonām aliqua actio sit peccatum.

AD discernendum inter peccatum et non peccatum , duo tantum scire opus est : 1.º quid sit

peccatum ; 2.º quæ sint conditiones ad peccandum necessariæ : de quibus agemus sequentibus articulis.

ARTICULUS PRIMUS.

Quid sit peccatum.

Notandum 1.º aliud esse vitium , aliud peccatum. Nam vitium propriè significat habitum seu pravam aliquam et permanentem subjecti dispositionem , quæ inclinat ad peccatum. At verò peccatum propriè significat operationem aliquam à debitâ regulâ deficientem.

Notandum 2.º peccatum posse considerari , vel ut est actuale seu actus quidam pravus , vel prout dicitur habituale , id est , quatenus post se relinquit maculam seu privationem gratiæ à peccato dependentem , vi cuius homo est et manet peccator. Porrò peccatum præteritum mortale censetur perseverare , donec sufficienter retractatum sit.

His prænotatis , non est hic nobis animus tractandi de vitiis , neque etiam de peccato habituali , sed tantum de peccato actuali propriè sumpto.

C O N C L U S I O .

Peccatum in genere benè definitur , transgres-sio libera legis , seu libera actio vel omissio transgressiva legis.

Ratio conclusionis est , quia in hâc brevi definitione continetur genus et differentia peccati ; genus quidem , in eo quòd sit actio vel omissio libera ; per hoc enim convenit peccatum cum omni actu humano ; differentia verò , quòd sit

sit contra legem seu præceptum Superioris; per hoc enim differt ab actu humano bono vel indifferenti.

Confirmatur, quia in idem recidunt aliæ definitiones peccati, præsertim verò illa S. Thomæ definitio: *Peccatum est actus humanus moraliter malus*; item celebris illa definitio S. Augustini: *Peccatum est dictum, vel factum, vel concupitum contra legem Dei æternam*.

Circa quas definitiones notandum est, quandò peccatum dicitur esse contra legem Dei, non excludi alias leges Superiorum, sed significari quòd in omni peccato et transgressione cujuscunque legis etiam humanæ, Deus ipse offenditur, et violatur lex Dei æterna, quâ tenemur quibuscunque legitimis Superioribus obediare.

Simili modo omne peccatum rectæ rationi adversatur, quia recta ratio docet Superioribus obediendum esse.

ARTICULUS II.

Quæ sint conditiones ad peccandum necessariæ.

CONCLUSIO.

Ad peccandum, seu ad culpabilem legis transgressionem duæ conditiones sunt necessarie, scilicet, advertentia rationis, et consensus liber voluntatis.

Conclusio hæc certa est, et ratio est evidens, quia sine hâc dupli conditione transgressio legis non esset voluntaria et libera, ideoque

nec peccatum. Solum igitur explicandæ sunt hæ duæ conditiones.

1.^a Conditio ad peccandum requisita se tenet ex parte intellectūs , et est deliberatio et advertentia , id est , aliqua actualis et expressa consideratio sive cogitatio malitiæ et prohibitionis actūs , aut saltē aliquā dubitatio vel suspicio peccati , aut periculi peccandi , aut prævisio distincta vel confusa actūs mali in suā causā , aut negligentia cognoscendi et advertendi ; ita ut si nihil eorum penitus sit aut præcesserit , quandō actio contra legem exercetur , non potest esse peccatum. Ratio est quia , si non præcessit advertentia modo jam explicato , malitia peccati est omnino incognita , ideoque involuntaria , quia nihil est volitum quin præcognitum.

Notandum tamen diligenter quod si inadvertentia vel inconsideratio seu omissio advertentiae voluntaria sit , nullo modo excusat à peccato ; sic impi qui plurima scelera committunt , licet actu non cogitent de offensâ Dei , non ideò tamen immunes sunt à peccato.

Colliges 1.º motus sensualitatis , et alios quos cunque actus omnino indelibertos , qui præveniunt omnem rationis advertentiam , et qui dici solent motus primò primi , non esse propriè et formaliter peccata ; ratio est quia illi actus non sunt liberi , quippe non est in nostrâ potestate ut illi actus sint , vel non sint. Notandum tamen pro praxi difficillimum sæpè esse cognoscere utrum illi actus omnino prævenerint advertentiam rationis. Unde quandō pœnitentes confitentur actiones graves ex objecto , v. g., blasphemias aut verba obscœna , etc. , ordinariè non sunt imponendæ pœnitentiæ leves , etiamsi

pœnitentes asserant se illas actiones sine ullâ prorsùs advertentiâ commisisse ; ratio est quia non est facilè credendum ipsis pœnitentibus in re tam gravi, et periculum est ne qua culpa intercesserit.

Colliges 2.º nullum peccatum esse , tametsi quis faciat cum advertentiâ actum qui est contra legem Dei , sed sine suâ culpâ , non advertendo illum actum esse malum et prohibitum , v. g. , cùm quis advertit quidem se comedere carnes , vel cœnare , sed sine suâ culpâ non advertit diem esse jejunii .

Colliges 3.º non committi duo peccata , sed solùm unum , quoties aliquis actus duplicum habet malitiam , sed peccator unam duntaxat advertit ; v. g. , qui occidit hominem non advertens esse Clericum , non peccat peccato sacrilegii , sed tantùm injustitiæ ; modò tamen illa ignorantia vel inadvertentia sit antecedens et causa actûs , nec merè concomitans .

2.ª Conditio ad peccandum requisita , quæ se tenet ex parte voluntatis , est consensus liber ipsius voluntatis , id est , actus aliquis voluntatis , quo ipsa voluntas liberè et sine necessitate fertur in objectum malum ab intellectu propositum ; ratio est quia sine libero consensu voluntatis peccatum non potest esse liberum , ac proindè nec ad culpam imputari , ut patet ex condemnatione tertiae propositionis Jansenii , quæ hæretica à summo Pontifice declarata est . Hæc autem propositio his verbis continetur : *Ad merendum et demerendum in statu naturæ lapsæ , non requiritur libertas à necessitate , sed sufficit libertas à coactione .*

Colliges 1.º non esse peccatum quoties non

adest consensus liber voluntatis. Sic 1. cogitationes aut imaginationes malæ non sunt malæ formaliter seu peccata , quantumcunquè durent , quandiu voluntas eas non approbat nec iis consentit , nec per desidiam negligit. Sic 2. id omne quod fit renitente voluntate non est peccatum ; v. g., si apprehensâ manu alicujus inviti et reluctantis alius occidatur , illud homicidium non erit peccatum formaliter respectu reluctantis. Sic deniquè omnes actus necessarii et coacti non sunt peccaminosi , quia non sunt liberi.

È contrà colliges 2.º toties esse peccatum , quoties in transgressione alicujus legis actu obligantis , adest consensus voluntatis cum sufficiente rationis advertentiâ. Neque refert quòd hunc consensum veluti extorqueat vehementissima passio , vel metus mortis , aut vis aliqua de facto illata ; si enim hæc omnino non tollant judicium et advertentiam rationis , non excusant à peccato , sed tantùm illud minuunt. Ratio est quia semper remanet voluntas libera et indifferens ad consentiendum vel dissentientium , quippe quæ cogi non possit , quoad suum consensum seu actum interiorem ab ipsâ immediatè elicitorum , quæ ipsius moventur imperio : sic , v. g., quamvis aliquis , apprehensâ alterius manu , possit illum cogere ad occidendum hominem , non tamen ad consentiendum tali occisioni cogere illum potest. Consule *Tract. de Actibus humanis* , cap. 1, sect. 1, art. 2.

Quæres quotuplex distingui possit consensus voluntatis sufficiens ad peccandum.

Resp. duplē esse , scilicet *directum* et *indirectum*.

Consensus *directus* est ille quo voluntas aliquid in se immediatè et expressè vult et inten-dit, v. g., cùm quis inimicum suum vult occidere.

Consensus *indirectus* est ille quo voluntas aliquid vult non quidem in se, sed in alio ex quo illud secuturum esse prævidet, aut prævi-dere potest et debet tanquam ex ejus causâ, ut cùm quis vult aliquid facere, v. g., se ineibriare, vel diligentiam omittit liberè, prævidens indè secuturum aliquid peccatum, ut homicidium, blasphemiam, etc. Hujusmodi enim peccatum est ipsi voluntarium indirectè et in causâ, non in se, sed in actione vel omissione ex quâ præ-videtur secuturum; quod sufficit ut imputetur ad culpam, etiamsi de facto non sequatur ex eâ actione, v. g., quamvis in ebrietate reipsâ non fiat homicidium, nec blasphemia proferatur. Ratio est quia tunc verè et propriè aliquis fit reus homicidii vel blasphemiae, quandò voluntariè ponit ejus causam, scilicet, inebriationem in casu proposito. Vid. ibid. art. 1.

Ad consensum indirectum reducitur negli-gentia crassa et culpabilis tollendi seu destruendi pravos habitus ex quibus prævidetur multa oriri peccata. Hujusmodi enim actus qui oriuntur ex pravis habitibus non retractatis, sunt voluntarii indirectè, id est, non quidem ali-quandò in se, sed in suâ causâ, seu in habitu pravo non retractato. Undè sequitur quòd si quis habitum blasphemandi vel perjurandi con-traxerit, et destructioni hujus pravi habitûs se-cundùm Confessarii consilium sedulò vacare no-luerit, tunc blasphemiae et perjuria, quæ quasi sine actuali advertentiâ profert, ipsi tamen ad

culpam imputantur. È contrà sequitur quòd si quis post contractum hujusmodi habitum pravum, aliquas blasphemias vel perjuria profert, sine advertentiâ ullâ actuali, tunc non peccat, modò adsit duplex conditio. Prima est, si habitum pravum per veram pœnitentiam retrahavit; secunda est, si fidelis sit ad remedia adhibenda à prudenti Confessario injuncta, qualia sunt oratio, jejunia, eleemosynæ, frequentatio sacramentorum, fuga occasionum, et alia hujusmodi; tunc enim illæ blasphemiae vel perjuria, quæ sine advertentiâ ex habitu oriri supponuntur, non sunt voluntaria: non quidem in se, ut patet; neque etiam in causâ, cùm illa sufficienter retractata sit, ut supponimus.

Notandum tamen est in praxi vix contingere ut ejusmodi mala verba proferantur absque aliquâ vel advertentiâ, vel saltem negligentia advertendi; atque ideo unumquemque conscient quòd ea sibi exciderint, de iis accusare se in confessione debere.

Cæterum, ut peccatum censeatur voluntarium hoc consensu indirecto, requiritur ut quis omittat non solum quod potest facere, sed etiam quod tenetur facere; quia si omittat id quod potest sed quod non tenetur facere, dicitur solum permittere peccatum materiale, non tamen illud velle.

CAPUT II.

Quandonam Peccatum sit mortale, aut solùm veniale.

*N*O*TANDUM* 1.º peccatum mortale rectè desi-niri ex S. Thomâ, et Ricardo à S. Victore, peccatum quod tam ex parte objecti seu materiæ, quàm ex parte modi quo committitur, habet totum omne quod requiritur ut sit gravis offesa Dei, repugnans amicitiæ et charitati erga Deum. Dicitur autem mortale, quia infligit mortem animæ, tollendo principium vitæ spiritualis, scilicet gratiam spiritualem, et inducendo reatum secundæ mortis, id est, damnationis æternæ. Veniale peccatum illud est quod ex parte objecti seu materiæ, vel ex parte modi quo committitur, est tantùm levis offesa nec dissolvit amicitiam cum Deo. Dicitur autem veniale, quia salvo principio vitæ spiritualis, nempè gratiâ sanctificante, languorem et infirmitatem facile curabilem infert animæ, et solùm pœnæ temporalis réatum inducit.

Notandum 2.º peccatum mortale aut veniale aliud esse tale *ex genere suo*, id est, ex naturâ suâ præcisè, et spectato objecto sine circumstantiis : sic homicidium est peccatum mortale *ex genere suo*, mendacium verò jocosum est solummodo veniale *ex genere suo*. Aliud autem est mortale aut veniale solummodo *per accidens*, nempè ex accidentalí aliquâ circumstantiâ : sic voluntariè delectari cogitatione rei turpis est peccatum mortale ; tamen per accidens ob im-

perfectam deliberationem poterit esse solum veniale. È contrà verò mendacium jocosum, quamvis ex se sit peccatum veniale tantum, amen per accidens, propter aliquod grave scandalum, poterit fieri peccatum mortale; v. g., si quis mendacium proferat ad aliquem inducendum ad peccatum mortale.

Porrò hic nobis præcipuè elaborandum est in tradendo modo quo possimus discernere peccatum veniale à mortali, quod summè necessarium est, et non parùm difficile. Ut igitur hoc tentemus, quæstionem propositam in tres articulos dividemus: in 1.º quæreremus quandonam peccatum judicari beat mortale, aut solum veniale ex genere suo; in 2.º discussendum erit quandò peccatum mortale ex genere suo fiat veniale per accidens; in 3.º quandò peccatum veniale ex genere suo fiat mortale per accidens.

ARTICULUS PRIMUS.

*Quandonam Peccatum judicari beat mortale
aut veniale ex genere suo.*

Dari peccata mortalia certum est ex Scripturâ et Patribus: ad Galat. 5, ad Romanos 1, etc., ut dicemus inferius. Similiter certum est dari peccata venialia: undè Prov. 24, ¶. 16, dicitur: *Septies enim cadet justus et resurget;* difficultas tantum est dignoscendi quænam sint peccata mortalia, quænam verò venialia.

CONCLUSIO PRIMA.

Toties peccatum judicari debet mortale ex genere suo, quoties gravem deformitatem habere dignoscitur, vel ex Scripturâ sacrâ, vel ex consensu Ecclesiæ, vel ex communi Doctrinæ sententia, vel ex ratione.

1.º Quidem judicamus ex Scripturâ sacrâ aliquod peccatum esse mortale ex genere suo, quandò dicitur dignum morte; aut excludere à regno cœlorum; aut esse execrandum, vel abominabile, etc. Hæ et similes expressiones significant deformitatem valdè gravem, et proindè mortalem: sic, v. g., ad Galatas 5, V. 21, enumerantur ab Apostolo opera carnis, scilicet: fornicatio, immunditia, luxuria, idolorum servitus, beneficia, inimicitiae, contentiones, æmulationes, iræ, rixæ, dissensiones, sectæ, invidiæ, homicidia, ebrietates, comessationes, et his similia; de quibus pronuntiat S. Paulus: *Quoniam qui talia agunt, regnum Dei non consequentur.*

2.º Judicamus aliquod peccatum mortale esse ex genere suo, quandò Ecclesia in Decretis Conciliorum aut Sum. Pontificium id tale declaravit, vel quandò est communis SS. PP. sensus, vel omnes fideles communiter sic sentiunt; sic, v. g., simonia et confidentia circa Beneficia ecclesiastica sæpius judicata est ab Ecclesiâ ut gravissimum peccatum; sic etiam ex communi persuasione et consensu omnium fidelium, grave peccatum judicatur omissio Missæ die festo; et generaliter transgressio alicujus ex communibus Ecclesiæ præceptis.

3.º Optima via ad discernendum an aliquod peccatum sit mortale ex genere suo, est communis Theologorum consensus, à quo recedere planè esset temerarium: sic, v. g., administratio sacramenti facta à Ministro ad id specialiter consecrato, in statu peccati mortalis, sine dubio judicari debet peccatum mortale, ita enim sentiunt omnes Doctores.

4.º Judicari potest aliquod peccatum esse mortale, quandò per rationem dignoscitur habere gravem deformitatem: ad cognoscendum autem utrùm peccatum habeat gravem deformitatem, examinandum est an gravem Deo injuriam faciat, ut sunt peccata contra fidem, spem, charitatem et religionem; vel utrùm illud peccatum cum proximi injuriâ notabili, aut damno gravi conjungatur, ut sunt peccata contra iustitiam et charitatem proximi; vel deniquè utrùm ipsum peccatum conjungatur cum ipsius operantis gravi incommodo contra naturæ ordinem, ut sunt peccata luxuriæ et ebrietatis. Itaque omnia supradicta peccata venialia esse non possunt, nisi ex parvitate materiæ, vel ex defectu advertentiae aut consensûs. Sunt tamen quædam ex iis quæ levitatem materiæ non admittunt, v. g., peccata contra fidem et castitatem.

CONCLUSIO II.

Toties peccatum judicandum est solum veniale ex genere suo, quoties neque ex Scripturâ, neque ex Ecclesiæ sensu, neque ex unanimi Theologorum sententiâ, judicari potest habere gravem deformitatem seu gravem repugnatiæ cum lege Dei et rectâ ratione.

Porrò circa ea quæ tradidimus de modo dis-

cernendi peccata mortalia et venialia, adverte quod regula discernendi peccata, quae dicitur ex Scripturâ sacrâ, ex Conciliis et Sum. Pontificum Decretis, multò tuior sit, quam regula ducta ex ratione; nam, ut ait S. Augustinus in sui Enchiridii cap. 78, *quæ sint autem levia, quæ gravia peccata, non humano, sed divino sunt pensanda judicio.* Et infrà, cap. 79: *Sunt autem quædam quæ levissima putarentur, nisi in Scripturis demonstrarentur opinione graviora. Quis enim dicentem fratri suo, fatue, reum gehennæ putaret, nisi veritas diceret?*

Itaque ex S. Aug. judicare non debemus levitatem vel gravitatem peccatorum ex rationationibus nostris, neque ex sensu nostro; nam is facilè allucinatur, et in materiâ morali nihil facilius quam in utramque partem aliquid apparerter dicere. Unde patet casus difficiliores non leviter, sed sedulò esse examinandos antequam definitur. Dicentim idem S. Aug., lib. 21 de Civ. Dei, cap. 27: *Sed quæ sint ipsa peccata quæ impediunt perventionem ad regnum Dei... invenire difficillimum, periculosissimum definire: ego certè usque ad hoc tempus ad eorum indaginem pervenire non potui, et fortassis propterea latent, ne studium proficiendi ad omnia peccata cavenda pigrescat.*

Ex quibus patet semper in hâc materiâ præsertim ad Scripturam recurrentum esse. Ubi verò nihil certi in Scripturâ habetur, sensus Ecclesiæ et majorum nostrorum consulendus est et præferendus omni argutiae, et ratiocinationi nostræ.

ARTICULUS II.

*Quandonam Peccatum mortale ex genere suo
sit veniale per accidens.*

Suppono, ex communi Theologorum consensu, certum esse ad peccatum mortale tria requiri, scilicet: 1.º plenam advertentiam ex parte intellectus; 2.º consensum plenè liberum ex parte voluntatis; 3.º gravem deformitatem ex parte materiae seu objecti circa quod versatur peccaminosus actus, habitâ saltem ratione finis proper ter quem prohibetur objectum.

CONCLUSIO PRIMA.

*Peccatum mortale ex genere suo potest fieri
veniale per accidens, defectu plenæ adver-
tentia.*

Ratio est quia, ut jam diximus, ad peccatum mortale requiritur plena advertentia: sed aliquando potest deesse illa plena advertentia in peccato mortali ex genere suo, ut patet in semidormientibus; ergo tunc illud peccatum potest fieri veniale per accidens, defectu plenæ advertentia.

Dixi in conclusione, *defectu plenæ adver-
tentia*, quippe à Theologis distinguitur duplex
deliberatio seu advertentia ad malitiam peccati,
scilicet imperfecta et perfecta. Imperfecta seu
semiplena est advertentia cùm quis velut in
confuso malitiam peccati, vel periculum pec-
candi advertit, v. g., quandò semiebrii aut se-
midormientes aliquid advertunt; perfecta est
autem advertentia cùm quis malitiam peccati

vel periculum peccandi distinctè cognoscit, aut potuit ac debuit cognoscere; v. g., quandò quis advertit actum suum esse contrarium legi divinæ, vel saltem de eo dubitat, aut culpabiliter advertere negligit, putà, quia laborat ignorantia vincibili; tunc dicitur habere plenam advertentiam et sufficientem ad peccatum mortale. Quandò verò est imperfecta advertentia, tunc est tantùm peccatum veniale.

Porrò signa imperfectæ advertentiæ sunt, 1.º defectus ætatis, quandò scilicet peccans nondùm attigit septennium, et dubitat utrùm peccaverit mortaliter; tunc præsumi potest non habuisse plenum usum rationis; 2.º vehemens passio, aut ad aliud objectum attentio, quia hæc omnem advertentiam impedire possunt, et ordinariè illam minuunt; 3.º quandò quis dubitat an peccatum perpetrando fuerit perfectè excitatus à somno vel non; an esset mentis compos, an in ebrietate, aut phrenesi, etc.; quæ enim sicut ratione plenæ advertentiæ, facillimè cognoscuntur sic esse facta, nisi fortè mora temporis oblivionem induxerit.

Notandum obiter quosdam Doctores loqui de quâdam advertentiâ perfectissimâ, quâ non tantùm res, sed etiam ipsius sequelæ, motiva et media clarissimè cognoscuntur, ac diù perpendicularuntur. Hæc autem advertentia non est necessaria ad peccandum mortaliter; sufficit enim advertentia perfecta de quâ locuti sumus, sive sit actualis, sive virtualis interpretativa; nam si talis advertentia perfectissima requireretur, vix homines, præsertim rudes, peccarent mortaliter. Verumtamen certum est ègravius esse peccatum quò perfectior est advertentia.

CONCLUSIO II.

Peccatum mortale ex genere suo potest fieri veniale per accidens, defectu consensū plenē liberi.

Ratio est quia, ut jam diximus, ad peccatum mortale requiritur consensus plenē liber : atqui sæpè contingit non esse consensum plenē liberum, ut interdùm accidit in temptationibus quas experiuntur viri timorati ; ergo tunc peccatum illud erit veniale per accidens, defectu consensū plenē liberi.

Dixi, *defectu consensū plenē liberi*, quia consensus liber duplex distinguitur à Theologis, scilicet plenus et semiplenus. Consensus censemur plenus quandò sequitur plenam rationis advertentiam. Semiplenus verò seu imperfectus censemur, quandò sequitur semiplenam et imperfectam rationis advertentiam, et talis consensus dicitur semiplenē deliberatus, seu motus secundò primus; motus verò primò primus ille est qui omnino est indeliberatus et sine ullâ advertentiâ.

Signa imperfecti et semipleni consensū sunt, 1.º conscientia timorata abhorrens à peccato mortali, vel animus firmus ac sæpè repetitus nunquam peccandi mortaliter; si enim quis tales habeat animum vel conscientiam, et dubitet an plenē consenserit, signum est eum non consensisse nisi ad summum imperfectè; quia, scilicet, præsumptio sumitur ex communiter contingentibus, et quia, si plenē consensisset, facile id cognosceret: at verò non ita sentendum est de homine qui facile committit peccata

mortalia ; hic enim quandò dubitat, præsumere debet se plenè consensisse. 2.º Facilitas quam quis habuit exsequendi exterius peccatum , quod tamen non admisit, indicium est eum non consensisse temptationi : et similiter si statim posteà facilè potuit peccatum admittere, illudque pro viribus respuit, præsumere potest se anteà peccato non consensisse , quia non ita facilè affectus mutatur, quin saltem id advertatur. Examinandum tamen est an præ pudore aut timore humano , vel aliâ simili ratione, à peccato abstinuit; in hoc enim casu aliter est ratiocinandum. 3.º Deniquè signa imperfectæ deliberationis sunt etiam signa semipleni consensûs.

CONCLUSIO III.

Peccatum mortale ex genere suo potest fieri veniale per accidens , ratione parvitatis materiæ.

Ratio est quia ad peccatum mortale requiritur gravis deformitas ex parte materiæ , seu objecti circa quod versatur peccatum : sed potest aliquandò ita imminui materia peccati , ut levem tantùm deformitatem habeat; ergo, etc.

Porrò tunc adest materiæ parvitas , quandò materia seu objectum peccati est levis momenti, seu quandò in eâ non invenitur ratio gravis deformitatis, nempè vel gravis irreverentiaë contra Deum , vel gravis injuriæ contra proximum, vel gravis suiipsius læsionis aut corruptionis. Ad majorem rei elucidationem ,

Quæres quomodò discernendum sit utrùm aliquod peccatum sit grave vel leve ratione materiæ.

Resp. 1.º attendendum esse utrūm illud peccatum sit ex eorum numero quæ nunquām fieri possunt venialia ratione parvitatis materiae; quia etiamsi in illis materia videatur parva, tamen reverà gravis est, cùm in eâ inveniatur ratio gravis irreverentiæ contra Deum, vel gravis injuriæ contra proximum, vel gravis incommodi contra seipsum. Sic 1. quoad peccata contra Deum, in odio Dei, in blasphemiam, in perjuriis, in contemptu directo et immediato Dei, in infidelitate, in peccatis contra spem theologicam, in magiâ et superstitione juncta cum pacto expresso cum dæmone, in simoniâ, in fractione sigilli confessionis, in illis omnibus materia est semper gravis, cùm reperiatur gravis injuria contra Deum vel res sacras. Sic 2. quoad peccata contra proximum, in homicidio injusto nunquām reperitur materiae parvitas, quia est gravis injuria contra proximum. Sic 3. quoad peccata contra nos ipsos, in ebrietate et luxuriâ non est materiae parvitas, quia in illis peccatis est gravis læsio et corruptio sui ipsius.

Resp. 2.º quoad alia peccata, quæ fieri possunt venialia ex parvitate materiae, tunc ut rectum ac prudens feratur judicium de materiae gravitate aut levitate, materiam considerandam esse non tantum absolutè in seipsâ, sed etiam cum omnibus circumstantiis, maximè cum relatione ad finem præcepti contra quod peccatur; fieri enim potest ut, quamvis materia absolutè in se sit parva et levis momenti, tamen in ordine ad finem præcepti censeatur multum gravis, et ideo in dijudicandâ materiae gravitate duo imprimis attendenda sunt, scilicet 1. an finis præcepti contra quod peccatur, sit gravis

momenti ; 2. utrūm talis materia ad illum finem notabiliter et multūm faciat ; tunc enim erit materia magni momenti. Sic igitur 1. Adamus peccavit mortaliter comedendo fructum vetitum , quia etiamsi res in se videatur levissima , tamen si inspiciamus finem propter quem Deus illud sub tam rigorosâ comminatione mortis Adamo prohibuerat , nempè ut esset signum humanæ subjectionis erga Deum , res videbitur gravissima et magni momenti materia : è contrà verò , quia comestio unius frustuli parūm nocet fini præcepti ecclesiastici de jejunio , ideò censeretur respectu illius præcepti materia levis , ac proindè qui frustum cibi in die jejunii comederet sine ullâ causâ , peccaret solùm venialiter.

Sic 2. in præcepto non furandi , finis intentus est ut non noceatur proximo in suis bonis ; quia verò huic fini notabiliter repugnat furtum unius aurei , parūm autem furtum unius denarii , nisi homo esset valdè pauper ; ideò materia furti unius aurei dicitur gravis , materia verò unius denarii dicitur levis.

Sic 3. in voto largiendi eleemosynam mille aureorum , quia finis intentus est sublevatio pauperum , et illi fini notabiliter noceret qui omitteret dare quinquaginta aureos ; propterea omissio illa censeri debet omissio gravis materiæ , quamvis 50 respectu 1000 sint materia parva. Sic è contrà in voto recitandi Rosarii , v. g. , quia omissio quartæ vel tertiacæ partis parūm nocet fini intento , ideò non censeretur materia gravis , quamvis quarta vel tertia pars respectu totius sit notabilis.

ARTICULUS III.

*Quandonam Peccatum veniale sit mortale
per accidens.*

Suppono certum esse peccatum veniale ex genere suo aliquandò fieri posse per accidens mortale; ratio est quia illud peccatum est mortale cui adjicitur circumstantia mortaliter mala: sic, v. g., verbis jocosis à Clerico prolatis potest adjici circumstantia scandali mortaliter mali; hinc tot modis, seu toties peccatum veniale ex naturâ suâ evadit mortale, quoties ei adjicitur circumstantia mortaliter mala.

CONCLUSIO.

Sex modis peccatum veniale ex genere suo potest fieri mortale per accidens: 1.º ratione dispositionis actualis; 2.º ratione finis; 3.º ratione scandali; 4.º ratione periculi; 5.º ratione contemptū; 6.º deniquè ratione multiplicationis materiæ: quæ omnia seorsim sunt explicanda.

1.º Peccatum veniale ex naturâ suâ potest fieri mortale per accidens, ratione dispositionis actualis ad peccandum mortaliter; quod duobus modis contingere potest: vel 1. quando quis ita actualiter affectus est ad peccatum veniale, ut etiamsi sciret peccatum esse mortale, tamen actualiter paratus sit, cum jacturâ amicitiæ divinæ, illud committere, et propter illud gravia præcepta transgredi; vel 2. quando quis ex conscientiâ erroneâ judicat peccatum quod committit, v. g., mendacium, esse mortale; eo enim ipso quo mentitur, manifestè judicat se habere

affectum ad peccatum mortale; ergo peccat mortaliter.

Dixi, *ratione dispositionis actualis*, quia si quis solùm habitualiter dispositus sit, sine expressâ actuali aut virtuali voluntate peccandi mortaliter, non peccabit mortaliter.

2.º Ratione finis mortaliter mali, quem actualiter intendit peccans, v. g., si quis mentiatur ut aliquem ad peccandum mortaliter inducat.

3.º Ratione gravis scandali; tunc enim peccatum quod ex se solùm esset leve, fit mortale, nempè quandò aliquid fit unde alii inducantur ad peccandum mortaliter; hoc enim mortale est, ut patet: v. g., si quis jocosè mentiatur prævidens alium indè ad graviora commovendum, vel blasphematurum; aut si Sacerdos verba jocosa proferat, prævidens indè alias excitandos ad proferenda verba in honesta.

4.º Peccatum veniale fit mortale ratione periculi, id est, si peccans advertat proximum esse periculum peccandi mortaliter: v. g., si quis otiosè colloquatur cum feminâ, expertus ex ejusmodi colloquiis sæpiùs se lapsum esse in peccatum mortale, sine dubio peccabit mortaliter, quia qui sponte tam proximum subit periculum, hoc ipso convincitur velle, ac proindè committere peccatum mortale cui se exponit, juxta illud Scripturæ: *Qui amat periculum, peribit in illo.*

5.º Peccatum veniale fit mortale quandò procedit à contemptu formali et expresso, sive rei præceptæ, sive personæ præcipientis; nam præcipiens vel est Deus, vel homo: si Deus, talis contemptus est blasphemia seu sacrilegium; si

sit homo, et contemnatur ut Superior, tunc contemptus Superioris redundant in ipsum Deum, juxta illud Scripturæ : *Qui vos spernit, me spernit.*

6.º Deniquè peccatum veniale fit mortale ratione multiplicationis materiæ ; quamvis enim certum sit peccata venialia , quantumvis multiplicata , non posse constituere unum peccatum mortale , attamen certum est multiplicationem levis materiæ efficere posse ut peccatum veniale evadat mortale. Ratio est quia multiplicatione materiæ efficere potest ut materia quæ ex se levis erat, fiat gravis propter unionem cum aliis materiis , v. g. : in materiâ furti ille peccat mortaliter, qui post multa minuta furtæ , in ultimo tandem furto advertit se notabilem quantitatem subripere ; hoc enim ultimum furtum , quamvis secundùm se parvum sit et minutum , tamen cum unione præcedentium furtorum fit mortale , non solùm quia tunc adest voluntas notabiliter proximo nocendi , sed etiam quia adest materia , quæ unita cum præcedentibus est sufficiens ad peccatum mortale.

Notandum autem idem contingere non solùm in materiâ furti , sed etiam in omni aliâ : sic , v. g. , qui plures Psalmos repetitis vicibus omittit in eodem Officio unius diei ; item , qui eâdem die jejunii sæpiùs parùm comedit ; item , qui eodem die festo sæpiùs laborat : hi omnes peccant mortaliter ratione multiplicationis materiæ.

Quæres quandonàm illæ parvæ materiæ inter se uniantur.

Resp. tunc tantùm illas parvas materias inter se uniri ad constituendum unum numero

peccatum, quandò habent ordinem ad unam numero obligationem, ut patet in exemplis allatis. Ratio evidens est, quia si illæ parvæ materiæ respiciant diversas obligationes, procul dubio erunt materiæ diversorum numero peccatorum: undè qui singulis diebus festis modicum laborat, vel singulis diebus jejunii modicum quid comedit, peccat tantum venialiter, quia materiæ illæ non continuantur in ordine ad unam numero obligationem; quippe obligatio cujuscunque diei extinguitur cum fine ejusdem diei.

CAPUT III.

Unde sumenda sit distinctio specifica Peccatorum.

NOTANDUM ex doctrinâ Concilii Trid. Sess. 14, cap. 5, et can. 7, necessarium esse in confessione declarare varias species peccatorum mortalium, item circumstantias peccati speciem mutantes, ac deniquè numerum peccatorum ejusdem speciei. Quamobrem id nobis diligenter curandum est, ut quibusdam regulis hæc tria maximè cognoscere possimus, quod præstabimus in tribus sequentibus capitibus. In hoc autem capite agemus duntaxat de distinctione specificâ peccatorum.

ARTICULUS UNICUS.

Ex quâ regulâ desumenda sit distinctio specifica Peccatorum.

Notandum 1.º tunc peccata inter se specie

differre, quandò habent malitiam diversæ rationis et naturæ, id est, specialem indecentiam, in honestatem, deformitatem et repugnantiam cum lege Dei et rectâ ratione notabiliter diversam. Sic, v. g., furtum et homicidium sunt diversæ speciei, quia deformitas utriusque non est ejusdem rationis. È contrà verò duo furtū sunt unius speciei, et solo numero differunt, quia in duobus furtis deformitas est ejusdem rationis. Neque refert quòd hæc duo furtū sint de rebus physicè diversis, v. g., quòd unum sit aureorum, aliud vestium; quia diversitas physica objectorum nihil facit ad diversitatem specificam peccatorum, quæ non est physica, sed tantùm moralis, nec desumitur ab objecto prout est ens physicum, sed prout est indecens, et rectæ rationi difforme; undè et fieri potest ut duo peccata specie diversâ versentur tamen circa res quæ non sunt diversæ speciei physicæ, qualia sunt simplex homicidium et parricidium.

Notandum 2.º nos parùm curare undenà sumatur distinctio specifica peccatorum, à priori vel à posteriori, remotè vel proximè; an scilicet ab objectis, an à virtutibus oppositis, an à diversis præceptis: de quo disputant Theologi, et variæ sunt opiniones quæ nihil ad praxim faciunt. Solùm igitur curæ nobis est tradere modum quo faciliùs cognosci possunt diversitates specificæ peccatorum. Quare sit

CONCLUSIO.

Peccata tunc sunt specie diversâ, quando violentur præcepta diversarum virtutum, vel functionum diversarum ejusdem virtutis; vel quando contrario modo, vel diversâ ratione eidem virtuti opponuntur.

Hæc autem regula seu modus explicandi diversas species peccatorum videtur facilior pro praxi.

Sic enim 1.º facilè intelligitur peccata, v. g., contra fidem, spem, charitatem et religionem, esse specie diversâ, quia violent præcepta illarum virtutum, quæ sunt specie diversæ.

Sic 2.º intelligitur idolatriam et superstitionis cultum esse peccata specie diversâ, quia violent diversas functiones virtutis religionis, nempè Deum cultu legitimo colendi, et cultum divinum alteri non exhibendi. Similiter dignoscitur blasphemiam et sacrilegium differre specie, quia contra diversas functiones ejusdem virtutis religionis pugnant, quæ sunt laudare Deum, et reverenter tractare res sacras.

Sic etiam 3.º cognoscitur peccata esse specie diversâ quando eidem virtuti opponuntur modo contrario, vel per excessum, vel per defectum, ut patet in avaritiâ et prodigalitate, quæ licet eidem virtuti liberalitatis opponantur, tamen illud contingit modo contrario.

Sic etiam 4.º cognoscitur peccata specie differre quando eidem virtuti diversâ ratione opponuntur, seu quando habent diversas deformitates eidem virtuti repugnantes: undè, v. g., rapina et furtum differunt specie, quia diversâ

ratione repugnant virtuti justitiæ; idem dicendum de contumeliâ et detractione.

Colliges ex dictis, unum et idem peccatum aliquandò in se continere plures malitias specie diversas, cùm scilicet illud peccatum violat plura præcepta virtutum specie diversarum: sic, v. g., in parricidio continetur malitia homicidii, quæ est contra justitiam, et malitia occisionis patris, quæ est contra pietatem; idem dicendum est de peccatis quæ violent præcepta, tum juris naturalis, tum juris ecclesiastici, quandò scilicet præcepta ecclesiastica lata sunt propter motivum speciale alicujus virtutis diversæ: sic, v. g., injusta percussio Clerici, quæ lege ecclesiasticâ sub excommunicationis pœnâ prohibetur, non tantùm est peccatum contra justitiam, sed etiam contra virtutem religionis, ex cuius motivo lex illa lata est. Idem dicendum est de furto quod fit in loco sacro, et speciali motivo virtutis religionis ab Ecclesiâ interdictum est. Verùm de his fusiùs agemus sequenti capite.

Notandum autem quòd si præcepta illa ecclesiastica non sunt lata propter motivum speciale alicujus virtutis diversæ, tunc peccatum unam tantùm habet malitiam; ratio est quia diversitas præceptorum non repetitur ex diversis præcipientibus seu Legislatoribus, sed ex diversis motivis virtutum, propter quæ lata sunt illa præcepta. Undè simonia, v. g., non habet malitias distinctas, etiamsi prohibita sit tum jure divino, tum jure ecclesiastico, quia præceptum ecclesiasticum est latum propter idem motivum ac præceptum divinum.

Porrò in hâc materiâ, quæ tota moralis est, et pendens à communi prudentûm aestimatione, multùm

multum deferendum est judicio et sensui Doctorum, ita ut quando omnes omnino conveniunt aliqua peccata differre specie, et notabiliter diversam habere malitiam, res pro certa habenda sit, quamvis ea diversitas satis clare percipi et explicari non possit.

CAPUT IV.

An et quae Circumstantiae mutent speciem Peccati, vel solùm aggravent intra eamdem.

NO^TA^NDUM 1.º circumstantias ex S. Thomâ, esse quasdam conditiones accidentales, sine quibus actus humanus de quo agitur potest esse vel concipi secundum suam essentiam. Dicuntur autem circumstantiae, quia non sunt de essentiâ illius actûs, sed eum veluti circumstant : quia, v. g., furtum concipi non potest sine acceptione rei alienæ, sequitur illam acceptiōnem non esse circumstantiam, sed ipsam essentiam furti; quod autem res sit accepta in tali vel tali quantitate, in tali vel tali loco, etc., dicuntur circumstantiae et accidentia respectu furti, quia sunt extra ejus essentiam, et sine illis furtum esse vel concipi potest.

Notandum 2.º circumstantias actionum humanarum septem communiter numerari hoc versu comprehensas :

Quis, quid, ubi, quibus auxiliis, cur, quomodo, quando?

Circumstantia, *Quis*, significat personæ operantis qualitatem et conditionem accidentalē.

riam , v. g. , si Sacerdos vel laicus , si conju-gatus vel solutus .

Circumstantia , *Quid* , denotat objecti qua-litatem accidentariam , aut effectus , v. g. , an persona circa quam peccatur sit Superior , vel pater , vel Sacerdos ; item , an objectum seu materia in quā peccatur , magna sit vel parva , gravis aut levis ; item , an sit nociva , scanda-losa , etc.

Circumstantia , *Quibus auxiliis* , denotat vel eas personas , vel ea media et instrumenta qui-bus homo utitur ad operandum , v. g. : si quis jussu aut consilio alios ad peccandum impule-rit ; item , si quis usus fuerit ad peccandum mediis aliàs prohibitis , putà maleficio ad occi-dendum hominem .

Circumstantia , *Cur* , denotat operantis fi-nem , v. g. : si quis det eleemosynam ob vanam gloriam .

Circumstantia , *Quomodo* , significat modum accidentalem actionis , v. g. , intentionem , vel remissionem actūs , plenum vel semiplenum consensum .

Circumstantia , *Quando* , denotat temporis conditionem , v. g. : an fuerit diurnum vel nocturnum , longum an breve , sacrum an pro-fanum .

Notandum 3.º ex circumstantiis peccatorum , alias esse quæ mutant speciem , alias verò quæ intra eamdem speciem aggravant vel minuunt peccatum . Omitto circumstantias impertinentes , quæ nihil conferunt ad malitiam actionis , v. g. : si quis hominem occiderit dexterâ vel sinistrâ manu , etc. Itaque tria nobis in hoc capite præstanda sunt totidem articulis : 1.º danda

regula pro dignoscendis circumstantiis speciem mutantibus, vel solum aggravantibus intra eamdem speciem; 2.º disserendum est de usu et applicatione hujusmodi regulæ; 3.º agendum de necessitate aperiendi hujusmodi circumstantias in confessione.

ARTICULUS PRIMUS.

Ex quā regulā discernendae sint Circumstantiæ speciem mutantes, vel solum aggravantes.

CONCLUSIO PRIMA.

Circumstantiæ peccatorum speciem mutantes sunt illæ quæ actui afferunt vel auferunt peculiarem malitiæ speciem.

Dixi 1.º, quæ afferunt peculiarem malitiæ speciem, quod fieri potest, 1. addendo speciem malitiæ actui retinenti propriam malitiam quam habet ex objecto, v. g.: circumstantia loci sacri addit malitiam sacrilegii furto retinenti propriam malitiam injustitiæ; 2. destruendo propriam actūs speciem, eamque transferendo in novam malitiæ speciem, v. g.: circumstantia loci sacri reddit negotiationem et processum judicialem ex bono illicitum et sacrilegum.

Dixi 2.º, vel auferunt peculiarem malitiæ speciem, ut patet in circumstantiâ modi, quæ ausert omnem malitiam ab homicidio commisso cum moderamine inculpatæ tutelæ.

Dices: circumstantia, ut suprà notavimus, est tantum conditio accidentalis actūs humani; ergo non potest mutare ejus speciem, seu essentiam.

Resp. circumstantiam non mutare speciem

actus humani, quatenus circumstantia est, sed quatenus coalescit in unum et eundem actum, v. g.: circumstantia loci sacri, quatenus circumstantia, est solum accidentalis respectu furti, et sic non pertinet ad ejus essentiam vel speciem; sed quatenus coalescit in unum eundemque actum, quando scilicet furtum sumitur ut sacrilegium, tunc non est accidentalis, sed pertinet ad essentiam et speciem furti sacrilegi.

CONCLUSIO II.

Circumstantiae intra eamdem speciem aggravantes vel minuentes peccatum, sunt illae quae neque afferunt neque auferunt peculiarem malitiæ speciem, sed solum augent vel parum et leviter, vel multum et notabiliter: sic, v. g., circumstantiae quantitatis et durationis non mutant malitiam peccati, sed eam solummodo augent vel minuunt, relinquendo peccatum in eddem specie.

Duplicis autem generis sunt circumstantiae peccatum aggravantes, scilicet notabiliter aggravantes, et leviter solum augentes. Circumstantiae notabiliter aggravantes dicuntur illae quae ex se sufficiunt ad materiam peccati mortalis, id est, quae sic augent peccatum, ut vel ex peccato veniali efficiant mortale, vel faciunt ut unum peccatum æquivaleat pluribus mortalibus, aut ad minimum duobus; v. g.: supposito quod materia furti mortalis sit unius nummi argentei, circumstantia quantitatis in voluntate furandi unum nummum, licet quis reipsa futretur solummodo unum assem, erit circumstantia notabiliter aggravans, quia efficit ut

furtum unius assis sit mortale , quod alioquin esset solum veniale. Similiter intentio furandi duos nummos , erit circumstantia notabiliter aggravans respectu unius nummi , quia illa intentio faciet ut furtum unius nummi aequivaleat duobus furtis mortalibus.

Circumstantiae verò leviter aggravantes , sunt illae quae , licet augeant peccatum , non tamen efficiunt ut veniale evadat mortale , nec sufficiunt ex se ad materiam peccati mortalis.

CONCLUSIO III.

Tunc circumstantiae mutant speciem peccati , quandò in actu ponunt vel auferunt oppositionem cum diversis virtutibus , aut cum diversis ejusdem virtutis officiis , aut cum edem virtute modo contrario vel disparato ; alias verò sunt tantum aggravantes vel minuentes intra eamdem speciem .

Hæc conclusio quoad rem est omnium Theologorum , quamvis non omnes eodem modo loquantur ; sequitur autem ex regulâ in præcedenti capite traditâ ; quapropter satis probata et explicata manet ex dictis in eo capite , nec quidquam aliud addi superest , nisi ut detur praxis et applicatio ejusmodi regulæ.

ARTICULUS II.

De usu et applicatione datæ regulæ ad discernerendas Circumstantias.

Cùm in Concilio Trid. Sess. 14 , cap. 15 , eas circumstantias quae peccati speciem mutant , aequè necessarium sit in sacramento Pœnitentiæ explicare , ac ipsas species peccatorum , ideo

ut Confessarii clariūs eas discernere valeant, visum est pro praxi et applicatione datæ regulæ discurrere per singulas septem circumstantias suprà relatas, et in singulis ex datâ regulâ attendere quandonàm speciem mutent, vel non.

§ I.

De Circumstantiā personæ.

Statuitur 1.º Circumstantia, Quis, seu conditiones accidentales personæ operantis mutant speciem peccati in triplici casu :

1. In quâcunque materiâ, quandò res generali obligatione sunt præceptæ, et aliundè ipsa persona speciali aliâ obligatione, vel voti, vel juramenti, vel promissionis, vel pacti, ad eas tenetur; tunc illa conditio accidentalis personæ afferet novam speciem peccati : voto adstrictus ad jejunandum in Quadragesimâ, si non jejunet, peccabit non tantùm contra temperantiam propter præceptum Quadragesimæ, sed etiam contra religionem propter obligationem voti.

2. In materiâ charitatis erga proximum, si persona sit publica, vel teneatur ex officio succurrere proximo, v. g., furta et homicidia impedire, sacramenta ministrare, etc.; tunc si hæc omittat, non solùm contra charitatem peccabit, sed etiam contra justitiam; item, si persona sit publica, sæpè ejus peccatum adjunctam habebit scandali malitiæ.

3. In materiâ castitatis, si persona sit conjugata, vel sacra, vel consanguinea, etc., constat ex suprà dictis illas diversas conditiones personæ afferre malitiæ specie diversas.

Ratio iterùm est quia tunc in his omnibus

reperitur oppositio cum diversis virtutibus, et deformitas diversæ rationis.

Statuitur 2.º Circumstantia personæ, aliquando etiam notabiliter peccatum intra eamdem speciem aggravat, præsertim quando persona peccans est specialiter Deo consecrata: undè Sacerdos vel Religiosus longè gravius peccat se inebriendo, verba obscœna proferringo, quām simplex laicus; item in materiâ luxuriæ.

§ II.

De Circumstantiâ objecti.

Statuitur 1.º Circumstantia qualitatis objecti saepius speciem mutat, v. g., si res vel persona sit sacra; tunc enim addit peccato novam deformitatem sacrilegii contra religionem, v. g., in furto rei sacræ, in percussione Clerici, etc. Similiter si persona sit specialiter conjuncta, tunc addetur peccato malitia impietatis contra reverentiam conjunctis debitam, v. g., in parricidio, uxoricidio, etc. Denique in materiâ luxuriæ mutatur species, si persona sit consanguinea, vel conjugata, vel Deo specialiter consecrata.

Statuitur 2.º Circumstantia quantitatis magnæ vel parvæ, objecti nunquā mutat speciem.

Ratio est quia ejusmodi circumstantiæ non afferunt specialem disconvenientiam et deformitatem distinctam à deformitate objecti cui applicantur. Hæc igitur circumstantia potest solùm aggravare notabiliter, ut patet in furto magnæ quantitatis; item, in contumeliis valde notabiliter ex eodem iræ impetu multiplicatis.

Statuitur 3.º Circumstantia nocimenti, sive

proprii sive alieni, sæpè addit malitiæ speciem, ut patet 1. de nocumento proprio, v. g., si quis furando sese exponat manifesto periculo vitæ; is enim, præter furtum, incurrit peccatum temeritatis contra fortitudinem; item, si quis vanè et inutiliter colloquendo, se exponat proximo periculo peccandi mortaliter; is enim verè peccat eâ peccati specie cujus periculo se exponit.

2. Idem similiter dicendum de nocumento sive corporali sive spirituali proximi; v. g., si quis det proximo scandalum et occasionem ruinæ spiritualis, erit hoc speciale peccatum, ut mox dicemus. Similiter si quis faciat aliquid undè videt secuturum damnum in bonis, aut famâ, aut vitâ proximi; tunc enim addetur species aliqua injustitiæ. Advertendum autem generaliter, quoad hanc nocumenti circumstantiam, ut mutet speciem, vel aggravet peccatum, nocumentum illud debere esse aliquo modo prævisum, saltem virtualiter et implicitè; quia quandò nocumentum sequitur per se, et ut plurimùm ex actu, v. g., ut damnum ex venatione per sata, scandalum ex turpiloquio, tunc damnum satis prævidetur in actu scienter facto, v. g., in ipsâ venatione vel turpiloquio, quamvis non ita expressè cogitetur de damno, aut ejus periculo.

3. Quoad circumstantiam nocumenti spiritualis per scandalum, consentiunt Theologi scandalum mutare speciem, quandò quis intendit ruinam spiritualem proximi, sive eam intendat ex desiderio ipsiusmet ruinæ spiritualis, quod diabolicum est et rarum inter homines, sive eam intendat solùm ob suam commoditatem aliuvye finem, v. g., ut suæ libidini satis-

faciat, quod frequentissimum est inter homines: utrovis modo dicitur scandalum directum, et est speciale peccatum oppositum charitati, specialius autem correctioni fraternae. Prætereà consentiunt Theologi idem scandalum directum accipere insuper aliam specialem malitiam, diversam pro peccati diversitate ad quod inducitur proximus, v. g.: si quis alium sollicitaverit ad furtum vel ebrietatem, non solum peccabit contra charitatem, sed etiam contra justitiam vel sobrietatem. Undè duæ sunt peccati species in scando directo, scilicet, una contra charitatem, altera contra specialem virtutem quam impugnat actus scandalosus. Ita omnes Theologi.

At verò de scando indirecto, quo quis nempè aliquid agit ex quo prævidet secuturam proximi ruinam, licet eam non intendat, v. g., cùm se inebriat prævidens alios exemplo suo ad ebrietatem alliciendos; de hoc, inquam, scando indirecto non consentiunt Theologi; ve- rior sententia et communiter recepta affirmat in scando indirecto reperiri duplē illam malitiam quæ est in directo: ratio est quia ad contrahendam aliquam malitiam, v. g., furti, homicidii, detractionis, aut alicujus nocumenti contra proximum, non oportet illam directè intendere, sed satis est id voluntariè efficere cui malitia illa est conjuncta; in moralibus enim voluntarium directum et indirectum ad eamdem speciem pertinent; sed per scandalum indirectum voluntariè fit actio cui duplex illa malitia annexa est, scilicet ruinæ proximi contra charitatem, et alterius peccati ad quod inducit; ergo scandalum indirectum contrahit utramque malitiam.

§ III.

De Circumstantia loci.

Statuitur 1.º Circumstantia loci raro intra eamdem speciem peccatum notabiliter aggravat, nisi forte in materia injustitiae, v. g., si quis in loco publico contumeliam alteri inferat, vel si coram pluribus alienae famae detrahat.

Statuitur 2.º Hæc circumstantia loci sæpè novam affert speciem malitiæ, scilicet, vel injustitiae, vel sacrilegii, vel scandali.

Ac 1. quidem injustitiae, quia sæpè ratione loci actio est contra honorem et famam alicujus, quæ alibi non esset, v. g., si locus sit publicus.

2. Scandali, quia si delictum fiat in loco publico, et in præsentia aliorum, sæpè eos poterit inducere ad peccatum, et ita addetur malitia scandali.

3. Denique sacrilegii, quia si peccatum fiat in loco sacro, habet sæpè malitiam sacrilegii, et è contrariò si actio sacra fiat in loco indebito, habebit etiam circumstantiam sacrilegii. Hæc autem circumstantia addit malitiam mortalem, maximè quandò intercedit specialis Ecclesiæ prohibitio ex motivo religionis : sic, v. g., quia Ecclesia specialiter prohibuit in loco sacro injustam effusionem sanguinis humani in notabili quantitate, vel furtum rei sacræ, aut saltem aliquo modo ad Ecclesiam pertinentis, vel sub illius tutelâ positæ; ideò hæc in loco sacro perpetrare est peccatum mortale sacrilegii; similiter è converso, sacrilegium est mortale celebrare Missam in loco non approbato, quia id specialiter prohibuit Ecclesia.

§ IV.

De Circumstantia auxilii.

Nota circumstantiam, *Quibus auxiliis* significare vel media seu instrumenta, vel homines quorum auxilio utimur ad peccandum.

Statuitur 1.º Media seu instrumenta, sive sint specialiter prohibita, seu habeant specialem repugnantiam cum aliquâ virtute, afferunt peccato novam malitiæ speciem, v. g., si quis ad aliquid facinus perpetrandum utatur seu potius abutatur rebus sacris, nempè oleo sacro, aquâ benedictâ, etc.; tunc enim addetur facinori malitia sacrilegii contra religionem. Similiter, si quis homicidio conetur assequi adulterium; tunc enim peccato adulterii addetur malitia homicidii; item, si quis utatur magiâ, seu ope dæmonis, tunc addetur malitia societatis cum illo.

Statuitur 2.º Qui aliorum auxilio utitur ad peccandum, et ad hoc eos inducit sive jussu, sive consilio, sive precibus, aliove modo, superaddit peccato suo malitiam scandali, v. g., si quis per servos suos furtum vel homicidium commiserit.

§ V.

De Circumstantia finis.

Nota per circumstantiam, *Cur*, seu finis, intelligi finem extrinsecum qui et dicitur finis operantis, quem nimirum operans suâ voluntate sibi constituit: hæc autem circumstantia tribus modis potest accidere.

1.º Contingere potest ut solus finis sit mortaliter malus, et actio quæ propter illum fit, non habeat ex se malitiam, sed tantum ex ordinatione ad talem finem, v. g., si quis det alteri eleemosynam, ut illum ad furtum vel homicidium inducat; tunc clarum est circumstantiam hujus finis mutare speciem, et ex actu bono facere mortaliter malum.

2.º È contrà contingere potest ut finis ex se non sit mortaliter malus, sed actio quæ propter illum fit, sit mortaliter mala, v. g., si quis omittat Sacrum aut Breviarium, propter studium: tunc circumstantia finis non addit malitiam saltem mortalem et distinctam, nisi fortè is operetur et committat peccatum mortale ex vehementi et inordinato affectu ad talem finem, ita ut propter illum paratus sit Deum, datâ occasione, offendere, et ejus amicitia privari, saltem si id expressè cogitet, et intendat; tunc enim circumstantia finis adjicet specialem malitiam mortalem, contra ordinem charitatis, scilicet amando inordinatè hunc finem creatum supra ipsum Deum, quod S. Thomas et alii Theologi vocant constituere finem ultimum in creaturâ.

3.º Deniquè contingere potest ut tam actio quam finis propter quem fit, habeant mortalem malitiam, vel ejusdem vel diversæ speciei; et primò quidem diversæ speciei, v. g., si quis furetur ad se inebriandum; et tunc patet circumstantiam finis addere furto novam speciem malitiæ, scilicet ebrietatis; secundò ejusdem speciei, ut si quis furetur ab uno scalam ut ab alio furetur pecunias; tunc verò patet circumstantiam finis non mutare speciem, sed

solùm aggravare peccatum intra eamdem speciem , vel addere malitiam solo numero distinctam , ut in exemplo allato.

§ VI.

De Circumstantiā modi.

Statuitur 1.º Circumstantia , Quomodo , seu modi , sæpiùs intra eamdem speciem peccatum aggravat , vel minuit : v. g. , si quis peccaverit cum plenâ advertentiâ , aut è contrà cum semi-plenâ ; item si quis peccaverit scienter et merâ malitiâ , vel solùm ex ignorantîa culpabili , vel ex passione , vel ex metu , vel suasione , vel pre-cibus , vel conscientiâ erroneâ , vel ex consuetu-dine , seu ex habitu : hæc enim solùm augent , vel minuunt voluntarium et liberum , ac proindè solùm aggravant peccatum intra eamdem speciem ; idemque est de modo intentionis et re-missionis ; nam actus sive multùm sive parùm sit intensus , semper est ejusdem speciei , quia multùm et parùm , magis et minus , non mu-tant speciem nec dicunt diversæ malitiæ de-formitatem.

Statuitur 2.º Circumstantia modi potest interdùm addere specialem malitiam actui , ac proindè mutare speciem : sic 1. modus violen-tiæ injuriosæ constituit rapinam in furto et stuprum in fornicatione , quæ sunt malitiæ spe-cie distinctæ ; sic 2. modus detrahendi coram ipsâ personâ cui detrahitur , addit detractioni malitiam contumeliae ; sic 3. modus sævitiæ in cadaveribus occisis addit homicidio malitiam feritatis ; sic 4. modus peccandi ex contemptu formali , ex inobedientiâ , ex ingratitudine , ex

odio formalī, ex invidiā, ex superbiā, etc., addit peccato propriam istorum malitiā, ad quod tamen requiritur ut speciali et expressā voluntate intendantur; alioquin erunt tantūm circumstantiæ generales quæ in omni peccato reperiuntur, et ideò illud non specificant; sic enim, v. g., contemptus legis divinæ reperitur in omni peccato; undè ut speciem tribuat, seu ut speciale addat malitiā, oportet ut peccatum fiat cum expressā intentione contemnendi legem divinam vel Deum; similiter dicendum de inobedientiā, ingratitudine, odio et aliis circumstantiis.

§ VII.

De Circumstantiis temporis.

Statuitur 1.º Circumstantia, Quandò, seu temporis, nunquàm mutat speciem, nisi tempus ad actionem præscriptum sit, vel prohibitum præceptis formaliter diversis, seu latis ex motivis diversarum virtutum vel functionum, v. g.: si quis voto vel pœnitentiā à Confessario injunctā, singulis diebus tenetur Missam audire, eamque omittat festivo die, circumstantia festivitatis mutabit speciem, seu addet peccato novam malitiā contra speciale functionem religionis, propter quam latum est præceptum Ecclesiæ audiendi Missam singulis diebus festis: loquer autem de præceptis formaliter diversis; nam si pro certo tempore actio præscripta vel prohibita sit dupliquidem præcepto, sed non formaliter diverso, v. g., si sit obligatio audiendi Missam, quia simul est Dominica et festivitas alicujus Sancti; vel si sit obligatio jeju-

nandi, quia eadem dies est feria Quadragesimæ et quatuor Temporum, aut aliqua Vigilia, etc., constat ex præcedenti capite hanc circumstantiam duplicis præcepti non mutare speciem, quia præcepta illa ex eodem motivo lata sunt.

Nota hinc nonnullos sentire Doctores circumstantiam diei dominicæ vel festivæ novam malitiæ speciem addere cuilibet actui mortaliter peccaminoso, quatenus putant omne peccatum esse veri nominis opus servile, et hâc ratione specialiter prohibitum illis diebus. Verùm probabilius nobis videtur opposita sententia, quæ docet peccatum, generaliter loquendo, et iis exceptis quæ speciali modo opponuntur debitæ sanctificationi dierum festorum, qualis est ebrietas vel ipso mane contracta, novam non habere ex hujus temporis circumstantiâ malitiæ speciem. Undè enormis detractio, ipsa ebrietas, quæ, v. g., serotino tempore et post peracta omnia divina Officia contrahitur, ex diei dominicæ circumstantiâ novam non suscipiunt malitiæ speciem in confessione declarandam. Probaturque ex destructione principii adversariorum; peccatum enim est quidem opus servitutis diabolicæ, seu opus servile, ut ita dicam mysticè et metaphoricè, non autem est opus propriè et strictè servile quod divino præcepto, *Non facies omne opus in eo*, specialiter sit prohibitum.

Statuitur 2.º Circumstantia temporis, si sumatur pro temporis morâ quâ actio durat, non mutat speciem, sed solùm aggravat peccatum; idque notabiliter in externis actionibus, si mora sit extraordinaria; in internis autem, si sit notabilis.

ARTICULUS III.

*Quænam sit necessitas aperiendi in confessione
Circumstantias Peccatorum.*

Suppono ex Conc. Trid. Sess. 14, cap. 5, absolutè necessarium esse aperire in confessione circumstantias peccati speciem mutantes; quarè difficultas tantùm est de circumstantiis intra eamdem speciem notabiliter aggravantibus; ea verò circumstantia notabiliter aggravare dicitur, quæ mutat veniale peccatum in mortale, vel quæ seorsim sumpta sufficit ad constitendum peccatum mortale, ut suprà dictum est.

Statuimus, ex communi Doctorum sensu, sæpè occurrere obligationem declarandi circumstantias solùm aggravantes, scilicet, ratione alterius obligationis iis adjunctæ, ut patet:

1.º Si peccatum sit reservatum ratione circumstantiæ aggravantis.

2.º Si censura peccato sit imposta ratione circumstantiæ aggravantis, v. g., si excommunicatio sit imposta furto quinquaginta aureorum: sic explicanda est in confessione atrocitas percussionis Clerici, ut Confessarius judicare possit, an Episcopo, an Papæ sit reservata.

3.º Si peccatum, ratione circumstantiæ, fiat ex veniali mortale, v. g., furtum unius assis, ratione dispositionis actualis furandi aureum. Similiter explicari debet circumstantia quæ sic intra eamdem speciem minuit peccatum, ut ex mortali fiat veniale, v. g., cùm consensus est semiplenus.

4.º Si ratione circumstantiæ aggravantis, restitutio, aut alia satisfactio, aut scandali ablatio,

imperanda sit, quandò sine tali circumstantiæ declaratiōne imperari non potest; similiter si ratione habitūs peccandi, vel occasionis proximæ, pœnitens monendus sit de periculo recidendi, aut de aliquā suā obligatione, vel speciali modo sit juvandus; tunc certè tenebitur hanc circumstantiam consuetudinis et occasionis declarare.

5.º Si ex circumstantiâ aggravante multiplicentur actus, ut contingit in notabili duratione actūs interni, v. g., odii.

6.º Licet non multiplicentur actus, si ex circumstantiâ aggravante multiplicentur malitiæ solo numero diversæ, ut in contumeliis, detractionibus et scandalo, si sint de multis vel coram multis simul; item, si quis uno actu multorum desideret aut multis inferat mortem; item, si quis frangat jejunium comedendo carnes.

7.º In materiâ furti; quia quantitas in hâc materiâ pertinet, inquiunt, ad substantiam individualem objecti, seu actūs furti; quia fursum magnæ quantitatis, v. g., 100 aureorum æquivalet 100 furtis unius aurei; undè circumstantia illa per se sola sufficit ad malitiam peccati mortalis.

8.º Deniquè si Confessarius interroget de illis; jus enim habet ut rectè judicet de statu pœnitentis, et ritè fungatur suo munere, ideòque pœnitens tenetur interroganti aperire. Hinc damnata est ab Innocentio XI hæc propositio, quæ est 54 in Bullâ: *Non tenemur Confessario interroganti fateri alicujus peccati consuetudinem.* Ex quibus patet frequenter et quasi ordinariè has circumstantias esse aperiendas.

CAPUT V.

Unde sumenda sit Distinctio numerica Peccatorum.

NO^TA^NDUM 1.º peccata quæ specie differunt, à fortiori differre numero; quia evidens est unum non esse aliud, et ideo facere numerum. Similiter dubium non est malitias specie diversas, licet in uno actu reperiantur, tamen inter se, saltem æquivalenter, numero multiplicari; cùm enim essentialiter differant, certè una non est alia; undè in his distinctio numerica sumitur ex distinctione specificâ.

Notandum 2.º totam quæstionem versari circa peccata ejusdem speciei: undè scilicet fiat, et undè dignosci possit, quòd hæc peccata, quamvis essentialiter non differant, numericè tamen distinguantur, ita ut unum non sit aliud. Hujus quæstionis difficultas oritur imprimis ex eo quòd unum sæpè sit numero peccatum, etiam quandò sunt plures actus et plura objecta, v. g.: unum est numero furtum, quo quis successivè et sine interruptione morali furatur acervum tritici, vel bibliothecam ex multis libris conflatam.

Notandum 3.º distinctionem numericam peccatorum posse dupliciter intelligi, 1. ita ut ipsa peccata seu actus multiplicentur, v. g., duo homicidia successivè facta; 2. ita ut in uno et eodem actu multiplicentur et reperiantur malitiæ numero diversæ, v. g., in occisione decem hominum uno actu factâ, vel in unâ voluntate

occidendi decem homines. Priùs de primo modo, posteà de secundo agemus.

ARTICULUS PRIMUS.

Unde sumenda sit Distinctio numerica Peccatorum seu ipsorum actuum.

CONCLUSIO.

Distinctio numerica peccatorum sumenda est ex multiplicatione, seu interruptione actuum internorum voluntatis, ita ut tot sint numero peccata, quot sunt actus voluntatis moraliter distincti, seu interrupti, vel repetiti: contrà verò duntaxat unum sit numero peccatum, quamvis sint plures actiones externæ distinctæ, si unus sit actus voluntatis perseverans, vel formaliter et in seipso, vel virtualliter in aliquo libero effectu.

Hæc conclusio certa est, et omnium Theologorum.

Prob. Quia cùm peccatum sit actus humanus moraliter malus, totuplex debet esse peccatum, quotuplex est actus humanus inordinatus: atqui totuplex est actus humanus, quotuplex est voluntatis actus moraliter distinctus seu interruptus; ergo, etc.

Igitur ad cognoscendum utrùm sint plura numero peccata, quærendum non est utrùm sint plura objecta, sed utrùm sint plures actus interni voluntatis, et utrùm illi actus voluntatis sint moraliter interrupti, ut dictum est in conclusione; sed hæc paulò fusiùs explicanda sunt.

Dixi itaque 1.º in conclusione, *tot esse numero peccata, quot sunt actus voluntatis;* quia

tota malitia et ratio peccati est in actu interno voluntatis, à quo derivatur in actum externum; undè sequitur peccata numero multiplicari, quandò multiplicantur actus interni voluntatis; è contrà verò si non multiplicentur actus interni voluntatis, non multiplicabuntur peccata quantumcunque multiplicentur actus externi.

Dixi 2.º, *quot sunt actus voluntatis moraliter distincti*; quia interni voluntatis actus possunt duobus modis multiplicari, scilicet, *physicè* et *moraliter*; *physicè* quidem per quamlibet vel minimam interruptionem seu cessationem, sive illa sit voluntaria, sive involuntaria, v. g., si ex naturali distractione aut somno modici temporis proveniat: *moraliter* verò multiplicantur actus interni voluntatis per solam interruptionem moralem, quandò, scilicet, actus neque in seipso actualiter, neque in libero effectu virtualiter perseverat. Quia verò fieri potest ut actus voluntatis quamvis *physicè* interrumpatur, *moraliter* tamen perseveret in suo effectu, v. g., in actu externo cum quo unum numero peccatum facit; ideò dixi in conclusione distinctionem numericam peccatorum sumi ex morali, non ex *physicâ* multiplicatione, seu interruptione actū voluntatis.

Signa autem moralis interruptionis, seu multiplicationis actuum voluntatis, tria à Theologis communiter assignantur:

1. Quidem, si actus successivè fiant circa duo objecta distincta, tametsi nullum tempus interponatur, ut si quis unum hominem contumeliis afficiat vel percutiat, et immediatè post, alium. In his autem et similibus, sunt plura numero peccata, et plures voluntatis

actus, non solùm physicè sed etiam moraliter distincti.

2. Si prior actus voluntatis revocetur per contrariam voluntatem, aut per voluntariam cessationem, et posteà ad priorem voluntatem redeatur, v. g.: si quis sibi complacens in aliquâ delectatione peccaminosâ, posteà actum displicentiae elicuit, vel voluntariè se ad alia cogitanda aut agenda divertit; si ad eamdem complacentiam denuò redeat, novum erit peccatum, et moraliter à priori distinctum; quia prior voluntas neque actualiter, neque virtualliter perseverat, sed verè moraliter interrupta est, etiamsi per minimum tempus voluntaria interruptio duraverit.

3. Deniquè actus interni voluntatis moraliter multiplicantur per cessationem etiam involuntariam, si sit longioris durationis, tantæ, scilicet, ut judicio viri prudentis prior voluntas censeatur moraliter interrupta, id est, nec virtualiter, nec formaliter perseverans, v. g.: si quis in pravo consensu vel delectatione morosâ somno corripiatur, et post horam expergesfactus pristinum consensum approbet seu renovet, sine dubio committit novum et numero distinctum peccatum. Similiter si quis decrevit furari, sed ex naturali distractione oblitus propositi non furatur; interjectâ morâ temporis, si renovet propositum, duo peccata committit numero diversa, quia prior voluntas neque in se, neque in aliquo effectu libero perseverat.

Cæterùm maximè advertenda est differentia peccatorum externorum à purè internis; nam peccata externa quæ prodeunt in actum exteriorem, v. g., furtum, homicidium, etc., non

ita facilè neque ita frequenter multiplicantur ; ratio est quòd actus interni voluntatis in actu externo virtualiter perseverant, et ideo quamvis cessent et sæpiùs repetantur , dummodò non retractentur , non constituunt novum numero peccatum , quandiu perseverat actus externus. At verò peccata interna quæ interiùs consummantur , v. g., peccata odii , invidiæ , delectationis morosæ , faciliùs et frequentiùs multiplicantur , quia quandò cessant , nihil habent vi cuius virtualiter perseverent ac veluti continuentur ; et ideo valde probabilis est eorum sententia qui putant peccata interna multiplicari etiam moraliter per quamcunque cessationem , quantumvis brevem et involuntariam , ac proindè eum qui per horam odio vel delectationi peccaminosæ immoratur , plura numero peccata commisisse , quia fieri non potest ut voluntas per horæ moram non pluries cessaverit ab actu odii , seu delectationis : verùm quia hujusmodi multiplicatio est omnino imperceptibilis , sufficit in confessione peccatorum internorum declarare interruptionem quæ aliquandiù duravit , si qua contigerit. Si verò nulla notabilis interruptio acciderit , sufficit aperire spatiū temporis quo quis in his actibus immoratus est ; sic enim accusantur hujusmodi peccata per modum unius confusæ multitudinis è ratione quæ sciri possunt.

Colliges ex dictis unum esse numero peccatum quandò , licet fiant plures actiones externæ , unus tamen est actus voluntatis virtualiter perseverans in serie et continuatione earum actionum externarum quæ virtute illius actus voluntatis inchoatæ sunt , et tendunt ad con-

summandum peccatum ; idque etiam quamvis actus internus voluntatis in seipso desierit , ac multiplicatus fuerit , modò interruptus non fuerit moraliter per somnum , vel ebrietatem , vel amentiam , vel actionem intermedium quæ aliquandiù duraverit et quæ nullum habeat ordinem ad consummandum peccatum .

Sic 1.º qui ex voluntate occidendi inimicum , parat gladium , concendit equum , iter aggreditur , etc. , ac tandem occidit , unum numero peccatum committit , quamvis sàpè repeatat , vel interruptat ejusmodi voluntatem . Similiter qui ex intentione furandi , scalas applicat , cubiculum ingreditur , unum tantùm furti peccatum committit , etc.

Sic 2.º qui ex intentione occidendi vel fornicandi , facit plures actus ex se mortaliter malos , v. g. , multa vulnera infligit priusquam occidat , vel multos actus turpes exercet priusquam fornicetur , unum numero peccatum homicidii , vel fornicationis committit ; et in confessione declarato actu principali consummato , sufficienter declarantur hi actus minùs principales qui præcedunt actum principalem , et ordinariè cum eo conjunguntur , modò tamen , ut dixi , non fuerit intentio sistendi in illis , sed facti sint ex intentione actus principalis , qui de facto subsecutus fuerit ; modò etiam non intercesserit mora notabilis inter actum principalem et alios minùs principales .

Quod autem diximus de actibus qui præcedunt actum principalem , videtur quoque dicendum de actibus qui ordinariè sequuntur actum consummatum , nisi fiant ex intentione alium inchoandi .

Adverte tamen hæc intelligi debere solùm de actibus illis minùs principalibus , qui non habent malitiā specie vel numero distinctam à malitiā actūs principalis ; alioquin si haberent specie vel numero diversam , essent necessariò in confessione declarandi , v. g. , si quis furetur vel utatur alterius operâ ad occidendum , fornicandum , etc. ; item , si quis ad furandum unius pecuniam , alterius scalam subripiat.

Sic 3.º multi Doctores existimant eum qui uno impetu ac fervore iræ et odii , aut alterius passionis , plures blasphemias evomit , vel plures contumelias in aliquem conjicit , aut percussionses repetit , vel detractiones multiplicat , unum numero peccatum committere ; quia prior voluntas virtualiter perseverat , et in eâ actus illi repetiti uniuntur moraliter ad integrandum unum peccatum mortale .

Verùm quidquid sit , in his et similibus casibus , præsertim si actus fuerint valdè multiplicati , ordinariè declarandus est numerus actuum , quantùm fieri potest , ut Confessarius agnoscat statum pœnitentis .

Cæterùm , si quis habuit intentionem committendi aliquod peccatum , et vias ac media arripuit , ita tamen ut ab illâ conceptâ intentione usque ad consummationem peccati notabile tempus intercesserit , hanc moram confiteri debet , quia est circumstantia notabiliter aggravans , et sæpè efficiens ut peccatum unum æquivaleat pluribus .

ARTICULUS II.

De Distinctione numericā malitiarum in uno et eodem actu peccaminoso.

CONCLUSIO.

Probabilissimum est in uno actu peccaminoso tot esse malitias, quot violantur obligationes numero distinctae, et ut tales cognitae.

Prob. Quia sicut unus et idem actus qui versatur circa plura objecta specie morali diversa, habet plures malitias specie, et consequenter numero diversas, ut diximus; sic etiam unus et idem actus, si versetur circa plura objecta diversa numero, violando scilicet diversas numero obligationes, habebit solūm malitias solo numero diversas.

Probatur insuper conclusio, et amplius declaratur exemplis:

1.º Enim conjugatus qui cum alterā uxore adulterium committit, uno tantū actu duplē in justitiæ malitiam contrahit, unam scilicet contra propriam uxorem, alteram verò contra maritum alterius; sunt enim obligationes et jura numero distincta; similiter, qui pravo suo exemplo, v. g., suā ebrietate, proximum inducit ad simile peccatum, duplē malitiam contrahit, unam suā ebrietatis, alteram alienā, seu inductionis et cooperationis ad illam.

2.º Qui uno actu tres homines occidit, qui unā detractione tres homines lædit, unā contumeliā tres offendit, uno scandalō tres ad peccatum inducit; ille tres malitias numero diversas, homicidii, detractionis, contumeliæ et

scandali contrahit; idem dicendum de actu interno voluntatis tres occidendi, de tribus detrahendi; item de peccato omissionis, ut si uno actu voluntatis velit tria præscripta jejunia prætermittere, in hâc unâ voluntate triplex erit numero malitia in confessione explicanda.

Dixi in conclusione 1.º, *probabilissimum esse in uno actu plures reperiri malitias solo numero diversas*, quia hoc non est omnino certum, nec desunt Theologi qui id negent, quorum tamen opinio, in ordine ad proximam et obligationem confitendi, in idem recidit; fatentur enim hi Doctores in exemplis pro nostrâ conclusione allatis, has circumstantias esse explicandas et declarandas Confessario, non quod multiplicent numerum malitiarum, ut cum priori opinione dicebamus; sed quia vel sentiunt circumstantias aggravantes esse aperiendas, vel quia sentiunt has non esse propriè circumstantias, sed pertinere ad ipsam actûs substantiam, ideoque sine illis actum ipsum non posse sufficienter in confessione declarari.

Dixi 2.º, *multiplicari numero malitias in uno et eodem actu*, quandò violantur obligationes numero distinctæ; quia quamvis actus respiciat plura physicè objecta, si tamen violetur una numero obligatio, tunc una erit tantum malitia, v. g., si quis domum in quâ sunt multa cubicula velit comburere, bibliothecam multis libris conflatam deprædari, magnum gregem animalium, vel ingentem frumenti acervum furari. Similiter qui uno furto subripuit aliquis pecuniam, equum et vestes simul, unam tantum malitiam contraxit, quia unicum jus et unam numero obligationem violavit.

Dixi 3.º, quando^r violantur obligationes cognitae ut numero distinctae; quemadmodum enim si malitia actus invincibiliter ignoretur, tunc non est peccatum, ut diximus; ita, si habeat actus duplēcēm malitiām, et una tantūm cognoscatur, unicam contrahet malitiām.

Quæres an unus et idem actus, quando^r plures habet malitiās, dici possit multiplex peccatum.

Resp. multis ita videri, et satis communiter sic loquuntur Theologi; propriè tamen et rigorosè loquendo, non videtur ita dicendum, quia, ut Dialectici et Theologi communiter tradunt, ad multiplicationem nominum substantivorum non sufficit multiplicatio formæ, sed requiritur multiplicatio subjecti; sicut enim multæ albedines in uno subjecto non faciunt multa alba, ita etiam multæ malitiæ in uno actu non faciunt formaliter multa peccata, sed unum peccatum continens multas malitiās.

CAPUT VI.

De variis Peccatorum Divisionibus.

PECCATUM in genere dividitur in *originale*, quod communi primi parentis voluntate contrahitur; et in *personale*, quod propriâ peccantis committitur voluntate.

Peccatum personale aliud est *actuale*, aliud *habituale*; *actuale* est actus vel omissio actus legi difformis; peccatum *habituale* dupli sensu potest accipi: 1.º latè et impropriè, pro statu peccati; undè homo denominatur peccator,

quamvis nec actu peccet, nec fortè peccandi consuetudinem habeat. Hunc autem peccati statum consistere vulgo docent in ipsâ maculâ quam post se relinquit actus peccati, quæque animæ inhæret, et est deformitas resultans ex peccato, physicè quidem præterito, sed moraliter perseverante; 2.º strictè et propriè pro habitu peccati: est autem habitus peccandi, interna quædam facilitas seu consuetudo ex repetitis actibus peccaminosis contracta.

Actuale peccatum vel est *mortale* vel *veniale*; utrumque 1.º vel corde, vel ore, vel opere perficitur; 2.º oritur aut ex malitiâ, aut ex infirmitate, aut ex ignorantia; 3.º aliud est commissionis, aliud omissionis; 4.º aliud est carnale, aliud spirituale; 5.º aliud contra Deum, aliud contra proximum, aliud contra seipsum; 6.º denique aliud est capitale, aliud non capitale.

De habituali peccato nihil hic occurrit dicendum; quia autem de mortali et veniali peccato jam disseruimus, de cæteris peccati speciebus agendum superest.

ARTICULUS PRIMUS.

De Peccato originali.

Circa peccatum originis quinque paragraphi proponuntur, breviter pro instituto nostro discutiendi: 1.º an existat; 2.º in quo præcisè posita sit ejus natura; 3.º quomodo ab Adam ad posteros traducatur; 4.º an omnes homines peccati hujus consciï nascantur; 5.º quinam sint illius effectus.

§ I.

De existentiā Peccati originalis.

Existere peccatum originis negārunt olim Pelagiani, atque etiamnūm inficiantur Anabaptistæ et Sociniani, contra quos capitale istud Religionis nostræ dogma probandum est.

CONCLUSIO.

Fide certa est originalis Peccati existentia.

Prob. 1.º Ex Script. Job. cap. 14, ¶. 4 : Quis potest facere mundum de immundo conceptum semine? nonne tu qui solus es? Seu ut legunt LXX Interpretes : *Nemo mundus à sorde, nec infans, etc.* Undè sic : existere peccatum originis, est homines immunditiâ et sorde peccati maculatos nasci : atqui ex hoc textu patet homines immunditiâ peccati nasci maculatos; eā scilicet immunditiâ quam solus Deus abstergere potest; sed talis immunditia non potest esse merè corporea, ut volunt adversarii, cùm ab eā mundare queant homines; ergo verè spiritalis est, seu ipsum peccatum; ergo, etc.

Psal. 50, ¶. 7 : Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, inquit David, et in peccatis concepit me mater mea. Hebraicè legitur : *Ecce in peccato et in iniquitate.* Quodnam autem est istud peccatum, in quo se conceptum profitetur Psaltes, nisi peccatum originale? etenim, ut ait S. Augustinus in hunc locum, *nunquid David de adulterio natus erat? Nonne de Jesse, viro justo, et conjuge ipsius? Quid est quòd se dicit in iniquitate conceptum, nisi quia trahitur iniqitas ex Adam?*

Ad Rom. 5, ¶. 12 : *Per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit, et per peccatum mors, et ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccaverunt.* Ibi adstruit Apostolus existentiam peccati quod omnes homines infecit, et morti obnoxios reddidit : atqui peccatum istud, ipsum est originale peccatum, non actuale ; namque peccatum actuale non reperitur in infantibus ; sed peccatum de quo loquitur Apostolus, est in infantibus ; etenim eos manifestè comprehendit, tum his verbis, *In quo omnes peccaverunt*, tum quia clarè supponit in iis reperiiri peccatum qui morti obnoxii sunt, cùm mors per illud intraverit : atqui ipsi infantes ante quodlibet actuale peccatum morti sunt obnoxii ; ergo et ipsi peccati originalis rei sunt, quod in omnes homines non imitatione solùm, ut volunt Pelagiani, cùm infantes imitationis sint incapaces, sed propagatione transiit.

Prob. 2. Ex constantissimā omnium SS. PP. traditione; S. Justin. Dial. cum Tryphone, dicit Christum baptizatum fuisse, generis humani causā, quod per Adam, inquit, in mortem et fraudem seductionemque serpentis conciderat. Ibi docet per Adam concidisse seu peccasse genus humanum; ergo, etc.

S. Iren. lib. 3 contra Hæreses, cap. 18, n. 1.º, ait Christum nobis salutem præstisset, *ut quod perdideramus, inquit, in Adam... hoc in Christo Jesu recipemus.* Salutem igitur quam in Christo consequimur, perdidimus in Adam : atqui istud fieri non potest quin commune nobis fuerit Adami peccatum ; ergo, etc.

Tertull. lib. 1 de Testim. animæ, cap. 3 : *Homo à primordio in mortem datus, exinde*

totum genus de suo semine infectum , suæ etiam damnationis traducem fecit.

Orig. Hom. 12 in Levit. *Omnis , inquit , qui ingreditur hunc mundum , in quoddam contaminatione effici dicitur , propter quod et Scriptura dicit : « nemo mundus à sorde , nec si unius diei fuerit vita ejus. » Nihil expressius desiderari potest.*

A cæteris referendis supersedemus , quos omnes à Pelagii temporibus dogma nostrum defendisse fatentur adversarii.

Prob. 3.º *Auctoritate Conciliorum , quorum omnium ex uno Tridentino fidem accipiamus , Sess. 5 , can. 2 : Si quis Adæ prævaricationem sibi soli et non ejus propagini asserit nocuisse..., anathema sit.*

Prob. 4.º *Ex pluribus fidei nostræ dogmatibus , quæ cum peccati originalis existentiâ sunt intimè connexa ; v. g. , fide credimus Christum esse salvatorem omnium , ipsorumque infantium ; item , omnibus ipsis infantibus necessarium esse baptisma ad salutem consequendam , etc. : atqui hæc generalem invictè probant originalis peccati diffusionem ; ergo , etc.*

Objiciunt Deistæ : Dogma de peccato originali impium est , barbarum , notioni justitiae divinæ contrarium. Repugnat enim ut pro unico primi parentis crimine , tot insontes , absque ullâ propriâ culpâ , tam severè plectantur et æternis devoveantur suppliciis.

Resp. 1.º Hùc recurrit responsio hæc generalis , quæ etiam pro cæteris mysteriis afferri solet : Non sunt deneganda clara , propter ea quæ obscura sunt. Nempe pessimus est ratiocinandi modus , ex eo quòd mysteria Religionis nostræ

supra humanum conceptum posita sint, ea tanquam absurdia respuere. Melius ille et prudenter agit qui, cum optimè sciat se mysteriorum veritatem aut falsitatem solâ ratione attingere non posse, motiva credibilitatis ritè perpendit; quibus comprobatis, concludit certissimè vera esse quæ Deus ipse revelavit.

Resp. 2.º Objectio proposita falsâ innititur suppositione. Supponit enim de fide esse homines absque ullâ aliâ culpâ, et præcisè ob reatum peccati originalis, æternis suppliciis addici, quod nunquàm definivit Ecclesia. Tenet quidem Ecclesia Catholica, inquit sacra Facultas Parisiensis, in Determinatione contra librum gallicè inscriptum, Emile; tenet Ecclesia Catholica tanquam dogma fidei omnes homines... nasci peccato originali coquinatos et filios iræ. At liberam facit Ecclesia Catholica potestatē sentiendi cum S. Thomâ neminem propter solum originale peccatum plecti poenâ sensus positivâ, sed tantum privari intuitivâ Dei visione, quæ beneficium est gratuitum, supernaturale, et creaturæ rationali prorsùs indebitum. In quo ne umbram quidem injustitiae et tyrannidis excogitabit vel depravata Deistarum ratio. Imò si exstitere Doctores qui cum S. Augustino existimârunt infantes sine Baptismo decedentes poenâ sensus esse afficiendos, censuerunt isti cum eodem S. Doctore ejusmodi infantes in damnatione omnium levissimâ futuros. Quæ qualis et quanta erit, prosequitur S. Aug., quamvis definire non possim, non tamen audeo dicere quod eis ut nulli essent, quam ut ibi essent, melius expediret.

§ II.

In quo sita sit natura Peccati originalis.

A Protestantibus hic dissident Theologi, qui et inter se multum dissentunt.

Communior apud Protestantes opinio docet originale peccatum formaliter esse concupiscentiam, seu habitualem illam propensionem quā ad peccandum trahimur; quam propensionem, etsi minimè liberam, volunt esse propriè peccatum. Refellitur hæc sententia, 1.º quia per Baptismum tollitur id omne quod peccatum est: atqui tamen non tollitur concupiscentia; ergo concupiscentia non est formaliter originale peccatum; 2.º ex Apost. ad Rom. cap. 8, ¶. 1: *Nihil... damnationis est iis qui sunt in Christo Jesu*: atqui tamen iis inest concupiscentia; ergo concupiscentia ipsa nihil damnationis habet; ergo non est peccatum originale, quod damnatione dignum est.

Tres inter alias referemus Catholicorum opiniones. 1.^a Est Alberti Pighii et Catharini, qui peccatum originale reponunt in merâ imputazione *extrinsecâ*, absque ullâ labe interius animam afficiente. Hæc autem opinio non cohærere videtur definitioni Conc. Trid., quod declarat, Sess. 5, peccatum originale, *unicuique proprium esse*, per Baptismum non tantum radi, aut *non imputari*, sed etiam *tollî* sive *deleri*, *totum id quod veram et propriam peccati rationem habet*.

2.^a Docet peccatum originale nihil aliud esse formaliter quām ipsum Adæ peccatum, prout singulis hominibus in eo moraliter contentis, verè, propriè et *intrinsecè* est communicatum. Ut clariùs intelligatur hæc sententia, notandum

est in originali peccato, sicut in peccatis nostris actualibus, duo considerari posse: 1.º actum illum quo Adam, ut caput morale generis humani, transgressus est Dei legem; 2.º habitualem illam maculam, quæ actualem Adæ transgressionem subsecuta est; quæ macula status est deordinationis ex actu physicè præterito permanens in homine, donec ipsi à Deo condonetur. Porrò transiens illa et actualis divinæ legis transgressio ab Adam solo physicè elicita est, à nobis moraliter duntaxat, et ideo de eâ h̄ic quæstio non instituitur: habitualis verò macula ex præcedenti actu proveniens, eadem est physicè in nobis, quæ fuit in Adamo; et in eâ, juxta sententiæ hujus fautores, consistit peccatum originale, quod verè habituale est.

3.ª Statuit peccati originalis essentiam sitam esse in jacturâ justitiæ originalis, per peccatum Adami illatâ. Videlicet, in peccato originali duo distinguunt hujus sententiæ, sicut et præcedentis propugnatores: 1.º actualem inobedientiam Adami, quæ nostra fuit moraliter; et 2.º maculam habitualem animæ quæ omnes homines peccatores efficit. Porrò, inquiunt, nihil aliud concipi potest quod permanenter inhæreat animæ post actum præteritum, et illam inquiet, quām privatio justitiæ seu gratiæ sanctificantis, quæ est animæ decor. Ita S. Anselmus et plures alii. Vide *Leclerc de Beauberon*, Tract. de Homine lapso, pag. 91.

Totum ergo discrimen quod reperire est inter duas mox expositas opiniones, in eo consistit quod prior velit maculam illam animæ adhærentem, esse aliquid positivum; posterior autem quiddam negativum seu privativum esse affirmet.

§ III.

Quomodo Peccatum Adami in posteros transfundatur.

Ad impenetrabilis hujus mysterii expositio-
nem, varii varia excogitarunt systemata, quæ
indigitare solùm nobis sufficiet.

Prima sententia eorum est qui docent ideò
peccatum originale traduci, quia infunditur
anima in corpus vitiatum, undè et ipsa ex na-
turâ rei inquinatur, ut liquor in vase vitiato
corruptitur; sicut ipsa anima, si corpori vul-
nerato, vel flammis ardentibus conjungeretur,
statim doleret.

Secunda tenet per libidinem seu concupis-
centiam seminali generationi naturaliter ad-
junctam, transfundi peccatum originale. Hanc
sententiam post Lutherum et Calvinum acriter
defendit Jansenius Ippensis.

Tertia eorum est qui in omnibus Adæ pos-
teris interpretativam admittunt voluntatem, vi
cujus censentur causam suam Adamo in malum
æquè ac in bonum agendam commisisse; ita ut
si tunc exstitissent omnes, vel similiter pactum
à Deo cum Adamo initum transgressuri, vel
omnibus ejusdem pacti conditionibus libenter
consensi fuissent.

Quarta generalem originalis peccati trans-
fusionem repetit ex aliquâ Dei constitutione, per
quam Adamus morale omnium caput institutus
fuerit, ita ut in ejus voluntate, posteriorum
omnium voluntas constitueretur et fortuna,
undè velut omnium nomine præceptum Dei vel
servaret, vel pro libito transgrederetur. Alii
autem volunt constitutionem hanc consequen-

ter ad pactum aliquod cum Adamo initum, à Deo latam fuisse; alii tale pactum ut meram fabulam rejiciunt, docentque ex solâ supremâ Dei voluntate fuisse institutum.

Jam verò si quæratur à nobis ut quæ veritati magis consona sit sententia, definiamus; respondemus cum S. Augustino, lib. 5 contra Julianum, cap. 4: *Quid horum sit verum, libenterius disco quam dico, ne audeam dicere quod nescio.*

§ IV.

An omnes originalis Peccati nascantur consciū.

Duplex h̄ic controversiæ punctum: primum Catholicos dividit à Protestantibus, qui volunt peccatum originale vel non communicari, vel saltem nullatenūs imputari filiis fidelium; secundum inter Catholicos agitatur, utrū B. Virgo originali labe fuerit infecta.

CONCLUSIO PRIMA.

*Filiī fidelium non secūs ac alii contrahunt origi-
nale peccatum, quod ipsis sicut et cæteris im-
putatur, donec per Baptisma fuerit remissum.*

Prob. 1.º Quia quæcunque adduximus momenta ad probandam peccati originalis existentiam, generalem illius demonstrant transfusio- nem in omnes qui naturali generationis viâ descendunt ab Adam, nisi ii speciali privilegio à lege pro omnibus constitutâ eximantur; nullibi autem excipiuntur filii fidelium. Enim verò David et S. Paulus filii fidelium erant; uterque tamen in peccato conceptus est; ambo utique erant *naturd filii iræ sicut et cæteri*; ergo, etc.

Prob. 2.º Ex omnibus argumentis quibus in

Tractatu de Baptismo, absolutam et generalē illius necessitatem probavimus.

Quod spectat secundam quam proposuimus quæstionem, utrūm scilicet B. Virgo originali labe fuerit infecta, notandum est statum hujus controversiæ non esse an B. Virgo Maria in nativitate et ante nativitatem fuerit sanctificata. Cùm enim hâc prærogativâ insignitus fuerit S. Joannes Baptista, et, ut quibusdam placet Jermias Propheta, vel etiam fortè S. Joseph, ut alii conjecturâ augurantur, dubium non est quin eadem prærogativa Mariæ, propter honorem Domini, fuerit concessa. Quæritur itaque utrūm primo instanti suæ conceptionis, seu quo ejus corpori mens fuerit conjuncta, beata Virgo à labe originali fuerit immunis.

C O N C L U S I O II.

Beatissima Virgo sine labe concepta fuit, sed ex gratuito et sibi indebito privilegio.

Conclusio non est *de fide*, cùm nulla sit hâc de re Ecclesiæ definitio, imò et Sixtus IV prohibuerit sub poenâ excommunicationis ne contrariæ opinioni hæreseos nota affigeretur. Verum, inquit Bossuetius, *après les articles de foi, je ne vois guère de chose plus assurée.*
I. Sermon sur la Conception de la Ste Vierge.

Prob. Etenim illa sententia tenenda est, quæ nec Scripturæ nec Traditioni repugnat, in quam valdè propendet Ecclesia, et quæ validis confirmatur theologicis argumentis : atqui talis est sententia quam propugnamus; ergo, etc. Tota difficultas est in minori, quæ probanda est per partes.

Probatur itaque 1.ª pars, scilicet quòd hæc opinio nec Scripturæ nec Traditioni repugnet.

1.º Quidem non Scripturæ : licet enim nos edoceat Scriptura legem à Deo positam esse , vi cuius omnes qui ex Adamo naturaliter generantur , rei sint peccati originalis , nemo tamen negat multa in sacris Codicibus asseri , quæ aliquam tamen restrictionem admittunt ; Deus enim qui per SS. Scripturas nobis loquitur , sese accommodat hominum consueto loquendi modo , juxta quem id fieri generaliter dicitur , quod communiter fieri solet , licet aliquandò Deus ordini rerum consueto derogare possit : porrò huic communi legi de peccato originali , hic certè , si unquam , derogandi locus fuit , ob triplicem rationem : 1. propter honorem Dei , ut infrà evolvemus ; 2. propter dignitatem B. Virginis : nam , ut observat Bossuetius , loco suprà citato , ibi tantùm periculosum est legi generali exceptionem apponere , ubi timendi locus est ne , propter rationis paritatem et conditionis æqualitatem , ad alios exceptio extendatur : porrò hic nil tale timendum est ; quis enim Mariæ comparari potest ? quæ ob maternitatem divinam nec primam similem habere visa est , nec habere sequentem , S. Bernardus . Serm. in Assumpt. 3. Propter legitimam inductionem ; namque , pergit Præsul doctissimus , *si nous remarquons (en Marie) une dispense presque générale de toutes les lois , si nous y voyons un enfantement sans douleur , une chair sans fragilité , des sens sans rebellion , une vie sans tache , une mort sans peine ;..... si lorsqu'elle conçut , la nature étonnée et confuse crut que toutes ses lois allaient être à jamais abolies ;..... qui pourra croire qu'il n'y ait rien eu de surnaturel dans la conception de cette Princesse , et*

que ce soit le seul endroit de sa vie qui ne soit marqué de quelque insigne miracle?

2.º Nec magis hæc opinio Traditioni repugnat. Nedum enim ipsi Traditio aduersetur, è contrâ non pauca in eâ reperiuntur quæ huic nostræ opinioni favent; multi enim SS. Patres asserunt *Mariam semper in luce fuisse*, eam prædicant *immaculatam, totam pulchram, ab omni contagione liberam*. Ita inter alios S. Hieronymus, S. Ambrosius, S. Sophronius. Alii non obscurè ab eâ peccatum originale excludunt: sic VII seculo, S. Ildefonsus, Serm. 2. de Assump. *Caro virginis*, inquit, *ex Adamo assumpta, maculas Adæ non admisit*. VIII seculo, S. Joannes Damascenus, qui ait, Orat. 1. in Nativ. B. Mariæ: *Natura gratiæ fœtum anteverttere minimè ausa est*; et alii plures quorum testimonia referre nimis longum foret.

Probatur 2.ª pars, nempè, in eamdem sententiam Ecclesiam propensiorem esse. Declaravit enim in Concilio Tridentino, *non esse suæ intentionis comprehendere in hoc decreto ubi de peccato originali agitur, beatam et immaculatam Virginem Mariam, Dei genitricem*; jam verò quis adeò temerarius sit ut ipsam comprehendere ausit? Præiverat Concilium Basileense, quod, sessione 36, doctrinam de immaculatâ Conceptione, *tanquam piam et consonam cultui ecclesiastico, fidei catholicæ, rectæ rationi et S. Scripturæ, ab omnibus Catholicis approbandam fore, tenendam et amplectendam*, definit; declaratque nulli de cætero licitum esse *in contrarium prædicare et docere*. Licet autem hæc definitio Concilii oecumenici auctoritatem non habeat, quia tunc ab Eugenio IV abroga-

tum erat Basileense Concilium, magni tamen ponderis esse debet, 1. quia Concilio huic intererant adhuc Patres non pauci eruditione conspicui; 2. quia ipsi summi Pontifices doctrinam hanc solemniter confirmârunt, iteratâ saepius prohibitione, *ne quisquam scriptis et sermonibus etiam privatis, audeat asserere quod B. Virgo in peccato concepta sit*; atque in honorem illius conceptionis majori institutâ solemnitate, cujus celebrationem quibusdam Ecclesiis sub titulo *immaculatae* Conceptionis summi Pontifices fieri concesserunt; 3. quia doctrina nostra à quingentis circiter annis, ex quo lis illa diligentius excussa est, ab innumeris omnium gentium Theologis et Academiis summo cum plausu recepta est, generalibusque statutis obfirmata, adeò ut Academia Parisiensis statuto anni 1496, alumnos suos ad tenendam eamdem doctrinam solemnî juramento astrinxerit.

Probatu 3.ª pars, nempè quod eadem sententia validis confirmetur theologicis argumentis. Etenim illud privilegium B. Mariæ concedendum est, quod Deus potuit et quodammodo debuit Mariæ concedere: atqui tale est privilegium *immaculatae* conceptionis.

1.º Quidem Deus potuit etc.....; quid enim obstaret? an lex peccati originalis adversùs genus humanum generaliter lata? sed quis neget Deum privilegio singulari erga B. Virginem huic legi generali derogare potuisse? an honor ipsius Christi, cui Mariam innocentia æquiparare videremur? at infinito adhuc intervallo filius Dei immaculatam matrem superabit; ille enim naturâ, ista verò gratiâ; ille suâ præcellentia,

ista privilegio ; ille ut redemptor , ista pretio redemptionis , ab omni peccati labe fuit immunis. Quinimò in nostrâ sententiâ major Christo prærogatur honos ; quid enim , ait Bossuetius , loco jam citato , *si nous n'étions tous criminels par notre naissance , ne sauriez-vous que dire pour donner l'avantage au Sauveur ?..... Ne trouvez donc pas mauvais si je tâche de trouver une créature innocente à laquelle je le préfere , afin de faire voir que ce n'est pas votre crime seul qui lui donne la préférence.*

2.º Deus quodammodo debuit privilegium illud Mariæ concedere , seu valdè congruum fuit ut illud ipsi concesserit , sive spectetur fidei analogia , sive maternitas divina , sive dilectio Christi erga matrem suam : 1. analogia fidei ; namque , juxta communem Theologorum doctrinam , non solùm ab omni actuali peccato , sed etiam ab omni concupiscentiæ motu indeliberto B. Maria fuit immunis : quantò minùs ergo contaminari debuit originali peccato , quod longè gravius est , animamque reddit Deo odibilem et inimicam. 2. Maternitas divina ; christianæ enim aures audire refugunt ipsam Dei matrem sub potestate Diaboli aliquandiù extorrisse , Deo exosam , æterno supplicio addictam , ipsumque Dei filium corpus suum ex hâc substantiâ assumpsisse , quæ priùs fuerat peccato inquinata. 3. Dilectio Christi erga Mariam ; ut enim addit illust. Præsul jam laudatus , cùm B. Mariæ id peculiare fuit , ut genuerit filium sibi ab æterno præexistentem , ipse juxta decretum suæ incarnationis , ab æterno Mariam sibi matrem elegit ; ergo ab æterno erga eam affici debuit ut filius erga matrem , ac proindè eam di-

ligere, eamque præparare ut dignum suî habitaculum fieri mereretur : porrò tanta filii Dei erga matrem dilectio, cogitare non sinit quòd ipsam à peccato originali præservare noluerit ; ergo, etc.

Dixi in conclusione, *ex gratuito et sibi in-debito privilegio*; 1.º quia cùm B. Virgo naturali et comuni viâ ab Adamo fuerit procreata, in generali lege adversùs omnes Adæ filios viâ seminali genitos verè continebatur, nec nisi speciali Dei favore ab eâ immunis fieri potuit; 2.º quia aliàs explicari non posset quâ ratione pro B. Mariâ mortuus sit Christus, ejusque salvator et redemptor; dupli enim duntaxat sensu Christus pro aliquo mortuus intelligi potest, quatenùs scilicet mortis suæ merito eum, vel à peccato jam contracto liberavit, vel à peccato ex lege communi contrahendo præservavit.

Obj. S. Bernardus in celebri ad Canonicos Lugdunenses Epistolâ, et S. Thomas, 3 part., quæst. 27, art. 2, docent B. Virginem ex lege communi Adæ peccatum contraxisse; ergo, etc.

Resp. 1.º S. Bernardum Canonicos Lugdunenses potissimum redarguere quòd propriâ auctoritate et inconsultâ Sede Romanâ, Festum in honorem immaculatæ Conceptionis instituisserunt. 2.º S. Thomas in 1. Sent. dist. 44, quæst. 1, art. 3, ad 3.um, sic habet juxta editionem Romanam, jussu Pii V emendatam, Paris., anni 1529, et Venetam anni 1555: *Talis fuit puritas B. Virginis quæ à peccato originali et actuali immunis fuit.* Idem alibi passim legitur; quos textus posteâ corruptos docent et probant eruditi plurimi. Quidquid sit, constans videtur utrumque S. Doctorem in animi præparatione

nostrum fuisse , qui ex Festo Nativitatis B. Mariæ eam in Nativitate sanctam et immaculatam fuisse concludunt ; similiter haud dubiè pro immaculatâ Conceptione stetissent , si Festum ejus in universâ Ecclesiâ , prout nunc fit, celebrari conspexissent.

§ V.

Qui sint Peccati originalis effectus ?

Peccati originalis effectus poenæ sunt quibus, tum quoad corpus, tum quoad animam , sive in hâc mortali vitâ , sive in futurâ , premuntur homines.

Animæ poenas tres recensemus , scilicet : privationem justitiæ originalis , ignorantiam et concupiscentiam.

Corporis poenæ sunt , morbi , mors , et cæteræ miseriæ è quibus coalescit *jugum illud grave* , quod est *super filios Adam à die exitus de ventre matris eorum* ; Eccli. cap. 40, ¶. 1.

Quæ alteram vitam spectant poenæ , eæ sunt poena damni et poena sensûs. De istis solùm hîc movetur quæstio.

Quæres itaque 1.º an fide constet parvulos sine Baptismo decedentes æternâ vitâ privari.

Resp. affirmativè : Patetque , 1.º ex Script. Joannis 3 , ¶. 5 : *Nisi quis renatus fuerit ex aquâ et Spiritu Sancto , non potest introire in regnum Dei* : prorsùs autem fictitia est distinc-
tio quam regnum cœlorum inter et vitam æternam commenti sunt Pelagiani ; ergo , etc. ; 2.º ex SS. PP. adversùs Pelagianos ; 3.º ex Concilio generali Florentino , Sess. ult. , ubi definitur *illorum animas , qui in actuali peccato , vel*

solo originali decedunt, mox in infernum descendere, pœnis tamen disparibus puniendas. Item ex Concilio Tridentino, sessione 5, canone 4.

Quæres 2.º quis sit horumce infantium in alterâ vitâ status.

Resp. in hâc re maximè obscurâ multiplicem esse Theologorum opinionem.

Prima eorum est qui infantes sensûs etiam pœnâ cruciari contendunt; ita Sylvius, Petavius, *Lherminier*, etc.

Secunda parvulos pœnâ sensûs torqueri negat, sed eos de amissâ beatitudine, seu visione Dei (quæ pœna est damni) verè tristari et dolere credit; ita Bellarminus et innumeri alii.

Tertia docet eos nullum prorsùs dolorem etiam ex amissâ Dei visione percipere; ita S. Thomas in 2. Sent., dist. 33, quæst. 1, art. 1; Magister sententiarum, Gonetus, etc.

Quarta, quæ cæteris lenior est, parvulos ab omni dolore et tristitiâ non solùm eximit, sed et ipsis naturalem concedit beatitudinem, in naturali Dei cognitione et amore fundatam; ita Catharinus, et Cardinalis Cœlestinus Sfondratius. Hæc posterior sententia apertè contradicit Concilio Florentino citato et S. Aug. lib. de Orig. anim. cap. 9: *Non baptizatis parvulis, inquit S. Doctor, nemo promittat inter damnationem regnumque cœlorum, quietis vel felicitatis cuiuslibet atque ubilibet..... quasi medium locum. Hoc enim eis etiam hæresis pelagiana promisit.*

Quæ autem ex tribus prioribus ut vera sit præeligenda, certò definiri non potest, neque ex Scripturis, quæ de statu puerorum tacent,

neque ex SS. Patribus, quorum alii aliter sentiunt.

ARTICULUS II.

De Peccatis cordis, oris et operis, et præsertim de Delectatione morosâ.

Certum est 1.º quædam esse peccata cordis, quædam oris, quædam operis. Ratio est manifesta, quia, ut ait S. Hieronymus, aut cogitatione, aut sermone, aut opere peccamus.

Certum est 2.º divisionem hanc triplici modo posse intelligi :

1. Ita ut sit solùm distinctio in diversos gradus unius et ejusdem, tum specie, tum numero, peccati ; quatenus nempè quædam peccata inchoantur cogitatione et affectione cordis, ulterius verò incrementum capiunt oris sermone, ac tandem opere complentur et consummantur : sic, v. g., aliquis mortem alterius meditatur et intendit, deinde verbis etiam ipsi comminatur, ac tandem illum occidit. Cùm autem hi tres gradus, nisi interveniat moralis interruptio, unum numero peccatum constituant ; hæc divisio non est propriè divisio peccati, quasi in distincta peccata, sed est consideratio unius ejusdemque peccati secundùm diversos ejus gradus et status.

2. Intelligi potest ita ut sit divisio in diversa numero peccata intra eamdem speciem, quatenus, scilicet, peccata quæ ex naturâ suâ solent opere consummari, ex intentione peccantis aliquandò determinantur ut sistant in solo corde vel ore, aliquandò verò ut ad opus etiam progressantur, v. g., quandò quis vult interius

consentire homicidio , quod tamen nullo modo vult verbis exprimere , nec opere adimplere ; vel quando vult solùm verba ad homicidium inducentia proferre , non tamen homicidium patrare ; vel deniquè quando vult exsequi et consummare peccatum. Cùm autem hæc tria peccata sint ejusdem speciei , et solo numero differant , erit in isto sensu prædicta divisio in diversa numero peccata.

3. Deniquè intelligi potest ut sit divisio in peccata specie diversa , quatenùs nempè peccata operis dicuntur ea quæ ex naturâ suâ tendunt ad opus externum , et in eo perficiuntur ac consummantur , v. g. , furtum , homicidium , etc. Peccata autem oris dicuntur quæ ex naturâ suâ postulant consummari in ore , neque ad ulteriore terminum tendunt , v. g. , detractio , contumelia , mendacium. Deniquè peccata cordis dicuntur ea quæ ex genere suo talia sunt ut perficiantur et consummentur in corde , seu in cordis intepctione et affectione , ita ut ad ultimum terminum non tendant , sed sint ex se completa , v. g. , hæresis , odium proximi , ira , invidia , desperatio , judicium temerarium , etc.

Superest itaque solùm difficultas de delectatione morosâ , de quâ nobis quatuor expendenda sunt : 1.º quid sit ; 2.º an sit peccatum ; 3.º an specificetur ab objecto prout in se est ; 4.º utrùm ad illud peccatum sufficiat consensus indirectus vel interpretativus.

§ I.

Quid sit Delectatio morosa.

Notandum ex imaginatione vel cogitatione

alicujus objecti delectabilis, excitari naturaliter in voluntate et appetitu sensitivo, vel desiderium illud assequendi, vel simplicem complacentiam in ejus suavitate et jucunditate cogitatâ et repræsentatâ perindè ac si objectum esset præsens. Similiter, ex cogitatione vel imaginatione objecti displicantis excitatur naturaliter in voluntate et appetitu sensitivo, vel desiderium illud tollendi et fugiendi, vel simplex de illo displicantia.

Peccatum morosæ delectationis rectè definitur, *Simplex et morosa, seu libera complacencia in ipsa re mala cogitata et repræsentata ut præsente, sine ullo desiderio illam assequendi*: v. g., cùm quis interiùs delectatur et sibi complacet in cogitandâ morte inimici vel aliquâ re turpi, sine ullo desiderio illam assequendi. Quod autem diximus de complacentiâ in re malâ, dicendum quoque est de displicantia in re bonâ: v. g., cùm quis interiùs tristatur, et sibi displicet in cogitando bono proximi, vel quia ipsius est bonum, quod pertinet ad odium; vel quia eo putat suum bonum imminui, quod pertinet ad invidiam; idque facit sine ullo desiderio tollendi vel minuendi bonum illud proximi. Verùm ulteriùs est explicanda defini-tio tradita.

Dicitur itaque 1.º, *complacentia morosa*, non quidem à morâ temporis, sed à morâ voluntatis liberæ, quia scilicet, positâ advertentiâ ad malitiam et turpitudinem delectationis hujusmodi, eam tamen voluntas non repellit, sed ei liberè immoratur, quantumvis brevissimo tempore, et in eâ conquiescit non intendendo ulteriùs procedere ad opus consummatum.

Dicitur 2.º, *complacentia in ipsā re mala cogitatā*; quippe delectatio seu simplex complacentia (idemque cum proportione dici debet de displicentiā), tripliciter versari potest circa cogitationem rei malæ: 1. ita ut non sit de re ipsā malā cogitatā, sed de rei malæ cogitatione, quatenus, v. g., illa cogitatio est utilis ad docendum, concionandum, etc., sicut, inquit S. Thomas, aliquis cogitat de peccatis, de eis disputando et conferendo, et in veritate hujus cogitationis delectatur: tunc autem illa delectatio non est per se peccatum, ut patet.

2. Complacentia ita versari potest circa cogitationem rei malæ, ut delectatio sit tantummodo quo res mala peracta est, aut peragi potest, v. g., quia modus ille est mirabilis, novus, insolitus, ridiculus, etc. Sic enim sæpè delectant narrationes vel aspectus bellorum, furorum, insidiarum, fraudum, vel hominis ridiculè cadentis ex equo, quod fieri potest, quamvis res ipsa mala displiceat, et tunc etiam illa delectatio per se non est peccatum, ut patet, quod tamen in obscenis rebus periculosum est.

3. Deniquè complacentia versari potest circa cogitationem rei malæ, ita ut delectatio sit de ipsā re malā cogitatā, quæ affectum moveat et alliciat, ut ait S. Thomas; et haec est delectatio morosa de quā loquimur, et quæ verè peccatum est, ut probabimus infrā.

Signa autem tria sunt quibus cognosci poterit aliquem non de solā cogitatione rei malæ, nec de solo modo delectari, sed de re ipsā malā cogitatā. 1. Si quis non reflectat supra cogitationem, id est si non cogitet se cogitare, signum est delectationem esse de re cogitatā, et non de cogitatione.

cogitatione. 2. Si modus et artificium in rebus piis aut non malis minùs afficiat et delectet quām in rebus inalis, v. g., musica in rebus obscœnis; tunc signum est esse turpem affectum circa res ipsas malas, et non tantūm circa earum modum. 3. Deniquè si non ex bono fine, v. g., studendi, docendi, sed ex pravo vel vano fine, v. g., si turpis affectus, vel vana lectio aut collocutio sint causa cur delectetur aliquis cogitando rem, aut cur moveatur ad permanendum in illâ cogitatione; signum est valdè probabile delectationem esse de re malâ cogitatâ, non autem de illius duntaxat cogitatione vel modo.

Dicitur 3.º, *cogitatâ et repræsentatâ quasi objectum esset præsens*; quia licet objectum sit absens et remotum, nempè vel præteritum vel futurum, tamen per intellectum fit quodammodo præsens, et voluntas circa illud delectatur quasi præsens adisset.

Dicitur 4.º, *sine ullo desiderio illam assequendi*; quia delectatio morosa est simplex et morosa complacentia, ulteriùs non tendens; undè est peccatum distinctum à desiderio.

§ II.

Quale peccatum sit morosa Delectatio.

Certum est 1.º ante rationis advertentiam et consensum voluntatis, nullum peccatum esse posse in cogitatione aut imaginatione rei malæ, neque in desiderio aut delectatione appetitûs sensitivi.

Certum est 2.º voluntariam imaginationem vel cogitationem rei malæ ex se non esse malam, cùm Deus et Angeli res malas et turpes cognoscant.

scant, et Theologi laudabiliter de illis cogitent ad studendum, docendum, etc. Erit igitur bona hujusmodi cogitatio, si bonum finem habeat; mala autem mortaliter vel venialiter, si ex fine vel venialiter vel mortaliter malo procedat; v. g., si procedat ex pravo affectu, et ut appetitus sensitivus turpiter moveatur, tunc certè cogitatio erit peccatum mortale; imò in materiâ luxuriæ semper censeri debet grave peccatum, quoties aliquis sine bono fine, necessario vel utili, vult deliberatè imaginari vel cogitare turpia, quia propter sympathiam et connexionem potentiarum animæ, nunquàm sistitur in hujusmodi cogitatione vel imaginatione, sed ex eâ inducuntur turpes motus et affectus, quos nunquàm procurare licet; quandò autem adest bonus finis necessitatis aut utilitatis, talis finis aliò mentem divertit à turpibus; quòd si nihilominùs oriantur ex hujusmodi causâ honestâ, permitti possunt, si non sit periculum consensûs, ut posteà dicam.

Certum est 3.º delectationem de ipsâ cogitatione vel imaginatione rei malæ, aut de illius modo, non esse ex se malam, sicut nec ipsam cogitationem, ut jam dixi; quamvis in certis quibusdam objectis non facile sit ibi sistere, et sit valdè periculosum ne transitus fiat à delectatione de ipsâ cogitatione vel de modo, ad delectationem de ipsâ re malâ cogitatâ, quod dignosci poterit ex regulis et indiciis suprà relatís. Specialiter verò in materiâ luxuriæ censeri debet peccasse mortaliter, qui sine aliquâ vel necessitate vel utilitate delectationem percipit in istâ cogitatione vel imaginatione turpium, quantumvis sibi videatur per mentem separare

delectationem modi cogitationis , à delectatione rei malæ.

Certum est 4.º desiderium deliberatum asse-
quendi vel exsequendi rem mortaliter malam
cogitatam , habere eamdem gravitatem malitiæ
mortalis , quam habet ipsa res mala cogitata ,
vel ipsum opus externum in quod fertur , ut
patet ex Matth. 5, ¶. 28 : *Qui viderit mulierem
ad concupiscendam eam , jam mœchatus est
eam in corde suo.* Superest igitur solùm ex-
aminandum , an simplex cogitatio morosa de re
malâ mortaliter cogitatâ quasi præsens esset , sit
peccatum mortale.

CONCLUSIO.

*Delectatio morosa de objecto repræsentato ut
mortaliter malo , est mortaliter mala.*

Prob. conclusio 1.º ex Script. Proverb. 15,
¶. 26 : *Abominatio Domini cogitationes malæ ;*
Sap. 1, ¶. 3 : *Perversæ enim cogitationes sepa-
rant à Deo ;* Osee 9, ¶. 10 : *Facti sunt abo-
minabiles sicut ea quæ dilexerunt.*

Prob. 2.º Ex SS. Patribus. S. Aug. lib. 12.
de Trinitate , cap. 12 : *Totus (homo) damna-
bitur , nisi hæc quæ sine voluntate operandi ,
sed tamen cum voluntate animum talibus oblec-
tandi , solius cogitationis sentiuntur esse pec-
cata , per mediatoris gratiam remittantur.* Idem
apertè testatur S. Gregorius, lib. Pastoralis, part.
1 , cap 11 , sub finem : *Ponderosus verò est ,
qui turpitudinem non exercet opere , sed tamen
ab hæc cogitatione continuâ sine moderamine
gravatur in mente ; qui nequaquam quidem
usque ad opus nefarium rapitur , sed ejus ani-*

mus voluptate luxuriæ sine ullo repugnationis stimulo delectatur.

Prob. 3.º Ratione quam tradit S. Thomas in quæst. disputat. de Veritate , quæst. 15 , art. 4 : quia delectatio alicujus operationis , et ipsa operatio , ad idem genus peccati reducuntur , sicut operatio virtutis et delectatio in eâdem virtute , reducuntur ad eamdem virtutem : sed ipse actus , v. g. , fornicationis , est in genere peccati mortalis ; ergo delectatio in cogitatione de fornicatione est similiter mortalis .

Ita S. Thomas. Undè rectè infertur nostra conclusio generalis , scilicet , delectationem mortosam de objecto repræsentato ut mortaliter malo , esse mortaliter malam , sicut et operatio nem vel desiderium circa idem objectum .

Colliges 1.º ex doctrinâ traditâ , illum peccare mortaliter qui deliberatè delectatur in re aliquâ quæ ab intellectu repræsentatur ut mortaliter mala , sive secundùm se et reipsâ talis sit , sive non .

Sic 1. in materiâ superbiæ , diabolus , ut communiter tradunt Theologi , peccavit mortaliter se delectando in consideratione propriæ excellentiæ usque ad æqualitatem Dei .

Sic 2. in materiâ odii Dei vel proximi , peccaret mortaliter qui delectaretur de peccato cogitato ut est malum ipsius Dei , vel de malo proximi cogitato ut est ipsius grave malum .

Sic 3. in materiâ invidiæ , mortaliter peccaret qui de malo gravi proximi delectaretur , quia bonum illius cogitatur ut proprii boni imminutivum .

Sic 4. in materiâ crudelitatis et sævitiæ , peccatum esset mortale , si quis delectaretur in

cogitandis alicujus hominis vulneribus aut tormentis modum excedentibus.

Sic 5. in materiâ inobedientiæ , peccaret mortaliter qui delectaretur de transgressione alicujus præcepti cogitatâ ut est contra Superioris voluntatem in re gravi , vel in ipsius contemptu.

Sic 6. in materiâ luxuriæ , omnis delectatio voluntaria de objecto turpi est peccatum mortale , in personis præsertim non conjugatis , quâcunque præcisione vel suppositione factâ , etiam matrimonii : exemplum est in viduâ se delectante de cogitatâ copulâ præteriti matrimonii , vel sponsis se delectantibus de copulâ cogitatâ futuri matrimonii , vel in eo qui se delectaret de copulâ cum feminâ , si esset uxor , vel si talis copula esset licita ; quamvis enim delectationes illæ sint de objecto lictio secundùm se , et spectato ut præterito vel futuro vel possibili , non sunt tamen de objecto licto , quatenus cogitato ut præsente et carnaliter delectabili , seu per se apto ad excitandam corporis commotionem , et initium quoddam consummationis peccati carnalis ; et ideo sunt de objecto mortaliter malo , præsertim in personis non conjugatis .

Dixi , præsertim in personis non conjugatis , quia Doctores satis communiter sentiunt conjugem se delectantem , in absentiâ alterius conjugis , de actu matrimonii cogitato ut præsenti , non peccare mortaliter , per se loquendo , secluso periculo pollutionis ; eò quod , inquiunt , ratione matrimonii habent conjugati dominium in corpus alterius . Verum alii Doctores contrarium melius sentiunt ; imò omnes consentiunt illam delectationem habere aliquam inordinationem ; undè ,

inquit Cajetanus , est peccatum veniale , cùm nec necessitas nec pietas talem mentis occupationem permittunt. Quapropter id personis etiam conjugatis est omnino dissuadendum.

Sic 7. in quacunque materiâ intrinsecè malâ et jure naturæ prohibitâ , peccatum erit omnis delectatio de tali objecto intrinsecè malo cogitato ut præsenti , sicut diximus in materiâ luxuriæ , idque etiam factâ quacunque præcisione vel suppositione. Ratio est , 1.º quia fieri non potest præcilio malitiæ ab objecto intrinsecè et essentialiter malo , id enim omnino repugnat. 2.º Quia delectatio morosa de illo objecto ut præsenti , subsistere non potest cum vero et universali odio peccati ; et qui sic delectatur , non potest certè dicere de tali peccato , *Iniquitatem odio habui et abominatus sum* ; licet enim forte non habeat desiderium exsequendi illud peccatum , habet tamen delectationem morosam in re actualiter et essentialiter malâ. 3.º Quia præcilio vel suppositio , quæcunque illa sit , non potest magis tollere malitiam cuiuscunque objecti intrinsecè mali et cogitati ut præsentis , quam ipsius luxuriæ : sed , ut supra vidimus et omnes Theologi nunc sentiunt , præcisions illæ non impediunt peccatum delectationis morosæ in materiâ luxuriæ ; ergo similiter non possunt impedire peccatum delectationis morosæ in quacunque materiâ intrinsecè malâ. Unde verè et mortaliter peccaret qui actu delectaretur de perjurio , idolatriâ , occisione inimici , contumeliis , etc. , etiamsi haberet in intellectu hanc præcisionem , *si non esset offensa Dei*. Item peccaret qui delectaretur de occidendo inimico , si Judex esset , vel

si Deus ipsi daret hanc potestatem ; illa enim delectatio est de objecto præsenti , suppositio verò est de objecto tantùm possibili . Præterea illa delectatio oritur ex pravo affectu vindictæ , qui nunquàm licitus est , quâcunque factâ præcisione . Deniquè idem dicendum de aliis omnibus suppositionibus vel præcisionibus quæ fiunt in materiâ intrinsecè malâ ; illæ enim non tollunt gravem affectum ad peccatum ; quarè Cardinalis Cajetanus eas meritò vocat fatuas et diabolicas tentationes .

Colliges 2.º idem quod de morosâ delectatione , dicendum esse de morosâ displicentiâ , scilicet , eam fore mortalem , quoties ejus objectum , prout repræsentatur ab intellectu , est mortaliter malum , v. g. , quandò quis tristatur de bono Dei vel proximi , ut est ipsorum bonum , quod pertinet ad odium ; vel ut est proprii boni imminutivum , quod pertinet ad invidiam . Item , quandò quis tristatur de bono aliquo opere virtutis , v. g. , auditione Missæ , eleemosynâ , jejunio cogitato , non ut est opus difficile , sed ut est opus religionis , vel misericordiæ , vel temperantiæ , is sine dubio peccat contra has virtutes . Deniquè quandò quis tristatur de obedientiâ quam ipse vel alii præstant Superiori , cui ex contemptu parere nolle , peccat mortaliter contra obedientiam .

Quæres 1.º utrùm peccet ille qui per simpli-
cem complacentiam gaudet de aliquo effectu
bono vel indifferenti qui ex peccato secutus est ,
vel de aliquâ circumstantiâ bonâ aut indifferenti
quæ peccatum comitata est .

Resp. eum non peccare , per se loquendo ;
quamvis enim nunquàm liceat peccatum desi-

derare propter effectum bonum qui ex illo est secuturus, quia non sunt facienda mala ut eveniant bona; licet tamen, per se loquendo, gaudere de bono effectu qui ex peccato secutus est, vel de illâ circumstantiâ bonâ aut indifferenti quæ peccatum comitata est, modò gaudium illud non sit occasio gaudendi de ipso peccato, quod maximè cavendum est.

Sic 1. non peccat qui cum Ecclesiâ delectatur quòd Adami culpa occasio fuerit Incarnationis; 2. non peccat qui delectatur ex eo quòd occasione peccati proprii fuerit correctus, humiliatus et sincerè ad Deum conversus; 3. qui gaudet quòd alteri ablatae fuerint furto pecuniæ quæ ipsi erant occasio peccandi; 4. deniquè qui gaudet quòd, mortuo inimico, ab ejus insidiis deinceps liber sit futurus, modò non gaudeat de morte inimici, quod valdè cavendum est.

Quæres 2.º utrùm simplex delectatio de rebus quæ non sunt intrinsecè malæ, licet sint aliundè præceptæ, censeri debeat peccatum, v. g.: utrùm ille peccet contra præceptum Ecclesiæ, qui die jejunii delectatur cogitando se non jejunare et carnes edere, idque per simplicem complacentiam, sine ullo exsequendi desiderio.

Resp. talem delectationem esse peccatum, quia 1. simplex illa complacentia sæpè est occasio proxima desiderii actûs prohibiti; 2. quia est in hoc inordinatio quæ omnino vitari debet, maximè propter periculum desiderandi actum externum prohibitum, aut omittendi actum præceptum.

§ III.

Utrum Delectatio morosa specificetur ab objecto externo.

Supponendum est desiderium specificari ab objecto externo, ita ut si objectum externum habeat duas malitias specie diversas, desiderium habeat similiter duas illas malitias: sic, v. g., copula cum alterius uxore habet duplificem malitiam, scilicet fornicationis contra castitatem, et adulterii contra justitiam: similiter, desiderium talis copulæ habebit duplificem illam malitiam, ut constat ex Matth. 5, ¶. 28: *Qui viderit mulierem ad concupiscendam eam, jam mœchatus est eam in corde suo.* Hoc posito, difficultas est tantum utrum id quod diximus de desiderio, dicendum similiter sit de delectatione morosâ.

CONCLUSIO.

Probabile videtur multis Theologis peccatum delectationis morosæ non specificari ex objecto externo, prout est à parte rei, sed prout ab intellectu repræsentatur, et est motivum talis delectationis: undè, secundum illos, *delectatio morosa non contrahit omnem speciem malitiæ quæ reperitur in objecto, sed illam tantum quam intellectus repræsentat ut talis delectationis motivum.*

Rationem conclusionis sumunt ex notabili differentiâ desiderii à simplici delectatione; desiderium enim est ex se efficax, et tendit ad actus externi exsecutionem, proindeque respicit objectum sicut se habet exteriùs, quamvis in-

terdūm ratione periculi aut alterius circumstantiæ homo ab execuctione desiderii retrahatur: cùm igitur desiderium respiciat suum objectum sicut exteriùs se habet, sequitur illud contrahere omnes malitiæ species, quæ sunt in objecto exteriori: idque, non obstante quācunque præcisione intellectūs, quia qui vult efficaciter aliquid, vult etiam illa quæ advertit esse illi annexa, et ideo desiderium est semper ejusdem speciei et malitiæ cuius est reipsā opus desideratum, v. g.: desiderium occidendi Sacerdotem est ejusdem speciei et malitiæ ac homicidium ipsum Sacerdotis, quantumcunquè quis habeat intentionem occidendi talem hominem, non prout est Sacerdos, sed prout est homo privatus et inimicus.

Contrà verò delectatio seu simplex complacentia aut displicantia sine desiderio est solūm actus inefficax, nec fertur in objectum ut executioni mandandum, et sicut exteriùs se habet, sed tantūm sicut per cogitationem intellectūs fit veluti præsens: cùm autem intellectus possit cogitatione suā separare unam malitiam ab aliâ, ita ut objectum habens ex se duas malitias, repræsentetur ab intellectu et sit motivum delectationis morosæ quatenùs unam repræsentat malitiam; hinc fieri potest ut delectatio de illo objecto unam solūm habeat malitiam, quia delectatio contrahit tantūm malitias illas secundūm quas objectum fit veluti præsens in intellectu, et quæ sunt delectationis ipsius motiva; ergo delectatio, inquiunt, specificatur ab objecto ut per cognitionem præsens est, desiderium verò ab objecto ut est executioni mandandum:

Colligunt illi Doctores delectationes morosas non esse semper ejusdem speciei cum ipso opere secundum se, sed tantum cum ipso opere ut delectationis motivo: undè probabilius judicant, quandò opus duplēcē habet malitiam, si cogitetur ut præsens, et delectationem solum mo- veat sub unā malitiā, tunc delectationem contrahere hanc solam malitiam; quia licet is qui vult exsecutionem operis contrahat utramque malitiam, eò quod in exsecutione neutra potest ab alterā sejungi; attamen non ita esse putant de eo qui consentit in delectationem morosam; mens enim facilē potest unam malitiæ speciem separare ab alterā, et unam sine alterā cogitare; ac proindè potest voluntas circa unam versari per complacentiam, absque ullo affectu ad alteram: sic, v. g., qui delectatur de occisione inimici in loco sacro, non quatenus ibi facta est, sed quatenus est inimici malum, secundum illos Doctores peccat solum peccato odii, et non sacrilegii. Similiter, qui delectatur de verbis impuris simul et contumeliosis, non ut sunt contumeliosa, sed ut sunt turpia, peccat quidem, inquiunt, contra castitatem, sed non contra justitiam. Si quis tamen delectaretur cogitatione alicujus peccati contra naturam, v. g., pollutionis, consentiunt omnes delectationem illam esse diversæ speciei, etiam in ratione luxuriæ.

§ IV.

Quinam consensus requiratur ut Delectatio sensitiva imputetur ad peccatum.

Notandum delectationem sensitivam seu carnalem, non esse actum elicitum à voluntate,

sed esse tantum objectum circa quod voluntas aliquando delectatur et consensum praebet; aliquando non delectatur et non praebet consensum. Voluntas autem, ut supra diximus, potest praebere consensum tribus modis, scilicet: vel *directe*, quando voluntas delectationem carnalem in se immediatè et expressè vult et intendit; vel *indirecte*, quando voluntas delectationem illam vult non quidem expressè et immediatè in se, sed in alio, ex quo secuturam esse prævidet tanquam ex ejus causâ; vel denique *interpretative*, quando voluntas liberè omittit id quod potest et debet facere ad vitandam talem delectationem.

Quoad consensum directum et formalem, certum est mortaliter peccari quando voluntas actu positivo delectationem graviter malam ab intellectu propositam amplectitur, approbat, amat; tunc enim dubitari non potest adesse delectationem morosam, quam supra probavimus esse peccatum mortale.

Quoad consensum indirectum et in causâ, certum est 1.º mortaliter peccari quando causa influens in delectationem carnalem liberè ponitur ex intentione talis delectationis: tunc enim evidens est voluntatem verè consentire in ipsam delectationem.

Certum est 2.º mortaliter peccari quoties ex liberâ positione causæ influentis in delectationem graviter malam, prævidetur secuturum periculum proximum consentiendi in illâ; qui enim amat periculum, peribit in illo.

Certum est 3.º mortaliter etiam peccari quoties liberè ponitur causa per se moraliter influens in illicitam delectationem, seu quoties ponitur causa quæ ex se non habet alium effec-

tum quām ejusmodi delectationem , et ad illam causandam ex se ordinatur , quales sunt , v. g. , turpes cogitationes , lectiones , auditiones , locutiones ; item libidinosi aspectus , tactus , etc. , respectu delectationis carnalis : cūm enim hæ causæ non habeant alium effectum , hinc necessariò sequitur voluntatem non posse eas velle , quin velit ipsam delectationem carnalem .

Notandum tamen , secluso periculo consentiendi , posse aliquandò sine peccato poni illius delectationis sensitivæ causam remotam et per accidens , seu causam ex quā nec semper nec frequenter sequitur effectus ; dummodò tamen adsit ratio honesta , necessitas , vel utilitas ponendi hujusmodi causam , v. g. , studendi , audiendi confessiones , et similes rationes , ex quibus prævidetur interdùm secutura turpis delectatio in appetitu sensitivo , vel carnalis commotio , sine periculo consentiendi : ratio est quia tunc delectatio sensitiva vel commotio carnalis sequitur tantùm per accidens et præter intentionem , ex iis quæ hunc effectum ex se non habent ; per se autem sequitur ex naturali infirmitate et miseriâ naturæ in Adamo corruptæ , et ideò tunc non imputatur ad peccatum ; sed maxima in his omnibus vigilantia , et mentis in Deum elevatio necessaria est .

Confirmatur quia aliàs homines deberent sæpè multa bona opera et quidem necessaria vel saltem utilia prætermittere .

Dices : Imputatur ad culpam mortalem homicidium , blasphemia , perjurium , quoties liberè ponitur eorum causa , quantumvis remota , et per accidens , v. g. , ebrietas ex quā prævidetur ejusmodi peccata ex se secutura ;

ergo similiter imputabitur ad culpam mortalem carnalis delectatio, quoties liberè ponitur ejus causa, quantumvis remota.

Resp. Nego paritatem: Quia carnalis delectatio, etsi ad malum excitet, per se tamen non est mala, sicut homicidium, blasphemia et perjurium; habet enim in naturâ, ex corporis dispositione, causam sufficientem undè oriri potest absque ullâ cooperatione voluntatis. Quamvis autem sit contra ordinem debitum naturæ velle directè illam delectationem, vel eam procurare per applicationem causæ quæ nullum ex se habeat alium effectum, non est tamen contra ordinem illam permettere, ponendo causam per accidens, ex quâ prævidetur secutura, sine periculo consentiendi, et propter legitimum finem. At verò homicidium, perjurium, sunt ex se mala, nec habent similem causam in naturâ; et ideo neque ex causâ honestâ permitti possunt, et si quis prævideat ea à se committenda, tenetur omni modo possibili evitare.

Cæterùm, extra casum necessitatis vel utilitatis, si quis ponat liberè causam remotam et per accidens, ex quâ prævidetur oritura delectatio carnalis, erit semper aliqua culpa, tum quia carnalis illa delectatio semper includit aliquam inordinationem quam permittere non licet, tum quia delectatio illa, præsertim quandò nulla subest causa necessitatis vel utilitatis, adjunctum habet periculum consentiendi.

Dixi, *erit semper aliqua culpa;* quia culpa illa potest esse vel venialis, si delectatio quæ secutura prævidetur, non sit valdè gravis, nec adjunctum habeat periculum proximum in illam consentiendi; vel potest esse mortalís, si

delectatio sit valdè gravis, et turpes indè motus excitentur : est enim per se occasio proxima consentiendi.

Quoad consensum interpretativum, certum est 1.º, ex communi sensu Doctorum, si, ortâ graviter malâ delectatione, voluntas circa illam merè negativè se habeat, nec positivè consentiendo nec dissentiendo, id est, nec illam approbando, nec ullo modo reprimendo vel repellendo, nec animum ad alia avocando ; certum est, inquam, peccari mortaliter, si advertatur mortale periculum consentiendi : ratio est evidens, quia hic peccat mortaliter, qui se exponit periculo mortaliter peccandi ; et ob hujusmodi periculum consentiunt omnes, si illud sequatur ex operibus quantumvis sanctis, v. g., ex auditis confessionibus, omnino ab his abstinendum esse sub peccato mortali.

Certum est 2.º, saltem in praxi, semper esse peccatum mortale non reprimere hujusmodi delectationem, nec animum ad alia divertere, positâ sufficienti advertentiâ, adhibendo aliquem conatum : ratio est quia semper adest periculum consentiendi ; imò ferè impossibile est moraliter ut voluntas circa objectum vehementer alliciens habeat se merè negativè, illud non approbando, nec improbando, nec animum ad alia avertendo.

Dixi, *adhibendo aliquem conatum*, 1. quia si adhibetur aliqua diligentia ad reprimendam illam delectationem, quamvis non omnis omnino afferatur quæ deberet, erit tunc solùm veniale peccatum ; 2. non est absolutè necessarium ut motus delectationis totaliter reprimatur ac veluti extinguitur ; frequens enim experien-

tia docuit has delectationes repulsas redire et iterum excitari , vel etiam perseverare , repugnante voluntate , sicut et ipse Apostolus deplorat ad Rom. 7 , V. 23 : *Video autem aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meae ;* 3. denique multis modis adhiberi potest conatus sufficiens , vel primò quidem positivè , per actus contrarios resistendo , quod tamen aliquandò non expedit , quia indè interdùm augetur tentatio ; vel secundò cessando ab occupatione undè oritur delectatio , quod tamen non est absolutè necessarium , si occupatio sit necessaria aut utilis , et aliter possit expelli tentatio ; vel tertio , quasi fugiendo , id est , avocando mentem ad alia cogitanda , præsertim ad implorandum Dei auxilium , qui modus semper prodest , nunquam obest : sic facilè potest et debet adhiberi , etiam in his functionibus quæ magnam animi attentionem postulant , v. g. , inter audiendas confessiones .

ARTICULUS III.

De Peccatis ex malitiâ , infirmitate et ignorantia .

Statuimus 1.º Quædam sunt peccata ex ignorantia , quædam ex infirmitate , et quædam ex malitiâ .

Ratio est quia omne peccatum committi potest , vel 1.º ex plenâ electione et libertate voluntatis , absque ignorantia in intellectu , et sine passione in appetitu sensitivo ; et tunc dicitur peccatum ex malitiâ , de quo dicitur Job cap. 34 , V. 27 : *Quasi de industria recesserunt ab eo (à Deo) .* Vel 2.º committitur peccatum

propter ignorantiam , eam tamen vincibilem et culpabilem , de quâ Actuum cap. 3 , ¶. 17 , dicitur : *Scio quia per ignorantiam fecistis ; et I. ad Tim. 1 , ¶. 13 : Misericordiam Dei consecutus sum , quia ignorans feci.* Vel 3.º denique committitur aliquod peccatum propter passionem aliquam , quæ si abesset , non fieret peccatum : unde Danielis 13 , ¶. 56 dicitur : *Concupiscentia subvertit cor tuum ; et hoc dicitur peccatum ex passione seu infirmitate , quia passiones sunt veluti animæ ægritudines.*

Peccatum ex infirmitate per quamdam accommodationem dicitur esse contra Deum Patrem , cui appropriatur potentia. Peccatum verò ex ignorantia dicitur esse contra Filium , cui appropriatur sapientia. Denique peccatum ex malitia dicitur esse contra Spiritum Sanctum , cui appropriatur bonitas. Hoc posito , superest solum ut de singulis illis dicamus quod magis notatu dignum est.

Quoad peccatum ex malitia , certum est illud inter hæc tria peccatorum genera esse gravissimum , quia cum plenâ libertate fit ; notum enim est libertatem in homine duobus modis minui vol tolli posse , scilicet , vel ex parte intellectûs , et id facit ignorantia ; vel ex parte appetitûs sensitivi , et id facit passio : si igitur absit ignorantia vel passio , erit peccatum ex plenâ electione et merâ voluntatis malitia , quod nullam excusationem meretur.

Hinc ad peccata ex malitia revocantur omnia quæ insignem et manifestam continent nequitiam , ut sunt ea quæ in Cœlum clamare , seu ultionem à Deo veluti postulare dicuntur , scilicet : homicidium voluntarium , sodomia , op-

pressio pauperum et defraudatio mercedis operariorum ; item ad peccata ex malitiâ revocantur sex peccata quæ specialiter esse dicuntur contra Spiritum Sanctum , eò quòd contemnunt et rejiciant id quo Spiritus Sanctus hominem à peccato revocare solet : præsumptio de misericordiâ divinâ et impunitate peccati , desperatio , impugnatio agnitæ veritatis , gratiæ fraternæ inadvertentia , obstinatio , et impoenitentia ; denique ad illud genus peccati revocantur omnia peccata quæ fiunt ex habitu , et consuetudine voluntariè acquisitâ et non retractatâ.

Quoad peccatum ex infirmitate , tunc solummodo tale dicitur , quandò passio , v. g. , ira , antecedit voluntatem , ipsamque excitat et movet , ac veluti extorquet ejus consensum ; nam si sit passio consequens , et ab ipsâ voluntate liberè excitata ut promptius et ferventiùs peccare possit , non minuet , sed augebit voluntarium , neque peccatum indè consequens erit tantùm peccatum ex passione , sed ex malitiâ .

Notandum autem passionem antecedentem dupli modo trahere posse voluntatem ad peccatum : 1. trahendo , seu divertendo voluntatem à consideratione honestatis vel dishonestatis objecti , efficiendo , scilicet , ut intellectus simul cum imaginatione sic applicetur ad considerationem vehementem objecti sensibilis , ut levisimè et aliquandò etiam nullatenùs apprehendat honestatem vel dishonestatem hujus objecti ; 2. alliciendo , inclinando , trahendo , ac veluti suo pondere rapiendo voluntatem ad sequendam inclinationem appetitûs sensitivi in objectum sensibile et rationi contrarium : uterque autem hic modus exprimitur postremis verbis hujus

sententiæ S. Jacobi Epist. cap. 1, ¶. 14 : *Unusquisque verò tentatur à concupiscentia sua abstractus et illectus.*

Consule quæ paulò fusiùs de concupiscentiâ seu passione disseruimus in *Tract. de Actibus humanis*, cap. 1, sect. 1, art. 2, § 3; atque etiam ex dictis ibidem § 4, resumes quæ spectant ad ignorantiae definitionem, multiplicem ejus divisionem, et effectus. Undè eò loci satis esse ducimus, ne alibi acta hic iterum agamus, si paucis explicemus quæ et quâ ratione à peccato excuset ignorantia. Igitur

Statuimus 2.º ignorantiam invincibilem excusare ab omni peccato, non solùm à tanto, sed etiam à toto, saltem secundùm quod invincibiliter ignoratur in actu.

Prob. 1.º Ex S. August. lib. de Libero Arbitrio, cap. 19 : Non tibi deputatur ad culpam quòd invititus ignoras, sed quòd negligis querere quod ignoras.

Prob. 2.º Ratione : Quia ignorantia invincibilis facit actum involuntarium, cùm nihil sit volitum quin præcognitum. Cùm, v. g., quis cum hujusmodi ignorantia interficit hominem, ignorans invincibiliter esse Sacerdotem, hic à sacrilegio excusabitur, quamvis non ab homicidio.

Et hæc doctrina intelligi debet de omni ignorantia invincibili, non solùm si sit ignorantia facti, sed etiam si sit ignorantia juris, sive positivi, sive etiam naturalis.

Adverte tamen ignorantiam invincibilem circa præcepta juris naturalis non contingere nisi rarò, quoad nempè conclusiones remotiores, propter lumen naturale unicuique homini

à Deo inditum ad discernendum bonum et malum.

Statuimus 3.º Ignorantia vincibilis non excusat à peccato , saltem à toto , cùm sit voluntaria ratione negligentiae ; non est tamen speciale et distinctum peccatum ab eo cuius est causa , nisi speciali præcepto rēm teneremur scire , v. g. , Symbolum Apostolorum , Decalogum , munus proprium , etc. Imò si ignorantia vincibilis sit affectata et directè volita , non excusat ullatenus à peccato , neque à toto , cùm non tollat voluntarium ; neque etiam à tanto , cùm tunc non minuat , sed augeat voluntarium ; si verò sit tantūm indirectè volita , vel provenit ex magnâ et notabili negligentia , diciturque negligentia crassa seu supina et lata , et tunc minuet quidem voluntarium et peccatum , sed non tollet ab eo malitiam gravem et mortalem ; vel provenit ex parvâ et levi negligentia , non adhibendo eam oīnne diligentiam quam studiosiores solent afferre , et tunc dicitur ignorantia levís aut levissima , quæ minuet peccatum , tollendo ab eo gravem malitiam.

ARTICULUS IV.

De Peccatis commissionis et omissionis.

Circa peccata commissionis et omissionis tria imprimis quæri possunt : 1.º utrūm dentur ; 2.º quandò committantur ; 3.º quomodò sint in confessione declaranda.

Statuimus 1.º Omnia peccata vel sunt commissionis vel omissionis. Ita omnes.

Prob. Quia , ut ait S. Aug. , tota justitiæ ratio est ut declinentur mala , et fiant bona :

ideò omnis lex vel est negativa et prohibet malum , vel affirmativa et præcipit bonum ; cùm igitur omne peccatum sit transgressio legis seu præcepti , sequitur omne peccatum vel esse commissionem mali contra præceptum negativum , vel omissionem boni contra præceptum affirmativum , per quod bonum faciendum præcipitur : hinc peccatum commissionis definitur transgressio legis seu præcepti directè et per se negativi ; peccatum omissionis definitur transgressio legis seu præcepti directè et per se affirmativi .

Porrò hæc est differentia inter commissionem mali et omissionem boni , quòd omissio non sit semper illicita , sed solùm pro eo tempore quo urget præceptum affirmativum , ita ut peccatum omissionis sit propriè parentia actūs ex præcepto debiti pro tali tempore quo urget præceptum affirmativum ; at verò commissio mali semper est illicita , quia præceptum negativum semper et pro omni tempore obligat ad non faciendum malum prohibitum .

Statuimus 2.º Peccata commissionis et omissionis non solùm imputantur ad culpam quandò exteriùs liberè fiunt et consummantur , quandò habetur eorum volitio ; sed etiam quandò voluntariè ponitur eorum causa , undè probabiliter esse secutura prævidentur , etiamsi de facto posteà per accidens non eveniant , neque exteriùs consummentur : constat satis ex iis quæ superiùs dicta sunt .

Observandum circa omissionem , quòd quamvis disputerent Theologi an , absolutè loquendo , possit esse aliqua omissio purè libera , sine ullo actu voluntatis , omnes consentiunt tamen omis-

sionem esse, saltem communiter et ordinariè, cum aliquo actu qui sit ejus causa, v. g. : nemo liberè omittit audire Missam, nisi vel quia vult expressè omittere Missam per aliquem actum voluntatis, saltem ordinariè loquendo, vel quia vult exercere aliquam actionem incompossibilem, v. g., ludere, studere. Jam verò hic actus, sive internus, sive externus, licet per se esset bonus et indifferens, accipit tamen aut participat malitiam omissionis cuius est causa, et ideo est verum peccatum omissionis formaliter et moraliter, quamvis materialiter et physicè non sit omissio, sed potius commissio, sicut consilium vel jussio homicidii habet malitiam homicidii, quamvis materialiter et physicè non sit homicidium.

Statuimus 3.º Non est ordinariè necesse in confessione præter omissionem accusare actum qui fuit ejus causa; ratio est quia hic actus est unum specie et numero peccatum cum ipsa omissione: undè confitendo omissionem, peccatum sufficienter declaratur.

Dixi, ordinariè, quia declarandus erit talis actus, si specialem et propriam habeat malitiam, vel ex objecto, ut si quis omittat Sacrum ex intentione furandi aut se ineibriandi; vel ratione finis ultimi qui in eo constituitur, ut si quis omittat Sacrum ex inordinato amore studii supra Deum.

ARTICULUS V.

De Peccatis carnalibus et spiritualibus.

Hujus articuli unica est et levissima difficultas; utrūm, scilicet, rectè dividantur peccata in spiritualia et carnalia.

Statuimus peccata rectè dividi posse in carnalia et spiritualia.

Prob. 1.º Ex II. ad Cor. c. 7, ¶. 1 : Mundemus nos ab omni inquinamento carnis et spiritús.

Prob. 2.º Quia omnia peccata vel in carne consummantur, et habent pro objecto carnalem aliquam delectationem, ut peccata gulæ et luxuriæ; vel non in carne, sed in animâ, neque habent pro objecto carnalem delectationem, sed solum spiritualem, ut peccata superbiæ et invidiæ. Si primum, dicuntur peccata carnalia; si secundum, vocantur peccata spiritualia: hinc S. Gregorius dixit ex septem capitalibus vitiis, esse carnalia duo, quinque vero spiritualia.

Neque obstat quod Apostolus ad Galat. 5, inter opera carnis recenseat odium, invidiam et alia peccata quæ non consummantur in carne.

Namque Apostolus per opera carnis ibi intelligit opera hominis carnalis, qui appetitu suo ducitur, et secundum illum vivit; quo sensu etiam peccata spiritualia sunt opera carnis, id est, hominis carnalis; caro enim ibi sumitur pro toto homine: at vero quando à Theologis peccata dividuntur in carnalia et spiritualia, tunc caro non sumitur pro toto homine, ut sumit Apostolus loco citato, sed solum pro ejus parte, scilicet, corpore.

Cæterum peccata carnalia, quantum ad infamiam et adhæsionem ad creaturam, sunt aliis majora; graviora autem sunt spiritualia quantum ad aversionem à Deo.

ARTICULUS VI.

*De Peccatis contra Deum, contra proximum,
et contra seipsum.*

Statuimus omnia peccata esse specialiter vel contra Deum, vel contra proximum, vel contra ipsum peccantem.

Ratio est quia nullum est peccatum quod non sit vel contra virtutes quae nos specialiter ordinant ad Deum, ut sunt fides, spes, charitas, religio; vel contra virtutes quae nos specialiter perficiunt in ordine ad proximum, ut charitas et justitia; vel denique contra virtutes quae nos specialiter perficiunt in ordine ad nos, quales sunt temperantia et fortitudo. Igitur omne peccatum vel est specialiter contra Deum, vel contra proximum, vel contra ipsum peccantem.

ARTICULUS VII.

De Peccatis capitalibus.

Statuimus septem esse peccata quae meritò dicuntur capitalia, seu capita aliorum ferè omnium peccatorum, ac velut eorum radices et fontes undè oriri solent, quae sunt superbia, avaritia, luxuria, gula, invidia, ira et acedia.

Ratio autem cur hæc septem peccata sint aliorum peccatorum origines, est quia hæc septem peccata versantur circa bonum valdè appetibile, vel circa malum valdè molestum, saltem in imaginatione; ideoque hujus boni consequendi vel mali pellendi causâ solent homines multa mala facere, et peccata multa committere.

Et quidem quatuor priora versantur circa res

res quas homines multùm appetere solent ex corruptione naturæ; nam superbia versatur circa propriam excellentiam, gloriam, famam et honorem; avaritia versatur circa dilitias; luxuria, circa voluptates tactus; gula verò, circa voluptates gustus. Tria autem postrema peccata capitalia versantur circa res apprehensas ut multùm molestas, scilicet: invidia, circa bonum proximi, ut proprii boni imminutivum; ira, circa injurias acceptas; deniquè acedia versatur circa res diuinæ et bonas, sed apprehensas ut fastidiosas vel laboriosas.

Cæterùm hæc vitia capitalia, quamvis multùm sint periculosa, et ad peccatum mortale sæpè perducant, aliquandò tamen venialia fieri possunt, vel ratione levitatis materiæ, vel ratione imperfectionis actus.

Ex dictis in hoc tractatu colligere est, quoties quis in tribunali pœnitentiæ de aliquo actu se accusat, Confessarium perpendere debere: 1.º an actus ille sit peccatum; 2.º an veniale, an mortale; 3.º cujus sit speciei; 4.º an sit unum numero peccatum, an multiplex; 5.º an circumstantiam aliquam habeat quæ speciem mutet, aut notabiliter aggravet, aut malitiam addat solo numero diversam; 6.º an peccatum illud reddat peccatorem restitutioni obnoxium; 7.º deniquè, an sit reservatum, et an censuram et irregularitatem habeat annexam.

Et hæc de peccatis dixisse sufficiat, quantum pro praxi Pœnitentiæ requiri visum fuit.

TRACTATUS
DE PRÆCEPTIS DIVINÆ LEGIS
JUXTA ORDINEM
DECALOGI.

DECALOGUM omnium legum summam epitomen S. Augustinus asserit, consentiunt omnes Theologi, et Deus ipse satis demonstravit, cùm ex tam multis quæ Moysi fuerat locutus, solum Decalogum in duabus tabulis (quas vocavit Tabulas testimonii) descriptsit, et in Arcâ asservari jussit. In ejus ergo meditatione diu noctuque versari debent Sacerdotes, tum ut vitam suam ad hanc normam componant, tum ut populos in lege divinâ erudiant: *Labia enim Sacerdotis*, inquit Propheta, *custodient scientiam et legem requirent de ore ejus*, quia *Angelus Domini exercituum est*; Malachiæ cap. 2, v. 7.

Antequàm autem de Præceptis legis divinæ in particulari agamus, de ipsâ divinâ lege pauca generatim præmittenda sunt, vel etiam ex antedictis repetenda.

CAPUT PROOEMIALE.

De divinâ Lege in communi.

CIRCA legem divinam tria h̄ic examinabimus: 1.º quid sit lex divina; 2.º quæ et quanta sit obligatio illius servandæ; 3.º agemus de ejus divisione.

ARTICULUS PRIMUS.

Quid sit Lex divina.

Suppono 1.º ex antedictis de legibus, legem esse regulam actionum humanarum, cui si sint conformes, bonæ dicuntur; si difformes, malæ: hinc S. Thomas, 1.^ā 2.^æ, quæst. 90, art. 1: *Dicendum*, inquit, *quòd lex quædam regula est et mensura actuum, secundum quam inducitur aliquis ad agendum, vel ab agendo retrahitur.*

Lex definitur *præceptum commune, justum, stabile, subditos obligans post sufficientem promulgationem.*

Suppono 2.º legem aliam esse æternam, aliam naturalem; aliam divinam, aliam humanam: de humanâ h̄ic non agitur.

Lex æterna est suprema Dei ratio seu actus immanens intellectus divini, quo judicat quid creatura rationalis agere vel fugere debeat ad assequendum suum finem ultimum, cum voluntate eam obligandi. Duo ergo dicit lex æterna, scilicet, judicium intellectus divini, et actum seu imperium ejus voluntatis.

Lex naturalis est lumen rationis omnibus hominibus à Deo impressum et naturaliter in-

ditum, quo discernunt quid sibi faciendum sit, quidve fugiendum : divina dicitur, tum quia est participatio quædam et veluti promulgatio legis æternæ, juxta illud Psalmi 4, §. 7 : *Signatum est super nos lumen vultus tui*; tum quia ab ipso Deo cordibus nostris imprimitur; tum etiam quia per eam cognoscimus quæ Deo ut gubernatori placent aut displicant.

Lex divina *positiva* est lex naturali superaddita, et verbo vel scripto in tempore lata, atque hominibus revelata. Duplex autem distinguitur, *vetus* scilicet et *nova*. Lex *vetus* est illa quam Deus Moysi dedit, et per eum promulgavit pro solo Israelitico populo, duravitque à Moyse usque ad Christum: undè et tempus illud dicitur tempus legis veteris, seu moasicæ. Ante Moysen homines dirigebantur lege naturali et traditionibus datis Adamo cæterisque Patriarchis; quapropter tempus quod fluxit à creatione mundi usque ad Moysen, dicitur tempus legis naturalis.

Lex *vetus* triplici præceptorum genere constabat; alia quippe erant moralia, quæ mores dirigebant; alia cærimonialia, quibus præscribebantur ritus ac cæremoniæ ad cultum Dei pertinentes; alia deniquè erant judicialia, quibus definiebatur modus justitiæ inter homines conservandæ.

Lex *nova* seu evangelica à Christo vero Deo et homine tradita est, non pro uno solùm populo, sed pro omnibus omnino hominibus ubique gentium degentibus: vocatur lex gratiæ, et usque ad consummationem seculi duratura est.

Præcepta legis evangelicæ triplicis sunt ge-

neris, nempè, præcepta fidei, morum, et sacramentorum, quibus annectitur sacrificium novæ legis.

Suppono 3.º Decalogum esse collectionem decem præceptorum quæ ab ipso Deo Moysi fuerant tradita; *Decalogus* enim græcè idem est ac *decem verba* seu præcepta; quia simpliciter et absolutè loquendo, decem tantùm præcepta continentur in Decalogo.

Porrò decem illa Decalogi præcepta sunt capita legis naturalis, seu primariæ conclusiones ex universalissimis illius principiis deductæ, ut infrà dicetur, et patet ex explicatione singulorum. Cùm enim lex naturalis in animis hominum penè obliterata esset per peccatum et peccati consuetudinem, decem illa præcipua legis naturalis præcepta in duabus tabulis lapideis scribere Deus voluit, quas per Moysen populo suo tradidit et in Arcâ foederis asservari jussit. *Ne sibi homines*, ut ait S. Augustinus in Psalmum 57, *aliquid defuisse quererentur, scriptum est et in tabulis quod in cordibus non legabant. Non enim scriptum non habebant, sed legere nolebant. Oppositum est oculis eorum, quod in conscientiā videre cogerentur.*

ARTICULUS II.

Quæ et quanta sit obligatio servandæ Legis divinæ.

CONCLUSIO PRIMA.

Adulti omnes rationis compotes tenentur servare præcepta legis naturalis.

Conclusio est per se evidens et ab omnibus admittitur.

Prob. 1.º Ex Apost. ad Rom. cap. 1, ¶. 20 et 21, ubi dicit: Ita ut sint inexcusabiles, quia cùm cognovissent Deum, non sicut Deum glorificaverunt. Et cap. 2, ¶. 14: Gentes quæ legem non habent (supple positivam), naturaliter ea quæ legis sunt, faciunt, ejusmodi legem non habentes, ipsi sibi sunt lex.

Prob. 2.º Ex SS. PP. inter quos Lactanius sic ait, lib. 6 de vero Cultu, cap. 8: Huic legi nec abrogari fas est, neque derogari ex hæc aliquid licet, neque tota abrogari potest. Ne verò aut per Senatum, aut per populum solvi hæc lege possumus.

S. Hieronymus Algasiæ, quæst. 8: *Ista lex quæ in corde scribitur, omnes continet nationes, et nullus hominum est qui hanc legem nesciat. Unde omnis mundus sub peccato, et universi homines prævaricatores legis sunt.... Hanc legem nescit pueritia, ignorat infantia, et peccans absque mandato, non tenetur lege peccati.... Cùm autem mandatum venerit, hoc est, tempus intelligentiae appetentis bona et vitantis mala; tunc incipit peccatum reviviscere. Idem ait post S. Augustinum, S. Bernardus, lib. de Præcepto et Dispensatione, cap. 3: Jam verò, inquit, necessarium incommutabile quid accipi velim? Evidem nil congruentius quād quod divinè ita constat et æternā ratione firmatum, ut nullā ex causā possit vel ab ipso Deo aliquatenū immutari.*

Prob. 3.º Ratione: Quia illud tenentur homines facere aut fugere quod Deus judicat et decernit omnibus faciendum esse vel fugiendum: atqui Deus judicat et decernit omnibus faciendum esse quidquid præcipit lex naturalis;

minor patet ex eo quod lex naturalis, ut diximus, sit promulgatio legis æternæ: undè quidquid fit contra legem naturalem, fit etiam contra legem æternam; quocircà S. Augustinus definivit peccatum, dictum, factum, concupitum contra legem naturalem promulgantem legem æternam.

Dixi, *adulti rationis compotes*; lex enim naturalis non obligat ante usum rationis, quia non est sufficienter promulgata, ut ex S. Hieronymo suprà citato patet.

Porrò præcepta legis naturalis alia sunt primaria universalissima ac per se nota, v. g., bonum est amandum, peccatum fugiendum, parentes honorandi, etc.; et illa eadem sunt apud omnes gentes, neque datur eorum ignorantia invincibilis: alia verò præcepta ex illis deducuntur, et circa illa dari potest ignorantia invincibilis, ut probatur alibi; quapropter non obligant, nisi cùm sunt sufficienter cognita.

C O N C L U S I O II.

Præcepta judicialia et cæremonialia legis mo-saicæ jam non obligant.

Conclusio certissima est.

Prob. Ex verbis Christi, Lucæ 16, ¶. 16: Lex et Prophetæ usque ad Joannem. Et ad Galat. 3, ¶. 24, 25, sic loquitur Apostolus: Lex pædagogus noster fuit in Christo; at ubi venit Fides, jam non sumus sub pædagogo. Item ejusdem Epist. cap. 5, ¶. 2: Si circumcidamini, Christus vobis nihil proderit. Et ¶. 4: Evacuati estis à Christo qui in lege justificamini. Ratio est quia præcepta illa per pas-

sionem suam et mortem abrogavit. Et verò cæmonialia præcepta ideò data fuerant à Deo ut Christum venturum et religionem ab ipso restituendam per figuræ significantem, juxta illud Apostoli, Epist. ad Hebr. cap. 10, ¶. 1 : *Umboram enim habens lex futurorum bonorum.* Item judicialia lata fuerant ad rectè ordinandum et gubernandum Israeliticum populum ; ergo conveniens fuit præcepta illa aboleri postquam advenit Christus et deletus est aut dissipatus Israeliticus populus. Vide etiam Apostolum, ad Rom. cap. 10, ¶. 12.

Dices : Præceperunt Apostoli in Concilio Ierosolymitano ut fideles abstinerent à suffocato et sanguine ; ergo præcepta cæmonialia in novâ lege sunt servanda.

Resp. Apostolos id præcepisse œconomiæ causâ, ut faciliùs scilicet Judæi ad Religionem Christianam adducerentur, sive, ut ait S. Thomas 1.^a 2.^æ, quæst. 103, art. 4, ad 3.um, non ad observandum cæmonias legis, sed ad hoc quod posset coalescere unio Gentilium et Judæorum insimul habitantium ; Judæis enim propter antiquam consuetudinem sanguis et suffocatum erant abominabilia : comedere etiam immolatorum simulacris poterat in Judæis agenerare circa Gentiles suspicionem redditus ad idolatriam, et ideo ista fuerunt prohibita pro tempore illo, in quo de novo oportebat convenire in unum Gentiles et Judæos : procedente autem tempore, cessante causâ, cessavit et effectus. Fornicatio autem in eodem Concilio specialiter prohibetur, quia Gentiles non reputabant eam esse peccatum.

CONCLUSIO III.

Christiani omnes tenentur sub peccato ex genere suo mortali observare omnia præcepta moralia legis veteris, maximè verò præcepta Decalogi.

Prob. Tum quia præcepta moralia legis veteris sunt ut plurimū ipsamet præcepta legis naturalis; tum quia ab ipso Christo innovata sunt, confirmata, et à falsis Judæorum interpretationibus vindicata, ut passim in Evangelio videre est: hinc querenti cuidam quid sibi faciendum esset ut haberet vitam æternam, respondit Christus, Matth. 19, ¶. 17: *Si autem vis ad vitam ingredi, serva mandata.* Deinde recenset præcepta quædam in lege veteri lata.

Prob. etiam ex Conc. Trid. Sess. 6, can. 19: *Si quis dixerit.... decem præcepta nihil pertinere ad Christianos, anathema sit.* Et can. 20: *Si quis hominem justificatum.... dixerit non teneri ad observantiam mandatorum Dei et Ecclesiæ, etc.... anathema sit.*

Dixi 1.º, *præcepta moralia*, ut exciperem circumstantiam diei Sabbati, quæ in III præcepto continetur, et pertinet ad præcepta cærimonialia legis veteris, ut dicemus infrà.

Dixi 2.º, *omnia præcepta moralia*; qui enim vel unum violat in re gravi, quamvis cætera observet, hoc ipso peccat mortaliter, gratiam sanctificantem amittit, fitque reus æternæ damnationis, juxta illud Jacobi 2, ¶. 10: *Quicunque autem totam legem servaverit, offendat autem in uno, factus est omnium reus.*

Dixi 3.º, *maximè præcepta Decalogi*, quia

inter præcepta legis veteris illa præcipuum locum obtinent.

CONCLUSIO IV.

Christiani omnes tenentur totam legem evangelicam servare.

Conclusio est de fide.

Prob. 1.º Ex verbis Christi , Matth. 28 , ¶. 19 , 20 : Euntes ergo docete omnes gentes.... docentes eos servare omnia quæcunque mandavi vobis. Item Joan. 14 , ¶. 5 ; similiter , I. Joan. 2 , ¶. 4 : Qui dicit se nosse eum , et mandata ejus non custodit , mendax est , et in hoc veritas non est. Item , I. Joan. 3.

Prob. 2.º Quia Christus à patre suo constitutus est tanquam supremus Legislator , cui omnes obedire debent juxta illud Patris æterni , Matth. 17 , ¶. 5 : Ipsum audite.

Quæres per quam viam certò cognosci possint præcepta legis divinæ.

Resp. Per verbum divinum scriptum , sive non scriptum et traditum , ab Ecclesiâ propositum et expositum.

Cæterùm , quamvis omnia legis divinæ præcepta non contineantur formaliter in Decalogo ; nam præcepta non blasphemandi , vota solvendi , quæ certè gravissima sunt , in illo non continentur formaliter et expressè ; omnia tamen aut ferè omnia in aliquo sensu possunt ad Decalogum reduci , vel tanquam præsupposita et præambula , vel tanquam conclusiones ex eo facilè deductæ , vel certè tanquam affinia et cognata præceptis Decalogi : sic , v. g. , præceptum dilectionis Dei et proximi , et principia

illa universalissima legis naturalis, *Quod tibi fieri non vis, alteri ne feceris*, sunt veluti fundamenta Decalogi; præcepta non consulendi Pythones et Magos, non blasphemandi, non exigendi usuram, reducuntur ad præcepta non colendi Deos alienos, non assumendi nomen Dei in vanum, non furtum faciendi; reducuntur, inquam, tanquam conclusiones ex illis præceptis educendæ, saltem à sapientibus et doctis: verùm illa omnia præcepta moralia superaddita Decalogo et in eo non contenta formaliter et expressè, fuerunt tamen à Deo revelata tum in veteri tum in novo Testamento, et scriptis consignata, vel saltem Traditione ad nos usque pervenerunt; quocircà eadem est obligatio illa observandi ac cætera.

ARTICULUS III.

De Divisione et Ordine Præceptorum Decalogi.

Omissis aliis divisionibus Decalogi, duæ celebriores quæ ad finem nostrum conducunt sunt afferendæ.

1.º Itaque Præcepta Decalogi alia sunt *affirmativa*, alia *negativa*. *Affirmativa* bonum faciendum primariò præcipiunt et sine negatione exprimuntur, qualia sunt præcepta sanctificandi Sabbatum, parentes honorandi. *Negativa* primariò malum prohibent ac negativè exprimuntur, v. g., non occides, non furtum facies.

In duobus autem differentia præcepta affirmativa à negativis. 1. Enim affirmativa semper obligant, sed non pro omni tempore; non enim tenemur singulis momentis parentes honorare

seu honoris testimonia eis exhibere. Negativa verò obligant semper et pro omni tempore; nullo enim temporis momento licet furari, mentiri, etc. 2. Affirmativa præcepta violantur peccato omissionis, negativa autem peccato commissionis.

Porrò observandum est præceptum negativum includere præceptum affirmativum; et contrà, præceptum affirmativum includere præceptum negativum. Si enim colendi non sunt multi Dii, quod est præceptum negativum, sequitur unum Deum esse colendum, quod est præceptum affirmativum. Similiter præceptum parentes honorandi, quod est affirmativum, continet præceptum illos non contemnendi: quia tamen forma negativa utilior ac validior est ad coercendos impios, ideo in plurimis Decalogi præceptis est adhibita.

2.º Dividuntur præcepta Decalogi in præcepta *primæ tabulæ*, et præcepta *secundæ tabulæ*. Præcepta primæ tabulæ, seu quæ scripta erant in primâ ex duabus tabulis quas Deus Moysi tradiderat, sunt, secundùm S. Augustinum, tria præcepta ad Deum pertinentia: 1. quidem de Deo colendo; 2. de nomine Dei in vanum non assumendo; 3. de Sabbatho sanctificando. Præcepta secundæ tabulæ, secundùm eundem Doctorem, sunt reliqua septem quæ proximum spectant.

Huic postremæ divisioni inhærentes, bipartitum faciemus tractatum de Decalogo. Priori parte, de præceptis primæ tabulæ; posteriori, de præceptis secundæ disseremus.

PARS PRIMA.

DE PRÆCEPTIS PRIMÆ TABULÆ.

DE tribus primæ tabulæ præceptis totidem capitibus agemus in hac parte.

CAPUT PRIMUM.

De primo Decalogi Præcepto.

PRIMUM Decalogi præceptum his verbis Exodi 20, ¶. 2, 3, 4 et 5 refertur : *Ego sum Dominus Deus tuus. Non habebis Deos alienos coram me. Non facies tibi sculptile, neque omnem similitudinem. Non adorabis ea neque colles.* Quod et à Christo sic exponitur, Matth. 4, ¶. 10 : *Dominum Deum tuum adorabis et illi soli servies.* Unde patet præceptum illud affirmativum esse simul et negativum ; affirmativum quidem, quatenus præcipit ut Deo legitimus exhibeat cultus ; negativum autem quatenus prohibet quidquid huic legitimo cultui opponitur. Quia vero colitur Deus, inquit S. Augustinus, Enchiridii cap. 2, *Fide, Spe, et Charitate*, atque etiam *Religione* ; ideo ad plenam primi hujus præcepti notitiam de iis quatuor virtutibus, et de vitiis oppositis disserendum est.

SECTIO PRIMA.

De Præceptis Fidei.

Hic quædam breviter repetenda ex iis quæ de fide diximus ; et *suppono* 1.º virtutem theologicam, esse virtutem supernaturalem quæ Deum habet pro objecto immediato, saltem primario.

1. Quidem dicitur, *virtus supernaturalis*, id est, quæ superat naturæ vires et à Deo infundi debet. Dicitur 2, *pro objecto immediato*; ut distinguatur à virtute religionis quæ mediata tantum Deum respicit, immediatè verò respicit cultum quem Deo exhibit. Dicitur 3, *saltem primario*, quia virtus theologica respicit quidem alia objecta præter Deum, sed Deus est illius principale ac primarium objectum.

Suppono 2.º Fidem esse virtutem theologicam vi cuius firmiter assentimur omnibus quæ Deus revelavit, et per Ecclesiam credenda proposuit, propter summam ejus veracitatem.

Actus autem fidei est ipsemet assensus intellectus quo actualiter credimus res à Deo revelatas et ab Ecclesiâ propositas, propter summam ipsius Dei veracitatem : qui assensus, si signo aliquo manifestetur, dicitur externus, vel fidei confessio ; si verò exterius non prodeat, dicitur assensus internus, seu actus internus fidei.

Actus fidei seu fides actualis alia est *explicata*, alia *implicita* : fides *explicata* est actus quo res revelata in seipsâ et in particulari apprehensa creditur, v. g., Trinitas Personarum divinarum, Christi divinitas et humanitas. Fi-

des *implicita* est actus quo mysterium aliquod in se quidem expressè non creditur, sed in alio in quo continetur. Sic qui credit quidquid credit Ecclesia, hic dicitur implicitè credere omnia fidei mysteria; item, qui credit Christum esse redemptorem hominum, ille implicitè credit Incarnationem et Christi Mortem.

Fides explicita potest esse vel distincta et perfecta, qualis est in Theologis; vel solùm confusa et minùs perfecta, qualis est in ruderibus qui mysteriorum, v. g., Trinitatis, Incarnationis, etc., ignorant modum et circumstantias.

Suppono 3.º actum fidei explicitè de aliquo mysterio posse esse necessarium *necessitate medii* vel *necessitate præcepti*. Illud dicitur necessarium necessitate *medii*, sine quo etiam inculpabiliter omissio, salus obtineri non potest, v. g., respectu adulti, actus fidei de existentiâ Dei. Illud dicitur necessarium necessitate *præcepti*, quod tenemur quidem facere, sine quo tamen inculpabiliter omissio potest salus obtineri; talis est actus fidei de processione Spiritûs Sancti à Patre et Filio, ut infrà dicetur.

His praesuppositis, tria distinguuntur præcepta fidei: 1.um est sciendi fidei mysteria; 2.um ea explicitè credendi; 3.um fidem exteriùs profitendi: de quibus agemus tribus articulis, quartum subjungentes de peccatis fidei oppositis.

ARTICULUS PRIMUS.

De præcepto sciendi res Fidei.

CONCLUSIO PRIMA.

Fideles absolutè tenentur scire mysteria fidei, quæ explicitè credere necessarium est necessitate medii.

Conclusio certa est et evidens. Nam illa mysteria credi non possunt explicitè, nisi priùs addiscantur et sciantur; cùm ergo fideles te- neantur ea credere explicitè, ut salutem con- sequi possint, sequitur etiam eos teneri illa addiscere et scire. Quænam autem sint illa mys- teria quorum fides explicita necessaria est neces- sitate medii, sequenti articulo explicabimus.

CONCLUSIO II.

Certum est fidelibus gravem incumbere obliga- tionem addiscendi et sciendi explicitè, sal- tem quoad substantiam, ea fidei nostræ mys- teria quæ in duodecim articulis Symboli Apostolorum continentur.

Prob. 1.º Ex præcepto Christi, Matth. cap. 28, ¶. 19: Docete omnes gentes; et Marci cap. 16, ¶. 15: Prædicate Evangelium omni creaturæ.... Qui verò non crediderit condem- nabitur. Hæc enim verba supponunt evidenter in populis obligationem addiscendi Evange- lium, ac proindè sciendi præcipua saltem fidei nostræ mysteria. Et verò quid magis rationi congruit quàm ut is qui christianam fidem pro- fitetur, præcipuos illius articulos cognoscat et

credat? Præcipui autem fidei articuli in Symbolo continentur; ergo necesse est ut Christianus explicitè sciat Symbolum, saltem quoad substantiam eorum quæ in illo continentur.

*Prob. 2.º Ex multis Conciliorum decretis, quibus Ecclesia sancivit, tum ut baptizandi Symbolum discerent priusquam ad Baptismum admitterentur, ut patet ex cap. *Symbolum*, cap. *Baptizandos*, cap. *Non licet*, de Consecr. dist. 4; tum ut illud baptizati memoriâ retinerent; sic enim statuit Concilium Foro Juliense, anno 791: *Symbolum verò et Orationem dominicam omnis Christianus memoriter sciat, omnis aëtas, omnis sexus, omnisque conditio, quia sine hæc benedictione nullus poterit in cœlorum regno percipere portionem.* Et Concilium Aurelianense, anno 797, can. 22: *Nisi quis has duas sententias (scilicet Orationem dominicam et Symbolum) et memoriter tenuerit, et ex toto corde crediderit, et in oratione sæpiissimè frequentaverit, Catholicus esse non poterit.**

Hanc Ecclesiæ determinationem testantur SS. Patres, cùm aiunt Apostolos composuisse Symbolum, ut fideles haberent certam fidei suæ regulam, quam scire et credere deberent. Testatur S. Thomas, 2.º 2.º, quæst. 2, art. 5. Testatur etiam perpetuus Ecclesiæ usus et traditio, sive instruendo Catechumenos ante Baptismum, seu obligando patrinos ad erudiendos infantes quos susceperint, sive denegando sacramenta fidelibus qui Symbolum nesciunt, donec didicerint. Testatur etiam Catechismus Romanus, in quo hæc leguntur: *Quæ primò homines scire debent, illa sunt quæ sancti*

Apostoli divino Spiritu afflati duodecim Symboli articulis distinxerunt.

Dixi 1.º, *gravis incumbit obligatio*, quia præceptum est de re gravissimâ et valdè necessariâ ad salutem; ideòque horum mysteriorum ignorantia est peccatum ex suo genere grave. Potest tamen aliquorum ignorantia excusari ab omni peccato, si nempè illa sit invincibilis, v. g., si adhibitâ moralî diligentia, non potuerunt addiscere, vel quia carebant Doctore sufficienter perito, vel propter ingenii tarditatem. Item ignorantia Symboli potest esse solummodò venialis, vel ex levi negligentia, vel ex defectu plenae advertentiae, vel ex levitate materiae: putà quia ignoratur solummodò ordo articulorum Symboli, et nescitur aliqua tantum veritas minoris momenti, v. g., descensus Christi ad inferos.

Dixi 2.º, *addiscendi, sciendi, seu percipiendi*; tenentur enim fideles tandiù et tantam adhibere diligentiam, quandiu et quantum necesse est adhibere ut articulos Symboli intelligent; imò tenentur, quantum possunt, articulos illos memoriâ tenere, ut parati sint ad fidem suam exercendam vel profitendam, quoties necesse fuerit; si tamen adhibitâ diligentia sufficienti, verba Symboli vel Decalogi retinere non possint ob naturalem defectum, possunt à culpâ excusari.

Porrò præceptum hoc affirmativum addiscendi mysteria fidei, cùm nullum habet definitum tempus, obligat fideles, cùm primùm moraliter possunt, ad eam diligentiam adhibendam quæ necessaria est ut de his edoceri valeant.

Dixi 3.º, *explicitè saltem quoad substantiam*, id est, ea quæ simpliciter et apertè significantur vocibus Symboli. Sic, v. g., substantia mysterii SS. Trinitatis est quòd unus sit Deus et tres Personæ, scilicet Pater, Filius et Spiritus Sanctus, qui tamen non sunt tres Dii, sed unus Deus; satis enim est si vulgus sic generatim sciat mysterium SS. Trinitatis; neque requiritur ut directè noverit quid sit natura, quid persona. Fideles etiam non tenentur scire ordinem, modum et circumstantias Mysteriorum, v. g., quòd Christus Dominus crucifixus sit tali ætate, vel sub Pontio Pilato; Pastoribus enim qui mysteria fidei populis explicare tenentur ex officio, necessaria est major eorumdem cognitio, ut suo munere dignè fungi queant.

CONCLUSIO III.

Fidelibus etiam gravis incumbit obligatio explicitè, saltem quoad substantiam, addiscendi et sciendi ea sine quibus vitam rectè et christianè instituere non possunt.

Conclusio est evidens. Cùm enim fideles tenentur christianè vivere ad salutem consequendam, sequitur quoque illos teneri media addiscere ad vitam christianè instituendam necessaria; hæc autem sunt triplicis generis, scilicet: Præcepta, Sacraenta et Veritates quædam fundamentales.

1.º Itaque scire debent fideles decem præcepta Decalogi, ita ut intelligent ea quæ ab eo præcipiuntur aut prohibentur, v. g., homicidium, furtum, esse peccatum mortale; quamvis necesse non sit eos nosse plures casus particu-

lares qui ex Decalogo deducuntur ; in iis enim sufficit ut, si aliquandò dubitent, consulant peritos. Idem, quod de Decalogo, dicendum est de omnibus Ecclesiae præceptis, quæ ab omnibus etiam sciri debent.

2.º Circa tria saltem sacramenta, Baptismi, scilicet, Pœnitentiæ et Eucharistiæ, ut omnibus necessaria ad salutem, scire debent fideles quæ pertinent ad dignam eorum susceptionem. Specialiter verò quoad Eucharistiam, tenentur omnes scire Christum Dominum ibi esse realiter præsentem, non solùm ut recipient, sed etiam ut adorent, imò probabilius videtur debere eos nosse in Missâ Christum offerri Deo in sacrificium, ut nempè debito modo impleant præceptum audiendi Missam. Caeterorum verò sacramentorum cognitio non est absolutè necessaria fidelibus, nisi quandò aliquod eorum volunt aut debent suscipere, v. g., Confirmationem aut Matrimonium; tunc enim tenentur ea addiscere quæ pertinent ad dignam sacramentorum illorum susceptionem.

3.º Quasdam alias veritates scire debent fideles, quæ sunt fundamentum vitæ rectè insti-tuendæ, v. g. : animam esse immortalem ac liberam; omnes homines nasci inquinatos originali peccato, ac proindè egere remedio Baptismi et gratiâ Christi; item, parata bonis æternæ vitæ præmia, malis æterna inferni supplicia; deniquè, bona omnia quibus indigemus, maximè verò bona animæ, esse à Deo per orationem petenda; quod idem est ac scire Orationem dominicam quoad substantiam, quamvis alicujus etiam culpæ reus sit qui distinctè et memoriter non tenet singulas ejus petitiones, ac Saluta-

tionem angelicam, propter receptissimam Ecclesiæ consuetudinem.

Colliges ex dictis in hoc articulo, 1.º Pastores et alios quibus animarum cura commissa est, teneri sub peccato mortali subditos suos in ad-discendis his omnibus prædictis erudire et ju-vare quæ scire explicitè tenentur, ut patet ex Concilio Tridentino.

Colliges 2.º ordinariè absolvì non posse eos qui hæc ignorant, donec ea didicerint, saltem si jam moniti ea addiscere neglexerunt. Ita S. Carolus, Act. Mediolan. parte 4. Hinc dam-nata est ab Innocentio XI hæc propositio, quæ est 64 in Bullâ : *Absolutionis capax est homo, quantumvis laboret ignorantia mysteriorum Dei, et etiamsi per negligentiam etiam culpabilem nesciat mysterium SS. Trinitatis et Incarnationis Domini nostri Jesu Christi.* Si verò eâ de-re nunquàm anteà monitus fuerit pœnitens, po-terit Confessarius tunc ei gratiam absolutionis impertiri, eâ tamen præmissâ semper instruc-tione quam pœnitenti sufficere censuerit, ut tanto beneficio non sit indignus : ita S. Caro-lus, ibid. In casu ergo instantis necessitatis, pro-ponenda sunt pœnitenti hujusmodi rudi et ig-naro ea quæ ex necessitate medii credenda sunt, ut actum fidei de iis eliciat antequàm absolvatur. Sed de his fusiùs ubi de Pœnitentiâ.

ARTICULUS II.

De præcepto credendi Mysteria Fidei.

Aliud est scire mysteria fidei, aliud ea cre-dere : primum dicit simplicem eorum appre-hensionem et intelligentiam ; secundum verò

hanc intelligentiam supponit, et præterea importat firmissimum assensum hæc ita se habere prout cognita sunt, qui assensus nitatur Dei revelationi ab Ecclesiâ propositæ.

Præceptum credendi mysteria fidei virtualiter est duplex, affirmativum scilicet, quatenus præcipit credere; negativum verò, quatenus prohibet dissentire fidei vel de illâ dubitare.

CONCLUSIO PRIMA.

Certum est actum aliquem fidei necessarium esse, non solum necessitate præcepti, sed etiam necessitate medii, omni adulto, præsertim in peccato mortali vel originali existenti; ita ut nullo modo justificari et salvari possit sine aliquo actu fidei supernaturalis, quantumvis inculpabiliter, v. g., ob ignorantiam invincibilem, prætermittat illum elicere.

Prob. 1.º Ex verbis Apostoli ad Hebr. 11, ¶. 6: Sine fidem autem impossibile est placere Deo; credere enim oportet accedentem ad Deum quia est, et inquirentibus se remunerat sit. Quæ verba aperte indicant necessitatem fidei actualis in adultis, quâ credatur non solum quod Deus sit, sed etiam quod inquirentes eum remuneret.

Nec dicas verba illa posse intelligi de fide aliquâ naturali ex testimonio creaturarum; hæc enim responsio reprobata est ab Innoc. XI, cùm damnavit propositionem quæ est 23 in Bullâ: *Fides latè dicta ex testimonio creaturarum similive motivo ad justificationem sufficit.*

Prob. 2.º Ex Conc. Trident. Sess. 6, cap. 6: Disponuntur autem ad ipsam justitiam, dum excitati divina gratia et adjuti, fidem ex auditu concipientes, liberè moventur in Deum,

credentes vera esse quæ divinitùs revelata et promissa sunt. Item, cap. 8 : Fides est humanæ salutis initium, fundamentum et radix omnis justificationis.

Prob. 3.º Ratione : Quia non potest adultus in peccato mortali justificari sine contritione ex motivo supernaturali fidei ; ergo non potest justificari sine aliquo actu fidei supernaturalis, saltem implicito. Similiter, adultus in peccato originali existens, justificari non potest sine aliquâ dispositione supernaturali ; hæc autem supponit fidem, saltem inchoatam, quæ est prima omnium supernaturalium virtutum.

Dixi, adultus præsertim in peccato mortali vel originali existens ; facilè enim consentiunt omnes actum fidei non esse necessarium necessitate medii infantibus, cùm illius sint incapaces.

Obj. Quod adultis impossibile est, ipsis necessarium necessitate præcepti esse non potest : atqui pluribus adultis impossibile est habere fidem ; credere enim non possunt nisi audiant : porrò plures sunt quibus impossibile est audire, cùm penes eos non sit habere qui sibi fidem annuntient.

Resp. Dist. maj. Quod impossibile est, tum immediatè, tum etiam mediatè, adultis, non est necessarium necessitate præcepti, *conc.* ; quod impossibile est immediatè solum, *nego*. Similiter *dist. min.* Ipsi infideles mediatam habent potestatem pervenienti ad fidem, quantum ope gratiæ, quæ iis non deest, possunt naturæ legem servare, et servando ea consequi quæ ad fidem proximè necessaria sunt ; ita S. Thomas, quæst. 14, de Verit., art. 11. *Si quis, inquit, in silvis nutritus, ductum natu-*

ralis rationis sequeretur in appetitu boni et fuga mali, certissimè est tenendum quòd ei Deus vel per internam inspirationem revelaret ea quæ sunt ad credendum necessaria, vel aliquem fidei prædicatorem ad eum dirigeret, sicut misit Petrum ad Cornelium, Act. 10. Idem docet S. Basilus in Regulis brevioribus, interrogat. 224.

Inst. Sequeretur ex nostrâ responsione infidelitatem Gentilibus esse vincibilem et culpabilem : falsum tamen consequens ; infidelitas enim purè negativa non est peccatum ; ergo, etc.

Resp. Nego sequelam maj. Ut enim infidelitas non sit peccatum in iis etiam qui prioribus utendo gratiis, per gradus ad fidem pervenissent, satis est quòd illi nec prævideant nec prævidere possint, moraliter loquendo, connexionem quæ est inter transgressionem legis naturalis, et subtractionem fidei ad salutem necessariæ : atqui Gentiles prædicti, moraliter loquendo, prævidere non possunt, etc., cùm tota hæc conexio à liberâ pendeat Dei voluntate, et humanæ mentis intelligentiam excedat.

Quæres circa quid versari debet actus ille fidei necessarius necessitate medii.

Respondent omnes debere esse, saltē explicite, de existentiâ Dei, et quòd Deus sit honorum operum remunerator per supernaturalem beatitudinem, et malorum vindex per pœnas alterius vitæ, ut patet tum ex verbis Apostoli jam citatis, tum ex Bullâ Innocentii XI, in quâ damnatur hæc propositio 22 : *Nomisi fides unius Dei necessaria videtur necessitate medii, non autem explicita remunerationis.* An autem nunc, post sufficientem Evangelii promulgationem, non solū implicitè sed et explicitè credenda

credenda sint necessitate medii mysteria SS. Trinitatis et Incarnationis; non consentiunt omnes Theologi: Thomistarum nonnulli sentiunt explicitam Trinitatis et Incarnationis fidem solâ necessitate præcepti necessariam esse, à quâ excusat ignorantia invincibilis (1); communior tamen est sententia affirmans prædictam fidem explicitam, esse necessariam necessitate medii, probaturque variis Scripturæ et Patrum testimoniis; Joan. 3, ¶. 18: *Qui autem non credit, jam judicatus est, quia non credit in nomine unigeniti Filii Dei.* Joan. 8, ¶. 24: *Si enim non credideritis quia ego sum, moriemini in peccato vestro.* Joan. 14, ¶. 6: *Nemo venit ad Patrem nisi per me.* Joan. 17, ¶. 3: *Hæc autem est vita æterna, ut cognoscant te solum Deum verum, et quem misisti Jesum Christum.* Act. 4, ¶. 12: *Nec enim aliud nomen est sub cœlo datum hominibus, in quo oporteat nos salvos fieri.* Ad Galat. 2, ¶. 16: *Scientes autem quia non justificatur homo ex operibus legis, nisi per fidem Jesu Christi.*

Idem apertè docent SS. Patres. S. Augustinus, lib. de Corrept. et Gratiâ, cap. 7: *Sicut veritas loquitur, inquit, nemo liberatur à dam-*

(1) Fide Catholîcâ id tenendum est, inquit Facultas Parisiensis in Determinatione in librum cui titulus: *Bellisaire*, « à quo tempore lex evangelica promulgata fuit, » neminem *justificari et salvare*, qui ex suâ *culpâ*, ex » *negligentiâ addiscendi*, fide explicitâ in Christum Fi- » lium Dei, Deum et hominem, morte suâ redemptorem, » caruerit, quâcunque alioquin polleat fide explicitâ » in Deum unum et remuneratorem, ac implicitâ in » Christum. » Hinc intelligi datur disputari posse utrûm fides explicita in Christum necessaria sit *necessitate medii*, an solùm *necessitate præcepti*.

natione quæ facta est per Adam, nisi per fidem Jesu Christi. S. Chrysostomus, Homil. 37, in Matth. : Tunc, inquit, sufficiebat nosse Deum unum solum, nunc autem non ita est; sed necessaria est ad salutem Christi cognitio.

Confirmatur ex Conc. Trid. Sess. 6, cap. 4, ubi dicit neminem post Evangelium promulgatum justificari posse absque Baptismo vel ejus voto: at votum Baptismi supponit fidem Christi seu Incarnationis; ergo sine fide redemptoris non potest obtineri justificationis gratia.

Obj. Ex hâc sententiâ plura sequuntur absurdâ: nempè sequitur, 1. salutem consequi non posse eos homines qui ita hebetes sunt et stupidi, ut tam ardua mysteria apprehendere non valeant, nec ideò ea explicitè credere; 2. Catechumenum qui post acceptam præcisè Dei ut gratiæ auctoris fidem, charitatis actum eliceret, et statim moreretur priusquam de Trinitate et Incarnatione quidquam audiisset, esse damnandum.

Resp. Nego ant. Ad 1.^{am} prob. : Facilè constat nullos esse homines (nisi eos amentes supponas, qui ut infantes solo fidei habitu salvantur) ingenii adeò rudis, qui, si sint rationis compotes, mysteria Trinitatis et Incarnationis, sibi sufficienter proposita, quantum ad substantiam et confusè apprehendere non possint, maximè ex auxilio gratiæ quam Deus non denegat.

Ad 2.^{am} prob. : Sicut supponunt adversarii Deum huic Catechumenovitam ablaturum esse, eo præcisè instanti quo Trinitatis et Christi fidem erat percepturus; ita supponimus Deum, hominis à quo sincerè quæritur vitam conservaturum esse, donec quidquid ad salutem necessarium est, didicerit.

CONCLUSIO II.

Gravi præcepto obligantur fideles ad actum internum fidei sive ad credenda explicitè, saltem quoad substantiam, mysteria fidei quæ in Symbolo Apostolorum continentur. Tenentur etiam ea omnia credere sine quibus vita christiana institui non potest.

Prob. Marci 16, ¶. 15, 16: Prædicate Evangelium omni creaturæ.... Qui verò non crediderit, condemnabitur. Est ergo præceptum divinum sub pœnâ damnationis obligans ad credendum Evangelium ab Apostolis prædicatum, ac proindè credenda explicitè varia mysteria, quæ sine dubio sunt ea quæ Apostoli in suo Symbolo collegerunt, et quæ ad vitam rectè instituendam sunt necessaria. Quod quidem confirmatur ex dictis in articulo præcedenti.

Cæterūm, cùm hoc præceptum credendi affirmativum sit, nec pro omni tempore obliget, assignanda sunt tempora quibus fideles, ratione illius præcepti, direclè et per se obligantur ad eliciendum actum fidei, ita ut si tunc omittant, peccent speciali peccato contra hoc præceptum.

Constat autem 1.º præceptum fidei directè per seipsum obligare, et quidem plusquam semel in vitâ; undè damnata est ab Innoc. XI hæc propositio quæ est 16.^a in Bullâ: *Fides non censetur cadere sub præcepto speciali et secundum se; et 65.^a, quæ sic habet: Sufficit ista mysteria semel credidisse in vitâ. Damnata quoque est hæc propositio 17.^a: Satis est actum fidei semel in vitâ elicuisse.*

2.º Præceptum credendi non solùm ea quæ

sunt necessaria necessitate medii, sed etiam prædicta mysteria, secundùm communem Doctorum sententiam, directè et per se obligat statim atque ea sufficienter proposita sunt, et cognoscitur eorum credendorum obligatio; id enim commune est legibus quæ nullum habent præfixum tempus, sed obligant cùm primùm moraliter possunt commodè observari.

Dixi, cùm primùm moraliter; id enim aliquam habet latitudinem judicio viri prudentis.

3.º Probabiliter etiam existimant non pauci Theologi, præceptum fidei per se obligare in articulo mortis, cùm mortem instare probabiliter existimamus; tunc enim temporis maximè necessarii sunt actus fidei: quapropter sollicitè curare debent Pastores, ut ægroti frequentes actus fidei eliciant.

4.º Præceptum fidei ulteriùs obligare videtur aliquoties in vitæ decursu, ut fideles longiori tempore non abstineant ab exercitio actuum fidei, quamvis præfixum tempus vix queat assignari: quapropter monendi sunt à Pastoribus fideles ut attentè Symbolum recitando, orando, catechismum audiendo, ad aliquod sacramentum se disponendo, de Dei bonitate aliisque perfectiōibus cogitando, aliaque hujusmodi exercendo, fidei actus eliciant; qui enim ita se gerunt, tam anxi esse non debent an præceptum fidei adimplent.

Prætereà sæpè obligantur fideles ad eliciendos actus fidei, non præcisè ratione præcepti credendi; sed indirectè et per accidens, ratione alterius rei quam tenentur facere, et quæ sine actu fidei fieri non potest, v. g.: quandò tentatio contra fidem, vel alia non videtur aliter

posse superari; vel quandò quis tenetur exte-
riùs profiteri fidem: externa enim professio
fidei, si fiat humano modo, vix potest esse sine
actu interno fidei; item, cùm tenentur orare,
sacramentum aliquod suscipere, actum contri-
tionis aut charitatis exercere; tunc enim, ratione
horum omnium, tenentur fideles per accidens
actus fidei elicere; ita tamen ut illorum omissio
non sit peccatum speciale contra præceptum
credendi, sed tantùm unum et idem peccatum
cùm peccato omissionis rei præceptæ ad quam
prærequirebantur. Neque verò necesse est ut
tunc eliciantur formaliter actus fidei, sed suf-
ficit ut virtualiter eliciantur, quatenùs nempè
includuntur virtualiter in actu alicujus virtutis,
v. g., contritionis aut charitatis formaliter
elicto.

CONCLUSIO III.

*Nunquàm licet dissentire fidei, eamque tan-
quam falsam, sive ex toto, sive ex parte, re-
pudiare; aut de illa voluntariè dubitare,
illam reputando incertam vel dubiam.*

Conclusio certissima est.

*Prob. 1.º Ex multis Scripturæ locis suprà
citatis: Marci 16, ¶. 16: Qui verò non credi-
derit, condemnabitur; Joan. 3, ¶. 18: Qui
autem non credit, jam judicatus est.*

Prob. 2.º Ratione. Si enim auctoritas vera-
titatis divinæ postulat ut ea quæ Deus revela-
vit, firmiter ac certò credamus; à fortiori exigit
ut non dissentiamus nec dubitemus: hoc enim
dissensu et dubio graviùs sanè Deus offenditur
et contemnitur.

Cæterum, hic dissensus vel dubitatio voluntaria est propriè peccatum infidelitatis, adeò fidei contrarium, ut fidem infusam ab homine omnino excludat ex naturâ suâ, sicut innuit Stephanus Papa, his verbis: *Dubius in fide infidelis est*; et Innoc. XI, cùm propositionem 21.^{am} damnavit: *Assensus fidei supernaturalis et utilis ad salutem stat cum notitia solum probabili revelationis, imò formidine quā quis formidat ne non sit locutus Deus.*

ARTICULUS III.

De præcepto Fidem exterius confitendi.

Præceptum confitendi fidem, ex omnium Catholicorum sententiâ, est virtualiter duplex: affirmativum scilicet, quatenus præcipit aliquando confiteri fidem; negativum verò, quatenus semper et pro omni tempore prohibet fidem denegare.

CONCLUSIO PRIMA.

Certum est graviter obligari fideles ad confitendum, seu exterius ostendendam fidem suam.

Prob. 1.º Ex Apost. Ad Rom. cap. 10, ¶. 10: Corde enim creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem, scilicet obtinendam. Deinde Apost. addit, ¶. 11: Omnis qui credit in illum, non confundetur, supple, eum confitendo.

Prob. 2.º Ex S. Aug. lib. de Fide et Symbolo, cap. 1, ubi sic loquitur: A præsenti seculo maligno salvi fieri non possumus, nisi et

nos ad salutem proximorum nitentes, etiam ore profiteamur fidem quam corde gestamus. Et Serm. de Apost. Paulo : *Quid prodest, inquit, corde credidisse ad justitiam, si os dubitat proferre quod corde conceptum est?*

Et certè divinæ veracitatis auctoritas non solum postulat ut sicut Deus revelavit ita sentiamus et credamus, sed etiam ut ita loquamur et profiteamur.

Porrò quia Catholici religionis suæ actus exterius exercendo, fidem suam sufficienter profitentur, ideò Theologi communiter cum S. Thomâ duo tantum tempora assignant in quibus præceptum divinum profitendi fidem extraordinariè obligat, scilicet, 1.º quandò fideles publicè interrogantur circa fidem, aliquandò etiam 2.º cùm interrogantur privatim.

1.º Igitur quoad publicam interrogationem factam à personâ publicâ, v. g., à Magistratu vel Tyranno, in odium fidei, semper obligat præceptum confitendi fidem exterius, et quidem sive persona publica publicè, sive privatim interroget. Undè Christus Dominus, Lucæ 9, ¶. 26, dicit : *Qui me erubuerit et meos sermones, hunc Filius Hominis erubescet, cùm venerit in majestate sud.* Hinc ab Innocentio XI damnata est hæc propositio quæ est 18.^a : *Si à potestate publicâ quis interrogetur, fidem ingenuè confiteri, ut Deo et fidei gloriosum, consulo; tacere, ut peccaminosum per se non damno.*

Et certè tunc non fieri potest illa omissio confessionis fidei : 1. sine gravi læsione honoris Dei et Religionis Christianæ ; 2. sine gravi scandalo proximi ; 3. sine periculo deficiendi à fide vel certè ostendendi inconstantiam in illâ.

2.º Quoad interrogationem privatâ auctoritate factam, generatim obligat præceptum confitendi fidem exteriùs, quoties ex illius omissione, vel honor Dei et Religionis Christianæ læderetur; vel sequeretur proximi subversio aut saltem periculum illius, vel quoties subesset periculum ne ipse à fide deficeret qui Confessionem omittit, aut sequi posset aliquod scandalum.

CONCLUSIO II.

*Fidelibus semper prohibitum est fidem negare,
aut simulare.*

Conclusio certissima est.

*Prob. 1.º Ex verbis Christi, Matth. 10, ¶.
33 : Qui autem negaverit me coram hominibus, negabo et ego eum coram Patre meo qui in cœlis est.*

*Prob. 2.º Ex præcept. Ecclesiæ et SS. PP., qui semper gravissimum peccatum reputaverunt, si quis quorumcunque tormentorum metu fidem exteriùs negaret, eam in corde retinendo; quod ex S. Petri exemplo confirmatur; quia enim Christum negaverat, amarè flevit. Undè cum S. Augustino dicere licet non solùm abnegare Christum qui dicit non esse Christum, sed etiam qui cùm sit, negat se esse Christianum; Dominus enim non ait Petro: Discipulum meum te esse negabis, sed, Me negabis. Hinc etiam idem S. Doctor, Tract. 66 in Joan., sic inducit Christum loquentem: *Timendo mortem carnis tuæ, mortem dabis animæ tuæ. Quanta enim vita est confiteri Christum, tanta mors est negare Christum.* Et certè postulat divina veracitas ut non solùm interiùs, sed nec exteriùs unquam dissentiamus. Ideoque exte-*

rior fidei negatio est semper mendacium contumeliosum Ecclesiæ ac Religioni Christianæ , proindèque grave peccatum , quod nullo in casu licitum esse potest.

Cæterūm , tribus modis fieri potest exterior fidei negatio , nempè verbis , factis , aut rebus.

Et 1.º quidem verbis : si quis neget aliquam veritatem fidei , v. g. , Verbum esse Deum ; aut si quis neget fidei certitudinem , vel dubitacionem significet circa aliquam fidei veritatem . Item , si seriò et non per jocum , quamvis solo ore non animo , neget se esse christianum , vel quod nunc idem est in multis regionibus , se esse Papistam ; vel contrà , si affirmaret se Turcam esse , vel Lutheranum , etc. ; non negaret tamen fidem qui se Clericum esse aut Sacerdotem , aut Missam celebrasse diffiteretur , quia hæc non significant fidem , sed solùm officium aliquod vel statum in Religione Christianâ , sine quo fides haberi potest.

2.º Factis seu actionibus negatur fides , quoties exercentur actiones quæ , vel ex naturâ suâ , vel ex hominum institutione , ordinantur duntaxat ad significandum cultum fidei debitum , v. g. , si quis coram idolo thus adoleat , genuflectat , pectus tundat , etc. ; aut Cœnam calvinisticam sumat cum Haereticis , aut circumcidatur cum Judæis.

Non idem tamen dicendum est de quibusdam actionibus , quæ etsi aliquandò ex circumstantiis ordinantur ad usum Religionis , tamen per se primariò , et tam ex naturâ suâ quam ex usu hominum , ordinantur etiam ad alium finem ; per illas enim actiones , absolutè loquendo , non negatur fides , v. g. : si quis ingrediatur

curiositatis causâ templum Hæreticorum , ibique concionem audiat , vel observet quod ibi fiat ; quamvis enim id sit aliquandò illicitum , scilicet ob periculum seductionis vel scandali , istud tamen per se non est contra fidem : sic licitum est vesci idolothytis , vel carnibus diebus prohibitis , non quidem ad profitendam Religionem , sed ad sustentationem corporis necessarium ; quia per hujusmodi actiones fides non negatur , nisi vel 1. imperentur in protestationem falsæ sectæ aut in odium fidei ac Religionis Christianæ contemptum ; vel 2. nisi exerceantur animo profitendæ falsæ sectæ ; vel 3. in circumstantiis in quibus nihil aliud possint significare . Sic Eleazarus , II. Machab. 6 , mori maluit , quām fingere se carnes porcinas comedisse , eò quòd istarum carnium esus desertæ Religionis erat signum .

A fortiori licitum est fugere tempore persecutionis , ut docent Christi verba , Matth. cap. 10 , ac Sanctorum exempla ; imò id communiter expedit ac necessarium est infirmioribus ; non tamen id dico de Pastoribus , quos notum est nullatenūs fugere posse , nisi propter legitimam causam , et alium pro se constituendo qui ovibus provideat .

3.º Deniquè rebus ac præserthm vestibus negatur fides , si quis induatur vestibus , aut aliis signis utatur institutis duntaxat ad significantiam fidei negationem , vel professionem falsæ sectæ , v. g. , si quis serìò induat vestes sacerdotales Judæorum aut Paganorum aut Hæreticorum in eorum templis . Idem dicendum de vestibus profanis infidelium propriis , si per leges politicas institutæ sint ad discernendos va-

riarum religionum viros, v. g. : qui pileum flavum Judæorum in Italiâ gestaret, simularet se falsam religionem profiteri, quia tales vestes ad falsam illam religionem significandam sunt institutæ.

Obj. 1.º Elisæus permisit Naaman ut simularet idolatriam; ergo, etc.

Resp. Nego ant. Neque enim petierat ab Elisæo Naaman ut sibi liceret cultum externum idolo exhibere, sed solùm ut officium externum quod regi extra templum præstabat, etiam in templo præstaret, hoc est incurvari, si quandò rex innixus vellet se incurvare; etsi enim rex id faceret idoli venerandi causâ, Naaman tamen id agebat solius obsequii regi exhibendi gratiâ, et quamvis hujusmodi obsequium ratione scandali esset aliquandò illicitum, nullum tamen in hâc occasione erat scandalum timendum, cùm Naaman publicè profiteretur se veri Dei cultorem esse nec idola venerari.

Obj. 2.º Simulavit Jehu se velle idola colere, et tamen laudatur, IV. Reg. 10.

Resp. cum SS. Augustino et Thomâ, ibi zelum Jehu laudari ac ejus obedientiam in delendâ domo Achab, non laudari verò mendacium quo feffellit Sacerdotes Baal.

Quæres an Catholicis inter Hæreticos degenibus liceat diebus prohibitis carnes edere, ne ab Hæreticis agnoscantur.

Resp. Quæ apud omnes Theologos certa sunt, ab incertis sedulò sunt distinguenda; itaque

Certum est 1.º istud extra casum necessitatis illicitum esse, quia semper et ubique obligant Ecclesiæ præcepta, cùm absque gravi incommodo servari possunt; 2.º id nunquam esse li-

citum, si præcipiatur in contemptum veræ Religionis; quia lege naturali et divinâ Religionis contemptum etiam cum vitæ periculo vitare tenemur; 3.º si Hæretici, v. g., in hospitio, tempore Quadragesimali, simul cum Catholico recumbentes, ad explorandam Catholici fidem dicant: *Qui Ecclesiæ Romanae inimicus est, ex hoc carnium ferculo comedat;* certum est Catholicum qui absque præmissâ protestatione contrariâ carnibus uteretur, contra fidem peccatum esse.

Controversia est ergo an sicut Sacerdos laicas vestes induere potest, ita et quilibet Catholicus, citra contemptum Ecclesiæ vel scandalum, carnes ab Ecclesiâ prohibitas possit edere, ne indè ut Catholicus agnoscatur et gravi poenâ plectatur; circa quod divisi sunt Theologi: alii affirmant istud fieri posse, ita Azor, Becanus, Sanchez, Layman, Salmanticenses, quibus consentire videtur Collator Andegavensis, probant que quia in prædicto casu Catholicus neque delinquit contra legem ecclesiasticam abstinentiæ, quæ in tali necessitate non obligat; neque contra legem divinam non abnegandi fidem: 1. quia comedatio carnis secundùm se non est nota vel professio falsæ fidei, cùm multi ex Catholicis carnes comedant, sive ratione occulti quo laborant morbi, sive ex gulâ; 2. quia si Hæretici instituere possent ut fidem ejurare censeretur qui comedenter carnes, idem instituere possent de eo qui pisces, caseum, panem, etc., comedenter, undè vel fame pereundum esset, vel neganda fides.

Alii, distinctione factâ, fatentur esum carnium licitum esse iis in regionibus ubi infideles

carnibus utuntur ex antiquâ gentis consuetudine, et sine ullo ad Catholicos respectu, qui, inquiunt, talis usus ibi nullatenus importat fidei negationem. Docent verò in Angliâ, v. g., ubi instituta est, inquiunt, carnium comedio ad hæreseos protestationem, et ut signum quo Reformati à Catholicis distinguantur, plenè illicitum esse vesci carnis, quia jam usus carnium ex indifferenti determinatus est ad hæreseos protestationem, et ita signum est falsæ religionis, quo significant Hæretici et ab aliis significari volunt Ecclesiæ Romanæ contemptum, ejusque legis irrisionem. Ita Valentia, Sylvius, Theologiæ Tourn. Continuator.

ARTICULUS IV.

De Peccatis Fidei oppositis.

Agimus hic duntaxat de peccatis quæ ita sunt opposita fidei, ut fidem habitualem et infusam ex naturâ suâ omnino excludant, qualis est omnis et solus dissensus vel dubitatio pertinax contra fidem, quod peccatum propriè dicitur infidelitas *positiva*. Infidelitas enim alia dicitur *negativa*, eaque est carentia fidei in iis qui nihil unquam de fide audierunt; ipsa autem non tam peccatum est quam poena peccati, quia si fecissent adjuti gratiâ quod in se erat, Deus iis non abscondisset fidem.

Tres vulgo distinguuntur species infidelitatis positivæ, scilicet Paganismus, Judaismus et Hæresis; nam post sufficientem mysteriorum fidei propositionem, vel 1.º fides Christi et doctrina evangelica totaliter rejicitur, nulloque modo recipitur, et hic est Paganismus, sub quo com-

prehenduntur Mahumetismus et Atheismus ; vel 2.º fides Christi recipitur tantum secundum figuram et Prophetias veteris Testamenti de Messia promisso , et tunc est Judaismus ; vel 3.º fides Christi tam secundum se , quam secundum figuram recipitur , admittendo Scripturas veteris et novi Testamenti , Messiamque advenisse , sed ex parte et quoad aliqua rejicitur , quia omnia ejus mysteria non integrè creduntur , et est Hæresis . Quòd si quis , post susceptam catholicam fidem , transeat ad Paganismum vel Judaismum , vel hæresim , dicitur propriè Apostata , eaque apostasia à fide non constituit novam speciem infidelitatis , sed differt à tribus prædictis , quòd sit desertio fidei jam susceptæ , sicutque ad unam ex prædictis speciebus revocatur .

Circa hæresim observandum est hanc esse errorum contra fidem , cum pertinaciâ , in homine Christiano : undè ad hæresim tres requiruntur conditiones : 1.ª quidem ut sit error contra fidem , seu assertio aut judicium erroneum contra fidei dogma ; hoc tamen nomine comprehendent etiam Theologi dubitationem voluntariam , quia hæc non est sine judicio errore , quo judicatur rem de quâ dubitatur , dubiam esse ac incertam . 2.^a Conditio est pertinacia , id est , ut sciatur contrarium doceri ab Ecclesiâ Catholicâ , quæ non ignoratur invincibiliter esse vera Ecclesia ; qui enim assertionem suam Ecclesiæ judicio subjicit , errare quidem potest , sed non est formaliter ac propriè hæreticus . 3.^a Conditio est ut error sit in homine Christianam Religionem profitente . Ut autem ille subjaceat poenis ecclesiasticis contra Hæreticos latis , requiritur 1.º ut sit baptizatus ; 2.º ut hæresis non sit merè

interna , sed exteriū manifestetur signo aliquo , et quidem ex hæreseos affectu procedente , et eam sufficienter exprimente ; necesse tamen non est , ut palam et coram astantibus declaretur .

Quæres 1.º quænam sint pœnæ contra Hæreticos latæ .

Resp. 1.^a Est excommunicatio major , ipso facto lata , cap. 9 et 13 de Hæret. ; 2.^a irregularitas ; 3.^a infamia juris , si hæresis sit notoria ; 4.^a privatio Beneficiorum et dignitatum , spiritualisque jurisdictionis , saltem post denunciationem ; 5.^a privatio sepulturæ ecclesiasticæ , cap. 2 de Hæret. in Sexto . *Nota* autem Hæreticorum defensores et fautores excommunicationem ipso facto similiter incurrere , cap. 13 de Hæret.

Quæres 2.º an licita sit disputatio de rebus fidei cum Hæreticis .

Resp. 1.^b Jure naturali prohibita est cuilibet indocto , quia cùm non possit fidem rectè tueri , nec objectiones solidè diluere , talis disputatio in Religionis detrimentum vergeret .

2.^b Jure positivo prohibita est omnibus laicis , cap. 2 de Hæret. in Sexto , ubi etiam pœna excommunicationis contrà facientibus intentatur . Excipitur 1. casus necessitatis aut magnæ utilitatis , putà cùm refellendus est hæreticus qui cum injuriâ fidei ejusque periculo loquitur ; 2. nisi versentur laici in iis regionibus ubi Hæretici grassantur .

3.^b Doctioribus Clericis disputare cum Hæreticis licitum esse , servatis servandis , extra dubium est . *Cum Hæreticis* , inquit S. Aug. Epist. 93 , *verbis etiam agendum , disputatione pugnandum , ratione vincendum* . Dico , servatis

servandis, ubi scilicet majoris boni spes affulget, abest verò periculum ex parte præsertim auditorum; cùm enim res fidei sint obscuræ et supra rationem, sæpè timendi locus est ne simplices et imperiti objectionum plusquam solutionum vi moveantur.

Quæres 3.º an licita sit hæreticorum lectio librorum.

Resp. 1.º Jure naturali prohibita est iis quibus est periculosa, quales sunt imperiti, atque etiam *ii ferè omnes*, inquit Sylvius, *qui duobus aut tribus tantum annis Theologie studuerint*. Ut enim ait Script. Eccli. 3, *Qui amat periculum, peribit in illo*.

Resp. 2.º Jure positivo, nempè Bullâ, *Cum pro munere*, Bullâ, *In Cœnd Domini*, et *Indice librorum*, sub excommunicationis pœnâ interdicitur omnibus quantâcunque dignitate fulgentibus, exceptis hæreticæ pravitatis inquisitoribus, librorum hæreticorum lectio, imò et cujusvis hæresiarchæ librorum, qui etiam hæresim non continerent.

Verùm hæc in Galliis recepta non sunt, ubi pleno jure et usu communi Hæreticorum libros legunt tum Episcopi eorumque Vicarii Generales, qui et hanc facultatem aliis, prout expedire judicant, impertiunt; tum Doctores qui hæresim et Hæreticos impugnare, libros approbare, de iisdem doctrinale judicium ferre consueverunt. In omnibus tamen ferè Dioecesisibus, speciali statuto vetita est librorum hæreticorum lectio, eorum præsertim qui à posterioribus Hæreticis conscripti sunt, idque, ut fieri solet, sub pœnâ excommunicationis ipso facto incurriendæ. Hæc autem statuta, ut potè generalia,

non solum ignaros, sed et doctos quoslibet, etiam Presbyteros, spectant; item, quia in toto regno recepta est Constitutio *Unigenitus*, apud nos sub eadem excommunicationis pœnâ prohibetur lectio, vel retentio libri *Reflexionum moralium*, cæterorumque in ejus defensionem librorum, qui hactenùs scripti sunt aut deinceps scribendi. Utrum autem in lectione libri hæretici detur materiæ parvitas, disputant Theologi: plurimi docent paucas etiam lineas legi non posse citra mortale peccatum, tum quia illæ sufficientem continere possunt materiam ac perversionem, tum quia periculum est ne ex earum lectione nascatur plura legendi prurigo.

Colliges Bibliopolis non licere libros prohibitos emere et vendere: per hoc enim moraliter disseminarent errores; licet autem eos emendo decepti sint, non ideo ipsis licitum est revendere; sicut illi qui falsam accepit monetam, non licet eam alteri tradere pro mercibus.

Quod diximus de libris hæreticis, cum proportione dicendum est de libris amatoriis, vel aliundè periculosis, quales sunt multi libri Romanenses, dictionarium Encyclion, et dictionarium Bayllii, quibus tota Christi Religio concutitur, quorumque lectione plurimi in dies ad Deismum vel etiam Atheismum miserè deflectunt.

SECTIO II.

De Præcepto Spei.

Duo in hac sectione inquiremus: 1.º quid sit spes; 2.º an et quandò obliget præceptum spei.

ARTICULUS PRIMUS.

Quid sit Spes.

Spes definitur virtus theologica per quam exspectamus à Deo beatitudinem aeternam per merita Christi Redemptoris promissam, et media ad illam assequendam, cum certa fiducia et persuasione illius obtinendae.

Dicitur 1.º, *virtus theologica*, id est, virtus supernaturalis et divinitus infusa, quae habet pro objecto immediato Deum supernaturaliter cognitum.

Dicitur 2.º, *per quam exspectamus beatitudinem*; proprius enim actus spei est exspectatio illa beatitudinis et in eam tendentia seu desiderium efficax, non autem simplex velleitas obtinendi beatitudinem, apprehensam quidem ut obtentu difficilem, sed Dei auxilio possibilem, immo et probabiliter de facto obtinendam.

Dicitur 3.º, *certa cum fiducia et persuasione illius obtinendae*; quia spes supponit ex parte intellectus persuasionem hanc, scilicet, ex parte Dei nihil defuturum ad assequendam beatitudinem, adeoque possibilem eam esse et à nobis obtinendam, nisi per nos steterit. Hinc fit ut spes nostra sit omnino certa ex parte Dei, quia innititur fidei quā credimus Deum esse omnipotentem, misericordem et in promissis fidellem, ideoque posse et velle, sicut promisit, conferre nobis auxilia sufficientia ad salutem assequendam, ac de facto collaturum beatitudinem ei qui in justitiā perseveraverit. Id ipsum apertè dicit Apost. II. ad Timoth. 1, ¶. 12: *Scio enim cui credidi, et certus sum quia potens*

est depositum meum servare in illum diem iustus Iudex. Et ad Titum 1, v. 2 : In spem vitæ æternæ, quam promisit qui non mentitur Deus.

È contrà verò spes non est omninò certa et secura, quatenùs respicit beatitudinem ut de facto à nobis obtainendam, quia persuasio quā judicamus nos reipsā obtenturos beatitudinem, non est judicium fidei certum, sed probabile tantū et conjunctum timori; possumus enim à justitiâ et consequenter à speratâ beatitudine excidere, et quandiu hic vivimus, cum metu et tremore salutem nostram debemus operari, juxta Apostoli monitum ad Philip. 2. Quantò magis tamen quis novit se in justitiâ et bonis operibus profecisse, tantò firmorem ac probabiliorem habet persuasionem ac fiduciam asse- quendæ salutis. Hanc in rem S. Bernardus in Serm. 1. de Septuagesimâ sic loquitur : *Quis potest dicere : ego de electis sum, ego de prædestinatis ad vitam, ego de numero filiorum ? Quis hæc, inquam, dicere potest ? reclamante nimirum Scripturâ : « nescit homo si sit dignus amore an odio. » Certitudinem utiquè non habemus, sed Dei fiducia consolatur nos, ne dubitationis hujus anxietate cruciemur.*

Cæterùm, persuasio illa intellectûs præsupponitur quidem necessariò ad actum spei, sed non est proprius spei actus, qui consistit formaliter in exspectatione et desiderio efficaci æternæ beatitudinis.

Dicitur 4.º, *per quam exspectamus beatitudinem per Christi Redemptoris merita promissam, et media ad illam ; quia duplex est objectum spei, primarium et secundarium. Primarium objectum est beatitudo æterna seu est Deus ut*

summum nostrum bonum per visionem beatificam possidendum ; objectum verò *secundarium* spei sunt media ad illam obtinendam , scilicet gratiæ et omnia Dei auxilia quæ ad salutem nos possunt juvare : quæ omnia non nisi per Redemptoris merita obtineri possunt.

ARTICULUS II.

An et quandò obliget Præceptum Spei.

Certum est dari præceptum spei , quod quidem affirmativum est , quatenus obligat ad sperandum seu ad eliciendos actus spei ; negativum verò , quatenus prohibet desperationem et præsumptionem : nam certum est fidelibus aliquando gravem incumbere obligationem exercendi actum spei , et nunquam exercendi actum *spei contrarium* , sive per defectum , ut est desperatione , sive per excessum , ut est præsumptio . Verùm hæc inductione clariùs explicanda sunt.

1.º Igitur non solùm necessitate præcepti , sed etiam necessitate medii , tenetur omnis adulterus , in peccato mortali vel originali existens , ad actum aliquem spei , saltem remissionis peccatorum et alicujus retributionis supernaturalis . Hinc ad Rom. 8 , v. 24 , dicit Apostolus , *Spe enim salvi facti sumus.* Et ratio est quia Deus salvare non vult adulteros sine eorum voluntate et cooperatione supernaturali ; hinc etiam Trident. Sess. 6 , dicit justificationem adulorum fieri per voluntariam gratiæ susceptionem ; hæc autem cooperatio voluntatis consistit præsertim in spe , per quam voluntas nostra , supposita fide in intellectu , incipit accedere ad Deum , ut declarat idem Trid. cap. 5 , 6 et 7 .

2.º Datur affirmativum spei præceptum, quo tenentur omnes à Deo sperare beatitudinem æternam, remissionem peccatorum, et alia ad salutem necessaria; atque id colligunt Doctores ex variis Script. locis, v. g., Psalmo 4, ¶. 6: *Sacrificate sacrificium justitiae, et sperate in Domino;* Psalmo 36, ¶. 3: *Spera in Domino et fac bonitatem;* Psalmo 61, ¶. 9: *Sperate in eo omnis congregatio populi;* ad Rom. 15, ¶. 4: *Ut per patientiam et consolationem Scripturarum spem habeamus;* ad Hebr. 10, ¶. 23: *Teneamus spei nostræ confessionem indeclinabilem.* Et alibi passim.

Deindè verò de omni actu virtutum necessario ad salutem, datur aliquod præceptum: atqui actus spei est actus necessarius, sive peccatoriis ad justificationem obtinendam, ut ex Trident. diximus, sive justis qui, ex eodem Conc. Sess. 6, can. 26, debent exspectare et sperare æternam retributionem à Deo per ejus misericordiam et Jesu Christi meritum; ergo datur præceptum de actu spei. Et verò, postquam Deus tot et tanta pro nostrâ salute operatus est, non sine maximâ illius injuriâ omitti potest actus spei circa salutem obtinendam.

Cùm autem præceptum illud sit affirmativum, néc pro omni tempore obliget, assignanda sunt tempora quibus urgere videtur præceptum spei exercendæ, quod quidem determinatè assignari difficilè potest, tamen confusè potest.

1.º Etenim certum est præceptum illud obligare puerum qui rationis usum attigit, statim, moraliter loquendo, post sufficientem beatitudinis propositionem, ita ut non diù post differatur actus spei; 2.º in articulo mortis obligat;

3.º etiam aliquoties in vitæ decursu , juxta supradicta de actu fidei ; eadem enim est ratio de actu spei. Præterea , sæpè obligamur indirectè et per accidens ad eliciendum actum spei , non quidem ratione præcepti spei , sed per accidens ratione alterius quod tenemur facere , v. g. , ratione vincendæ gravis tentationis , vel ratione orationis aut contritionis eliciendæ. In his tamen occasionibus non est semper necesse actum spei formaliter elicere , satis est si eliciatur actus in quo spes virtualiter includitur , v. g. , efficax oratio , dolor de peccatis.

Verùm præcepto spei , quatenus negativum est , tenemur , 1.º nunquàm desperare , scilicet nolendo amplius exspectare à Deo beatitudinem et media ad illam , seu nolendo amplius eam prosequi.

Duplex autem distinguitur desperation , scilicet , *hæretica* et *temeraria* : *hæretica* fundatur in hæretico intellectu judicio , quo desperans judicat beatitudinis assecutionem sibi esse impossibilem , et omnem suum conatum ad hoc fore inutilem. Desperatio solùm *temeraria* fundatur in judicio intellectu temerario duntaxat et imprudenti , quo desperans judicat se de facto non salvandum , vel in gratiâ non perseveratrum , vel beatitudinis assecutionem sibi nimis difficilem futuram.

Quoniam autem peccatum desperationis directè opponitur spei , ideo gravissimum est , nec levitatem materiæ patitur , et ipsum habitum spei expellit , ac simul habitum fidei , si desperation procedat ex judicio hæretico. Egregiè autem notat S. Thomas luxuriam et acediam esse causas ordinarias desperationis : luxuriam qui-

dem, quia per illud vitium homo creaturæ adhæret et fastidit spiritualia; per acediam verò non vult sibi vim facere.

2.º Tenemur eodem præcepto, quatenus negativum est, nunquam præsumere, id est, nunquam temerè, inordinatè et immoderatè exspectare beatitudinem, ac media supernaturalia.

Triplex autem distinguitur præsumptio, scilicet, *temeraria*, *pelagiana*, *calvinistica*.

Præsumptio *temeraria* est exspectatio alicujus quod non debet sperari: v. g., cùm quis tantam gratiam aut gloriam sperat quantum habuerunt B. Virgo et Apostoli; vel quando in peccati consuetudine perseverando, sperat se gratiam pœnitentiae in fine vitæ obtenturum, certò sibi promittens quod valdè incertum est.

Præsumptio *pelagiana* est cùm ex propriis viribus, vel ab aliquâ creaturâ ut causâ principali, non à Deo, sperat bona supernaturalia vel beatitudinem.

Præsumptio *calviniana* dicitur cùm quis ex solâ Dei misericordiâ et meritis Christi, sine propriâ suâ pœnitentiâ, sperat remissionem peccatorum, vel gloriam sine meritis.

Præsumptio *pelagiana* et *calviniana*, cùm adjunctum habeant judicium hæreticum, habitum fidei sicut et spei excludunt. At præsumptio *temeraria* non habet ordinariè adjunctam hæresim; est tamen ex naturâ suâ gravissimum peccatum, præsertim si ex eâ sumitur occasio multiplicandi peccata et in illis perseverandi. Vide S. Thomam 2.^a 2.^x

SECTIO III.

De Præceptis Charitatis.

Duo hīc examinanda sunt : 1.º quid sit charitas ; 2.º an et quandō obliget præceptum charitatis erga Deum.

ARTICULUS PRIMUS.

Quid sit Charitas.

Charitas est virtus theologica quā Deus propter se diligitur, et proximus propter Deum.

Dicitur 1.º, *virtus quā Deus diligitur*; quia actus charitatis est dilectio seu amor et benevolentia quā ipsi Deo vel proximo volumus aliquid bonum, vel illud ipsi desiderando et exteriū procurando, si non habet, et dicitur amor benevolentiae; vel si jam habet, in eo complacendo, et dicitur amor complacentiae. Illud autem bonum quod charitas vult respectu Dei, est summa et intrinseca ejus bonitas, perfectio et beatitudo, vel ipsius externa gloria per laudes et obsequia propria vel aliena. Charitas verò respectu proximi, potissimum desiderat ejus beatitudinem supernaturalem, et quidquid ad illam assequendam juvare potest.

Dicitur 2.º, *quā diligitur Deus et proximus*; perfecta enim amicitia, qualem habemus cum Deo per charitatem, non solum exigit ut ille diligatur cum quo primariō et per se amicitia contrahitur, sed etiam ut propter ipsum diligentur illa omnia quae ad illum pertinent: at verò pertinent ad Deum omnes proximi, quia scilicet vel sunt vel esse possunt nobiscum ejus filii,

filii , amici , hæredes , etc. , quatenū nempè sunt participes vel capaces bonorum supernaturalium gratiæ et gloriæ.

Dicitur 3.º, quād diligitur Deus propter se ; duplex quippe distinguitur amor Dei , scilicet amor concupiscentiæ ad spem pertinens , quo Deum diligimus tanquam bonum nobis , id est , quia erga nos beneficus est ac misericors , et se liberaliter communicat per gratiam et gloriam ; alius est amor perfectæ charitatis , qui dicitur etiam amor benevolentiæ , quo Deum diligimus propter intrinsecam ejus amabilitatem et perfectiones infinitas , sive quia in se bonus est , sine ullo respectu ad nos ; et hic ultimus amor dicitur propriè charitas.

Dicitur 4.º, quād Deus diligitur propter se , et proximus propter Deum ; quibus verbis significatur unicum esse motivum dilectionis Dei et proximi , quod est ipse Deus , id est , summa ejus perfectio et amabilitas per lumen fidei cognita , vel quæ est in ipso per essentiam , vel quæ est participata et participabilis in proximo per gratiam et gloriam : ita ut diligatur Deus et proximus , præcisè quia Deus dignus est ut ametur , tum ipse , tum propter illum proximus , tanquam capax ejus amicitiæ et gloriæ.

Colliges objectum materiale charitatis esse 1. Deum , 2. nos ipsos , 3. proximum ; quia charitas circa tria hæc eo ordine tota occupatur ; formale verò charitatis objectum , esse Dei bonitatem absolutam , seu infinitam illam perfectionem quā Deus summè amabilis redditur ; hæc enim est ratio formalis sub quā et propter quam charitas suum attingit objectum materiale.

Cæterūm , quia charitas erga proximum est

fundamentum secundæ Tabulæ , quæ nos ordinat ad proximum , et de quâ insrâ acturi sumus , ideo h̄ic solum tractandum de præcepto charitatis erga Deum.

ARTICULUS II.

An et quando obliget Præceptum Charitatis erga Deum.

CONCLUSIO.

Certum est dari præceptum charitatis Dei , quod quidem affirmativum est , quatenus præcipit diligere Deum ; negativum , quatenus prohibet Dei odium et acediam seu tristitiam de bono et de gloriâ Dei.

Prob. Ex Deut. 6 , ¶. 5 : Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo , ex totâ animâ tuâ et ex totâ fortitudine tuâ . Quæ verba referuntur à Christo Domino , Matth. 22 , Marc. 12 , et Luc. 10. Sic autem à S. Thomâ expnnuntur 2.^a 2.^z , quæst. 44 , art. 5 : Præcipitur nobis , inquit S. Doctor , ut tota nostra intentio feratur in Deum , quod est ex toto corde ; et quod intellectus noster subdatur Deo , quod est ex totâ mente ; et quod appetitus noster reguletur secundum Deum , quod est ex totâ animâ ; et quod exterior actus noster obediatur Deo , quod est ex totâ fortitudine , vel virtute , vel viribus , Deum diligere .

Ex his autem Scripturæ verbis expressè datur præceptum diligendi Deum , et consequenter implicitè prohibetur odium Dei , quod est directè contra charitatem ; prohibetur etiam ace dia seu tædium de divinâ amicitia propter diffi-

cultatem illius conservandæ , quod peccatum directè etiam oppugnat charitatem. Verùm hæc sigillatim explicanda sunt.

Certum itaque est præceptum diligendi Deum, quatenus affirmativum est, obligare specialiter ad aliquem verum et supernaturalem actum dilectionis Dei , hoc enim primum et maximum seu præcipuum omnium mandatorum appellat Christus , Matth. 22. Quandò autem ibi et aliis in locis exigitur actus dilectionis Dei super omnia , non ita debet intelligi ut teneamur diligere Deum amore summè intenso seu vehementissimo voluntatis conatu , quia hoc vel impossibile est, vel anxietates scrupulosque gigneret. Sed Deum super omnia et ex toto corde diligere tenemur , 1.º *objectivè*, quia majora illi bona quàm aliis velle debemus, scilicet divinum esse et divinos honores ; 2.º *appreciativè*, præferendo nimirū Deum ejusque amorem omnibus creatis , ita ut parati simus omnia facere , pati , perdere , potius quàm ab ejus amore recedere ; et ita ut nullius creaturæ timore vel amore Deum offendamus aut ejus amicitiam deseramus.

Cæterùm , cùm hoc præceptum affirmativum sit , pro certo tempore solum obligat , quod tempus non tam affirmativè quàm negativè potest assignari.

1.º Enim certum est præceptum illud non solum per accidens obligare , quandò scilicet non est alia via ad justificationem , sed etiam per se et directè. Hinc damnata est ab Innocentio XI hæc propositio , quæ est septima in Bullâ : *Tunc solum obligat , quandò tenemur justificari , et non habemus aliam viam quā possimus justificari.*

2.º Certum est illud obligare plusquam semel in vitâ ; undè damnata ibidem est hæc propositio, quæ est quinta : *An peccet mortaliter qui actum dilectionis Dei semel tantum in vitâ elicere, condemnare non audemus.*

3.º Certum est præceptum illud pluries in vitâ , præsertim si longa sit , obligare : ita ut diuturno tempore non omittatur actus amoris ; hujus autem temporis major determinatio prudentiæ relinquenda est , juxta suprà dicta de actu fidei. Hinc ab eodem Pontifice damnata est adhuc hæc propositio , quæ est sexta : *Probabile est nec singulis quidem rigorosè quinquenniis per se obligare præceptum charitatis erga Deum.*

4.º Theologi post S. Thomam docent præceptum charitatis obligare statim , moraliter loquendo , post usum rationis , ita ut non multum differatur actus amoris post habitam supernaturalem cognitionem Dei , ut finis ultimi ad quem homines se suasque omnes operationes referre debent , cum proposito ei semper placandi et implendi ejus voluntatem. Ratio est quia de ratione viatoris est ut se ad suum finem convertat , qui Deus est , eum omnibus rebus creatis præferendo , cùm alioquin nec justitiam assequi , nec acceptam in baptismo diù retinere possit.

5.º Obligat etiam præceptum illud in articulo mortis , ut communiter sentiunt Theologi. Præterea fideles interdùm per accidens et ratione alterius quod facere tenentur , elicere debent actum charitatis , v. g. , ratione contritionis perfectæ , quam aliquandò præmittere necesse est ad debitam administrationem , vel susceptionem sacramentorum : non est tamen

necessarium formaliter actum elicere amoris Dei, sed sufficit ipsa contritio perfecta, in quâ virtualiter includitur amor; similiter, actus amoris Dei potest esse aliquandò necessarius ad vincendam gravem aliquam tentationem.

Certum est etiam ex eodem præcepto charitatis, quatenùs est negativum, obligationem incumbere nunquàm odio habendi Deum. Et certè cùm Deus sit summum bonum, non videatur posse in se odio haber. Fieri tamen potest ut impii eum oderint, quatenùs peccata prohibet et peccatores punit. Quocunque autem modo odio habeatur, est certè odium Dei peccatorum omnium gravissimum et planè diabolicum, ac nisi desit advertentia, semper mortale.

Certum est deniquè eodem præcepto charitatis, quatenùs est negativum, prohiberi ne quis deliberatè tedium concipiatur aut tristitiam de divinâ amicitiâ, vel de Dei cultu, ita ut amicitiam ejus et obsequium refugiat, eò quod cum molestiâ, difficultate et labore conjuncta sint. Hoc autem peccatum est acediæ, et directè opponitur charitati, cuius est gaudere de divino servitio, ideoque ex genere suo est mortale, quamvis veniale fieri possit, vel ob indeliberationem, vel si tedium sit leve et tale ut homo non refugiat absolutè amicitiam Dei et obsequium ipsi debitum, nec ob id exponatur gravi periculo transgrediendi illud præceptum.

SECTIO IV.

De Religione.

Tres erunt hujus sectionis articuli: 1.us erit de naturâ et actibus religionis; 2.us de præceptis

religionis in primo Decalogi præcepto contentis ;
3.us de vitiis religioni oppositis.

ARTICULUS PRIMUS.

De Naturâ et Actibus Religionis.

Religio est *virtus moralis quā Deo deferimus cultum ipsi debitum* ; ita S. Thomas.

Dicitur 1.º, *virtus moralis*, id est, habitus et qualitas bona inclinans ad operationem laudabilem et honestam. Religio enim non est virtus theologica, quia Deum non habet immediatè pro objecto , sed cultum ejus ; est autem prima inter virtutes morales , quia objectum habet excellentius cæteris.

Dicitur 2.º, *quā Deo deferimus cultum* ; religio enim soli Deo propriè cultum exhibit qui *Latriæ* dicitur ; cultus autem *Dulicæ* qui Sanctis exhibitetur , et *Hyperdulicæ* qui redditur B. Virginī , non est actus religionis elictus , sed imperatus.

Dicitur 3.º, *quā deferimus cultum* ; quā voce intelligimus non solum summam Dei aestimationem , sed etiam actum quo supremam Dei excellentiam agnoscimus , et subjectionem nostram ac dependentiam significamus : qui cultus Deo exhibitetur , quia est primum rerum omnium principium ac supremus Dominus. Cultus autem iste , vel est externus et corporalis , v. g. , genuflexio , inclinatio , laus vocalis , etc. , quibus significamus aestimationem ac reverentiam nostram erga Deum ; vel est internus et mentalis , v. g. , mentalis confessio et divinæ excellentiæ agnitio , quomodò Angeli et sœpè etiam homines interiùs Deum adorant.

Dices : Religio inclinat ad colendum Deum sicut charitas ad amandum ; ergo tam est virtus theologica quam charitas.

Resp. disparitatem esse quod charitas inclinet voluntatem ad amandum Deum ipsum et quidem propter summam ejus perfectionem ; religio autem inclinat ad cultum Deo exhibendum propter specialem quae in eo cultu relucet honestatem. Unde cultus Dei est objectum illius immediatum , seu objectum *quod* , et Deus est tantum objectum *cui* cultus refertur ; sicut justitiae objectum immediatum , est res proximo debita , non ipse proximus ; specialis autem honestas quae relucet in cultu Deo exhibendo , est objectum formale religionis ; at vero charitas inclinat voluntatem ad amandum Deum ipsum , Deumque habet pro objecto immediato , summam autem ejus excellentiam pro objecto formalis. Unde duas propositiones istae , religio inclinat ad colendum Deum , charitas ad illum amandum , convenient quidem grammaticaliter et quoad sonum , non autem quoad sensum.

Actus religionis duplicis sunt generis , alii sunt *elicti* , alii *imperati* ; actus *elicti* religionis , propriè et strictè dicti , sunt illi qui immediatè producuntur et emanant à religione seu ab illo habitu qui nos inclinat ad cultum Deo exhibendum , suntque actus voluntatis mediante illo habitu producti : tales sunt amor Dei cultus , desiderium ac intentio illius , electio mediorum ad illum , gaudium et complacentia in cultu Dei ; imò et minùs strictè loquendo , dicuntur etiam actus *elicti* religionis , illi omnes actus quibus homo se subjicit Deo , et illi honorem ac debitum cultum exhibet , quia scilicet

actus illi producuntur nullo mediante alio habitu à religione distincto, et per se nati sunt immediatè per religionem imperari. Hujusmodi sunt adoratio, sacrificium, oblatio, oratio, votum, juramentum, laus, gratiarum actio.

Adoratione, testamur supremam Dei Majestatem, Deumque agnoscimus tanquam primum principium nostrum.

Sacrificio, honoramus supremam Dei auctoritatem in vitam et existentiam creaturarum.

Oblatione, fatemur illius in omnia dominium, et nostra omnia ipsius esse.

Oratione, Deum agnoscimus tanquam bonorum omnium fontem et auctorem quo semper indigemus.

Voto, profitemur Deum esse summè dignum cui promissa solvantur.

Juramento, attestamur summam Dei veritatem et in testando auctoritatem.

Laude, summa Dei perfectio infinitè laudabilis honoratur.

Gratiarum actione, Deum agnoscimus tanquam nostrum benefactorem.

Actus *imperati* religionis sunt actus omnes virtutum quarumlibet quas ad procurandum Dei cultum religio potest imperare: quo sensu Jacobi 1, ¶. 27, dicitur: *Religio munda et immaculata apud Deum et Patrem, hæc est, visitare pupilos et viduas in tribulatione eorum*, etc. S. Augustinus in Enchiridio, et lib. 12 de Trinit. ait, *Fide, spe et charitate Deum coli*, quia scilicet per fidem honoratur Deus tanquam prima veritas; per spem, tanquam fidelissimus et potentissimus; per charitatem, tanquam infinitè bonus; et ideo actus illi per

religionem imperari posunt et applicari ad cultum Dei et honorem.

ARTICULUS II.

De Præceptis Religionis in primo Decalogi Præcepto contentis.

Septem potissimum actus præcipit religio, scilicet: adorationem, sacrificium, devotionem, orationem, juramentum, votum, et quorum-dam dierum sanctificationem. Quia verò juramentum, votum et sanctificatio dierum, speciale sunt objectum II et III Decalogi præcepti, de quatuor prioribus solùm hīc agemus.

De Adoratione.

Adoratio in genere est actus quo testificamur alterius excellentiam, et nostram erga illum submissionem. Undè duo complectitur adoratio, alienæ scilicet excellentiæ significationem, in quo propriè consistit honor, et propriæ submissionis testificationem.

Triplici sensu sumitur nomen adorationis, *latissimè, latè et strictè.*

Adoratio *latissimè* sumpta est quæcunque veneratio alteri exhibita in signum ejus excellentiæ, quælibet ea sit. Sic *Abraham*, Gen. 23, *adoravit filios Heth*; hæc adoratio est merè civilis et politica.

Adoratio *latè* sumpta est veneratio alteri exhibita propter supernaturalem ejus excellentiam. Sic *Josue excidit pronus in terram*, et *adorans Angelum*; Josue, cap. 5. Hæc adoratio religiosa est, et dividitur, 1.º in *latriam*, quæ exhibetur soli Deo ob infinitam ejus excel-

lentiam; in *Duliam*, quæ Sanctis exhibetur propter creatam eorum excellentiam supernaturalem; et in *Hyperduliam*, quæ S. Virginis Mariæ, propter singularem ejus super omnes Santos excellentiam, exhibetur. 2.º In *absolutam*, quæ rei propter intrinsecam ejus excellentiam exhibetur, sic Christus adoratur; et *relativam*, quâ aliquid adoratur ob excellentiam personæ ad quam habet habitudinem aliquam aut conjunctionem; sic adoratur Crux.

Adoratio *strictè* dicta est cultus latriæ soli Deo debitus, consistens in actu quo et infinitam ejus excellentiam, et supremum ejus in res omnes dominium, et nostram summam erga illum submissionem testificamur, juxta illud Matth. 4: *Dominum Deum tuum adorabis, et illi soli servies.* Quibus verbis patet divinum esse præceptum Deum aliquoties adorandi; est et naturale, quia istud dictat ratio; quo autem tempore urgeat hoc præceptum, colligi debet ex dictis de præcepto fidei, spei et charitatis.

De Sacrificio.

Sacrificium generaliter dicitur omne opus bonum propter gloriam Dei elicitorum. Strictè et propriè sumptum definitur, oblatio rei sensibilis et permanentis, divinitùs instituta, et soli Deo facta à legitimo Ministro, per aliquam imputationem rei oblatæ, ad testandum supremum Dei in omnes creaturas dominium, nostramque subjectionem. Explicatur hæc definitio in *Tract. de Sacrificio Missæ.*

Quæres an detur præceptum naturale et divinum colendi Deum per sacrificii oblationem.

Resp. Plures sunt Theologi qui opinantur

sacrificia esse de lege naturali, eâ innixi ratione quòd ab ipso mundi exordio, apud gentes etiam fidei lumine destitutas, sacrificia fuêre semper in usu : porrò hæc populorum consensio, vox naturæ dicenda est, ut ait Tullius. Non desunt tamen qui contrà sentiunt, juxta quos unanimis ille populorum consensus in offerendis Numini sacrificiis, ortum habuit à primævâ et divinâ traditione. Vide quæ diximus in *Tract. de Religione*, part. 1, cap. 1, art. 1.

Quidquid sit, concedunt omnes Doctores dari præceptum divinum de colendo Deo per sacrificiorum oblationem ; probantque ex eo quòd in lege mosaicâ multa sacrificiorum genera ab ipso Deo præscripta fuerint, et in lege evangelicâ juge ac perpetuum sit sacrificium, cæterorum omnium legis antiquæ differentias in se complectens, cuius oblationem expressis verbis præcepit Christus, dicens : *Hoc facite in meam commemorationem*. Ita enim hæc verba exponit Ecclesia, Scripturarum interpres, ut videre est in Conc. Trid. Sess. 22, cap. 1.

Plura hic de sacrificio dicere supersedemus, fusiùs de illo acturi in expositione III præcepti.

De Devotione.

Devotio hic non sumitur prout significat sensibilem illum fervorem quem interdùm experimur in oratione et meditatione ; sed prout est voluntas promptè tradendi se totum ad ea quæ pertinent ad Dei cultum et servitium ; ita definitur à S. Thomâ, 2.^ā 2.^æ, q. 82, art. 1, qui et observat, art. 3, devotionis duplēcēm esse causam, extrinsecam et intrinsecam : *Causa extrinseca et principalis est Deus... qui ex*

indevotis devotos facit. Causa autem intrinseca, inquit S. Doctor, *ex parte nostrâ oportet quod* sit meditatio, seu contemplatio... partim *divinæ bonitatis et beneficiorum ejus...* quia haec consideratio excitat dilectionem quæ est proxima devotionis causa; partim defectuum nostrorum, quos si seriò perpendamus, in hæc Psalmi verba erumpemus : *Levavi oculos meos in montes, undè veniet auxilium mihi.* Veræ devotionis characteres feliciter attingit auctor libri de Spiritu et Animâ, cap. 50, apud Augustinum : *Devotio, pius est, inquit, et humilis affectus in Deum: humilis ex conscientiâ insirmitatis propriæ, pius ex consideratione divinæ clementiæ.*

De Oratione.

Plura de oratione quæruntur. Quia verò hæc omnia expendemus, tum in I Appendix ad Decalogum de *Oratione in genere*, tum in *Tractatu de Statuum Obligationibus*, ubi de *Horis canonicis* speciatim agemus, eò loci naturam orationis et necessitatem declarare sufficiat.

Oratio strictè et propriè dicta, definitur à S. Joanne Damasceno, *Petitio decentium à Deo.*

Dicitur 1.º, *petitio*, id est, intimatio desiderii ad obtinendum aliquid ab eo quem precamur.

Dicitur 2.º, *rerum decentium*; petitio enim rei malæ non tam esset oratio, quàm execratio; Deumque offenderet, non coleret.

Dicitur 3.º, à *Deo*; omnis quippe oratio ad Deum, sive immediatè, sive mediante Sanctorum intercessione, dirigitur, à quo solo descendit omne donum.

Hinc sequitur orationem sub uno respectu

ad religionem pertinere, et ad spem sub alio : ad religionem quidem, quia per orationem testamur Deum esse auctorem honorum nostrorum, nosque eo indigere ; ad spem verò, quia oratio aliquid sperat et exspectat à Deo ; nullus enim ad alium supplex accedit, qui certò novit eum nunquām ad vota sua flectendum esse.

Orationem esse necessariam, tum necessitate medii, tum necessitate præcepti, probant innumeræ Scripturæ testimonia, Matth. 26 : *Vigilate et orate ne intretis in temptationem*; Luc. 11 : *Petite et dabitur vobis*; ibid. 18 : *Oportet semper orare et non desicere*; Jacobi 4 : *Non habetis, propter quòd non postulatis. Petitis et non accipitis, eò quòd male petatis*. Quæ verba et præceptum indicant, et ostendunt voluntatem Dei omnia justè ac salubriter disponentis esse, ut in necessitatibus nostris auxilium atque medelam sæpè consequi non possimus, nisi humili subjectione ab ipso petamus ; ita textus illos intelligunt Patres, qui et ex iis colligunt orationem ad servanda Dei mandata vincendasque tentationes esse necessariam. Undè S. Augustinus : *Deus, inquit, impossibilia non jubet, sed jubendo monet et facere quod possis, et petere quod non possis, et adjuvat ut possis*. Quæ verba usurpavit Conc. Trid. Sess. 6, cap. 11. Iterùm sic loquitur S. Augustinus, lib. de Dono Persev., cap. 16 : *Constat alia Deum danda etiam non orantibus, sicut initium fidei; alia non nisi orantibus præparasse, sicut usque in finem perseverantiam*; sic Deus ordinavit ut summam ejus excellentiam nostramque indigentiam testaremur. Quapropter non solùm ex charitate, quâ nostrum tenemur procurare bo-

num et salutem , sed etiam ex motivo religio-
nis , obligamur ad Deum orandum .

Cæterūm , eodem modo determinandum vide-
tur tempus quo præceptum illud affirmativum
obligat , quomodo de præceptis fidei , spei et
charitatis dictum est . Præcipuè verò obligat ut
non multo tempore quis desistat ab orando Deo ;
ut indicat Christus , Luc . 18 , ¶ . 1 : *Oportet
semper orare* ; et Apostolus , I ad Thess . cap .
5 , ¶ . 17 : *Sine intermissione orate* . Prætereà ,
sæpiissimè per accidens et ratione alterius præ-
cepti , v . g . , vitandi scandali , vincendæ tenta-
tionis , aut subveniendi propriæ vel alienæ ne-
cessitati , est obligatio Deum orandi , divinum-
que implorandi auxilium ; istud tamen oriri
non videtur ex proprio religionis motivo ; ideò
que his in casibus , orationis omissio speciale et
distinctum non constituit peccatum . Sed de his
iterùm in explicatione tertii præcepti Decalogi .

ARTICULUS III.

De Vitiis Religioni oppositis.

Cùm religionis virtus , sicut et aliæ virtutes ,
in medio consistat , dupliciter contra eam pec-
cari potest ; scilicet , vel per defectum , et hoc
peccati genus *irreligiositas* dicitur ; vel per ex-
cessum , non quòd nimiùm in vero Dei cultu
excedi possit , sed quia vitiosus est aliquandò et
inordinatus cultus qui ei impeditur , et haec
peccati species *supersticio* nuncupatur .

§ I.

De variis Irreligiositatis speciebus.

Irreligiositas ex S. Thomâ est vitium opposi-

tum religioni per defectum, quo Deus in se vel in rebus sacris inhonoratur. Quinque sunt ejus species, nempè blasphemia, tentatio Dei, sacrilegium, perjurium et simonia: de perjurio dicemus in explicatione II præcepti, ubi de juramento; de simoniâ verò in speciali *Appendice de Simonid*, ad calcem hujus Tractatūs. De tribus itaque prioribus agendum superest.

De Blasphemiā.

Blasphemia laudi debitæ Deo directè opponitur, definiturque, *Locutio contumeliosa in Deum*, atque his verbis continetur etiam omnis maledictio in creaturas, quatenus Dei sunt, et in eis relucet divina sanctitas, potentia, etc.

Dividitur 1.º in *hæreticalem*, *imprecativam* et merè *de honestativam*; blasphemia *hæreticalis* est ea quæ hæresim continet, et sic duplum habet malitiam, nempè est contra fidem et religionem. Fit, vel aliquid falsi pronuntiando de Deo, vel creaturæ attribuendo quod solius Dei proprium est; ut si dicatur Deum esse crudelem, Deum non esse omnipotentem, non prospicere rebus humanis, aut mundum à dæmonibus regi. Hinc hæreticalis est hæc blasphemia, *Denego Deum, denego Evangelia*: quia denegatur Dei existentia, vel dominium, aut infallibilis veritas. Item, *Denego Deum si res non ita sit*, quia negare Deum sub conditione cuiusvis objecti, est negare Deo existentiam ab omni objecto creato independentem. *Quod enuntio tam verum est quam verum esse Deum*, vel, *quam verum est Evangelium*. Quia hæc locutione divinæ veritati adæquatur res creata et contingens; si tamen non ex errore

animo proferatur, tunc non committitur hæresis, sed grave duntaxat peccatum adversus religionem et externam fidei professionem.

Blasphemia *imprecativa* est ea quâ quis Deo malum imprecatur, ut si dicat: *Utinam Deus non esset! utinam Deus supremam non haberet potentiam! sit Deus maledictus!* hæc odium Dei continet.

Blasphemia merè *dehonestativa* ea est quâ, per modum contumeliæ et contemptûs, indecenter ac irreverenter enuntiatur etiam quod Deo vel Christo convenit, ut istud quod Juliano Apostatae tribuitur, *Vicisti Galilæe!* et hæc altera, quâ Christi *Mors, caput, viscera, etc.*, contumeliosè nominantur.

Dividitur 2.º in *internam* quæ interiùs perficitur, et in *externam* quæ verbis, vel aliis signis externis exprimitur; quæcunque enim signa in Deum contumeliosa sunt, ut spuere in cœlum, infrendere dentibus, etc., verè sunt blasphemiae. Undè in nostrâ definitione vox, *Locutio*, latè sumitur pro quâvis significatione oonvicii et maledicti in Deum.

Dividitur 3.º in eam quæ *directè* et *immediatè est in Deum*, et eam quæ est contra *Santos*, vel quascunque *creaturas*, etiam irrationales, quatenùs sunt creaturæ Dei, vel ejus instrumenta.

Blasphemiam omnem esse de se peccatum mortale, nec admittere levitatem materiae constat, tum ex Scripturâ, Psalmo 36: *Maledicentes ei disperibunt*; Levit. 24: *Qui blasphemaverit nomen Domini, morte moriatur*; tum ex SS. PP. *Nihil horribilius blasphemia*, inquit S. Hieronymus, lib. 7 in Isaiam, cap. 18,

quæ ponit in excelsum os suum; tum et ratione, quia quælibet Dei contumelia est gravis injuria et contemptus Dei, infinitam ejus deprimens majestatem; solùmque venialis fieri potest ex defectu sufficientis advertentiæ. Imò qui ex pravâ consuetudine, linguâ mentem prævertente, proferre solent blasphemias materiales et prorsùs indeliberatas, tenentur sub peccato mortali efficere et conari ut consuetudinem hanc corrigant; aliàs enim illæ blasphemiae sunt voluntariæ in causâ, nempè in tali consuetudine non retractatâ. Cæterùm, gravior est quæ in Deum immediatè, quàm quæ in Sanctos profertur blasphemia, quia gravius est Deum in seipso contumeliâ afficere, quàm repraesentatum in Sanctis. Ut autem blasphemia sit mortale peccatum, non requiritur formalis intentio Deum inhonorandi, sed sufficit virtualis, cùm quis, v. g., ex irâ, vel indignatione, aut joco, ea liberè profert quæ, ex communi intelligendi modo aut ex circumstantiis, Dei inhonorationem continent.

Tandem observandum est, 1.º sedulò Confessarios expendere debere an poenitentes qui blasphemiae se reos accusant, blasphemiam reipsâ, an solummodò juramentum, vel obscena verba admiserint; an blasphemiam hereticalem aut imprecativam: præter enim peccatum contra religionem, prior continet peccatum contra fidem, aut externam ejus professionem; posterior verò continet et odium Dei; an blasphemiam immediatè contra Deum, vel B. Virginem aut alios Sanctos: eæ enim specie differunt; an ex inveteratâ consuetudine peccaverint, necne. 2.º Appellationem nominis

Dei , vel Jesu aut Sanctorum , non ex contumeliâ , sed per modum loquendi , ut , *O Jesu ! O bone Deus !* licet non sit blasphemia , vanam tamen esse Dei nominis usurpationem , et ideò à veniali culpâ excusari non posse , ut probatur tum ex Script. Eccli. 23 : *Nominatio Dei non sit assidua in ore tuo , et nominibus Sanctorum non admiscearis , quoniam non eris immunis ab eis ,* id est , à peccato irreverentiae contra eos ; tum ratione , quia sanctum et terrible nomen Dei , sine ullo religionis sensu usurpare tanquam aliquid profanum , vera est irreverentia . 3.º Assiduam dæmonis nominationem , licet absque imprecatione , sed per modum loquendi , cum Christianum non deceat , omnino vitandam esse ; atque etiam , ratione scandali , grave peccatum fieri posse notant vulgo Theologi .

De Tentatione Dei.

Tentatio Dei , prout hic sumitur , est dictum , vel factum , aut omissio , ad capiendum experimentum potentiae , sapientiae , alteriusve divini attributi , per extraordinarium effectum à Deo temerè exspectatum ; istudque dupliciter fieri potest : 1.º *explicite* et cum directâ intentione , ut contigit illi Monacho qui , referente Cassiano , Collat. 2 , in puteum se projicit ad explorandam Dei in se providentiam . Huc pertinent eae probationes justitiae vel innocentiae , quae siebant olim candenti ferro , aut aquâ fervente , vel duello ; 2.º *implicite* , cum quis ad obtainendum finem , ordinariis uti mediis negligit , v. g. , remediis ad sanitatem recuperandam , cibis ad vitae sustentationem , studio ad

tractandum dignè Dei verbum , præparatione ad Officii divini recitationem.

Omnis tentatio Dei prohibetur , Deut. 6, et Matth. 4 : *Non tentabis Dominum Deum tuum;* estque per se peccatum mortale, quia creatura sine gravi irreverentiâ præsumere non potest futurum ut pro ejus arbitrio leges suas immutet Deus et operetur miracula. Fieri tamen potest ut tentatio aut nonnisi sit veniale peccatum , ut si quis nec intendat , nec cogitet actionem suam ad Dei temptationem pertinere , aut etiam absque ullo peccato fiat , ut præstitit Abraham , Gen. 15 ; si nempè cum prudentiâ et humilitate, atque ex S. Spiritu impulsu miracula petantur à Deo.

De Sacrilegio.

Sacrilegium strictè dictum est violatio , seu indigna tractatio rei Deo dicatae et ad ejus cultum specialiter destinatae. Cùm autem triplicis generis sit res sacra , scilicet persona , locus et res aliæ , ideo tres sunt sacrilegii species , *personale , locale et reale.*

1.º *Sacrilegium personale* est illud quo indignè tractatur persona sacra , ut Clericus , vel Religiosus , etiam simplex Novitus , pluribusque modis fieri potest ; nimirùm si injustè percutiatur , aut alia quælibet actio violenta et contumeliosa , contra privilegium Canonis , *Si quis suadente diabolo , in eam exerceatur ; si , contra privilegium Fori (ubi adhuc viget tale privilegium) , foro seculari subjiciatur ; si irrationaliter publicis subjiciatur oneribus , contra immunitatem ecclesiasticam ; si ipsa voto castitatis astricta , peccet contra castitatem , aut alii cum illâ ; hæc verò breviter dicta , paulò fusiori indigent explicatione.*

Dupliciter igitur sacrilegium admitti potest contra personas sacras , scilicet aut per luxuriam , aut per violationem privilegiorum ipsis Jure concessorum : 1. per luxuriam ; undè personæ Deo consecratæ per votum solemne sacræ Ordinationis aut religiosæ Professionis , vel etiam , ex probabili sententiâ , per simplex castitatis votum , hujus , inquam , personæ luxuria quælibet , triplicem complectitur malitiam , aliam contra castitatem , aliam sacrilegii , aliam perfidiæ contra votum . Similiter , ipsi laici cum tali personâ scienter delinquentes , sacrilegii rei sunt . 2. Per violationem privilegiorum , tum Canonis , tum Fori : Canonis quidem , id est , cùm injustè , et suadente diabolo , percutiuntur Clerici aut Monachi , sive professi , sive non ; cùm injustè detinentur , aut quovis modo ignominiosè tractantur per vim tactu physico , saltem mediato , consummatam , ut fusiùs exponitur in *Tractatu de Censuris* . Percussio autem Clerici aut Monachi , si enormis sit et notoria , reservata est Sum. Pontifici ; si verò non enormis quidem , sed tamen ita gravis sit , ut , spectatis circumstantiis , peccati mortalis censeatur materia sufficiens , reservata est Ordinario loci , et in utroque casu annexam habet excommunicationis censuram ipso facto . Hanc tamen excommunicationem non incurruunt pueri clericali Tonsurâ initiati , qui in rixâ pugnis sese percutiunt , quia non censentur sese grandi contumeliâ afficere . Fori verò privilegium (iis in locis ubi tale privilegium etiamnùm perseverat) in prædictis personis violatur cùm in causis , sive civilibus , sive criminalibus , excepto casu privilegiato , ad seculare tribunal provocantur Clerici in sacris

constituti , aut alicujus Ecclesiæ ministerio addicti , aut demùm habitu clericali vacantes studiis in scholis , aut etiam cùm publicis oneribus contra ecclesiasticam immunitatem privatâ auctoritate subjiciuntur.

2.º *Sacrilegium locale* est violatio loci sacri , seu cujusvis loci publicâ Episcopi auctoritate per consecrationem aut benedictionem deputati , vel ad Sacrificium Missæ , vel ad Sacra- menta , divina Officia , aut corpora fidelium sepelienda . Tripliciter autem violatur locus sa- cer : 1. per actus quibus polluitur , quales sunt injusta hominis occisio , effusio illicita et pu- blica sanguinis aut seminis humani , sepultura excommunicati vel hæretici denuntiati , aut ali- cujus non baptizati . 2. Per actus qui , licet eum non polluant , ejus tamen adversantur sancti- tati , quales sunt occulta etiam pollutio libera , mercatus , sententia Judicis secularis , confabu- lationes , convivia , etc. , sine necessitate . 3. Per actus qui ipsi materiali loco vim inferunt , ut si Ecclesiæ fores effringantur , si templa bonis suis spolientur . Quibus additur , ex probabi- liori sententiâ , furtum rei etiam profanæ in loco sacro , ut crumenæ occulta abscissio , ut probatur ex cap. *Quisquis* , causâ 17 , q. 4 : *Sacrilegium committitur auferendo sacram de sacro , vel non sacram de sacro , sive sacram de non sacro.*

3.º *Sacrilegium reale* est indigna tractatio rei sacrae distinctæ à personâ et loco ; dupli- citer violatur res sacra , 1. positivè , cùm indignè tractatur , ut sit per indignam administratio- nem vel susceptionem sacramentorum , profa- nationem Reliquiarum , Imaginum et Vasorum

sacrorum ; abusionem verborum Scripturæ, non solùm ad confirmandos errores, sed etiam ad res purè profanas ; ut docet Conc. Trid. Sess. 4., Decreto de canonicis Scripturis ; abusum Vestium sacrarum ; invasionem bonorum et juriū Ecclesiæ, et suppressionem piorum legatorum. 2. Negativè, cùm eā non custoditur curā quā decet, ut si Vasa sacra, Pallæ, Corporalia præsertim, non teneantur satis munda ; si permittatur sacras Species in pixide corrumpi ; si Eucharistia sub clavi non asservetur.

Ad sacrilegium etiam refertur cujuslibet voti violatio, quia per votum res Deo dicatur, nec ad alios usus sine impietate destinari potest.

Sacrilegium est ex genere suo mortale peccatum, quia per illud Deus in rebus sacrīs in-honoratur. Est autem tantò gravius crimen, cæteris paribus, quantò sanctior est res quæ violatur; sic persona est loco sacratior, quia sanctitas loci ad hominis sanctitatem ordinatur, ut legitur II. Mach. 5. Sic gravius est sacrilegium in Episcopum, quàm in Presbyterum; contra locum in quo asservatur Eucharistia, quàm in quo solùm est altare commissum. Dico autem, *cæteris paribus*, quia enormis effractio templi cum ejus expoliatione, gravius est crimen levi percussione Clerici. Potest tamen sacrilegium esse veniale ob levitatem materiæ, qualis est levis indecentia in susceptione sacramenti, vel si quis in transitu per Ecclesiam vendat aut emat aliquid sine morā in paciscendo; quia verò omnia sacrilegia non sunt ejusdem speciei infimæ nec gravitatis, in Confessione debet exprimi in quā re fuerint commissa.

§ II.

De variis Superstitionis speciebus.

Superstitio est inordinatus cultus veri vel falsi numinis; undè duplex est generatim, una ex parte rei quæ colitur, cùm non debet coli, et est cultus falsi numinis; et alia ex parte modi quo colitur res cultu digna, et est cultus veri numinis, inordinato modo exhibitus.

Superstitionis ex parte rei quæ colitur, quinque sunt species, nimirūm idololatria, quâ creaturæ impenditur honor soli Deo debitus; divinatio, quâ quæritur à dæmone rerum occultarum scientia; vana observantia, ad quam revocantur magia et maleficium, quâ dæmonis exspectatur auxilium ad varios effectus obtinendos.

Duplex est, ex parte modi colendi Deum, superstitionis species, nempè cultus falsus, et cultus superfluous. De iis omnibus superstitionis speciebus agendum est.

De Idololatriâ.

Idololatria idem est ac idoli latria, id est, cultus divinus exhibitus creaturæ: ex communi autem usu, idolum significat id omne quod colitur ut Deus, cùm Deus non sit.

CONCLUSIO.

Certum est idololatriam præcepto divino et naturali esse prohibitam.

Prob. tum ex I. Decalogi præcepto, quod sic expressum est: *Non habebis Deos alienos coram me;* et de idolis ait: *Non adorabis ea,*

neque coles, id est, non adorabis interius, neque coles exterius, ut ait Glossa; tum ex ipso dictamine rationis naturalis, aperte docentis, creaturæ non esse tribuendos divinos honores. Imò S. Thomas, 2.⁴ 2.^x, quæst. 94, art. 3, ait, idololatriam ex se esse gravissimum peccatum, licet ex parte ipsius peccantis aliud peccatum possit esse majus. *Sicut enim in terrend Republica, inquit, gravissimum esse videtur quod aliquis honorem regium alteri impendat quam vero regi, quia, quantum in se est, totum Reipublicæ perturbat ordinem; ita in peccatis quæ contra Deum committuntur, quæque sunt maxima, gravissimum esse videtur quod aliquis honorem divinum creaturæ impendat, quia, quantum in se est, facit alium Deum in mundo, minuens principatum divinum.*

Triplicis generis est idololatria, scilicet *perfecta, imperfecta et simulata.*

Idololatria *perfecta* dicitur, cùm quis idolo divinum honorem exhibere intendit, falsò existimans illud esse Deum: quod peccatum sine dubio gravissimum est, includens etiam insidelitatem, et in homine baptizato includens apostasiam à fide, ratione cuius incurreret poenas Hæreticorum.

Idololatria *imperfecta* dicitur, cùm quis sciens unum esse Deum, nec proindè credens in idolo esse divinitatem, tamen ex summâ perversitate voluntatis, vult ipsi deferre honorem divinum, vel ex odio et formalí contemptu Dei, vel ex desiderio aliquid à dæmone obtainendi, aut ex alio pravo affectu. Hæc autem idololatria, quamvis non habeat errorem intellectūs adjunctum, gravissimum est peccatum, imò priori deterius,

deterius, quia cum majori cognitione et malitiâ committitur.

Deniquè idololatria *simulata* dicitur, quandò quis sine æstimatione divinitatis in idolo, et sine interno affectu submissionis, huic tamen exhibet exteriùs cultum latræ, v. g., ob mortis metum, et hæc idololatria est etiam peccatum mortale, quia est mendacium perniciosum contra præceptum confitendi fidem, honori divino valdè injuriosum et hominibus scandalosum. Hinc Ecclesia tantoperè horruit eorum crimen qui vel gravissimorum tormentorum metu thus idolis adolebant. Hinc S. Augustinus, lib. 6 de Civitate Dei, cap. 10, gravioriter arguit Senecam : *Quia, inquit, illustris populi Romani Senator erat, colebat quod reprehendebat, agebat quod arguebat, quod culpabat adorabat.... eò damnabilius quòd illa quæ mendaciter agebat, sic ageret ut eum populus veraciter agere existimaret.* Vide S. Thomam, quæstione citatâ 94.

De peccatis Magiæ, Divinationis, vanæ Observantiæ et Maleficii.

Divinatio est significatio vel inquisitio occulторum ope dæmonis expressè vel tacitè invocati. Dicitur, *occultorum*, id est, eorum quæ humanâ industriâ cognosci nequeunt. Hæc autem vel à solo Deo possunt cognosci, qualia sunt secreta cordium ac futura libera; et eorum inquisitio ope dæmonis, tacitam quamdam importat idolatriam, quâ dæmoni tribuitur quod soli Deo convenit; vel à dæmone naturaliter cognoscuntur, et eorum inquisitio implicitam saltem dæmonis invocationem supponit.

Vana observantia superstitionis est quā effectus intenditur per media vana et prorsū improportionata, vel quā quis observatione eventū fortuiti suas actiones vanè dirigit. Non differt à divinatione, nisi quod hæc ad cognitionem occultorum ordinetur, illa verò ad effectum externum, vel ad actiones dirigendas. Dixi, *per media vana*, id est, quæ nec à Deo, nec à naturâ vim ullam habent, nec ab Ecclesiâ ad quæsitum effectum sunt instituta.

Magia, quæ species est vanæ observantiæ, est ratio mira operandi, dæmonis industriâ. Hæc autem operatio intenditur, vel ad ostentationem aut commodum proprium vel alienum, et simpliciter dicitur magia; vel ad nocendum aliis, et dicitur maleficium.

Maleficium est ars aliis nocendi ope dæmonis; undè præter oppositionem virtuti religiosis, in quā convenit cum aliis superstitionis speciebus, specialem continet malitiam contra charitatem et justitiam.

CONCLUSIO.

Certum est magiam, divinationem, vanam observantium ac maleficium cum aliquā dæmonis invocatione, esse graviter prohibita, sive explicita sit dæmonis invocatio, sive implicita.

Prob. 1.º Ex Script. Deuter. 18, ¶. 10, 11, 12: Nec inveniatur in te qui ... Ariolos sciscitetur et observet somnia atque auguria, nec sit maleficus, nec incantator, nec qui Pythones consulat; nec Divinos, aut querat à mortuis veritatem. Omnia enim hæc abominatur Domi-

nus. Item, I. ad Corinth. 10, ¶. 20: Nolo autem vos socios fieri dæmoniorum; namque, ut ait idem Apostolus, non est conventio Christi ad Belial, aut consensus Templi Dei ad idola.

Prob. 2.º Ex Jure tum Civili, Cod. de Maleficiis, tum Canónico, causâ 26, quæst. 5, et ex multis Sum. Pontificum Decretis.

Prob. 3.º Ratione: Lex enim naturalis docet fugiendam esse omnem societatem cum dæmone, ejusque invocationem ad aliquid sciendum vel faciendum.

Dixi 1.º, *cum aliquâ dæmonis invocatione;* omnis enim magica et superstitiosa divinatio vel operatio postulat opem et interventum dæmonis ad hoc invocati; et si occultorum cognitio quæreretur à Deo, à bono Angelo, vel à Sanctis, vel arte naturali, non esset peccatum magiæ superstitionis, sed vel tentationis Dei, vel ineptæ et periculosæ curiositatis.

Dixi 2.º, *sive invocatio sit explicita, sive implicata;* potest enim illa fieri dupliciter: 1. expressè postulando à dæmone aliquam cognitionem vel operationem, vel expressis verbis rogando, vel expressâ intentione aliquid faciendo ut se immisceat, vel aliquid operando per quod scitur ipse dæmon cooperatus, sive sit petitio simplex sine ullâ promissione vel pacto ex parte petentis, sive adjunctum habeat pactum expressum quo petens se obligat ad obsequium dæmonis vel ad perpetuam cum eo societatem, si ad divinandum vel operandum adjuvet. 2. Implicitè et tacitè dæmon invocatur, quandò seriò et cum reflexione adhibentur media vana et observations inutiles quæ ad occultorum notitiam vel ad aliquam operationem nullam vim habent

neque naturaliter, neque ex institutione Dei : qui enim ea seriò adhibet, tacitè dæmonis opem petit, quamvis fortè non habeat intentionem illius invocandi, siquidem talis notitia quæsita vel operatio, à solo dæmone potest spectari, cùm constet hujusmodi media à Deo non esse insti-tuta, nec à bonis Angelis adhiberi, nec ullam habere cum effectu connexionem.

Quàndò autem invocatio est expressa, qualem adhibere solent magi, longè gravius est peccatum, quod habet etiam horrenda flagitia ad-juncta : quamobrem hæc circumstantia invocationis expressæ necessariò est in confessione ape-rienda.

Invocatio tacita dæmonis, qualem vulgò fa-ciunt Chiromantii et Physionomi, qui ex ma-nuum aut faciei lineamentis, vitæ diuturnitatem, morbos, et ipsas actiones liberè futuras prædicunt, et Augures qui ex avium garritu eadem colligunt, est quoque peccatum ex genere suo mortale, quod ex levitate materiæ veniale fieri non potest ; quia quantumcunquè parva vide-a-tur materia, initur societas quædam cum dæ-mone, et consequenter fit apostasia quædam à Deo , quod in Dei contemptum et diaboli ho-norem non parùm redundat. Potest tamen fieri venialis tacita invocatio, si interveniat igno-rantia non crassa nec affectata, vel si superstitio non sit perfecta, id est, non fiat seriò et cum animo exspectandi effectum, sed tantùm jocandi : cavendum tamen ne petens vel consulens, etiam ex joco, peccet mortaliter, ratione scandali et cooperationis ad peccatum mortale aliorum qui seriò agunt.

Signa diabolicæ superstitionis sumuntur, vel

ex parte effectū producti , vel ex parte causæ producentis : ex parte effectus producti , toties signum est magice superstitionis , quoties effectus productus superat omnem humanam industriam , et aliundè constat illum non esse à Deo ; tunc enim necesse est ut sit à diabolo , v. g. : præstigiosa mortuorum visio , momentanea translatio in locum remotum , transformatio , cognitio certa futurorum actuum liberorum : undè Astrologia judiciaria , quæ versatur circa actus liberos et eventus casuales , à Conciliis , SS. Patribus et Sum. Pontificibus est reprobata , imprimis ex Bullâ , *Cœli et terræ* , Sixti V , anno 1586 datâ . Imò èt à Jure civili sæpiùs est prohibita . Adde quòd juxta Codicem Proc. Crim. lib. 4 , sect. 3 , art. 479 , n.º 7 , qui divinandi vel somnia explicandi artificium exercent , multâ pecuniariâ , et etiam aliquandò carcere plectendi sunt ; art. 480 , ibidem .

Ex parte causæ producentis , signa sunt magice superstitionis , 1. si fiat expressa invocatio dæmonis ; 2. si causa adhibita prorsùs insufficiens sit ad talem effectum producendum ; 3. si causæ ex se efficaci adjungatur circumstantia vana tanquam necessaria , v. g , si proferantur nomina falsa , ignota , ridicula ; si remedia componi debeant ex herbis tali die , v. g. , S. Joannis , præcisè collectis ; si jumentis vena debeat aperiri certâ die alicui Sancto dicatâ ; 4. si adhibeantur res sacræ ad effectum vanum , vel inutilem , aut ad effectum ad quem nec à Deo , nec ab Ecclesiâ sunt institutæ , aut cum circumstantiâ vanâ tanquam necessariâ , v. g. , si immergatur statua Sancti alicujus ad obtinendam pluviam , aut si ad impetrandam sanitatem requirat aliquis ut

Missa celebretur cum ornamenti coloris incongrui, vel cum insolito cereorum numero aut colore; et in his ultimis casibus, peccato magicæ superstitionis adjungitur sacrilega rerum sanctarum profanatio, in confessione declaranda.

Quæres 1.º an qui vanis illis utitur mediis expressè excludendo pactum cum dæmone, sit ab omni peccato imminutus.

Resp. negativè: Quia homo ille pugnantia vult et contraria; verbis enim non vult pactum expressum, actibus autem vult implicitum, quatenus vult uti mediis quæ non nisi dæmonis interventu utilitatem habere possunt. Neque refert quòd propter experientiam credat illa esse utilia, experientia enim est ab ipso dæmone procurata. Si verò bonâ fide credat esse à Deo, in hoc decipitur, et materialiter saltem faciet quod de se includit pactum tacitum; at poterit excusari vel à toto, vel à tanto, secundùm gradum ignorantiae quâ laborat.

Quæres 2.º utrùm in confessione aperiendæ sint variæ species magicæ superstitionis.

Resp. eas esse ordinariè aperiendas: aperiendum, v. g., an sit divinatio, an vana observatio, an maleficium; aliqua enim ex his criminibus graviora sunt aliis, aut etiam distinctam specie malitiæ habent adjunctam, eorumque diversa sunt remedia.

Quæres 3.º quotuplex sit divinationis species.

Resp. 1.º Divinatio ex parte pacti duplex est: alia nempè quæ fit cum expressâ dæmonis invocatione, alia quæ fit cum tacitâ solùm invocatione, ut suprà dictum est. *2.º* Ex parte medii quod adhibetur, multiplex est; scilicet, Necromantia, quæ fit per mortuos in speciem sus-

citatos ; Chiromantia , quæ per lineas manūs ; Augurium , quod per garritum avium ; Aruspiciū et Auspicium , quæ per animalium viscera , motum et numerum ; Astrologia judicaria , quæ ex situ et concursu siderum liberas hominum actiones prædicit ; Sors divinatoria , quæ per sortes rei occultæ vel futuræ cognitio nem inquirit , ut cùm ex cribri versione divinantur fures , aut ex taxillorum projectu prædicitur quis victoriam sit reportaturus ; hæc tam en ex speciali Dei impulsu fieri potest et esse licita , undè eā usus est Josue , cap. 7 . Est et alia divinatio per somnia , quæ extra casum extraordinariæ Dei operationis , verè utique superstitiosa est , Levit. 19 , et Deut. 18 , graviter prohibita .

Quæres 4.º quotuplex sit vanæ observantiae species.

Resp. Alia est similiter quæ fit cum expressâ dæmonis invocatione , alia cum implicitâ et tacitâ . 2.º Triplex est species : 1.^a est *ars notoria* , quâ quis ad scientiam aliquam repente et sine studio acquirendam , adhibet media vana et im proportionata , ut ignota verba , certas preces , aliquam potionem , etc. , 2.^a Est *observantia sanitatum* , quâ ad morbos curandos similiter usurpantur media vana aut vanis admixta circumstantiis , ut suprà explicatum est ; 3.^a est *observantia eventuum* , quâ quis ex eventu fortuito , putâ ex inversione salinæ super mensam , ex offensione pedis in egressu , etc. , aliquid prosperi vel adversi conjicit , et indè suas actiones moderatur ; cùm enim ista nullam habeant vim naturalem aut supernaturalem ad ea mala vel prospera annuntianda , observantur ut signa vana ,

quibus cooperatur dæmon , ut animos hominum talibus vanitatibus implicet , et à Deo ac virtutibus avertat.

Quæres 5.º quid sentiendum de virgâ bifurcatâ , quam divinam seu divinatoriam vocant.

Resp. Licet virgæ hujus certo quodam modo adhibitæ , et in quibusdam circumstantiis motum ac conversionem physicè explicare conati sint nonnulli , illius tamen usum in sequentibus casibus omnino vitiosum esse et superstitiosum , apud omnes facilè constare debet : 1.º ubi agitur de detegendis agrorum absconditis limitibus , ratio est quia lapis ex hominum instituto ad constituendum agri limitem designatus , nihil habet physici quod non habeat aliis lapis , adeoque virga quæ non moyetur circa secundum , naturaliter moveri non potest circa primum . 2.º Quandò virgæ motus et conversio pendet ex agentis interiori intentione , adeò ut non moveatur illa nisi circa ea quæ inquiruntur ; ratio est quia causæ naturales et physicæ in iisdem circumstantiis eundem semper et necessariò suum producunt effectum , independenter à cuiuslibet liberè agentis intentione ; ergo si virgæ motus pendeat ab eâ utentis intentione , non agit ut causa naturalis et physica ; agit ergo virtute superioris agentis , quod quidem non nisi diabolus esse potest . Jam verò si in duplici præcedenti casu certò superstitionis usus , gravis ingeritur in quemlibet ejusdem virgæ usum superstitionis suspicio , ratione cuius in quibuscumque circumstantiis omnino reprobans videtur .

Quæres 6.º an maleficiū distinctam specie malitiā præter magicam superstitionem conti-

neat; quibusque remediis uti liceat ad dissolvendum maleficium.

Resp. ad 1.um affirm. Cùm enim per maleficium proximo nocumentum inferatur, injuriam continet, quam maleficus reparare teneatur, damnum illatum resarcendo.

Resp. ad 2.um Remedia maleficiorum alia sunt naturalia, alia supernaturalia, alia moralia. Quod spectat ad remedia naturalia, illa initio sumenda sunt ex præscripto medicorum, adhibendo ea quæ apta sunt ad purgandos humores quibus utitur dæmon ad mentem vel imaginationem turbandam.

Remedia supernaturalia seu spiritualia sæpè magis prosunt, maximè oratio frequens cum magnâ fide, spe, conscientiâ purâ, sacramentorum, præsertim Eucharistiæ usus, sacrificium Missæ, bona opera, præsertim misericordiæ et humilitatis, jejunia, item exorcismi, aqua benedicta, Agnus Dei, aliæque res ab Ecclesiâ benedictæ, reliquiæ, cultus Angeli Custodis, signum sanctæ Crucis, cuius comperta vis est contra dæmonis machinationem, invocatio nominis Jesu et Mariæ.

Moralia remedia sunt amotio vel destructio signorum magicorum vel annulorum, characterum, ligaturarum, etc., ad quorum præsentiam dæmon infert nocumentum.

Si enim certum sit ea sine novo maleficio dissolvi posse, ex communi sententiâ, licitum est cuilibet ea tollere vel maleficum ad id cogere, quia hæc dissolutio non includit societatem ullam cum dæmone aut ejus invocationem, sed potius hostilem cum eo animum significat. Verùm si constet aut probabile sit, vel dubium, malefi-

cium à malefico sine novâ operatione magicâ dissolvi non posse, peccarent certè mortaliter qui eum quamvis paratum ad hoc inducerent, quia nunquam licet ab alio petere id quod est intrinsecè malum, nec facienda sunt mala ut eveniant bona, inquit Apostolus.

De peccato Cultus illegitimi.

Cultus illegitimus dicitur cultus quo reipsâ Deus inhonoratur, vel quia non sumuntur res aptæ ad colendum Deum, vel quia non assumuntur quandò et quomodò oportet. Vitiosum esse hujusmodi cultum et consequenter illicitum, per se patet, constabitque ex explicatione divisorum modorum cultûs illegitimi: nam alias est falsus, alias superfluus.

Cultus falsus et perniciosus est ille qui in mendacio est fundatus: v. g., si quis Deum colere velit circumcitione aliisque cæremoniis judaicis quæ Ecclesiæ sensu significant Christum nondùm venisse; item, si quis falsas reliquias proponat, vel falsis testimoniis, seu historiis, aut miraculis, doctrinam fidei et Religionis Christianæ confirmare velit.

Hæc enim mendacia in rebus ad Religionem pertinentibus sunt perniciosa et ex genere suo mortalia, teste S. August. lib. de Mendacio, cap. 14: *Primum est*, inquit, *ad evitandum capitale mendacium longèque fugiendum quod fit in doctrinâ Religionis*, *ad quod mendacium nullâ conditione quisquam debet adduci*. Non est igitur mentiendum in doctrinâ pietatis, magnum enim scelus est, et primum genus detestabilis mendacii.

Cultus superfluus dicitur ille qui mendacium

non continent quidem, sed ex alio defectu inanis est, ex eo quod adhibeatur, Dei colendi gratiâ, id quod non est secundum Dei, vel Ecclesiæ institutionem, aut communem consuetudinem: unde per id potius inhonoratur quam colitur. Primo hoc vitio laborare solent rustici et idiotæ, quorum devotio et pietas in eo tota consistit ut certum numerum precum, stationum, girationum, candelarum, jejuniorum, etc., observent; vel diebus Sabbati abstineant ab unguibus resecandis, nere nolint, etc., quamvis alia opera servilia exerceant. Secundo vitio laborant qui contra Ecclesiæ statutum vel rubricas, cæmonias in Officio vel in Missâ addunt, vel devotionis causâ, contra expressam Concil. Trid. doctrinam.

Observant tamen Doctores multi, superstitiones has cultûs superflui non excedere culpam venialem, quandò ex bonâ intentione fiunt et ex ignorantia quæ affectata non sit aut crassa; quia tunc non videtur esse gravis in Deum irreverentia: erit tamen culpa mortalis, 1. si adsit magia et pactum tacitum cum dæmone; 2. si id fiat contra præceptum expressum in materiâ gravi, v. g., si fiat notabilis inversio in cæmoniis Missæ; 3. si in cultu adhibeatur actio per se mala, ut turpis cantilena, etc.; 4. si adsit contemptus Dei, vel rubricarum aut statutorum, vel aliorum scandalum.

Cæterum, cùm illi modi cultûs superflui valde sint diversi, et pro iis diversa dari debeant remedia à prudente Confessario, ideò distinctè explicandi sunt in confessione, quoties malitiam peccati mortalis attingunt.

CAPUT II.

De secundo Decalogi Præcepto.

SECUNDUM Decalogi præceptum his verbis continetur : *Non assumes nomen Dei tui in vanum , nec enim habebit insontem Dominus eum qui assumpserit nomen Dei sui frustrà , id est , temerè , sine causâ et absque reverentiâ , præsertim ad confirmandum falsum : cùm autem præceptum hoc ex S. Thomâ , 1.º 2.º , quæst. 100 , art. 5 et 6 , spectet generatim reverentiam Deo tribuendam , negativum quidem est primariò et directè , affirmativum verò indirectè et consequenter ; quatenùs affirmativum , præcipit ut debita Deo reverentia exhibeatur , tum ea rectè faciendo quæ sub ejus nominis attestatione promissa sunt , tum vota exsolvendo , tum etiam religiosè tractando quæcunque ad Deum pertinent , etc. At verò , quatenùs negativum , prohibet ne quid injuriosum in Deum committatur , ideòque proscriptit non solum juramentum irreligiosum et voti prævaricationem , sed et cæteras irreligiositatis species , blasphemiam , tentationem Dei et sacrilegium ; de quibus suprà egimus. Superest ergo ut dupli sectione de juramento disseramus et de voto.*

SECTIO PRIMA.

De Juramento.

Quoniam juramentum irreligiosum prohibetur secundo Decalogi præcepto , ab explica-

tione juramenti meritò incipimus, et quæcunque de eo dicturi sumus, septem articulis completemur.

ARTICULUS PRIMUS.

Quid sit Juramentum.

Juramentum est attestatio Dei ad confirmationem rei quæ asseritur, vel promittitur.

Dicitur 1.º, *attestatio*, id est, advocatio et assumptio Dei in testem, seu actio per quam Deus in testem adducitur.

Dicitur 2.º, *attestatio Dei*; juramentum enim fit ad confirmandum aliquid per infallibile testimonium, quale est solius Dei, qui nec aliquid ignorare nec mentiri potest. Juramenta ergo Ethnicorum per falsos Deos, non sunt vera juramenta, nec obligant nisi fortè ex eorum conscientiâ erroneâ: at juramenta per creaturas in quibus specialiter elucet sanctitas, bonitas, potentia vel majestas Dei, v. g., per Evangelium, Reliquias, Crucem, Fidem Catholicam, Angelos; item, per cœlum, terram, solem, etc., censentur vera juramenta, quia tunc non ipsæ creaturæ invocantur; sed tacitè vel implicitè Deus, qui in illis singulari modo elucet aut residet, assumitur in testem, sicut Christus Dominus, Matth. 23, ¶. 22, explicuit, dicens: *Et qui jurat in cœlo, jurat in throno Dei et in eo qui sedet super eum.* Hoc autem intelligi debet de creaturis nobilioribus; nam juramentum per creaturas ignobiliores, v. g., per hanc paleam, vestem, etc., censetur illusorium, nisi intendatur vel addatur expressa relatio ad Deum, v. g., per hunc ignem Dei.

Dicitur 3.º, *ad confirmationem*; quia finis juramenti est confirmatio veritatis cum tantâ certitudine ut sufficiat ad finiendam omnem controversiam; *Omnis enim controversiae finis, ad confirmationem, est juramentum*, inquit Apostolus ad Hebr. 6, ad quod requiritur, et sufficit divinum testimonium, tanquam solum infallibile.

Dicitur 4.º, *rei quæ asseritur vel promittitur*; quibus verbis significatur præcipua juramenti divisio in *asseritorium* et *promissorium*.

ARTICULUS II.

Quotuplex sit Juramentum.

Juramentum multipliciter dividitur: 1.º quidem, ratione subjecti, in *internum* et *externum*; *internum* fit solum in mente per verbum mentis, quarè fieri non potest nisi in ordine ad Deum, ad confirmandam promissionem interius ipsi factam; *externum* exprimitur exterius per verba vel facta, et hoc subdividitur in *verbale*, *reale* et *mixtum*. *Verbale* solis verbis peragitur; *reale* solis actionibus, v. g., manûs elevatione, contactu rerum sacrarum, etc.; *mixtum* verbis simul et actionibus, nempè quandò verbis attestationem Dei experimentibus additur actio aliqua corporalis ad majorem solemnitatem et obligationem, v. g., contactus Evangelii.

2.º Dividitur, ratione formæ, in *invocatorium* et *imprecatorium*. *Invocatorium* fit per simplicem invocationem seu attestationem divini testimoni, quandò scilicet Deus advocatur solum ut testis, v. g., *Deum testor*, *Testis sit mihi Deus*, *Per Deum*, *Per fidem Dei*, etc. *Juramentum*

imprecatoriū fit per exsecrationem seu imprecationem alicujus mali, quandō scilicet Deus advocatur etiam ut vindex qui puniat, si verum non sit quod asseritur vel promittitur, v. g., *Moriar, Dispeream, Sic Deus me adjuvet, Diabolus me rapiat, etc.* Quibus jurandi formulis, sicut malum imprecamur, si verum non dicimus, sic etiam bonum deprecamur, si verum dicimus.

Quoniam autem multæ sunt dubiæ juramenti formulæ, v. g., *Coram Deo loquor, Deus scit, Per fidem honesti viri, Sacerdotis, Principis, etc.*, quæ non tam videntur Deum advocate in testem, quām simplicem assertionem continere, vel ipsum loquentem significare veracem ac fidelem: pro iis ac similibus loquendi modis, unicam propono regulam in foro conscientiæ, nempè hæc haberi non debent pro juramentis, si ea proferens non habuit intentionem jurandi et Deum in testem invocandi; secūs, si talem intentionem habuit: ab iis autem ambiguis juramenti formulis abstinere debent fideles, præsertim verò Sacerdotes et Clerici, tum quia periculosa sunt, tum quia scandalum generant, juxta illud Ecclesiastici 23, ¶. 17: *Indisciplinatae loquelæ non assuescas os tuum, est enim in illâ verbum peccati.*

3.º Juramentum dividitur, ratione objecti, in *assertorium* et *promissorium*. *Assertorium* fit solūm ad confirmandam aliquam veritatem seu assertionem, v. g., *Testis est mihi Deus quod nihil adversus Petrum habeam odii; promissorium* verò ad quod reducitur *commimatorium*, est illud quo ultra præsentem veritatem adducitur Deus ad confirmandam aliquam promis-

sionem seu obligationem in futurum ; in quo quidem juramento promissorio semper includitur assertorium , quia qui de aliquo opere faciendo jurat , ille Deum testem adducit , quod scilicet in præsenti habeat voluntatem id faciendi ; insuper verò quasi Deum testem seu fidejussorem facit se posteà opus facturum , v. g. , si quis dicat : *Per Deum juro me aureos mille tibi daturum.*

4.º Dividitur in *simplex* et *solemne*. *Simplex* est illud quod fit per simplicem et puram Dei invocationem , verbis signisve expressam . *Solemne* verò , quod fit peculiari ritu aut cæremoniâ secundùm legem aut consuetudinem verbis additâ ; tale est juramentum quod fit tactis Evangelii , arâ , cruce , etc. , vel etiam coram Notario , testibus , etc.

5.º In *judiciale* et *extra judiciale* ; in *absolutum* et *conditionale* ; in *sincerum* et *dolosum* , etc. , quorum naturam , ut potè manifestam , definiri non est necesse .

ARTICULUS III.

An Juramentum sit licitum , et quænam Conditiones ad hoc requirantur.

CONCLUSIO.

Juramentum , si debito modo fiat , licitum est , et est actus religionis.

Conclusio est de fide , contra Albigenses , Wiclefitas et Anabaptistas .

Prob. 1.º Deuter. 6 , ¶. 13 : Dominum Deum tuum timebis , et illi soli servies , ac per

nomen illius jurabis. Et Psalmo 62, ¶. 12 : *Laudabuntur omnes qui jurant in eo.*

Prob. 2.º Exemplo Sanctorum, Abraham, Jacob, Moysis; et S. Pauli, qui in Epistolis suis aliquoties juravit, imò de ipso Deo dicitur, Psalmo 109, ¶. 4 : *Juravit Dominus*, etc.

Ratio est quia juramentum est actus iatriæ quo reverentiam exhibemus Deo tanquam majori, cuius testimonium sit omni alio majus et infallibile: ita S. Thomas, 2.º 2.º, quæst. 89, art. 4.

Neque dicas Christum prohibuisse omne juramentum, Matth. 5, ¶. 34, 37, cùm dicit: *Ego autem dico vobis non jurare omnino.... Sit autem sermo vester, est, est; non, non: quod autem his abundantius est, à malo est.* Item Apostolum Jacobum, Epistolæ Cathol. cap. 5.

Resp. enim his locis prohiberi solùm jura-
menta vana, vel juramenta per creaturas, quo-
rum apud Judæos invaluerat consuetudo, non
autem religiosa juramenta. Jubet quidem Chris-
tus ut abstineamus ab omni juramento, quan-
tum in nobis est, atque in communi colloquio
et conversatione; sic enim veraces vult esse dis-
cipulos suos ut quilibet iis credat nec jurantibus:
atnon prohibuit juramentum, ita ut in nullo casu
sit licitum. Quod autem addit, quod amplius
est, à malo est, sic explicat S. Thomas post
S. Augustinum: A malo ex parte illius qui exigit
juramentum, non ejus qui necessitate compulsus
jurat. Simili modo explicanda sunt dicta quo-
rumdam Patrum condemnantium juramenta
vana, falsa, vel per creaturas facta.

Porrò etsi juramentum ex se bonum sit, non
est ideo frequentandum, sed est ex illorum bo-

norum genere quæ posítâ tantùm necessitate sunt appetenda , ut medicina supposito morbo. Ita ex S. August. S. Thomas, ibidem , art. 5. Quocircà hæc veritas non est populis propo-nenda , ne in juramenta prorumpant incautè.

Tres autem conditiones ad licitè jurandum omnino requiruntur , juxta illud Jeremiæ 4, ¶. 2 : *Et jurabis, vivit Dominus, in veritate et in judicio et in justitia.*

1.ª Itaque conditio est veritas : ut vera et moraliter certa sit propositio quæ juramento confirmatur.

2.ª Conditio est justitia : ut res cum juramento promissa sit bona et honesta.

3.ª Conditio est judicium : ut res quæ asseri-tur vel promittitur , sit gravis momenti ad hoc ut juramentum cum magnâ discretione, reve-rentiâ et gravis necessitatis vel utilitatis causâ proferatur.

Quòd si una de his conditionibus desit, illi-citum erit ac perversum juramentum , proindè-que peccatum , ut mox dicemus.

ARTICULUS IV.

De Irreligioso Juramento assertorio.

Triplex est juramentum irreligiosum : 1.um quidem falsum , cui deest veritas ; 2.um injus-tum , cui deest justitia et bonitas, seu quod fit pro re illicitâ ; 3.um indiscretum , cui deest ju-dicium, seu quod fit pro levi et vanâ causâ. Cer-tum est illud triplex juramentum esse peccatum, tum quia per illud assumitur nomen Dei in va-num , quod expressè prohibetur secundo Deca-logi præcepto ; tum quia triplici illi juramento

deest aliqua ex conditionibus cap. 4 Jeremiæ requisitis ut sit licitum. Quæritur autem an triplex illud juramentum sit semper peccatum mortale.

§ I.

De Juramento falso, seu Perjurio.

CONCLUSIO.

Juramentum sine veritate præstitum, est semper peccatum mortale ex naturâ sud, quantumlibet levis videatur materia.

Prob. 1.º Ex Script. Levitici 19, V. 12 : Non perjurabis in nomine meo, nec pollues nomen Dei tui.

*Prob. 2.º Ex SS. PP. S. Aug. Serm. 28, de Verbis Apostoli, cap. 2, sic loquitur : Quia grave peccatum est pejerare, compendium tibi dedit Scriptura, noli jurare. Et Epist. 47 alias 154 : Sine ulla dubitatione minus malum est per Deum falsum jurare veraciter, quam per Deum verum fallaciter : atqui peccatum mortale est juramentum per Deos falsos præstitum ; ergo à fortiori perjurium, quod est, inquit infrà S. Doctor, *Immane peccatum, à quo nos longè esse voluit qui omnino ne juremus admonuit.**

Prob. 3.º Ex pœnis gravissimis perjurio impositis in Jure Canonico, caus. 22, quæst. 5, cap. 1, 2, 3, et in hoc ultimo sic habetur : Si quis coactus pro vita redimendâ, vel pro qualibet causâ vel necessitate perjurat, quia plus corpus quam animam dilexit, tres quadragesimas pœniteat. Alii verò jejunant tres annos,

unum ex illis in pane et aquâ; et quæst. 1, cap. *Prædicandum*, Eutychianus, Papa, ait talem de perjurio pœnitentiam imponi debere, quamlem de adulterio et homicidio spontè commisso, et de cæteris criminalibus vitiis.

Prob. 4.º Ratione: Quia qui jurat pro mendacio, quamvis levissimo, ille Deum testem adducit in confirmationem rei falsæ, quod in gravem semper irreverentiam Dei cedit, quatenus per hoc dat intelligere, juxta mentem suam, Deum falli aut fallere posse, testificando ut verum quod falsum est.

Accedit censura hujus propositionis ab Innocentio XI damnatae: *Vocare Deum in testem mendacii levis, non est tanta irreverentia propter quam Deus velit aut possit damnare hominem.*

Cæterùm, triplex distingui potest modus jurandi sine veritate.

Primus est si quis jurat id quod falsum esse novit, vel putat, quamvis contingat id esse verum; et hic modus est perjurium propriè dictum, seu mendacium juramento confirmatum, semper mortale, nisi desit advertentia.

Secundus modus est, quandò quis juramento confirmat id quod verum esse existimat, sed incautè et temerè, cùm certus non sit rem ita se habere ut asserit; et hic modus, ratione periculi jurandi falsum, est etiam peccatum mortale perjurii, ut observavit S. Aug. de Verbis Apostoli, Serm. 28, superiùs citato, cap. 2: *Homines falsum jurant, vel cùm fallunt, vel cùm falluntur. Aut enim putat homo verum esse quod falsum est, et temerè jurat.* Hoc tamen peccatum fieri potest veniale ex parvitate periculi, putà, quia jurans aliquam adhibuit dili-

gentiam, sed non omnino sufficientem, vel quia probabilibus indicis rem novit, sed non omnino certis.

Huc pertinet prava consuetudo jurandi ad quodlibet dictum, non advertendo an verum sit quod juratur necne, quæ consuetudo reprobatur in Scripturis; Ecclesiastici 23, ¶. 9: *Jurationi non assuescas os tuum; multi enim casus in illa;* et ¶. 12: *Vir multum jurans implebitur iniquitate, et non recedet à domo ejus plaga.*

Item à S. Isidoro laudato causâ 22, q. 1, can. 13, his verbis: *Non est contra præceptum Dei jurare, sed cùm jurandi usum facimus, perjurii crimen incurrimus.* Hæc ergo consuetudo constituit hominem in proximo periculo sæpius jurandi falsum; imò toties quoties jurat sine ullâ cautione; ideòque si quis hoc periculum advertens, consuetudinem hanc non retractat efficaci proposito faciendi quod in se est ad illam emendandam, omnia ejus perjuria etiam indeliberata, quibus voluntariè se expavit, censebuntur voluntaria in causâ, nempè in tali consuetudine quam non vult extirpare.

Tertius modus jurandi sine veritate requirità, est quandò quis ambiguè jurat, utendo scilicet amphibologiâ et æquivocatione, sed de hoc alibi.

§ II.

De Juramento injusto.

Juramentum injustum dicitur quod fit de re illicitâ; estque vel assertorium, ut si injustè detrahendo de Titio, jures eum esse mentitum,

furatum, etc.; vel promissorium, ut si jures te
mentiturum esse, vel furaturum.

CONCLUSIO PRIMA.

*Juramentum promissorium cui deest justitia,
est peccatum mortale, saltem si sit de re
mortaliter mala.*

*Prob. 1.º Ex cap. Qui Sacramento, causâ 22,
quæst. 4, ubi sic legitur: Qui Sacramento se
obligaverit ut litigans cum quolibet, ad pacem
nullo modo redeat: pro perjurio, uno anno à
Communione Corporis et Sanguinis Domini se-
gregatus, reatum suum eleemosynis, fletibus,
et quantis potuerit jejuniis absolvat. Ex quibus
patet juramentum de re malâ esse grave pecca-
tum, cùm et perjurium appelletur, et tanta pro
eo poenitentia imponatur.*

*Prob. 2.º Ratione: Quia ita jurans vel non
habet animum exsequendi, vel habet: si priùs,
strictè perjurus est, mendaciumque juramento
confirmat, cùm juret se exequi velle quod
reipsâ non vult exequi. Si posteriùs, tripliciter
peccat, quatenùs 1. vult rem malam per-
ficere; 2. quia Dei majestatem lædit, cui con-
tumeliam infert, dùm eum testem vocat effi-
caciis suæ voluntatis lethaliter peccandi; 3. quia
Dei sanctitatem graviter offendit, dùm illius
interposito nomine sese obfirmat in voluntate
peccandi, sicque Deum facit quasi sidejussorem
mali. Quinimò juramentum de peccato veniali
faciendo videtur etiam esse mortale, propter
gravem injuriam quam continet: sicut enim
peccat mortaliter qui mendacium leve jura-
mento confirmat, quia magnam infert injuriam*

divinæ veracitati ; ita à pari juramentum de faciendo peccato veniali , debet reputari grave peccatum , propter gravem injuriam quæ fit divinæ sanctitati , quatenus jurans veluti adducit auctoritatem Dei ut se obliget ad peccandum , quod est significare Deum confirmatorem mali. Dici tamen potest esse duntaxat veniale peccatum , si jurans intendat solummodo Deum vocare testem præsentis dispositionis , non autem ex Dei interposito nomine se obstringere ad peccandum venialiter.

Addit S. Thomas , 2.^ā 2.^æ, quæst. 89 , art. 7, peccaturum graviter eum qui juraret se non facturum aliquod bonum notabile , quamvis ad illud non obligetur , v. g., se non ingressum religionem , quia ponit obicem Spiritui Sancto. Et Catechismus Romanus gravis peccati reum esse pronuntiat qui jurat se non servatrum consilia evangelica , quia tale juramentum includit contemptum Dei.

CONCLUSIO II.

Juramentum injustum rei mortaliter malæ assertorium , est peccatum mortale.

Prob. Quia gravis est in Deum irreverentia , sanctum illius Nomen assumere ad cooperandum gravi peccato : atqui ita se gerit qui , v. g. , detractionem mortaliter malam juramento confirmat ; ergo , etc.

§ III.

De Juramento indiscreto.

CONCLUSIO.

Juramentum cui deest judicium, seu quod fit sine gravi causâ, est peccatum contra secundum præceptum Decalogi.

Prob. Exodi 20, ¶. 7 : *Nec enim habebit insontem Dominus eum qui assumpserit nomen Dei sui frustrâ; et ex verbis Jeremiæ suprà relatis, ubi inter conditiones ad juramentum licitum requisitas, ponitur judicium seu discrecio.*

Difficultas est solùm an hujusmodi juramentum veniale sit, an mortale. At certè grave peccatum esse videtur; gravis enim Deo irrogatur injuria, cùm in rei inutilis confirmationem testis adducitur. Deindè ex vi terminorum secundi præcepti Decalogi, prohibitum videtur duntaxat juramentum indiscretum : at illud specialiter Deus non prohibuisset, si ex se leve esset. Adde illud S. Hieronymi in Jerem. : *Animadvertisendum quòd jusjurandum habeat comites, veritatem, judicium atque justitiam; si ista defuerint, nequaquam erit juramentum, sed perjurium.* Graviter ergo peccant qui jurant ex consuetudine non retractatâ, ut diximus.

Cæterùm, quia pœnitentes juramenti nomine significant, tum blasphemias contra Deum, tum imprecações et maledictiones contra se et proximum, quæ peccata sunt valdè diversa; ideo prudentis Confessarii est pœnitentes de juramento se accusantes interrogare an juraverint

ad

ad aliquid asserendum necne ; si primum respondeant , inquiret an ad asserendum aliquid falsum vel dubium ; si secundum , quæret quomodo , quibus verbis , intentione vel advertentiâ juraverint , ut peccati speciem , malitiam et scandalum agnoscat.

ARTICULUS V.

De Irreligioso Juramento promissorio.

Diximus in juramento promissorio veluti duas propositiones includi , alteram de præsenti , alteram de futuro. Quoad primam , juramentum est merè assertorium ; quarè si desit illi veritas vel judicium , eodem modo erit peccatum quo in præcedenti articulo dictum est. De secundâ propositione quæ spectat tempus futurum , jam est agendum.

CONCLUSIO.

Juramentum promissorium affert obligationem faciendi quod juramento promissum est : ita ut voluntaria illius transgressio , si absque legitimâ causâ fiat , sit perjurium promissorium ex genere suo mortale et speciali religionis præcepto prohibitum.

Prob. 1.º Ex Script. Numer. 30 , ¶. 3 : Si quis... se constrinxerit juramento , non faciet irritum verbum suum , sed omne quod promisit implebit. Et Matth. cap. 5 , ¶. 33 : Reddes autem Domino juramenta tua.

Prob. 2.º Ratione : Quia religio graviter obligat ut homo faciat id esse verum quod juravit , ut ait S. Thomas , ne vel Deum faciat testem

falsitatis, quantum in se est, vel saltem ne violando promissionem ipsius Dei testimonio confirmatam, auctoritatem ejus parvi pendere videatur, quod certè gravis est irreverentia, et peccatum ex genere suo mortale.

An autem perjurium promissorium possit fieri veniale per accidens, ratione parvitatis materiæ, non omnino constat.

Quidam auctores negant, quia, inquiunt, gravem semper includit injuriam, Deum adducere falsitatis testem. Quidam autem cum S. Antonino putant illud fieri posse veniale ex parvitate rei promissæ, præsertim si materia illa parva, non sit tota juramenti materia, sed pars duntaxat: v. g., si quis juraverit se daturum centum nummos, et aliquot asses retineat; secundum hanc sententiam, non peccabit mortaliiter, quia jurans non intendit ordinariè se obligare ad id totum quod verba rigorosè significant, sed moraliter tantum significant; ita illi.

Quæres an juramentum promissorium, si dictum sit et sine intentione jurandi emissum, obliget.

Resp. quamvis juramentum illud non sit propriè dictum juramentum, tamen gravem obligationem inducere ad id quod promissum est, 1.º quidem ratione justitiae, quandò scilicet fictio jurantis dampnum proximo attulit: hinc S. Isidorus, lib. 2 de Summo Bono, relatus causâ 22, q. 5, can. 9, ait: *Quocunque arte verborum quisque juret, Deus tamen ita hoc accipit, sicut ille cui juratur, intelligit.* 2.º Ratione scandali quod saepius sequeretur, si non fieret quod promissum est. 3.º Ratione religionis, quatenus publica illa perjurii spe-

cies in irreverentiam Dei cederet, cuius nomen adhiberet ad alios decipiendos : undè in foro externo sic jurans cogendus est ad servandum juramentum secundūm ordinarium verborum sensum, ut ait Alexander III, cap. *Ex rescripto*.

Hinc etiam ab Innoc. XI damnata est hæc propositio : *Cum causd licitum est jurare sine animo jurandi, sive res sit levis, sive gravis.*

Cæterūm, quamvis perjurium promissorium non differat specie ab assertorio, sed sit irreligiosa Dei attestatio pro confirmatione falsi, sæpè tamen perjurium promissorium adjunctam habet malitiam specie diversam, propter aliud peccatum ipsi annexum, v. g., prævaricationem promissionis factæ proximo, quæ est ordinariè contra justitiam.

Superest ut examinemus causas legitimè excusantes ab obligatione juramenti promissorii : hujusmodi autem causæ, generaliter loquendo, duplicis sunt generis ; aliae enim impediunt ne obligatio contrahatur juramento promissorio ; aliæ contractam jam obligationem auferunt.

ARTICULUS VI.

De Causis impedientibus ne contrahatur obligatio per Juramentum promissorium.

Causæ illæ sumuntur, vel ex parte jurantis, vel ex parte rei cum juramento promissæ, id est, materiæ juramenti.

Ex parte personæ jurantis, sæpè contingit ut impediatur obligatio juramenti promissorii : 1.º defectu libertatis sufficientis ; 2.º si jurans habuit intentionem expressè limitatam ; 3.º si

habuit intentionem limitatam tacitè vel implicitè ex dispositione Juris aut ex receptâ consuetudine , quæ tria fusiùs explicanda sunt.

1.º Itaque defectus libertatis impedit quominus juramentum promissorium obligationem inducat ; ratio est quia cùm obligatio illa sit sub peccato mortali , ad eam contrahendam ea saltem requiritur deliberatio seu libertas , quæ ad peccatum mortale sufficiat.

Hinc juramentum per vim aut metum gravem etiam injustè extortum obligat , quia vis et metus absolutè non repugnant libertati. Idem dicendum de juramento per dolum vel errorem facto (nisi dolus vel error versetur circa rei substantiam). Hinc qui juravit pecunias se daturum latroni , vel huic vero pauperi , quem falsò putabat cognatum , eleemosynam erogatum esse , tenetur implere juramentum ex vi religionis , ut patet ex cap. *Debitores* , de Jurejurando. Qui tamen sic juravit , potest ante solutionem petere dispensationem seu relaxationem juramenti , ut patet ex cap. *Verum* , de Jurejurando ; et si jam solvit , jus habet petendi ut debitor compellatur ad restituendum , ex eodem cap. *Debitores*.

2.º Ab obligatione juramenti excusat expressa limitatio intentionis jurantis : certum enim est jurantem , si dolum non adhibuerit , non obligari ultra suam intentionem expressam , qui buscunque verbis , etiam generalibus , juraverit ; quia , ut ait S. Gregorius , citatus causâ 22 , q. 5 , can. 11 , *Humanæ aures verba nostra talia judicant , qualia foris sonant. Divina verò judicia , talia ea audiunt , qualia ex intimis proferuntur*. Quòd si jurans non addidit

expressam limitationem , nec evidenter constat de ejus intentione , non obligabitur juramento , nisi juxta strictam interpretationem verborum , ut colligitur ex cap. *Ad nostram* , 3. de Jurejurando.

3.º Ab obligatione juramenti excusat limitatio tacita intentionis et subintellecta ex dispositione Juris vel ex consuetudine : in omni enim juramento insunt et subintelliguntur conditiones quædam generales , quamvis non exprimantur , et ad tres possunt revocari.

Prima conditio est , *si potuero* , vel , *si licet potuero* , nam ad impossibile vel illicitum nemo potest obligari ; ita definit Nicolaus III , cap. *Contingit* , de Jurejurando , in Sexto.

Secunda conditio est , *salvo jure alterius* , præsertim Superioris , ut patet ex cap. *Venientes* , de Jurejurando : sic juramentum servandi secretum non obligat , quandò reticeri non potest , sine gravi alterius damno. Juramentum aliquid faciendi non obligat , si Superior legitimè contradicat vel irritet ex justâ causâ , vel dispensem.

Tertia denique , *si res in eodem statu manserint* , neque adveniat mutatio quæ si fuisse prævisa , non fuisse quis juraturus , ut colligitur ex cap. *Quemadmodum* , de Jurejurando. Hinc enim qui juravit se tali die jejunaturum , excusatur si eo die ægrotet , ut Doctores communiter censent , quorum hæc est regula , juramentum non debere extendi ad incognita , sive ad ea quæ , si in mentem venissent , jurans verisimiliter excepisset.

Addunt communiter Doctores in juramento subintelligi conditiones omnes particulares quæ

supponuntur adesse in actu cui adjicitur juramentum , quia jurans non censemur voluisse se obligare nisi sub talibus conditionibus particularibus : juramentum enim est accessorium quod sequitur naturam principalis ex regulâ 42 Juris in Sexto. Hinc jurata sponsalia non obligant eum qui religionem ingreditur ; et Clericus qui juravit residentiam potest abesse in casibus Jure concessis , ut colligitur ex cap. *Ex parte* , 2 de Clericis non residentibus.

Ex parte materiæ , impeditur ne juramento promissorio contrahatur obligatio , 1. si materia seu res promissa sit impossibilis , vel illicita ac sub peccato prohibita , quia ex regulâ 6.^a Juris , *Nemo potest ad impossibile obligari* ; et ex regulâ 58.^a , *Non est obligatorium contra bonos mores præstitum juramentum* ; nam juramentum non est vinculum iniquitatis. Et probatur insuper ex cap. *Pervenit* , de Jurejurando , cap. *Si diligenti* , de Foro competenti . 2. Si juramento confirmata promissio , soli Deo facta , sit de re vanâ , vel indifferenti , vel minùs bonâ quam sit res opposita , juramentum non obligat. Ratio est quia Deo gratum non est ut , propter adductum ejus testimonium , fiant res vanæ , vel inutiles , vel minùs bonæ , omissis melioribus.

Neque Deus tunc dici potest fieri testis falsitatis ; qui enim juravit , tacitè subintellexit , si Deo magis gratum sit , vel nisi aliter expedire videatur. Hinc non obligat jurata promissio non exeundi domo , vel domum aliquam non ingrediendi , nisi facta sit ex aliquo motivo honesto aut utili , putâ ad vitandam peccati occasionem ; non autem si ex indignatione.

Dixi , *si juramento firmata promissio , soli Deo*

facta sit; si enim cedat in alicujus hominis, vel communitatis utilitatem, aut Ecclesiæ commodum, semper obligat, quamvis de re indiferenti, vel minus bonâ, dummodò sine peccato impleri possit: ratio est quia in promissione homini factâ, spectatur tantum quid sit illi gratius, non autem quid, pensatis omnibus, simpliciter melius sit, sicut in promissione Deo factâ.

ARTICULUS VII.

De Causis auferentibus obligationem juramenti promissorii.

Quinque sunt causæ propter quas juramentum promissorium desinit obligare: 1.ª est materiæ mutatio; 2.ª irritatio; 3.ª remissio seu condonatio; 4.ª dispensatio; 5.ª deniquè commutatio.

1.º Quidem, quoad mutationem materiæ, ex dictis constat obligationem juramenti promissorii cessare, quandò, mutatis circumstantiis, res jurata fit vel impossibilis juranti, vel illicitâ ob Superioris prohibitionem; hinc S. Isidorus, relatus causâ 22, q. 4, can. 5, ait: *In malis promissis rescinde fidem... impia enim est promissio quæ cum scelere adimpleretur.* In dubio tamen juramentum servandum est, quatenus licet potest servari.

2.º Quoad irritationem, certum est vinculum juramenti posse ab eo auferri qui est Superior jurantis, ut fusiū dicemus sectione sequenti *de Voto*. Sic juramenta impuberum à patre vel tute possunt irritari; sic maritus potest irritare multa juramenta uxoris; dico multa juramenta, quia Superiores non possunt

irritare omnia juramenta subditorum , sed ea solùm quæ juri suo nocent.

3.º Quantum ad remissionem , si juramentum promissorium principaliter factum sit in alicujus hominis commodum , obligatio ejus desinere potest per condonationem illius in cuius utilitatem illud factum fuerat , dummodò condonatio illa non sit injustè extorta , ut patet ex cap. 1 de Jurejurando . Remissio autem hujusmodi expressa esse potest , vel tacita duntaxat , modò satis constet de intentione condonantis.

At si juramentum principaliter factum sit in honorem Dei , quamvis in alicujus hominis gratiam , non poterit ab homine condonari istud juramentum , v. g. , si quis juret se ingressum religionem , daturum se eleemosynam pauperibus non designatis.

4.º Quoad dispensationem , constat juramenta soli Deo facta posse commutari vel dispensatione relaxari à Superiore legitimo , ut dicemus de voto ; in hoc enim vota et juramenta æquiperantur.

Dixi , *juramenta soli Deo facta* ; quia si confirment promissionem homini factam et ab eo acceptatam , ordinariè relaxari aut commutari non possunt sine consensu illius hominis , quia præter vinculum religionis , adest etiam vinculum justitiae et jus homini acquisitum per promissionem acceptatam , quo jure privari non potest sine suo consensu . Ante acceptationem autem , multi Doctores putant dispensationem hujus juramenti dari posse à legitimo Superiore , quamvis id fieri non debeat nisi gravi de causâ .

Potest autem aliquandò relaxari vel commu-

tari promissio, etsi fuerit acceptata: 1.º quidem, ex S. Thomâ, 2.º 2.º, quæst. 89, art. 9, quandò dubium est an juramentum valeat, necne, vel an res promissa sit licita vel illicita, proficua vel nociva; 2.º quandò agitur de bono communi, v. g., si quis cum juramento promisit fore ut non denuntiet vel accuset reum, undè oriri posset criminum impunitas; 3.º quandò juramentum injuriâ, dolo, vi, aut metu fuit injustè extortum: in his enim casibus Episcopus potest dispensare sine alterius consensu.

Cæterùm, quoad commutationem, observandum est juramenta pia, intuitu solius honoris divini facta, posse perindè ac vota proprio jurantis arbitrio commutari in opera apertè meliora, ex cap. *Pervenit*, de Jurejurando; sed non ita posse commutari juramenta in alicujus hominis commodum facta: ratio est quia Deus meliori opere semper præsumitur esse contentus. At verò homo in cujus utilitatem factum est juramentum, non est semper contentus opere absolutè meliori, ideoque, nisi sponte remittat aut adsit aliqua causa excusans, servari debet juramentum, ut patet ex cap. *Cum contingat*, de Jurejurando.

SECTIO II.

De Voto.

Votum maximam habet affinitatem cum juramento promissorio, et Scriptura sacra, Num. 11, utrumque conjungit ac penè confundit: ideo cùm eadem ferè sint regulæ ad utrumque pertinentes, explicationi juramenti statim sub-

jungimus explicationem voti, de quo quatuor quærenda sunt: 1.º quid sit; 2.º quotplex sit; 3.º quænam sit obligatio non prævaricandi votum; 4.º quænam sint causæ excusantes ab hâc obligatione.

ARTICULUS PRIMUS.

Quid sit Votum.

Votum est *promissio voluntaria et deliberata Deo facta de meliori bono*. Ita S. Thomas cæterique Theologi.

Dicitur 1.º, *promissio*, id est, actus voluntatis quó quis vult efficaciter se ad aliquod opus bonum obligare Deo: hinc votum non est simplex propositum aliquid faciendi sine obligatione, ut patet ex cap. *Litteraram*, de Voto, quia qui tale propositum mutat, per se loquendo, non peccat; etenim in simplici proposito, vult quidem homo rem aliquam amplecti, sed non sub pœnâ novi peccati; at votum est spontanea fidei suæ seu fidelitatis obligatio, vovensque sibi novam intendit obligationem imponere rei faciendæ, tanquam Deo debitæ. Neque tamen requiritur ut promissio manifestetur per verba aut actiones, sicut in promissionibus homini factis, sed sufficit voluntas actualis sese obligandi Deo, quæ ipsi satis est cognita; Deus enim intuetur cor.

In illâ voluntate se obligandi consistit tota essentia voti, ita ut ille qui sine tali intentione solis verbis aliquid Deo promittit, non voveat, peccat tamen graviter contra religionem, quia dicta illa promissio gravis est in Deum irreverentia.

Contrà verò validè votet, qui habet veram intentionem se obligandi, qualem habet quicunque sciens naturam et vim voti, votum emitit: item, qui vovere intendit juxta modum ordinarium quo alii vovent, quamvis fortè ignoret conditionem aliquam accidentalem voti. A fortiori validè votet, qui promittit quidem aliquod bonum Deo cum intentione se obligandi, quamvis simul habeat voluntatem non adimplendi. Ratio horum est, quia voluntas explicita aut saltem implicita se obligandi, unicè pertinet ad essentiam voti: voluntas autem adimplendi est tantùm requisita ut votum licite et rectè fiat. Hinc peccat mortaliter qui votet cum intentione non exsolvendi votum, quia sicut prævaricatio voti est peccatum mortale ex genere suo, ita etiam propositum illud prævaricandi.

Dicitur 2.º, *promissio deliberata*, id est, facta cum eâ saltem advertentiâ et libertate quæ sufficiat ad peccandum mortaliter, juxta communem Doctorum sententiam. Cùm enim obligatio voti, omnium judicio sit res gravis momenti, ut potè sub peccato mortali obligans, magnam considerationem et plenum libertatis usum requirit: necessaria tamen non est diuturna deliberatio, vel mora temporis, ex cap. 2 de Voto, sicut nec ad peccatum mortale requiritur. Nam qui se potest obligare diabolo, potest etiam se obligare Deo, ait Glossa in cap. *Mulier*, causâ 32, q. 2. Hinc invalidum erit votum nec obligabit, si quis voveat ex surreptione, ebrietate, vel ex passione vehementi aut metu ita abreptus, ut non habeat usum rationis plenum et sufficientem ad peccandum morta-

liter. Si vero passio, vel metus, relinquat usum sufficientem ad peccatum mortale, validum quidem erit votum, sed facilius commutari poterit, aut per dispensationem relaxari.

Quod si metus gravis, relinquens tamen usum rationis, à causâ liberâ sit injustè incussus ad extorquendum votum solemne in aliquâ religione, irritum est jure ecclesiastico, ut docent communiter Theologi: necessaria tamen est Iudicis ecclesiastici sententia quæ id declareret. Quoad votum simplex, aut etiam solemne sacris Ordinibus annexum, si simili metu sit extortum, divisi sunt inter se Doctores; alii simpliciter affirmant omnia hujusmodi vota eo ipso nulla esse, ita Bonacina, Collator Andegavensis, Habert, P. *Antoine, Collet*: dissentientque solùm quo jure ea sint irrita, an solo jure ecclesiastico, an etiam jure naturali. Alii generatim pronuntiant prædicta vota esse valida, nec nisi viâ dispensationis extingui posse. Cæterū, facilè consentiunt omnes, in hâc sententiâ varietate, tutiorem in praxi tenendam esse sententiam, atque vel servandum esse votum, vel obtinendam dispensationem; undè etiam hodierna praxis est, ut ad Sum. Pontificem recurratur pro obtinendâ super voto sacris Ordinibus annexo dispensatione, cuius rescriptum dirigitur ad Officiale locorum.

Hinc etiam invalidum est, 1.º votum factum ex errore, seu ignorantia substantiæ actûs vovendi, v. g., si quis voveat, nesciens votum obligare. 2.º Invalidum est votum, si quis voveat ex ignorantia conditionum substantialium materiæ voti, v. g., si quis voveat aliquam religionem, nesciens votum quod in tali religione

emittitur, imò intendens se non obligare ad illud. Item invalidum est votum propter ignorantiam circa causam finalem directè intentam et principaliter motivam voti, v. g., si quis vo-veat peregrinationem pro valetudine patris quem putat ægrotare, cùm jam obierit, vel sanatus sit. 3.º Deniquè invalidum est votum factum ex ignorantia accidentalium quidem conditionum materiæ voti, sed tamen adeò gravium et tanti momenti, ut moraliter et secundùm prudentem conjecturam, existimetur pertinere ad substantiam voti, v. g., si quis vo-veat peregrinationem Jerosolymitanam, existimans eam fieri posse sine navigatione, vel paucis diebus; item, si quis vo-veat ingredi religionem Carthusianorum, nesciens perpetuam eorum abstinentiam à carnisbus. Ratio est quia in his et similibus casibus, ignorantia tollit consensum circa substantiam moralem ejus quod vovetur.

Contrà verò ignorantia circa conditiones accidentales tantùm et levis momenti, non impedit quominùs votum sit validum, cùm vovens verè consentiat in id quod principale est, seu in substantiam voti. Hinc si quis vo-veat se ingressurum religionem, existimans quædam exercitia non esse adeò onerosa, tenet ejus votum.

Dicitur 3.º, *promissio facta Deo*; quia votum cùm sit actus religionis et latriæ, ut docet S. Thomas, soli Deo fieri debet: undè quæ interdùm dicuntur fieri Sanctis, v. g., Beatissimæ Virgini, vel S. Petro, etc., vel non sunt propriè vota, sed promissiones religiosæ pertinentes ad cultum duliæ, si ipsis Sanctis immediate fiunt; vel si sunt vera vota, fiunt soli Deo et in honorem tantùm Sanctorum, quatenùs fiunt de

aliquâ actione faciendâ ad Sanctorum cultum pertinente, vel cum invocatione Sanctorum, aut saltem offeruntur Sanctis ut ipsi Deo offerant.

Dicitur 4.º, *de meliori bono*; quibus verbis significatur qualis esse debeat materia voti.

1.º Enim oportet ut votum non sit de re malâ et peccaminosâ, sive sit mala in se, ut in voto occidendi hominem, sive ex fine principali et immediato voti, qui scilicet, non solum voventis voluntatem, sed et voti materiam ac objectum inficiat, ut in voto dandi eleemosynam principaliter ad obtinendam vindictam vel ad rem turpem consequendam. De his votis sic loquitur S. Isidorus, relatus causâ 22, quæst. 4, cap. 5: *In malis promissis rescinde fidem, in turpi voto muta decretum; quod incautè vovisti, ne facias; impia est enim promissio quæ scelere adimpleretur.* Graviter ergo peccat qui vovet Deo aliquid illicitum; hic enim videtur Deum irridere et ipsi injuriam comminari. Si quis verò coram pluribus quorum laudes aucupari conatur, voveat religionem, valet votum; quia non refertur ad rem malam, licet res mala ad vendum impulerit. Non valeret autem votum dandi eleemosynam ad vanam gloriam captandam, ita ut largitio eleemosynæ ex vanâ gloriâ facienda esset.

2.º Requiritur ut votum non sit de re vanâ et omnino indifferenti; Deus enim non curat de ejusmodi promissione.

3.º Ut non sit de re minùs bonâ quam sit res opposita, id est, carentia rei promissæ, quia res Deo grata esse non potest, nisi sit bona et honesta, et majus bonum non impediat; hinc, per se loquendo, non obligat votum nubendi, quia

ordinariè et extra specialem obligationem , melius est non nubere.

Colliges ex dictis ad validitatem voti quinque necessariò requiri : 1.º ut sit vera promissio ; 2.º libera ; 3.º Deo facta ; 4.º de re meliori quàm sit res opposita ; 5.º de re possibili , nam ex regulâ Juris , *Nemo potest ad impossibile teneri.*

ARTICULUS II.

Quotuplex sit Votum.

Votum multipliciter dividitur à Theologis : præcipuas tantùm divisiones hìc exponemus.

1.º Itaque dividitur , ex parte actûs vovendi , in *absolutum* et *conditionatum*. Votum *absolutum* dicitur illud quod fit simpliciter et sine conditione , v. g., voveo jejunium tali die. *Conditionatum* est illud quo res aliqua promittitur sub conditione , quæ conditio suspendit obligationem voti donec ea impleatur , v. g., voveo peregrinationem , si sanitas patri restituatur. Attamen quandò conditio est de præsenti , vel de præterito , vel de futuro necessario , votum non censemur conditionatum , neque suspendit obligationem , quia conditio est vel censemur jam in re posita : hinc statim obligat votum sic emisum , voveo religionem si pater vivit , vel si jam obiit , vel si sol eras oriatur.

Prætereà , votum conditionatum aliud est *pœnale* , et aliud *merè conditionatum*. *Pœnale* est illud quo promittitur aliquid faciendum in vindictam criminis , si contigerit illud à voente committi , v. g., voveo eleemosynam si inebriatus fero. Imò aliquandò non solum promittitur pœna sed fuga illius delicti , v. g., voveo me non

amplius inebriandum, et si contrà fecero, me religionem ingressurum: quo in casu duo sunt vota, unum absolutum et statim obligans, scilicet me non inebriandi, aliud verò conditionatum et poenale, v. g., ingrediendi religionem, si hoc peccatum commiserim. Votum *purè conditionatum* est illud quod non fit sub conditione delicti futuri et veluti in pœnam, sed sub aliâ purâ conditione.

2.º Votum dividitur, ex parte materiæ, in *personale, reale et mixtum.*

Personale est promissio alicujus actionis vel omissionis personalis, ab ipsâ personâ vovente præstandæ, v. g., votum orandi, jejunandi, etc.

Reale est promissio pecuniæ vel alterius rei pretio æstimabilis, quæ non sit actio ipsius voventis, v. g., votum dandi eleemosynam, etc.

Mixtum utrumque complectitur, v. g., votum peregrinandi ad ædem Lauretanam, ibique offerendi calicem.

Vota personalia à solo vovente possunt impleri, ideòque post ejus mortem nullam relinquunt hæredibus obligationem ea adimplendi; at verò realia, et mixta in quantùm realia sunt, afferunt hæredibus obligationem ea adimplendi, juxta vires hæreditatis, non quidem ex vi religionis, sed ex vi justitiæ tanquam onera hæreditati annexa, saltem ex dispositione Legum canonicarum et etiam civilium, quandò legitimè constat de voluntate defuncti.

3.º Dividitur in *simplex* et *solemne*. Votum *simplex* est nuda promissio, sine solemnitate Deo facta, nec ab Ecclesiâ acceptata, ut jejunandi, religionem ingrediendi, etc. Votum *solemne* est illud quod cum certis solemnitatibus

emittitur, et ut tale ab Ecclesiâ approbatur, ut fit per susceptionem sacrorum Ordinum, aut per professionem religiosam, in religione per Sedem Apostolicam approbatâ.

ARTICULUS III.

Quænam sit Obligatio votum non prævaricandi.

CONCLUSIO.

*Datur præceptum divinum de voto adimplendo,
illiusque prævaricatio est grave peccatum.*

Prob. 1.º Ex Script. Deuter. 23, ¶. 21 : Cum votum voveris Domino Deo tuo, non tardabis reddere : quia requiret illud Dominus Deus tuus, et si moratus fueris, reputabitur tibi in peccatum. Item, Eccli. cap. 5, ¶. 3, 4 : Si quid vovisti Deo, ne moreris reddere : displicet enim ei infidelis et stulta promissio ; sed quodcumque voveris, redde : multòque melius est non vovere, quam post votum promissa non reddere. Item, I. ad Tim. 5, ¶. 12, Apostolus, de quibusdam viduis loquens, ait : Habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt, id est, violaverunt promissionem servandæ castitatis Deo factam. Ita enim SS. PP. et Concilia hunc textum interpretantur.

Prob. 2.º Ex SS. PP. S. August. Epist. 45, nunc 127, ad Armentarium, n.º 8, sic loquitur : Quia jam vovisti, jam te obstrinxisti, aliud tibi facere non licet. Priusquam esses voti reus, liberum fuit, quo esses inferior...; nunc vero quia tenetur apud Deum sponsio tua, non te ad magnam justitiam invito, sed à magna iniustitate deterreo.

Prob. 3.º Ratione : Quia virtus religionis

exigit ut promissiones Deo factæ exsolvantur : *Si enim inter homines bonæ fidei contractus nulli solent ratione dissolvi*, inquit S. August. apud D. Thomam, quanto magis promissio Deo facta solvi non debet ! Malitia ergo prævaricationis voti consistit in perfidiâ contra fidelitatem in implendis promissis vi religionis Deo debitam. Quòd si materia voti jam aliundè sit præcepta, illius transgressio duplēcē habet malitiam : hinc fornicatio post votum castitatis, non solum est peccatum contra castitatem, sed etiam contra religionem.

Dixi, *prævaricationem voti esse grave peccatum*, quia gravis est injuria Deo facta ; potest tamen fieri venialis, tum ex defectu advertentiæ, tum ex levitate materiæ, v. g., si modicum quid omittatur in voto rei gravis. An autem violatio voti totius quod est in materiâ levi, v. g., voti Salutationem Angelicam semel recitandi, venialis esse possit, res est controversa ; communior tamen sententia docet, eo etiam in casu solum esse venialem.

Ea porrò in votis censetur esse gravis materia, de qnâ posset dari præceptum sub mortali obligans, seu quæ, vel per se, vel ex circumstantiis, ad honorem Dei, aut spiritualem voventis utilitatem notabiliter conducit. Hinc qui semel non implet votum jejunandi, confitendi, Missam audiendi, etc., peccat mortaliter.

Colliges ex dictis non solum graviter peccare eos qui vota sua violent, sed etiam, 1.º qui sine causâ præfinito tempore ea non implet; undè qui vovit jejunium tali die, peccat mortaliter, si eo die non jejunet, perindè ac si die ab Ecclesiâ statuto non jejunaret. 2.º Qui similiter

absque causâ, votorum, quorum etiam tempus non definierunt, exsecutionem notabiliter differunt, si illa sint in materiâ gravi: quanta autem dilatio sufficiat ad peccatum mortale vel veniale, non potest unâ regulâ definiri; hæc enim determinatio pendet tum ex materiâ voti, tum ex circumstantiis in aliquibus votis: v. g., in voto ingrediendi religionem, minor requiritur dilatio quam in aliis, quia in dilatione minuitur obsequium religioni promissum.

Quæres 1.º an vovens possit aut etiam aliquando debeat, votum ante vel post præfixum tempus implere.

Resp. istud esse definiendum ex intentione voventis, aut ex naturâ voti. Tempus enim præfixum est vel præcisè ad non ultrà differendam solutionem, vel ad suspendendam obligationem: si fixum sit ad non ultrà differendam solutionem, 1. potest præveniri tempus; qui enim, v. g., dicit, *Non differam ultra mensem mea confiteri peccata*, certè potest etiam ineunte mense confiteri, nec ad hoc tenetur postremos mensis exspectare dies, quia tunc absolutè intra terminum obligat promissio. 2. Si prævideat vovens futurum esse impedimentum in posteriori parte temporis, tenetur prævenire terminum, et in priori parte implere votum, quia cùm absolutè debeat illud implere in aliquâ præfixi temporis parte, consequens est quod si non possit in unâ, teneatur in alterâ. 3. Si ultra determinatum tempus voti differat observationem, debet posteà quamprimum implere, sicut debitor cui præfixus est mensis terminus ut solvat, à solvendo non est immunis elapso termino, sed posteà solvere tenetur. Si autem

fixum sit tempus ad suspendendam obligationem usque ad talem terminum, ita ut res promissa huic determinatae diei sit affixa, v. g., in honorem Sancti vel Mysterii, cuius memoria celebratur, tunc tempus præveniri non potest, quia talis promissio habet pro objecto tempus illud, prout ab alio quovis tempore, tum antecedente tum consequente, distinguitur, nec votans vovit actum nisi tali die faciendum: undè ante illum diem non obligat votum; atque par ratione; qui exsecutionem talis voti suo tempore omisit, licet peccati pœnitentiam agere debeat, votum postea implere non tenetur, quomodo qui die festâ non interfuit Sacro, sequenti die non ideo tenetur interesse.

Quæres 2.º quid agendum in dubio circa votum.

Resp. 1.º Qui certus de voto priùs emissō, dubitat solūm de solutione, tenetur illud implere: etenim debito certo non satisfit nisi per solutionem certam.

2.º Si quis æqualibus utrinquè nixus momentis, dubitet an voverit, tenetur ex probabiliori sententiâ votum servare, quia in dubiis tutior pars est eligenda; alioquin ille se peccandi periculo exponeret, dūm omitteret illud ad quod lege voti se teneri dubitaret. A fortiori, voto tenetur, qui sciens se vovisse, dubitat solūm an habuerit intentionem se obligandi, vel sufficientem advertentiam; actus quippe factus præsumitur ut fieri solet ac debet, nisi contrarium constet.

3.º Quandò solūm dubitatur de qualitate vel quantitate rei promissæ, votum explicandum est secundūm voventis intentionem; si de in-

tentione non constet, hæc elicienda est conjecturis, ex materiâ, ex fine, aliisque circumstantiis. Si autem his inspectis dubium supersit, votum debet intelligi ad communem et usitatam verborum, quibus vovens usus est, acceptationem. Si tandem verba non recordetur, pars tutior eligi debet; ita S. Thomas in 4, dist. 38, quæst. 1, art. 3, ad Sextum.

ARTICULUS IV.

*Quænam sint Causæ excusantes ab obligatione
Voti adimplendi.*

Causæ illæ ad quatuor possunt revocari, quas totidem paragraphis exponemus, et sunt, mutatio materiæ, irritatio voti, ejus dispensatio, deniquè commutatio.

§ I.

*De primâ Causâ excusante, quæ est Mutatio
materiæ.*

Prima causa liberans ab obligatione voti est mutatio materiæ voti, quæ tripliciter fieri potest.

Primus mutationis gradus est, quandò post factum votum res promissa fit talis, qualis ab initio non potuisset voveri, v. g., quandò fit impossibilis, vel illicita, vel minùs bona quam res opposita; tunc enim evidens est cessare obligationem voti, si impedimentum sit perpetuum; si autem pérpetuum non sit, suspenditur tantùm obligatio voti, donec cesset impedimentum.

Secundus mutationis gradus est, quandò

cessat finis principalis et proximus voti ; tunc enim cessat vel suspenditur ejus obligatio , v. g. , si quis vovit se daturum eleemosynam huic pauperi , quia pauper est , qui tamen posteà dives evadit ; item , si votum fecit in gratiarum actionem pro sanitate patris , qui statim post votum mortuus est.

Dixi , quando cessat finis principalis voti ; si enim cessat tantùm causa seu finis minùs principalis , non idèò votum desinet obligare , v. g. , si quis vovit peregrinationem Lauretanam occasione invisendi amici , tenebitur etiam absente amico , ut patet ex cap. *Magnæ* , de Voto.

Tertius mutationis gradus est , quando in actu promisso ita mutantur circumstantiæ , et difficultates adeò notabiles vel superveniunt vel deprehenduntur , ut res promissa secundùm prudentem æstimationem censeatur transire in statum notabiliter diversum , quem vovens ne implicitè quidem promisit , et qui proindè , durante illâ notabili difficultate , ad id non obligatur : hinc si quis post votum faciendæ magnæ eleemosynæ , talem rerum suarum patiatur statum , ut nonnisi cum maximâ difficultate possit votum implere , ad id non obligatur . Cave tamen , inquit Card. Cajetanus , ne fallaris putans in variis casibus et eventibus votum non ligare , quia persona quando vovit , si hæc prævidisset , non fecisset votum ; falsa enim est hæc imaginatio et destructiva omnium humanorum contractuum . Sic multi castitatem vovent et religionem profitentur , qui tales posteà tentationes ac difficultates patiuntur , quas si prævidissent , vovere noluissent , et tamen , omnium judicio ,

Yolo tenentur. Hæc enim omnia præcogitari poterant et debebant; quòd si non fecerint, sibi imputent et idonea adhibeant media ut votum implere possint. Votum quippe obligat secundùm mentem quam vovens habuit explicitè vel implicitè, et secundùm communem usum ac sensum prudentium. Cæterùm, in difficilioribus hujusmodi casibus consulendi sunt peritiores.

§ II.

*De secundâ Causâ excusante, quæ est irritatio
Voti.*

Secunda causa liberans ab obligatione voti est irritatio, id est, voti ipsius annullatio facta ab eo à cuius voluntate pendet persona ipsa sive voluntas voventis, aut saltem materia voti.

Irritatio duplex est, *directa* scilicet, et *indirecta*. *Directa* et absoluta est totalis annullatio voti ab eo facta à cuius voluntate pendet persona ipsa seu voluntas voventis: sic ex dispositione Juris canonici et Ecclesiæ consuetudine, voluntas impuberum ita pendet à patre vel ab eo qui patris locum tenet, v. g., à tute, ab avo paterno, et eorum defectu à matre (licet non sit tutrix, quia ad ipsam pertinet cura, si non sit aliis qui impubis imbecillitati consultat), ut nihil vovere possint impuberis, nisi sub intellectâ conditione, si pater vel tutor consenserit aut non repugnaverit, qui proinde sicut ratificare, sic illud potest omnino extinguere et simpliciter irritare; immo, secundùm multos Doctores, votum ab impube emissum, nec post pubertatem ratificatum, potest pater vel tutor irritare, etiam postquam impubes pubertatem

est adeptus. Id probant Doctores illi à pari , ex cap. ultimo de Sententiâ excommunicationis , in quo dicitur impuberes qui excommunicatio- nem incurrerunt ob Clerici percussionem , posse etiam postquam pubertatem adepti sunt , ab Episcopo absolvı. Verum quia in hujusmodi casibus parum roboris habent argumenta à pari , tutius est ejusmodi irritationi adjungere dispen- sationem à Superiore ecclesiastico obtentam.

Quod de votis impuberum diximus , idem docent communiter Doctores , post S. Thomam , de votis Regularium professorum , quae omnia directe irritari possunt à proprio Prælato , præ- ter professionem ipsam religiosam et votum in- grediendi arctiorem religionem : probantque ex cap. *Non dicatis* , causâ 12 , quæst. 1 , et cap. *Si Religiosus* , de Electione , in Sexto , in quo dicitur Religiosus velle et nolle non debere , sed ex Prælati voluntate pendere. Dico , *Regula- rium professorum* ; novitiorum enim vota non possunt directe irritari , quia sunt adhuc sui juris.

Irritatio *indirecta* et minùs propria , non est absoluta voti annullatio , sed potius ejus suspen- sio ab eo facta à quo non pendet quidem abso- lutè voluntas voventis , sed pendet materia talis voti , ita ut si tale votum impleretur , illius juri et potestati nocumentum esset allaturum ; quarè cessante tali nocumento et damno , iterum re- viviscet votum et obligabit.

Regula autem generalis circa irritationem in- directam hæc est , scilicet eum qui jus habet in materiam voti , id omne posse facere post votum , quod ante votum facere poterat , ita ut jus illius nullatenus ligetur voto supervenienti. Sic

1.º Sum. Pontifex et Episcopus, imò et Reges ac Domini temporales, possunt irritare subditorum vota facta de rebus quæ ante votum poterant illis legitimè prohibere, ex cap. *Magnæ*, de Voto. Sic 2.º potest maritus indirectè irritare ea uxoris vota quæ sibi ac familiae suæ gubernationi nocent: non autem, ut fert probabilior opinio, alia vota, v. g., de brevibus orationibus, de castitate post viri mortem servandâ, de moderato jejunio. Sic etiam uxor potest ea solùm irritare mariti vota quæ juri suo adversantur, ut vota quæ impediunt mutuam cohabitationem. Sic 3.º pater indirectè tantùm irritare potest vota filiorum puberum non emancipatorum, quæ et quatenùs vergunt in damnum potestatis paternæ, qualia longæ peregrinationis aut eleemosynæ ex paternis bonis faciendæ vota. At non ita dicendum de votis castitatis, religionis, confessionis; in his enim puberes sunt sui juris. Similiter, curatores irritare possunt vota minorum ante 25 annum, quæ officiunt eorum administrationi. Mater autem vel avia nihil possunt circa vota minorum, nisi quatenùs suscipiunt munus curatoris, vel quatenùs votum in illarum detrimentum fit, vel quia rem voto promissam prohibendi jus habent. Sic 4.º herus potest suspendere famuli vel ancillæ votorum executionem, quatenùs solùm impediunt, vel imminuunt obsequium sibi debitum.

Observandum autem 1.º vota directè irritata nunquàm reviviscere, quia Superior eis contradicendo efficit ut sint nulla, defectu conditionis requisitæ, cùm inferior validè vovere nequeat nisi sub hâc tacitâ conditione, *Si pater, vel Superior non contradixerit*. At vota indirectè

irritata, cùm ex dictis suspendantur solum, reviviscunt et obligant quandò voti materia Superiori desinit esse subjecta. 2.º Ad valorem irritationis nullam requiri causam, quia ad validum juris proprii usum causa non requiritur; qui tamē ita faciunt, suā abutuntur potestate, et ideò rei videntur, sed peccati ordinariè solum venialis, ait Sylvius, quæst. 88.

§ III.

De tertia Causâ excusante, quæ est Dispensatio Voti.

Tertia causa liberans ab obligatione voti est dispensatio, id est, relaxatio seu condonatio voti, nomine Dei facta à legitimo Superiore. Legitimus autem Superior quoad hoc, ille dicitur qui ecclesiasticam jurisdictionem habet in foro externo, ut Sum. Pontifex, Episcopi et ab iis delegati; item, Abbates et Generales Ordinum, qui omnes habent potestatem dispensandi circa vota, non autem Parochi aut alii inferiores Sacerdotes.

Hanc dispensandi potestatem Ecclesiæ competere, potest probari ex verbis Christi, Matth. 16, ¶. 19: *Quodcunque solveris super terram, erit solutum et in cœlis;* et cap. 18: *Quæcunque solveritis super terram, erunt soluta et in cœlo.* Quæ, cùm generalia sint, non solum significant potestatem solvendi vincula peccatorum, sed etiam votorum. Confirmatur eadem veritas tum ex perpetuo Ecclesiæ usu, tum quia ad commune bonum fidelium expedit, imò necessaria est hæc potestas.

Dices; Ecclesia non potest dispensare in præ-

cepto divino et naturali ; ergo non potest dispensare in voto.

Resp. Prælatos Ecclesiæ posse dispensare in votis , potestate à Deo acceptâ , qui promisit se ratum habiturum quod ejus nomine solverint aut ligaverint : neque tamen dici possunt solvere vinculum juris naturalis , quia jus naturale solùm dictat votum esse servandum , quandiu manet votum et voti vinculum ; qui autem dispensat ; non facit ut durante voto possit quis non servare , sed facit ut votum desinat esse , atque ita tollit vinculum voti ; sicut Princeps cùm dispensat in lege suâ , non dispensat in lege naturali , quæ dictat obediendum esse legibus Superiorum , sed facit ut in hoc casu non sit lex respectu ejus cum quo dispensat : *Ita etiam* , ait S. Thomas , 2.^ā 2.^æ , quæst. 88 , art. 10 , ad 2 , *auctoritate Superioris dispensantis fit ut hoc quod continebatur sub voto , non contineatur , in quantum determinatur in hoc casu hoc non esse congruam materiam voti , scilicet , propter aliquam circumstantiam quæ supervenit.* Hinc dispensatio in votis semper requirit causam , alioquin non solùm illicita esset , sed etiam invalida : cùm enim hæc potestas à Prælatis exerceatur tanquam Dei Vicariis et dispensatoribus jurium ac bonorum illius , certè non debet esse in destructionem , sed in ædificationem ; neque verò rationabiliter præsumere possunt Ecclesiæ Prælati , Deum relaxare velle promissionem sibi factam , nisi ad sit justa causa .

Colliges triplici capite dispensationem ab irritatione differre : 1.º irritatio non indiget jurisdictione ecclesiasticâ , sed immediatè fit per

potestatē dominativam , vel in personam et voluntatem voventis , vel in materiam voti ; dispensatio verò requirit potestatē spiritualem ecclesiasticæ jurisdictionis pro foro externo . 2.º Irritatio non requirit causam ut valida sit , quamvis ordinariè sit illicita , si absque ullâ causâ fiat ; dispensatio verò sine causâ data , est invalida propter rationem allatam . 3.º Irritatio supponit votum nondùm esse firmum , è contrà dispensatio .

Nota Episcopum , juxta Suarem aliosque complures , non posse peregrinos , v. g. , scholasticos qui extra propriam Diœcesim student , à voto aut juramento dispensare , sed solùm hæc , urgente spirituali necessitate , ad tempus suspendere , donec ad proprium recurrant Episcopum .

§ IV.

De quartâ Causâ excusante , quæ est Commutatio Voti.

Quarta causa excusans ab obligatione voti es commutatio , id est , translatio obligationis voti ab unâ materiâ in aliam ; hoc enim modo tolli posse obligationem voti patet ex cap. 1. de Voto , et cap. *Pervenit* , de Jurejurando .

Tripliciter autem fieri potest voti commutatio : 1.º in bonum seu opus majus et melius , spectatis omnibus circumstantiis , et tunc neque auctoritas neque ulla alia causa , per se loquendo , requiritur ; sed ipsem votum potest propriâ auctoritate votum in id quod evidenter , omnibus pensatis , Deo magis gratum est commutare : verùm ne quisque in propriâ causâ decipiatur , tutius est et férè semper expedit ad

Superiorem recurrere, maximè quandò est aliquis dubitandi locus, ut judicet quid facto sit opus, sicut notat S. Thomas.

Adverte tamen quòd non possunt propriā auctoritate à vovente commutari vota Sum. Pontifici reservata, vel in alterius utilitatem emissā et ab eo acceptata, etiam in id quod majus et melius est.

2.º Commutatio voti fieri potest in bonum notabiliter minus, et tunc non est mera commutatio, sed includit dispensationem, saltem partialem, ideoque requirit tum causam legitimam, tum etiam potestatem dispensandi in votis.

3.º Commutatio fieri potest in opus æquale, quod, spectatis circumstantiis, prudenter et bonâ fide æquè bonum appareat per respectum ad Dei gloriam et voventis utilitatem, præsertim spiritualem; et tunc etiam, secundùm opinionem communem, fieri non potest commutatio sine causâ legitimâ, et nisi ab eo qui potestatem habet vota commutandi; quam potestatem habent illi omnes et soli qui possunt in votis dispensare. Nam ex regulâ 53.ª Juris, in Sexto, *Cui licet quod est plus, licet utique quod est minus, saltem si minus subordinatur majori.*

Quamvis autem per commutationem legitimè factam omnino extinguitur votum nec postea reviviscat, licitum est tamen voventi vel votum prius exequi, vel opus subrogatum facere; quia talis præsumitur voluntas Dei et intentio petentiū commutationem: quod colligitur ex regulâ 61.ª Juris, quæ sic habet: *Quod ob gratiam alicujus conceditur, non est in ejus dispendium retorquendum.*

Quæres 1.º quænam sint causæ sufficiētes ad commutandum votum vel dispensandum.

Resp. sufficientiam illam prudentis arbitrio esse definiendam, quia major requiritur causa ad dispensandum quām ad commutandum. Item, major pro graviori voto quām pro minūs gravi; major etiam ad commutandum in minus bonum, quām ad commutandum in bonum æquale. Nam ad commutationem voti in opus æquale, modica sufficit causa, v. g., petitio et fragilitas voventis, ut cum gaudio et cum majori affectu votum persolvat.

Cùm de votis eorumque dispensatione agitur, tria attendenda esse monet Glossa, in cap. *Magnæ*, de Voto: *Quid liceat secundūm æquitatem, quid deceat secundūm honestatem, quid expedit secundūm utilitatem.* Tres ergo causæ sunt generales, honor Dei, utilitas Ecclesiæ, et spiritualis necessitas voventis; seu, pietas, utilitas, necessitas.

Causæ autem particulares ordinariæ dispensationis sunt, 1.º modus imperfectus voti, v. g., quandò factum est ex metu, levitate aut errore circa causam impulsivam, etc.; 2.º major utilitas dispensationis, spectatis omnibus, habitâ præsertim ratione boni spiritualis personæ voventis; 3.º difficultas magna voti exsequendi, quandò supervenit vel non fuit prævisa, quamvis non sufficiat per se ut votum non obliget; 4.º notabilis aliqua necessitas vel utilitas Reipublicæ et boni communis vel etiam familiæ, etc.; 5.º dubium de obligatione vel valore voti. Quoniam autem plerumquè contingit causam non esse sufficientem ad puram dispensationem voti, præsertim si illud sit magni momenti, ideo Præ-

lati non solent simpliciter dispensare , sed cum dispensatione adjungunt aliquod opus pium , in modum compensationis .

Quæres 2.º quis possit commutare vota vel circa ea dispensare .

Resp. Episcopos et eos qui habent jurisdictionem in foro externo quasi episcopalem , vel ab iis quoad hoc delegatos , posse dispensare in omnibus quæ non sunt summo Pontifici reservata ; id patet ex suprà dictis .

Quæres 3.º quænam vota sint summo Pontifici reservata .

Resp. ex Extravag . 1. 5. *Etsi Dominici* , 2. de Pœnitentiis et Remissionibus , quinque vota esse Sum. Pontifici reservata : 1.º votum servandi perpetuam et integrum castitatem ; 2.º votum ingrediendi religionem approbatam ; 3.º votum suscipiendi devotionis causâ peregrinationem Jerosolymitanam ; vel 4.º peregrinationem Compostellanam seu S. Jacobi ; 5.º votum visitandi limina Apostolorum Petri et Pauli , id est , peregrinationem Romanam .

Hæc autem vota sunt tantùm reservata , quando strictè sunt talia : hinc non reservatur votum non nubendi , licet in praxi vix à voto castitatis perpetuæ distinguatur ; item , votum ingrediendi religionem non approbatam ; item , non reservantur vota disjunctiva faciendi hæc prædicta , vel alia non reservata ; nam ex regulâ 70.ª *Juris* , *In alternativis debitoris est electio , et sufficit alterum impleri* ; nec vota conditionata , quandiu conditio non est impleta . Imò , ex sententiâ satis communi , non reservantur prædicta quinque vota , si metu injusto sint extorta , neque reservantur opera in quæ Sum. Pontifex

vota reservata commutavit ; nec etiam ea de quibus dubium est an validè sint emissæ , vel an sint ex iis quæ reservantur. Postremò in votis reservatis , gravi occurrente necessitate , possunt Episcopi dispensare , quia talis præsumitur esse mens Sum. Pontificis ; imò , si difficilis sit ad Papam recursus , putà ob voventis paupertatem , vel bellorum impedimenta , potest Episcopus ab ipso perpetuæ castitatis voto dispensare.

CAPUT III.

De tertio Decalogi Præcepto.

TERTIUM Decalogi præceptum his verbis refertur , Exodi 20 , ¶. 8 : *Memento ut diem Sabbati sanctifices : non facies omne opus in eo.* Et Levitici 23 , ¶. 3 : *Omne opus non facietis in eo.* Quod quidem præceptum , quoad determinationem diei et quoad Judaicum ritum in eo celebrandum , cæremoniale erat , ideoque cum veteri Lege abrogatum fuit. At verò , quoad substantiam præcepti et ipsum cultum divinum cui aliquoties vacare et aliquod tempus tribuere præcipitur , relictis negotiis et corporis laboribus , est præceptum morale et naturale , non minùs in novâ quàm in veteri Lege obligans.

Convenienter autem tertio loco positum est , quia sublati per prima duo præcepta impedimentis religionis , scilicet superstitione per excessum , irreligiositate per defectum , conveniens fuit ut populus Dei in verâ religione fundaretur determinareturque , et ipsi injungeretur exhibitio divini cultûs externi , ut egregiè notavit S. Thomas.

Porrò præceptum illud affirmativum est et negativum : affirmativum, quatenus præcipit alicujus diei sanctificationem, scilicet, in lege veteri, diei sabbati, in quo Deus ab opere creationis quieverat; in novâ verò, Christianis præcipitur ut diem dominicam sanctificant, quâ Christus ab opere redemptionis nostræ et laboribus vitæ suæ, passionis ac mortis resurgendo requievit. Idem dicendum circa dies festos quos Ecclesia cultui divino consecravit; namque, ut optimè notat Bellarminus, lib. 3, cap. 10 de Cultu Sanctorum, jure divino præcipitur ut aliqui dies festi observentur, et tamen nulli sunt certi dies à jure divino determinati; ergo debuit esse in Ecclesiâ potestas determinandi certos dies et obligandi ad eorum observacionem, quia alioquin non servaretur jus divinum. Huic autem Ecclesiæ præcepto parendum esse nemo Catholicus negaverit: *Qui enim Ecclesiam non audierit, inquit Christus, sit tibi sicut Ethnicus et Publicanus.* Hinc S. Bernardus, lib. de Præcepto et Dispensatione, cap. 12, ait: *Sive Deus, sive homo vicarius Dei mandatum quodcumque tradiderit, pari profecto obsequendum est curd, pari reverentia deferendum.* Præceptum illud sub mortali obligare, patet damnatione illius propositionis quæ est in Bullâ Innoc. XI: *Præceptum servandi Festa non obligat sub mortali, seposito scandalo: si absit contemptus.*

Negativum est etiam illud præceptum, quatenus prohibet opera servilia illis diebus.

Præceptum ergo illud ad duo obligat: 1.º quidem ad sanctificationem diei dominicæ et festorum per pietatis opera, et in primis per auditio-

nem Missæ, ex Ecclesiæ determinatione; 2.º ad abstinendum ab operibus servilibus, iisdem diebus dominicis et festis. Utramque obligationem duabus sectionibus exponemus.

SECTIO PRIMA.

De Obligatione sanctificandi Dominicum et festos dies, auditione Missæ et praxi bonorum operum.

Diximus jam præceptum esse divinum de colendo Deo per oblationem sacrificii; diximus etiam in lege evangelicâ unicum esse Missæ sacrificium, quod quidem, ex determinatione et præcepto Ecclesiæ, diebus dominicis et festis certo loco et certis ritibus offertur Deo, tum immediatè à Sacerdotibus celebrantibus, tum mediataè à reliquo populo adstante: sic enim præcipiunt varia Concilia et Sum. Pontifices, ut videre est, cap. *Si quis*, cap. *Omnes fideles*, et cap. *Missas*, de Consecr. dist. 1.^ā Undè colligitur obligationem sanctificandi diem dominicum et festos dies auditione Missæ, fundatam esse partim in præcepto divino, partim verò in lege ecclesiasticâ. De solo præcepto ecclesiastico hīc agimus.

Circa quod certum est 1.º præceptum audiendi Missam diebus dominicis, obligare sub peccato mortali omnes utriusque sexūs fideles, cùm usum rationis sufficienter adepti sunt, et in hoc omnes consentiunt, ut constat ex sensu et praxi Ecclesiæ et ex variis Conciliis.

Ratio est quia præceptum illud est de re gravi et ad cultum Dei graviter pertinente: imò qui

notabilem Missæ partem omitteret, peccaret mortaliter; secùs verò, si pars esset exigua, tunc enim solùm venialiter peccaret. Quæ autem pars Missæ sit notabilis, ita ut illius omissio sit peccatum mortale, Doctores omnes non conveniunt; multi existimant partem illam, quæ à principio usque ad Epistolam inclusivè protenditur, esse notabilem, nec sine peccato mortali omitti posse; alii tamen omissionem non esse mortalem asserunt, dummodò Evangelium audiatur. Sed cùm nihil certi hâc in re definiri possit, monendi sunt fideles ut, quantùm possunt, integrum Missam audiānt: qui autem totam Missam ob aliquod impedimentum audire non potest, tenetur saltem partem quam potest audire; debet enim præcepto satisfacere quantūm in ipso est. Addere non abs re erit nonnullos sentire cum Suaresio, eum non satisfacere præcepto qui abest, licet per breve tempus, dùm Sacerdos consecrat aut communicat, quia, inquiunt, actiones illæ sunt de essentiâ aut integritate Sacrificii.

Certum est etiam Missam integrum ab eodem Sacerdote celebratam audiendam esse, neque satisfacturum præcepto eum qui duas Missæ partes à diversis Sacerdotibus celebratas successivè audiret; quia ex illis duabus Missæ partibus non conflatur verè unum Missæ sacrificium: à fortiori non satisfaceret præcepto, qui unam Missæ partem ab uno Sacerdote, aliam ab alio simul et eodem tempore audiret. Hinc damnata est ab Innoc. XI hæc propositio, quæ est 53.ª: *Satisfacit præcepto Ecclesiæ de audiendo sacro qui duas ejus partes, imò quatuor simul à diversis celebrantibus audit.* Ipso au-

tem die natali Domini, satisfacit præcepto qui Missam unam integrum audit.

2.º Quoad modum audiendi Missam, certum est requiri præsentiam moralem et religiosam.

1. Requiritur præsentia moralis, ut denotat ipsum *audiendi* verbum, etenim non audit nisi qui moraliter seu humano modo præsens est. Ii autem moraliter præsentes sunt, non solùm qui adsunt in templo dūm Missa celebratur, in eā distantiā ut Sacerdos audiri et videri queat, sed etiam qui præ multitudine satis ad hoc accedere non possunt, modò præcipua quæ facit Sacerdos, ex signis vel gestis eorum qui intersunt colligere valeant. Idemque dicendum de iis qui extra Ecclesiam totius continendæ multitudinis non capacem, consistunt; modò tamen ad multitudinem assistantium moraliter pertinere censeantur, ac proindè nimio ab eā non dissentient intervallo.

2. Requiritur præsentia religiosa, quæ quidem importat intentionem seu voluntatem audiendi Sacrum, et reverentiam tum exteriorem tum interiorem, seu attentionem animi, saltem virtualem, circa sacrificium, Deum honorando et orando, eique se submittendo. Hinc præcepto non satisfaciunt,

1. ebrius aut dormiens;

2. qui voluntariè animo vagantur, confabulantur, corrident, oculos quoquaversūm in exeuntes et introeuntes, in epitaphia et picturas convertunt;

3. qui ad Ecclesiam præcisè veniunt ut videant aut videantur, ut amicum exspectent, etc.;

4. qui eodem sacrificii tempore peccata confitentur, nisi excuset brevitas confessionis.

Ad peccatum autem mortale sufficit ut voluntaria distractio eo perseveret tempore quod æquivalet omissioni partis notabilis,

de quâ proximè dictum est , quia inde votè audiare , idem est ferè ac prorsùs omittere .

Quæres an novum peccatum committat , qui Missæ interest in statu peccati mortalitatis .

Resp. 1.º olim à majori parte sacrificii exclusos fuisse peccatores illos qui poenitentiæ publicæ gradus decurrebant . Istud autem factum est ex quâdam disciplinæ severitate , non ex rigorosâ necessitate ; etenim non omnes arcebantur à Missâ peccatores . Unde meritò proscripta est hæc Quenelli propositio , n.º 89 : *Quartus decimus gradus conversionis peccatoris est , quod , cum sit jam reconciliatus , habet jus assistendi sacrificio Ecclesiæ .*

Resp. 2.º peccatorem nullo excommunicatio-
nis aut interdicti vinculo ligatum , novum , au-
diendo Missam , non committere peccatum ,
imò verò bonum opus perficere , modò piè et
attentè audiat . *Prob.* ex Conc . Trid . Sess . 22 ,
cap . 2 , et ratio est , quia Missa sacrificium est
propitiatorium ; ad illud ergo peccator recurrere
debet , ut Deum sibi propitium reddat .

Certum est 3.º multiplicem esse causam quæ à præcepto audiendi Missam excusat .

1.ª Est impotentia physica et absoluta , ra-
tione cujus excusantur incarcerati , lecto affixi
ob infirmitatem , et navigantes , si Sacerdote
sint destituti .

2.ª Causa est impotentia moralis , ratione cu-
jus excusantur qui Missam audire non possunt ,
1. sine magnâ difficultate , ut aliquandò mu-
lieres prægnantes , aut illi qui ab infirmitate
convalescentes sunt adhuc nimis debiles , vel
nimis à Templo distantes , habitâ ratione per-
sonarum , viarum et temporis ; vel 2. sine gravi-

damno spirituali proprio vel alieno , verbi causā , si quis aliter effugere non possit occasionem proximam peccandi mortaliter ; vel 3. sine gravi damno temporali proprio vel alieno , ratione cuius excusantur custodes domūs , ovilis aut infirmorum vel infantium , etc. , si ex eorum exitu ad audiendam Missam securum sit grave incommodum judicio viri prudentis , neque illi possint officium suum per alios supplere ; 4. deniq̄e praeceptum audiendi Missam non obligat , quandō impleri non potest sine gravi periculo notabilis mali , v. g. , amittendi vitam vel bona , incidendi in latrones , etc. ; ratio est quia Ecclesia non intendit obligare fideles cum tanto gravamine .

Observandum tamen , 1.º quia hic annexum est ecclesiastico praecepto praecep̄tum divinum , eum qui Sacro adesse nequit , Missæ defectum compensare ex quādam decentiā teneri , v. g. , oratione , lectione piâ , Rosarii recitatione , internis animi affectibus ; 2.º fidelibus cavendum esse diligenter ne singant difficultates quæ ipsos apud Deum non excusent .

Quoad obligationem sanctificandi dominicum et festos dies per proxim bonorum operum , Catechismus Romanus , parte 3 de tertio Decalogi praecepto , exponens quid per hoc verbum *sanctifices* , intelligatur : *Hoc verbo ostenditur , inquit , sabbati diem religiosum esse , divinis que actionibus et sanctis rerum Officiis consecratum* . Monet etiam idem Catechismus diligenter à Pastoribus monendos esse fideles ut diebus festis sacramenta Pœnitentiæ et Eucharistiæ suscipiant , concionem sacram attentè audiант , divinis Officiis intersint , orationibus

vacent, et in eleemosynis aliisque misericordiae operibus sese exerceant. Hinc etiam Trid. Sess. 22, in decreto de Observandis et Vitandis in celebratione Missæ, præscribit Episcopis *monere populum ut frequenter ad suas Parochias, saltem diebus dominicis et festis accedant*, ut scilicet non solùm sacrificio Missæ intersint, sed etiam ut audiant verbum Dei.

Addit tamen Sylvius in 2.⁴ 2.², quæst. 122, art. 4, et cum ipso docent Theologi plerique, *Licet ad hoc ut perfectè dies dominicos et festivos sanctificemus, majori tunc studio insistendum sit operibus pietatis, et ab omni graviori peccato abstinentum, nihilominus ut quispiam non fiat transgressor Ecclesiæ præcepti transgressione mortali, regulariter sufficere ut præter cessationem ab omni opere servili et ab aliis operibus ab Ecclesiâ prohibitis, unusquisque Missam audiat.* Quòd si objicias abstinentiam præcipi ob praxim bonorum operum, quæ abstinentia inutilis erit, nisi stricta sit obligatio bonis operibus vacandi, respondent 1.º finem præcepti non cadere sub præceptum; 2.º licet finis præcepti non præcipiatur, medium ipsum de se esse utile, et ideò rectè præcipi.

Quæres utrūm fideles Missæ parochiali interesse teneantur.

Resp. Fideles parochiali Missæ, quantum moraliter fieri potest, interesse tenentur. Ad hoc enim satis est 1.º quòd istud iisdem præceptum sit ab Ecclesiâ; 2.º quòd præceptum illud etiamnùm vigeat: atqui hæc duo constant.

1.º Ab Ecclesiâ præceptum est fidelibus ut Missæ parochiali intersint, istudque vel etiam à primis seculis.

Conc. Sardicense, cui anno 347 adfuere Latini Episcopi, et præfuit Osius Cordubensis, can. 14: *Osius dixit: Memini in superiore Concilio, Eliberitano scilicet, Fratres nostros constituisse, ut si quis Laicus in eâ in quâ commoratur civitate, tres dominicos dies, id est, per tres septimanas non celebrasset conventum, communione privaretur. Universi dixerunt, placere sibi.* Hinc patet præceptum fuisse ut fideles certum in locum omnes convenirent diebus dominicis, aut communione priarentur. Certum est autem eum locum fuisse cui præcesset vel Episcopus, vel qui, multiplicatis Christianis, locum ejus gereret, singularis Ecclesiæ Pastor.

Istud idem inculcant antiqua plurima Galliarum Concilia.

Sixtus IV, anno 1478, Extravag. 2. de Treugâ et Pace sic habet: *Fratres Mendicantes non prædicent, populos parœcianos non teneri audire Missam in eorum Parœciis diebus festivis et dominicis; cum jure sit cautum illis diebus Parœcianos teneri audire Missam in eorum parœciali Ecclesiâ; nisi forsà ex honestâ causâ ab ipsâ Ecclesiâ se absentarent, id est, nisi legitimè essent impediti.... non obstantibus privilegiis iisdem Fratribus in genere vel in specie conaessis quibuscunque.* Ibi porrò litem contra Mendicantes, qui populos à Parochiâ detrahebant, intentatam dirimit Sixtus, et quidem renovando quod jam *Jure communi cautum erat; dum autem statuit fideles non nisi honestâ causâ Missæ parochiali deesse posse, manifestè excludit causas omnes quæ hactenùs à Religiosis allegatae fuerant, scilicet Officia divina in eorum Ecclesiis ritè et decenter peragi,*

ibidem haberi Conciones sacras, etc., quæ si subsisterent, nihil à Sexto IV definitum esset, atque inutile redderetur quod ab ipso declaratur *Jure cautum esse.*

Concil. Trid. Sess. 24, de Reformatione, cap. 4: *Moneat Episcopus populum diligenter, teneri unumquemque Parochiæ suæ interesse, ubi commodè id fieri potest, ad audiendum verbum Dei;* quod scilicet *inter Missarum solemnia* debet à Pastoribus exponi, ex eodem Concilio Trid., ibidem, cap. 7. Insuper statuit S. Synodus, Sess. 22, in decreto de Observandis et Vitandis in celebratione Missæ, ut Episcopi *populum fidelem ad id Censuris compellant, non obstantibus privilegiis quibuscunque.*

His Canonibus accedunt plurimæ Provinciales Galliarum Synodi, Regnique Ritualia, quorum quidem plurima pœnam excommunicatio-
nis ipso facto incurriendæ decernunt, plurima eamdem decernendam minitantur in eos qui Missæ parochiali tribus diebus dominicis non adstiterint sine legitimâ causâ. Item, et auctoritas Cleri Gallicani; cùm enim, anno 1700, ipsi delatæ fuissent tres sequentes propositiones, 1.^a *Nullus in foro conscientiæ Parochiæ suæ interesse tenetur, nec ad annuam confessionem, nec ad Missas parochiales, nec ad audiendum verbum Dei, etc.*; 2.^a *Talem legem in hæc materiæ nec Episcopi, nec Concilia Provinciarum, nec Nationum, sancire, nec delinquentes aliquibus pœnis, aut ecclesiasticis censuris mulctare possunt;* 3.^a *Plebs virtute Concilii Trid. cogi non potest censuris et pœnis ecclesiasticis ut eat ad suam Parochiam diebus dominicis ad audiendam Missam;* has tres propositiones se-

quenti censurâ profligavit : *Harum propositionum doctrina falsa est et temeraria , scandala-losa , jam à Clero Gallicano graviter condemnata , sacris Canonibus , Concilio Tridentino , et apostolicæ Traditioni contraria , dicente Apostolo : Non deserentes collectionem nostram , sicut consuetudinis est quibusdam.*

Ex his evidenter patet jure ecclesiastico præceptum esse fidelibus ut parochiali Missæ intersint. Imò præceptum istud de audiendâ Missâ parochiali est de jure naturali ; si enim jure naturali tenetur Pastor oves suas informare, eodem jure tenentur oves vocem Pastoris audire , eique subjacere : atqui hæc nec præstant , nec præstare possunt , qui Missæ parochiali defuerint : in eâ quippe solâ Pastores Dei legem exponere , idonea Parochianorum malis remedia propinare , Episcoporum Mandata et Documenta Pastoralia perlegere consueverunt ; ergo quæ ratio Parochos constringit ut doceant plebem , plebem constringit ut Parochos audiant. Hinc fit ut qui suas ad Parochias minimè conveniunt , non regantur à suis Pastoribus , sed unusquisque ingrediatur vias suas , faciatque quod bonum sibi videtur , solvatur disciplina , nullaque Episcopis et Parochis supersit facultas obssistendi malis exundantibus. Neque parochiale Instructionem satis supplere possunt in suis Ecclesiis Regulares , quamvis etiam majori scientiâ et zelo fortè prædicti supponerentur. Quia Parochus 1. gregis sui morbos melius novit quam Regulares intra Monasterii limites conclusi ; 2. majori pollet auctoritate quam eorum frangat temeritatem , qui ex malitiâ et temeritate peccant ; 3. Potiorem sibi gratiam spondere

potest à Deo, qui potentiùs adjuvat quos regendis populis ipse præfecit.

2.º Præceptum Missæ parochialis audiendæ etiamnùm viget; tum quia execusionem ejus quotidiè urgent et Episcopi plures⁽¹⁾, et Parochi; tum quia prædicta lex seriam plurium, etiam non ita pridem, Conciliorum promeruit attentionem, generaliaque Cleri Gallicani Comitia multoties exercuit; tum quia illam implent melioris notæ fideles, qui non aliundè sunt numero pauciores, quàm quòd ubique terrarum mali Christiani cæteros numero vincunt.

Ex his colliges præceptum istud non per accidens tantùm, ratione scilicet contemptū aut scandali (ut aliqui perperàm dixerunt), sed per se, ac vi sibi propriā et intrinsecā obligare.

(1) Circa præceptum quo tenentur fideles Missæ parochiali interesse, sic habet Rituale Tolosanum auctoritate D. D. Archiepiscopi Cardinalis editum, pag. 119 : *De ces différens textes du Concile de Trente et du Clergé de France (ci-dessus rapportés), il s'ensuit qu'il y a pour tous les Fidèles une véritable obligation d'assister à la Messe de Paroisse, dont on ne peut se dispenser sans excuse légitime. C'est pourquoi un Concile de Bordeaux enjoint aux Confesseurs d'interroger sur ce devoir les pénitens, et de refuser l'absolution à ceux qui seraient habitués à y manquer.*

SECTIO II.

De Obligatione cessandi à nonnullis operibus diebus dominicis et festivis.

CONCLUSIO PRIMA.

Diebus dominicis et festivis integris sub mortali prohibentur omnia, paucis exceptis, opera servilia, nisi ad ea necessitas adigat.

Conclusio certa est, et probatur tum ex variis Conciliorum Pontificumque decretis, tum ex Patrum testimoniis, tum ex perpetuo consensu et usu fidelium. Varia hīc decreta non referimus, cūm de veritate propositionis nemo sit qui dubitet, unum tantū afferemus Concilii Meldensis anni 845 decretum, quod est 77: *Feriatos esse decernimus ab omni opere rurali, fabrili, carpentario, gynaeceo, clementario, pictorio, venatorio, forensi, mercatorio, audentiali, ac Sacramentis exigendis, quatenus eisdem diebus.... omnibus Christianis sanctæ Resurrectionis laudibus et sacrosanctæ Prædicationi jugiter insistere liceat; quod si quis temerare præsumperit, excommunicetur.*

Dixi 1.º, *diebus integris*; totum quippe diem naturalem in Festorum observatione accipere debemus, qui incipit à medio noctis, ad alterius noctis medium; sic enim in totâ Europâ fert constans usus. Hinc peccant artifices qui ultra medium noctem undē incipiunt sacri dies, opus protrahunt absque legitimâ causâ.

Dixi 2.º, *sub mortali*, quia res ad Dei cultum et religionem graviter pertinet, idque etiam probant pœnæ gravissimæ excommunicationis et aliæ in violatores hujus præcepti latæ.

Potest tamen hujusmodi transgressio esse solūm peccatum leve, ob materiæ levitatem, quæ dijudicari debet, tum ex causâ ob quam laboratur, si sit aliqua necessitas, sed non omnino sufficiens ad excusandum; tum ex parvitate temporis quo absolvitur. Qualis autem duratio operis sine necessitate facti ad peccatum mortale requiratur, difficile est præcisè determinare: quidam auctores unam horam sufficere existimant, alii duas requirunt.

Dixi 3.º, *opera servilia*, quorum ut distinctius assignetur natura, triplicis generis opera distingui debent: *servilia* scilicet, *liberalia* et *communia*. Opera *servilia* vulgo dicuntur ea quæ à servis, seu mercenariis hominibus exerceri solent, qualia sunt artium omnium mechanicarum opera, ut fodere, arare, arbores plantare aut cädere, suere, etc.; accuratiū definiri possunt, *opera externa* quæ de se referuntur *ad ornatum*, vel *utilitatem corporis*, quæque ideo mercenariis committi solent. Unde duplex ad opus servile requiritur et sufficit conditio: 1.^a ut sit opus externum et corporale; 2.^a ut de se referatur ad utilitatem corporis. Nec refert an recreationis causâ, an intuitu mercedis fiant, quia intentio non mutat naturam operis, unde quæ plebeiis prohibita sunt, sunt et ingenuis interdicta. Opera *liberalia* sunt illa quæ ad animum excolendum principaliter ordinantur; quæque ideo liberis hominibus digna sunt, ut legere, studere, scribere, linearem domūs, picturæ, vel operis textorii adumbrationem ducere. Opera *communia* sunt actiones quæ omnibus, plebeiis perinde ac nobilibus, competunt, ut manducare,

iter agere, ludere, instrumenta musica movere, digladiare, etc. ; porrò opera liberalia et communia festis diebus non sunt prohibita ; nec nisi eorum excessus, qui à divinis Officiis detraheret, est illicitus.

Hinc 1.º Pictori, Mathematico, vel Architecto prohibitum non est adumbrationem picturæ, munimenti, vel domûs delineare, etiam intuitu mercedis, quia hæc ad animi potius quam ad corporis ornatum referuntur; intentio autem, ex dictis, non mutat naturam operis. Idem dicendum de mercatore qui accepti vel expensi rationes init ac subducit, aut easdem è libro diurno in alium transfert; de advocate qui scribit aut transcritbit ea quæ ad litis informationem pertinent. Aliter ratiocinandum de iis qui typographicos caracteres ordinant, aut subjiciunt prælo; hæc enim, quidquid de characterum ordinatione sentiant aliqui, sunt verè mechanica, ad opus arte factum primariò ordinata.

Hinc 2.º licita est diebus festivis quæ à divinis Officiis non avertit itinerary, sive pedibus, sive equo aut rhedâ, id enim est opus naturale et commune omnibus. Attamen servile est ducere jumentum, currum aut navigium mercibus onusta; item, imponere onera, ea tollere, aut alia hujusmodi; undè vectoribus non licet iter inchoare die festo, quamvis continuatio itinerary ante festum suscepti iis permittatur, ob damnum quod ex morâ paterentur.

Hinc 3.º prohibetur sculpturæ exercitium, imò ex probabiliori sententiâ, et actio pingendi, quia quamvis tabella et statua tam ab animo pendeant quam à corpore, sunt tamen opera externa quæ principaliter ordinantur ad utili-

tatem corporis, ad sensuum oblectamentum, ad ædificiorum ornatum. Èâdem ratione vetita sunt opera quæ à feminis nobilibus fiunt, ut acu pingere, versare fusum, imò et ipsa Monialibus interdicuntur quæ pietatem sapiunt opera, ut Scapularia, Cordulas, Rosaria conficere, etiam citra ullum quæstûs intuitum; quomodò iisdem diebus festivis cuilibet illicitum est Christi vel Virginis statuam gratis et ex piâ intentione fabricare.

Dixi 4.º, *paucis exceptis*; nonnulla enim sunt opera servilia lege aut consuetudine legitimâ permissa, nulla quippè securior regula proponi potest eâ quam Aurelianense Concilium anni 538, præscribit can. 28, his verbis: *Quod antè fieri licuit, liceat*; et quam explicat Gersonius, tract. de Præceptis Decalogi, *Ut quilibet festivis diebus, inquit, abstineat ab omni labore, aut mercatione, aut alio quovis laborioso opere, secundùm ritum et consuetudinem patriæ quam inhabitat, quam consuetudinem Prælatus spiritualis illius loci cognoscens non prohibet*. Et in suis Regulis Moralibus, rationem affert, quòd de operibus servilibus non excendis diebus dominicis ac festivis plus et frequenter determinat consuetudo loci et personarum à Prælatis tolerata, quâm alia lex scripta, quia Ordinariorum prudentiæ determinandum reliquit Ecclesia quomodò et dominicum et festivos dies observare debeamus, quoad circums tantias temporis, loci et modi.

Ex hâc consultissimâ regulâ patet diebus dominicis et festivis, 1.º ubique licitum esse parare cibos et coquere, colligere fructus hîc et nunc mensæ apponendos, animalia minora, ut pullos,

lepores, etc., occidere, non tamen majora, ut vitulos, oves et boves, nisi anticipatam eorum oc-
cisionem impedierit vehementior caloris æstus; item, exercere ea quæ pertinent ad nitorem
domûs et decentem hominis compositionem, ut sternere lectum, quædam ædium loca verrere,
usûs quotidiani lavare vasa, etc.; sic et quamvis
venatio ac piscatio, juxta probabiliorem sen-
tentiam, opera sint verè servilia, cùm de se re-
ferantur ad opus externum in utilitatem cor-
poris ordinatum, scilicet ad animalium cap-
tionem et occisionem, ex usu tamen licitum est,
divinis peractis Officiis, arundine piscari, le-
porem insequi cum uno aut altero cane, aucu-
pari retibus exiguis; secùs verò dicendum de
venatione aut pescatione cum apparatu qui
multùm exigeret laboris et tumultûs. Excipe,
nisi agatur de transitoriis piscibus, ut sunt ha-
lecia et scombri, quos, *ingruente necessitate,*
præterquam in majoribus Solemnitatibus, pis-
cari licitum est, cap. 3, de Feriis; aut de clá-
mosâ pessimarum ferarum, v. g., luporum ve-
natione, quæ interdùm auctoritate publicâ
diebus sacris indicitur, cùm aliis diebus com-
modè fieri nequeat.

2.º Ipsi etiam Barbiton soribus, Molitoribus,
Cupedinariis, Laniis, etc., suam esse licitum
sacris diebus artem exercere, ubi talis viget con-
suetudo, scientibus nec reclamantibus Prælatis
et Magistratibus, modò istud non fiat tempore
divinorum Officiorum, ut nonnulli Episcopi
speciatim de Barbiton soribus statuerunt.

Dixi 5.º, *nisi necessitas adigat*; quadruplex
quippe necessitas excusat ab obligatione absti-
nendi à servilibus operibus festis diebus.

1.ª Est necessitas cultūs divini, ratione cuius licitum est altaria parare, Templa ornare, et alia hujusmodi facere quæ pertinent ad cultum divinum : hoc autem licitum esse Christus innuit, Matth. 12, ¶. 5, Pharisæis : *Non legistis in lege quia Sabbatis Sacerdotes in Templo Sabbathum violent, et sine crimine sunt?* Si tamen opera illa ante diem festum fieri possint, non excusantur omnino qui ea festo die facerent, quippe quæ tali die exerceri non liceat sine aliquâ necessitate.

2.^a Est necessitas publica, ratione cuius aliquando licet publicis operibus valde utilibus vacare, auditâ Missâ et obtentâ Superioris ecclesiastici licentiâ : hinc excusari possunt nautæ et aurigæ qui ob bonum publicum naves aut currus vel mulos agunt.

3.^a Est necessitas privata proximi ejusque indigentia, quâ fit ut interdùm diebus festis laborare liceat, v. g., ad componenda pro infirmis medicamenta, ad tuendam vitam aut bona proximi, ad extingendum incendium.

4.^a Deniquè est necessitas propria, ratione cuius excusari possunt pauperes, qui judicio pii ac prudentis viri, se suamque familiam sustentare non possunt, nisi diebus festis laborent, quod tamen vix permittendum ; item, excusantur agricolæ qui ob periculum pluviae aut alterius damni, die festo vindemiant, metunt messem, aut fenum colligunt ; similiter, opifices vitrarii aut coquentes lateres excusantur, quoties absque gravi damno inchoatum opus non possunt interrumpere ; sic etiam diebus festis licet vendere cuilibet quæ ad victimum necessaria sunt, v. g., panes, carnes ; aut etiam rus-

ticis, quæ ad vestitum, ut calceos, indumenta, etc., ubi ii non aliâ die ad urbem accedere valent, etc.; modò id non omnino apertis officinis fiat. Eâdem ratione iterum excusantur tum Barbitonsores, tum minutarum mercium Propolæ qui, sciente nec prohibente Episcopo, artem suam exercent erga rusticos et opifices qui aliis diebus eos adire nequeunt vel merces suas palam exponnunt in villis; quia alias se suamque familiam sustentare non possent.

Quod spectat famulos et ancillas quibus ab heris, nullâ cogente necessitate, præcipitur ut diebus festis laborent, etsi heri id non præcipiant in contemptum religionis, tenentur tamen 1.º heros rogare ut cessent sic cogere; 2.º si non desistant à cogendo, tenentur ab illis discedere primâ datâ occasione, quam diligenter quærere debent, interimque laborare possunt, si non sine gravi suâ damno abstinere queant, quia lex Ecclesiæ cum tanto nocumento non obligat.

Cæterum, circa causas propter quas licitum est diebus festis laborare, tria debent observari: 1.º quidem labor impedire non debet quominus Missa audiatur; 2.º caveri debet, quantum fieri potest, scandalum: hinc secretò laborandum est; et si opus publicum sit, petenda est à Pastore licentia; 3.º necessitas debet esse evidens, et talis à viris prudentibus judicata.

Addendum superest non solum Papam, sed et Episcopos, ex justâ causâ dispensare posse in hâc obligatione abstinenti ab operibus servilibus. Imò in Parochiis ruralibus, ubi facilis non est ad Episcopum recursus, Parochi licentiam concedere possunt laborandi die festo,

non quidem stabilem; sed diurnam et ad tempus, ac pro occasione occurrente.

CONCLUSIO II.

Præter opera servilia, Jure ecclesiastico, scilicet Constitutione Pii V, prohibita sunt diebus dominicis et festivis, 1.º opera judicialia seu forensia, quæ cum aliquo strepitu fiunt; 2.º mercatus, nundinæ, et celebratio contractuum; item 3.º choreæ, saltationes, et theatrici ludi damnantur à SS. Patribus, et prohibentur à pluribus Conciliis.

Dixi 1.º, *opera judicialia*, etc., et quidem in causis tum criminalibus, tum civilibus, tum et ecclesiasticis; quæ tamen pertinent ad litium et causarum instructionem, nec publicam actionem exigunt, licet possunt fieri à Causidicis, Procuratoribus et Judicibus, modò divina non omittantur Officia.

Observandum obiter Jure etiam novo Gallico prohibita esse, 1.º nonnulla opera judicialia seu forensia, expressa in art. 63, 781, 1037 Cod. Process. civil., salvis tamen exceptionibus, in iisdem art. contentis; 2.º plura etiam opera servilia et publica, quorum mentio habetur in art. 2 et 3 Legis 18 novembris 1824, de Celebratione dierum festorum et dominicorum.

Dixi 2.º, *mercatus, nundinæ, et celebratio contractuum*; ita ut non liceat die festo negotiari, inire contractus permutationis, emptionis, locationis, etc., nisi ex consuetudine approbatâ, aut ex justâ causâ excusatâ: sic nundinæ passim hodiè tolerantur, exceptis diebus dominicis et festis solemnioribus, similiter passim

invaluit consuetudo ut in gratiam rusticorum et opificum, qui per hebdomadam Notarios adire nequeunt, Notarii quælibet acta diebus dominicis confiant. Ratio autem prohibitionis horum operum est quia animum distrahunt plurimùm et avocant à rebus divinis, ad quas festa destinantur.

Violatio verò duplicitis hujus prohibitionis est de genere suo mortalis, ob rationem in primâ conclusione allatam.

Dixi 3.º, *choreæ, saltationes*, etc. Gravesque plurimi Auctores probant hæc sacris diebus frequentari sine gravi peccato non posse, præsertim divinorum Officiorum tempore. Ratio autem prohibitionis est quia hæc, præterquam quod à divino cultu retrahant, multis aliundè, juvenibus potissimum ac puellis, sunt occasio peccandi; in choreis etenim ex mutuo aspectu, colloquio, manuum contactu, instrumentis musicis, mutuoque sibi invicem placendi desiderio, valdè commovetur concupiscentia, turpes excitantur cogitationes, et excitatae facilè admittuntur. Item, prohibetur Cauponibus ne eodem Officii tempore tabernas pro concivibus aperiант.

PARS SECUNDA.

DE PRÆCEPTIS SECUNDÆ TABULÆ.

SEPTEM tabulæ secundæ præcepta proximum spectant, ut jam observavimus, et clarè ostendit Apostolus, ad Rom. 13: *Non adulterabis, inquit, non occides, non furaberis, non falsum*

testimonium dices, non concupisces; et si quod est aliud mandatum, in hoc verbo instauratur: diliges proximum tuum sicut te ipsum. Idcirco, priusquam de singulis seorsim agamus præceptis illis, generalem instituere juvat de charitate proximi disceptationem.

CAPUT PRIMUM.

De Charitate Proximi.

CHARITATIS erga proximum tria sunt præcepta affirmativa: 1.um de dilectione; 2.um est de elemosynâ et de aliis operibus misericordiæ corporalis; 3.um de correctione fraternâ et aliis operibus misericordiæ spiritualis. Quatuor autem sunt præcepta negativa: 1.º prohibetur odium proximi; 2.º invidia; 3.º discordia; 4.º scandalum: quæ omnia quadruplici sectione exponemus.

SECTIO PRIMA.

De præcepto diligendi Proximum.

Circa hoc præceptum tria expendenda sunt: 1.º an detur præceptum diligendi proximum; 2.º an etiam inimicus diligendus sit; 3.º quis ordo servandus sit in dilectione proximi.

ARTICULUS PRIMUS.

An detur præceptum diligendi Proximum.

Proximus hic intelligitur, juxta SS. Patrum et Theologorum interpretationem, quicunque nobiscum est divinæ amicitiæ et æternæ bea-

titudinis capax , quales sunt Angeli , homines beati , animæ in Purgatorio detentæ , non autem dæmones nec damnati , qui nec amicitiæ divinæ , nec beatitudinis æternæ sunt amplius capaces ; maximè verò hâc voce intelliguntur homines viatores , sive justi sive peccatores , sive fideles sive infideles , sive concives sive extranei , sive amici sive inimici : Christus enim , Lucæ 10 , docet unumquemque hominem proximum esse alteri , et quemlibet cuilibet , etiam Samaranum Judæo.

CONCLUSIO.

Certum est dari præceptum diligendi proximum amore supernaturali , affectivo et effectivo.

Prob. Auctoritate Scripturæ sexcentis in locis : Math. 22 , cùm Christus dixisset primum et maximum mandatum esse de diligendo Deo , addit , ¶ . 39 : Secundum autem simile est huic : diliges proximum tuum sicut te ipsum . I. Joan. 4 , ¶ . 21 : Et hoc mandatum habemus à Deo , ut qui diligit Deum , diligat et fratrem suum .

Dixi 1.º , diligendum esse proximum amore supernaturali , id est , actu interno voluntatis quo proximo velimus beatitudinem supernaturalem et alia bona , sive supernaturalia , sive etiam naturalia , quatenus inservire possunt ad beatitudinem . Hinc Joan. 15 , ¶ . 12 , sic loquitur Christus : *Hoc est præceptum meum ut diligatis invicem , sicut dilexi vos : sicut , id est , simili , ac proindè supernaturali dilectione ; supernaturali , inquam , tum ratione principii , quod est gratia ; tum ratione objecti , scilicet beatitudinis ; tum ratione motivi , nempè Dei ipsius.*

Dixi 2.º, *amore affectivo*, id est, actu interno voluntatis; neque enim satis est non odisse aut non laedere, imò etiam exteriùs benefacere; amplius enim aliquid dicit vox illa *Diliges*; et sicut præcepto diligendi Deum requiritur, ex omnium consensu, actus internus amoris, ita et in præcepto diligendi proximum. Hanc in rem S. Ambrosius, lib. 1. de Officiis, cap. 30, sic loquitur: *Non satis est benè velle, sed etiam oportet benefacere; nec satis est iterum benefacere, nisi ex bono fonte, hoc est, bona voluntate proficiscatur.* Hinc Innocent. XIII damnavit hanc propositionem: *Non tenemur proximum diligere actu interno et formali*; et sequentem: *Præcepto diligendi proximum satisfacere possumus per solos actus externos.*

Non est tamen necesse ut singulos proximos speciali et singulari affectu diligamus, nisi fortè sint nobis speciali ratione conjuncti, ut parentes, superiores; sed sufficit actus generalis dilectionis quo omnibus, tanquam ad supernaturalem beatitudinem vocatis, eam, et alia bona supernaturalia optamus, et quantum in nobis est procurare intendimus.

Quandonàm autem per se obliget præceptum eliciendi hunc actum dilectionis, non potest præcisè determinari: dici tamen potest nos ad eliciendum hunc actum teneri, 1.º post adeptum rationis usum et propositam dilectionis proximi necessitatem; 2.º aliquoties in vitâ, juxta viri prudentis judicium. Præterea, obligat præceptum illud aliquandò per accidens, scilicet, quandò actus dilectionis proximi necessarius videtur ad vitandum illius odium vel aliud peccatum contra ipsum, v. g., cùm juyandus est ini-

micus; hoc tamen plerumquè aliundè fieri potest, nempè per dilectionem Dei in desiderio illi placendi, in deponendo odio et juvando inimico.

Dixi 3.º, *amore effectivo*; scilicet bona officia proximo exhibendo; undè I. Joan. 3, v. 18, dicitur: *Non diligamus verbo, neque lingud, sed opere et veritate.* Et S. Greg. lib. 2, Homil. 30 in Evang. ait: *Probatio dilectionis exhibitio est operis.* Quarè præceptum dilectionis proximi non consistit in solâ interiori dilectione, sed obligat etiam ad comprobandum aliquandò per opera dilectionem, impendendo scilicet beneficia proximo, vel illius damnum impediendo. Contra hoc ergo præceptum sine dubio peccaret, qui proximum de damno imminenti non moneret, v. g., qui de ruinâ patrietis opprimendum non admonereret, vel qui non extingueret incendium domûs ipsius, quandò sine magno incommodo posset.

Dices: Sancti aliquandò leguntur mala peccatoribus optasse; ergo non tenemur eos amare amore affectivo.

Resp. cum S. Thomâ, imprecatio[n]es hujusmodi quæ in Scripturis leguntur, multiplicit[er] intelligi debere: 1.º quidem per modum prophetiæ, non per modum optationis, ut quandò dicit Psalmista: *Convertantur peccatores in infernum*; idem enim est ac si diceret, convertentur. Id ipsum ait S. Aug. contra Faustum, lib. 16, cap. 22: *Maledicta cùm ex Propheetiâ dicuntur, non sunt de malo voto imprecantis, sed de præscio spiritu denuntiantis.* 2.º Sunt per modum optationis malorum temporalium, quatenus ea improbis utilia sunt ad eorum con-

versionem. 3.º Ex zelo justitiae profiscuntur, quatenus mala illa justè à Deo immittuntur in vindictam criminum : sic Elias maledixit quinquegenariis, et Eliseus pueris Bethel. 4.º Denique imprecatio[n]es aliquando[n] non contra homines diriguntur, sed contra regnum peccati, ita ut Sancti optent, non quidem ut homines esse desinant, sed ut desinant esse peccatores, juxta illud S. Aug. de serm. Domini in monte, lib. 1, cap. 22 : *Quis enim audeat affirmare, cùm illi Sancti candidati se vindicari petierint, utrùm contra ipsos homines, an contra regnum peccati petierint? Nam ipsa est sincera et plena justitiae et misericordiae vindicta Martyrum, ut evertatur regnum peccati, quo regnante, tanta perpessi sunt.*

ARTICULUS II.

De Dilectione inimicorum.

CONCLUSIO.

Præceptum diligendi proximum obligat ad diligendos inimicos, saltem æquè ac alios homines, et ad condonandam iis injuriam acceptam.

Conclusio est de fide.

Prob. 1.º Ex Script. Matth. 5, ¶. 44 : Ego autem dico vobis : Diligite inimicos vestros; benefacite his qui oderunt vos.

Prob. 2.º Ex SS. PP. ex S. Hieron. in Matth. cap. 5 : Multi, inquit, præcepta Dei imbecillitate sud, non Sanctorum viribus aestimantes, putant esse impossibilia quæ præcepta sunt, et dicunt sufficere virtutibus non odisse

inimicos : cæterū diligere plus præcipi quam humana natura patiatur. Sciendum est ergo Christum non impossibilia præcipere, sed perfecta : quæ fecit David in Saül et Absalon ; Stephanus quoque Martyr pro inimicis lapidatis deprecatus est ; et Paulus anathema cupit esse pro persecutoribus suis : hæc autem Jesus et docuit et fecit, dicens : « Pater ignosce illis, quod enim faciunt nesciunt. » Ex S. August. qui Serm. 5 de S. Steph. idem ait : Sed dicet aliquis : grandis labor inimicos diligere, pro persecutoribus supplicare. Non negamus, fratres, non parvus quidem labor est in hoc seculo, sed grande erit præmium in futuro : per amorem enim hominis inimici efficeris amicus Dei, immò non solum amicus, sed etiam filius, sicut ipse Dominus dicit : « Diligite inimicos vestros, benefacite eis qui oderunt vos, ut sitis filii Patris vestri qui in Cœlis est. »

Prob. 3.º Ratione : Quia quandiu inimici nostri sunt viatores, amicitiae divinæ æternæque beatitudinis sunt capaces, et consequenter participant rationem formalem dilectionis ; ergo sunt diligendi.

Dixi 1.º, nos obligari ad diligendos inimicos, æquè ac alios homines ; quippe est obligatio diligendi inimicum eo tempore et modo quo generaliter et alios homines, id est, per actum generalem dilectionis et per signa externa benevolentiae, quandò his indiget. Hinc Apostolus ad Rom. 12, ¶. 20, ait : Sed si esurierit inimicus tuus, ciba illum; si sitit, potum da illi. Et Exodi 23, ¶. 4, 5, præceperat Deus : Si occurreris bovi inimici tui aut asino erranti, reduc ad eum ; si videris asinum odientis te ja-

cere sub onere, non pertransibis sed sublevabis cum eo. Idem dicendum de quocunque alio inimici bono, sive animæ, sive corporis, sive fortunæ; est enim obligatio damnum illius avertendi, si absque magno incommodo fieri possit; et ad hoc quisque animo paratus esse debet erga inimicum.

Dixi 2.º, *saltem æquè ac alios homines*, id est, concivem ut concives, subditum ut subditos, superiorem ut superiores, cognatum ut cognatos ejusdem gradū et ordinis; quia licet non semper teneamur singularia benevolentiae signa inimicis exhibere, v. g., eos admittendo ad convivia vel ad familiaritatem, etc.; aliquando tamen ad hoc obligamur, v. g., 1. quando ex omissione istorum signorum benevolentiae sequitur scandalum vel hominis jam exulcerati majus odium. 2. Si hinc foveatur vel augeatur simultas et odium inimici. 3. Si spes sit salutatione, familiaritate aut aliquo alio benevolentiae signo animum inimici facile placandum. 4. Si absque hujusmodi signis odium internum non facile deponi possit.

Extra has autem circumstantias et casum necessitatis, non tenenir inimicis specialia benevolentiae signa præstare; præceptum enim charitatis, per se loquendo, non plus obligat ad dilectionem inimici, quam cujuslibet alterius; conditio siquidem inimici non duplicat proximi conditionem: atqui ad præceptum dilectionis proximi, satis est, communiter loquendo, ut extra casum necessitatis et indigentiae, ametur in communi, eique communia benevolentiae signa pro cuiuscunque conditione et statu exhibantur; ergo, etc.

Dixi 3.º, *ad condonandam injuriam acceptam*; est enim obligatio absoluta remittendi ex animo offensam ab inimico acceptam, juxta illud Matth. 6, ¶. 15: *Si autem non dimiseritis hominibus, nec pater vester dimitte vobis peccata vestra.* Et cap. 18, ¶. 35: *Sic et pater meus cœlestis faciet vobis, si non remiseritis unusquisque fratri suo de cordibus vestris.* De hâc obligatione loquens S. Aug. Sermone 61 de tempore, ait: *Sed dicet aliquis, nullus ratione possum inimicos diligere. In omnibus Scripturis Deus dicit tibi quia potes. Tu è contrario respondes non posse. Considera nunc utrum tibi an Deo debeat credi... quia nec impossibile aliquid potuit imperare qui justus est; nec damnaturus est hominem pro eo quod non potuit vitare, quia pius est.*

Hæc autem offensæ condonatio nihil est aliud quam interioris odii vel appetitus vindictæ depositio, et fuga omnis demonstrationis odii contra inimicum: contrarium autem facere est peccatum ex genere suo mortale. Dico ex genere suo, quia interdùm à peccato mortali excusantur levia inimicitiae signa: 1.º ratione causæ, ut si ex levi odio vel rixâ procedant, secluso scandalo, sicut contingit sæpè inter eos qui simul convivunt; 2.º ratione periculi vel timoris, nisi statim inimico venia concedatur, ipse deterior fiat; quapropter Superiores, quales Principes, Prælati, parentes, si ab inferioribus læsi fuerint, possunt aliquandò iis ad tempus (secluso tamen odio et aliorum scandalo) denegare reconciliationem et communia benevolentiae signa, justæ punitionis causâ, ad eorum emendationem vel ad majorem aliorum cautelam.

Colliges 1.º non licere inimicum expressè excipere à communibus orationibus, beneficiis, auxiliis aut benevolentiae signis, quia esset aperta vindicta et odii demonstratio. Ita S. Thom. 2.^ā 2.^æ, quæst. 25, et quæst. 83.

Colliges 2.º illicitum esse inimico salutanti salutationem non reddere, vel ei denegare solita benevolentiae signa.

Colliges 3.º graviter eum peccare qui non vult reconciliari inimico, quantum in se est, sive nolit prior veniam petere, quandò justè exigitur, et ipse priùs ac longè graviùs alium offendit, aut est longè inferioris conditionis; sive nolit petenti dare veniam, aut convenientem ejus satisfactionem acceptare.

Quoad actionem injuriarum in judicio sive civilem sive criminalem, cavendum est diligenter ne qui eam contra offensorem instituit, hoc ex odio faciat vel animo vindictæ propriæ: esset enim grave peccatum; sed illud tantum licet ac debet fieri ex sincero amore justitiæ et boni communis. Unde patet litigantes persæpè Deum hâc in parte offendere.

ARTICULUS III.

De Ordine in Charitate servando.

CONCLUSIO.

Ordo charitatis exigit , 1.º ut bonum nostrum spirituale necessarium præferamus omni bono proximi ; 2.º ut bonum spirituale proximi necessarium præferamus bono nostro corporali , etiam propriæ vitæ ; 3.º ut bonum nostrum corporale præferamus ordinariè bono corporali proximi ; 4.º deniquè ut bonum proximi nobis magis conjuncti , cæteris partibus , præferamus bono proximi nobis minus conjuncti .

Conclusio apud omnes certa est et probanda per partes.

Prob. 1.ª pars , 1.º Auctoritate Script. Matth. 16 , ¶. 26 : Quid enim prodest homini , si mundum universum lucretur , animæ verò suæ detrimentum patiatur ? Item , Eccli. 14 , ¶. 5 : Qui sibi nequam est , cui alii bonus erit ? Ex quo textu sic infert Petrus Blesensis , tractatu de Institutione Episcopi : In animæ negotio et in acquirendd hæreditate cœlesti , nemo tibi germanior sit teipso .

Prob. 2.º Ratione : Quia , ut ait S. Thomas , dilectio suî est regula et exemplar dilectionis proximi , ac proindè in rebus necessariis prior ac potior esse debet : undè est illud vulgatum , charitas incipit à semetipso ; quarè particula , sicut , in præcepto diligendi proximum , non significat propriè æqualitatem , sed similitudinem dilectionis , ita ut quilibet simili modo

diligat proximum quo seipsum, scilicet desiderando ei et procurando beatitudinem et media ad illam, et universaliter ei faciendo quod sibi fieri vellet; non obstante autem hâc similitudine dilectionis, quisque potest, imò et debet seipsum plus diligere quàm proximum, in bonis spiritualibus necessariis: hinc non licet optare sibi vel procurare spirituale aliquam animæ jacturam, quantumvis exiguum, ad procurandum aliis aliquod bonum etiam spirituale, quantumvis utile et maximi momenti. Hinc S. August. lib. de Mendacio, cap. 21, sic loquitur: *Ad sempiternam verò salutem nullus ducendus est, opitulante mendacio.* Nunquàm ergo licitum est se proximo vel venialiter peccandi periculo exponere, ob bonum spirituale etiam necessarium proximi; in moralibus enim idem est peccatum committere, et illius committendi proximo periculo se exponere; ita Suarez.

Obj. 1.º Apostolus ad Rom. 9, ¶. 3, de se ipso ait: *Optabam enim ego ipse anathema esse à Christo pro fratribus meis;* ergo, etc.

Resp. 1.º cum S. Hieronymo, S. Paulum non optasse in perpetuum privari Dei visione pro fratribus, sed tantùm mortem pro æternâ illorum salute oppetere.

Resp. 2.º cum S. Chrys., Homil. 15 et 16 ad Rom., pluribusque Patribus in hunc locum, S. Paulum optasse, si fieri posset, et ex hypothesi quam sciebat impossibilem, remanente semper amore erga Deum, privari in æternum ejus visione, si hoc Deo placeret, et ad ejus gloriam magis conduceret, idque ex magno zelo conversionis Judæorum et eorum salutis: quod desiderium

erat signum maximæ charitatis. At tale desiderium separationis æternæ à Deo, non erat nec esse poterat absolutum.

Inst. II. ad Cor. 13, ¶. 7, ait Apostolus : Oramus... ut quod bonum est faciatis, nos autem ut reprobi simus; ergo, etc.

Resp. hunc esse sensum textūs illius, ut reprobi simus, id est, viles habeamur, despectui simus apud omnes, dummodò vos benè agatis: reprobum ergo non opponit prædestinato, sed honorato, quo ferè sensu vox eadem usurpatur I. Reg. 15, et Psalmo 117.

Obj. 2.º Exodi 32, ¶. 31, 32, sic Deum precatur Moyses : *Aut dimitte eis hanc noxam, aut si non facis, dele me de libro tuo quem scripsisti; ergo, etc.*

Resp. 1.º sensum illorum verborum hunc esse : aut parce illis, aut dele me de numero viventium : simili modo Moyses orabat Numerorum 11, ¶. 15 : *Sin aliter tibi videtur, obsercro ut interficias me.*

Resp. 2.º Etiamsi contendat aliquis loqui Moysen de libro prædestinationis, eum sic loqui cum certâ fiduciâ quòd non esset delendus, eo ferè modo quo filius unigenitus à patre valde dilectus ei diceret : si dimittis hunc famulum tuum, ejice me simul de domo tuâ, certissimè sciens se non esse ejiciendum.

2.ª Pars conclusionis : *tenemur bonum spirituale necessarium proximi præferre cuicunque bono nostro corporali, etiam propriæ vitæ; ita S. Thomas.*

Prob. 1.º *Ex Script. Joan. 15, ¶. 12, 13: Hoc est præceptum meum, ut diligatis invicem sicut dilexi vos. Majorem hanc dilectionem nemo*

habet, ut animam suam ponat quis pro amicis suis. Item, I. Joan. 3, ¶. 16 : In hoc cognovimus charitatem Dei, quoniam ille animam suam pro nobis posuit, et nos debemus pro fratribus animas ponere.

Prob. 2.º Ex S. Augustino, lib. de Mendacio, cap. 6 : Temporalem vitam suam, inquit, pro æternâ vita proximi non dubitabit Christianus amittere : hoc enim præcessit exemplum, ut pro nobis Dominus moreretur.

Prob. 3.º Ratione : Quia salus proximi est bonum superioris ordinis; ergo, etc.

Hæc autem obligatio urget saltem quandò proximus est in supremo et insuperabili mortis æternæ periculo à quo ipse se eripere non potest, et spes est illum juvandi : sic, v. g., tememur succurrere proximo sine Baptismo morituro in incendio; item, peccatori in peccato mortali occidendo dum dormit, vel nihil suspicatur, etc. His, inquam, Christianus quilibet tenetur, quatenus potest, succurrere, etiam cum certo propriæ vitae periculo; dummodò, 1.º spes æquè certa affulgeat juvandi proximum et illum salvandi, nec sint alii qui succurrere possint ac velint; 2.º nihil ipse faciat quo sibi mortem directè inferre videatur: undè ut puerum aquis innatantem baptizes, non potes te in aquam dare præcipitem, si nulla spes affulgeat evadendi.

Addo etiam Pastores et alios quibus ex officio incumbit animarum cura, teneri præterea ex justitiâ succurrere proximo, etiam cum periculo vitae, non solùm in extremâ necessitate spirituali, sed etiam in gravi; nam Pastores strictius obligantur quam alii: sed alii tenentur

in extremâ necessitate succurrere proximo ; ergo Pastores tenentur etiam in gravi ; quæ obligatio eorum , cùm ex officio procedat , certè oritur ex justitiâ. Hinc Doctores communiter docent Pastorem , tempore pestis , teneri ovibus suis administrare sacramenta necessaria , nec posse gregem deserere , juxta dicenda in *Tractatu de Statuum Obligationibus* , ubi de Residentiâ.

3.^a Pars : *Possimus ordinariè bonum nostrum corporale necessarium præferre bono corporali proximi* ; ita S. Thomas.

Prob. 1.º Ex S. Aug. lib. de Mendacio , cap. 6 : Si quis , inquit , pro temporali alterius vitud suam ipsam temporalem perdat , non est jam illum diligere sicut seipsum , sed plusquam seipsum , quod sacræ doctrinæ regulam excedit.

Prob. 2.º Ratione : Quia dilectio suî est regula dilectionis proximi ; ergo ordinariè et per se loquendo , quisque debet vel saltem potest magis tueri vitam propriam quam alienam.

Dico , ordinariè ; quia si accedat ratio boni communis vel majoris utilitatis , vel etiam , ex communiori sententiâ , ratio gratitudinis aut amicitiae , aut alia similia , licitum esse poterit alienam vitam propriæ anteponere ; imò poterit esse necessarium , si Reipublicæ et boni communis necessitas exigat : ratio enim postulat ut pars periclitetur pro toto. Vide S. Thomam. Neque tamen in hoc casu quis magis diligit proximum quam seipsum , sed in se plus diligit bonum virtutis quam bonum corporale , ut ait S. Thomas in 3. Sententiarum , dist. 29.

Dixi , *bonum corporale necessarium* ; nam quoad ea quæ necessaria non sunt , v. g. , comoda , dignitates , aliave temporalia bona ,

non solum licitum, sed etiam laudabile est ea dimittere, ut alteri obveniant, juxta Christi Domini et Sanctorum exempla.

4.^a Pars : *Tenemur bonum proximi nobis magis conjuncti, cæteris paribus, præferre bono proximi nobis minùs conjuncti*; ita pariter S. Thomas.

Prob. 1.º Ex Apostolo, I. ad Timoth. 5, ¶. 8 : Si quis autem suorum, et maximè domesticorum, curam non habet, fidem negavit, et est infideli deterior.

Prob. 2.º Ex auctoritate S. Augustini, qui lib. 1 de Doctrinâ Christianâ, cap. 28, sic loquitur : Cùm omnibus prodesse non possis, his potissimum consulendum est, qui pro locorum et temporum vel quarumlibet rerum opportunitatibus constrictius tibi quasi quoddam sorte junguntur. Similiter S. Ambrosius, in cap. 18 Lucæ, ait : Dei traditio est ut prius paseas parentes.

Prob. 3.º Ratione : Quia qui nobis magis conjuncti sunt, sunt magis unum nobiscum; quarè cùm ordine charitatis teneamus bonum nostrum præferre bono proximi, tenemus etiam præferre bonum eorum qui magis nobis sunt conjuncti: et verò id ipsa natura dictat, atque ut egregiè observat S. Thomas, unumquodque agens naturale magis diffundit actionem suam ad ea quæ sunt sibi magis propinqua, sicut ignis magis calefacit rem sibi magis propinquam, et similiter Deus in substantias sibi propinquiores copiosius dona suæ bonitatis effundit.

Quoties ergo agitur de auxilio præstando in extremâ necessitate, sive corporali, sive spirituali, cæteris paribus, et per se loquendo, præ-

ferri debent conjuncti, secundum mensuram majoris vel minoris conjunctionis, et ad id obligamur sub peccato mortali, quandò res est magni momenti.

Ordo autem inter conjuctos à S. Thomâ et aliis communiter assignatus, hic est: 1.º loco ponitur pater, 2.º mater, 3.º conjux, 4.º filii, 5.º fratres, et deinceps reliqui consanguinei, 6.º spirituali et morali necessitudine conjuncti, ob instructionem vel aliud beneficium spirituale; item, ob amicitiam, societatem vel aliquod beneficium temporale; 7.º tandem inter extraneos praeferendus est justus et innocens peccatori. Hinc S. Ambr. lib. I, de Officiis, cap. 30, ait: *Etsi debetur omnibus misericordia, tamen justo amplius.*

Si tamen hic ordo invertatur quoad personas quarum conjunctio non est certò vel longè notabiliter strictior, excusabitur quis à peccato, saltem mortali.

Dixi 1.º, *hunc ordinem servandum esse cæteris paribus*; quia si agatur de necessitate inæquali, præferri debebit extraneus, etiam peccator, in extremâ necessitate spirituali positus, conjuncto solum corporaliter indigenti; sic etiam si quis magno spirituali vinculo vel intimâ amicitiâ aut valdè singularibus beneficiis ab alio sit affectus, spectatis circumstantiis, censebitur arctius conjunctus quam consanguineus non ita propinquus.

Dixi 2.º, *per se loquendo*; possunt enim exigere circumstantiae, ut is alteri præferatur qui naturaliter deberet postponi; sic mater bona et quæ filiorum dignam gerit curam, plus diligenda est quam pater helluo et malus: undè graviter saltem non peccaret maritus, qui uxori

clamosæ et inutili filium sibi in temporalibus necessarium præferret.

Dixi 3.º, *in extremâ necessitate*; extra eam enim debet uxor maritum præferre patri, et pater filios propriis genitoribus. Unde conjugi et *filiis magis quam patri debetur cura provisionis*, inquit S. Thom. h[ic] art. 9.

Dices: Ordo postulat ut magis diligamus sanctiores, qui Deo magis placent; ergo non præcisè qui nobis sunt magis conjuncti.

Resp. Dist. ant. Ut magis diligamus amore complacentiæ, *conc.*; amore effectivo et desiderio efficaci, *nego*.

SECTIO II.

De Præcepto subveniendi proximo per eleemosynam et correctionem fraternalm.

Misericordia est *virtus moralis inclinans ad subveniendum miseriæ proximi propter Deum*. Eleemosyna verò est opus misericordiæ, quo subvenitur necessitati seu miseriæ proximi, vel spirituali, vel corporali. Hinc duplex est genus eleemosynæ, alia enim est spiritualis, corporalis altera.

Eleemosynæ spiritualis septem numerantur actus, qui vocantur opera misericordiæ spiritualis, scilicet, 1.º proximum ignorantem erudire; 2.º eidem in dubiis consilium dare; 3.º delinquentem corrigere; 4.º moestum consolari; 5.º acceptam injuriam condonare; 6.º ejus defectus patienter ferre; 7.º deniquè pro ipso orare; quæ omnia hoc versiculo comprehenduntur:

Consule, carpe, doce, solare, remitte, fer, ora.

Eleemosynæ verò corporalis, quæ magis pro-

priè dicitur eleemosyna, septem alii numerantur actus, qui vocantur actus misericordiæ corporalis, et hoc versiculo continentur :

Visito, poto, cibo, redimo, tego, colligo, condo.

Scilicet, 1.º visitare infirmos vel in carcere detentos; 2.º potum sitientibus dare; 3.º cibum esurientibus; 4.º redimere captivos; 5.º vestire nudos; 6.º peregrinos hospitio excipere; 7.º mortuos sepelire. De eleemosynâ corporali primùm, deindè de spirituali seu correctione fraternâ, quæ majorem injiciunt moram, disserere satis erit.

ARTICULUS PRIMUS.

De Præcepto faciendi Eleemosynam.

Triplex distingui potest necessitas proximi, cui per eleemosynam subveniendum est, *extrema*, videlicet, *gravis* et *communis*.

In *extremâ* necessitate constitutus dicitur proximus, quandò versatur in evidenti periculo mortis vel morbi alicujus incurabilis, vel mutilationis alicujus è præcipuis membris, vel amittendi aliquem sensum, vel in perpetuam amentiam incidendi, et tamen non adest alius qui possit aut qui velit subvenire, ideòque auxilio nostro extremè indiget.

Necessitatem *gravem* pati dicitur ille cui imminet periculum alterius gravis mali, v. g., captivitatis, trirementum, morbi gravis, abbreviationis vitæ, infamiæ notabilis, bonorum jacturæ, aut alterius mali ex quo fiat ut vitam nonnisi ægrè ducere possit: v. g., si nobilis cogatur famulari, aut vir honestus mendicare.

Deniquè in *communi* necessitate versatur ille

qui infra gravem necessitatem et sine notabili jacturâ sui statûs, verâ tamen indigentia premitur : talis est regulariter necessitas pauperum ostiatim mendicantium.

Triplicis etiam generis bona potest quis possidere : 1.º quædam sunt *necessaria naturæ* seu ad vitæ suæ et suorum sustentationem ; 2.º quædam sunt quidem superflua naturæ seu vitæ , sed sunt *necessaria personæ* seu ad conservandum statum suum, quò Doctores referunt honestam filiorum educationem ; item, quæ reservari possunt ad communes eventus et necessitates : qualia tamen non sunt quæ quisque reservat ad fastum et pompam ; 3.º deniquè alia sunt bona simpliciter et absolutè *superflua*, id est , nec ac ad sustentandam vitam , nec ad conservandum statum proprium necessaria. His positis , sit

CONCLUSIO PRIMA.

Datur præceptum sub mortali obligans de facienda eleemosynā indigentibus.

Conclusio est de fide , et traditur à S. Thomâ , 2.º 2.º , quæst. 32.

Prob. 1.º *Auctoritate Script.* sexcentis in locis ; ut Proverbiorum 21 , Eccli. 4, et 29 , et præsertim Matth. 25 , ¶. 41, 42 , ubi Christus sic loquitur : *Discedite à me maledicti in ignem æternum Esurivi enim et non dedistis mihi manducare , etc.* ; ubi damnantur homines propter neglecta misericordiae opera et propter transgressionem hujus præcepti. Item , I Joan. 3, ¶. 17 , ubi sic legitur : *Qui habuerit substantiam hujus mundi , et viderit fratrem suum ne-*

cessitatem habere, et clauderit viscera sua ab eo, quomodo charitas Dei manet in eo?

*Prob. 2.º Innumeris Patrum testimoniis, quorum plura inferius referemus: nunc sufficiat illud S. Ambrosii, lib. 1 de Officiis, cap. 39: *Grandis culpa est, si, sciente te, fidelis egeat, si scias eum fame laborare; aerumnam perpeti, qui praesertim egere erubescat.**

Cum autem praeceptum hoc affirmativum sit, non obligat pro omni tempore, sed solùm quandò haec duo concurrunt, scilicet 1.º quandò proximus indiget ac necessitatem patitur; 2.º quandò dans eleemosynam habet superflua, ut mox dicetur, juxta illud Christi Domini, Luc. 11, v. 41: *Veruntamen quod superest, date eleemosynam.* Hinc pro triplici necessitate superius exposita, triplex adhuc statuenda est conclusio. Sit igitur

CONCLUSIO II.

Certum est in extremâ proximi necessitate faciendam esse eleemosynam, etiam de bonis statui seu personæ necessariis.

Prob. 1.º Ex textibus Script. suprà relatis, qui si quandò obligant, certè in necessitate extremâ.

*Prob. 2.º Ex SS. PP. inter quos S. Ambr. relatus dist. 86, cap. Pasce, sic ait: *Pasce fame morientem; quisquis pascendo hominem servare poteras, si non pavisti, occidisti.* Et lib. 1, de Officiis, cap. 30: *Grandis culpa si (fidelis) in causam ceciderit aut captivitatis suorum aut calumniæ, et non adjuves: si sit in carcere et poenis et suppliciis propter debitum aliquod**

aliquid justus excrucietur Si tempore afflictionis suæ nihil à te impetrat, si tempore periculi quo rapitur ad mortem, plus apud te pecunia tua valeat, quàm vita morituri. Eodem modo loquitur S. Gregorius, Homil. 20 in Evangelia : *Minùs, inquit, proximum amare convincitur, qui non cum eo in necessitate illius, etiam ea quæ sibi sunt necessaria, partitur.*

Prob. 3.º Ratione : 1. Quia ordo charitatis ordinariè postulat ut vitam proximi præferamus propriæ dignitati. 2. Quia qui extremam patitur necessitatem, licet potest diviti, etiam nolenti, surripere quæ ipsi ad vitam necessaria non sunt; neque in hoc dives potest esse rationabiliter invititus; ergo quisque tenetur, et quidem sub mortali, proximo in necessitate constituto subvenire, notabiliter etiam de statûs sui splendore detrahendo.

Obj. Sequeretur ex hâc conclusione, 1.º vi-
rum nobilem, ut servet vitam rustici, opul-
lentum teneri distrahere patrimonium; 2.º te-
neri divitem ad dandum gratis egenti, nec suffi-
cere quòd ei det mutuo: quæ certè absurdasunt.

Resp. ad 1.um Neg. sequelam. Nemo quippe tenetur in pauperem esse liberalior quàm in semetipsum: atqui, ut notat Sylvius, si quis ab hostibus captus esset, non teneretur se quantâcunque summâ redimere, cum totali statûs sui suæque familiæ subversione, nisi talis esset persona ex quâ penderet salus Reipublicæ; ergo multò minùs alium tanto cum incommodo redimere debet. Enim verò, licet hominis vita toto censu pretiosior sit, in ordine tamen ad bonum publicum, quod privato certè præferendum, pluris valet aliqua magna substantiæ et boni

quantitas, quām privati vita. Alias quippe quotidiē subverterentur nobiliores familiæ, ad suppeditanda cuique pauperi in extremis constituto exquisitissima remedia, et accersendos cum immensis sumptibus præstantiores medicos, quod pauci etiam potentes faciunt, et quod reipsā nemini præceptum est. In hoc itaque negotio, pergit Sylvius, sæpè opus est arbitrio prudentū, qui, spectatis omnibus circumstantiis, decidant quantum de suo statu debeat quis detrahere, ut alterius vitam conservet.

Resp. ad 2.um aliquandò teneri divites ad dandum gratis, aliquandò sufficere quod dent mutuo.

1.º Si proximus sit tantum pauper secundum quid, id est, si hic et nunc careat quidem necessariis, sed habeat alibi bona vel spem habendi ex fundo, successione, industriâ, aut res quā indiget sit ipsi quoad solum, in præsentibus circumstantiis, usum necessaria; nunc satisfit ei mutuando, commodando, vendendo, non numeratâ pecuniâ, etc., id quo indiget. Quia talis non est absolutè et simpliciter egens, cùm indigeat solùm ad tempus; nec ipsā re ut gratis dandâ opus habet, sed solâ rei mutuatione, etc. Hinc sufficit mutuari frumentum agricolæ nunc egenti, sed uberrimam messem exspectanti; sufficit equum commodare, cui præcisè necessarium est ut periculum fugâ devitet.

2.º Si proximus sit absolutè pauper, ita ut nullibi bona habeat, nec ullam habendi spem, tunc est obligatio ei dandi gratis et absque onere restituendi; ex dictis enim eleemosyna cadit sub præceptum: atqui sola gratuita donatio est propriè eleemosyna; ergo, etc.

CONCLUSIO III.

In gravi necessitate proximi, facienda est eleemosyna ex superfluis fortunæ, imò et ex naturæ superfluis quæ ad aliqualem statûs decentiam necessaria sunt.

Conclusio certissima est.

Prob. 1.º Ex verbis Christi, Matth. 25 suprà relatis, ex quibus patet non agi solùm de necessitate extremâ, sed et de gravi; nam verba illa, *Hospes eram, infirmus et in carcere*, non significant extremam, sed ad summum gravem necessitatem, et tamen Christus damnationem interminatur iis qui in tali necessitate eleemosynam non fecerunt.

Prob. 2.º Ex SS. PP. quos inter S. Aug. in Epist. Joan. cap. 3, tractatu 5, sic loquitur: Esurit frater tuus, in necessitate constitutus est... si habes facultates mundi, quid ad me pertinet, fortè dicens? Ego daturus sum pecuniam meam, ne ille molestiam patiatur? Si hoc tibi responderit cor tuum, dilectio Patris non in te manet. Et Beda, lib. 4, in cap. 11 Lucæ: *Quod necessario victui ac vestimento superest, date pauperibus... Neque enim ita facienda jubetur eleemosyna ut te ipsum consumas inopid, sed ut tui corporis curd expletâ, inopem, quantum vales, sustentes.*

Deniquè PP. suprà citati et alii, cùm de obligatione faciendæ eleemosynæ agunt, non meninerunt tantùm extremæ necessitatis, quæ rarò contingit, sed communiter mentionem faciunt alterius quæ frequenter occurrit, cuiusmodi est gravis et communis necessitas.

Dixi in conclusione : *imò et de superfluis naturæ quæ ad aliqualem statūs decentiam necessaria sunt.* Quia in gravi necessitate subvenire debemus proximo cum aliquo proprii statūs detimento , v. g., distribuendo divitias quæ necessariæ sunt ad convivia, donationes, aliaque hujusmodi, juxta decentiam statūs. Ratio est quia quisque ex charitate tenetur magnum damnum proximi impedire, si absque magno incommodo vitæ possit, licet cum aliquâ decentiæ statūs imminutione, alias quippe non diligeret proximum sicut seipsum, nec ipsi faceret quod in pari casu sibi fieri rationabiliter vellet.

CONCLUSIO IV.

In communibus pauperum necessitatibus certum videtur faciendam esse eleemosynam ab eo qui habet bona omnino superflua, id est, nec vitæ nec statui necessaria.

Prob. 1.º Ex Scripturā, Lucæ 11, ¶. 41: Veruntamen quod superest date eleemosynam. Quæ verba SS. PP. contendunt præceptum aliquod continere; item, Lucæ 3, ¶. 11: *Qui habet duas tunicas, det non habenti; et qui habet escas, similiter faciat.* Quæ verba expōnens S. Hieronymus, ait: *Si plus habes quam tibi ad victimum et vestitum necessarium est, illud eroga et in illo debitorem esse te noveris.*

Prob. 2.º Ex SS. PP. qui omnes absolutè pronuntiant superfluum debitum esse pauperibus.

S. Basil. Homil. in illud dictum Evangelii secundūm Lucam, *Destruam horrea mea, et majora ædificabo;* itemque, de Avaritiâ, sic

alloquitur divitem : *Non spoliator es tu, qui scilicet quæ dispensanda recepisti, ea tibimet ipsi propria facias? Furne vocabitur qui veste indutum denudaverit? qui verò nudum non induerit, si id agere potest, alid quoddam appellatione dignus est?*

S. Ambr. Serm. 81 : *Quis, inquit, tam in-justus, tam avidus, tam avarus, quam qui multorum alimenta, suum non usum, sed abundantiam et delicias, facit? esurientium panis est quem tu detines; nudorum indumentum est quod tu recludis, miserorum redemptio est et absolutio pecunia quam tu in terram defodis.*

S. Hieron. in Psal. 111 : *Eleemosynas non facere crimen habentis est. Cæterum, qui non habet unde faciat eleemosynam, liber est. Quantumcunque dare voluerit, tantum dedit, quia voto dedit.*

S. August. enarratione in Psal. 147 : *Superflua divitum, necessaria sunt pauperum. Res alienæ possidentur cum superflua possidentur. Et Sermone 219, de Tempore : Quidquid, excepto victu mediocri et vestitu rationabili, superfluerit, non luxuriæ reservetur, sed in thesauro cœlesti per eleemosynam pauperum reponatur : quidquid enim nobis Deus plusquam opus est dederit, non nobis specialiter dedit, sed per nos aliis erogandum transmisit; si non dederimus, res alienas invasimus.*

Prob. 3.º Ratione : Quia charitas et misericordia obligant eum qui facile et sine incommodo potest, ad subveniendum proximo indigenti. Hinc. I. ad Tim. cap. ultim. v. 17, 18, Apostolus ait : *Divitibus hujus seculi præcipe.... facile tribuere.*

Quod autem aliqui dixerunt, in ditissimis personis, præsertim secularibus, vix inveniri superfluum, id omnino falsum est: nam, ut ait S. Augustinus in Psal. 147, *multa superflua habemus, si non nisi necessaria teneamus; nam si inania quæramus, nihil sufficit.* Quocircà damnata est ab Innocentio XI hæc propositio: *Vix in secularibus invenies, etiam in Regibus, superfluum statui, et ita vix quis tenetur facere eleemosynam, quando tenetur tantum ex superfluo statui.*

Cæterum, quoniam necessitates communes leves sunt, spectatis personis, ideo non videtur dives semper de peccato mortali damnandus, qui aliquoties tantum eleemosynam negat; præsertim si causam habeat, vel si propositum habeat dandi posteà, vel indigentioribus, vel in alia opera impendendi: non videtur tamen à mortali excusandus, qui habens superflua bona, omnibus rogantibus eleemosynam negaret et mendicos omnes sine causâ repelleret, neque eleemosynam dare vellet nisi in gravibus necessitatibus: quâ in re cùm divites permulti sint rei, ideo debent à Confessariis diligenter interrogari, et de hâc strictissimâ obligatione moneri.

Quæres ex quibus bonis facienda sit eleemosyna.

Resp. ex solis bonis propriis, quorum libera habetur administratio, non ex alienis sine consensu domini. Patet 1.º ex Script. et SS. Patribus. Proverb. 3: *Honora Dominum de tua substantiâ.* S. August. Serm. 178 aliás 19: *Dicit tibi Deus: jussi ut dares, sed non de alieno. Si habes, da de tuo; si non habes quod*

des de tuo, melius nulli dabis, quam alteros spoliabis. Patet 2.º ratione, quia nemo dare potest quod suum non est, vel cuius alienatio ei prohibita est; nisi careat propriis, et proximus in extremâ versetur necessitate, in quâ omnia sunt communia, quoad usum.

Hinc extra necessitatem extremam, 1.º famuli et ancillæ non possunt ex rebus dominorum, nec filii ex parentum bonis eleemosynas facere, sine eorum consensu expresso vel tacito, aut prudenter præsumpto, quia bonorum illorum non sunt domini; 2.º Religiosus non beneficiatus, nec ullam habens administratiōnem, cui annexa sit potestas faciendi eleemosynam, nulla largiri potest sine licentiâ Superioris expressâ vel tacitâ, qualem habere censetur iter faciens aut in studiis versans extra monasterium, ex pecuniis ei datis; 3.º uxor non potest de bonis communibus et fructibus dotatibus facere eleemosynas extraordinarias sine consensu mariti, ad quem pertinet illorum administratio. Eo tamen invito potest vulgares et modicas, spectatis facultatibus, facere, quales solent feminæ ejusdem conditionis et facultatis, saltem si vir ipse sufficientes non largiat, quia id pertinere censetur ad debitam uxoris sustentationem, et ideò irrationabiliter esset invitus. Tutores verò et Curatores modicas eleemosynas, etiam in communibus pauperum necessitatibus, facere posse ex bonis pupillorum, affirmant multi contra multos, quia istud pertinere videtur ad rectam honorum administrationem. Item, minores aut pupilli modicas largiri possunt eleemosynas, quales alii ejusdem conditionis et facultatis facere solent, quia tunc

donant de suo, et quidem cum præsumpto Tutorum aut Curatorum et legum consensu.

ARTICULUS II.

De Præcepto Correctionis fraternali.

Correctio fraterna dicitur *actus externus charitatis* seu misericordiæ spiritualis, quo, monitione salutari, peccator ad emendationem inducitur. Hæc autem fieri potest sive suavi increpatione, quomodò inferior corripiendus est; sive amicâ monitione, quomodò corripiendus est æqualis; sive obsecratione, quomodò corripiendus est Superior.

CONCLUSIO.

Datur præceptum faciendi correctionem fraternalam.

Conclusio certa est.

Prob. 1.º Ex multis Script. locis: ad Galat. 6, ¶. 1: Si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui spirituales estis, hujusmodi instruite in spiritu lenitatis; II. ad Thessal. 3, ¶. 15: Et nolite quasi inimicum existimare, sed corripite fratrem. Præcipue verò Matth. 18, ¶. 15: Si autem peccaverit in te frater tuus, vade et corripe eum. Quem textum de vero præcepto intelligendum esse patet, tum ex SS. Basilio in Regulis brevioribus, Ambrosio lib. 8 in Lucam, cap. 17, Chrysostomo et Hieronymo in Matth.; tum ex Sum. Pontificibus, ut videre est causâ 24, quæst. 3, cap. Tam Sacerdotes. Item, cap. Novit, de Judiciis, et cap. Cum ex injuncto, de Hæreticis. Quibus addo illud Joannis VIII Papæ, distinct. 86, cap. Facientis:

Facientis culpam procul dubio habet qui quod potest corrigere, negligit emendare.... et nihil prodest alicui non puniri proprio, qui puniendus est alieno peccato. S. Aug. Serm. 16 de Verbis Domini, prout illum affert S. Thomas hic : *Si neglexeris corrigere, pejor eo factus qui peccavit.*

Prob. 2.º Ex SS. PP. jam citatis, quibus unum addo Gregorium in Pastorah, part. 3, cap. 14 : *Qui proximorum mala respiciunt et in silentio linguam premunt, quasi, conspectis vulneribus, usum medicaminis subtrahunt, et eò mortis auctores fiunt, quò virus quod potuerunt curare noluerunt.*

Prob. 3.º Ratione : Quia lex naturalis charitatis et misericordiae non solùm obligat ad subveniendum miseriæ corporali, sed etiam et gravius spirituali, quale certè est peccatum quod proximus non potest vitare, vel ex quo resurgere sæpius facile non potest sine admonitione et correctione, scilicet ob naturæ infirmitatem, intellectus cæcitatem, passionum violētiam, inveteratamque peccandi consuetudinem.

Quoad modum correctionis fraternæ, servandus ille quem Christus Dominus præscripsit Matthæi suprà citato capite.

1.º Itaque privatim admoneri debet proximus, nisi crimen publicum sit ac notorium, aut nisi tale sit ut debeat statim denuntiari Prælato, vel 1. ob periculum damni publici, aut etiam aliquandò damni privati, si sit majus quam aestimetur jactura famæ delinquentis apud Superiorum, cuiusmodi est crimen hæresis; vel 2. ob desperationem emendationis, si ab alio quam à Superiori fiat correctio; vel 3. ob severitatem

correctionis absque gravi delinquentis dispensio, v. g., cùm filiorum vel discipulorum peccata parentibus eorum aut magistris denuntiantur.

2.º Christus præscribit ut, si hæc admonitio nihil proposit, unus aut duo testes adhibeantur, ut convictionem aut etiam pudorem vel terrorem afferant delinquenti et efficacius corripiant.

3.º Præcipit Christus ut, si hæc non sufficiant, Ecclesiæ seu Superiori denuntietur; Superioris autem nomine intelligitur vel Prælatus, vel Pater, vel etiam Judex, si opus sit.

Cæterū, cùm præceptum illud affirmatum sit, obligat solū, ex communi sententiā, quandò concurrunt quatuor istæ circumstantiæ: 1.º si scias peccatum fratris; atque id innuunt verba illa Christi, *Si peccaverit in te*, id est, te sciente, ut exponunt S. August. et S. Thom. Si autem ignores peccatum fratris, nec corrigerre teneris, nec debes curiosius inquirere, hoc enim ad Superiores tantū pertinet. 2.º Si spes aliqua sit emendationis; emendatio enim est unicus finis correctionis: undè Proverb. 9, ¶. 8: *Noli arguere derisorem.* Excipe tamen nisi defectus correctionis, quamvis non profuturæ delinquenti, sit aliis in scandalum et occasionem peccati vel in damnum innocentis vel boni communis: v. g., si quis errores disseminet, is etiam à privato homine corripi debet, tametsi conversio ejus non speretur, modò ejus reprehensio possit alii prodesse. 3.º Si proximus qui peccavit nondū sit emendatus per se aut per alium, alioquin, cùm non indigeat tuā correctione, non teneris eam facere. Hinc multi Doc-

tores censem non esse obligationem corripiendi alium de peccato merè præterito, quandò certum est eum in illud non esse relapsurum ; et verò Eccli. 19, ¶. 14, dicitur : *Corripe proximum... ne fortè iteret* ; alii tamen Doctores refragantur. 4.º Deniquè si omnes circumstantiæ loci , temporis , etc. , opportunæ sint ad corripiendum , alioquin commodiores exspectari poterunt. Quapropter S. Aug. lib. 1 de Civit. Dei , cap. 9 , ait : *Si propterea quisque objurgandis et corripiendis male agentibus parcit , quia opportunius tempus inquirit.... non videtur esse cupiditatis occasio , sed consilium charitatis.* Porrò ex quacunque etiam ignorantia quis peccet , corrigi seu instrui debet , si spes emendationis adsit ; secùs autem , si majora mala timeantur .

Quoad personas quas obligat præceptum correctionis fraternæ , certum est omnes , sive superiores , sive æquales , sive inferiores , obligari sub peccato mortali , per se loquendo , quia , ut ait Scriptura , Eccli. 17 , ¶. 12 , *Et mandavit illis unicuique de proximo suo.* Præ cæteris tamen et longè strictius obligantur Pastores , ratione officii , ad exhibendum proximo magnum hoc dilectionis et misericordiæ opus , in gravi ejus miseriâ spirituali .

Colliges cum S. Thomâ eum peccare mortaliiter , qui cùm facile possit , negligit tollere vel impedire peccatum mortale proximi , ob mali temporalis timorem , vel boni temporalis cupiditatem : hic enim in re gravi invertit ordinem charitatis , præferens commodum suum tempore bono spirituali necessario proximi ; atque id à fortiori dicendum est , si ad hoc teneatur

ex officio et justitiâ, ut Pastores, Concionatores, Magistratus, qui interdùm, etiam cum suo incommodo seu periculo vitæ vel honoris aut fortunarum, tenentur quam possunt diligentiam adhibere, ad impedienda peccata et corripiendos delinquentes.

Potest autem aliquandò fieri ut privati homines, omittendo correctionem fraternalm, non peccent mortaliter, quandò pro naturali verecundiâ et pusillanimitate non advertunt se tam strictè obligari, aut putant se parùm aut nullo modo profuturos, vel proximum sine suâ operâ emendandum.

Quoad scrupulosos, admonendi sunt ut in correctione faciendâ prudentes sint, alioquin valdè essent importuni et majoris sèpè malî causa, si suum in hoc judicium semper sequerentur.

Quæres an facienda sit correctio fraterna circa peccata venialia.

Resp. ordinariè non esse obligationem corripiendi proximum de talibus peccatis, nisi ad summum sub peccato veniali; imò ad hoc requiritur ut facillimè fieri possit, quod rarum est, nisi apud eos qui sibi invicem valdè sunt familiares; excipi tamen debent Superiores, qui subditorum culpas veniales tollere et impedire tenentur, si exindè grave aliquod malum sequitur, v. g., disciplinæ relaxatio et frequentia peccatorum venialium.

SECTIO III.

De Peccatis contra Charitatem proximi.

Diximus suprà præcepto charitatis proximi,

quatenus negativum est, quatuor prohiberi peccata, scilicet, odium, invidiam, discordiam et scandalum : de quibus articulis sequentibus acturi sumus.

ARTICULUS PRIMUS.

De Odio contra proximum.

Odium est voluntatis aversio et displicentia. Duplex autem distinguitur, aliud dicitur odium *inimicitiae*, aliud odium *abominationis*. Odium *inimicitiae*, quod et odium *personæ* dicitur, est illud quo persona nobis displicet, et ex ejus displicentiâ malum ei aut rebus ipsius volumus, quatenus ejus malum est. Odium *abominationis*, quod et odium *qualitatis* dicitur, est illud quo non aversamur personam, absolutè et secundùm se ipsam, sed secundùm qualitatem malam ipsi adjacentem, quatenus hæc qualitas apprehenditur ut nobis incommoda vel nociva.

CONCLUSIO.

Odium inimicitiae est gravissimum peccatum, et in genere suo mortale.

Prob. 1.º Ex Script. I. Joan. 2, ¶. 9 : Qui fratrem suum odit, in tenebris est. Et cap. 4, ¶. 20 : Si quis dixerit quoniam diligo Deum, et fratrem suum oderit, mendax est. Et cap. 3, ¶. 14, 15 : Qui non diligit, manet in morte : omnis qui odit fratrem suum, homicida est. Quia, ut ait S. Hieron, Epist. 13, cum homicidium ex odio sœpè nascatur, quicunque odit, etiamsi necdùm gladio percutserit, animo tamen homicida est.

Prob. 2.º Ratione : Quia odium proximi directè opponitur præcepto charitatis , atque , ut ait S. Thomas , per ordinem ad illam , est majus omnibus peccatis quæ contra proximum committuntur , quamvis alia graviora sint ratione nocimenti ; est ergo peccatum gravissimum.

Dixi , *mortale esse in genere suo* ; quia veniale fieri potest , tum ex indeliberatione , tum ex levitate materiæ , v. g. , si repentina sit , aut levis aversio proximi , vel leve malum ei optetur .

Dixi præterea , *odium inimicitiae* ; quamvis enim odium abominationis ordinariè sit peccatum , eò quòd odium personæ ferè semper ei conjungatur , aliquandò tamen non est peccatum ; nempè si peccator diligatur , quatenùs est opus Dei , et odio habeatur , quatenùs est peccato inquinatus ; quomodò Psalmista de seipso dicebat : *Nonne qui oderunt te , Domine , oderam ?* Statim subdens : *Perfecto odio oderam illos.* Quæ verba exponens S. Aug. in Psalm. 138 : *Hoc est , inquit , perfecto odio odisse , ut nec propter vitia homines oderis , nec vitia propter homines diligas.*

Quæres an aliquandò liceat malum temporale proximo desiderare.

Resp. id esse ordinariè illicitum , quia periculum est ne id procedat ex odio et displicantia personæ , aut ex irâ vel ex desiderio vindictæ privatæ et inordinatæ . Hinc damnatae sunt ab Innocentio XI tres istæ propositiones : 1.ª *Si cum debitâ moderatione facias , potes absque peccato mortali de vitâ alicujus tristari , et de illius morte naturali gaudere , illam inefficaci*

affectu petere et desiderare , non quidem ex displicentia personæ , sed ob aliquod temporale emolumentum. 2.ª Licitum est absoluto desiderio cupere mortem patris , non quidem ut malum patris , sed ut bonum cupientis , quid nimirum ei obventura est pinguis hæreditas. 3.ª Licitum est filio gaudere de parricidio parentis à se in ebrietate perpetrato , propter ingentes divitias indè ex hæreditate consecutas.

Dixi , id esse ordinariè illicitum ; licet enim aliquandò malum optare proximo , non inquantùm malum est illius , sed inquantùm est impedimentum , inquit S. Thomas , malorum alterius quem plus diligere tenemur. Sic optare potes ut justâ morte plectatur malefactor , prout indè multitudinis bonum exsurget ; ut insignis nebulo morbo afficiatur , quo tandem resipiscat à peccato .

Atque ex dictis constat quid peccatum mortale sit per maledictionem sibi vel aliis grave malum imprecari , ex animo ut eveniat , v. g. : *Diabolus te rapiat ; Utinam mortuus sim , etc.* Si verò id fiat ex irâ , sine animo ut eveniat malum , de se est veniale , mortale autem potest esse sive ratione contumeliae gravis , spectatâ personæ qualitate , cui infertur ; sive ratione scandali. Belluis verò secundùm se consideratis maledicere , est solùm veniale ; ita S. Thomas .

ARTICULUS II.

De Invidiâ.

Invidia ex S. Augustino , lib. 11 de Genesi ad litteram , cap. 14 , est *odium felicitatis alienæ* ; propriè autem loquendo , est *tristitia*

de bono alieno, quatenus apprehenditur propriæ excellentiæ imminutivum: ita S. Thomas, 2.º 2.^a, q. 36; nam, ex eodem S. August., loco jam laudato, amando quisque excellentiam suam, vel paribus invidet, quod ei coæquentur; vel inferioribus, ne sibi coæquentur; vel superioribus, quod eis non coæquetur.

CONCLUSIO.

Invidia propriæ dicta est peccatum ex genere suo mortale contra charitatem; ita D. Thomas.

Prob. 1.º Ex Script. Job. 5, ¶. 2: Parvulum, id est, pusillanimem, occidit invidia. Ad Galat. 5, ¶. 19 et 21: Manifesta sunt autem opera carnis, quæ sunt, invidiae, homicidia, etc., quoniam qui talia agunt, Regnum Dei non consequentur.

Prob. 2.º Ex SS. Patribus. Nihil, inquit S. Cyprianus, lib. de Zelo et Livore, magis Christiano cavendum, nihil cautiùs providendum, quam ne quis invidia et livore capiatur. Invidia radix est omnium malorum, seminarium delictorum. Invidi, inquit S. Chrysostomus, Hom. 44 ad pop. Antioch., pejores sunt feris, dæmonibus autem pares, forte verò pejores et istis... Omni venia caret hoc peccatum: nam fornicator concupiscentiam prætendere potest, fur paupertatem, homicida furorem... tu verò, quam dices causam, rogo? nullam penitus, nisi tantum intensam nequitiam.

Prob. 3.º Ratione: Quia invidia opponitur charitati, cuius est gaudere de bono et prosperitate proximi: undè, licet invidia oriatur ex superbiâ seu inordinato appetitu propriæ excellentiæ, et ex pusillanimitate quâ quis formidat,

tum ne habeat æquales , tum ne ab æqualibus supereretur , directè tamen et immediatè opponitur charitati.

Dixi 1.º, *invidiam esse peccatum mortale ex genere suo*; potest tamen fieri veniale , tum ex defectu advertentiæ , tum ex levitate materiæ , ut sæpè contingit in pueris.

Dixi 2.º, *invidiam propriè dictam* , quâ scilicet tristatur aliquis de bonis proximi , quia iis putat gloriam suam et excellentiam suam imminui ac veluti obscurari , cùm è contrario prosperitas proximi non sit materia tristitia , sed gaudii , et aliquid excellentiæ ex eâ nobis potius accedit quâm eripiatur ; similiter , cùm quis gaudet vel optat malum aliis evenire , ut bonum proprium non amplius obscuretur , vel ut malum proprium minius appareat.

Colliges 1.º non esse invidiam propriè dictam , quandò quis tristatur non de bono alieno , sed quia simili bono caret , quæ tristitia dicitur zelus seu æmulatio , et bona est , si sit de rebus spiritualibus ad salutem perducentibus ; undè I. ad Cor. 12, ¶. 30 , dicitur : *Æmulamini autem charismata meliora*. At si sit de rebus temporalibus , aliquandò mala est , aliquandò indifferens. Tunc indifferens est , quandò exindè homo non impellitur ad consequenda inquis artibus hujusmodi bona , neque tristatur propriè de bonis proximi , sed penuriâ suâ : hinc sæpè excusantur à peccato , qui cùm vident alios doctos et artis peritos , vel eorum officinas frequentari , dolent quandò ipsi parem doctrinam et peritiam non habent , aut similem empatorum frequentiam ; mala tamen erit tristitia et æmulatio , si conentur detractionibus aut ma-

lis artibus impedire vel obscurare aliorum bonum , aut si de proximi bono doleant , vel denique si excitentur ad imitandas injusticias quibus impius tale bonum consecutus est. Hinc Psalm. 36 , ¶. 7 , monet Propheta : *Noli æmulari in eo qui prosperatur in via sud ; in homine faciente injusticias.*

Colliges 2.º non esse invidiam si quis de temporali alterius bono tristetur , eò quòd boni spiritualis ejusdem personæ impedimentum sit , imò bona est hæc tristitia et ad charitatem pertinet ; sed cavendum diligenter ne ex alio motivo procedat.

Colliges 3.º invidiam non esse , sed iram potius vel odium , quandò quis tristatur de bonis proximi absolutè , et quatenùs sunt ipsius bona , quia scilicet erga illum malè affectus est , aut acceptam injuriam vult ulcisci.

ARTICULUS III.

De Discordia.

Discordia generaliter significat omne peccatum quod laedit pacem et unionem charitatis cum proximo , seu quod dissolvit consensionem voluntatum , judiciorum , sermonum et actionum , quam tenemur habere cum proximo.

C O N C L U S I O .

Discordia tam voluntatum quàm verborum et actionum , quā quis scienter contrariatur proximo in iis in quibus ex præcepto concordare tenetur , est ex genere suo peccatum mortale contra charitatem ; ita S. Thomas.

Prob. 1.º Ex Script. Proverb. 6 , ¶. 16 : Sex

sunt quæ odit Dominus, et septimum detestatur anima ejus... eum qui seminat inter fratres discordias. Item, ad Galat. 5, ¶. 19, 20, 21: *Manifesta sunt opera carnis, quæ sunt... contentiones, iræ, rixæ, dissensiones, sectæ... quoniam qui talia agunt, Regnum Dei non consequentur.*

Prob. 2.º Ex SS. PP. Discordans, inquit S. Cypr. de Oratione dominicâ, et dissidens et pacem cum fratribus non habens, secundum quod beatus Apostolus et Scriptura sancta testantur, nec si pro nomine Christi occisus fuerit, crimen dissensionis fraternali poterit evadere... *Quale delictum est quod nec Baptismo sanguinis potest ablui?* Et lib. de Unitate Ecclesiæ: *Inexpiabilis*, inquit, *et gravis culpa discordiæ nec passione purgatur.*

Prob. 3.º Ratione: Quia peccatum discordiæ specialiter opponitur charitati, undè Apost., II. ad Cor. 13, ¶. 11: *Pacem habete, inquit, et Deus pacis et dilectionis erit vobiscum;* at discordia paci prorsùs opposita.

Dixi 1.º, *discordia tam voluntatum quam verborum et actionum*; triplex quippe distinguitur discordia et contrarietas cum proximo: 1.^a est *voluntatum et cordium dissensio*, et hæc strictè dicitur discordia: idè dissensio voluntatis propriæ à voluntate proximi, in iis in quibus ex præcepto tenemur concordare, est peccatum mortale ex genere suo, si sit in materia gravi; si tamen hæc discordia versetur duntaxat circa ea in quibus non tenemur concordare, non erit ordinariè peccatum, nisi adsit scandalum.

2.ª Est contrarietas *judiciorum et verborum*,

quæ vocatur *contentio*, et sit præsertim impugnando veritatem cognitam, cum intentione contradicendi proximo, eritque mortal is, si sit ad impugnandas veritates fidei vel morum, in quibus ex præcepto tenemur consentire. In aliis verò argumentis, erit quidem peccatum contra charitatem, si quis ad contradicendum proximo impugnet veritatem cognitam: raro tamen est peccatum mortale, quia non laedit graviter charitatem, nisi accedat ratio scandali, vel periculum dissolvendi amicitiam.

3.ª Est discordia *factorum* et *operum*, quæ multipliciter subdividitur.

Primo quidem loco ponitur schisma, quo quis ab unitate Ecclesiæ seipsum segregat, renuendo Prælatis Ecclesiæ subesse, vel cum aliis Ecclesiæ membris communicare, quod semper est peccatum mortale et quidem gravissimum, ut apertè innuit S. Cyprianus, lib. jamjam citato de Unitate Ecclesiæ, ubi ait: *An esse sibi cum Christo videtur, qui adversus Sacerdotes Christi facit? qui se à Cleri ejus et plebis societate secernit?* Idem cum proportione dicendum de divisione unitatis alicujus domûs vel communictatis, v. g., religionis; graviter enim peccant quasi peccato schismatis contra charitatem, qui hujusmodi communitates sine causâ dividunt, earumque pacem dissolvunt.

Secundo loco ponitur injusta armorum violentia, quæ ex discordiâ sequitur, et hæc diversa sortitur nomina; dicitur enim *rixa*, si sit paucorum contra paucos; si autem sit singulorum contra singulos, dicitur *duellum*; si sit multitudinis contra multitudinem ejusdem

Reipublicæ aut Communitatis , dicitur *bellum civile* aut *seditio* ; deniquè , si sit multitudinis contra multitudinem extraneorum , dicitur simpliciter *bellum*. Hæc autem injusta armorum violentia est peccatum mortale ex genere suo .

Dixi 2.º discordiam esse *peccatum mortale ex genere suo* , quia veniale fieri potest , tum ex indeliberatione , tum ex levitate materiæ ; imò fieri potest , ex ignorantia invincibili , ut præter intentionem orta discordia , etiam circa rem necessariam proximo vel divinæ gloriæ , non sit peccatum , v. g. , quandò quis putat aliquid convenientius ad proximi salutem et Dei gloriam ; alius verò contrarium judicat , qualis fuit dissensio SS. Pauli et Barnabæ , Act. 15.

ARTICULUS IV.

De Scandalo.

Charitas non solùm obligat ad benefacientium proximo , sed multò magis ad eum non lædendum , nec ei nocumentum aliquod , sive corporale , sive spirituale , inferendum : de utroque ergo nocumento hic agendum videretur ; sed quoniam nocumentum corporale quod in-vito proximo ordinariè infertur , non solùm charitatem violat , sed sæpissimè etiam justitiam ; idcircò de illo infrà tractabimus , ubi de præceptis justitiæ . Contrà verò , nocumentum spirituale inferri non potest nisi volenti , adeòque non justitiam , sed charitatem ordinariè oppugnat : quocircà de illo solo hic agemus .

§ I.

Quid et quotuplex sit Scandalum.

Scandali vox græcè significat *offendiculum* in quod quis impingens ruit : per metaphoram autem, in moribus significat quidquid in hac vitâ, quæ est tanquam via ad beatitudinem, proximo præbet occasionem cadendi in peccatum.

Scandalum definitur communiter à Theologis post S. Thomam, *dictum aut factum minus rectum, alteri præbens occasionem ruinæ spiritualis.*

Dicitur 1.º, *dictum vel factum*, id est, actus externus, vel externa actûs omissio ; nam cogitatio interna, ut potè occulta, non potest proximo præbere occasionem peccandi.

Dicitur 2.º, *minus rectum*, sive ex se malum sit, sive exteriùs tantùm speciem mali habeat : ad scandalum enim sufficit, si actus externâ suâ specie inducere possit ad peccatum, v. g., si quis coram aliis carnes prohibitas comedat, non explicando justam quam habet id faciendi causam.

Dicitur 3.º, *præbens occasionem*; requiritur enim et sufficit ut detur ruinæ occasio, sive ruina sequatur, sive non : hinc si peccatum externum nullo modo sit aliis occasio peccandi, vel quia spectantes ita probi cognoscuntur, ut nullo modo ad peccatum induci actione illâ existimentur, vel ita perditis moribus, ut exinde certò non sint magis ad peccandum impellendi, non erit scandalum.

Dicitur 4.º, *ruinæ spiritualis*, quo nomine intelligitur, 1. peccatum mortale alterius,

cujus occasionem præbens peccat mortaliter, quamvis actus scandalizans vel non sit malus, vel venialiter tantum culpabilis; scandalum tamen poterit esse veniale duntaxat, si desit plena advertentia, vel si data sit occasio levis, seu ad peccandum leviter tantum impellens, spectatis circumstantiis. 2. Ruinæ spiritualis nomine intelligitur etiam peccatum veniale, quæ tamen ruina, per se loquendo, est tantum materia levis scandali. 3. Intelligitur etiam omissio operis perfectioris, quandò sine causâ ab eo impeditur proximus; quæ omissio præcisè etiam non censemur gravis materia, secluso tamen gravi damno spirituali proximi aut gravi injuriâ.

Ex hâc definitione patet ad scandalum non sufficere quod ex aliquâ actione rumor in populo excitetur, ac veluti admiratio, quam vulgus scandalum communiter vocat, nisi exinde detur occasio ruinæ alicujus spiritualis, ut frequenter contingit, præsertim quandò actio illa est mala.

Scandalum spectari potest vel respectivè ad eum qui præbet alteri occasionem ruinæ spiritualis, vel in ordine ad eum cuius ruina causatur: respectu primi dicitur *scandalum datum*, respectu secundi dicitur *scandalum acceptum*.

Scandalum *datum*, quod et *activum* dicitur, est dictum vel factum minus rectum, præbens alteri occasionem ruinæ spiritualis, et illud à Theologis subdividitur in *directum* et *indirectum*.

Scandalum *directum* est illud quo expressè intenditur ruina proximi, vel 1.º ex desiderio ruinæ ac mortis spiritualis illius, quod diabo-

licum est et rarum inter homines ; vel 2.º ob propriam utilitatem aut voluptatem , ut fit in turpiloquio ad satisfaciendum libidini , quod apud homines frequentius est.

Scandalum *indirectum* non includit quidem illam intentionem expressam , sed tale est , ut cognoscatur ad ruinam spiritualem ex se impellere , nec tamen omittatur.

Scandalum *acceptum* , quod et *passivum* dicitur , est ipsamet ruina spiritualis proximi , orta ex alterius dicto vel facto ; quæ si orta sit ex facto vel dicto minus recto , dicetur scandalum acceptum datumque simul ; si autem orta fuerit ex alterius dicto vel facto quod neque ex se neque ex intentione agentis inducit ad peccatum , dicitur scandalum merè passivum , id est , acceptum sed non datum , illudque subdividitur etiam in scandalum *pusillorum* et scandalum *Pharisæorum* : scandalum *pusillorum* est illud quod provenit ex ignorantia aut infirmitate illius qui scandalizatur ; scandalum *Pharisæorum* est illud quod ex merè scandalizati malitia oritur : sic Pharisæi , præ invidiâ malignâ , ex dictis et factis Christi Domini , quæ sine dubio erant ex omni parte bona , et talia ipsis videri debebant , scandalizabantur.

§ II.

An et quando Scandalum sit peccatum.

CONCLUSIO.

Scandalum activum est ex genere suo peccatum mortale.

Prob. 1.º Ex verbis Christi , Matth. 18 , ¶ . 6 , 7 : Qui autem scandalizaverit unum de pusillis istis

istis qui in me credunt, expedit ei ut suspendatur mola asinaria in collo ejus, et demergatur in profundum maris. Væ mundo à scandalis!... vœ homini illi per quem scandalum venit!

Prob. 2.º Quia voluntariè inferre proximo spirituale damnum, est maximè contrarium charitati; imò multò magis quām non subvenire in ejus spirituali necessitate: hinc S. Paul. ad Rom. 14, ¶. 15, ait: Si enim propter cibum frater tuus contrastatur, jam non secundūm charitatem ambulas. Noli cibo tuo illum perdere pro quo Christus mortuus est. Et I. ad Cor. 8, ¶. 13: Si esca, inquit, scandalizat fratrem meum, non manducabo carnem in æternum, ne fratrem meum scandalizem.

Quærunt Theologi an scandalum duas habeat malitiæ specie diversas.

Quoad scandalum directum, respondent omnes illud habere duas malitiæ specie diversas; alteram contra charitatem proximi, cuius ruina intenditur; alteram verò contra specialem virtutem quam impugnat actus scandalosus.

Quoad scandalum indirectum, quamvis omnes consentiant illud esse peccatum ex genere suo mortale, disputant tamen ad quam speciem peccati pertineat. Multi dicunt illud non esse speciale peccatum contra charitatem, sed pertinere solum ad eam speciem peccati ad quam inducit, ita ut si quis blasphemando alium ad blasphemiam sciens inducat, neque jubens, neque consulens, etc., peccet quidem peccato blasphemiae, tum proprio, tum alieno; at negant eum peccare specialiter contra charitatem. Alii tamen probabilius asserunt scandalum istud tam esse contra charitatem, quām contra

virtutem specialem quam impugnat. Quidquid sit de duplii opinione, non multum refert pro praxi confessionis; semper enim declarandum est datam fuisse proximo occasionem peccandi, et etiam, ex communiori sententiâ, declaranda est species peccati cuius data est occasio; item, aperiendus numerus personarum quibus data est illa occasio. Unde qui, v. g., feminam induxit ad fornicationem, licet etiam aliundè paratam habitualiter ad malum, tenetur hanc inductionis circumstantiam in confessione explicare.

Cæterum, tunc maximè committitur peccatum scandali, et quidem in hoc genere gravissimum, quandò quis alium inducit jussione, consilio, precibus, approbatione, invitatione, etc., ad faciendum actum simpliciter malum, quia tunc proximus ad peccatum impellitur. Hinc non licet à malefico petere ut maleficio maleficium solvat; ab infideli, ut per falsum Deum juret; item, non licet alium excitare ad bibendum usque ad ebrietatem; ratio est quia hæc omnia sunt intrinsecè mala; neque scandali malitia tollitur ex eo quod homines ex se jam sint parati ad illa peccata; non enim licet inducere ad peccati execrationem vel continuationem.

Ex dictis colliges mortaliter peccare, et quidem, ex probabiliori sententiâ, contra charitatem et castitatem, 1.º mulieres et puellas quæ ornatus ad lasciviam provocantes gerunt, quæque scandalosas scapularum et pectoris nuditates exhibent; 2.º qui imagines vel statuas nudas faciunt vel palam exponunt, sive venales, sive in ornamentum domûs; 3.º qui turpes canti-

Ienas aut tragœdias typis exprimunt, recitant, scribunt, aliisve legendas subministrant; 4.º qui iisdem tragœdiis aut comœdiis, ut potè periculosis ratione factorum aut gestuum, intersunt, easque præsentia suâ et consensu approbant, et, agentibus stipendum dando, actioni cooperantur.

§ III.

An liceat subministrare materiam peccati homini peccaturo.

Quæstionis hujus solutio in praxi valdè utilis, cujus ferè quotidiana est applicatio. Ut autem planior omnibus sit,

Nota 1.º Quisquis alteri facultatem præbet et occasionem peccandi, ille materiam peccati subministrare dicitur, quod multipliciter fieri potest, sive procurando instrumenta ad consummationem peccati necessaria, ut arma ad homicidium, vinum ad inebriationem, pecuniam ad libidinem, etc.; sive præstando aliquod ministerium quod ordinem habeat ad peccati exsecutionem, ut est, v. g., epistolas amatorias deferre, aliquem submissis humeris sublevare ad ascendendum per murum, ad stuprandam virginem; sive etiam postulando à proximo suo fieri aliquid quod quidem sine peccato ille facere posset, quod tamen, ob pravam dispositionem, sine peccato non exsequetur, ut si sacramentum ab indigno ministro, pecunia ab usurario mutuanda petatur.

Nota 2.º Materia peccati alia est *proxima*, alia *remota*. *Proxima* dicitur quando ex se est omnino apta ad peccati consummationem, et homini datur jam in procinctu ad peccatum;

remota verò erit, si sit minùs apta peccato, aut si subministretur homini non ita proximè ad peccandum disposito. Sic vinum, respectu illius qui hic et nunc immoderatè bibere appetit, est materia proxima inebriationis; pecunia autem remota tantùm, respectu illius qui vult emere libros undè sumet occasionem peccandi.

CONCLUSIO PRIMA.

Illicitum est, absolutè loquendo, subministrare materiam peccati, homini peccaturo.

Conclusio est evidens. Si enim lex charitatis unumquemque obligat ut, quantum in se est, damnum proximi, sive spirituale, sive tempore, avertat, si absque magno incommodo possit; à fortiori eadem lex charitatis prohibet ne ipsi simus proximo occasione ruinæ spiritualis. Nec multùm refert quòd proximus jam corde paratus sit ad peccati exsecutionem; quia plerumquè ex externâ peccati consummatione, novum damnum exsurgit, tum ipsi peccanti, tum etiam fortassè aliis. Undè egregiè S. Augustinus: *Ille quidem peccato suo se perimit, sed iste, adjuvans scilicet, interficientis manum expressit.* Hinc, absolutè loquendo, illicitum est vendere arma, tabellas, libros, etiam non omnino turpes, iis qui verisimiliter sunt abusuri.

CONCLUSIO II.

Sunt aliquando causæ sufficiētes quæ licitam reddunt subministrationem materiæ peccati.

Prob. Si enim nunquam liceret, quacunque factâ hypothesi, alteri præbere materiam, etiam indifferentem, ex eo quòd ille eâ abusu-

rus prævidetur, ergo illicitum foret patri-familiâs, etiam in gravi necessitate, pecuniam ab usurario petere undè suis subvenire possit; nam sine dubio, talem petendo pecuniam, occasionem dabit usurario peccatum committendi. Ergo pariter non poterit christianus, etiam ob gravem causam, exigere juramentum ab infideli quem certò novit per falsos Deos juraturum. Ergo fidelis, etiamsi urgeat præceptum Ecclesiæ aut necessitas sua spiritualis, non poterit sacramentum Eucharistiae exposcere ab indigno ministro, cui certissimè, si petat, occasionem dabit peccandi mortaliter: atqui tamen hæc omnia licita esse docent communiter Theologi post S. Thomam.

Ratio fundamentalis est quòd, quandò ex meâ actione duplex sequitur effectus, unus bonus, alter malus, possum ex causâ rationabili et sufficienti talem actionem ponere, dummodò bonum solum proponam effectum, malus verò per accidens seu ex malitiâ alterius sequatur; tunc enim permitto tantùm malum alterius, et jure meo utor, quo non teneor me privare propter alterius malitiam. Ita fermè S. Thomas, Cajetanus, Suarez, Sanchez, Sylvius, Layman, et alii quos citat et sequitur B. Ligori, Billuart, tom. 9, pag. 391 et seqq.

Dices: Ista propositio, Famulus qui submissis humeris suis adjuvat herum suum ad ascendendum per fenestras, ad stuprandam virginem, et multoties ei deservit, deferendo scalam, aperiendo januam, aut quid simile cooperando, non peccat mortaliter, si id faciat metu notabilis detrimenti, putà, ne à Domino male tractetur, ne torvis oculis aspiciatur, ne

domo expellatur; hæc, inquam, propositio damnata est ab Innoc. XI; ergo nunquām licet, etc.

Resp. Nego consequent. Non enim ideò reprobata est prædicta propositio, quasi summus Pontifex cooperationem famuli intrinsecè malam judicaret, sed propter falsa quæ involvit. Namque 1.º supponit famulum id *multoties* agere posse, quod nimis laxum est; deberet enim iste, ubi cessaret periculum, alium quærere cui serviat. Deindè istud, *torvis oculis ab hero prospici*, ineptè et pueriliter ab auctore propositionis reputatur grave damnum, ac proindè causa sufficiens ut possit præstare ministerium suum ad tale scelus, quale est virginis stupratio; quod si admitteretur, nihil est quod non posset licitum fieri; et hanc videtur fuisse sententiam Sum. Pontificis Benedicti XIV, de Sy-nodo Diœcesanâ, lib. 13, cap. 20.

Quænam igitur censenda erit causa sufficiens, ut quis lícitè dare possit proximo occasionem peccandi? Difficile est admodùm, aut potius omnino impossibile istud certò definire, inter tot discrimina quæ rerum faciem adeò mutant. Relinquendum est ergo arbitrio cujusque viri prudentis causam, pro quolibet casu, spectatis circumstantiis, determinare. Intereà tamen non abs re erit hic nonnullas proferre regulas quæ Confessarium in judicio ferendo dirigere possint.

1.º Causa quæ sufficiens est ut quis prudenter se immunem existimet ab obligatione impe-diendi peccatum proximi, non ideò sufficiens reputari debet ut ejusdem peccati materiam ponere liceat. Et ratio evidens est, cùm strictius sit præceptum non concurrendi peccato, quām præceptum illius avertendi.

2.º Similiter, ex eo quòd rationabilis alicui adsit ratio ut non impedit damnum inferendum proximo, non sequitur quòd materiam hujus damni inferendi subministrare licet possit.

3.º Major causa ponendæ materiæ requiritur, quandò materiam postulans aliis est nocumentum illatus, quām cùm sibi soli nocere intendit: sic major causa adesse debet commodandi gladium ad homicidium, quām pecuniam ad libidinem.

4.º Cæteris paribus, è major adsit causa necesse est, quòd 1. materia magis est proxima; 2. quòd facturus sit homo ad peccandum prior; 3. quòd difficilius esset, te non concurrente, peccatum consummari, quia, v. g., vel tu solus, vel admodùm pauci materiam præstare possunt; 4. quòd gravius est malum perpetrandum.

5.º Minor causa requiritur, quòd plus juris habes ad cooperandum: undè facilius excusatur qui Baptismi sacramentum ab indigno ministro, quām qui Eucharistiam exposcit.

Hinc colliges 1.º famulos, coquos, ancillas, qui à dominis suis jubentur carnes parare et apponere mensæ, diebus prohibitis, id licet exequi posse, ubi nec certi sunt, nec præsumere debent, dominos sine motivo istud præcipere. Cùm enim nemo præsumatur malus, nisi probetur, famuli existimare debent occultam heris subesse rationem. Sin autem contrarium constet, famuli obtemperare non poterunt, nisi, ut jam diximus, sufficienti cùm causâ: porrò causa sufficiens censenda est, in præsenti casu, si rationabiliter metuant ne deserendo domum, nullam aliam inveniant in quâ reci-

piantur, aut in multò pejorem incident. Sed improportionata esset causa, si tantum lucri levem imminutionem timerent.

Colliges 2.º caupones similiter à peccato excusari, si diebus abstinentiae aut jejunii, viatoribus jussi apponant escas prohibitas aut cœnam copiosiorem vesperè, loco cœnulae, quoties non annuendo viatorum petitioni, gravis nocimenti incurunt periculum; si nempè ob pravam loci et ætatis consuetudinem, diversorum omnino à viatoribus deserendum esset, sicque statūs sui jacturam subirent caupones. Item, ob metum mutilationis, violentæ percussionis, aut ad evitandum iras graves, blasphemias, propinare iidem poterunt vinum potentibus, quamvis probabiliter isti inebriandi prævideantur.

Colliges 3.º pharmacopolas, bibliopolas, statuarios et cuiuslibet generis venditores, peccare, et quidem gravissimè, si vendant res malas, turpes, exitiosas ut plurimum; id enim intrinsecè malum ac proindè omnino illicitum. Item, non excusantur, si res *indifferentes* vendant iis qui peccaturi prævidetur, quoties non aliud damnum ipsis timendum est, præter amissionem lucri ex eâ venditione percipiendi; non enim sufficiens causa reputatur levi lucro defraudari; aliter sentiendum foret, si adesset periculum ne, denegando rem postulatam, magnâ ex parte corrueret negotiatio.

Cæterùm, annotat Sylvius, non est anxiè quærendum de emptorum intentione, sed tradenda est res petita, ubi non adest suspicandi ratio: sic vendi possunt chartæ lusoriæ, fucus muliebris, et alia hujusmodi, quoties non constat de pravâ emptoris intentione, quia res illæ

possunt ordinari ad honestum finem, putà, ad levandum tædium, ad tegendam aliquam naturalem deformitatem, etc.

Quæres quid sentiendum sit de rusticis qui à militibus per mortis comminationem adiunguntur ut domos alienas perfringant et diripient, ut prædam indè collectam asportent; de quâ quæstione tanta apud Doctores controversia.

Resp. 1.º Nulla difficultas si prædicti rusticī tantùm à militibus imperentur ut instrumenta præbeant, ut mulos, boves, equos, commodent ad asportandam prædam; quia hæc omnia sunt actus indifferentes, quos elicere fas est, modò adsit causa, ut diximus; quæ cœusa hic adesse supponitur.

2.º Si verò præcipiant milites rusticis ut januas perfringant et diripient domos, evidens est illud esse intrinsecè malum; sed tamen non malum, nisi quia dominus est rationabiliter invitatus: porrò dominus erit irrationaliter invitus, ac proindè cessabit omnis ratio peccati, si rusticī habeant undè restituant, et reipsâ parati sint damnum illatum compensare. Irrationalis adhuc videtur esse dominus, si leve damnum passurus sit, aut si æquale damnum ipsi subeundum esset, quamvis rusticī concursum præbere negarent. Hic enim applicari videtur principium istud, *Quod tibi non nocet, et mihi prodest, utique permittere teneris*: porrò rusticī concurrendo actioni militum, non majus damnum sunt illaturi, ut supponitur, et mortem ita declinare poterunt.

3.º Tota ergo difficultas est quandò, denegato concursu ex parte rusticorum, damnum non posset inferri, et aliundè certissimè mors immi-

net rusticis, nisi concurrant ad damnum, an in hâc hypothesi, dominus sit rationabiliter invitus contra rusticos : negant alii, contendentes anteponendam esse vitam proximi, quæ bonum est superioris ordinis quâm bona fortunæ ; affirmant plurimi eâ ratione quòd nemo teneatur tantum subire damnum pro servandâ vitâ alterius, cùm nequidem pro propriâ vitâ tantas facere impensas teneretur.

§ IV.

An teneamur aliquas actiones indifferentes, aut etiam bonas omittere ob scandalum pusillorum.

CONCLUSIO.

Bona non solum corporalia, sed etiam spiritualia dimittenda sunt, aut saltem differenda nisi præceptum urgeat, ob scandalum pusillorum, non autem ob scandalum pharisaicum, quando subest rationabilis causa non differendi.

Conclusio traditur à S. Thomâ.

1.^a Pars de scando pusillorum probatur 1.º Ex verbis Christi, Matth. 18, ¶. 6, 10 : Qui autem scandalizaverit unum de pusillis istis qui in me credunt, expedit ei ut suspendatur mola asinaria in collo ejus, et demergatur in profundum maris... Videte ne contemnatis unum ex his pusillis. Item, ex Apostolo, ad Rom. 14, ¶. 15 : Noli cibo tuo illum perdere pro quo Christus mortuus est. Et I. ad Cor. 8, ¶. 11, 12, 13 : Peribit infirmus in tua scientia frater, propter quem Christus mortuus est? Peccantes in fratres, et percutientes conscientiam eorum

infiriam, in Christum peccatis... Si esca scandalizat fratrem meum, non manducabo carnem in æternum, ne fratrem meum scandalizem. Ex his enim textibus, patet graviter peccare eos qui aliquid faciunt, unde sequitur ruina spiritualis pusillorum, propter eorum infirmitatem.

Prob. 2.º Ratione : Quia ex lege charitatis tenemur vitare peccatum proximi, et consequenter ejus scandalum, etiam merè passivum; si enim tenemur proximum è peccato eripere per correctionem fraternalm, quandò possumus, à fortiori tenemur id tollere ex quo sumit occasionem peccandi.

Dixi 1.º, *nisi præceptum urgeat*; manifestum est enim, inquit S. Thomas, quòd nullus debet peccare, ut alterius peccatum impedit; quia secundùm ordinem charitatis, plus debet homo suam spiritualem salutem diligere, quàm alterius, et ideo ea quæ sunt de necessitate salutis, prætermitti non debent propter scandalum vitandum. Similiter, ex eodem S. Doctore, bona quæ sunt ex necessitate commissa, v. g., bona Ecclesiæ quæ committuntur Prælatis, et bona Reipublicæ quæ committuntur Reipublicæ rectoribus, non sunt propter scandalum dimitenda: sic Respublica tenetur punire in malo obstinatos, etsi indè sequatur spiritualis eorum ruina et damnatio, scilicet ob necessitatem boni communis: quamvis istud non sit propriè scandalum pusillorum, sed pharisaicum, de quo infrà.

Cæterùm, fieri aliquandò potest ut præceptum, præsertim positivum, non obliget nec urgeat ex rationabiliter præsumptâ Legislatoris

voluntate, quandò timetur grave aliorum scandalum ex infirmitate eorum : v. g., si mulier prævideat, propter circumstantias brevi mutandas, aliquam personam determinatam, ex ejus aspectu scandalizandam et peccaturam, poterit aliquo die festo Sacrum non audire ; sed hoc rarissimum.

Dixi 2.º, *bona sive spiritualia, sive temporalia, dimittenda sunt aut saltem differenda*; quippe, ut ait S. Thomas, 2.^ā 2.^æ, q. 43, a. 7 et 8, bona spiritualia, licet præceptum non urgeat, non tam dimittenda sunt quàm occulta aut differenda, quoisque hujusmodi scandalum cessen; si tamen, post redditam rationem, hujusmodi scandalum duret, jam videatur ex malitiâ esse scandalum pharisaicum, et sic propter ipsum non sunt hujusmodi opera spiritualia dimittenda. Quoad bona temporalia, vel totaliter dimittantur, si levia sint; vel aliter scandalum est sedandum, scilicet per aliquam admonitionem. Hæc tamen intelligenda sunt quandò quis vel certò novit, vel valdè probabiliter timet scandalum alicujus determinatæ personæ aut aliquorum, ex eorum infirmitate, non autem si in genere tantùm et sine gravi fundamento timeatur scandalum aliquorum; dummodò tamen actiones quæ fiunt, nec malæ sint, nec mali speciem habeant.

2.^ā *Pars conclusionis*, scilicet, *non esse dimittenda bona ob scandalum pharisaicum et ex malitiâ, probatur, quoad bona spiritualia, ex Matth. 15, v. 14, ubi Christus audiens Pharisæos ex verbis suis esse scandalizatos, respondet : Sinite illos, cæci sunt, et duces cæcorum. Hinc S. Greg. super Ezechilem : Si de*

*veritate scandalum sumitur, utilius permittitur
nasci scandalum, quam ut veritas relinquatur.*

Quoad bona temporalia, probatur : Quia, ut egregie observat S. Thomas, si propter scandalum pharisaicum temporalia bona dimitterentur, hoc noceret bono communi ; daretur enim malis rapiendi occasio, et noceret ipsis rapientibus, qui, retinendo aliena, in peccato remanerent.

Dixi, quandò subest rationabilis causa, etc.; quia charitas vetat ne absque ullâ causâ præbeamus proximo, licet ex malitiâ peccaturo, occasionem peccandi. Hinc 1.º omittenda est peccatorum punitio, quandò ex eâ sequerentur majora peccata, ut dissensiones, schismata, etc. 2.º Filius aliquandò tenetur, saltem ad breve tempus, abstinere ab ingrediendâ religione, vel ab amplectendo statu ecclesiastico, cum indè futurum est ut parentes ejus jurando peccent et malum imprecando.

CAPUT II.

De quarto Decalogi Præcepto.

QUARTUM Decalogi præceptum, quod primum est secundæ tabulæ, his verbis refertur, Exodi 20, ¶. 12: *Honora patrem tuum et matrem tuam, ut sis longævus super terram quam Dominus Deus tuus dabit tibi.* Quanvis hoc præcepto solùm videatur præcipi honor, seu reverentia, amor et obedientia erga parentes carnales; ex communi tamen sententiâ, imò Ecclesiæ ipsius, parentum nomine intelligi etiam debent, 1.º Ec-

clesiae Præsides, Pastores et Sacerdotes, qui spiritualem aliorum curam gerunt; 2.º Reges, Principes, Magistratus et qui Rempublicam gubernant; 3.º Tutores, Curatores, Pædagogi, Magistri, Heri, et quotquot dignitatis vel ætatis, utilitatis causâ, habentur loco parentum. Implicitè verò et consequenter hic præcipiuntur officia parentum et Superiorum erga filios et subditos. Item, conjugum erga se invicem; et generaliter ad hoc præceptum revocantur et pertinent mutua debita et officia eorum qui sanguine, affinitate et societate specialiter conjuncti sunt.

Tota autem hujus præcepti materia pertinet principaliter ad pietatem, quæ, ex receptâ S. Thomæ doctrinâ, est virtus moralis quâ debitum honorem et obsequium exhibemus, 1.º parentibus, tanquam auctoribus nostris post Deum; 2.º et consequenter omnibus consanguineis, item conjugi et liberis; 3.º ipsi patriæ.

Dixi, *principaliter*; quia extenditur etiam ad virtutem observantiae, sive religiosæ, sive civilis, per quam cultum debitum deferimus Superioribus qui nos gubernare possunt, sive in spiritualibus, sive in temporalibus: sicut enim honoramus parentes, quia ab illis esse accepimus; sic honorare debemus eos à quibus benè esse, id est, bonos mores accipimus. Sed quoniam pietati valdè affinis est observantia, utriusque præcepta eodem modo erunt explicanda.

SECTIO PRIMA.

De Præceptis pietatis filiorum erga parentes.

Pietas erga parentes tria à filiis exigit, sci-

licet, reverentiam, amorem et obedientiam; de quibus separatim.

ARTICULUS PRIMUS.

De Præcepto reverendi parentes.

CONCLUSIO.

Filii tenentur reverentiam et honorem parentibus exhibere.

Prob. *Ex verbis hujus præcepti*, suprà relatis, quæ Matth. 15 Christus ipse recensuit; imò, ut notat S. Paulus, ad Eph. 6, v. 2, hoc est mandatum primum in promissione, scilicet non tantùm beatitudinis æternæ, sed et vitæ præsentis; adeò voluit Deus illud à nobis observari. Item, Eccli. 3, v. 8, dicitur: *Qui timet Dominum, honorat parentes, et quasi dominis serviet his qui se genuerunt.* Rationem reddit Catechismus Romanus, parte 3.ª, n.º 11, quia parentes sunt quasi Dei simulacra, quippe qui largitores suntvitæ ac bonorum, tum animæ, tum corporis, piæque ac christianæ educationis instrumenta.

Hæc autem reverentia parentibus debita in duobus consistit, 1.º enim congruo loco et tempore exhibenda sunt iis ex interno animi sensu officia honoris externi, non solùm de illis honorificè sentiendo, sed etiam loquendo, caput aperiendo, iis assurgendo, famulando, etc., quorum omissio tunc maximè est peccatum mortale, quando vel ex parentum contemptu procedit, vel contemptum exteriùs significat.

2.º Reverentia illa exigit ut nihil fiat quo positivè inhonorentur parentes; hoc enim pec-

catum esse gravissimum Scriptura passim testatur, ut Exodi 21, ¶. 17 : *Qui maledixerit patri suo vel matri, morte moriatur*; item, Prov. 19, ¶. 26 : *Qui affligit patrem et fugat matrem, ignominiosus est et infelix*; item, Prov. 30, ¶. 17 : *Oculum qui subsannat patrem, effodiant eum corvi de torrentibus, et comedant eum filice aquilæ*. Peccant ergo graviter, 1. qui eos spernunt vel irrident; 2. qui eos conviciis vel maledictis afficiunt; 3. qui percutiunt etiam leviter, imò qui manum attollunt ad feriendum; 4. qui eos sine causâ multùm contrastant, vel ad gravem iram provocant verbis contumeliosis aut iis quibus nôrunt eos graviter offendit; 5. qui eos pauperes despiciunt, aut ex contemptu vel etiam sine causâ dedignantur agnoscere; 6. qui eos de crimine (etiamsi verum sit) accusare non dubitant, excepto crimine læsæ majestatis, vel divinæ per hæresim, vel humanæ per conspirationem aut proditionem adversùs Principes, quandò aliud remedium non suppetit: hæc enim omnia et similia, ob circumstantiam personæ parentum, mortalia ordinariè censeri debent, quamvis respectu aliarum personarum essent interdùm ex levitate materiæ venialia.

Idem quod de reverentiâ parentibus debitâ, dicendum est de reverentiâ exhibendâ conjunctis in primo gradu, scilicet, avo, aviæ, imò et aliis ascendentibus, item fratribus, sororibus, filiis; contra enim hos omnes, sicut et contra conjugem, pietas prohibet injurias, quamvis non tam graviter quàm contra ipsos parentes.

ARTICULUS II.

De Præcepto amandi parentes.

CONCLUSIO.

Filiī tenentur parentes amore speciali prosequi.

Ratio est quia, præter generalem obligationem diligendi proximum, accedit alia specialis et gravissima obligatio diligendi parentes, scilicet ex virtute pietatis, ut ipsa natura docet, præsertim cùm ipsi nos tenero amore prosecuti sint. De hoc præcepto S. Hieron. in Matth. cap. 10, ait : *Ama post Deum patrem, ama matrem, ama filios. Si autem necessitas venerit ut amor parentum ac filiorum Dei amori comparetur, et non possit utrumque servari; odium in suos, pietas in Deum est.*

Duo autem hâc in parte pietas exigit à filiis : 1.º ut ex interno affectu dilectionis, specialia benevolentiae signa parentibus exhibeant, prout se dabit occasio, quæ frequens est, quandò filii cum parentibus vivunt ; hujusmodi signa sunt amicabilis vultus, mites sermones, prompta obsequia, etc., maximè verò subventio in eorum necessitatibus, tum corporalibus, tum spirituallibus : quam subventionem honoris nomine intelligi constat.

Hinc sine dubio graviter contra pietatem peccant filii qui parentum egestati non subveniunt, sanitatem aut libertatem iis non procurant, si possunt ; infirmitate aut carcere detentos non visitant et non consolantur ; à fortiori peccant qui extremo morbo laborantibus non curant ministrari sacramenta, vel post mortem

eorum exsequias et sepulturam et suffragiorum Ecclesiæ obsequia non procurant, vel eorum debita et legata, præsertim pia ex relictâ hæreditate persolvere non satagunt, aut nimis differunt, vel impediunt ne quid pauperibus pro animæ salute relinquant.

2.º Pietas erga parentes exigit ut nunquam odio habeantur: hinc peccant graviter contra pietatem qui eos odio habent; item, qui iis optant mala, v. g., mortem, ut hæreditate citius potiantur, vel qui signa odii eis demonstrant, torvis oculis eos aspiciendo et asperè loquendo, perindè ac si eos odio haberent, quamvis fortè eos interiùs diligent.

Eodem modo dicendum est pietatem obligare ad amorem omnium propinquorum, non tamen ita graviter.

ARTICULUS III.

De Præcepto obediendi parentibus.

CONCLUSIO.

Filii tenentur obedire parentibus in iis in quibus illis subditi sunt.

Prob. 1.º Ex Script. multis in locis, ut Deuter. 21, Prov. 1, ad Rom. 1, ad Ephes. 6, ad Coloss. 3, et II. ad Timoth. 3, etc.; textum Epist. ad Eph. referre sufficiat: *Filii, obedite parentibus in Domino; hoc enim justum.*

Prob. 2.º Ex ipso Christi exemplo, qui B. Virginis et S. Josepho subditus erat, ut dicitur Luc: 2.

Prob. 3.º Id patet etiam ex ipsâ lege et ratione naturali quæ ita docet.

Dixi, filii tenentur obedire parentibus in iis in quibus subditi sunt, scilicet, in iis quæ ad bonos moros vel ad domūs gubernationem pertinent; ita ut peccent mortaliter contra pietatem, qui non obediunt parentibus præcipientibus ne tabernas, ludos prohibitos, aut personas pravæ conversationis frequentent, vel ut debito obsequio, aut famulatui in domo paternâ vacent, inutilibus peregrinationibus abstineant, Catecheses, Conclaves sacras, Ecclesiam et sacramenta frequentent, etc.; multò magis, si ex contemptu aut pertinaciâ obedere recusent: hic tamen defectus obedientiæ saepè potest esse venialis duntaxat, 1.º si parentes non præcipiant strictè, sed solùm admoneant; 2.º si resquæ præcipitur sit levis momenti; 3.º si ob defectum ætatis, filii non advertant rei præceptæ gravitatem.

Contrà verò non tenentur filii obedire parentibus, 1.º in iis quæ mala sunt et illicita, quia Deo obedire magis oportet quam hominibus; 2.º in iis quæ pertinent ad electionem statûs, sive ecclesiastici, sive religiosi, sive cælibatûs, sive nuptiarum: in his enim quisque est sui juris, graviterque peccant parentes qui directè vel indirectè prolem cogunt aliquem ex his statibus amplecti, tum quia non hominis est, sed Dei hominem vocare, tum quia ex coactâ vocatione pessimi scaturiunt exitus. Attamen filii aliquando teneri possunt manere in seculo, si aliud non occurrat remedium ad subveniendum extremæ vel etiam gravi parentum indigentia; præterea filii matrimonium ordinariè inire non possunt, nisi petito et obtento parentum consensu: sed de hoc alibi.

SECTIO II.

De Praeceptis pietatis parentum in filios, et conjugum erga se invicem.

Sectionem hanc in duos dividemus articulos : in 1.º de pietate parentum erga filios ; in 2.º de conjugum erga se invicem pietate agemus.

ARTICULUS PRIMUS.

De Praecepto pietatis parentum erga filios.

CONCLUSIO.

Pietas graviter obligat parentes ad habendam curam filiorum.

Prob. 1.º Ex Script. I. ad Timoth. 5, v. 8 : Si quis autem suorum et maximè domesticorum, curam non habet, fidem negavit et est infideli deterior. Hinc Conc. Gangrense, anno 324, can. 15, statuit : Ut si quis liberos suos relinquit, nec eos alit, nec , quantum in se est, ad convenientem pietatem religionemque adducit, sit anathema.

Prob. 2.º Quia ita docet ratio naturalis, imò et ipse instinctus naturæ in brutis.

Hæc autem parentum cura in tribus consistit : 1.º in conservatione vitæ filiorum ; 2.º in subministracione alimentorum ; 3.º in piâ eorum educatione.

1.º Quidem, quoad conservationem vitæ filiorum, tenentur parentes sub peccato mortali, sollicitè cavere ne perimatur aut lædatur fœtus in utero matris per abortum, aut post partum per suffocationem aliudve simile ; imò

occisio fœtūs animati, etiam in utero, est gravissimum peccatum homicidii, non solum contra justitiam, sed etiam contra pietatem; et sic paricidii genus committitur à parentibus, ut patet ex cap. *Si aliquis*, et cap. *Sicut*, 2. de Homic. Item, ex Bullâ Sixti V, quæ incipit, *Effrenatam*. Peccant etiam graviter parentes qui tenellos filios secum in lecto ponendo, eos suffocant, ut patet ex cap. *Consuluisti*, causâ 2, quæst. 5. *Monendi sunt itaque, et protestandi parentes*, inquit Stephanus V, Papa, in hoc cap., *ne tam tenellos secum in uno lecto collacent, ne negligentid quilibet proveniente, suffocentur vel opprimantur; undè ipsi homicidii rei inveniantur*.

2.º Quoad alimentorum provisionem, ipso jure naturæ tenentur parentes filiis, etiam spuriis, eorumque conjugi ac liberis, dare alimenta aliqua necessaria ad vitæ sustentationem honestam, secundùm personæ statum et parentum, nisi fortè 1. aliundè, v. g., proprio labore vel arte non indecente, se alere possint filii, ideòque non indigeant; 2. nisi propter commissum crimen ob quod filii possunt ut indigni haberri, parentibus licitum sit negare filiis ea alimenta quæ ad solam vitæ congruitatem ac decentiam sunt necessaria. Vid. Cod. civ. art. 727, usque ad 730.

Porrò hoc onus alendi prolem legitimam, ex dispositione Juris spectat ad patrem et matrem in solidum. Mater verò proprio lacte debet natos parvulos nutrire, nisi excusatetur ob infirmitatem aliamve similem causam, quo in casu adhibenda erit alia nutrix sana et bonæ indolis, quantum fieri potest: et deficiente patre aut matre, suc-

cedunt avi primūm paterni , deindè etiam materni. Addunt quidam , iis deficientibus, succedere propinquiores consanguineos, quod intellige de fratribus, sororibus, ac patruis; art. 203 et seqq. Cod. civ.

Dixi , *prolem legitimam* ; illegitimam enim alendi cura , primo triennio , spectat ad matrem , nec nisi posteà ad patrem.

Ex his patet quām graviter peccent parentes ,
1.º qui filios in Xenodochio sive Hospitali domo alendos exponunt ; imò tenentur ad restitucionem ipsi Xenodochio faciendam , si possint ;
2.º qui bona sua dissipando , impotentes fiunt ad alendos filios vel educandos , vel honestè et juxta statum suum dotandos ; item , qui cùm facilè possint , mediocrem saltem diligentiam ad acquirenda bona ad hoc necessaria non adhibent ; quā in rē frequenter peccant operarii qui operibus suis vacare negligunt , et uno die festo dissipant quidquid totâ lucrati sunt hebdomadâ .

3.º Deniquè , quoad piam filiorum educationem , jure naturæ et pietatis , sub peccato mortali tenentur parentes rectè ac piè filios educare , subministrantes iis omnia ad eorum culturam necessaria , v. g. , Magistros , libros ad studia litterarum , vel ad alias instructiones , aut honestas artes , juxta communem usum parentum ejusdem conditionis ac statūs : præcipue verò tenentur in spiritualibus et necessariis ad salutem filios erudire , vel procurare ut erudiantur et addiscant Symbolum , Orationem dominicam , præcepta Dei et Ecclesiæ ; item , ut ea servent , et bonis moribus instituantur , pravasque conversationes fugiant , et sacramenta præscripto tempore , præsertim verò dūm ægro-

tant, cum debit is dispositionibus suscipiant, etc.

Hæc autem omnia ut præsent parentes, debent 1. verbis, et maximè exemplis, filios ad benè agendum inducere : *Quid enim facturus adhuc infans*, ut loquitur S. Augustinus, *nisi quod eos agere viderit?* 2. Diligenter ab eis avertere debent omnes peccandi occasiones. 3. Eos delinquentes moderari, et ex charitate, non ex irâ vel indignatione corripere et castigare, juxta illud Apostoli ad Ephes. 6, ¶. 4 : *Et vos, patres, nolite ad iracundiam provocare filios vestros, sed educate illos in disciplina et correctione Domini.* 4. Deniquè, tenentur parentes filiis relinquere libertatem eligendi vitæ statum ad quem vocantur à Deo : quocircà sine dubio peccant mortaliter qui vel ad aliquem statum invitòs cogunt, vel ab aliquo statu amplectendo invitòs retrahunt, ut jam diximus.

ARTICULUS II.

De Præcepto pietatis erga conjuges.

CONCLUSIO.

Tenantur conjuges virtute pietatis mutua sibi invicem exhibere officia reverentiæ, amoris, obedientiæ et curæ.

Prob. 1.º Ex Script. Ad Ephes. 5, ¶. 22 : *Mulieres viris suis subditæ sint sicut Domino.* Et 25 : *Viri, diligite uxores vestras, sicut et Christus dilexit Ecclesiam.*

Prob. 2.º Ratione : Quia ex strictissimâ unione viri et uxor is, resultat mutua et strictissima obligatio erga se invicem, ex virtute pie-

tatis, quoad ea quæ in conclusione enumera-
vimus : atque id etiam natura docet.

Quod virum spectat, colliges eum graviter
peccare contra pietatem, 1.º si uxorem spernat,
aut verbis contumeliosis afficiat, aut graviter
lædat; 2.º si uxori alimenta non subministret,
sicut tenetur, nisi fortè uxor propriâ culpâ à
mariti consortio discesserit, aut si dos promissa
non afferatur, quo in casu maritus non tenetur
uxorem alere, nisi indigeat et à se vel à paren-
tibus sustentari nequeat; 3.º peccare virum, si
cohabitationem et debitum conjugale uxori pe-
tentí neget, aut si diù absit sine causâ, vel
domûs gubernationem et rem familiarem ne-
ligat; 4.º si uxorem à curâ salutis impedit,
sive in rebus necessariis, v. g., in observatione
præceptorum; sive in rebus quæ cadunt tantùm
sub consilio, v. g., frequenti confessione et
sacrâ communione. Quantùm ad ea quæ ob-
servare debent aut fugere conjuges circa usum
matrimonii, consule *Tract. de Matrimonio*.

Quoad uxorem, colliges eam similiter contra
pietatem marito debitam peccare, 1.º si eum
spernat, contumeliis afficiat, aut rixis ad gra-
vem iracundiam vel blasphemias provocet;
2.º si viro indigenti alimenta nolit præstare,
cùm possit; 3.º si in iis quæ ad bonos mores et
familiæ gubernationem pertinent, non obediat
viro, cui in iis subjecta est, v. g., si contra
viri voluntatem, sine justâ causâ, sibi arroget jus
administrationis rei domesticæ, vel si quid notabile
in ludis aut aliter, invito marito, expen-
dat ex bonis mariti, aut etiam ex propriis bo-
nis, quorum non habet usum liberum; 4.º si
absque debitâ causâ cohabitationem neget aut
debitum;

debitum ; 5.º si maritum revocet vel impeditat à necessariâ curâ salutis ; 6.º deniquè, si virum domicilium rationabili causâ mutantem sequi recuset, nisi obstet grave corporis vel animæ periculum, aut præcesserit pactio specialis ; electio quippe domicilii pertinet ad virum, ut potè caput mulieris.

SECTIO III.

De Præceptis observantiæ inferiorum erga Superiores, et vicissim.

Præcepta illa quæ ad observantiam pertinent, duobus articulis exponemus.

ARTICULUS PRIMUS.

De Præceptis observantiæ inferiorum erga Superiores.

CONCLUSIO PRIMA.

Inferiores tenentur ex præcepto observantiæ reverentiam exhibere Superioribus, tum ecclesiasticis, tum civilibus.

Prob. 1.º Ex Script. Eccli. 7, ¶. 33 : *Honora Deum ex totâ animâ tuâ, et honorifica Sacerdotes.* Item, I. ad Timoth. 5, ¶. 17 : *Qui benè præsunt Presbyteri, duplii honore digni habeantur, maximè qui laborant in verbo et doctrinâ.* Per duplicem honorem intellige multiplicem, ex S. Hieron. ; vel reverentiam et alimoniam, ex S. Ambros. De reverentiâ autem Superioribus secularibus debitâ, sic loquitur S. Paulus, ad Rom. 13, ¶. 7 : *Reddite ergo omnibus debita... cui honorem, honorem.*

Prob. 2.º Ratione : Quia sicut parentibus carnalibus honorem debemus, eò quòd sint principium generationis carnalis et educationis nostræ, ita etiam honorem debemus Presbyteris et Pastoribus, qui sunt principium generationis spiritualis et educationis; item, Superioribus temporalibus, qui vitam nostram carnalem et temporalia bona tuentur, nosque suâ gubernatione dirigunt, et, sicut ait S. Thomas, particulariter participant rationem patris: undè patet injurias contra Superiorum, sive spirituales, sive temporales, præcepto speciali observantiae prohiberi, et esse gravia peccata, præsertim si ex contemptu procedant.

C O N C L U S I O II.

Præcepto observantiae tenentur inferiores speciali amore prosequi Superiorum suos.

Prob. iisdem momentis quibus præcedens conclusio: in quo autem hic amor consistat, colligi potest ex iis quæ diximus de amore filiorum erga parentes; eadem enim est obligatio, servatâ proportione, respectu Superiorum, quamvis non ita gravis.

C O N C L U S I O III.

Tenantur subditi obedire justis legibus Superiorum, tum ecclesiasticorum, tum civilium.

Prob. 1.º Ex Script. et 1. quidem pro Superioribus ecclesiasticis, scilicet, summo Pontifice, Episcopo, Parochis: ad Hebr. 13, v. 17: *Obedite præpositis vestris et subjacete eis. Ipsi enim per vigilant quasi rationem pro animabus*

vestris reddituri. 2. Pro Superioribus civilibus, v. g., Regibus, Principibus, Magistratibus : ad Rom. 13, ¶. 1, 2, 5 : *Omnis anima potestatisibus sublimioribus subdita sit.... Qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit. Qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt.... Subditi estote non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam.* Item, pro dominis particularibus : I. Petri 2, ¶. 18 : *Servi, subditi estote in omni timore dominis, non tantum bonis et modestis, sed etiam dyscolis.* Item, ad Coloss. 3, ad Ephes. 6, I. ad Timoth. 2.

Prob. 2.º Ratione : Quia alioqui nullus esset ordo, et omnia subverterentur; adde quod sæpe etiam sit ex justitiâ obligatio obediendi, v. g., in famulis, ob pactum cum dominis initum.

ARTICULUS II.

Quam subditorum curam Superiores habere debeant.

CONCLUSIO PRIMA.

Superiores tenentur curam gerere inferiorum, tam in temporalibus quam in spiritualibus, prout cuiusque officium exigit.

Prob. Ex verbis Apost. I. ad Tim. 5, ¶. 8 : Si quis autem suorum et maximè domestico-rum curam non habet, fidem negavit et est infideli deterior. Sic, in temporalibus, tutor ex justitiâ tenetur curam gerere pupilli ejusque bonorum; sic heri et domini tenentur ex contractu famulis alimenta et justam mercedem debito tempore tribuere. In spiritualibus verò, Superiores omnes, tutores, domini, magistri,

etc., eadem subministrare tenentur subditis, quæ parentes filiis. Hinc graviter peccant domini, 1.º si non carent famulos de rebus ad salutem necessariis erudiri et observare præcepta, multò magis si impediant, v. g., si absque justâ causâ, diebus festis, opera servilia injungant, aut alia quibus detinentur ne Missam audiant. 2.º Si pravo suo exemplo ad peccatum inducant: namque, ut ait S. Greg. in Pastorali, 3 part., cap. 4, *Tot mortibus digni sunt, quot ad subditos suos perditionis exempla transmittunt.* Item, si cùm possint, occasiones peccandi non avertant, v. g., non expellant domo famulos malè morigeratos et aliorum corruptores. 3.º Peccant graviter, si eos delinquentes aut salutem negligentes non moneant, nec emendare conentur.

CONCLUSIO II.

Pastores strictè ex justitiâ tenentur specialem habere curam subditorum.

Prob. Ex Script. præsertim ad Hebr. 13, jam citato, ubi dicitur quòd pervigilent, quasi rationem pro animabus reddituri. In quo autem consistat specialis hæc subditorum cura, exposuit Spiritus Sanctus in Conc. Trid. Sess. 23, cap. 1 de Reform., his verbis: *Cùm Præcepto divino mandatum sit omnibus quibus animarum cura commissa est, 1. oves suas agnoscere; 2. pro iis Sacrificium offerre; 3. pascere verbi divini Prædicatione; 4. Sacramentorum administratione; 5. ac bonorum omnium operum exemplo; 6. pauperum aliarumque miserabilium personarum curam paternam gerere; 7. et*

in cætera munia pastoralia incumbere : quæ omnia nequaquam ab his præstari et impleri possunt qui gregi suo non invigilant , neque assistunt , sed mercenariorum more deserunt . Hæc omnia loco explicabuntur fusiùs.

CAPUT III.

De quinto Decalogi Præcepto.

QUINTUM Decalogi præceptum hoc verbo continetur , *Non occides* , quo non solùm homicidium prohibetur , sed etiam mutilatio et percussio ; imò , ut explicuit ipse Christus , Matth. 5 , omnis contra fratrem ira , non solùm externa , sed etiā merè interna .

Tota hujus præcepti materia reducenda videatur ad tria magis specialia præcepta : 1.um qui-dem non occidendi nec mutilandi seipsum ; 2.um non occidendi , mutilandi aut percutiendi proximum ; 3.um non irascendi contra proximum : quæ tribus sectionibus prosequemur , postquam observaverimus præceptum hoc , sicut et cætera quinque Decalogi , ad justitiam pertinere , quæ quemquam lædere vetat : potest autem homo lædi vel in bonis corporis , per homicidium et adulterium ; vel in bonis externis , per furtum et rapinam ; vel in bonis famæ et honoris , per detractionem et contumeliam : quæ omnia prohibentur eodem ordine reliquis Decalogi præceptis .

SECTIO PRIMA.

De Præcepto non occidendi nec mutilandi seipsum.

Duplici modo potest aliquis seipsum occidere :
 1.º directè et ex intentione occidendi seipsum ;
 2.º indirectè et veluti per accidens , faciendo
 vel omittendo aliquid , quo posito vel omissio ,
 mors aliundè sequitur , v. g. , si quis in nau -
 fragio tabulam amico tradat , vel occupandam
 relinquat , undè fiat ut ipse undis absorbeatur .

CONCLUSIO PRIMA.

Nunquam licitum est seipsum directè occidere.

Prob. 1.º Ex præcepto , Non occides ; nam ex illis verbis colligit S. Aug. nemini licere seipsum occidere , quod idem docuerunt alii Patres et Concilia , præsertim contra Donatistas , Circumcelliones , qui suî ipsorum occisionem , genus putabant esse martyrii.

Prob. 2.º Ex Conc. Bracarensi II , cap. 16 : Placuit ut hi qui sibiipsis aut per ferrum , aut per venenum , aut per suspendium , aut præcipitum , aut quolibet modo violentam inferunt mortem , nulla pro illis in oblatione commemo - ratio fiat , neque cum Psalmis ad sepulturam eorum cadavera deducantur.

Prob. 3.º Triplici ratione quam offert S. Thomas. 1. Enim qui seipsum occidit , gravem facit injuriam sibiipsi , contra legem naturalem et præceptum charitatis erga seipsum. 2. Injuriam infert communitati , ad quam pertinet tanquam pars ad totum. 3. Injuriam gravissimam facit

Deo, cuius usurpat dominium, sicut qui alienum servum interficit, peccat in dominum cuius est servus; homo enim in suam vitam non habet dominium et auctoritatem, sed Deus solus, juxta illud Sapientiae 16, ¶. 13: *Tu es enim, Domine, qui vitæ et mortis habes potestatem.*

Adde quòd ille qui se occidit, vel est innocens vel nocens: si innocens, iniquè se occidit; si nocens, peccat contra seipsum, exponendo se damnationi.

Dices 1.º: Virgines aliquæ sibi mortem intulerunt, et tamen coluntur ut Martyres; ergo, etc.

Resp. cum S. August. mulieres illas ex evidenti Dei instinctu id fecisse, ideòque à peccato excusari. *Quòd si enim hoc fecerunt, non humanitùs deceptæ, sed divinitùs jussæ, non errantes, sed obedientes;* sicut de Samsone aliud nobis fas non est credere.

Dices 2.º: Ex S. Hieron. in caput primum Jonæ: *In persecutionibus non licet propriâ perire manu; absque eo ubi castitas periclitatur;* ergo saltem licet se occidere ad servandam castitatem.

1.º Respondent aliqui, legendum non esse, *Absque eo, sed, Usque eo,* et hoc quidem inclusivè, non exclusivè intelligendum, ita ut sensus sit: etiam tunc quandò castitas periclitatur, non licet propriâ perire manu. Ita Joannes Major et Glossa Capituli, *Non est nostrum, causâ 23, quæst. 5.*

2.º Resp. alii, S. Hieron. non id dixisse universaliter, sed tantùm quandò quis invincibiliter putat sibi licitum esse seipsum occidere ad

servandam castitatem , aut quandò divinitùs movetur ad id agendum. Dici etiam potest cum aliis , S. Hieronymum id dixisse ex aliorum sententiâ , non ex suâ . Sed quidquid sit , non est à sententiâ S. August. recedendum , quam tota amplectitur Ecclesia.

Dixi in conclusione , *non licere seipsum directè occidere* ; potest enim aliquis licitè , ob justam causam , aliquid facere et omittere , ex quo mors prævidetur secutura per accidens. Ratio est quia non semper obligamur ad cavenda ea quæ per accidens eveniunt , sed ex justâ causâ possumus ea permettere ; neque semper prohibitum est vitam suam periculo exponere , sed solùm quandò id fit ex intentione directâ se occidendi , vel absque causâ , quod patet exemplis.

1.º Igitur , propter bonum commune , possunt milites se exponere evidenti periculo mortis ; membrum enim debet pro toto corpore periclitari.

2.º Ad vitandam mortem certiore , v. g. , grassante incendio , persequente inimico , potest quis è sublimi seipsum præcipitem dare , sperans utcunque hâc ratione posse salvari.

3.º Ad exercendam charitatem vel misericordiam , potest quis non se defendere contra invasorem , ne illum in peccato mortali occidat ; item , exponere se periculo mortis ad conservandam vitam temporalem amici , et à fortiori Principis , conjugis , parentum , etc. , vel pro iis injustè ad mortem damnatis seipsum tradere occidendum. Sic etiam ad mortem damnati Fidei Christianæ causâ , non solùm tenentur illam fortiter ferre , si inferatur ; sed etiam

possunt non fugere, tametsi via pateat ad fugiendum, ut de SS. Martyribus passim legitur. Sic etiam licitum est seipsum carnis afflictionibus macerare, non quidem ex intentione vitam abbreviandi, sed Deo placendi vel subjiciendi carnem rationi; in quo tamen non licet imprudenter modum excedere cum notabili vitae vel virium detimento.

4.º Ex amore obedientiae et justitiae, ad publicum exemplum, licitum est malefactoribus seipsos offerre Judici interficiendos. Item, ex carcere vel ex lictorum manibus non fugere, quamvis id possent sine ullâ vi contra ministros justitiae; nunquam tamen debet reus sibi ipsi mortem inferre, seipsum à scalâ dejiciendo, propriis manibus venenum hauriendo, secando venam, membrum aliquod amputando, etc.; hæc enim naturæ repugnant, et injusta esset ac crudelis Judicis sententia hoc imponens.

5.º Nemo, nisi fortè sit persona Reipublicæ valdè necessaria, tenetur vitam suam conservare mediis valdè difficilibus aut extraordinariis, v. g., membrorum cum gravissimis cruciatibus amputatione, cibis exquisitissimis, medicinis valdè pretiosis, aliisque remediis à quibus natura vel pudicitia valdè abhorreat, et sæpè non minùs quam ab ipsâ morte. Ratio est quia præceptum conservandi vitam est affirmativum, neque omni modo et tempore, neque cum tanto rigore obligat.

Quæres an peccati rei sint funambuli qui in fune excelsius protenso saltant, etc.

Resp. Censem aliqui eos, si longâ experientiâ moraliter certi sint de industriâ et agilitate suâ ad vitandos lapsus, non peccare, saltem gra-

viter. Sentiunt alii eosdem peccati mortalis reos esse, 1.º quia quæcunque sit eorum agilitas, semper obnoxii sunt proximo mortis aut gravis vulneris periculo; cùm ad id sufficiat vertigo, irrepens imaginationis debilitas, subitus adstantium clamor ex plausu vel tremore, undè non rarum est plurimos ex eo perire ludo. 2.º Quia ea est funambulorum conditio ut scenis suis obscœna plurima permisceant.

CONCLUSIO II.

*Nemini unquam licitum est seipsum mutilare,
nisi ex gravi necessitate.*

Ratio est quia sicut vitæ, sic membrorum nostrorum dominus est Deus, cui proinde gravem injuriam facit qui aliquod eorum amputat sine ipsius concessione; quæ tamen si adsit, non erit illicitum seipsum mutilare. Hæc autem Dei concessio potest esse vel expressa, per evidenter Dei instinctum, quomodò legimus quosdam Sanctos linguam suam, pollicem, nasum amputasse, etc.; vel est tacita et rationabiliter præsumpta, quoties nempè mutilatio est necessaria ad vitandum majus malum; sic enim licitum est, ad vitam conservandam, seipsum mutilare, aut ab aliis mutilari permittere: ad id tamen, secundùm quosdam Doctores, nemo obligatur, quandò id sine maximis doloribus fieri non potest.

Cæterūm, mutilatio nunquam est medium necessarium ad vitandas temptationes, vel ad vitandum peccatum: quocircà à SS. PP. reprehenduntur qui verba Christi nimis litteraliter intelligentes, oculos suos eruerant vel seipsos

castraverant. Hinc canone 21 Apostolorum , hujusmodi homines dicuntur suī homicidæ et inimici creationis Dei , seu hujus opificii hostes ac destructores.

SECTIO II.

De Præcepto non occidendi nec mutilandi proximum.

Quadruplex hic potest distingui difficultas : prima circa malefactorem ; secunda circa aggressorem injustum ; tertia circa innocentem ; quarta circa abortum.

CONCLUSIO PRIMA.

Non licet homini privato privatā auctoritate quemcunque malefactorem occidere , mutilare , vel verberare , extra casum necessariæ defensionis.

Prob. 1.º Ex S. Aug. lib. 1 de Civ. Dei , cap. 21 : His , inquit , exceptis quos vel lex justa generaliter , vel ipse fons justitiae Deus specialiter occidi jubet , quisquis hominem , vel seipsum , vel quemlibet occiderit , homicidii criminе innectitur. Et Epist. 204 alias 61 : Qui sine ulla legitimā potestatis auctoritate hominem occidit , homicida est.

Prob. 2.º Ratione : Quia homini privato non competit jus puniendi , maximè per mortis aut mutilationis pœnam : at occisio vel mutilatio aut læsio alterius , sine jure facta , injusta est , et consequenter generali præcepto non occidendi prohibita.

Dixi , homini privato non licet privatā aucto-

ritate; quia certum est, in bonum Reipublicæ, licitum esse eis qui publicam illius regendæ potestatem habent, sicut et eorum ministris, punire malefactores, etiam poenâ mortis, post justam damnationis sententiam, et modò serventur conditiones debitæ, scilicet: 1.º ut Jūdex habeat legitimam auctoritatem; 2.º ut servet præscriptum Juris ordinem; 3.º ut æquitatem in judicando custodiat: quæ conditiones explicabuntur alibi.

Hanc autem potestatem inesse Reipublicæ, patet ex verbis Apostoli, ad Rom. 13, ¶. 4, ubi loquens de eo qui Reipublicæ curam habet, sic pronuntiat: *Si autem malum feceris, time; non enim sine causâ gladium portat; Dei enim minister est, vindicta in iram ei qui malum agit.* Quod et confirmatur ratione S. Thomæ, 2.^ā 2.^æ, quæst. 64, art. 2, in corp.: *Omnis pars, inquit, ordinatur ad totum, ut imperfectum ad perfectum, et ideo omnis pars naturaliter est propter totum; et propter hoc videmus quod si saluti totius corporis humani expedita præcisio alicujus membra (puta cum est putridum vel corruptivum aliorum membrorum), laudabiliter et salubriter abscinditur; quælibet autem persona singularis comparatur ad totam communitatem, sicut pars ad totum, et ideo si aliquis homo sit periculosus communitati, et corruptivus ipsius propter aliquod peccatum, laudabiliter et salubriter occiditur, ut bonum commune conservetur; «modicum enim fermentum totam massam corrumpit», ut dicitur I. ad Cor. 5, ¶. 6.*

Quamvis autem patribus-familiâs concessum non sit delicta subditorum punire atrocibus

pœnis, v. g., mortis, mutilationis aut alterius mali non reparabilis, imò nec veri carceris aut exilii; aliquam tamen habent potestatem puniendi subditos levioribus et consuetis pœnis, v. g., aliquâ verberatione, subtractione cibi vel potûs ad tempus, imò interdùm inclusione et alligatione ad breve tempus.

Dices 1.º: Interdùm cuivis permittitur, etiam proposito præmio, occidere insignem malefactorem qui aliter capi non potest.

Resp. si hoc legitimè et à publicâ potestate permittatur, quemlibet è populo tunc fieri ministrum Reipublicæ, ac proindè non occidere privatâ auctoritate; ad quod tamen licet faciendum requiritur, 1.º ne id fiat ex privatâ vindictâ vel odio; 2.º ne id fiat à conjugé, patre aut filio, quod est manifestè contra jus naturæ et pietatis; 3.º ne pendente appellatione, et extra territorium Reipublicæ id permittentis.

Dices 2.º: Quædam leges civiles marito aut patri permittunt ut occidat adulterum cum uxore aut filiâ deprehensum.

Resp. ex communi Theologorum sensu, leges illas non esse intelligendas quasi id concedant, sed intelligi debere ita ut qui hujusmodi adulteros occiderunt, excusentur à pœnâ temporali homicidii, ob maximum doloris sensum, qui sæpè efficit ut in his casibus non sint suî compotes. Prætereà, leges illæ in hoc Regno non vigent, et videntur improbatæ Jure canonico, causâ 33, quæst. 2, cap. *Inter hæc.* Et verò, ex regulâ 176.ª Dig., *Non est singulis concedendum, quod per Magistratum publicè possit fieri.*

CONCLUSIO II.

*Non licet occidere, mutilare aut lædere ini-
quum aggressorem, nisi necesse sit ad jus-
tam sui vel aliorum defensionem, idque
exactè servatis conditionibus debitibus.*

Prob. conclusio iisdem momentis quibus præ-
cedens, quibus adde hanc rationem. Occiso
vel mutilatio sine jure facta, est sine dubio grave
injustitiae peccatum : at quandò homo privatus
iniquum aggressorem occidit vel mutilat, nisi
ob justam defensionem, id facit sine jure,
cùm non habeat dominium in corpus alterius ;
ergo, etc.

Dixi 1.º, nisi id necessarium sit ad justam
defensionem, quia vim vi repellere leges omnes
omniaque jura permittunt, inquit Innocen-
tius III, cap. *Significasti*, de Homicidio; et
quia, ex ordine charitatis, quisque potest pro-
priam vitam, aut etiam alterius qui invaditur,
præferre vitæ nocentis et injustè invadentis,
nisi fortè sit persona publica et Reipublicæ ne-
cessaria. Ita fert communior et probabilior
sententia Doctorum.

Dixi 2.º, idque servatis conditionibus debitibus;
quatuor autem requiruntur, 1. ut vis quæ in-
fertur sit injusta; 2. ut inferatur actualiter;
3. et eum periculo vitæ aut pudicitiae personæ
se defendantis; 4. ut repelli non possit nisi oc-
cidendo vel lædendo invasorem.

Prima igitur conditio est, ut aggressor vim
injustam inferat: si enim justè invadat, v. g.,
si satellites reum capere conentur, ut secundūm
ordinem justitiae condemnatus plectatur, cer-
tum est eos vi repelli non posse; quia non cen-

sentur vim inferre, cùm jus habeant invadendi; ideoque vis ipsis illata esset injusta. Deindè bonum commune postulat ut Ministris justitiæ bonâ fide officium publicum exercentibus, non inferatur injuria vel damnum.

Secunda conditio est, ut iniquus aggressor vim actu inferat, quia non licet alium occidere vel lædere, nisi ad vim vi repellendam; si ergo non infertur actu, nulla est causa alteri vim inferendi.

Hinc 1.º non licet iniquum aggressorem prævenire antequām incœperit actum invasionis; quia scilicet vis nondūm infertur, ergo necdūm est repellenda. Deindè, si liceret eum prævenire et occidere à quo quis timet sibi mortem parari, frequens daretur multarum cædium occasio, in magnam Reipublicæ perniciem: quocircà damnata est ab Alexandro VII hæc propositio: *Licet interficere falsum accusatorem, falsos testes, ac etiam Judicem à quo iniqua certò imminet sententia, si aliâ viâ non potest innocens damnum evitare.* Hinc etiam ab Innoc. XI hæc altera propositio proscripta est: *Non solum licitum est defendere defensione occisivâ, quæ actu possidemus, sed etiam ad quæ jus inchoatum habemus, et quæ nos possessuros speramus.*

Hinc 2.º non licet occidere vel lædere invasorem post finitam invasionem, scilicet, si jam ab eâ destituit et, v. g., fugit; qui enim læderet invasorem postquām desit invadere, jam seipsum non defenderet, sed privatâ auctoritate vindictam sumeret, quod est illicitum.

Tertia conditio est, ut vis inferatur in re gravi, scilicet, cum periculo vitæ vel pudicitiae

personæ se defendantis : ratio est quia non debemus alteri grave damnum inferre ad vitandum leve malum. Hinc ab Innoc. XI damnata est hæc propositio : *Regulariter occidere possum furem pro conservatione unius aurei.*

1.º Igitur , quoad pudicitiam , licitum esse putant multi Doctores contra non paucos , stupratorem violenter irruentem ante illatum stuprum interimere , si non suppetat alia via ad evadendum , præsertim quia illa oppressio conjuncta est cum magno periculo peccandi , et sic perdendæ vitæ spiritualis.

2.º Quod spectat furem et raptorem bonorum temporalium , tunc licitum est illum occidere , quandò periculum est ne ipsum possessorem occidat. Sic 1. potest occidi fur nocturnus , quandò periculum est ne ad occidendum simul et furandum accesserit , nec putatur ejus vita posse conservari absque propriæ vitæ periculo : id probatur ex cap. 22 , ¶. 2 , 3 Exodi , ubi sic legitur : *Si effringens fur domum , sive suffodiens fuerit inventus , et accepto vulnere mortuus fuerit : percussor non erit reus sanguinis ; quod si orto sole hoc fecerit , homicidium perpetravit , et ipse morietur.* Idem quoque asserit Jus canonicum , cap. *Si perfodiens* , de Homicidio , et Jus civile ; vid. art. Cod. pœn. 328 et 329 , § 3. Sic 2. licitum est domino res proprias à raptore cum moderamine defendere ; quod si raptor obsistat et in hoc conflictu vita domini proximè periclitetur , tunc domino licitum erit seipsum defendere , etiam occidendo raptorem , si nulla prorsùs alia suppetat via ad vitæ propriæ conservationem. Vid. art. Cod. pœn. 329 , § 3.

Contrà verò licitum non est, 1.º occidere præcisè ob bona quæ vocantur fortunæ, si nullum sit periculum vitæ conjunctum, v. g., quandò fur est diurnus et inermis.

Prob. 1.º Verbis Exodi jam citatis, quibus declaratur homicidii reus, ille qui furem occidit orto jam sole; cujus rationem reddit S. Aug. in Exodus, quæst. 84, dicens, quia poterat discernere quod ad furandum, non ad occidendum venisset, et ideo non deberet occidi.

Prob. 2.º auctoritate ejusdem S. August. lib. 1 de Libero Arbitrio, cap. 5: Quomodo, inquit, sunt isti à peccato liberi, qui pro iis rebus quas contemni oportet, humand cæde polluti sunt?

Prob. 3.º ex cap. Suscepimus, de Homicidio.

Prob. tandem 4.º ratione: Quia quisque tenetur res suas dare ad subveniendum periculo vitæ alterius in extremâ vel gravi necessitate, ut suprà probatum est; ergo tenetur etiam quisque res proprias dimittere, potius quam pro iis defendendis alteri vitam adimere. Vide tamen art. Cod. pœn. 322.

2.º Licitum non est occidere ad calumniam repellendam, vel conservandam famam. Prob. ex Bullâ Innoc. XI, in quâ damnatur hæc propositio: Fas est viro honorato occidere invasorem qui nititur calumniam inferre, si aliter hæc ignominia vitari nequit; idem quoque dicendum, si quis impingat alapam vel fuste percussiat, et post impactum alapam vel ictum fustis fugiat.

Prob. etiam ratione: Nam 1. vel honor inusta ablatus est coram testibus, vel non: si prius, potest læsus idoneo testimonio honorem

recuperare, ope Judicis imploratâ, absque jacturâ vitæ infamantis; si testes non habet, ergo non est infamatus coram aliis, nec jacturam fecit gravem quæ æquiparari possit vitæ alterius.

2. Occisio infamatoris non reparat honorem læsum, siquidem non probat falsò aut injustè dicta fuisse quæ objecta sunt, sed solùm ea iniquo animo ab infamato accepta fuisse.

3. Honor ille est sæpè solummodò fictitius et honoris imago; plerumquè enim iis in rebus statuitur, quæ probro esse debent apud hominem Christianum.

4. In suâ suorumque defensionem, licet tantùm vim vi repellere: sed fraus, calumnia, detractio, non sunt vis; ergo non sunt vi repellendæ, sed ope Judicis.

5. Deniquè, privatus homo debet honorem suum, imò et vitam exponere, quandò agitur de bono Reipublicæ: atqui hìc agitur de bono Reipublicæ; si enim calumniatores, maledicos, etc., unicuique liceret occidere, omnia cædibus et homicidiis plena essent.

Quarta deniquè conditio est, ut defensio alter fieri non possit sine maximo detrimento: ratio est quia, ut jam diximus, non debemus alteri grave damnum inferre ad vitandum leve damnum nostrum. Quapropter in defensione contra invasorem, servari debet moderamen inculpatæ tutelæ; est autem moderamen illud, observatio modi debiti, ita ut non plus fiat quàm necesse est ad defensionem; si ergo invasus judicet se minis ac verbis vitam satis posse tueri, ne verberet; si verbera sufficient, ne mutilet; si mutilatio sufficiat ut se tueatur, ne occidat.

Adverte autem 1.º quòd, quamvis interdùm

liceat invasorem ocidere ad defendendam propriam vel aliorum vitam , nemo tamen , generaliter loquendo , ad id obligatur , quia invasoris occisio est medium nimis horrendum , à quo abstinere et natura hominis et ipsa suadet charitas , præsertim ne proximus , quamvis militiâ suâ , pereat : quod confirmatur etiam exemplo Christi et Sanctorum .

Dixi , generaliter loquendo ; quia si vita invasi verè esset necessaria pro bono Reipublicæ , vel pro ipsius invasi æternâ salute , tunc esset obligatio tuendi vitam invasi .

Adverte 2.º teneri omnes , lege charitatis , vitam et bona proximorum tueri contra injus-
tos invasores , si absque suo magno incommodo possint ; lege autem justitiae et ratione officii expressi aut taciti , ad id obligantur Principes et Magistratus erga subditos , tutores erga pu-
pillos , famuli erga dominos , milites erga du-
ces ; item , lege pietatis , parentes , filii , conju-
ges et alii consanguinei , erga se invicem ; tan-
dem , lege observantiæ , ad id obligantur sub-
diti erga Superiores , sive ecclesiasticos , sive civiles .

C O N C L U S I O III.

Illicitum est directè occidere innocentem.

Prob. 1.º Ex Script. Exodi , cap. 23 , ¶. 7 : sontem et justum non occides , quia aversor impium ; ergo impium est innocentem occidere .

*Prob. 2.º Ratione : Quia nullus habet domi-
nium in alterius vitam ; ergo nemo potest eam auferre , nisi vel ratione juris naturalis ad ne-
cessariam defensionem , vel ratione auctoritatis*

à Deo acceptæ, v. g., ad justam criminum punitionem.

Dixi, *directè* et ex intentione illius mortis; quia licitum esse potest auctoritate publicâ, ad mortem innocentis *indirectè* aliquo modo cooperari, v. g., aliquid faciendo ex se indifferens, undè mors innocentis secutura prævidetur, nempè quandò agitur de bono publico, quod innocens tenetur vitæ suæ præferre: sic licitum est in bello justo, turrim evertere in quâ innocentes prævidentur opprimendi.

C O N C L U S I O IV.

Abortum directè procurare, sub mortali semper vetitum est; indirectè verò procurare aliquandò licitum.

Priusquam probetur, *nota 1.*º Abortus est animati, vel inanimati, quem mulier in utero gestat, præmatura fœtûs ejectio. Undè ejjectio semenis ante conceptionem, licet grande scelus, non est propriè abortus, nec pœnis contra abortum latis subjacet.

*Nota 2.*º Abortus dupliciter intendi potest, 1. *directè*, quandò, v. g., mulier potionem sumit, eo fine ut uteri sui fructum disperdat et ejiciat; 2. *indirectè*, ut si quid faciat undè per accidens et contra intentionem sequatur abortus.

Prob. 1.ª pars 1.º Ex SS. PP. Tertull. Apologet. cap. 9: Homicidii festinatio est prohibere nasci: nec refert natam quis eripiat animam, an nascentem disturbet. Homo est et qui est futurus.

S. Basil. Ep. ad Amphiloch. can. 2: Quæ

de industrid fœtum corruptit, cædis pœnas luet. Formati autem vel informis subtilitas à nobis non attenditur. Ita et S. August. lib. 1 de Nupt. cap. 15.

2.º *Ex damnatione sequentis propositionis ab Innoc. XI factâ : Licet procurare abortum ante animationem fœtûs, ne puella deprehensa grava occidatur aut infametur.*

3.º *Ratione : tum quia istud repugnat bono speciei humanæ, scilicet et naturali fini semi-nis humani, quod ex se ordinatur ad generationem, et speciei humanæ conservationi ac propagationi; tum quia si fœtus sit animatus, veri nominis est homicidium, quod verè irregularitatem inducit, et excommunicationis pœnam.*

Dixi, *semper vetitum est*; nullo quippe in casu, nullâ circumstantiâ, cohonestari potest directa abortûs intentio, sive fœtus sit animatus, sive dubium sit de illius animatione, sive certò nondùm sit animatus, etiamsi ageretur de servandâ famâ matris aut vitâ.

1.º Si fœtus sit animatus, non licet etiam ad conservationem famæ matris aut vitæ, abortum directè procurare, quamvis aliâs certa sit mors matris et fœtûs; quia hoc esset directè occidere innocentem, quod per se malum est, licitumque fieri non potest ex intentione alterum salvandi; nec infans est injustus vitæ matris aggressor, nihil enim injustum contra eam molitur; nec est membrum seu pars physica matris, sed homo ab eâ realiter distinctus.

2.º Ideni dicendum, si dubium sit an fœtus animâ donetur, quia nunquàm licet exponere se periculo occidendi innocentem.

3.º Ex communiori sententiâ, in iisdem etiam circumstantiis, illicitum est directè procurare abortum fœtui inanimato, quia istud est contra naturam et finem generationis. Enimverò non magis licet mulieri abortum sibi procurare ad vitandam mortem quæ sibi, etiam ab intrinseco, imminet, quàm eidem liceat impedire conceptionem ad vitandum idem periculum, quod experta est sibi imminere ex partu; aut cuilibet ad vitæ conservationem, intendere vel procurare pollutionem, ope pharmaci vel ciborum ex quibus futura prævidetur: atqui non licet conceptionem impedire aut pollutionem procurare, in dupli illo casu; ergo, etc. Ita Sylvius, Comitolus, Cabassut, Pontas, etc., contra S. Antonin. et paucos alios, qui putant mulierem, ex morbo aliàs perituram, posse medicinam sumere quæ ex naturâ suâ tendat ad ejectionem fœtûs inanimati, quia, inquiunt, tunc verè non fit homicidium, fœtusque non animatus, in extremo matris periculo, est veluti humor infectus et inficiens, ex quo fructus sperari non potest.

Prob. 2.ª pars : Aliquando licitum est abortum indirectè procurare; scilicet, 1.º quandò constat fœtum non esse animatum, mater graviter decumbens, licet potest sumere medicamentum sibi salutiferum quod inducit periculum abortûs, modò ad abortum de se non tendat, nec alio sumatur intuitu quàm matris innocenter sublevandæ. Ita communiter Theologi; et ratio est quia tunc abortus neque ex intentione operantis, neque ex intentione operis, sequitur ex medicinâ; undè potius permititur et non impeditur, quàm intenditur.

2.º Idem dicendum, etiamsi fœtus sit animatus, modò certò constet matrem alioqui morituram, et fœtum sine Baptismo extinguendum esse. Quia tunc sine majori periculo et damno fœtūs, consulitur vitæ matris. Si verò spes esset, extinctâ matre, proditum esse infantem et baptizandum, non liceret curare matrem cum vero prolis periculo; quia temporali suæ vitæ vitam æternam proximi quisque debet præponere.

Colliges ex dictis mortaliter peccare, 1.º medicos vel alios qui potiones dant ad procurandum abortum, sive fœtus sit animatus, sive non, aut ad impediendam conceptionem; 2.º matres qui eas sumunt; 3.º qui abortui præbent occasionem, etiam præter intentionem, dando operam rei illicitæ, vel debitam omittendo cautionem, ut si quis percutiat mulierem gravidam, *vel si ipsa nimis saltavit, vel nimis inordinatè laboravit; vel propter inordinatas lascivias;* ait S. Antoninus.

Circa tempus verò animationis fœtūs non consentiunt Auctores; communior Theologorum sententia, post Glossam, est, corpus mari quoad omnes suas partes absolvi, et ideo anima informari die à conceptu 40; feminæ autem die 80; hancque sententiam in praxi sequitur Ecclesia dum pœnas decernit, et sacra Pœnitentiaria.

Quæ spectant compensationem damni ex homicidio vel mutilatione secuti, remittimus ad *Tractatum de Justitiâ*, ubi de Restitutione in particulari.

SECTIO III.

De Præcepto non irascendi contra proximum.

Ira est appetitus vindictæ et ultionis pro acceptâ injuriâ; quæ ultio fit rependendo malum pro malo, scilicet malum alicujus poenæ, pro malo culpæ seu culpabilis injuriæ, sive illud malum verum sit, sive imaginarium: cùm autem vindicta benè vel malè possit appeti, hinc fit ut ira de se sit indifferens, et possit esse bona vel mala. *Alia est ira*, inquit S. Gregorius, lib. 5 Mor., cap. 45, *quam impatientia excitat; alia quam zelus format: illa ex vitio, hæc ex virtute generatur.*

1.º Quidem ira bona est, si vel ad emendationem rei, vel ad reparationem honoris divini læsi, vel ad servandum ordinem justitiæ, vel ad satisfactionem debitam, aliquis appetit commeritam poenam reis infligi debito modo et auctoritate publicâ; et hoc genus iræ dicitur zelus vel charitatis proximi, vel Religionis, vel justitiæ.

Attamen quandò aliquis ab alio læsus, appetit vindictam etiam debito modo infligendam pro injuriâ propriâ, sollicitè cavendum est ne ex inordinato suî ipsius amore vel proximi odio id fiat, ut plerumquè contingit; ideòque laudabilius est propriam injuriam nullo modo, etiam legitimo, velle ulcisci, sed eam potiùs perfectè condonare; qui enim illatas injurias sic condonat, charitatem in Deum et proximum exercet, Patrem cœlestem et Christum imitatur, consilia evangelica observat, proximum ædificat, victoriam de se reportat, singularem habet

habet fiduciam à Deo impetrandi remissionem peccatorum, et denique malefactoris fratris animum sæpissimè lucratur, ut ait Christus.

2.º Ira est mala et inordinata, juxta S. Thomam, si quis appetat puniri eum qui non meruit, vel ultrà quā meruit, vel sine legitimā seu publicā auctoritate, aut contra juris ordinem, et tunc est contra justitiam; vel ob finem non rectum, v. g., ex odio, et sic est contra charitatem. Denique, ira est etiam inordinata, si quis excedat in modo irascendi exteriū, nimis excandescendo, et majorem quā oportet iram exteriū manifestando, quod est contra mansuetudinem.

C O N C L U S I O .

Ira inordinata est mala, et quinto Decalogi præcepto prohibita.

Prob. Ex verbis Christi, Matth. 5, ¶. 21, 22, præceptum illud interpretantis, et illud vindicantis à falsā intelligentiā Judæorum, qui, teste S. Aug., solum homicidium prohiberi putabant: Audistis, inquit, quia dictum est antiquis, non occides: qui autem occiderit, reus erit judicio: ego autem dico vobis: quia omnis qui irascitur fratri suo, reus erit judicio. Qui autem dixerit fratri suo, Raca, reus erit concilio. Qui autem dixerit, Fatue, reus erit gehennæ ignis. Item, ex verbis Apostoli ad Galat. 5, ¶. 19, 20, 21: *Manifesta sunt autem opera carnis, quæ sunt... iræ, rixæ, etc., quoniam qui talia agunt, regnum Dei non consequentur.* Similiter, Eccli. cap. 27, ¶. 33, jam dixerat olim Spiritus: *Ira et furor, utraque execrabilia sunt.*

Ex his patet prohiberi omnem iram quæ ex

se tendit ad injustum proximi homicidium vel nocumentum, seu quæ est inordinatus appetitus mortis, vel alterius nocimenti proximo inferendi propriâ et privatâ auctoritate, sive hæc prodatur exteriùs ac proruimpat in contumeliam gravem vel levem, sive merè interna sit et occulta.

Quæres an ira sit peccatum mortale ex genere suo.

Resp. 1.º iram quæ est contra justitiam, et quæ hoc præcepto directè prohibetur, esse peccatum ex genere suo mortale, ut patet ex textibus citatis; potest tamen fieri veniale, tum propter indeliberationem, tum propter materiæ levitatem, si vindicta quæ appetitur, modica sit, ita ut si inferretur, non esset peccatum mortale; ita S. Thomas.

Resp. 2.º iram ex odio et contra charitatem, esse etiam ex genere suo peccatum mortale: hinc I. Joan. 3, ¶. 15, dicitur: *Omnis qui odit fratrem suum, homicida est.*

Resp. 3.º iram quæ est tantùm contra mansuetudinem, esse tantùm peccatum veniale; fieri tamen potest mortale ratione scandali vel blasphemiarum, conviciorum, etc.; ita pariter S. Thomas.

CAPUT IV.

De sexto Decalogi Præcepto.

SEXTUM Decalogi præceptum Exodi 20, ¶. 14 relatum, hoc verbo continetur: *Non mœcheris. Non tantùm prohibet mœchiam solam*

seu adulterium, sed etiam, ex communi Doctorum, Patrum et Ecclesiæ sensu, omne peccatum contra castitatem.

Castitas, ex S. Thomâ, est *virtus moralis moderans inordinatum appetitum et usum delectationum venearum*. Perfecta dicitur, quandò quis ab omnibus carnis voluptatibus, tam licitis quam illicitis, perpetuò abstinere proponit; quæ si insuper adjunctam habeat carnis integritatem nullo modo perditam, dicitur virginitas: nam, ut ait S. Ambr. lib. 1, de Virginibus, *Castitas virginalis, est expers contagionis integritas*.

Parochos prudenter monet Catechismus Romanus, ut in explicandis quæ ad castitatem pertinent, cauti sint et parci, tectisque verbis rem commemorent, quæ moderationem potius quam orationis copiam desiderat. Huic consilio obsequentes, breviter, quantum materia patientur, ea exponemus quæ à Confessariis sciri debent, ut lepram à leprâ discernere valeant, imploratâ priùs humiliter divinâ Christi Jesu gratiâ.

SECTIO PRIMA.

De Peccatis Luxuriæ consummatæ naturalis.

Luxuria consummata naturalis, est illicita viri et feminæ conjunctio carnalis, modo naturali facta, extra matrimonium, ita ut proles ex eâ nasci queat. Hujus sex sunt species, ut docet S. Thomas, scilicet, fornicatio, stuprum, raptus, adulterium, incestus, et sacrilegium.

ARTICULUS PRIMUS.

De Fornicatione.

Fornicatio simplex est *commercium carnale illicitum soluti cum solutâ*, id est, viri et feminæ, qui nullo vinculo conjugii, vel ordinis, vel cognationis aut affinitatis, sunt ligati.

Certum est fornicationem simplicem esse peccatum mortale contra castitatem.

Prob. 1.º Ex Script. I. ad Cor. 6, ¶. 9, 10: Neque forniciarii, neque adulteri, neque molles, regnum Dei possidebunt; ad Galat. 5, ¶. 19, 21: Manifesta sunt autem opera carnis, quæ sunt, fornicatio, immunditia, etc., quoniam quæ agunt, regnum Dei non consequentur; ad Ephes. 5, ¶. 5: Hoc enim scitote intelligentes, quod omnis fornicator, aut immundus... non habet hæreditatem in regno Christi et Dei; Apocalyps. 21, ¶. 8: Fornicatoribus . . . pars illorum erit in stagno ardenti igne et sulphure.

Prob. 2.º Ex SS. PP. inter quos S. Chrysost. Hom. 22, in II. ad Cor.: Quoties scoratus es, inquit, toties te ipsum condemnasti. S. Hieron. in cap. 5 ad Ephes.; S. Aug. lib. 4 quæst. in Exodus, quæst. 52; S. Fulgent. Epist. 1, cap. 4, relatus à Sylvio in 2.^a 2.^a D. Th. q. 154, a. 2, sic loquitur: Fornicatio nunquam potest esse sine gravi crimine, in quâ, licet non dubitemus damnabiliter peccare hominem ab uxore disjunctum, damnabilius tamen forniciari existimo conjugatum; utrumque autem Scriptura sancta judicandum, et à regno Dei pronuntiat alienum.

Prob. 3.º insuper ex cap. Prædicandum,

c. 22, quæst. 1; et tandem auctoritate S. Thomæ, qui asserit fornicationem non solum jure divino positivo, sed etiam jure naturali esse prohibitam; quapropter damnata ab Innoc. XI hæc propositio: *Tam clarum videtur fornicationem, secundum se, nullam involvere malitiam, et solum esse malam quia interdictam, ut contrarium omnino rationi dissonum videatur.*

ARTICULUS II.

De Stupro, Raptu et Adulterio.

Stuprum strictè dictum est *puellæ, præsertim virginis, corruptio*; illudque peccatum est gravius simplici fornicatione, præsertim propter maximum peccandi periculum, cui virgo sic corrupta exponitur. Stuprum est etiam contra justitiam, cùm puella invita corrumpitur, vel saltem invitis parentibus; tunc enim, ut ait S. Antoninus, committitur injuria contra parentes, sub quorum custodiâ est puella, quæ injuria etiam ex justitiâ reparanda est, si res detegatur, ut colligitur ex Deuteron. 22, et ex praxi Juris Canonici ac Civilis.

Addo insuper puellam non solum virginem, sed etiam viduam, si in stuprum volens consentiat, sæpè peccaturam contra pietatem parentibus debitam, neimpè ratione mœroris vel infamiae aut inimicitiarum quæ exindè consequuntur.

Raptus est *violenta masculi vel feminæ abductio è loco in locum, libidinis explendæ causâ*; hoc autem peccatum castitatem violat et justitiam, quatenus scilicet vis infertur, vel ipsi personæ abductæ, vel saltem iis quorum

potestati subest, quando, iis repugnantibus et contradicentibus, sit abductio.

Notandum autem quod ex Conc. Trid. Sess. 24, raptor et auxilium praebentes sunt ipso facto excommunicati, infames, et dignitatum incapaces: Jure autem Civili raptus gravibus poenis afficitur. Vide art. 354 usque ad 357 Cod. poen.

Adulterium est *conjunctio carnalis cum alterius conjuge*: hoc autem peccatum gravissimum esse contra castitatem, patet ex locis Scripturæ praecedenti articulo relatis, et ex Deuter. 22. Imò vero peccatum illud, primis Ecclesiæ seculis, plurimorum annorum penitentiâ expiabatur. Est etiam peccatum illud contra justitiam et fidem conjugalem, quia committi non potest absque gravissimâ injuriâ contra alterum conjugem, aut saltem fidem conjugalem ipsi datam; quæ injuria quanta sit, patet ex Levitico, ubi pena mortis in adulteros decernitur; et ex communi hominum aestimatione, qui injuriam illam tanti faciunt, ut vel perpetuo divortio, vel gravissimis poenis, eam ulcisci soleant: neque ejusmodi malitia tollitur, etiamsi alter conjux consentiat in adulterium conjugis; quia non potest ille cedere de jure suo, vel dare alteri potestatem non servandi fidem conjugalem quæ matrimonio est annexa, et cui fit injuria. Hinc damnata est ab Innoc. XI hæc propositio: *Copula cum conjugata, consentiente marito, non est adulterium, adeoque sufficit in confessione dicere se esse fornicatum.*

Caeterum, tribus modis adulterii crimen committi potest, 1.º si vir tantum sit conjugatus, 2.º si mulier sola sit conjugata; 3.º si ambo sint conjugati. Primum est gravissimum peccatum

contra castitatem et justitiam; secundum est multò gravius, propter mala ei annexa, scilicet periculum impediendi generationem, incertitudinem prolixi, et propter damna quæ tum marito, tum legitimis filiis, ob suppositam prolem, possunt evenire: quapropter adulterium mulieris conjugatæ puniebatur morte, non tamen adulterium viri conjugati. Tertium deniquè est omnium gravissimum, quia duorum priorum malitiam continet, estque duplex adulterium quo duplex torus violatur; idcirco in confessione declarandum est quòd conjugatus cum conjugatâ illud commiserit.

Circa restitutionem ob adulterium faciendam, consule *Tract. de Justitiâ.*

ARTICULUS III.

De Incestu et Sacrilegio.

Incestus est *commercium carnale consanguineorum vel affinium intra gradus prohibitos.* Hoc peccato utique gravissimo, non solùm castitas violatur, sed etiam pietas quâ parentibus et consanguineis reverentiam exhibere tenemur. Hujus autem criminis gravitatem ipsa natura docet et Scriptura sacra, quæ mortis pœnam contra incestuosos decernit, hanc rationem addens, quia nefariam rem operati sunt.

Addo ex S. Thomâ aliisque communiter Theologis, per sacramentum Pœnitentiæ contrahi veluti quoddam cognationis spiritualis vinculum, quo fit ut Confessarius cum Pœnitente suâ peccans carnaliter, incestum gravissimum committat, ut patet ex cap. *Non debet,* causâ 30, quæst. 1, ubi sic loquitur Cœlestinus

Papa : *Non debet Episcopus aut Presbyter commisceri cum mulieribus quæ sua ei peccata fuerint confessæ. Si forte, quod absit, hoc contingit, sic poeniteat, quomodo de filia spirituali, quindecim annos; Presbyter duodecim, et deponatur.* Cap. *Omnis quis, ibidem, Symmachus Papa ait: Si quis hoc scelus perpetraverit, non solum dignitatis honorem amittat, verum etiam usque ad exitum vitae suæ, iugis poenitentiae se subdat.*

Sacrilegium in hâc materiâ dicitur violatio personæ sacræ vel loci sacri per luxuriam: locus verò sacer hic intelligitur Ecclesia, sive consecrata, sive simpliciter benedicta: item, cœmeteria, et capellæ Episcopi auctoritate ad Dei cultum deputatæ. Jamverò horrendum istud peccatum non solum est contra castitatem, sed etiam contra religionem; maximam quippe irreverentiam contra res sacras includit, et maximam irrogat Deo injuriam. Quomodo autem committatur sacrilegium, jam dictum est; observandum duntaxat duplex committi sacrilegium, si utraque persona sit Deo consecrata; et triplex, si simul in loco sacro peccent.

Quæres an concubinatus sit peccatum speciale contra castitatem.

Resp. non esse peccatum speciale distinctum ab aliis quæ enumeravimus; quippe nihil est aliud quam frequens et consuetum commercium carnale cum eâdem personâ (sive sit soluti cum solutâ, et tunc reducitur ad fornicationem, sive cum conjugatâ, et tunc ad adulterium revocatur); ita tamen ut quis personam illam in domo suâ vel alienâ ad hunc pravum habeat usum, æquè ac si esset uxor. Attamen in con-

fessione aperienda est talis circumstantia , ut prudens Confessarius ea quæ in hoc casu agenda sunt præcipiat. Concubinarius absolvī non debet, quin priū abigatur concubina , nisi fortè mors tam proximè immineat, ut absolutio differri nequeat donec eam ejecerit.

Cæterūm , observandum est 1.º adulterium , raptum, sacrilegium et incestum , cum simplici fornicatione convenire in ratione luxuriæ contra castitatem , cùm hæc omnia consistant in illicito commercio carnali : quapropter omnia quæ fornicationem prohibent, à fortiori hæc crimina vetant ; differunt tamen à simplici fornicatione, ratione alterius malitiæ quam habent adjunctam.

Observandum 2.º feminam quam opprimere tentat homo , teneri ad resistendum omnibus quibus potest modis , pedibus , manibus , dentibus ; præsertimque vicinorum auxilium clamoribus implorando , etiamsi (modò clamor profuturus speretur) stuprator districto gladio mortem comminetur ; consentit enim , quæ intùs solùm renuendo , exteriùs merè passivè se habet ; contrariamque propositionem damnavit , anno 1700 , Clerus Gallic.

Observ. 3.º Pœnitentem qui in sacro tribunali copulam solam exprimit , interrogandum esse castè quidem et prudenter , et prout necesse videbitur , 1. de suo et compartis statu , an conjugatus sit et ea conjugata ; an ambo affines aut consanguinei ; an voto castitatis astricti , etc. 2. An peccaverit ex habitu , an cum scandalo , an compartem ipse induxerit ad scelus. 3. Annuptias promiserit. 4. An nihil fecerit quod ad sodomitiam tenderet. 5. An aliquid egerit ne proles

sequeretur. 6. Quoties crimen iteraverit. 7. An eo consummato, devenerit ad tactus novæ copulæ præambulos. 8. An prolem neglexerit; eamve exposuerit, etc.

SECTIO II.

De peccatis Luxuriæ consummatæ contra naturam.

Peccatum contra naturam, ex S. Thomâ, dicitur illud quod repugnat naturali ordini commercii naturalis quod convenit speciei humanæ, ut in eo conceptio prolis humanæ fieri possit.

Certissimum est gravissima et valdè horrenda esse hujusmodi peccata contra castitatem.

Prob. 1.º Ex Script. Genes. 19, ubi quinque urbes igne sulphureo incensæ referuntur, ob hæc nefandissima crimina. Item, *Levitici 18*, ubi ejusmodi peccata prohibentur sub pœnâ mortis. Similiter, *ad Rom. 1*, *ad Galat. 5*, et aliis in locis graviter reprehenduntur.

Prob. 2.º Ex cap. Adulterii, causâ 32, quæst. 7: *Omnium horum pessimum*, inquit S. Aug., *quod contra naturam fit*; et cap. *Flagitia*, *ibid.*: *Flagitia quæ sunt contra naturam, ubique et semper detestanda atque punienda sunt.*

Prob. 3.º Ratione: Quia eorum peccatorum inordinatio multò gravior est quàm fornicationis; repugnat enim generationi et conceptioni prolis.

Etsi autem optandum esset nefanda hæc flagitiâ *nec nominari in nobis*, *sicut decet Sanctos*; necesse tamen est ut paucis de quolibet eorum

agamus, quantum verecundè fieri poterit, et iterum imploratâ Dei gratiâ.

ARTICULUS UNICUS.

Quænam sint peccata Luxuriæ contra naturam.

Primum et gravissimum inter nefanda illa crimina est bestialitas, id est, congressus hominis cum bestiâ, de quo in Levitico decernitur, cap. 20, v. 15: *Qui cum jumento et pecore coerit, morte moriatur.* Quæcunque autem sit bestia, peccatum semper est ejusdem speciei.

Ad hoc peccatum reducitur concubitus cum dæmone, sive incubo, sive succubo. Aperiendum est in confessione an dæmon personam viri egerit, an feminæ; item, an sub formâ personæ conjugatæ, vel consanguineæ, etc., quia tunc, præter bestialitatem, additur effectus ad talem personam, et consequenter malitia adulterii et incestûs.

Secundum est horrendum crimen Sodomiæ, sic dictum à Sodomæ incolis, qui hoc peccato se contaminaverunt: est autem concubitus cum personâ ejusdem sexûs, sive viri cum viro, sive feminæ cum feminâ. Nihil verò ad hanc Sodomiæ speciem interest, an mares inter se coeant in vase posteriori, an modo alio; utrùm feminæ anteriori aut posteriori vase utantur; enormitas enim hujus criminis potissimum petitur ex affectu ad sexum indebitum. De hoc nefando scelere, vide quæ Apostolus dicit ad Rom. 1, circa quæ loquens S. Chrysost. Hom. 4, in epist. ad Rom. ait: *Quodcunque porrò delictum nominaveris, nullum huic peccato par dixeris*, etc.

Cæterum, in confessione aperire debet pœni-

tens an Sodomia fuerit cum personā conjugatā, sacrā, vel consanguinea; tunc enim superad-
ditur adulterium, sacrilegium, vel incestus.

Tertium est crimen Sodomiæ quæ dicitur à quibusdam *imperfecta*: estque concubitus viri
cum feminā extra vas naturale; quod peccatum
gravissimum est, etiam inter ipsos coniuges.

Quartum deniquè locum tenet pollutio seu
mollities, quæ est voluntaria et libidinosa se-
minis effusio, facta sine ullo coitu, sive illud
foras effundatur, ut semper in maribus, sive
intus diffusat in matricem, ut saepius in feminis:
quod peccatum gravissimum est; de mollibus
enim pronuntiat Apostolus, I. ad Cor. 6, *quoniam regnum Dei non possidebunt*. Imò ne-
fanda illa actio est intrinsecè mala, et contra
naturam; tum quia est contra finem ad quem
institutum est semen humanum, tum quia in
eâ ratio voluntariè et admodum turpiter sen-
sibus subditur, undè intellectus et voluntas
insigniter debilitantur et deordinantur, ut ait
S. Thomas, et probat experientia. Hinc In-
noc. XI contrariam propositionem damnavit.
Undè colligitur in nullo casu licitum esse pro-
curare aut etiam desiderare pollutionem, ne sa-
nitatis quidem obtinendæ aut ipsius vitandæ
mortis causâ.

Huic peccato aliquandò adjungitur malitia
adulterii, sacrilegii, incestū, si fiat ex affectu
vel cum cogitatione personæ conjugatæ, sacræ,
vel consanguineæ: à fortiori, si prædictas per-
sonas quis polluat, aut se ab illis pollui patiatur.
Item, adjungitur malitia stupri, si injustæ
violentiae accedat affectus.

Cæterum, pollutio voluntaria esse potest,

vel in se et directè, et tunc certum est grave esse peccatum et mortale, nisi plena desit advertentia, ut in semidormiente; vel est voluntaria indirectè in causâ ex quâ prævidetur secutura, etiamsi non intendatur; et tunc, si causa necessaria sit vel utilis aut honesta, ut confessionum auditio, verendorum medicatio, nullum erit peccatum, dummodò absit periculum consensûs, quod periculum adesse censemur, quandò quis expertus est se in simili occasione consentire solitum esse: at verò, si causa nec necessaria sit, nec utilis, pollutio quæ secutura prævidetur, quamvis non intendatur, imputabitur tamen ad culpam mortalem, præsertim si causa sit proxima, et per se notabiliter influens in pollutionem: hinc actus omnes contra castitatem, v. g., libidinosi aspectus, tactus, amplexus, oscula, etc.; item, turpes lectiones, sermones, cantilenæ, cogitationes, etc., censemur causa proxima pollutionis, idemque dicendum de certo quodam in lecto recumbendi modo. Quod autem de pollutionis causâ dicimus, ob paritatem rationis applicandum est causis quæ vehementer pariunt motus in partibus venereis.

Quandò autem alicui invito accidit pollutio, consultit *Gerson* ut, quietis manibus et immoto corpore, signo Crucis se muniat, Deumque cum humili fiduciâ precetur, ne permittat animam suam inquinari consensu in illam delectationem.

De pollutione quæ solet accidere in somno, certum est eam non esse peccatum, quandoquidem homo tunc non est liber, nisi causa ei data sit per crapulam aut ebrietatem, aut cogitationem culpabilem vitiorum carnalium.

Qui tamen expergesfactus violentos sentit earnis impetus, eos tenetur, quantum potest, coercere, non quidem tactu, sed ardenti ad Deum clamore, invocatione B. Virginis, Crucis signo; item, corporis libidini magis oppositum quærendo situm, aut è cubili ad modicum tempus prosiliendo.

Deniquè, advertendum est etiam à conjugatis peccari contra naturam, si servato vase naturali, modo tamen indebito copulantur; qui modus est peccatum mortale, si periculum est ne semen extra vas effundatur, vel impediatur generatio prolis. Vide quæ dicta sunt in *Tract. de Matrimonio*.

SECTIO III.

De peccatis Luxuriæ non consummatæ.

Inter hujusmodi peccata recensentur tactus, aspectus, oscula, amplexus, lectiones, sermones, auditiones, prolationes verborum obscenorum, et similes actus impudici vel lascivi et turpes.

Actus illi sunt peccata, 1.º quandò includunt consensum in delectationem venereum, ut sæpè contingit, vel quandò fiunt ex intentione illius; 2.º quatenus causa sunt delectationis carnalis, quia scilicet eam multùm provocant et ut plurimùm afferunt.

Hujusmodi actus graviter prohibentur in Scripturæ locis suprà citatis, ad Galat. 6, et ad Ephes. 5, ubi dicitur impudicitiam et omnem immunditiam excludere à Regno cœlorum; gravia etiam esse peccata contra castitatem ratio naturalis docet; nam actus illi impudici,

quamvis fortè non fiant ex intentione concubitūs vel pollutionis, ad hoc tamen ex se tendunt, et ex naturā suā disponunt: neque verò in iis reperiri potest materiæ parvitas quæ à mortali excuset; sunt enim quædam inchoationes et procurationes pollutionis. Hinc damnata est ab Alexand. VII hæc propositio: *Est probabilis opinio quæ dicit esse tantum veniale osculum habitum ob delectationem carnalem et sensibilem quæ ex osculo oritur, secluso pericolo consensus ulterioris et pollutionis.*

Cæterū, actus illi participant malitiam ipsius commercii carnalis cum eā personā cum quā exercentur: sic, v. g., tactus impudici inter personas consanguineas, participant malitiam incestūs; si fiant cum personā conjugatā, participant malitiam adulterii: undè Christus, Matth. 5, ¶. 28, dicit: *Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, jam mœchatus est eam in corde suo. Quapropter illa peccata confitendo, aperiendæ sunt circumstantiæ personarum.*

Colliges 1.º actus omnes impudicos supra recensitos, esse peccata mortalia extra matrimonium, si includant consensum liberum in delectationem carnalem, aut fiant propter illam. Similiter, sunt peccata mortalia, aspectus, tactus, etc., qui quamvis non fiant propter delectationem veneream, tamen sunt ex se turpes et impudici, v. g., aspectus, et à fortiori tactus inhonestarum partium, præsertim inter personas grandiores; hi enim, si fiant deliberatè absque justâ causâ, v. g., medendi necessitate, non possunt à mortali excusari, etiamsi solâ curiositate fiant, quia ex his quasi necessariò exsurgit delectatio venerea.

Dico, *inter personas grandiores*; nutrices enim et ancillæ quæ infantes tangunt in secretiori parte dūm eos lavant vel induunt, à peccato sunt immunes; si verò ex libidine agant, graviter utique delinquunt.

2.º Etiam ordinariè peccant mortaliter personæ solutæ quæ talia loquuntur, libenter audiunt, scribunt, legunt, pingunt, repræsentant, vel spectant, non solum si hæc fiant ex motivo turpitudinis venereæ, sed etiam si ex solâ animi levitate aut curiositate, quia semper adest magnum delectationis carnalis periculum, vel labendi in peccatum mortale, vel denique scandalum: ex quo facile est intelligere quām periculosæ sint turpes cantilenæ, litteræ amatoriae, munuscula, tabellæ parùm honestæ, comœdiæ, choreæ cum personis diversi sexûs; ab iis enim omnibus raro abest actus aliquis impudicus, vel periculum propriæ ruinæ spiritualis, aut grave aliorum scandalum. Si quandò tamen vera occurrat necessitas loquendi de rebus inhonestis, tunc certè pudicis omnino verbis utendum est.

3.º Peccant mortaliter qui tactus impudicos, v. g., mamillarum in se permittunt, vel oscula morosa, furtiva et indecentia, quia multum excitant propriam libidinem; si verò tactus sint honesti, ut oscula in adventu vel recessu ex more patriæ, non erunt fortè peccata inter laicos etiam diversi sexûs, si non fiant animo libidinoso, et absit periculum consensûs in delectationem venereum; quod si in secreto fiant, profectò suspecti sunt ac regulariter repellendi.

Dico *inter laicos*; quod enim Religiosi aut

Clerici seculares , per oscula amicitiam aut benevolentiam puellis mulieribusve, etiam consanguineis , testentur , neque decens est neque caret scandali periculo.

4.º Actus qui non sunt ex se turpes et impudici , ut tactus manuum et aspectus faciei mulieris , erunt nihilominus peccata mortalia , 1. si fiant ex intentione delectationis venereæ ; 2. erunt mortalia peccata , si fiant seriò , morosè ac deliberatè à personâ ad delectationes venereas valdè propensâ , propter periculum evidens consensûs in hujusmodi delectationem ; quamvis autem absit intentio delectationis carnalis , absit etiam periculum notabile peccandi et scandalum , erunt saltem peccata venialia , si nullâ necessitate vel utilitate honestentur.

Quoad tactus vel aspectus in honestarum partium proprii corporis , si absque necessitate vel utilitate et sine magnâ honestate fiant , sæpè sunt peccata mortalia , v. g. , 1. si fiant ex intentione delectationis sensibilis ; 2. cum periculo consensûs in illam , ut esse solet. Undè S. Hieron. ait : *Anima christiana proprios veretur aspectus , quanto magis tactus !* Idem cum proportione dicendum de tactu vel aspectu partium verendarum in animalibus.

Quæ in hâc sectione de impudicis tactibus , aspectibus , etc. , diximus , intelligenda sunt de personis solutis. De personis autem conjugatis paulò aliter loquendum ; cùm enim iis sit licitus actus conjugalis , liciti etiam esse possunt plurimi ex actibus suprà relatis , quia ad actum conjugalem ordinantur , fiuntque ex legitimo fine , v. g. , quatenus conducunt ad illum actum , et ut mutua sibi dent amoris signa : sicut autem

actus conjugalis ob solam voluptatem exercitus, est peccatum saltem veniale, ut declaravit Innoc. XI, hanc propositionem damnans : *Opus conjugii ob solam voluptatem exercitum omni prorsus caret culpa ac defectu veniali;* sic etiam actus suprà dicti veniale saltem includunt malitiam, si ob solam fiant voluptatem; imò Doctores nonnulli existimant eos esse peccata mortalia, etiam inter conjugatos, si fiant sine ullo ordine ad actum conjugalem, et ex solo fine voluptatis; præsertim verò, si sint tactus valdè turpes et dishonesti. Consule quæ dicta sunt in *Tract. de Matrimon.*

Porrò, secundūm sententiam communem, actus prædicti inter conjugatos erunt peccata mortalia, 1.º si cessen̄ jus ad actum conjugalem, v. g., ob cognitam invaliditatem matrimonii, vel propter votum integræ castitatis; 2.º si fiant ex desiderio vel delectatione alieni conjugii; 3.º si in proprio corpore fiant, seclusâ intentione præparandi se ad actum conjugii; 4.º si adsit periculum pollutionis extra actum conjugalem: pollutio enim conjugatis est graviter illicita, non solum si intendatur, sed etiam si prævideatur secutura ex causâ non necessariâ, quales sunt regulariter prædicti actus impudici, à quibus vix abesse potest periculum pollutionis.

Quæres quænam peccata contra sextum præceptum sint in hâc Diœcesi reservata.

Resp. reservari 1.º nefandum sodomiae scelus; 2.º nefandum bestialitatis crimen; 3.º incestum in primo aut secundo gradu consanguinitatis vel affinitatis; 4.º sollicitatio quælibet ad turpia, facta à Confessario vel Parocho, vel

Vicario (1) ; 5.º omne peccatum mortale , opere commissum , contra sextum præceptum , inter Confessarium et pœnitentem , Parochum vel Vicarium et parochianam , pro utroque complice ; 6.º raptus liberæ vel conjugatæ.

Cæterūm , meminisse debent Confessarii cavendum ipsis esse diligentissimè ne in interrogando circa peccata carnalia , sint nimis curiosi , sicque pœnitentibus vel sibiipsis causam et occasionem præbeant ruinæ.

SECTIO IV.

De Remediis contra Luxuriam.

Præcipua castitatis adipiscendæ remedia sunt sequentia :

1.º Intima convictio possibilem esse castitatis praxim et custodiam ; Deus etenim impossibilia non jubet , ut ait post S. Aug. Tridentina Synodus. 2.º Oratio frequens et fervida , piorum lectio librorum , et meditatio pia tum Christi , qui impudicitias hominum sævissimis expiavit doloribus , tum pœnarum quæ libidinosis in æternum constitutæ sunt. 3.º Custodia sensuum , maximè visu : *Virginem ne conspicias , ne scandalizeris in decore illius , etc.* , Eccli. 9, 5. 4.º Sobrietas et præcipuè moderatus vini usus ; est enim luxuriosa res vinum. 5.º Fuga otii. 6.º Sedula occasionum fuga : *Contra libidinis impetum apprehende fugam* , ait S. Aug. Serm. 250 , de

(1) Hæc sollicitatio ita specialiter reservatur D. D. Archiepiscopo vel Vicariis generalibus , ut facultas ab eâ absolvendi nemini Confessario competit , etiam approbato pro reservatis , nisi in casu expresso n.º 3 Declar. circa Casus reservatos , Ritual. p. 181.

Tempore, *si vis habere victoriam.* 7.º Vera et profunda humilitas. 8.º Frequens confessio, et communio ad arbitrium prudentis Confessarii. 9.º Mortificatio carnis, quæ ut cruciat semper, semper cruciari debet. 10.º Actus misericordiæ, eleemosyna, etc. 11.º Pia ad Dei præsentiam attentio. 12.º Gravis et vivax repulsa tentationis, statim ac ea sese obtulerit, mentem scilicet ad alia convertendo, ad orationem recurrendo, cogitando de morte, de pœnis inferni.

CAPUT V.

De septimo Decalogi Præcepto.

SEPTIMUM Decalogi præceptum his verbis refertur, Exodi 20, §. 15 : *Non furtum facies.* Quod quidem præceptum formaliter prohibet furtum et rapinam, consequenter verò injuriam omnem proximo illatam in bonis fortunæ.

SECTIO PRIMA.

De Furto in genere.

Sectionem hanc in duos dividemus articulos : in 1.º quæreremus quid sit furtum ; in 2.º quale sit peccatum.

ARTICULUS PRIMUS.

Quid sit Furtum.

Furtum, si generaliter sumatur, significat 1.º læsionem proximi in bonis fortunæ. 2.º Magis propriè significat injustam rei alienæ acceptio-

nem, invito domino, sive ob ignorantiam, sive propter vim, sive ob iniquum contractum.
3.º Strictè loquendo, furtum definitur, *Occulta rei alienæ acceptio, invito rationabiliter domino.*

Dicitur 1.º, *acceptio* seu *usurpatio*, ut distinguatur tum ab *injustâ damni illatione*, tum ab *injustâ morâ solvendi debitum*. Si quis tamen rem alienam bonâ fide acceptam tanquam suam, posteà agnoscat suam non esse, et eam *injustè retineat*, furtum facere censebitur, quia *tentatio illa est moraliter injusta acceptio*.

Dicitur 2.º, *acceptio occulta*; ita ut fiat vel saltem intendatur fieri nesciente domino, et per hoc furtum distinguitur, 1. à rapinâ, quâ aliquid per vim aufertur domino scienti; 2. distinguitur ab aliis *ceptionibus injustis quæ siunt per iniquos contractus*, domino sciente et non omnino coacto, quatenus mayult damnum pati, et usuram, v. g., solvere, quâm contractum usurarium amittere.

Dicitur 3.º, *rei alienæ*, sive ad alterum pertinentis, vel ipsi locatae, commodatae, oppigneratae; non enim fur est solùm qui rem alterius aufert, sed ipse etiam rei dominus, si rem suam ab eo auferat, qui jus habet fruendi vel utendi vel retinendi.

Porrò furtum, quatenus est *acceptio rei alienæ*, multipliciter distinguitur, nam aliud est *simplex*, cui non datur aliud nomen quâm furti, aliud verò est *qualificatum*, quod non dicitur *simplex furtum*, sed vel *sacrilegium*, si furtum sit in loco sacro aut rei sacræ; vel *peculatus*, si sit furtum rei pertinentis ad publicum; vel *plagiatus*, si mancipia à dominis, aut liberi à

parentibus in quorum potestate sunt, abstrahantur et captiventur; vel *abigeatus*, cum aliena animalia, v. g., jumenta, pecora, etc. abducuntur.

Dicitur 4.º, *invito domino*; si enim dominus contentus sit, certè volenti non fiet injuria. Hinc aliquandò à furto excusantur amici vel conjuges, cùm à se invicem aliquid, spectatis circumstantiis, parùm notabile auferunt, justam ac moraliter certam habentes causam credendi eos consensuros, si adessent aut rogarentur; quod tamen passim præsumi non debet, cùm, ex communiter contingentibus, constet neminem velle sua bona dispergere.

Dicitur 5.º, *invito rationabiliter domino*; quia furtum non facit, qui aliquid accipit à domino irrationabiliter invito. Hinc à furto excusantur qui rem alienam occultò accipiunt, 1. ad faciendam compensationem legitimam, cum conditionibus requisitis, ut dicemus in *Tract. de Justitiâ*; vel 2. ad subveniendum suæ vel aliorum extremæ necessitati: tunc enim bona sunt communia, saltem quoad usum, et dominus non est rationabiliter invitus, nisi ipse sit in æquali necessitate; nam in pari causâ melior est conditio possidentis.

Cave tamen ne idem dicas de homine in gravi necessitate constituto; damnata quippe est ab Innocentio XI hæc propositio: *Permissum est furari non solum in extremâ necessitate, sed etiam in gravi.*

Excusantur etiam à furto qui rem accipiunt ad vitandum majus damnum, v. g., quandò aliquis gladium cuidam surripit, ne alium injustè occidat; vel librum hæreticum, ne illum

sine facultate legat; aut cùm pecuniam à marito uxor aufert, ne in ludos et compotationes insumat.

ARTICULUS II.

Quale peccatum sit Furtum.

CONCLUSIO.

Certum est furtum esse peccatum ex genere suo mortale, speciali justitiae præcepto prohibitum.

Prob. 1.º Ex Script. Zachar. 5, ¶. 3: Omnis fur judicabitur, id est, condemnabitur. I. ad Cor. 6, ¶. 10: Neque fures, neque avari, neque rapaces, regnum Dei possidebunt.

Prob. 2.º Ratione: Quia furto violatur jus quod habet proximus ne lœdatur in bonis, et ideo non solum est contra charitatem, sed etiam contra justitiam. Præterea, furtum expressè prohibetur in Decalogo: at certum est peccata contra justitiam et contra Decalogum, esse mortalia ex genere suo; quoniam tamen bona quæ vocantur fortunæ sunt infimi ordinis, idcirco furtum ex genere suo non est æquè grave ac alia peccata quæ contra proximum committuntur, quamvis per accidens et ratione incommodorum quæ ex eo sequuntur, possit esse majus.

Dixi in conclusione, furtum esse peccatum mortale ex genere suo, quia fieri potest veniale ex parvitate materiæ; furtum enim rei levis non lœdit notabiliter proximum in bonis ipsius. Quandonam autem in furtis res censenda sit levis aut gravis, seu sufficiens ad peccatum mortale, incertum est, nec ullo jure naturali

vel divino vel humano apertè definitum; potest tamen tradi hæc regula moralis ad dirigendum viri prudentis judicium:

Gravitas materiæ furti prudenter dijudicanda est non solùm ex quantitate rei ablatæ, sed etiam ex circumstantiis personæ cui aufertur. Hæc regula videtur communiter recepta, et probatur, quia furti malitia pendet ex duobus, scilicet, ex damno proximi et ejus rationabili repugnantia: at verò an nocumentum sit notabile, et an dominus sit rationabiliter invitus, non potest dijudicari ex solâ rei ablatæ quantitate, quia constat ob eamdem pecuniæ ablatæ summam, majus damnum pati et meritò plûs dolere, magisque invitum esse pauperem, quam divitem; similiter, constat plus invitum fore patrem-familiâs, si pecunia sit ablata ab extraneo, quam à proprio filio; ergo ad dijudicandam furti gravitatem, non solùm rei ablatæ quantitas pensanda est, sed etiam circumstancia personæ cui aufertur: sed hæc fusiùs sequenti sectione explicanda sunt.

SECTIO II.

Quænam sit gravis Materia in Furtis.

Agemus 1.º de furtis extraneorum; 2.º de furtis domesticorum; 3.º de furtis continuatis; 4.º de rapinâ.

ARTICULUS PRIMUS.

Quænam sit gravis Materia in Furtis extraneorum.

Tribus modis materia hæc gravis dici potest;

1.º *absolutè*, respectu cuiuslibet personæ; 2.º *respectivè* ad personas quædamnum patiuntur; 3.º *per accidens*, ratione alicujus circumstantiæ aliundè adjunctæ.

1.º Itaque consentiunt omnes ferè Doctores, circa furtum extraneorum, materiam absolutè censeri gravem, quandò quis furatur circiter unum aureum vel argenteum nummum, assibus scilicet sexaginta constantem, quamvis homini ditissimo, etiam Regi, surripiat; ratio est quia communis est hominum persuasio, valorem unius nummi non esse modicum quid, etiam respectu opulentissimi viri; quamvis enim non videatur valdè ipsi utilis, si sola ejus persona spectetur, notabilem tamen affert utilitatem, respectu totius familiæ, cùm nummus aureus vel argenteus possit esse pretium victus familiæ per unum diem, vel salarium famuli, aut unius militis.

2.º Certum est peccatum mortale committi eam summam furando quæ vel uno die sufficiat ad victimum hominis cui aufertur, spectato ejus statu, vel quæ sufficiat ad mercedem diurnam operarii à quo eripitur: ratio est quia qui hæc talibus furantur, grave ipsis inferunt nocumentum: undè et ipsi domini rationabiliter sunt inviti.

3.º Certum est materiam ex se levem, fieri gravem, quandò ei adjungitur malitia mortalis, vel 1. ratione scandali, ut si quis alteri modicum quid surripiat, prævidens ideò ipsum perjeraturum vel blasphematurum. 2. Magnæ contristationis proximi, contra charitatem: v. g., si quis modicum quid alteri furetur, sciens illud ipsi valdè earum esse, et ex illius amis-

sione magno dolore esse afficiendum. 3. Ratione dispositionis actualis , ut si quis aliquid furetur leve , cum intentione aliquid notabile surripiendi , vel summam notabilem modicis furtis acquirendi. Nam, ut ait S. Hieron. relatus causâ 14, quæst. 6 , cap. *Fur autem : Fur non solum in majoribus , sed etiam in minoribus judicatur; non enim id quod furto ablatum est , sed mens furantis attenditur.* 4. Deniquè , ratione injustæ damnificationis notabilis , ut si quis acum Sartoris , Pictoris penicillum furetur , aut alterius artificis instrumentum , quo fiat ut in uno die vel multis diebus operibus suis abstineret cogatur , cum gravi emergente damno , vel lucro exindè cessante.

ARTICULUS II.

Quænam sit Materia gravis in furtis domesticorum.

Domesticos hic dicimus vel filios , vel uxorem , vel domesticos.

Quoad filios-familiâs , certum est eos peccare mortaliter ex suo genere , si quid notabile furen- tur parentibus ; Prov. enim 28 , ¶. 24 , dicitur : *Qui subtrahit aliquid à patre suo vel à matre , et dicit : hoc non est peccatum , particeps homicidæ est.*

Major tamen requiritur quantitas ut filii mortaliter contra justitiam peccent , quâm ut extranei : ratio est quia pater , qui dominus est illorum bonorum , ordinariè minùs est invitus respectu filiorum , quâm respectu extraneorum , et sæpè non est invitus quoad substantiam rei acceptæ , sed solum ex modo accipiendo furtivè

et ex malo fine, v. g., ad ludendum, potandum, etc.

Quænam autem quantitas requiratur ut filii mortaliter peccent contra justitiam, prudenter definiendum est ex circumstantiis personæ quibus aufertur, quia magis est invitus pater pauper quam dives, tenax quam liberalis, et parum amans filium, quam si multum diligit.

Colliges fieri posse aliquando ut filii occultè surripiendo patri, non peccent, quia pater non est rationabiliter invitus: 1.º scilicet, ratione legitimæ compensationis, si bona pertineant ad ipsum filium, non solum quoad proprietatem, sed etiam quoad usumfructum; de quo vide *Tract. de Justitiâ et Jure.* 2.º Ratione debitæ sibi à patre sustentationis congruæ, poterit filius ex pecuniâ sibi à patre datâ, v. g., studiorum causâ ad emendos libros, vel solvendum magistri stipendum, aliquid impendere ad congruum victum, vestitum, etc. Et si quis occultè eâ de causâ surripuerit à patre, ad restitutio-
nem non tenebitur. Verum si filii contra voluntatem patris, ex pecuniis ad honestos usus solummodo datis, aliquid expendant ad res vanas aut turpes, v. g., ludos, computationes, etc., verum furtum committunt, annexam ha-
bens obligationem restituendi, præsertim si res sit notabilis.

Porrò filius qui summam notabilem patri rationabiliter invito furatur, tenetur eam restituere patri, si adhuc vivit; sin autem mortuus est pater, tenetur eam conferre in divisionem bonorum cum fratribus; ab hâc tamen restitu-
tione excusatur, 1.º si pater, salvâ parte hereditariâ cæterorum liberorum, vel expressè eum

ab hâc obligatione liberavit, vel verè præsumitur eum liberasse; 2.º si constet fratres et sorores æqualem summam surripuisse, nec restituisse.

Quoad uxorem, certum est eam censeri committere furtum mortale, quandò aliquid surripuit ex bonis quæ sunt sub ipsius mariti dominio, ipso rationabiliter et graviter invito; quia tunc graviter lædit jus mariti: quænam autem quantitas in his furtis gravis dici beat, eodem modo cum proportione definiendum est, quomodò de furtis filiorum-familiâs diximus.

Colliges graviter peccare uxores quæ, insciis et rationabiliter invitî maritis, notabilem summam surripiunt ad habendas vestes superfluas vel ad ludendum immoderatè. Cæterùm consule *Tract. de Justitid.*

Quoad famulos, constat ipsos mortaliter peccare, si quid notabile dominis suis surripuerint. Ut autem definiatur quænam sit quantitas notabilis, considerandum est an pecuniam, supellectilem, aut aliquid simile sint furati, et circa hæc fûta eodem modo ratiocinandum, quomodò circa fûta extraneorum, quia domini æquè, imò sæpè magis inviti sunt, si furentur famuli. Neque excusari possunt fûta eò quòd salaryum labori suo non esse proportionatum asserant; damnata enim est ab Innocent. XI hæc propositio: *Famuli et famulæ domesticæ possunt occultè heris suis surripere ad compensandam operam suam, quam majorem judicant salario quod recipiunt.* Si verò furentur tantùm cibaria, v. g., esculentorum reliquias, quas in proprios usus insumunt, non erit semper mortale, etiamsi ad talem quantitatem perveniat

hujusmodi furtum, ut mortale esset respectu extraneorum. Ratio est quia circa hujusmodi furta domini non sunt communiter maximè invitati, quia satis nōrunt domini res suas quæ ad gulam pertinent, non ita administrari, ut nihil adhærere soleat manibus contrectantium. Excipe tamen nisi 1.º hæc caperent ad compotationes, ad vendendum, aliisque donandum; 2.º nisi fortè talium rerum sint furta, quales dari non solent communiter famulis aut tantâ copiâ, v. g., vinum exquisitum, cibi pretiosi; tunc enim grave damnum inferri posset, et dominus meritò præsumendus esset graviter invitus.

Cæterū, erga famulos furtis deditos, expedit ut rigidiores se præbeant Confessarii, ne illorum furta foveant; quarè optimum erit, etiamsi res à furto excusari posse aliquandò videatur, iis tamen persuadeant ut ab his actionibus omnino abstineant, atque interdùm pœnitentiæ loco injungant. Optimum etiam erit ut pro modicis furtis injungant ipsis restitutionem faciendam, vel ipsius rei, si exstet; vel ejus valoris, si possint; vel saltem extraordinarii et majoris obsequii, si nihil aliud valeant pro furto reddere.

ARTICULUS III.

*Quænam sit gravis Materia in modicis furtis
continuatis.*

CONCLUSIO.

*Mortaliter peccat qui vult furari, aut reipsa
furatur per modica furtæ, usque ad notabi-
lem quantitatem.*

*Prob. 1.º Ex Script. Deuter. 25, ¶. 13, 16:
Non habebis in sacculo tuo diversa pondera,
majus et minus : abominatur enim Dominus
Deus tuus eum qui facit hæc et aversatur om-
nem injustitiam. Prov. 11, ¶. 1 : Statera do-
losa abominatio est apud Dominum. At pon-
deribus et mensuris dolosis modica furtæ ordi-
nariè committuntur.*

*Prob. 2.º Ratione : Toties peccatur mortaliter, quoties infertur alicui grave damnum : sed per modica furtæ continua, infertur proximo, vel saltem communitati, grave nocumentum, æquè ac unum furtum notabile semel faceret ; ergo, etc. Sicut ergo peccat mortaliter, qui multoties parùm quid comedit die jejunii ; item, qui die festo sæpiùs laborat, quamvis exiguo tempore singulis vicibus : similiter, qui sine jure à transeuntibus per pontem vel minimum tributum exigit ; esto enim quòd singulis in particuliari parùm noceat, at communitati grave infert nocumentum, sicut is qui ex acervo ad communitatem pertinente magnum aliquid fu-
raretur, peccaret sanè mortaliter, quamvis cuilibet in particuliari parùm noceret : sic etiam peccat mortaliter, qui modicis furtis pervenit*

aut pervenire intendit ad notabilem quantitatem.

Confirmatur auctoritate Innoc. XI propositionem hanc damnantis : *Non tenetur quis sub peccati mortalis pœnâ restituere quod ablatum est per parva furtâ, quantumcunque sit magna summa totalis.*

Dixi 1.º, *peccare mortaliter eum qui vult furari*, etc. ; quoties enim aliquis furatur modicum quid, ex intentione sic ditescendi et acquirendi summam notabilem, toties lethaliter peccat; quamvis enim illud furtum, ex se spectatum, veniale esset, attamen ratione hujus pravæ intentionis, cuius est continuata exsecutio, est peccatum mortale, seu peccati mortalis continuatio : quâ in re non rarò peccant, et quidem gravissimè, caupones, mercatores, sartores, aliique operarii; item, qui vinum modicâ aquâ diluunt, vel qui ex rebus commissis aliquid retinent, aut mensuras fraudant vel pondera.

Dixi 2.º, *mortale esse furari reipsâ per modica furtâ usque ad quantitatem notabilem*; quamvis enim qui modica furatur, non habeat intentionem continuandi et acquirendi summam notabilem, sed veluti ex occasione id faciat, peccabit tamen mortaliter, et ad restitutionem tenebitur, 1. si advertens se hujusmodi furtis repetitis surripuisse quantitatem sufficientem ad peccatum mortale, nihilominus velit eam retinere; 2. si advertens modico furto compleri summam notabilem, tamen illud furtum faciat, peccabit mortaliter, dummodò anteâ non restituerit quod surripuerat; hoc enim ultimum furtum, quamvis modicum sit, tamen ut uni-

tum moraliter cum præcedentibus , est grave , et notabile affert nocumentum proximo cum gravi obligatione restituendi.

Cæterùm , ut modicis illis furtis mortaliter quis peccet , Doctores communiter asserunt necesse esse ut sint moraliter inter se unita : hæc autem unio moralis fit , vel 1.º per intentionem continuandi furta , et sic acquirendi summam notabilem ; vel 2.º advertendo modico furto compleri summam notabilem , ita ut ex circumstantiis temporis quod inter illa furta intercedit , et personæ quæ furtis illis læsa est , judgetur eam esse graviter ac rationabiliter invitam . Hoc autem videtur variè definiendum , spectatis circumstantiis et damno proximi , ejusque repugnantiâ . Undè furta illius qui ex alienâ vite singulis annis aliquot racemos excerpteret , non censerentur post plures annos in unum mortale peccatum coaluisse ; ita Continuator Theol. Tournel . 3.º Intercedit etiam unio moralis , si quis furatus sit alicui modicum quid , et alter alio modico furto compleat summam notabilem ; eterque enim mortaliter peccat , si communi consilio id factum sit .

Porrò , ex sententiâ satis communi , ut modica furta continuata peccatum mortale effiant , eò major requiritur quantitas , quò fiunt temporibus magis remotis , vel pluribus personis ; quia minùs invitus est dominus , et levius patitur damnum , si nummus ipsi auferatur diversis intervallis satis distantibus , quàm si fortè media pars nummi simul et eâdem actione surripiatur ; idemque dicendum , si quis pluribus personis modicum quid furetur ; cùm enim singulis leve tantùm inferat damnum , quisque minùs est in-

vitus : attamen si quantitas sublata , quamvis levis respectu singulorum , sit notabilis respectu communitatis , erit materia sufficiens ad peccatum mortale , quia ipsa communitas , imò et singuli censemur rationabiliter inviti ; ratio enim naturalis dictat valdè iniquum esse et humanæ societati noxium , rem suam augere modicis hujusmodi furtis , atque id apud Deum abominationem esse.

ARTICULUS IV.

De Rapina.

Rapina est *violenta et aperta rei alienæ acceptio* , ita ut fiat vel saltem intendatur fieri domino vidente et renitente.

CONCLUSIO.

Rapina est peccatum mortale gravius furto et specialiter à justitiâ prohibitum.

Prob. Quia rapina , præter malitiam furti , aliam specie distinctam adjunctam habet , scilicet , violentiæ injuriosæ et contumeliosæ contra ipsam proximi personam et honorem : nam vim alicui inferre in bonis , est species quædam contumeliæ realis . Hinc fieri potest ut aliquis non peccet mortaliter in ratione furti , et mortaliter tamen peccet in ratione rapinæ et contumeliæ , v. g. , si rem levioris momenti personæ illustri per vim auferat ; contrà verò fieri potest ut rem non modicam auferens domino videnti et renitenti , peccet tantùm venialiter in ratione rapinæ , licet peccet mortaliter in ratione furti : ut si , vidente agricolâ , miles duas aut tres gallinas injustè rapiat : atque id contingit quoties

violentia non est valde notabilis, nec multum repugnans dignitati personae cui aliquid aufertur.

Cæterum, non solùm infertur violentia manibus, armis et instrumentis quæ corpori nocere possunt, sed etiam verbis, minis, incusione metus. Huc quoque pertinet peccatum eorum qui consilio, jussione, auxilio, aliisque modis exponendis ubi de Restitutione, ad furtum vel rapinam aliorum cooperantur, quod diligenter advertere debent Confessarii, ut pœnitentes eâ de re interrogent; rudes enim furti reos se ordinariè non existimant, nisi propriâ manu rem alienam abstulerint. Huc etiam referenda est voluntas interna auferendæ rei alienæ, quamvis opere non compleatur: *De corde enim exeunt, inquit Christus, cogitationes malæ, homicidia, furtæ.*

CAPUT VI.

De octavo Decalogi Præcepto.

PRÆCEPTUM hoc Exodi 20, v. 16, his verbis refertur: *Non loqueris contra proximum tuum falsum testimonium.* Consentient autem Theologи eo non solùm prohiberi injurias quæ proximo inferuntur per falsum testimonium in judicio, sed etiam, indirecte saltem et consequenter, injurias omnes quæ proximo inferuntur, extra judicium, per judicia temeraria, detractiones et similes injurias quæ verbis communiter fiunt, præsertim contra famam et honorem proximi.

Totum hoc argumentum triplici sectione prosequemur.

SECTIO PRIMA.

De falso Testimonio et Mendacio.

Agemus 1.º de peccato falsi testimonii, quod directè octavo præcepto prohibetur; 2.º de mendacio.

ARTICULUS PRIMUS.

De Præcepto falsi testimonii vitandi.

Falsum testimonium est testis alicujus de re aliquâ asseveratio falsa.

CONCLUSIO.

Falsum testimonium est grave peccatum, tenenturque falsi testes ad restitutionem damnorum quæ falso testimonio efficaciter et culpabiliter intulerunt.

Prob. 1.º Ex verbis Exodi suprà relatis, quibus adde id quod dicitur Prov. 19, ¶. 5: Testis falsus non erit impunitus, id est, graviter punietur.

Prob. 2.º Auctoritate et ratione S. Thomæ, 2.^ā 2.^æ, q. 70: Dicendum quòd falsum testimonium habet triplicem deformitatem; uno modo ex perjurio, quia testes non admittuntur nisi jurati, et ex hoc semper est peccatum mortale; alio modo ex violatione justitiæ, et hoc modo est peccatum mortale ex suo genere, sicut et quælibet injustitiæ... tertio ex ipsa falsitate, secundùm quod omne mendacium est peccatum, et ex hoc non habet falsum testimonium quòd semper sit peccatum mortale. Triplicem ergo

malitiam includit falsum testimonium , primam perjurii , secundam injustitiae , utramque ex genere suo mortalem ; tertiam mendacii , quæ aliquando venialis esse potest. Ob injustitiam illam , tenentur falsi testes non solùm restituere omnia damna quæ efficaciter et culpabiliter intulerunt , sed etiam dicta sua retractare , si spes sit liberandi innocentem , quamvis cum simili suo periculo ; quia in pari causâ , melior est conditio innocentis , et quisque tenetur alteri ex malitiâ suâ periclitanti potius consulere quâm sibi ; propter eamdem rationem , testibus se retractare nolentibus , qui illos ad falsum testimonium efficaciter induxerunt , tenentur fraudem aperire Judici , etiam cum proprio vitæ periculo , si innocens in eodem discrimine versetur , nec aliter possit liberari .

Dixi 1.º , *falsos testes teneri ad restitutionem* *damnorum quæ efficaciter intulerunt* ; quia si falsum testimonium nihil contulit ad damna , eò quòd tota causa jam esset posita , et jam reus , v. g. , esset plenè convictus , tunc non est obligatio restituendi .

Dixi 2.º , *culpabiliter* ; si enim falsum testimonium feratur ex ignorantia vel inadvertentia omnino inculpabili , quod vix unquam potest evenire , falsum testimonium non erit peccatum ; si tamen testis absque magno incommodo possit , et se profuturum speret , debet coram judice iterum se sistere , et rem ut est ei declarare : quòd si jam prolata est sententia , neque speret se profuturum , debet saltem eum monere in cuius favorem testimonium tulit , ut ipse , veritate cognitâ , restituat .

ARTICULUS II.

De Mendacio.

Mendacium propriè describitur *dictum contra mentem*: mentiri enim est contra mentem ire. Hinc S. August., Enchiridii cap. 22, sic habet: *Omnis autem qui mentitur, contra id quod animo sentit loquitur voluntate fallendi.* Et lib. de Mendacio, cap. 3: *Ille mentitur qui aliud habet in animo, et aliud verbis aut quibuslibet significationibus enuntiat.* Ex quo patet mendacium fieri non solum verbis, sed etiam quibuscunque signis et actionibus: illud tamen quod fit dictis et locutionibus, vocari solet *mendacium*; quod factis verò et actionibus fit, vocatur *simulatio*. Hinc patet mendacium esse posse, licet quis verum dicat, si nempè existimet falsum esse quod profert cum voluntate fallendi: contrà verò non erit formaliter mendacium, sed materialiter tantùm, si quis falsum dicat, verum esse existimans.

CONCLUSIO.

Omne mendacium ex se peccatum est.

Prob. 1.º Ex Script. Exodi 23, ¶. 7: *Mendacium fugies.* Levit. 19, ¶. 11: *Non mentiemini, nec decipiet unusquisque proximum suum.* Psalm. 5, ¶. 7: *Perdes omnes qui loquuntur mendacium.* Prov. 19, ¶. 5: *Qui mendacia loquitur, non effugiet, scilicet supplicium.* Et ¶. 9: *Qui loquitur mendacia peribit.* Eccli. 7, ¶. 14: *Noli velle mentiri omne mendacium.* I. Jean. 42, ¶. 21: *Omne mendacium ex veritate*

non est, id est, non ex Deo, sed ex diabolo, qui juxta verbum Christi, Joan. 8, v. 44, *mendax est et pater ejus, scilicet mendacii.* Idem ait Script. multis aliis in locis.

Prob. 2.º Ex SS. PP. Ex S. Justino Martire, in Apologiâ secundâ, ubi scribit Christianos mori malle quâm mentiri. Ex S. Hieron., qui in Apologiâ contra Rufinum, Origenistas reprehendit quod docerent mendacio, interdùm velut medicamento utendum. Item patet ex SS. Cypriano, Ambros. Basil. etc., imprimis verò ex S. August., qui totis libris de Mendacio et contra Mendacium, probat nunquâm licitum esse mendacium, etiam ad avertendum malum gravissimum; idem declaravit Alexand. III. cap. *Super eo*, de Usuris, ubi dicit divini præcepti verbo constanter vetari ne quis, etiam pro alterius vitâ servandâ, mentiatur; quod idem docent omnes omnino Theologi.

Prob. 3.º Ratione: Quia mendacium omne opponitur virtuti veritatis seu veracitatis, quæ inclinat ad verum semper dicendum, seu ad loquendum juxta mentem, et ex hâc parte mendacium omne habet malitiam, quæ consistit in pravo usu locutionis contra finem ipsius essentialem: ad hoc enim à Deo instituta est, ut sit expressiva mentis, eique conformis.

Dices: Referuntur in Script. plura dicta et facta Sanctorum, quæ videntur esse mendacia; ergo, etc.

Respondet S. Augustinus, in libro contra Mendacium, cap. 12, *nonnulla quæ ibi* (in divinis Scripturis) *putantur esse mendacia, non esse quod putantur, si rectè intelligantur.* Deinde *si quæ ibi mendacia manifesta sunt, imitanda*

non esse. Dico ergo plurima ex his posse excusari, vel 1.º quia sunt tantum justæ occultationes veritatis, ut quandò Abraham sororem suam esse verè dixit, uxorem tamen suam esse prudenter reticuit; vel 2.º si sunt vera mendacia, ex simplicitate et ignorantia proficiscebantur, et bonâ intentione excusabantur, ut mendacium obstetricum Ægyptiacarum, et Judith: ut enim ait S. Thomas, 2.^ā 2.º, q. 11, art. 3, ad 3.um, *Judith laudatur, non quia mentita est Holoferni, sed propter affectum quem habuit ad salutem populi;* similiter, obstetrics non sunt remuneratae pro mendacio, sed pro timore Dei, et benevolentia ex qua processit mendacium; idemque dicendum de mendacio Rahab. Adde quod non opus sit illa mendacia excusare; quae enim in Scripturâ narrantur, non ideo semper approbantur.

Cæterum, triplex distingui solet mendacium, *jocosum*, scilicet, *officiosum* et *perniciosum*: mendacium *jocosum* est illud quod profertur voluptatis propriæ vel alienæ causâ, absque ullo nocimento alieno; *officiosum* est illud quod profertur causâ utilitatis propriæ vel alienæ, absque nocimento; *perniciosum* est illud quod profertur cum proximi nocimento. Mendacium *jocosum* et *officiosum*, non est peccatum mortale per se et ex naturâ suâ, quia non laedit graviter Deum et proximum: possunt tamen hujusmodi mendacia fieri mortalia per accidens, ratione alicujus circumstantiæ, v. g., conscientiæ erroneæ aut perversi finis. At mendacium *perniciosum*, est peccatum ex genere suo mortale contra justitiam, quia per illud proximus injustè decipitur: undè Sapientia,

cap. I, ¶. II, dicit: *Os autem quod mentitur, occidit animam*; poterit tamen esse veniale, si leve tantum inferat damnum.

Colliges 1.º graviter peccare contra justitiam et charitatem erga proximum, eos omnes qui mentiendo grave damnum proximo inferunt vel ad inferendum se exponunt, sive in spiritualibus, sive in temporalibus, v. g., falsa remedia docendo in medicinâ, grave crimen alteri falsò imponendo. 2.º Peccare graviter contra veracitatem, et aliquandò etiam contra justitiam, hypocritas, qui suis actionibus vitae sanctitatem simulant, vel ut assequantur statum, vel officium, vel beneficium quo sunt indigni, vel ut majores obtineant eleemosynas, quâm reipsâ postulet eorum indigentia; quò etiam pertinet, si ad hoc singant morbum, vulnera, majorem paupertatem, etc.; si tamen hypocrisis sit sine gravi damno proximi, et sine veræ sanctitatis ac Religionis contemptu (cui sæpè adjungitur), per se loquendo, erit peccatum veniale contra veracitatem, sicut et quæcunque alia simulatio, quâ homines externis nutibus, actionibus, gestu, habitu, mentiuntur id quod non sunt, vel simulant affectiones amicitiae, gaudii, doloris, compassionis, etc. 3.º Peccant mortaliter adulatores, qui sive desiderio placendi, sive ad utilitatem propriam, omnia mendaciter laudantes et approbantes, grave damnum inferunt, vel contra charitatem proximo debitam, ipsi præbent scandalum et occasionem peccandi aut perseverandi in peccatis.

Porrò advertendum est non esse mendacium, si quis præcisè occultet seu celet veritatem; nihil enim contra mentem dixit: peccare tamen po-

terit, si silentio suo violet aliud præceptum, v. g., si Judici juridicè interroganti non respondeat.

Quæres an æquivocatio et restrictio mentalis, sint mendacii species, et ideo prorsùs illicitæ.

Ad quæstionis elucidationem, *nota 1.º* Æquivocatio est locutio duplicem habens sensum, in iis circumstantiis prolata in quibus vulgo prævidetur aliter ab auditoribus intelligenda, quam ab ipso loquente intelligitur.

Restrictio mentalis est propositio secundùm naturalem verborum sensum falsa, vera autem ratione partis orationis quæ in mente retinetur: ut si mutuum petenti respondeas, *Non habeo pecuniam*, subaudiendo interiùs, *quam tibi dare velim*.

Nota. 2.º Duplicis generis distinguuntur æquivocationes et restrictiones mentales, aliæ *latè dictæ*, quarum sensus verus à loquente intellectus facile potest cognosci, ex circumstantiis et variis exterioribus indiciis, ut si interroganti an pœnitens tuus tale crimen admiserit, respondeas, *Nescio*, quamvis contrarium ex confessione noveris. Aliæ *strictè dictæ*, quarum sensus nullà ratione manifestatur, nec potest ullatenus ab audientibus deprehendi; talis est responsio servi, qui interrogatus ab hero, nūm fregerit vitrum, purè et simpliciter affirmat se non fregisse, interiùs subintelligendo, *mense præterito*, cùm ipsâ die præsenti fregerit.

Resp. 1.º æquivocationes et restrictiones mentales strictè dictas, esse veri nominis mendacia, et ideo semper et in quounque casu illicitas.

Prob. 1. ex S. August., lib. de Mend., cap. 3:
Ille mentitur qui aliud habet in animo, et aliud verbis enuntiat: sed qui restrictionibus et æquivocationibus strictè dictis utitur, aliud habet in mente, aliud verbis enuntiat; ergo, etc. Item, *Epist. 125 aliàs 234: Perjuri sunt qui, servatis verbis, exspectationem eorum quibus jurandum est deceperint; igitur ex S. Doctore perjuri sunt qui in juramento utuntur æquivocatione vel restrictione; ergo restrictio et æquivocatio sunt veri nominis mendacia.* 2. *Quia pars orationis quæ per restrictionem mentalem reticetur in mente, non corrigit sermonem externum, et æquè me fallit qui dicit, Non habeo pecuniam, subintelligens, tibi dandam, quàm qui rotundè et citra reticentiam dicit, Non habeo pecuniam.* Hinc Eccli. 37, v. 23: *Qui sophisticè loquitur, odibilis est.*

Resp. 2.º æquivocationes et restrictiones latè dictas, juxta Theologos etiam strictiores, licitas esse posse; ratio est quia cùm per eas loquens nihil habeat in mente quod, spectatis omnibus circumstantiis, non sit in ore, verè non mentitur; undè si quis indè decipiatur, inscitiæ suæ vel inadvertentiae, non fraudi alterius imputet. Enim verò aliud est mentiri, aliud verum occultare. Cavendum tamen est, 1. ne in praxi nimia hujusmodi restrictionibus detur extensio, eæque nonnisi legitimâ et gravi urgente causâ adhibeantur, et dùm aliter extricare te nequis; aliàs enim æquivocationes et restrictiones, etiam latè dictæ, tam opponerentur sinceritati, fidelitati et bono societatis, quàm mendacium; simpliciter quippe accipiuntur verba illius qui quâ voluerit viâ elabi potest. 2. Ne restrictio-

nes latè dictæ dicantur, quæ verè et strictè tales sunt; adeòque necesse est ut qui interrogat, possit reipsâ detegere ex circumstantiis, putâ ex usu satis recepto, ex modo quo jocosè vel ironicè loqueris, aut ex personæ circumstantiâ, nolle te nudè quid sentias aperire. 3. Ne restrictionibus utaris, dùm interrogatus à Judice secundùm juris ordinem, respondes; cùm enim ille jus habeat interrogandi, ad mentem respondere teneris.

SECTIO II.

De Detractione et Contumeliâ.

ARTICULUS PRIMUS.

De Detractione.

Duo hic examinanda occurrunt, 1.º quid et quotuplex sit detractio; 2.º quale sit peccatum.

§ I.

Quid et quotuplex sit Detractio.

Detractio definitur à S. Thomâ, *alienæ famæ occulta et injusta denigratio*, seu diminutio; fama autem est bona opinio de aliquo, sive existimatio de alterius excellentiâ, v. g., virtute, ingenio, doctrinâ, nobilitate, potentîâ, opibus, aliisque perfectionibus.

Detractio itaque dicitur 1.º, *denigratio famæ*; quia ad detractionem necesse est ut aliquid dicatur ex quo extinguitur vel minuatur alicujus fama et opinio bona quam alii habent de illo. Non ergo propriè detrahit qui de alterius cri-

mine cum iis loquitur qui jam illud noverunt, quamvis aliundè, v. g., ex pravo fine vel affectu sàpè sit peccatum.

Dicitur 2.º, *occulta*; quia detractio fit vel fieri intenditur in occulto, ita ut ignoret is de quo detrahitur, et per hoc detractio differt à contumeliâ, sicut furtum à rapinâ.

Dicitur 3.º, *injusta*; quia detractio non fit, si ob justam causam imminuatur fama proximi, v. g., illius crimen deferendo ad Superiorem, quandò ad emendationem vel ad impediendum aliquod grave damnum id necesse est.

Detractio dividitur 1.º, ex parte intentionis, in *materialem* et *formalem*. Detractio *formalis* est ea quæ fit ex intentione expressè alicui nocendi ejusque famam apud alios denigrandi. *Materialis* est ea quæ fit sine intentione expressâ alteri nocendi, ex animi levitate aut loquacitate; est tamen verum peccatum, si fiat cum advertentiâ diffamationis proximi.

Dividitur 2.º, ex parte materiae, in *directam* et *indirectam*. *Directa* versatur circa defectus proximi, vel 1. falsum crimen aut defectum imponendo, et tunc est propriè calumnia; vel 2. verum amplificando; vel 3. occultum revealando; vel 4. factum alterius sinistrè interpretando. Quatuor autem istos directè detrahendi modos sequens versiculus complectitur:

Imponens, augens, manifestans, in mala vertens.

Indirecta detractio dicitur ea quæ versatur circa aliquod proximi bonum, fitque etiam quadrupliciter: 1. negando rectè factum alterius, aut egregias illius dotes; 2. bonum illud verbis extenuando; 3. malignè reticendo, præsertim

eo tempore et loco quo sine famæ alterius injuriâ taceri non potest ; 4. deniquè frigidè vel simulatè laudando, ita ut hoc cedat in laudati vituperium : ut si quis alterius laudes proferre se velle simulans, nihil afferat laude dignum ; quæ omnia sequenti versiculo comprehenduntur :

Qui negat, aut minuit, reticet, laudative remissem.

Dividitur 3.º, ratione modi, detractio in *publicam* et *privatam*. *Privata* fit apud paucos seu privatim, voce, scripto vel alio signo paucis manifestato ; *publica* fit in ordine ad totam communitatem, ut alterius infamia sit publica, scilicet per libellum famosum, seu scriptum aut aliud signum publicum ; quod detractionis genus est omnium gravissimum, quia per illud infamia ad plurimos dimanat, et difficillimè potest aboleri.

§ II.

Quale Peccatum sit Detractio.

CONCLUSIO.

Detractio est peccatum ex genere suo mortale, et communiter contra justitiam.

Prob. 1.º Script. Levitici 19, ¶. 16 : Non eris criminator nec susurro in populo. Eccli. 28, ¶. 16 : Susurro et bilinguis maledictus, multos enim turbabit pacem habentes. Ad Rom. 1, ¶. 32, inter eos quos tradidit Deus in reprobum sensum, Apostolus enumerat susurrones, detractores Deo odibiles, contumeliosos : addens, quoniam qui talia agunt, digni sunt

morte ; et non solum qui ea faciunt , sed etiam qui consentiunt facientibus.

Prob. 2.º Ex SS. Patribus , inter quos S. Cyprianus , Epist. 52 , ad Antonianum , sic loquitur : Scias hoc esse opus semper diaboli , ut servos Dei mendacio laceret , et opinionibus falsis gloriosum nomen infamet. S. Hieron. in Psalm. 100 : Ille qui detrahit , et se et illum qui audit , demergit. S. Bernardus , tractatu de Interiori Domo , cap. 42 : Grave peccatum est detractio ; detrahentes et audientes pari reatu detinentur. Et Sermone de triplici custodiâ : Nunquid non est vipera lingua detractoris ? ferocissima planè , nimirùm quæ lethaliter tres inficiat flatu uno. Nunquid non lancea est ista lingua ? prosectò , et acutissima , quæ tres penetrat ictu uno.

Notissimum est S. August. hâc in parte studium , arcentis à suâ mensâ detractores , ut Possidius refert in ejus vitâ , dicens ita scriptum fuisse ad ejus mensam :

*Quisquis amat dictis absentûm rodere vitam ,
Hanc mensam vetitam noverit esse sibi.*

Prob. 3.º Ratione : Quia proximus non minus habet juris ad famam quam possidet apud homines , quàm ad proprias pecunias ; ergo detractio est peccatum contra justitiam , sicut furtum ; imò tantò gravius , quantò melius est bonum nomen , quàm divitiæ multæ , ut dicitur Prov. 22.

Adde etiam in uno detractionis actu , plures plerumquè concurrere peccatorum species in confessione explicandas , v. g. , 1.º quandò detractio damnum affert proximo in bonis cor-

poris vel fortunæ; 2.º quandò seminantur odia, lites, rixæ, dissensiones inter amicos vel conjuges, quod dicitur susurratio peccatum, et tantò gravius est detractione, quantò honesta amicitia quam dissolvit, præstantior est famâ, juxta illud Eccli. 6, ¶. 15: *Amico fideli nulla est comparatio.* Hinc Eccli. 28, ¶. 15, dicitur: *Susurro et bilinguis maledictus, multos enim turbabit pacem habentes.* 3.º Quandò quis de parentibus, Superioribus, detrahit; violat enim pietatem, observantiam; 4.º quandò id agit ex odio proximi, quod est contra charitatem.

Dixi 1.º, *detractionem esse peccatum mortale ex genere suo;* quia veniale esse potest, tum ex indeliberatione, tum ex levitate materiæ; nempè quoties, spectatis circumstantiis, leviter lædit alterius famam: levis autem vel gravis læsio famæ cognosci potest ex qualitate personæ detrahentis, et personæ de quâ detrahitur; nam detractio potest esse parùm infamans, respectu militis, quæ gravissimè lædet famam Prælati aut magnæ pietatis viri; quapropter accurate pensandæ sunt omnes circumstantiæ. Si quis tamen crimen aliquod revelet, non manifestatâ personâ, non erit peccatum mortale, si non sit periculum ne cognoscatur, modò tamen infamia non redundet in familiam, vel Ordinem, aut Monasterium, ut plerumquè contingit, quandò deteguntur crima Religiosorum vel Sacerdotum, quamvis in particulari non nominentur.

Colliges 1.º peccare mortaliter eum qui verum, sed occultum proximi crimen manifestat uni vel alteri viro prudenti, si nulla planè sit causa illud manifestandi; quia ordinariè mallet proximus

de gravi suo scelere infamari apud multos è plebe, quàm apud gravem virum.

Potest tamen manifestari crimen occultum proximi absque peccato, triplicem potissimum ob causam : 1.º quandò id necessarium est ad emendationem delinquentis, ita ut aliâ viâ emendari non posse videatur, quàm revelando ipsius crimen duobus aut tribus testibus, vel Superiori, servato ordine correctionis fratrnæ; 2.º ad petendum consilium vel auxilium à prudente Confessario, aut altero viro probo ac docto; 3.º ad vitandum damnum aliquod notabile spirituale vel temporale, proprium vel alienum, privatum vel publicum : proximus enim non habet jus ad famam conservandam cum damno alterius innocentis. Hinc licitum est detegere furem occultum, ignotum hæreticum, Confessarium imperitum aut scandalosum, ignarum medicum, auctorem homicidii quod imputatur innocentî, inhabilem ad aliquod Beneficium vel Ordines; imò in prædictis casibus, non tantùm licet alterius crimen revelare, sed ordinariè stricta adest obligatio revelandi.

Cavendum tamen diligenter, quandò justa occurrit causa revelandi crimen proximi, 1.º ne quid falsum alicui imponatur ad vitandum quodcunque aliorum damnum; non enim facienda sunt mala ut eveniant bona, et hoc esset peccatum perniciosum et damnosum homini ex hâc parte innocentî, quod est intrinsecè malum, et ex naturâ suâ peccatum mortale: quocircà damnatae sunt ab Innoc. XI, hæ propositiones: 1.^a *Quidni nonnisi veniale sit detrahentis auctoritatem sibi noxiā falso crimine elidere?*

2.^a Probabile est non peccare mortaliter, qui imponit falsum crimen alicui, ut suam justitiam et honorem defendat; et si hoc non est probabile, vix erit ulla opinio probabilis in Theologid.

Cavendum est 2.º ne plus fiat quām necesse est ad emendationem delinquentis, vel ad quærendum consilium, auxilium, aut ad vitandum damnum: hinc si privata rei correptio sufficit, vel si satis est defectum uni tantū personæ revelare, aut generaliter admonere, neminem nominando; non licet tunc revelare pluribus, vel nominare personam.

Cavendum 3.º ne revelatio ex vindictâ vel odio fiat, vel ex pravâ intentione nocendi, vel animo detrahendi; esset enim apertum peccatum.

Colliges 2.º ad detractionem etiam gravem satis esse, si de proximo ea dicantur quæ, licet nullam ex ejus parte culpam supponant, eum tamen aliorum contemptui et ludibrio expnunt, v. g., si dicas patrem alicujus suspendio occubuisse, aut tremibus fuisse damnatum, vel occultum natalium defectum manifestes; hæc enim quantūm mœroris excitent et quām molestè ferri soleant, nemo nescit.

Colliges 3.º de defunctis detrahere similiter illicitum esse, tum quia mortui, ut justè possunt honorari, sic et injustè diffamari; tum quia jus habent ut fama, quam habuerunt vivi, superstes maneat.

Dixi 2.º *detractionem esse communiter contra justitiam*, non tamen semper, quia contingere potest ut detractio solùm oppugnet charitatem, v. g., quandò proximus amisit jus ad famam,

præsertim verò quandò crimen illius publicum est per sententiam Judicis.

Quæres 1.º an liceat hominem in aliquo loco infamatum, in alio infamare.

Resp. 1.º eum qui alterius crimen in eo loco manifestat in quo ignoratur, ordinariè peccare mortaliter contra charitatem, 1. si id faciat ex odio gravi et intentione nocendi; 2.º si cum gravi mœrore et contristatione proximi; 3. si id fiat in loco in quo fama non erat crimen perlatura vel nonnisi post longum tempus; 4. grave est illud peccatum, si ex criminis publici divulgatione grave aliud damnum, præter infamiam, inferatur proximo, ut si ideo privetur officio vel honoribus debitibus, quamvis sit emendatus.

Resp. 2.º quandò detegitur crimen publicum, et damnum ex eâ infamatione sequitur, ordinariè non esse obligationem tale damnum compensandi, quia talis infamatio est solùm contra charitatem, non autem contra justitiam, eò quod proximus jus ad famam amisit per notorietatem criminis sui, sive istud notorium sit notorietate juris, id est, per Judicis sententiam, ut cùm quis juridicè damnatus est; sive sit notorium notorietate facti, id est, coram multis commissum, vel eo tempore et loco ex quo judicetur facilè apud multos divulgandum; vel si jam multis innotuit, major pars civitalis vel parochiæ illud noverit. Non censetur tamen publicum seu notorium, factum quod innotuit tantum majori parti familie, Monasterii, Congregationis, quamvis publicum dici possit respectivè ad illam familiam, Congregationem, etc., et intra eam possit manifestari.

Quæres 2.º an liceat se infamare.

Resp. si justam ob causam crimen suum aliquis revelet, esse actum virtutis : id fecerunt S. Augustinus, in Confessionibus; S. Ephrem, et alii nonnulli inter Sanctos. Verum si id fiat sine justâ causâ, erit peccatum, quia, nisi adsit necessitas propria vel aliena, non licet prodigere famam suam. Hoc autem peccatum ex se veniale est, quia volenti non fit injuria : potest tamen per accidens esse mortale, 1.º si fama necessaria sit ad obeundum ritè munus suum, ut contingit in personis ecclesiasticis et Magistratibus secularibus ; 2.º si in alias redundet propria infamia, v. g., in familiam, Religionem, etc.; 3.º si ex infamiâ sequatur grave damnum aut aliud nocumentum.

Quod spectat ad eos qui audiunt detrahentem, certum est eos contra charitatem peccare, et participes esse malitiæ detrahentis, si cum complacentiâ detractionem audiant. Ratio est quia approbant damnum quod alteri infertur; quod si insuper inducant detrahentem ad detrahendum, vel non impediант, cùm sint Superiores, peccabunt contra justitiam, et tenebuntur sicut et detrahens, reparare damnum, si quod ex detractione sequatur : quapropter S. Bernardus, lib. 2. de Consideratione, cap. 13, ait : *Detrahere, aut detrahentem audire, utrum horum damnabilius sit, non facile dixerim.*

Nullo modo tamen peccabit audiens, et non impediens detractionem, 1.º si prudenter existimet non profuturam monitionem suam vel correctionem; 2.º si sibi magnum metuat incommodum, v. g., contumelias, verbera, damnum; 3.º si rationabili verecundiâ impediatur, ob detrahentis auctoritatem, vel suam

ineptitudinem, maximè si sit scrupulosus : attamen qui legitimè impeditur à resistendo detractioni, debet, si commodè et cum fructu possit, discedere, vel sermonem aliò convertere, vel faciem tristiorum ostendere ; sic enim saltem minuitur fervor detractionis, juxta illud Proverb. 25, v. 23 : *Ventus aquilo dissipat pluvias, et facies tristis linguam detrahentem.*

Ex quibus patet ad detractoris correctionem non semper teneri sub peccato mortali æquales, et à fortiori inferiores; contrà verò ordinariè tenentur Superiores, qui etiam interdùm ex justitiâ obligantur ad tuendam famam illius de quo detrahitur; ideòque, si ejus infamiam non impediunt, peccabunt contra justitiam, et ad restitutionem tenebuntur in defectum detrahentis.

Hujus peccati causæ ordinariè sunt invidia, superbia, ac societas detractorum; remedia verò, humilitas, quæ proprios ostendit defectus, non alienos; charitas, quâ accensus non gaudet de malo proximi, neque illud detegit; fuga detractorum, parcitas in loquendo.

De obligatione restituendi ob illud peccatum, agemus in *Tract. de Justitiâ*, ubi de Restitutione.

ARTICULUS II.

De Contumeliâ.

Contumelia, à contemnendo dicta, definitur, *honoris injusta violatio, facta præsenti et scienti.*

Dicitur 1.º, *honoris violatio*, non verò famæ; et per hoc contumelia distinguitur à detractione, quia per detractionem lœdimus famam,

seu bonam aestimationem quam proximus apud alios habet ; per contumeliam verò laeditus honorem proximi , seu externam reverentiam et aestimationis significationem quam proximo debemus , propter ejus excellentiam , dignitatem , virtutem , etc.

Dicitur 2.º, *injusta* ; si enim justæ correptionis causâ , pater vel Superior , filium aut subditum durioribus verbis increpet , non infert contumeliam : sic Christus , Lucæ 24 , Discipulos euntes in Emmaüs stultos et tardos corde appellavit ; et ad Galat. 3 , Apost. ipsos Galatas insensatos vocavit : monet tamen S. Thomas , 2.º 2.º , quæst. 72 , art. 2 , ad 2.um , quod , sicut dicit S. Aug. hic in lib. de Serm. Domini in monte , *raro et ex magnâ necessitate , objurgationes sint adhibendæ , in quibus non nobis , sed ut Domino serviatur , instemus* ; ne hic objurgandi modus videatur subditis potius ex irâ inordinatâ , quam ex charitate procedere , quo fit ut exacerbentur , potius quam emendentur.

Dicitur 3.º , *facta præsenti et scienti* ; et per hoc contumelia iterum differt à detractione , quæ fit clanculum et in absentia ; at verò contumelia palam fit et præsente eo quem laedit , vel saltem eâ intentione ut ab illo sciatur ; nam contumeliosus vult ei displicere ac suum contemptum illi notum facere .

CONCLUSIO.

Contumelia est peccatum ex genere suo mortale contra justitiam.

Prob. 1.º Ex Script. ubi Christus ipse ait , Matth. 3 , ¶. 22 : Qui autem dixerit , Fatus ,

reus erit gehennæ ignis; et Apostolus ad Rom. 1,
contumeliosos annumerat iis quos tradidit Deus
in reprobum sensum.

Prob. 2.º Ratione: Quia contumelia ex na-
turâ suâ graviter lædit honorem proximo de-
bitum, ad quem ipse non minùs juris habet
quàm ad famam; imò, quia per contumeliam
honos aufertur, quasi vi illatâ, scienti et reni-
tenti, ideò contumelia magis lædit, et acer-
biorem infert injuriam quàm detractio, ac
proindè est grave peccatum.

Dixi 1.º, *esse peccatum mortale ex genere suo;* quia veniale fieri potest, tum defectu suf-
ficientis deliberationis, tum levitate materiæ,
si contumelia sit levis vel in seipsâ, vel saltem
spectatâ conditione personæ offensæ et offen-
dentis: eadem contumelia quæ respectu do-
mini, patris, aut viri honesti, est peccatum
mortale; sœpè est peccatum veniale, respectu
filii, subditi, vel vilis personæ.

Dixi 2.º, *contra justitiam,* propter rationem
allatam: sœpissimè tamen contumeliæ adjun-
gitur alia malitia mortalis specie diversa, v. g.,
1. blasphemiae vel impietatis contra Deum aut
Sanctos; 2. impietatis contra parentes; 3. inob-
servantiæ contra Superiores, si ipsi contume-
liosè tractentur; 4. odii contra proximum,
quandò quis imprecatur malum proximo vel
rebus ipsius, v. g., infamiam, mortem, damna
temporalia vel spiritualia, diaboli vexationem,
damnationem æternam; hujusmodi enim ma-
ledictiones et imprecations præsenti proximo
factæ, præter contumeliæ malitiā, adjunctum
habent odium contra charitatem, si seriò et ex
animo malum optetur proximo; imò, quamvis

aliquandò non proferantur ex animo et cùm desiderio ut malum eveniat, neque ullam afferant honoris imminutionem, possunt tamen esse gravia peccata, maximè propter scandalum.

Ad contumeliam reduci debet irrisio injuriosa, quæ est illusio et subsannatio proximi, per quam in risum et jocum aliis exponitur, ut erubescat et confundatur, sive id fiat verbis jocosis, sive actionibus externis, sive ludibriis, qualia Christus Dominus ab impiis Judæis passus est, sive membrorum contorsione, v. g., labiorum diductione, torvo ac despiciente aspectu, etc. Hæc autem injuriosa irrisio ordinariè includit contumeliam, ut patet, estque ipsâ deterior, quia majorem affert contemptum quām contumelia.

Dixi, *derisio injuriosa*; de illâ enim tantùm loquimur, non autem de eâ quæ fit correptionis causâ.

Circa irrisiones quæ fiunt joci causâ et ad honestam recreationem, notat S. Thomas, 2.ª 2.ª, q. 72, leves aliquos defectus ridere et risui exponere, aliquandò urbanitatis esse, si tamen opportuno tempore fiant; in quibus magna desideratur prudentia, quia potest facilè peccari, etiam aliquandò mortaliter contra charitatem vel contra justitiam, v. g., si gravis erubescens vel tristitia vel ira causatur proximo; quapropter hujusmodi derisio cavenda est ut perniciosa: multò tamen pejor ac periculosior est justorum derisio propter exercitium virtutis, quia non solùm pudorem injicit, sed etiam homines retrahit à bonis operibus virtutisque studio, quod est peccatum grande nimis coram Domino.

Cæterùm , sicut irrisio , sic etiam contumelia fieri potest non solùm verbo et scripto , sed etiam facto , quandò nempè scienter fit actio quâ honori alterius derogatur , v. g. , si quis virum nobilem fuste vel alapâ percutiat , aut aliquid ipsi per vim auferat.

Quod spectat eos qui calumniis aut maledictis impetuntur , debent hi , secundùm Christi doctrinam et exemplum , hæc omnia patienter ferre ; neque iis licet , vindictæ causâ , similes referre injurias , sicut non licet ex vindictâ percutientem repercutere : id præclarè ait S. Hieron. Epist. 77 : *Inter Christianos , non qui patitur , sed qui facit contumeliam , miser est.* Similiter S. Greg. lib. 8 Moral. , cap. 1 : *Sancti viri nec sustinere falsa per infirmitatem metuunt , nec læsi unquam à veritate conticescunt.*

Potest tamen qui injuriam patitur , licite facere quod est necessarium ad justam defensionem et ad arcendam injuriam , v. g. , dicendo calumniatorem non vera loqui , sed falsa imponere ; quamvis certè laudabilius sit tacere , nisi improperanti et audientium saluti expediat calumniam repellere , non tamen alio convicio , sed responso prudenti , charitatemque et humilitatem redolente.

SECTIO III.

De Judicio temerario et Violatione secreti.

Sectionis præsentis duplex erit articulus. Sit igitur

ARTICULUS PRIMUS.

De Judicio temerario.

Judicium temerarium est *actus internus intellectus*, quo quis sine sufficientibus indiciis malum aliquod de proximo cogitat, eique cogitationi voluntarie adhæret et assentitur: v. g., si judicet proximum suum esse hypocritam, furem, etc., vel nullo ingenio aut doctrinâ præditum.

Judicii temerarii quatuor veluti gradus distinguuntur. Primus est *dubitatis*, quo quis temerè ac sine sufficientibus indiciis dubitat de alterius probitate vel perfectione, neque affirmans neque negans malum ipsi inesse, sed judicans duntaxat dubiam esse illius probitatem aut perfectionem.

Secundus gradus est *suspicionis*, quo quis, licet nondùm determinatè judicet vitium aliquod inesse proximo, ad illud tamen judicandum inclinatur et excitatur.

Tertius gradus est *opinionis*, quo non firmiter, sed cum errandi formidine, judicatur rem ita esse.

Quartus gradus est *perfecti judicii*, quo firmiter ac sine oppositi formidine, judicat vitium proximo inesse, ita ut, si interrogatus esset, responderet sine dubitatione se ita credere.

CONCLUSIO.

Peccat mortaliter contra justitiam, qui de proximo malum judicat, si quædam conditiones reperiantur.

Prob. 1.º Ex Script. Matth. 7, et Lucæ 6,
Aa 5

¶. 37 : *Nolite judicare et non judicabimini : nolite condemnare et non condemnabimini.* Ad Rom. 2, ¶. 1 : *Propter quod inexcusabilis es , ô homo omnis ! qui judicas ; et cap. 14 , ¶. 4 : Tu quis es qui judicas alienum servum ? domino suo stat aut cadit.* Jacob. 4, ¶. 11 : *Qui detrahit fratri aut qui judicat fratrem suum , detrahit legi et judicat legem , id est , deficit à præscripto legis , quæ utrumque prohibet , eamque contemnit.*

Prob. 2.º Ex SS. PP. imprimis S. Ambr. lib. 5 Commentariorum in Evang. Luc., cap. 7 : Non temerè judicandum , inquit , ne cùm sis tui conscius ipse delicti , dùm alterum judicas , in te ipsum cogaris ferre sententiam.

Prob. 3.º Ratione : Quia quisque jus habet ut de ipso non malè sentiamus sine causâ sufficienti , sicut jus habet ut ipsum apud alios non infamemus ; sicut ergo peccat mortaliter qui vel apud unum hominem infamat proximum , saltem si falsum crimen ei imponat ; sic graviter peccat qui temerè de proximo in re gravi judicat ; is enim falsum crimen proximo in mente suâ affingit.

Dixi , si quædam reperiantur conditiones ; quia quatuor debent concurrere ut judicium temerarium sit peccatum mortale.

1.ª Conditio requisita est , ut verè sit judicium : si autem judicium illud sit firmum , gravius est peccatum , quàm si merè opinativum esset ; si quis verò suspicetur tantùm , vel dubitet de malo alterius etiam gravi , ex communiori sententiâ , non peccat ordinariè mortaliter , quia judicium illud parùm lædit alterius famam ; sicut illius fama non multùm augetur , si præ-

clara de eo leviter suspicemur. Adde hujusmodi suspiciones facilè corrigi ac deponi posse et debere ,atque ex humanâ fragilitate oriri , sine quâ vita ista non dicitur , ut ait S. Aug. tract. 90 in Joan. , ubi subjungit : *Si suspiciones vitare non possumus , quia homines sumus , judicia tamen continere debemus.*

Potest tamen suspicio esse peccatum mortale ,
 1.º si sit de gravissimo scelere , ex levissimis indiciis , ac magnâ animi temeritate scienter concepta , de personâ valdè sanctâ , et cuius fama est integerrima. Hujusmodi enim suspicio et magnam injuriam continet , quam proximus maximâ summâ sæpè vellet redimere , nec est sine gravi contemptu proximi. Adde quòd vir gravis , si de se istam dubitationem et suspicionem haberí sciret , id ægrè admodùm ferret ; deniquè , si quis interrogaretur an aliquis , v. g. , Sacerdos integerrimæ vitæ esset , castus , sobrius , etc. , et ex levibus indiciis responderet se id nescire , vel se opinari eum talem non esse , profectò ejusmodi detractio esset mortalís ; ergo etiam peccat mortaliter qui sciens et volens talem suspicionem de proximo concipit ; is enim famam ejus violat in mente suâ sine causâ.
 2.º Suspicio interdùm adjunctam habet aliam malitiam mortalem , v. g. , si ex gravi odio procedat , vel si ob suspicionem graviter contemnatur proximus , perindè ac si reipsâ malus esset , vel si addatur detractio aut suspicionis manifestatio apud alios ; constat enim experientiâ homines cùm de aliquo dubitant , facilè inclinari ad eum contemnendum ac de illo detrahendum , et ad ei deneganda officia , honores , etc. 3.º Deniquè erit peccatum mortale , si

propter levem suspicionem Superior graviter puniat, Judex condemnet, inferior suffragium neget. Ita S. Thomas.

2.^a Conditio requisita est, *ut judicium temerarium sit*, id est, sine sufficientibus indiciis; quia si talia adsint indicia ut, spectatis circumstantiis loci, temporis ac personæ, juxta regulas prudentiæ, sufficient ad ferendum judicium, v. g., si hujusmodi indicia, ut plurimùm ac ferè semper, sint cum effectu conjuncta; tunc ordinariè non peccat qui judicat rem ita se habere sicut indicia significant; quocircà diligenter expendenda sunt ut ultra charitatis vel justitiæ metas non fiat suspicio vel judicium.

Dixi, *juxta prudentiæ regulas*; inter quas diligenter observandæ sunt tres quæ sequuntur: 1.º quidem postulat prudentia ut majora et clariora habeantur indicia ad judicandum quàm ad suspicandum; et ideo quædam sufficient ad suspicionem, quæ ad judicium non sufficient. 2.º Dictat prudentia quædam indicia sufficere ut quis judicet crimen de homine vitioso et huic criminis assueto, vel de eo infamato, quæ levissima et prorsùs insufficientia forent ad idem judicandum vel suspicandum de viro probo: similiter, quædam nocte vel in uno loco facta sufficient ad prudenter judicandum, quæ die vel alio loco facta non sufficerent. 3.º Cùm sæpè contingat nos errare de aliis judicando, tum quia indicia quæ sufficientia putabantur, reipsâ talia non erant, tum quia ex opere externo pravam intentionem conjicimus: idecircò et prudentia postulat, et charitas exigit ut ab hujusmodi suspicionibus ac judiciis abstineamus, nisi aliud exigat necessitas aut utilitas propria vel

aliena. Possunt quidem ac debent Superiores aliis invigilare et inquirere, veritatis indagandæ causâ; non debent tamen ex levibus indiciis judicare inferiores. Omnes enim dictum sibi existimare debent illud S. Bern. Serm. 4. in Cantica : *Cave alienæ conversationis esse aut curiosus explorator, aut temerarius judex, etiam si perperām actum quid deprehendas; nec sic iudices proximum, magis autem excusa intentionem; si opus non potes, puta ignorantiam, puta subreptionem, puta casum. Quod si omnem omnino dissimulationem rei certitudo recusat, suade nihilominus ipsi tibi; et dico apud te met ipsum: vehemens fuit nimis tentatio; quid de me illa fecisset, si in me accepisset similiter potestatem.*

3.^a Conditio est, *ut judicium sit plenè deliberatum*; si enim quis ex proposito sibi objecto statim concipiatur vel etiam judicet grave malum de proximo, non ideo statim peccat mortaliter; oportet enim ut voluntas consentiat, postquam intellectus advertit malitiam ac temeritatem judicii; ad hoc tamen non requiritur mora temporis, cum haec deliberatio haberi possit in instanti. Cæterum, quando quis timoratam conscientiam habet, signum est voluntatem deliberatè non consensisse, si hujusmodi judicia temeraria oderit ac procul abesse exoptet.

4.^a Denique conditio est, *ut judicium sit de malo gravi proximi*; quia si sit duntaxat de levi, levius etiam erit injuria: grave autem dicitur quocunque malum, sive culpæ, sive poenæ, sive naturæ, quod, spectatis circumstantiis, affert notabile famæ detrimentum, v. g., si quis sanctissimum virum judicet esse mendacio de-

ditum; item, nobilem virum esse spurium; vel doctrinā spectatissimum, judicet esse ignarum: contrà verò, leve illud malum esse hic dicitur, quod non magnam affert famæ jacturam, ut si quis hominem infimæ conditionis judicet fuisse ebrium, militem esse duellatorem, etc.; hæc enim, ex communi hominum sensu, parùm aut nullatenūs hujusmodi homines infamant, et de se credi parùm vel nihil curant; imò interdùm de iis miseri gloriantur.

Quæres an actiones proximi, quæ in bonam vel malam partem accipi possunt, sint semper in meliorem partem interpretandæ.

Resp. 1.º in illis non teneri quemlibet judicare, sed posse suspendere judicium, totumque Deo committere; non enim tenemur actu positivo judicare aliquem esse probum, de cuius probitate datur sufficiens causa dubitandi.

Resp. 2.º ex hypothesi quòd quis velit judicare, in dubiis circa personas, judicium fieri debere in meliorem partem.

Prob. 1.º Extrav. de Regul. Juris, et S. Aug. qui ait super verba illa Christi, Matth. 7, ¶. 1, « *Nolite judicare:* » *Hoc loco nihil aliud nobis præcipi existimo, nisi ut ea facta, quæ dubium est quo animo fiant, in meliorem partem interpretetur.* Adde S. Bern. et S. Thom. 2.º 2.º, quæst. 60, art. 4.

Prob. 2.º *Ex quibusdam Juris regulis*, quæ quamvis forum externum præcipuè spectent, possunt tamen hic applicari, ubi etiam de iudicio agitur. 1.^a Est regula 11.^a Juris, in Sexto: *Cum sunt partium jura obscura, reo favendum est potius quam actori.* Item, regula 65.^a: *In pari delicto vel causâ, melior est conditio pos-*

sidentis : atqui proximus possidet famam et honorem ; ergo in illius favorem judicandum est. Favet etiam regula 30.^a : *In obscuris minimum est sequendum* ; et 47.^a : *Præsumitur ignorantia , ubi scientia non probatur.*

Prob. 3.º Ratione : Quia si quis in illo casu judicaret in deteriorem partem , temerè judicaret proximum , condemnans sine sufficientibus indiciis. Deindè juris naturæ est illud : *Quod tibi non vis fieri , alteri ne feceris* : atqui nullus vult rationabiliter actiones suas in deteriore sensum accipi ; ergo , etc.

Resp. 3.º quandò agitur de damno vitando , malo præcavendo , vel adhibendo remedio , prudentiam postulare , non quidem ut dubia de proximo positivè in pejorem partem explicemus , sed ut perindè nos geramus , nobis cavendo et illi vel aliis consulendo , ac si dubia esset ejus probitas. Hinc qui recipit ignotum hominem in domum suam , quamvis judicare non possit eum esse furem , potest tamen rebus suis prudenter providere , perindè ac si fur esset ; quia sic agendo , dici non potest malè sentire de proximo , sed prudenter rerum suarum damnum præcavere : at verò , quandò agitur tantùm de internâ æstimatione , reverentiâ erga proximum ; quamvis , ut dicimus , non teneamur actu positivo judicare eum esse probum , id tamen supponendum est , ac pro tali haberi debet. Undè et perindè nos exterius gerere debemus erga eum , ac si probus esset.

ARTICULUS II.

De peccato Violationis secreti proximi.

Secretum in genere dicitur quod paucis notum est : illius tres assignantur species.

1.º *Enim aliud est secretum quod ex lege naturali, absque ullâ promissione, scientem obligat ad celandum, quale est omne occultum cuius detectio noceret animæ, corpori, famæ vel bonis alicujus.*

2.º *Aliud est secretum quod ex præcedente pacto seu promissione expressâ vel tacitâ scientem obligat ad celandum : tunc autem censemur tacita promissio, quandò aliquid occultum ita manifestatur, ut ex circumstantiis facilè apparet illud committi tanquam secretum, v. g., cùm quis consilii, auxiliî vel solatii causâ, aperit arcana sua Advocatis, Obstetricibus, vel amicis, aut propinquis, maximè verò Confessariis, quamvis extra confessionem.*

3.º *Deniquè, aliud est secretum quod ex lege divinâ confessionis sacramentalis prorsùs inviolabiliter scientem obligat ad celandum, et nulla dari potest causa ob quam licite possit violari, ut diximus in *Tractatu de Pœnitentia*: quapropter hoc ultimo omissso, de duobus primis hic breviter agendum est.*

Revelatio secreti facta sine justâ causâ, cum nocumento proximi, vel contra fidem expressè aut tacitè datam de eo reticendo, est ex genere suo peccatum mortale contra justitiam.

Ratio est evidens. Justitia enim prohibet ne quis proximo noceat, vel violet pactum et fidem datam : undè patet revelantem secretum absque

justâ causâ, teneri ad compensationem omnium
damnorum quæ ex tali revelatione proveniunt.

Dixi, *sine justâ causâ*; quia si adsit justa re-
velandi causa, licitum est secretum revelare;
triplex autem potest esse hujusmodi causa:
1.ª Est damnum Reipublicæ vel tertiae personæ,
pendens in futurum; quandò enim revelatio se-
creti necessaria est ad avertendum illud dam-
num, ordinariè est obligatio illius revelandi:
ratio est quia secretum non potest obligare con-
tra charitatem debitam alteri; quòd si damnum
jam illatum sit, nihilque pro futuro timeatur,
secretum non poterit revelari.

2.ª Causa est, quandò secretum, nisi dete-
gatur, cessurum est in grave damnum spiri-
tuale vel temporale illius qui illud commisit,
v. g., si quis cum occulto impedimento ma-
trimonium sit contracturus, nisi is qui sub se-
creto novit, id denuntiet: tunc enim licita,
imò ex charitate præcepta est secreti revelatio,
scilicet ad vitandam irreverentiam erga sacra-
mentum, impediendum grave peccatum, ac
multa incomoda.

3.ª Deniquè causa est, si quis non possit abs-
que magno suo incommodo secretum celare,
v. g., absque vitæ periculo aut gravium tormentorū,
vel famæ, aut honoris, aut bonorum;
tunc enim non tenetur illud celare, quia se-
cretum promittendo non censemur voluisse tam
rigorosè se obligare. Attamen si secreti revelatio
cedat in magnam Reipublicæ perniciem, tunc
ob quævis tormenta vel mortis etiam periculum,
revelari non potest: contrà verò, si sola pri-
vatæ alicujus personæ, vel illius qui secretum
commisit vita periclitaretur; proprium enim

bonum quisque potest alieno privato præferre. Excipiunt Doctores, nisi secretum injustè seu per vim aut fraudem sit cognitum; quia in illo casu revelatio secreti esset injuriæ continuatio.

CAPUT VII.

De nono et decimo Decalogi Præcepto.

Duo hæc præcepta his verbis referuntur, Exodi 20, v. 17: *Non concupisces domum proximi tui, nec desiderabis uxorem ejus, non servum, non ancillam, non bovem, non asinum, nec omnia quæ illius sunt.* Quoniam autem quæ his præceptis prohibentur, patent ex explicatione sexti et septimi præcepti, et ex iis quæ de delectatione morosâ tractantur alibi, pauca duntaxat addemus notatu digna.

ARTICULUS UNICUS.

Quid his Præceptis prohibeatur.

Duplici hoc præcepto non prohibet Deus ipsam concupiscendi vim, quâ tum ad bonum, tum ad malum uti liberum est; sed pravæ cupiditatis usum, quæ carnis concupiscentia et peccati fomes dicitur, ac vitiis annumeranda est, si adjunctum habeat consensum voluntatis. Prava autem est ac inordinata cupiditas, cùm fines à rectâ ratione constitutos transgreditur, sive res malas appetendo, ut adulteria, furta, etc., sive res bonas inordinatè et præpostero affectu desiderando.

Nono itaque præcepto prohibetur tum illa li-

bido quâ adulter alterius uxorem appetit, tum etiam libido quâ quis alterius uxorem in matrimonium ducere concupiscit, quia hinc facile induceretur ad optandam ejus viro mortem vel ad desiderandum adulterium. Prohibetur etiam inordinatus ejusmodi affectus erga mulieres aliis desponsatas, et à fortiori erga virgines Deo consecratas, quâcunque factâ suppositione. Neque licet hæc aut similia animo revolve : *Si talis virgo non esset consecrata, eam in matrimonium ducerem*; sicut non licet homini qui voto castitatis obstrictus est, voluntariè apud se cogitare : *Si votum non emisissem, talem personam in matrimonium ducerem*; hæc enim omnia inordinata sunt, ut patet.

Eodem præcepto, quatenus affirmativum est, præcipitur ut castitatem summoperè amemus, et diligentissimè custodiamus, ut obscoenis cogitationibus summâ cum diligentia resistamus.

Decimo præcepto prohibetur ne divitias avidè exspectemus, neve alienis opibus, potentiae, nobilitati invideamus, sed statu nostro, qualis cunque sit, contenti simus. Contra hoc præceptum peccant mercatores qui rerum penuriam et annonæ raritatem expetunt ut carius vendant; milites qui bellum exoptant ut possint furari; Medici qui morborum frequentiam, Jurisconsulti qui litium copiam concupiscunt.

Hoc etiam præcepto, quatenus affirmativum est, Deus præcipere videtur ut si divitiæ affluant, cor non apponamus; si desint, æquo animo feramus.

Cæterùm, quia rudes homines solos actus externos illicitos putant, frequenter in concionibus et catechismis monendi sunt fideles,

peccata quæ in hæc duo ultima præcepta committuntur, nonnunquam gravius sauciare, et periculosiora esse iis quæ in manifesto committuntur, ut notat Conc. Trident. Quapropter omnem sollicitudinem adhibere debent in devitandis illis peccatis quæ solâ cogitatione et desiderio committuntur. De iis enim sic loquitur Christus, Matth. 5, §. 27, 28 : *Audistis quia dictum est antiquis : Non mœchaberis. Ego autem dico vobis, quia omnis qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, jam mœchatus est eam in corde suo.*

APPENDIX PRIMA,

AD PRIMUM DECALOGI PRÆCEPTUM.

De Oratione in genere.

IN hâc primâ Appendix agemus tantùm de Oratione in genere, prout omnes obligat fideles, et discutiemus, 1.º quid et quotplex sit oratio; 2.º an sit necessaria; 2.º quanta ejus utilitas et efficacia; 4.º quæ conditions ad orationem requisitæ; 5.º quid orandum; 6.º quis orandus; 7.º pro quibus sit orandum.

ARTICULUS PRIMUS.

Quid et quotplex sit Oratio.

Observandum orationem dupliciter sumi posse, *latè* et *strictè*: ac 1.º quidem generali quâdam significatione, orationis nomine significari solet omnis interior animi motus in Deum, sive per mentis cogitationem, sive per cordis affectum: sic à S. Joanne Damasceno, de Fide orthodoxâ, definitur oratio, *Ascensio mentis in Deum*; et eodem modo ait S. Aug. vel quivis alius auctor libri de Spiritu et Animâ, rejecti nunc in Appendix tomî 6 Operum S. Aug., cap 50: *Oratio est spontanea quædam et dulcis ipsius animi ad Deum inclinatio*. Simili sensu, Christus in Evangelio dicitur pernoctasse in oratione Dei; neque enim verisimile est eum totum illud tempus in solâ petitione consump-

sisse, sed etiam in contemplatione et consideratione rerum divinarum, ac piis in Deum Patrem affectibus. 2.º Orationis nomen propriè et strictè significat *petitionem*, quomodò etiam definitur à S. Damasceno, *Petitio decentium à Deo*. Hæc significatio frequens est in Script. ut Matth. 5, ¶. 44 : *Orate pro persequentiibus et calumniantibus vos*, id est, petite. His prænottatis, sit

CONCLUSIO.

Oratio est actus rationis practicæ, desiderium animæ coram Deo explicantis, ut aliquid ab ipso impetretur.

Quæ definitio ut intelligatur, notandum est in oratione posse spectari duos actus : alter est desiderium quo bonum aliquod nobis aut aliis optamus conferri, vel aliquod malum averti ; alter actus est explicatio quædam practica hujus desiderii, quâ Deum conamur inducere et promovere ad id præstandum quod desideramus : quæ desiderii nostri explicatio, nihil est aliud quâm petitio quædam, in quâ propriè consistit orationis essentia.

Dicitur itaque 1.º, *actus rationis*, id est, mentis ; quia oratio elicitor ab intellectu, et à voluntate tantùm imperatur, quatenùs voluntas intellectui præcipit ut desiderium suum Deo explicet.

Dicitur 2.º, *rationis practicæ*; quia animæ desiderium non ostendimus Deo ut illud tantùm cognoscat, sed ut rem desideratam præstet.

Dividitur oratio in *mentalem* et *vocalem* : *oratio mentalis* est illa quæ solo actu mentis fit ;

oratio verò *vocalis* seu *externa* dicitur, cùm internus animi actus voce seu verbo explicatur.

Dividitur etiam in *privatam* et *publicam*; sed de posteriori agemus in *Tract. de Obligationibus Statuum*, ubi de *Horis Canonicis*.

ARTICULUS II.

De necessitate Orationis.

C O N C L U S I O .

Oratio necessaria est adultis ad salutem.

Prob. 1.º Ex verbis Christi, Luc. 18, ¶. 1, Matth. 7, ¶. 7, Matth. 26, ¶. 41: *Oportet semper orare; Petite et dabitur vobis; Vigilate et orate, ut non intretis in temptationem.* Ratio hujus præcepti divini sumitur ex voluntate Dei justè ac salubriter disponentis, ut in necessitatibus nostris auxilium atque medelam consequi non possimus, nisi humili subjectione ab ipso petamus; oratio ergo necessaria est *necessitate præcepti divini*.

Est etiam necessaria *necessitate medii*, ut unanimiter fatentur Theologi, necessitatem hanc colligentes ex modo ordinario à Deo instituto ad salvandos homines adultos; voluit enim Deus ut medium esset oratio, sine quo salus obtineri non posset; quia salus obtineri non potest sine gratiâ: oratio autem est medium quoddam sine quo statuit Deus nobis non concedere gratiam, undè illud Matth. 7, ¶. 7: *Petite et dabitur vobis*, quasi dicat Christus: Si non petitis, non dabitur vobis. Hic autem modus à Deo institutus ad salvandos homines adultos, pertinet ad suavem illius providentiam; voluit enim ut ad salutem nostram, saltem petendo, cooperaremur,

et ideò decrevit gratias ad observationem mandatorum necessarias, adultis ordinariè non impertiri, nisi eas petierint, juxta illud : *Petite et dabitur vobis; quærite et invenietis; pulsate et aperietur vobis.*

Prob. insuper ex SS. Hieron. et August. qui Pelagium impugnantes, necessitatem gratiæ seu auxilii divini ad salutem, petunt ex necessitate orationis : at certum est de fide auxilium Dei esse necessarium necessitate medii ad salutem ; ergo eodem modo necessaria est oratio. S. Aug. lib. de Dono Perseverantiæ, cap. 16, sic loquitur : *Cùm constet alia Deum, danda etiam non orantibus, sicut initium fidei; alia non nisi orantibus præparasse, sicut usque in finem perseverantiam.* Et lib. de Naturâ et Gratiâ, cap. 43, n. 50, ait : *Deus impossibilia non jubet; sed jubendo monet, et facere quod possis, et petere quod non possis :* quam sententiam amplectitur Conc. Trid. Sess. 6.

Hæc autem verba, *petere quod non possis*, significant mandata Dei sine oratione fore aliquando impossibilia adultis : undè sicut ad salutem assequendam necessaria est adultis observatio mandatorum Dei, ita oratio est medium necessarium ut illa observentur ; ergo oratio est medium necessarium adultis ad salutem.

Quæres quandonam urgeat præceptum orandi, sub poenâ peccati.

Resp. difficile esse tempus illud præcisè determinare, quo præceptum orandi obligat per se fideles sub poenâ peccati ; certum tamen est 1.º non posse diutiùs differri orationem sine peccato, juxta illud Christi Domini, Lucæ 18, ¶. 1 : *Oportet semper orare et non deficere;* et illud

illud Apost. I. ad Thess. 5, ¶. 17 : *Sine intermissione orate*; et ad Rom. 12, ¶. 12 : *Orationi instantes*. Istorum enim textuum, ex communi Interpretum sententiâ, sensus est, orandum esse, non quidem omnibus et singulis momentis, quod est impossibile; sed assiduè et omni tempore opportuno, statis precationum temporibus nunquam prætermisis. Ratio autem est, quia non possumus diù vivere sine tentationibus, ad quas repellendas opus est oratione.

Certum est 2.º præceptum orandi obligare per accidens, 1. quandò quis sentit gravem temptationem : undè Christus Apostolis dicebat : *Orate ut non intretis in temptationem*. 2. Quandò quis est in evidenti periculo mortis, præsertim si sit in statu peccati; tunc enim maximè, si unquam aliàs, petenda est remissio peccatorum. 3. Quandò peccator tenetur ad gratiam se disponere, v. g., quandò debet sacramenta suscipere vel administrare. 4. Quandò eximum beneficium ad salutem necessarium à Deo exspectatur. 5. Si Communitas, v. g., Urbs, Provincia, Regnum, in magno periculo constituta sint, constat enim Deum nolle sæpè liberare populum à periculo aliquo sive malo, nisi rogatus fuerit, juxta illud Psalm. 105, ¶. 23 : *Et dixit ut disperderet eos, si non Moyses electus ejus stetisset in confractione, in conspectu ejus*; fideles ergo in hoc casu tenentur, ex charitate, orationi incumbere. 6. Si proximus in extremâ spirituali necessitate actualiter sit constitutus.

Colliges Parochos et Confessarios debere plenam sibi commissam frequenter docere quam necessaria sit oratio, et divinum orandi præceptum sæpius inculcare, fidelesque hortari ut

matutino ac serotino tempore, oratio in christianis familiis fiat, nihilque nisi præmissâ brevi aliquâ oratione aggrediantur.

ARTICULUS III.

De utilitate et efficacia Orationis.

Plurimos orationis fructus refert Catechismus Concilii Tridentini, quos omnes hic recensere necessarium non duximus; sed in ipso Catechismo attentè legendi sunt à Pastoribus, et fidelibus explicandi; præcipuos tamen hic attingemus: sit igitur

CONCLUSIO PRIMA.

Oratio, praeter consolationem spiritualem quam affert menti, vim habet merendi, impetrandi et satisfaciendi.

Prob. Quia tria in oratione spectari possunt: 1.º quidem quòd ab homine procedat in statu gratiæ existente, et sic est *meritoria*, sicut alia omnia bona opera; 2.º quòd sit aliquo modo naturæ molesta et poenalis, sicque est *satisfactoria*; 3.º quòd essentialiter sit petitio quædam, et eo modo est *impetratoria*.

Observandum tamen utilitates illas in omni oratione, etiam bonâ, non semper reperiri; nam fieri potest, 1.º ut oratio sit *impetratoria*, non tamen *meritoria*, v. g., si peccator petat remissionem peccatorum, vel si beatus in cœlo postulet aliquid pro nobis viatoribus. 2.º Interdùm contingit ut oratio sit *meritoria* tantùm, non autem *impetratoria*, v. g., si vir justus petat aliquid quod non expediat ad ejus salutem,

quomodo Apostolus petivit sibi auferri stimulum carnis et non impetravit, licet ejusmodi oratio sit meritoria.

CONCLUSIO II.

Certum est orationem habere vim et efficaciam impetrandi à Deo quidquid ab eo petitur, dummodo adsint conditiones requisitæ.

Prob. Ex promissione Christi, Marci 11, ¶. 24: Dico vobis, omnia quæcunque orantes petitis, credite quia accipietis et evenient vobis. Lucæ item 11, ¶. 10: Omnis enim qui petit, accipit, etc. In veteri Testamento leguntur etiam similes promissiones, Psal. 49, ¶. 15: Invoca me in die tribulationis, eruam te et honorificabis me; et alibi passim.

Dixi orationem habere vim infallibilem obtinendi quidquid petitur à Deo, modò adsint conditiones requisitæ; de quibus articulo sequenti dicendum est.

ARTICULUS IV.

De Conditionibus ad Orationem.

Quatuor conditiones ex SS. Augustino et Thomâ requiruntur, ut oratio sit infallibiliter impetratoria, 1.ª est ut quis petat necessaria vel utilia ad salutem; 2.ª ut piè petat; 3.^a ut perseveranter; 4.^a ut pro seipso.

1.^a Itaque conditio est, ut oratio sit de rebus ad salutem necessariis aut utilibus, ut constat ex allatâ definitione S. Joan. Damasc., ubi dicit quod oratio est petitio decentium à Deo; undè Christus Discipulis suis dicebat: *Quærite*

primum regnum Dei; et Apostolos quosdam reprehendit quod aliquid à regno Dei diversum peterent: *Nescitis*, inquit, *quid petatis*. Unde et I. Joan. 5, ¶. 14: *Quocunque petierimus secundum voluntatem ejus, audit nos*: atqui, ex S. Paulo, I. ad Thess. 4, *Hæc est voluntas Dei, sanctificatio nostra*; ergo, etc.

2.^a Conditio est, ut oratio piè fiat: tunc piè fit, cùm procedit ex fide, spe et affectu charitatis; hinc Christus dixit: *Omnia quæcumque petieritis in oratione, credentes, accipietis*; hinc etiam Jacobi 1, ¶. 6, dicitur: *Postulet autem in fide, nihil hæsitans*. Quod autem ex affectu charitatis procedere debeat, id est, cum pio motu et auxilio gratiæ, patebit ex dicendis infrà, de oratione peccatoris. Debet etiam fieri cum requisitâ attentione, devotione et reverentiâ; hujus enim conditionis defectus in causâ est cur plurimorum fidelium orationes non sint imperatoriæ, juxta illud Jacobi 4, ¶. 3: *Petitis et non accipitis, eò quod male petatis*.

3.ª Conditio est perseverantia in oratione, quæ conditio valdè commendatur in Scripturis, et duabus parabolis à Christo explicatur; altera Lucæ 11, hominis illius qui tres panes petiit ab amico; altera cap. 18 de Viduâ, quæ à Judice vindictam per importunas preces et perseverantiam impetravit: quapropter Christus eodem cap. addit: *Oportet semper orare, et nunquam desicere*, id est, non desistere à petitione, etiamsi non statim concedatur, sed instanter petere.

Ratio hujus conditionis sumi potest ex ordine divinæ Providentiæ; nam sæpè expedit ut non statim concedatur id quod petitur; et res diù

desiderata majori in pretio habetur : undè S. Aug. Serm. 5. de Verbis Domini, dicit : *Cum aliquandò tardius dat, commendat dona, non negat. Diù desiderata, dulcius obtinentur; citò autem data, vilesunt. Pete, quære, insta. Petendo et quærendo crescis, ut capias. Servat tibi Deus, quod non vult citò dare, ut tu discas magna magnè desiderare.*

4.ª Conditio, quam tamen nonnulli rejiciunt, est, ut quis oret pro seipso, quia alter pro quo oramus non est sæpè dispositus ut accipiat; et hæc est doctrina S. Aug. quam sequitur S. Thomas. Quandò tamen alii pro quibus oramus, sunt sufficienter dispositi, tunc Doctores communiter docent orationem esse impetratoriam. Ratio est quia promissio Christi videtur universalis; nam Joan. 15, ¶. 16, dicit : *Ut quod cunque petieritis Patrem in nomine meo, det vobis.* Actuum 27, ¶. 24, dicit Angelus Paulo : *Ecce donavit tibi Deus omnes qui navigant tecum.* Et Jacobi 5, ¶. 16 : *Orate pro invicem, ut salvemini; multūm enim valet deprecatio justi assidua.*

Quæres 1.º utrūm peccatores utiliter orare possint.

Resp. 1.º orationem peccatorum non esse meritariam, saltem de condigno, quia meritum de condigno supponit statum gratiæ.

Resp. 2.º peccatores utiliter et efficaciter Deum orare, præsertim quandò servantur quatuor conditiones assignatae, et hoc modo petivit et impetravit David, Zachæus, Latro, Magdalene, Publicanus, et alii multi. Undè S. August. tractatu 44 in Joan., dicit : *Si peccatores Deus non exaudiret, frustrà ille Publicanus*

oculos in terram demittens , et pectus suum percutiens diceret : « Domine , propitius esto mihi peccatori . »

Dices : Joan. 9, ¶. 31, dicitur : Quia peccatores Deus non audit.

Resp. 1.º cum S. Aug. hæc verba prolata esse à cæco nondùm perfectè illuminato in fide ; 2.º duplex esse peccatorum genus : alii enim bone affectu et voluntate , cum Dei auxilio orant , et sic exaudiuntur ; alii autem malè orant , et cum affectu malo ad peccatum , de quibus dicitur Proverb. 28 , ¶. 9 : *Qui declinat aures suas ne audiat legem , oratio ejus erit exsecrabilis.*

Quæres 2.º utrùm in omni oratione , etiamsi non fiat ex speciali obligatione , requiratur attentio .

Resp. fideles teneri attentionem adhibere in quâcunque oratione .

Prob. 1.º *Auctoritate S. Thomæ , 2.º 2.º , quæst. 83 , ad 3.um dicentis : Quòd si quis in oratione ex proposito mente evagetur , hoc peccatum est , et impedit orationis fructum .*

Prob. 2.º *Ratione : Voluntaria enim distractio peccatum est , quia valdè irreverenter cum Deo agit , qui aliquid ab eo postulans , voluntariè animo vagatur ; quapropter sollicitè docendi sunt fideles , quàm necessaria sit attentio in oratione ; siquidem defectu conditionis istius , plerumquè contingit quod in Psalmo dicitur , quòd *oratio ejus fiat in peccatum.**

ARTICULUS V.

De iis quæ à Deo petenda sunt.

Notandum 1.º Orationem dominicam compendium esse et exemplar eorum omnium quæ à Deo petere debemus : nam, ut dicit S. August., Epist. 130 alias 121, ad Probam, cap. 11, n.º 22 : *Si per omnia precationum sanctorum verba discurras, quantum existimo, nihil invenies quod in ista dominica non contineatur et concludatur Oratione.*

Notandum 2.º alia esse bona quibus malè uti non potest homo, qualia sunt vita æterna, auxilia divina, virtutes supernaturales ; alia verò esse bona quibus malè uti potest homo, qualia sunt vita, corporis sanitas, scientia, etc.

CONCLUSIO PRIMA.

Vita æterna et omnia media ad illam necessaria, absolutè, id est, sine ullâ conditione petenda sunt; et quæ ipsis opposita sunt, detestanda et fugienda.

Ratio est quia cùm homines ad vitam æternam consequendam sint creati, ideo illam incessanter petere debent, sicut media ad illam conducentia : undè postquam in Oratione dominicâ constitutus est finis quem imprimis desiderare ac petere debemus, videlicet Dei gloria ac nostra beatitudo, petimus deinde nobis concedi ea quæ ad hunc finem possunt conducere, et averti ea quæ possunt impedire hujus finis consecutionem, ut egregiè notat S. Aug. Bona autem illa petenda sunt absolutè, quia iis malè uti nemo potest.

CONCLUSIO II.

Bona illa quibus male uti potest homo, v. g., scientia, sanitas, etc., non simpliciter et absolutè petenda sunt, sed cum aliquā conditione expressā vel tacitā, nempè, si utilia sint ad salutem.

Ratio est quia non debemus absolutè petere, nisi id quod semper ad salutem conducit : at hujusmodi bona interdùm à vitâ æternâ averunt; ergo non debent peti, nisi supposito quòd sint ad salutem necessaria vel utilia.

Quæres 1.º utrùm bona temporalia à Deo petenda sint, v. g., ea quæ ad victum sunt necessaria.

Resp. cum S. Thomâ, bona temporalia, non quidem ut præcipua et suprema bona, à Deo petenda esse ; posse tamen peti ut minùs principalia bona, et adminicula quibus ad beatitudinem tendamus, in quantùm, scilicet, per ea bona, vita corporalis sustentatur. Hinc Salomon, Deum alloquens, dicit : *Tribue victui meo necessaria.*

Quæres 2.º utrùm divitiæ, honores, dignitates, à Deo licitè peti possint.

Resp. res hujusmodi non esse absolutè petendas, sed conditionatè, nempè, si ad salutem sint utiles : imò ordinariè petendæ non sunt, ne quidem conditionatè, quia sæpiùs ad spiritualem perniciem conducunt, quàm ad salutem ; undè rursùm Sapiens : *Divitias, inquit, ne dereris mihi.*

Colliges 1.º illum peccare mortaliter, qui à Deo rem malam petit, v. g., favorem et auxi-

lium ad peccatum aliquod committendum, quia hoc est omnino Deo injuriosum.

Colliges 2.º qui rem indifferentem petit, v. g., victoriam seu in ludo lucrum, etiam peccare, si lucrum hujusmodi non referat ad finem honestum; est enim aliqua in Deum irreverentia: non tamen semper mortaliter peccat.

ARTICULUS VI.

Ad quem dirigi debeat Oratio.

CONCLUSIO PRIMA.

Solus Deus invocandus est tanquam primarius auctor salutis, et causa principalis omnium donorum ac bonorum naturæ et gratiæ.

Ratio est quia Deus solus auctoritate suâ et potestate remittit peccata, virtutes infundit, dat vitam æternam; ergo, etc.

CONCLUSIO II.

Solus Christus invocandus est tanquam princeps intercessor et mediator noster apud Deum.

Ratio est quia Christus solus per sua merita nos reconciliavit Deo, et pro nobis satisfecit.

CONCLUSIO III.

Bonum acutile est invocare Sanctos cum Christo regnantes; imò impie sentiunt, qui dicunt eos invocandos non esse.

Conclusio certa est, et composita ex verbis Concil. Tridentini, Sess. 25.

Prob. 1.º contra Hæreticos : Quia si , ex illorum consensu , possumus invocare Sanctos in terris degentes , cur non et Sanctos in cœlo regnantes , cùm ratio pro utrisque sit æqualis ?

Prob. 2.º ex praxi universalis Ecclesiæ , quæ errare non potest , cùm sit columna et firmamentum veritatis : praxis autem illa , tum ex Conciliis , tum ex SS. PP. colligi potest : de quâ consule Bellarm. lib. 1, de Sanctorum Beatiitudine , cap. 19.

Prob. 3.º Quia certum est de fide , Sanctos in cœlis viventes pro nobis orare ; ergo bonum ac utile est ipsos invocare .

Prob. antecedens ex pluribus Scripturæ locis , v. g. , Zachar. 1 , ¶. 12 , Angelus pro Judæis sic Deum deprecatur : *Domine exercituum , usquequò tu non misereberis Jerusalem et turbium Juda quibus iratus es ?* Tobiæ 12 , ¶. 12 , Angelus ad Tobiam dicit : *Quando orabas... ego obtuli Orationem tuam Domino.* II. Machab. cap. ultimo , ¶. 14 , de Jeremiâ dicitur : *Hic est qui multum orat pro populo.* Si autem Jermias in Limbo pro Judæis orabat , quantò magis in Cœlo. II. Petri 1 , ¶. 15 : *Dabo , inquit iste Apostolus , operam et frequenter habere vos post obitum meum , ut horum memoriam faciatis.* Idem probatur ex Psal. 90 , Daniel 10 , Matth. 18 , Apocalyps. 8 , etc. Vide Bellarmi- num , loco mox citato , cap. 18.

Hæreticorum cavillationes hic referre per tempus non licet ; consulantur quæ de eo argumen- to prosecuti sumus in *Tract. de Incarnatione* ; sat erit annotasse , argumenta eorum æquè militare contra invocationem justorum in terris viventium , quæ tamen in Scripturis sæpissimè

commendatur, consentientibus ipsis Hæreticis: sic ad Rom. 15, ¶. 30, dicit Apostolus: *Obsecro ergo vos, fratres, ... ut adjuvetis me in orationibus vestris pro me ad Deum.* Idem repetit ad Ephes. 5. Et ad Colos. 4, ¶. 2 et 3, dicit: *Orationi instate... orantes simul et pro nobis.* Item, ad Thessal. 5, et II. ad Thessal. 3, ¶. 1: *De cætero, fratres, orate, pro nobis.* Item, ad Hebr. 13. Deniquè, Jacobi 5, ¶. 16: *Orate pro invicem, ut salvemini; multum enim valet deprecatio justi assidua.*

At, *inquiunt*, quomodò Sancti in cœlo cognoscere possunt orationes nostras et interna cordis desideria? Verùm ab iis vicissim quærendum est, quomodò Sancti in hâc vitâ cognoscunt animi consilia et desideria. Refertur quòd Samuel cognoverit omnia quæ erant in corde Saülis, IV. Reg. 5. Eliseus cognovit quid famulus Giezi secretò egerit. Daniel etiam cognovit occultum Nabuchodonosoris somnium. Petro etiam cognita fuit fraus Ananiæ et uxoris ejus. Deniquè, consentiunt ipsimet Hæretici, Prophetas multa cognovisse quæ hominibus erant abscondita: si hæc in terrâ sieri possunt, quidni etiam sieri poterunt et in cœlis? Deindè Lucæ 15, Christus dicit Angelos gaudere de internâ peccatoris conversione: non gauderent autem, nisi novissent; nôrunt ergo et orationes nostras, quia Deus eas ipsis revelat; et hæc cognitio pertinet ad eorum beatitudinem accidentalem.

Quæres utrum orationes dirigi possint ad animas in Purgatorio existentes.

Resp. variè varios Theologos eâ de re sentire, aliis affirmantibus, negantibus aliis. S. Thomas, 2.^a 2.^a, quæst. 83, art. 11, ad 3.um, id negat:

Quoniam, inquit, licet sint nobis superiores, quantum ad impeccabilitatem; sunt tamen inferiores, quantum ad poenas quas patiuntur, et secundum hoc non sunt in statu orandi, sed magis ut oretur pro eis; ergo non debent in hoc statu à nobis orari. Sed tamen Deum orare possumus ut pro animabus illis deprecantibus, facilius nobis postulata concedat.

Quæres iterum, utrum invocari possint infantes post Baptismum decedentes, ante usum rationis.

Resp. quamvis non debeant invocari publicè, nihil tamen impedire quominus privatim invocari possint, cum fruantur gloriâ æternâ, et unâ cum Christo in æternum regnent.

ARTICULUS VII.

Pro quibus orandum sit.

CONCLUSIO.

Orandum est pro omnibus hominibus in hac vita degentibus, sive justis, sive peccatoribus; sive fidelibus, sive infidelibus.

Prob. Ex Apost. I. ad Timoth. 2, ¶. 1, 3 et 4: Obsecro igitur primum omnium fieri observationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones, pro omnibus: hoc enim bonum est et acceptum coram Salvatore nostro Deo, qui omnes homines vult salvos fieri, et ad agnitionem veritatis venire. S. Petrus addit, Deum nolle aliquos perire, sed omnes ad poenitentiam reverti. Cum ergo Deus velit omnes homines salvos fieri, si velint et non impediunt, certe di-

vinæ voluntati nostram conformare debemus,
optando et petendo ut ita fiat.

Quæres 1.º an teneamur pro inimicis nostris
orare.

Resp. 1.º nos teneri, sub pœnâ peccati, eos
non excludere à communibus orationibus, ut
diximus alibi.

Resp. 2.º teneri nos aliquandò, etiam specia-
liter pro inimicis nostris orare, quandò, v. g.,
sunt in extremâ vel gravi necessitate, sive spi-
rituali, sive corporali, juxta illud Christi præ-
ceptum, Matth. 5 : *Orate pro persequentibus et
calumniantibus vos.*

Quæres. 2.º utrùm orandum sit pro mortuis.

Resp. 1.º pro Beatis in cœlo existentibus non
esse orandum, quia orationibus nostris non in-
digent, sed illorum orationes nobis potius ne-
cessariæ sunt. Hinc tritum illud S. Augustini :
Injuriam facit Martyri, qui orat pro Martyre.

Resp. 2.º pro damnatis non esse orandum,
quia orationes nostræ sunt illis omnino inutiles,
cùm non sint capaces gratiæ ullius aut veniæ
obtinendæ; in inferno quippe nulla est re-
demptio, ut fides docet.

Resp. 3.º orandum esse pro iis defunctis qui
sunt in Purgatorio, ut à pœnis liberentur. Res-
ponsio est *de fide*, et probatur à nobis fusiūs in
Tractatu de Sacrificio Missæ, disertissimè verò
à Bellarm. in Tract. de Purgatorio.

Colliges aliquandò nos teneri sub peccato,
ex lege charitatis, pro defunctis orare, maximè
pro benefactoribus et parentibus, quia fidelium
animæ quæ à Dei visione retardantur, maximis
doloribus in igne Purgatorii torquentur, et per
orationes ac Sacrificia possunt à nobis adjuvari.

APPENDIX II,

AD PRIMUM DECALOGI PRÆCEPTUM.

De Simoniâ in genere.

QUÆ de Simoniâ in genere dicturi sumus, quatuor articulis complectemur : quæremus in 1.º quid sit simonia ; in 2.º quotplex sit ; in 3.º quænam ejus malitia ; in 4.º deniquè, quibus modis committatur circa res sacras in genere, ubi de causis à simoniâ excusantibus.

ARTICULUS PRIMUS.

Quid sit Simonia.

Simoniæ vox peccatum illud significat quod committitur emendo vel vendendo rem sacram et spiritualem, sumpto nomine à Simone Mago, qui in hoc sacrilegii genere, ab Ecclesiæ nascentis initio, primus omnium gravissimè deliquesce legitur in Actibus Apostolorum, cùm, oblatâ pecuniâ, emere voluit ab Apostolis potestatem conferendi Spiritum Sanctum, ut deindè, sicut SS. PP. notant, Spiritus Sancti dona aliis pecuniâ divenderet.

Simonia definitur, *Sacrilegium quo aliquid spirituale vel spirituali annexum, pretio temporali commutatur*; vel, ex communi ac receptâ S. Thomæ et Antiquorum doctrinâ, quæ

in idem recidit, est *studiosa voluntas emendi vel vendendi aliquid spirituale, aut spirituali annexum.*

Dicitur 1.º, *studiosa seu deliberata voluntas*, id est, volitio libera.

Dicitur 2.º *emendi vel vendendi*, id est, non gratis dandi aut accipiendi, sed interveniente pretio temporali, et cum pacto oneroso : emptionis autem et venditionis nomine comprehenduntur alii contractus onerosi, v. g., locatio, permutatio, mutuum, aliquique omnes contractus qui vulgo vocantur innominati, *Do ut des, do ut facias, facio ut des, facio ut facias*; Do, v. g., titulum Parochi, ut des aliquid pretio aestimabile; Do Canonicatum, ut in domo meâ officio Capellani fungaris; Efficio apud Principem ut te ad episcopatum nominet, ut tu vicissim pensionem quam solvere teneor condones; denique, Facio ut meo suffragio, Sede vacante, Vicarius generalis eligaris, ut mihi pecuniam mutuo præbeas. Ratio est quia illi omnes contractus, quoad indignam rei sacræ tractationem, æquivalent emptioni aut venditioni, quatenus, scilicet, in his omnibus datur res spiritualis pro pretio temporali: neque tamen requiritur ut quis rem temporalem cum spirituali æquare velit, aut existimet rem temporalem posse esse pretium commensuratum et æquale rei spirituali; sed sufficit, si ipsa aliqua res temporalis detur pro re spirituali, vel obtineatur res spiritualis propter estimationem rei temporalis.

Usitatum verò est apud Scriptores ecclesiasticos, ut pretium quo res spiritualis vendi potest vel emi, *munus* appelletur; illudque triplex est, scilicet, vel à manu, vel à lingua, vel ab obsequio.

Nomine muneris *à manu* intelligi debet utilitas quæcunque aut temporale commodum, pro quo, tanquam pro pretio, res spiritualis confertur, sive sit pecunia, sive aliud quidpiam pecuniâ æstimabile, v.g., domus, ager, supellex; sive etiam debiti alicujus remissio, solutionis dilatio, imò et mutui dilatio; est enim tempore commodum, quod sine sacrilegio et simoniâ dari, aut promitti, vel accipi non potest pro re spirituali, et in ejus commutationem.

Nomine muneris *à lingua*, intelliguntur preces, laudes, adulationes, non quidem simpli citer, sed quatenùs favorem hominum conciliare possunt conferenti Officium spiritale, v.g., Canonicatum, ipsique commodum procurare. Undè simoniacus est, qui alteri tale officium promittit, ex pacto expresso vel tacito ut de se benè loquatur, sibique quovis modo famam conciliet.

Deniquè, nomine muneris *ab obsequio* intelligi debent alia quæcunque obsequia seu servitia temporalia, alicui præstita vel præstanta sub pacto expresso vel implicito, aut cum intentione acquirendæ in eorum compensationem alicujus rei spiritualis, cap. *Cum essent*, de Simoniâ.

Dicitur 3.º *aliquid spirituale*; quo nomine hic intelligitur id *quod* est aliquo modo supernaturale, et ad animæ salutem *à Deo* specialiter institutum, sive *quod à Deo* provenit, et ad Deum ordinatur, quatenùs est gratiæ auctor et salutis: potest autem *aliquid esse spirituale et supernaturale*, vel 1. *per essentiam*, ut gratia, sive habitualis, sive *actualis*, virtutes infusæ, dona Spiritus Sancti, etc., quæ non possunt esse propriè materia *emptionis et venditionis*,

nec cadunt in contractum onerosum; vel 2. ratione effectūs, quia, scilicet, spirituale effec-
tum producit, cujusmodi sunt sacramenta, sa-
cræ conciones, orationes, tum publicæ, tum
privatae, Sacramentalia, etc.; vel 3. deniquè
ratione causæ, quia, scilicet, provenit à causâ
spirituali: tales sunt effectus gratiarum gratis
datarum, prædictiones, prophetiæ, benedic-
tiones, usus jurisdictionis ecclesiasticæ, dispen-
sationes, concessiones Absolutionis, facultas
absolvendi à peccatis et censuris, excommuni-
cationes, suspensiones, etc.; hæc enim omnia
spiritualia sunt, et sine gravissimo sacrilegio
emi, vendi, aut in pactum deduci non possunt.

Dicitur 4.º, *vel spirituali annexum*; quo no-
mine intelliguntur ea quæ, licet temporalia sint
et naturalia, aliquatenus tamen fūnt sacra per
connexionem quam habent cum rebus sacris
et supernaturalibus; idque triplici modo fieri
potest:

1.º Quidem, quandò rerum illarum materia
supponitur et præcedere debet consecrationem,
ac res seu functiones sacras ad quas ex Ecclesiæ
institutione ordinatur: hujusmodi sunt templa,
altaria, vasa, vestimenta consecrata vel bene-
dicta, quæ, ex Ecclesiæ instituto, prærequi-
runtur ad sacram Missæ oblationem, vel ad
sacramenta ministranda; hæc autem omnia di-
cuntur à quibusdam Theologis annexa *antece-
denter* rei spirituali.

2.º Quandò res illæ requiruntur tanquam ali-
quid rei sacræ necessariò annexum, et veluti in-
trinsicum, qualis est actio celebrandi Missam,
baptizandi, absolvendi, concionandi, et qui-
libet alias hujusmodi labor intrinsicus actioni

sacræ : illa autem dicuntur annexa *concomitanter* rei spirituali.

3.º Quandò rem sacram præsupponunt tanquam aliquid ab eâ dependens, ut jus percipiendi redditus Beneficiorum, quod supponit aliquod officium spirituale propter quod datur : et illa dicuntur annexa *consequenter* rei sacræ.

1.º Si agitur de illis rebus temporalibus quæ spiritualibus annexæ sunt *antecedenter*, vendi possunt absque simoniâ, quia spiritualitas seu consecratio rei temporali quasi accidentaliter advenit, ipsa verò manet semper, secundùm se, æstimabilis pretio temporali; simoniacum tamen esset rem illam, v. g., Calicem, majori pretio vendere ob consecrationem. 2.º Quoad temporale *concomitanter* annexum spirituali, notandum est nihil posse accipi tanquam premium laboris sacro ministerio intrinseci, quia scilicet, vendi non potest labor iste, quin vendita censeatur res sacra, cui per se necessariò ac inseparabiliter conjunctus est ; atque hic locum habet sententia Paschalis, Papæ, cap. *Si quis objicerit, causâ 1, quæst. 3 : Quisquis horum alterum vendit, sine quo nec alterum provenit, neutrum invenditum derelinquit.* 3.º Propter eamdem rationem et auctoritatem, nunquàm emi aut vendi possunt, ea quæ rei spirituali annexa sunt *consequenter*.

ARTICULUS II.

Quotuplex sit Simonia.

Primò quidem simonia alia est contra *jus divinum et naturale*, alia solummodo contra *jus positivum et ecclesiasticum*.

Simonia contra *jus divinum*, est illa quam præcedenti articulo definivimus, et consistit in commutatione rei temporalis pro spirituali: undè illa simonia est intrinsecè mala, exclusâ etiam Ecclesiæ prohibitione.

Simonia contra *jus ecclesiasticum*, est pactio seu conventio quæ, ob aliquam simoniæ speciem vel suspicionem, ab Ecclesiâ prohibetur sub pœnis simoniæ, quamvis ex se intrinsecè mala non sit.

Ex hâc autem Ecclesiæ prohibitione, factâ ex motivo Religionis, hujusmodi pactio verum sacrilegium est contra Religionem et simonia contra *jus ecclesiasticum*, cujus exempla patet bunt evidentiùs expositione trium conditionum quæ in simoniâ contra *jus naturale* requiruntur, scilicet: 1.º ut sit commutatio; 2.º rei sacræ; 3.º pro re temporali.

Nam 1.º alicujus rei etiam oblatæ sponte receptio pro examine ad Beneficia vel Ordines, non est propriè commutatio aut venditio, nec proindè simonia jure naturali prohibita; prohibetur tamen à Concilio Trid. Sess. 24, c. 18, et Sess. 21, capite 1, tanquam simoniaca.

2.º Venditio officiorum quorundam temporaliū, v. g., Oœconomi, Thesaurarii, Advocati ecclesiastici, et similium, quæ ad temporalem solūm Ecclesiæ administrationem ordinata sunt, non est venditio rei spiritualis, et tamen cap. *Salvator*, causâ 1, quæst. 3, prohibetur ut simoniaca.

3.º Solo jure ecclesiastico prohibitum est ne pro oleo sacro aut chrismate, aliquid exigatur, cap. *Non satis*, cap. *Ad nostram*, de Simoniâ; quamvis alioqui, spectatâ rei naturâ, simonia-

cum non sit materiam rei spiritualis pretio, secundum se, aestimabilem vendere, ut patet de Calice consecrato.

Denique, permutationes Beneficiorum sine Superioris auctoritate factae, reprobantur tanquam simoniacae, cap. *Quæsitum*, et cap. *Cum olim*, de rerum Permutatione, quamvis in iis non detur res spiritualis pro temporali, ut in simoniâ contra jus naturale.

2.º Simonia dividitur in *mentalem*, *conventionalis* et *realem*.

Simonia *mentalibus* est ea quae fit sine ullo pacto externo, sive implicito, sive explicito, sed ex sola intentione accipiendi, aut dandi pro re spirituali temporalem, vel pro temporali spiritualem; potestque dupli modo committi, 1. quidem si vi illius intentionis nihil fiat exteriùs: v. g., si quis desiderans offerre munus alteri ut Officium aliquod spirituale, Parochi, v. g., ab illo obtineat, suam tamen illam voluntatem exsecutioni non mandet. 2. Committitur simonia mentalis, quandò quis ex intentione aliquid exteriùs operatur, v. g., servit, aut munus aliquod offert ad consequendum spiritale Officium, licet nullum intercesserit pactum, nec explicitum, nec implicitum: mentalis dicitur, quia est occulta, nec significatur exteriùs, licet non sistat in sola mente aut voluntate; saepius autem ex parte unius tantum, v. g., dantis aliquid committitur, quamvis contingere possit ut ex parte dantis et accipientis committatur, sed casu id accedit et sine conventione. In priori casu simonia dicitur, *pure mentalis*, in posteriori, *non purè mentalis*.

Simonia *conventionalis* dicitur, quandò ali-

quod pactum externum seu conventio intervenit dandi rem spiritualem pro temporali , atque illa est etiam duplex : si enim pactum ex nullâ parte sit exsecutioni mandatum , dicitur simonia *pure conventionalis* ; si verò ex alterutrâ tantùm parte completum sit pactum , v. g. , si traditum sit pretium temporale , sed nondùm tradita res spiritualis ; aut contrà , si res spiritualis sit tradita , nondùm tradito pretio temporali , dicitur simonia *conventionalis mixta*.

Simonia est *realis* , quandò pactum utrinquè realiter compleetur , v. g. , si post pactum de vendendo spirituali Officio , traditum sit reipsâ Officii ex unâ parte , et pretium ex alterâ , aut saltem illius pars , aut instrumentum debiti .

ARTICULUS III.

De malitia Simoniæ.

C O N C L U S I O .

Simonia est gravissimum sacrilegii peccatum contra religionem.

Prob. 1.º Ex Script. ex acerrimâ S. Petri objurgatione adversùs Simonem Magum , Act. 8 , ¶. 20 et 22 : Pecunia tua tecum sit in perditionem , quoniam donum Dei existimasti pecunia possideri... pœnitentiam itaque age ab hâc nequitid tuâ... In felle enim amaritudinis , inquit , et obligatione iniquitatis video te esse. Item , ex gravi increpatione Giezi factâ ab Eliseo Prophetâ , IV. Reg.

Prob. 2.º Ex horrendis anathematibus quibus in jure canonico , à Conc. et à SS. PP. simonia percellitur : modò enim dicitur exse-

crabile flagitium ; aliquandò prima et præcipua hæresis , alibi turpissimum lucrum et pestis alias morbos longè superans. Hinc Innoc. III. cap. Per tuas , de Simoniâ , sic ait : Cæteras autem exceptiones ut furti , adulterii , propter immunitatem hæresis simoniacæ (ad cuius comparationem cætera crimina quasi pro nihilo reputantur) duximus repellendas. Legenda autem sedulò , in Jure canonico tota quæstio prima causæ i ; legendus item tit. 3, lib. 5. Decretalium , ubi de Simoniâ .

Prob. 3.º Ex gravissimis pœnis , quæ simoniacis infliguntur , de quibus consule Tractatum de statuum obligationibus.

In eo autem sita est malitia simoniæ , quod 1.º res sacra aut spiritualis indignè ac irreligiosè tractetur , tunc enim cum re temporali quodammodo adæquatur , quasi tam vilis foret , ut instar rerum temporalium vendi posset : *Quis enim non vile putat esse , quod venditur ?* ut ait Hormisdas Papa , Epist. ad Episcopos Hispaniæ . 2.º Quia perindè agitur ac si res spiritualis hominum dominio ac potestati subjecta esset , sicuti res temporalis , cùm tamen ex solius Dei gratuitâ voluntate pendeat , ut ex Act. 8 , et I. ad Cor. 4 colligitur .

Dixi 1.º , *simoniam esse sacrilegium* ; quia est indigna tractatio rei sacræ contra religionem , cuius officium est res sacras dignè et reverenter tractare .

Dixi 2.º *gravissimum* ; quia est peccatum ex naturâ suâ mortale , et quod nullatenus ex parvitate materiæ veniale fieri potest .

ARTICULUS IV.

De Modis quibus committitur Simonia circa res sacras in genere, ubi de Causis à Simoniâ excusantibus.

Quinque sunt tituli vi quorum Ministri Ecclesiæ possunt à fidelibus temporalia bona accipere, sub quibus tamen sæpè occultatur simonia, videlicet: gratuita donatio, stipendium, necessaria sustentatio, labor et redemptio vexationis injustæ.

I. Excusat à Simoniâ titulus gratuitæ donationis; etenim certum est licere fidelibus bona temporalia largiri Ministris Ecclesiæ in modum eleemosynæ; itemque licitum est viris ecclesiasticis sponte à fidelibus oblata accipere, id enim et Christus ipse fecit, et ab ipso Ecclesiæ exordio usitatum suis legitur, Act. 4. Neque verò deterioris conditionis sunt Ministri Ecclesiæ quàm reliqui pauperes, quibus licet oblata accipere.

Verùm sub hoc titulo multimodè occultari solet simonia: quapropter ab Innoc. XI damnatae fuerunt hæc propositiones: 1.ª *Dare temporale pro spirituali, non est simonia, quando tempore non datur tanquam pretium, sed duntaxat tanquam motivum conferendi vel efficiendi spirituale, vel etiam quando tempore sit solum gratuita compensatio pro spirituali, aut è contrà.* 2.ª *Id quoque locum habet, etiamsi tempore sit principale motivum dandi spirituale; imò, etiamsi sit finis ipsius rei spiritualis, sic ut illud pluris aestimetur quàm res spiritualis.*

Ex quo sequitur, 1.º veram committi simo-

niam , sive res temporalis conferatur ut pretium ,
sive ut motivum ad obtainendam rem spiritualem .

Sequitur 2.º ex motivo gratitudinis non posse rem spiritualem alicui conferri , quia aliquid temporale receptum est vel speratur ; nam sub hoc prætextu subesse ac palliari potest simonia conventionalis , scilicet , si interveniat aliquod pactum ; nam omne pactum ex naturâ suâ onus seu obligationem iustitiae ac fidelitatis infert , ac proinde repugnat cum donatione gratuitâ , illamque destruit . Simoniacæ ergo sunt hæ conventiones : Dono tibi gratis pecuniam eâ lege , ut tu ex gratitudine mihi conferas Officium spirituale ; aut contrà : Dono tibi gratis Officium spirituale , ut tu ex gratitudine des mihi pecuniam ; neque verò ad hoc requiritur pactum expressum , sed tacitum sufficit vel incompletum , quale videtur et ferè semper præsumi debet significari , quandò dans pecuniam et sperans officium , vel aliam rem spiritualem , exigit promissionem grati animi , vel etiam ad gratitudinem , verbis , signis , petitionibus , aliisve similibus modis hor-tatur , et multò magis , si hanc determinatè gratificationem petat : hinc enim facile est intelligere , collatorem rei spiritualis illam non conferre ex merâ liberalitate vel gratitudine , sed tanquam compensationem , vel mercedem rei , vel obsequii temporalis ; neque in his casibus res temporalis verè gratis datur . Si tamen , verè et sincerè loquendo , munus esset gratuitum , sine ullâ intentione vel pacto , sive implicito , sive explicito , recipiendi rem aliquam spiritualem , tunc nulla esset simonia , ut declarat Sum. Pont. Alex. III , cap. *Etsi* , de Simoniâ .

II.

II. Excusat titulus stipendii : certum est enim Ministros Ecclesiæ spiritualia fidelibus ministrantes, posse ab illis sine ullâ simoniâ recipere temporalia, in modum justi stipendii ac debitæ sustentationis : id enim evidenter ait Apostolus, I. ad Cor. 9, ¶. 7 : *Quis militat*, inquit, *suis stipendiis unquam?... Quis pascit gregem*, et de lacte gregis non manducat? et ¶. 13, 14 : *Nescitis quoniam qui in sacrario operantur*, quæ de sacrario sunt edunt, et qui Altari deserviunt, cum Altari participant? ita et Dominus ordinavit iis qui *Evangelium annuntiant*, de *Evangelio vivere*. Alludit Apostolus ad id quod Christus ipse dixerat, operarium dignum esse mercede suâ et cibo suo, sic docens Prædicatores Evangelii impensis eorum quibus Evangelium prædicant, posse vivere. Latè tamen et impropriè mercedis nomen hic sumitur; nam jura exsequiarum, et quæcunque pro sacrarum functionum exercitio tribui solent, sive lege divinâ et naturali, sive ecclesiasticâ, sive solâ consuetudine Ministris Ecclesiæ sint assignata, rationem non habent pretii, quod spectatur per respectum ad valorem et aestimationem operis, sed stipendii, quod consideratur in ordine ad personam quæ sustentatione indiget, quamque acquirere potest, dum aliis deservit.

Sub prætextu tamen stipendii latere potest simonia :

1.º Si quis debitum stipendum exigat modo indebito et reprobato (cap. *Suam nobis*, cap. *Ad Apostolicam*, cap. *Cum in Ecclesiæ*, de Simoniâ), molestâ ac violentâ exactione : v. g., denegando spiritualia, donec numerata sit pecunia, quod S. Thom. hic, art. 3, in corp.,

meritò dicit habere venditionis speciem ; vel, quod idem est, donec de numerandâ pecuniâ data sit cautio.

2.º Si quis in administratione spiritualium, plus exigat pro stipendio, quâm verè debitum sit, in quo non solùm committitur injustitia, sed etiam simonia, quia cùm absit justus titulus exigendi, pro spirituali ministerio id exigi convincitur.

3.º Licet ex cap. *Ad Apostolicam*, de Simoniâ, Clerici ob consuetudinem censeantur jus habere ad certa quædam stipendia, et laici ea ipsis denegare non debeant, ibi tamen prohibetur tanquam imago simoniæ, ne ea ipsi Clerici exigant, sed solùm auctoritate Episcopi.

4.º Simonia est, et ex Jure reprobata, omnis consuetudo exigendi pecuniam, prandum, aut quid simile, pro receptione novi Canonici, sive cujuscunque Clerici in Ecclesiam, ut patet ex cap. *Si quis objicerit*, cap. *Si quis Præbendas*, causâ 1, quæst. 3, et cap. *Jacobus*, de Simoniâ: idem prohibuit Conc. Trid., canones citatos innovando, Sess. 24. Si tamen hujusmodi solutiones auctoritate Episcopi imponantur, et in usus pios ac toti Capitulo, non privatis, utiles convertantur, nulla tunc erit simonia, ut ait idem Conc. ibid. cap. 14.

5.º Simoniacum est aliquid dare vel accipere pro Ordinum collatione, atque id in Jure prohibetur et in Conc. Trid.

Ex dictis colligere debent ecclesiastici viri, ita ab ipsis esse accipienda debita stipendia, ut ab omni specie avaritiæ abstineant, nihilque, nisi juxta modum ab Ecclesiâ præscriptum et approbatas consuetudines, recipiant : quapro-

ter exactissimè servent laudabilem piorum Sacerdotum consuetudinem, qui etiam sponte à fidelibus oblata post Eucharistiæ et Pœnitentiæ aliorumque Sacramentorum administrationem, non recipiunt, semper præ oculis habentes illud Christi dictum : *Gratis accepistis, gratis date.*

III. Excusat titulus necessariæ sustentationis, qui præsertim spectat ingressum monasterii. Hæc pauca observanda sunt :

Simoniacum est dare vel accipere aliquid, præcisè propter ingressum Religionis vel susceptionem ad statum religiosum : ita definitum est à Conciliis, præsertim Lateran. IV, et probatur etiam ex cap. *Non satis*, cap. *Veniens*, cap. *Dilectus*, cap. *Quoniam*, de Simoniâ, et Extrav. primâ, eodem titulo.

Licitum tamen est dare aliquid propter sustentationem personæ ad statum religiosum admittendæ, dummodò monasterium dives non sit, nec sufficiens ad sustentandam personam quæ recipitur; tunc enim nihil datur propter ingressum monasterii; at si monasterium dives sit, nihil omninò dare licet pro ingressu in illud, ut docent omnes Theologi post S. Thomam, 2.^ā 2.^æ, quæst. 100, art. 3, ad 4.um, et in 4. Sententiarum, dist. 25. An autem paupertas monasterii vera sit an ficta, Superiorum est et Episcopi judicare.

IV. A simoniâ excusat labor; labor autem duplex distingui debet : alius est actioni spirituali intrinsecus, ut fatigatio necessaria ad concionem, ad celebrationem Missæ, etc.; alius extrinsecus, sine quo opus fieri potest, ut celebratio Missæ facienda in loco admodùm remoto, vel horâ graviter incommodâ. Porrò

labor intrinsecus nunquām vendi potest sine simoniā, quia cum actione spiritali indivisibiliter in unum et idem opus coalescit, et ideo ejusdem est cum eā conditionis; at verò labor extrinsecus, cùm sit ab actione spiritali separabilis, absque simoniā vendi potest. Similiter, excusat damnum emergens, quod quis patitur dūm laborat et tempus insumit in scribendo, iter agendo, etc., ut alteri Officium spiritale procuret. In hoc tamen casu, laboris solius, non Officii ipsius habenda est ratio; fatenturque Doctores simoniacum esse, qui munera vel pecuniam dat aut promittit alteri, præcisè ut pro se Officium spiritale postulet, quia tunc dat temporale immediatè et sine interventu alterius motivi, ad obtainendum spiritale.

V. Excusat redemptio injustæ vexationis; nullam quippe simoniam committit ille qui pretio redimit vexationem evidenter injustam, quæ infertur ad tollendum jus omnino acquisitum in officio spirituali, Parochi, v. g.; vel ad impediendum illius justam possessionem: ita S. Thomas. Ratio est quia, hoc in casu, nihil spiritale emitur, sed repellitur injuria illata, quæ est quid temporale.

Ex dictis concludendum, temporalia dare, promittere, vel accipere, occasione collationis spiritualium, aliquandò simoniacum esse, aliquandò non esse simoniacum. Utriusque discretio hâc generali regulâ fieri potest: simonia est, si detur, promittatur, vel accipiatur temporale, immediatè et sine interventu alterius motivi, ad obtainendum, aut conferendum spiritale; id est, si detur vel accipiatur temporale, non alio titulo quām ad spiritale consequendum

vel conferendum; et quidem sive temporale spectetur formaliter ut pretium, sive duntaxat, ut motivum rei spiritalis conferendæ. Si verò interveniat aliqua causa dandi vel accipiendi temporalia, occasione rei spiritalis, quales sunt prædictæ rationes stipendii, sustentationis, laboris extraordinarii, vexationis redimendæ, tunc temporalia dare vel exigere, non est simonia. Ita Suarez, lib. 4. de Simoniâ.

Duo superessent inquirenda, de simoniâ *in specie*: 1.um de modis quibus committitur simonia circa Beneficia, seu Officia spiritualia; 2.um de pœnis à Jure canonico latis, ob simoniâm quæ in ingressu Religionis, aut in Ordine vel Beneficio seu Officio spiritali commissa est (nulla quippe pœna, pro aliâ quâcunque simoniâ, Jure canonico incurritur, ut docent communiter Doctores). Verùm hæc consultò hic omittimus, in *Tractatu de Statuum Obligationibus* expendenda.

APPENDIX III,

AD DECALEGUM.

De quibusdam Peccatis Capitalibus.

DIXIMUS hujus tractatūs initio, omnia Legis divinæ præcepta non contineri in Decalogo; quapropter explicatis decem Decalogi præceptis quæ ad justitiam quodammodo pertinent, ut potè quæ ordinem habent in alterum, sive Deum, sive parentes et Superiores, sive alios quoslibet proximos, restat ut quædam addamus de præceptis temperantiæ, quorum observatione homo rectus efficitur in ordine ad seipsum.

Temperantia, ex S. Thomâ, 2.º 2.º, quæst. 141, est *virtus moralis quæ ad refrenandam bonorum sensibilium concupiscentiam, et moderandas corporis voluptates propter Deum inclinat*. Hujus variæ sunt species: præcipuæ sunt, abstinentia, sobrietas, castitas, modestia, humilitas, etc.; harum præcepta omnia sigillatim exponere non vacat: quocircà agemus tantùm breviter de quibusdam peccatis capitalibus temperantiæ oppositis, quò faciliùs Confessarii, postquam pœnitentes interrogârunt circa præcepta divinæ Legis, juxta ordinem Decalogi, eos etiam examinent circa peccata capitalia.

Capitalia dicuntur, quia sunt aliorum ferè omnium peccatorum veluti fontes et capita, vimque maximam habent eorum objecta ad ex-

citandas in nobis vehementissimas passiones. *Mortalia* etiam dicuntur, quia sæpissimè mortem animæ afferunt, quamvis mortalia semper non sint: septem vulgò numerantur, verùm de quatuor satis abundè egimus, scilicet de Acediâ, Invidiâ, Irâ et Luxuriâ; superest ut de Avaritiâ, Superbiâ et Gulâ, triplici articulo disseramus.

ARTICULUS PRIMUS.

De Superbiâ.

Superbia est *inordinatus appetitus propriæ excellentiæ*; namque, ut ait S. Aug. lib. 14 de Civitate Dei, cap. 13, *Quid est superbia, nisi perversæ celsitudinis appetitus?* Quandò præ isto appetitu se extollendi, aliquis non vult subjici Deo aut Superioribus in his in quibus subjici debet, tunc superbia dicitur *consummata et perfecta*; si verò, nonobstante appetitu se extollendi, Deo tamen et Superioribus se subdat in iis in quibus debet, dicitur superbia *imperfecta*.

Superbiæ tres imprimis filiæ seu species vulgò assignantur, *præsumptio*, *ambitio* et *vana gloria*.

Præsumptio est appetitus inordinatus se extollendi de suis viribus, sive temerè existimando se posse aliquid quod est supra vires, sive illud aggrediendo, v. g., si quis officium Confessarii accipiat, quamvis ad illud non sit idoneus.

Ambitio est appetitus inordinatus dominandi, seu extollendi se per dignitatem vel honorem, præsertim indebitum, v. g., si quis ambiat dignitatem absque vocatione, quamvis sit indignus.

Vana Gloria est appetitus inordinatus se extollendi per vanam existimationem et gloriam apud homines.

CONCLUSIO.

Superbia consummata, quæ quis renuit subjici Deo vel Superioribus, in quibus debet ex necessitate salutis, est peccatum mortale. Idem dicendum de tribus speciebus superbiæ.

Prob. 1.º Innumeris Scripturæ locis: Prov. 6, ¶. 16, 17: Sex sunt quæ odit Dominus, ... oculos sublimes, etc. Prov. 8, ¶. 13: Arrogantiam et superbiam detestor. Prov. 16, ¶. 5: Abominatio Domini est omnis arrogans. Eccli. 10, ¶. 7: Odibilis coram Deo est et hominibus superbia. Ad Rom. 1, ¶. 32, Superbi et elati recensentur inter eos qui digni sunt morte.

Prob. 2.º Ex SS. PP. S. Amb. Epist. 84: Inter omnes lapsus hominum, inquit, inter omnia commissa peccantium, nulla est gravior quam superborum ruina, maximè cum ipsa elatio in Dei tendit injuriam. S. Chrysost. Hom. 43 ad Popul. Antioch. Nullum malum par elationi, hominem reddit dæmonem, contumeliatorem, blasphemum, etc. S. Greg. cap. 41 in Job: Evidentissimum reproborum signum superbia est; at contrà humilitas electorum.

Prob. 3.º Ratione: Gravissima enim inordinatio est, cum quis Deo et Superioribus non subjicitur in iis quæ necessaria sunt ad salutem: atqui superbia consummata id includit; ergo, etc.

Colliges 1.º, quoad superbiam, toties peccari mortaliter, per se loquendo, quoties 1. affec-

tatur æqualitas cum aliquâ perfectione divinâ, v. g., independentiâ, scientiâ, etc., ut de primis parentibus innuit Scriptura, Gen. 3; vel quoad honores divinos aut nomina soli Deo debita, sicut de Herode legimus. 2. Quoties aliquis ita est affectus, ut ad obtinendam vel retinendam aliquam excellentiam, actualiter paratus sit unum aut plura transgredi præcepta in materia gravi. 3. Quoties ad obtinendam propriam excellentiam vel celsitudinem, aliquis aliorum ruinam notabilem aut procurat aut desiderat, aut de aliorum excellentiâ et bono notabili tristatur. 4. Quoties ex persuasione propriæ excellentiæ, graviter alios despicit, vel in eorum abjectione sibi complacet, sicut de Pharisæo legitur, Lucæ 18.

Colliges 2.º, quoad præsumptionem, peccare mortaliter, per se loquendo, eum qui præsumit, vel se posse beatitudinem æternam viribus naturalibus adipisci, vel opus aliquod supernaturale ac meritorium æternæ vitæ facere sine gratiæ adjutorio; item, qui munus pastorale, aut aliquid simile accipit, quamvis obligacionibus ei annexis satisfacere non valeat.

Colliges 3.º, quoad ambitionem, toties pecari mortaliter, per se loquendo, 1. quoties aliquis aliis dominandi studio, conatur eos subtrahere, vel ab obedientiâ Deo debitâ, sicut fecit primus Angelus, vel etiam ab obedientiâ legitimis Superioribus debitâ, ut fit sæpissimè ab hominibus superbis et ambitiosis. 2. Quoties aliquis animo dominandi, officium accipit quo se novit indignum. 3. Quoties aliquis ita affectus actualiter est erga suam dignitatem, ut paratus sit ad violandum potius præceptum ali-

quod sub mortali obligans, quām ad dimittendam dignitatem.

Colliges 4.º deniquē, quoad vanam gloriam, peccare mortaliter, per se loquendo, eum qui ad aucupandam inanem gloriam, falsò mentitur, v. g., se à Deo specialiter missum esse, vel qui ita fingit magnam sanctitatem, ut suā hypocrisi causa sit contemptū veræ sanctitatis aut religionis, vel veri damni proximi; item, qui se jactat de peccato mortali, vel favorem humanum divinæ dilectioni præponit in materiâ gravi, ut de multis Principibus Judæorum refertur, qui quamvis in Christum crederent, illum tamen non sunt confessi; quia ut ait Evangelista, *Dilexerunt gloriam hominum, magis quām gloriam Dei*. Peccant etiam peccato vanæ gloriæ, qui aliquod opus bonum exercent, v. g., ecclesiastici viri qui functiones suas obeunt, verbum Dei prædicant, eleemosynam erogant, ad aucupandam gloriam, favorem laudesque hominum.

Dixi, *superbiam consummatam esse peccatum mortale*; quia si sit solùm imperfecta superbia, quā quis se subjiciat quidem in his in quibus subditus esse debet, sed in suo tamen affectu se magnificet, erit solùm peccatum veniale, ut communiter docent Theologi; quia haec inordinatio, cùm sit sine Dei et aliorum despectu, non videtur ita gravis ut ad peccatum mortale sufficiat. Attamen omnis superbia summo studio præcavenda est, præsertim à viris Deo specialiter consecratis, tum quia causa est cur Deus gratias speciales nobis subtrahat; namque, ut dicitur Jacobi 4, ¶. 6, Petri 5, *Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam*; tum quia

non raro Deus permittit ad humiliandos superbos, ut in gravissima, præsertim luxuriæ peccata labantur, ut notarunt SS. PP., maximè verò S. Aug. Serm. 354 ad Continentes, alias Serm. 53 de Verbis Domini: *Audeo dicere, inquit, superbis continentibus expedit cadere, ut in eo ipso in quo se extollunt, humilientur. Quid enim prodest cui inest continentia, si dominatur superbia?* Atque hinc colligit S. Thomas superbiam esse gravissimum peccatum; sicut enim medicus sapiens, in remedium majoris mali, patitur infirmum etiam in leviorem morbum incidere; ita etiam peccatum superbiae gravius esse ostenditur, ex hoc ipso quod, pro ejus remedio, Deus permittit homines ruere in alia peccata.

ARTICULUS II.

De Avaritiâ.

Avaritia à S. Aug. definitur, *libido habendi pecuniam*; à S. Thomâ, *immoderatus amor habendi*, supple, bona temporalia; est ergo immoderatus amor acquirendi et retinendi pecunias, seu quæcunque bona, sive mobilia, sive immobilia, quæ pecuniâ comparantur.

Tripliciter spectari potest avaritia, vel 1.º prout amori Dei appretiativo opponitur, quando scilicet amor divitiarum amori Dei præponitur, et quasi ultimus finis in divitiis constituitur, ut ait S. Thomas; vel 2.º prout opponitur justitiae aut charitati erga proximum, quarum virtutum præcepta infringit avarus, quoties ob inordinatum amorem divitiarum, voluntatem habet subripiendi aut retinendi aliena, vel

proximo eleemosynam non largiendi, quamvis ex præcepto teneatur; vel 3.º prout opponitur liberalitati, quandò, scilicet, avarus inordinate quidem amat divitias, nec eas pauperibus liberaliter distribuit; paratus tamen eas potius perdere, quàm vel à Dei amicitiâ excidere, vel injustè nocere proximo, vel ei non subvenire, quoties præceptum urgebit.

CONCLUSIO.

Avaritia est peccatum ex genere suo mortale, quando opponitur amori appretiativo erga Deum, vel præceptis justitiæ et eleemosynæ erga proximum.

Prob. 1.º Ex Script. Eccli. 10, ¶. 9, 10 : Avaro autem nihil est scelestius. Nihil est ini quis quam amare pecuniam : hic enim et animam suam venalem habet. I. ad Cor. 6, ¶. 9, 10 : Nolite errare... neque fures, neque avari... regnum Dei possibebunt. Item, ad Ephes. 5, et ad Coloss. 3, avaritia vocatur idolorum ac simulacrorum servitus.

Patrum testimonia pro more nostro non referimus hīc, quia passim obvia sunt.

Prob. 2.º Ratione : Quia certum est præcepta, tum amoris appretiativi erga Deum, tum justitiæ et eleemosynæ erga proximum, obligare sub mortali, per se loquendo; ergo avaritia per se est peccatum mortale, quando præceptis illis opponitur. At verò quandò avaritia opponitur solùm liberalitati, non est ordinariè peccatum mortale, ex S. Thomâ et aliis communiter Theologis; est tamen valdè periculosa, namque ex Apost. I. ad Tim. 6, ¶. 9, 10, qui volunt divites

fieri, incidunt in tentationem et in laqueum dia-boli, et desideria multa inutilia et nociva, quæ mergunt homines in interitum et perditionem. Radix enim omnium malorum est cupiditas.

ARTICULUS III.

De Gula.

Gula generatim sumpta, est *inordinatus appetitus et usus cibi vel potús*, opponiturque abstinentiæ et sobrietati.

Sobrietas est virtus moderans affectum et usum potús inebriativi. Abstinentia verò strictè sumpta, est virtus moderans affectum et usum cibi atque etiam potús non inebriativi. Hinc duplex gulæ distinguitur species, alia quæ sistit in immoderatâ cibi vel potûs non inebriantis sumptione, et dicitur *comessatio*, vel etiam simpliciter et strictè *gula*; alia quæ in excessivâ potûs inebriantis acceptione posita est, et dicitur *ebrietas*. Item, ebrietas alia *perfecta*, et est excessus in potu usque ad violentam usûs rationis privationem; alia *imperfecta*, quæ non tollit rationis usum, et quâ stante discerni potest bonum inter et malum, quamvis phantasia non nihil turbata sit, atque idcirco lingua titubet, vel pedes vacillent, vel oculi duplicatò aspiciant.

CONCLUSIO PRIMA.

Gula strictè dicta, prout distinguitur ab ebrietate, aliquandò mortalis est, aliquandò venialis.

Prob. 1.ª pars, 1.º Ex cap. 5 ad Galat.

ubi comessationes annumerantur inter opera carnis quæ excludunt à regno cœlorum.

Prob. 2.º Auctoritate et ratione S. Thomæ , 2.ª 2.ª , quæst. 148, art. 2; undè constat sæpè gulam avertere ab ultimo fine , ideòque gravem continere deformitatem ; et 1. quidem ratione affectūs graviter inordinati , quo fit ut plurimi ad ventrem suum omnia referant , *quorum* , ut legitur ad Philipp. 3 , *Deus venter est* , dùm cibi et potūs delicias plusquam cætera quærunt , sive ad id omnes curas et cogitationes explicitè referendo , sive istud interpretativè solùm intendendo , cùm parati sunt mortaliter peccare , v. g. , varias admittere injurias , debita quibus solvendis sunt impares contrahere , potius quam uti victu moderato . 2. Ratione gravis nocimenti , quod quis ob gulam sibi , aut familiæ suæ , vel creditoribus infert , sanitatem corporis graviter lædendo , filios aut filias juxta convenientem statum non collocando , debita non solvendo , vel etiam non opitulando gravem patientibus necessitatem , etc . 3. Ratione præcepti vel scandali , aut peccandi periculi ; ut si quis vetitis ab Ecclesiâ cibis utatur ; vel licitis , cum aliorum scandalo , contra istud Apost. I. ad Cor. 8 : *Si esca scandalizet fratrem meum , non manducabo carnem in æternum* ; aut prævidens ciborum usum notabiliter immoderatum sibi pollutionis causam fore . 4. Si quis , ob solam voluptatem , cibo vel potu usque ad vomitum se ingurgitet , vel si postquam multum comedit , ad vomitum se excitet , ut iterum ad voluptatem edat ; istud enim , seclusis etiam scandalo et ebrietate , gravem continet inordinationem , graviter dedecet naturam rationalem , et est plus quam bestiale .

5. Si quis, citra necessitatem extremam, humanâ carne aut sanguine vescatur, quia istud et honori defunctis debito, et recto naturæ ordini opponitur. Ut tamen licitum est humanâ carne in medicamentis; hæc enim sic alterata est, ut jam non censeatur humanæ carnis sumptio.

Prob. 2.ª pars. Ut enim ait S. Thom. ibidem: *Si quis solùm nimis concupiscat delectationes ciborum, non tamen ita quòd propter hoc faceret aliquid contra legem Dei, est peccatum veniale.*

Addit, art. 4, S. Doctor, post S. Greg. magnum, quinque modis committi gulæ peccatum: 1.º si edas ante tempus, quod erit lethale peccatum, si in die jejunii, absque rationabili causâ, multùm præveniatur tempus refectionis ordinarium; 2.º si nimis exquisita, id est, pretiosiora, quām conveniat statui vel necessitatibus; 3.º si plus justo; 4.º si voraciter; 5.º si nimis exquisitè præparata, juxta hunc versum:

Præproperè, lautè, nimis, ardenter, studiosè.

In his tamen vulgò nonnisi venialiter, exceptis casibus modò memoratis, peccatur.

CONCLUSIO II.

Ebrietas voluntaria et perfecta est certò peccatum mortale; imò probabile est ipsammet imperfectam, qualem suprà descripsimus, esse lethalem.

1.ª Pars patet, 1.º *Ex cit. cap. 5 Epist. ad Galat.* ubi de ebrietate, ut et de pluribus aliis operibus carnis, dicitur: *Quoniam qui talia agunt regnum Dei non consequentur.*

2.º Ex SS. Patribus passim : *Ubi ebrietas*, inquit S. Chrys. Hom. 57 ad Populum Antiochenum, *ibi diabolus*.

3.º *Multiplici ratione* : 1.^a Quia per ebrietatem homo violenter se privat usu rationis, et eâ utendi proximâ potestate, quæ præstantissimum est in homine bonum jusque naturale, de quo nemo cedere potest, nisi gravem injuriam naturæ suæ inferendo. 2.^a Quia ebrietas hominem brutis animantibus inferiorem reddit, impellit ad turpia, et ex eâ plerumquè sequitur deformitas actionum, gestuum et motuum corporis, cum summo humanæ dignitatis dedecore.

Hinc 1.º ebrietas omnibus graviter prohibita, majori adhuc vituperio digna est, 1. in feminis, quia majori periculo se exponunt; 2. in Clericis, in Religiosis, et in iis omnibus quibus aliorum cura incumbit, ratione sequentis indè scandali.

Hinc 2.º lethaliter peccant, qui quocunque motivo amicos ad bibendum incitant, præscii eos ad ebrietatem esse perducendos; etenim *digni sunt morte non solum qui faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus*.

Dixi in conclusione, *voluntaria*; quia inculpabilis est ebrietas, respectu illius *qui nescit potum esse immoderatum*, inquit S. Thomas, quæst. 150, art. 2, *aut inebriare potentem*, ut contigit justo Noe; aut venialis esse potest in eo qui advertit quidem potum esse paulò immoderatum, sed rationabiliter existimat eum non esse inebrietativum. Ad hoc tamen ut sit lethale peccatum, non requiritur quòd expressè et directè intendatur, sed satis est quòd interpretativè sit volita, ut sit in iis qui bibunt quantum

possunt aut rogantur, non curantes an ebrietas sequatur necne.

Prob. 2.ª pars. 1.º Ex Script. Isaiæ cap. 5, ¶. 22: Væ qui potentes estis ad bibendum, et viri fortes ad miscendam ebrietatem, id est, fortes ad infundendum quemvis inebriativum liquorem. Porrò imprecatio, Væ, peccatum denotat mortale; at discriminè videtur esse inter ebrios, et potentes ad bibendum, in eo scilicet positum quòd illi rationis usu destituantur, hi verò nequaquam, propter, firmatam bibendi consuetudinem.

Prob. 2.º ratione nocimenti et scandali quæ indè sequi nata sunt.

Dixi, *probabile*; quia plurimi graves auctores cum Sylvio, in 2.^ā 2.^æ, quæst. 150, art. 2, dissentunt, mitiusque opinantes, pronuntiant solùm ebrietatem imperfectam esse *ut minimum peccatum veniale*, nec fieri mortale, nisi quandò per eam *notabiliter lædunt* potatores *suam naturam, cogentes eam ferre potum immoderatum*.

Quoniam autem maximè committitur lethale peccatum gulæ, quandò ex desiderio cibi et potūs frangit quis jejunium ecclesiasticā lege impositum, ideo pauca quædam de jejuniorum observatione dicenda videntur triplici paragrapho.

§ I.

De Obligatione jejunandi.

Jejunium propriè dictum, est abstinentia à cibo et potu, major eâ quam communis temperantiae regula postulat. Dividitur in *naturale* et *ecclesiasticum*.

Jejunium naturale, est omnimoda cibi po-

tūsque abstinentia à mediā nocte præcedente; quale jejunium regulariter requiritur ad licitam S. Eucharistiæ susceptionem. Dico, *regulariter*, ut excipiam casum quo à non jejunis licet recipitur Eucharistia, in modum viatici.

Jejunium ecclesiasticum, de quo solo hīc loquimur, est certa quædam victus abstinentia, juxta præscriptum et consuetudinem Ecclesiæ, ad carnem mortificandam.

Dicitur 1.º, *certa quædam abstinentia victus*; non enim requiritur omnimoda, ut in jejunio naturali.

Dicitur 2.º, *juxta præscriptum et consuetudinem Ecclesiæ*; quia cùm jejunium illud sit tantum juris ecclesiastici, saltem quoad modum, Ecclesiæ est modum illum præscribere.

Dicitur 3.º, *ad carnem mortificandam*, ut indicetur qualis esse beatū finis jejunii ecclesiastici, et sic distinguatur tum à jejunio quod solūm necessitate fit, v. g., à pauperibus qui paupertatem suam in voluntarium virtutis actum non convertunt; tum à jejunio quod fit solūm ex motivo naturali, v. g., ad conservandam sanitatem corporis, vel ad habendas functiones animi benè dispositas.

C O N C L U S I O .

Fideles tenentur, sub peccato mortali, certis quibusdam diebus jejunare, juxta præscriptum et consuetudinem Ecclesiæ, nisi justa causa eos excuset.

Prob. 1.º Innumeris Conciliorum Canonibus, quibus jejunium præcipitur sub interminatione anathematis aut alterius gravissimæ pœnæ.

Prob. 2.º Ex SS. PP. Non leve, inquit S. Ambr. Serm. 25, peccatum est fidelibus, indictam à Domino Quadragesimam violare, et jejunia consecrata ventris voracitate dissolvere. Et S. Aug., Serm. 62, de tempore: *Aliis diebus, inquit, jejunare remedium est aut præmium, in Quadragesimā non jejunare peccatum est.*

Prob. 3.º Ex Bullā Alexand. VII, in quā damnata est hæc propositio: Frangens jejunium Ecclesiæ ad quod tenetur, non peccat mortaliiter, nisi ex contemptu et inobedientid fiat, putā, quia non vult se subjicere præcepto.

Prob. 4.º Ratione: Quia fideles tenentur sub mortali obedire præcepto legitimi Superioris in re gravi: atqui, etc.; ergo, etc.

Dixi 1.º, fideles teneri jejunare certis quibusdam diebus; scilicet, 1. singulis diebus Quadragesimæ, exceptis Dominicis; 2. feriis Quartuor Temporum; 3. quarundam festivitatum Vigiliis, ut patet ex cap. *Consilium*, de Observatione jejuniorum.

Dixi 2.º, *juxta præscriptum et consuetudinem Ecclesiæ*; cùm enim præceptum illud sit ecclesiasticum, Ecclesiæ est determinare in quo consistat jejunium, et quid requiratur ut satisfiat præcepto.

§ II.

De Modo jejunandi.

Tria nunc ad jejunandum requirit Ecclesiæ præceptum: 1.º quidem ut abstineatur à carnis illis quæ à piscibus distinguuntur; 2.º ut fiat unica refectio; 3.º ut illa fiat certâ horâ.

Et 1.º quidem ad jejunandum requiritur abstinentia à carnibus, quod probatur ex universalis et perpetuâ Ecclesiæ traditione, cuius testes eximii sunt SS. PP. Græci et Latini; S. Basil. Hom. 1 de Jejunio, n.º 10: *Carnes, inquit, non comedis... exspectas vesperam ut cibum sumas.* S. Chrysost. Hom. 2 in cap. 7 Gen.: *Nusquam hodiè... carnium concisiones vel coquorum discursus, sed illa omnia abierunt.* S. Hieron.: *Docemur tempore jejunii à cibis delicatoribus abstinere, nec carnem comedere.* S. August. contra Faustum, lib. 30: *Catholici, edomandi corporis causâ... non solum à carnibus, verùm à quibusdam aliis terræ fructibus abstinent.* Neque verò diebus jejunii prohibentur solum carnes strictè dictæ eorum animalium quæ à piscibus distinguuntur, sed etiam omnes partes animalis constitutivæ, ut cartilagines, nervi, sanguis, etc. Item, jus ex carnibus, medulla, laridum, adeps, etc. Non prohibentur tamen æqualiter omni die jejunii ova et lacticinia, et ea omnia quæ à carne procedunt, modò non sint partes animalis constitutivæ. Verùm in quadragesimâ non possunt licet manducari ova et lacticinia, nisi approbante et permitente Episcopo; quapropter damnata est ab Alexand. VII. hæc propositio: *Non est evidens quod consuetudo non comedendi ova et lacticinia in Quadragesimâ obliget.* Multis tamen in locis lacticiniorum usus, etiam Quadragesimæ tempore permittitur; quocircà debet unusquisque consulere et servare hâc in parte, loci in quo versatur consuetudinem, quæ est optima legum interpres.

Colliges comedentem carnes aut alium cibum

vetitum, die jejunii, graviter peccare, quia violat Ecclesiæ præceptum in re gravi.

Dices: Deus, Genes. 9, permisit hominibus ut ex omni carne ederent; et Apostolus, I. ad Timoth. 4, vetat abstinere à cibis quos Deus creavit. Item, I. ad Cor. 8, ad Coloss. 2, et Actuum 10. Idem SS. PP. dixerunt; ergo, etc.

Resp. in illis locis damnari solùm eos qui carnes aut alios quosdam cibos tanquam ex naturâ suâ immundos et illicitos respuebant, ut Tatiani et Manichæi: *Omnis enim creatura Dei bona est*, inquit Apostolus, istos Hæreticos propheticè confutans. At non reprehendit Apostolus eos qui carnium usum licitum putant, verùm, corporis domandi causâ, ab iis abstinent, juxta præscriptum Ecclesiæ: ut enim ait S. Fulgentius, *Servi Dei in eo quòd à carnibus et vino abstineant, non tanquam res immundas fugiunt, sed mundioris vitæ instituta sectantur*.

Quæres an ille qui legitimam dispensationem obtinuit ad carnes comedendas, liber sit ab obligatione jejunii.

Resp. 1.º Si dispensationem obtinuit ob debilitatem naturæ, quæ et meliori alimento indiget et multiplici refectione, tunc liber erit à jejunio.

Resp. 2.º Si causa dispensationis sit sola difficultas cibos quadragesimales digerendi, remanet obligatio jejunandi. Idemque à fortiori dicendum, si dispensatio data sit solùm ob ciborum quadragesimalium penuriam; ratio est quia dispensatio, cùm sit contra jus commune, est odiosa, nec proindè amplianda, sed restrin-genda: quod autem quidam aiunt, jejunium stare non posse cum esu carnium, gratis dici-

tur; imò falsum patet ex facto Alexandri VII, quem referunt esum carnium permisisse initio sui Pontificatus, prohibendo tamen duplēcēm in die comestionem. Item, ex Benedicto XIV, qui in opere de Synodo Diœcesanâ, quod edidit anno 1748, sic loquitur, lib. 7, cap. 3: *Quamvis ecclesiasticum jejunium cum carnium esu ritè componi plures negaverint Theologi, qui res morales per analogiam ad physicas explicantes, sibi animo finixerunt ecclesiasticum jejunium esse instar compositi physici, quod destrui necesse est, si vel una corruat ex partibus ejus essentiam constituentibus...; Nos, postquam supremum Petri solium condescendimus, sinentes Theologos in suis speculationibus tempus terere, ecclesiastici jejunii hominum intemperantia fatiscentem disciplinam, quantum fert conditio temporum, pro viribus sustentare curavimus, injungentes Episcopis, ne ulli permittant dielus Quadragesimæ, valetudinis causâ, carnibus vesci, nisi adjectâ lege religiosè servandi alteram jejunii partem, quæ consistit in unicâ comestione.*

Certum est 2.º ad jejunium requiri ut homo, à mediâ nocte ad aliam medium noctem, unam tantùm refectionem sumat; ita enim habet universalis Ecclesiae consuetudo, vim legis obtinens, ut omnes unanimiter fatentur: neque opus fuit præceptum eâ de re scribi; hoc enim intelligebatur tanquam præcepto jejunii præsuppositum, præcipue cùm Ecclesia Christiana hâc in parte secuta sit exemplum Patrum veteris Testamenti hoc modo jejunantium. Sola autem abstinentia à carnibus, cum licentiâ pluries sumendi refectionem, non dicitur jejunium; nam

ex cap. *Quadragesima*, de Consecr., distinct. 5, diebus dominicis in *Quadragesimâ* non jejunatur, et tamen in his diebus servatur abstinentia à carnibus, aliisque quæ cæteris diebus *quadragesimalibus* prohibentur. Cæterùm, unica refectione debet esse continua, aliàs non esset moraliter una, sed repetita. Undè non licet eam dividere, nisi ex legitimâ causâ, qualis est in Parocho qui queritur ut moribundo sacramenta ministret, in mercatore qui mensam relinquit ut notabile quid vendat, aliàs non venditurus, etc.

Colliges, extra unicam refectionem et cœnulam sive collatiunculam, de quâ infrà, prohiberi omnem comeditionem, etiam uvarum aut cæterorum fructuum, etiam sitis sedandæ causâ; imò, quamvis succus solùm sugatur, cæteris ex ore projectis; hæc enim omnia ad refectionem ordinantur. Similiter, prohibentur lac, liquores vulgò dicti *Café* et *Chocolat*, oleum, aliaque condimenta, nisi hæc medicinaliter sumantur et ad curandam realem infirmitatem. Peccat ergo mortaliter qui, præter unicam refectionem et collatiunculam, aliquid notabile comedit; violat enim præceptum Ecclesiæ in re gravi, sive aliquid notabile unâ vice comedat, sive, pluribus vicibus modicum quid comedendo, aliquid notabile tandem comedisse reperiatur. Hinc damnata est ab Alex. VII hæc propositio: *In die jejunii, qui sæpius modicum quid comedit, etiamsi notabile in fine comederit, non frangit jejuniū.* Jejunium tamen non solvunt lectores et ministri mensæ in Seminariis, Cœnobiis, aliisque similibus, qui modicum quid sumunt antequām legant aut mi-

nistrent; est enim veluti inchoata refectione, propter aliquam necessitatem, quæ supponitur adesse, saltem in ministris, ad hoc ut licet ali-
quid possint ante refectionem comedere.

3.º Quod spectat horam sumendi refectionem, olim Quadragesimæ tempore non licebat solvere jejunium nisi sub vesperam, aliis verò diebus jejunii, nonnisi horâ nonâ, id est, circa tertiam horam post meridiem, ut patet ex cap. *Solent*, de Consecr., distinct 1; ex Micrologo, cap. 6 de Observationibus Ecclesiæ, et ex regulâ S. Benedicti, cap. 41. Quem morem temporibus S. Bernardi adhuc viguisse, patet ex ejus Sermone 3 de Quadragesimâ: *Hactenùs*, inquit, usque ad nonam jejunavimus soli, nunc usque ad vesperam jejunabunt nobiscum pariter universi Reges et Principes, Clerus et populus, nobiles et ignobiles, etc. His tamen posterioribus seculis, Ecclesia, quæ pia mater est, toleravit et indulxit ut jejunium circa meridiem solvi possit; si quis tamen, absque rationabili causâ, notabili spatio, putâ tribus horis, ante meridiem sumat, absque dubio peccabit graviter. Ita communiùs optimæ notæ Theologi, contra nonnullos.

Quæres an licita sit cœnula sive collatiuncula die jejunii.

Resp. nunc eam licitam esse, servatis qui-
busdam conditionibus; id enim postremis his
seculis indulxit Ecclesia. At cùm nullo jure
scripto nitatur ille usus, sed solâ consuetudine
ab Ecclesiâ toleratâ, ex illâ etiam consuetudine
peti debent conditiones in illâ collatiunculâ ob-
servandæ.

Prima conditio requisita, circa qualitatem
sumendorum,

sumendorum, est, juxta communem Doctorum sensum, ut frustulum panis comedи queat vel seorsim, vel cum fructibus, aut aliis levioribus; cuiusmodi sunt uvæ passæ, ficus, nuces, pyra, poma, imò herbæ quædam crudæ, ut lactucæ, etc. At verò non licet cibos sumere, qui potissimum ad nutriendum valent, qualia sunt legumina, ova, pisces, placenta aut coctum jusculum; id enim non est in Galliâ receptum consuetudine piorum.

Secunda conditio requisita, circa quantitatem sumendorum, est ut quantitas illa sit exigua: cavendum diligenter ne collatiuncula in mediocrem cœnam vertatur; difficile tamen est in praxi speciatim determinare qualis sit illa modica quantitas; metienda videtur secundum personarum temperamentum et regionum diversitatem: optima tamen hâc in re videtur esse regula, si quis in unoquoque loco jejunium servet, prout à piis et timoratis viris servari consuevit.

Tertia conditio, circa horam collatiunculæ, est ut differatur usque ad vesperam; peccaret enim, secundum multos Doctores, saltem venialiter, qui sine justâ causâ circa meridiem collatiunculam sumeret, cœnâ ad vesperam dilatâ. Ratio est quia collatiuncula contra jus commune introducta est consuetudine solâ; undè licita non est, nisi prout fert consuetudo, scilicet ad vesperam.

Dixi, *sine justâ causâ*; quia si hæc adsit, qualis est proficisciendi necessitas, aut summa vacuo stomacho dormiendi difficultas, etc., tūm consuetudo permittit collatiunculam fieri circa meridiem.

§ III.

De Causis excusantibus à Jejunio.

Duplex generatim assignari potest causa excusans à jejunio, impotentia scilicet *physica* et *moralis*, quandò quis vel omnino jejunare non potest, vel non sine magno suo vel alterius incommodo.

Impotentiam physicam excusare certum est, quia constat neminem ad impossibile obligari. Excusat etiam potentia moralis, quia Ecclesia, quæ pia mater est, filios suos obligare non solet cum multo incommodo.

Multiplex autem est potentia moralis, quæ ad quatuor capita revocari potest, scilicet infirmitatem, paupertatem, laborem et pietatem.

Quoad infirmitatem, quadruplex à Theologis distinguitur, languoris, complexionis, ætatis et conditionis.

1.º Quidem à jejunio excusatur, qui morbo aliquo laborat, v. g., febri, ex cap. *Consilium, de Observatione jejuniorum.*

2.º Ob infirmitatem complexionis, excusantur qui inediâ facilè in morbum labuntur, ut convalescentes; vel ii qui propter inediam, vehementer capitum aut stomachi dolores pati solent.

3.º Infirmitas conditionis excusat à jejunio mulieres gravidas aut lactantes, quæ tum pro seipsis, tum pro foetu, cibo indigent.

4.º Infirmitas ætatis, quæ reperitur tum in pueris, tum in senibus, secundùm multos Doctores. De pueris sic loquitur S. Thomas, 2.^ā 2.^ā, quæst. 147, art. 4, ad 2.^{nm}: *Dicendum quod in pueris maximè est evidens causa non jejunandi, tum propter debilitatem... tum quia in-*

digent nutrimento propter necessitatem augmenti, quod fit de residuo alimenti; et ideo quandiu sunt in statu augmenti, quod est, ut in pluribus, usque ad finem tertii septennii (id est, usque ad annum ætatis 21 completum), non tenentur ad ecclesiastica jejunia servanda. Conveniens tamen est ut, etiam in hoc tempore, se ad jejunandum exerceant plus vel minus, secundum modum suæ ætatis.

De senibus, res non est ita determinata: multi Doctores septuagenarios jejunii lege liberant; sunt tamen aliqui septuagenariorum ita sani ac vegeti, ut sine magno incommodo jejunare possent, ideoque ad jejunium obligati videntur.

Quoad paupertatem, sic statuit S. Thomas, ibidem, ad 4.um: *Dicendum quod pauperes qui possunt sufficenter habere quod eis sufficiat ad unam comedionem, non excusantur ob paupertatem à jejunis Ecclesiæ, à quibus tamen excusari videntur illi qui frustatim eleemosynam mendicant, quia non possunt simul habere quod eis ad victimum sufficiat.*

Quoad laborem, duplex distingui potest: scilicet, operariorum et peregrinantium. 1.º Quidem certum est operarios omnes qui corporaliter laborant, et eos omnes qui iter agunt, non excusari à jejunio; damnata enim est ab Alexandro VII. hæc propositio: *Omnes officiales qui in Republica corporaliter laborant, sunt excusati ab obligatione jejunii, nec debent se certificare an labor sit possibilis cum jejunio.* Et ista: *Excusantur absolute à precepto jejunii omnes illi qui iter agunt equitando, ut cunque iter agant, etiamsi iter necessarium non sit, et etiamsi iter unius diei non confiant.*

Vera igitur regula ad dignoscendum an peregrini vel operarii obligentur ad jejunium, est ea quam tradit S. Thomas, loco jamjam citato, ad 3.um, ubi innuit eos obligari, quandò labor aut levis est, aut non est necessarius, sive ratione professionis, sive alterius necessitatis aut spiritualis aut temporalis.

Quoad pietatem, seu opera misericordiæ, vel officia spiritualia, v. g., concionandi, cantandi Officium divinum; ut hæc opera censeantur esse justa causa excusans à jejunio, debent non solum fieri ex officio et obedientiâ, vel evidenter esse majus bonum quām jejunium ipsum; sed præterea necesse est ut iis spiritualibus operibus incumbere jejunando quis non possit, nisi cum maximâ difficultate et gravi sanitatis detimento, vel virium amissione notabili. Verūm ne hâc in parte illusioni locus detur, consulendi sunt Superiores.

Quæres an dispensatione opus habeat qui moralem habet impotentiam jejunandi.

Resp. cum dist. Si enim impotentia evidens non sit, sed dubium sit an casset obligatio jejunii quoad unicam refectionem ac cibos vetitos, tunc sanè opus est dispensatione à legitimo Superiore impetratâ, scilicet ab Episcopo, si facile adiri possit, secùs verò à Parocho; si verò impotentia jejunandi est certa et aperta, tunc opus non est dispensatione, absolutè loquendo. Hoc tamen non impedit quominus, secundùm laudabilem cujusque loci consuetudinem, debeat postulari Ordinarii vel saltem Parochi licentia.

INDEX TOMI V.

TRACTATUS

DE ACTIBUS HUMANIS.

CAPUT PRIMUM. <i>De Naturâ, Divisione et internis Principiis Actuum humanorum.</i>	Pag. 1
SECTIO PRIMA. <i>De Voluntario.</i>	2
Articulus primus. <i>Quid et quotuplex sit Voluntarium.</i>	3
Articulus II. <i>Per quid tollatur Voluntarium.</i>	5
§ I. <i>Utrum vis seu coactio tollat Voluntarium.</i>	ibid.
II. <i>An metus tollat Voluntarium.</i>	7
III. <i>Utrum concupiscentia Voluntarium perimat.</i>	9
IV. <i>Utrum ignorantia causet Involuntarium.</i>	10
SECTIO II. <i>De Libero.</i>	17
CAPUT II. <i>De Principiis externis Actuum humanorum.</i>	29
SECTIO PRIMA. <i>De Fine.</i>	ibid.
SECTIO II. <i>De Beatitudine.</i>	41
Articulus primus. <i>De Beatitudine corporis.</i>	ibid.
Articulus II. <i>De Beatitudine animæ.</i>	46
CAPUT III. <i>De Proprietatibus Actuum humanorum.</i>	48
SECTIO PRIMA. <i>Utrum detur Actus indifferens moraliter.</i>	ibid.
SECTIO II. <i>Unde desumatur Actus humani moralitas.</i>	51
CAPUT IV. <i>De Regulis Actuum humanorum.</i>	57
SECTIO PRIMA. <i>De Naturâ et Divisione Conscientiæ.</i>	ibid.
SECTIO II. <i>De Conscientiâ rectâ et erroneâ.</i>	59
SECTIO III. <i>De Conscientiâ scrupulosâ.</i>	66
SECTIO IV. <i>De Conscientiâ dubiâ.</i>	70
SECTIO V. <i>De Conscientiâ et Opinione probabili.</i>	75

TRACTATUS

DE LEGIBUS.

CAPUT PRIMUM. <i>Quid et quotuplex sit Lex.</i>	94
Articulus primus. <i>Quid sit Lex.</i>	ibid.
Articulus II. <i>De Divisione Legis.</i>	100

CAPUT II. <i>An omnis Lex , etiam humana , obliget in conscientiā.</i>	Pag. 107
Articulus primus. <i>An Lex humana obliget sub culpdā.</i>	108
Articulus II. <i>An Lex humana obliget sub pœnā.</i>	115
Articulus III. <i>An Lex humana irritans aliquem ac- tum , obliget in conscientid.</i>	116
CAPUT III. <i>De materiâ Legum , seu quænam cadant sub obligatione Legis.</i>	121
Articulus primus. <i>Quinam actus cadant sub obliga- tione Legis.</i>	ibid.
Articulus II. <i>An modus implendi Legem cadat sub præcepto.</i>	124
Articulus III. <i>An tempus implendi Legem cadat sub illius obligatione.</i>	126
§ I. <i>Utrum Lex obliget ut certo tempore impleatur.</i>	ibid.
§ II. <i>An aliquando Leges obligent ante vel post tempus præfixum.</i>	128
CAPUT IV. <i>Quinam Legibus obedire teneantur.</i>	130
Articulus primus. <i>An aliqua Lex obliget infantes.</i>	ibid.
Articulus II. <i>An Lex humana obliget Legislatorem.</i>	132
Articulus III. <i>An Lex localis cives absentes obliget.</i>	133
Articulus IV. <i>An lex localis obliget advenas et vagos.</i>	137
CAPUT V. <i>Quibus modis Lex cesset obligare.</i>	140
Articulus primus. <i>De Epiikid.</i>	ibid.
Articulus II. <i>De Cessatione Legis.</i>	146
Articulus III. <i>De Dispensatione Legis.</i>	149
Articulus IV. <i>De Abrogatione Legis.</i>	156
APPENDIX <i>De Consuetudine.</i>	157

TRACTATUS

DE PECCATIS.

CAPUT PRIMUM. <i>Quandonam aliqua actio sit Peccatum.</i>	167
Articulus primus. <i>Quid sit Peccatum.</i>	168
Articulus II. <i>Quæ sint conditiones ad peccandum necessariae.</i>	169
CAPUT II. <i>Quandonam Peccatum sit mortale , aut solum veniale.</i>	175
Articulus primus. <i>Quandonam Peccatum judicari debeat mortale aut veniale ex genere suo.</i>	176
Articulus II. <i>Quandonam Peccatum mortale ex ge- nere suo , sit veniale per accidens.</i>	180

Articulus III. Quandonam Peccatum veniale sit mortale per accidens.	Pag. 186
CAPUT III. Unde sumenda sit distinctio specifica Peccatorum.	189
Articulus unicus. Ex qua regulâ desumenda sit distinctio specifica Peccatorum.	ibid.
CAPUT IV. An et quae Circumstantiae mutent speciem peccati, vel solum aggravent intra eamdem.	195
Articulus primus. Ex qua regulâ discernenda sint Circumstantiae speciem mutantes, vel solum aggravantes.	195
Articulus II. De usu et applicatione datae regulæ ad discernendas Circumstantias.	197
§ I. De Circumstantiâ Personæ.	198
II. De Circumstantiâ Objecti.	199
III. De Circumstantiâ Loci.	202
IV. De Circumstantiâ Auxilii.	203
V. De Circumstantiâ Finis.	ibid,
VI. De Circumstantiâ Modi.	205
§ VII. De Circumstantiâ Temporis.	206
Articulus III. Quænam sit necessitas aperiendi in Confessione Circumstantias Peccatorum.	208
CAPUT V. Unde sumenda sit distinctio numerica Peccatorum.	210
Articulus primus. Unde sumenda sit distinctio numerica Peccatorum seu ipsorum actuum.	211
Articulus II. De distinctione numerica malitiarum in uno et eodem actu peccaminoso.	217
CAPUT VI. De variis peccatorum divisionibus.	219
Articulus primus. De Peccato originali.	220
§ I. De existentiâ Peccati originalis.	221
§ II. In quo sita sit natura Peccati originalis.	225
§ III. Quomodo Peccatum Adami in posteros transfundatur.	227
§ IV. An omnes originalis Peccati nascantur consci. 228	
§ V. Qui sint Peccati originalis effectus.	235
Articulus II. De Peccatis cordis, oris et operis, et præsertim de Delectatione morosa.	237
§ I. Quid sit Delectatio morosa.	238
§ II. Quale peccatum sit morosa Delectatio.	241
§ III. Utrum delectatio morosa specificetur ab objecto externo.	249
§ IV. Quinam consensus requiratur ut Delectatio sensitiva imputetur ad peccatum.	251
Articulus III. De Peccatis ex malitiâ, infirmitate et ignorantia.	256
Articulus IV. De Peccatis commissionis et omissionis.	260

Articulus V. <i>De Peccatis carnalibus et spiritualibus.</i>	Pag. 262
Articulus VI. <i>De Peccatis contra Deum, contra proximum et contra seipsum.</i>	264
Articulus VII. <i>De Peccatis capitalibus.</i>	ibid.

TRACTATUS

DE PRÆCEPTIS DECALOGI.

CAPUT PROOEMIALE. <i>De divinâ Lege in communione.</i>	267
Articulus primus. <i>Quid sit Lex divina.</i>	ibid.
Articulus II. <i>Quæ et quanta sit obligatio servandæ Legis divinæ.</i>	269
Articulus III. <i>De divisione et ordine Præceptorum Decalogi.</i>	275

PARS PRIMA.

De Præceptis primæ tabulæ.

CAPUT PRIMUM. <i>De primo Decalogi Præcepto.</i>	277
SECTIO PRIMA. <i>De Præceptis Fidei.</i>	278
Articulus primus. <i>De Præcepto sciendi res Fidei.</i>	280
Articulus II. <i>De Præcepto credendi mysteria Fidei.</i>	285
Articulus III. <i>De Præcepto Fidem exterius confitendi.</i>	294
Articulus IV. <i>De Peccatis Fidei oppositis.</i>	301
SECTIO II. <i>De Præcepto Spei.</i>	305
Articulus primus. <i>Quid sit Spes.</i>	306
Articulus II. <i>An et quandò obliget Præceptum Spei.</i>	308
SECTIO III. <i>De Præceptis Charitatis.</i>	312
Articulus primus. <i>Quid sit Charitas.</i>	ibid.
Articulus II. <i>An et quandò obliget Præceptum Charitatis erga Deum.</i>	314
SECTIO IV. <i>De Religione.</i>	317
Articulus primus. <i>De naturâ et actibus Religionis.</i>	318
Articulus II. <i>De Præceptis Religionis in primo Decalogi Præcepto contentis.</i>	321
Articulus III. <i>De Vitiis Religioni oppositis.</i>	326
§ I. <i>De variis irreligiositatis speciebus.</i>	327
§ II. <i>De variis Superstitionum speciebus.</i>	335
CAPUT II. <i>De secundo Decalogi Præcepto.</i>	348
SECTIO PRIMA. <i>De Juramento.</i>	ibid.
Articulus primus. <i>Quid sit Juramentum.</i>	349
Articulus II. <i>Quotuplex sit Juramentum.</i>	350

Articulus III. <i>An Juramentum sit licitum et quænam Conditiones ad hoc requirantur.</i>	Pag. 352
Articulus IV. <i>De irreligioso Juramento assertorio.</i>	354
§ I. <i>De Juramento falso seu Perjurio.</i>	355
§ II. <i>De Juramento injusto.</i>	357
§ III. <i>De Juramento indiscreto.</i>	360
Articulus V. <i>De irreligioso Juramento promissorio.</i>	361
Articulus VI. <i>De Causis impedientibus ne contrahatur obligatio per Juramentum promissorium.</i>	363
Articulus VII. <i>De Causis auferentibus obligationem Juramenti promissorii.</i>	367
SECTIO II. <i>De Voto.</i>	369
Articulus primus. <i>Quid sit Votum.</i>	370
Articulus II. <i>Quotuplex sit Votum.</i>	375
Articulus III. <i>Quænam sit obligatio Votum non prævaricandi.</i>	377
Articulus IV. <i>Quænam sint Causæ excusantes ab obligatione Voti adimplendi.</i>	381
§ I. <i>De primâ Causâ excusante, quæ est Mutatio materiae.</i>	ibid.
§ II. <i>De secundâ Causâ excusante, quæ est Irritatio Voti.</i>	383
§ III. <i>De tertiad Causâ excusante, quæ est Dispensatio Voti.</i>	386
§ IV. <i>De quartâ Causâ excusante, quæ Commutatio Voti.</i>	388
CAPUT III. <i>De tertio Decalogi Præcepto.</i>	392
SECTIO PRIMA. <i>De obligatione sanctificandi dominicum et festos dies, auditione Missæ et praxi bonorum operum.</i>	394
SECTIO II. <i>De obligatione cessandi à nonnullis operibus, diebus dominicis et festis.</i>	404

PARS SECUNDA.

De Præceptis secundæ tabulæ.

CAPUT PRIMUM. <i>De Charitate Proximi.</i>	413
SECTIO PRIMA. <i>De Præcepto diligendi Proximum.</i>	ibid.
Articulus primus. <i>An detur Præceptum diligendi Proximum.</i>	ibid.
Articulus II. <i>De Dilectione inimicorum.</i>	417
Articulus III. <i>De ordine in Charitate servando.</i>	422
SECTIO II. <i>De Præcepto subveniendi Proximo per Eleemosynam et Correctionem fraternalm.</i>	429
Articulus primus. <i>De Præcepto faciendi Eleemosynam.</i>	430
Articulus II. <i>De Præcepto Correctionis fraternalæ.</i>	440

SECTIO III. De peccatis contra Charitatem Proxi- mi.	Pag.	441
Articulus primus. <i>De Odio contra Proximum.</i>		445
Articulus II. <i>De Invidiâ.</i>		447
Articulus III. <i>De Discordiâ.</i>		451
Articulus IV. <i>De Scandalo.</i>		453
§ I. <i>Quid et quotuplex sit Scandalum.</i>		454
§ II. <i>An et quandò Scandalum sit peccatum.</i>		456
§ III. <i>An liceat subministrare Materiam peccati ho- mini peccaturo.</i>		459
§ IV. <i>An teneamur aliquas actiones indifferentes, aut etiam bonas omittere, ob Scandalum pusillo- rum.</i>		466
CAPUT II. De quarto Decalogi Præcepto.	469	
SECTIO PRIMA. <i>De Præceptis pietatis filiorum erga parentes.</i>		470
Articulus primus. <i>De Præcepto reverendi parentes.</i>		471
Articulus II. <i>De Præcepto amandi parentes.</i>		473
Articulus III. <i>De Præcepto obediendi parentibus.</i>		474
SECTIO II. <i>De Præceptis pietatis parentum in filios, et conjugum erga se invicem.</i>		476
Articulus primus. <i>De Præceptis parentum erga fi- lios.</i>		ibid.
Articulus II. <i>De Præcepto pietatis erga conjuges.</i>		479
SECTIO III. <i>De Præceptis observantiæ inferiorum erga Superiores et vicissim.</i>		481
Articulus primus. <i>De Præceptis observantiæ inferio- rum erga Superiores.</i>		ibid.
Articulus II. <i>Quam subditorum curam Superiores habere debeant.</i>		483
CAPUT III. De quinto Decalogi Præcepto.	485	
SECTIO PRIMA. <i>De Præcepto non occidendi nec muti- landi seipsum.</i>		486
SECTIO II. <i>De Præcepto non occidendi nec mutilandi Proximum.</i>		491
SECTIO III. <i>De Præcepto non irascendi contra Proxi- mum.</i>		504
CAPUT IV. De sexto Decalogi Præcepto.	506	
SECTIO PRIMA. <i>De peccatis Luxuriæ consummatæ na- turalis.</i>		507
Articulus primus. <i>De Fornicatione.</i>		508
Articulus II. <i>De Stupro, Rupta et Adulterio.</i>		509
Articulus III. <i>De Incestu et Sacrilegio.</i>		511
SECTIO II. <i>De peccatis Luxuriæ consummatæ contra naturam.</i>		514
Articulus unicus. <i>Quænam sint peccata Luxuriæ contra naturam.</i>		515

SECTIO III. <i>De peccatis Luxuriæ non consummatæ.</i>	518
SECTIO IV. <i>De Remediis contra Luxuriam.</i>	523
CAPUT V. <i>De septimo Decalogi Præcepto.</i>	524
SECTIO PRIMA. <i>De Furto in genere.</i>	ibid.
Articulus primus. <i>Quid sit Furtum.</i>	ibid.
Articulus II. <i>Quale peccatum sit Furtum.</i>	527
SECTIO II. <i>Quænam sit gravis materia in Furtis.</i>	528
Articulus primus. <i>Quænam sit gravis materia in Furtis extraneorum.</i>	ibid.
Articulus II. <i>Quænam sit materia gravis in Furtis domesticorum.</i>	530
Articulus III. <i>Quænam sit gravis materia in modicis Furtis continuatis.</i>	534
Articulus IV. <i>De Rapinâ.</i>	537
CAPUT VI. <i>De octavo Decalogi Præcepto.</i>	538
SECTIO PRIMA. <i>De falso Testimonio et Mendacio.</i>	539
Articulus primus. <i>De Præcepto falsi Testimonii vietandi.</i>	ibid.
Articulus II. <i>De Mendacio.</i>	541
SECTIO II. <i>De Detractione et Contumeliâ.</i>	547
Articulus primus. <i>De Detractione.</i>	ibid.
§ I. <i>Quid et quotuplex sit Detractio.</i>	ibid.
§ II. <i>Quale peccatum sit Detractio.</i>	549
Articulus II. <i>De Contumeliâ.</i>	556
SECTIO III. <i>De Judicio temerario et Violatione Secreti.</i>	560
Articulus primus. <i>De Judicio temerario.</i>	561
Articulus II. <i>De peccato Violationis Secreti alieni.</i>	568
CAPUT VII. <i>De nono et decimo Decalogi Præcepto.</i>	570
Articulus unicus. <i>Quid his Præceptis prohibeatur.</i>	ibid.
APPENDIX PRIMA , ad primum Decalogi Præceptum.	
<i>De Oratione in genere.</i>	573
Articulus primus. <i>Quid et quotuplex sit Oratio.</i>	ibid.
Articulus II. <i>De Necessitate Orationis.</i>	575
Articulus III. <i>De Utilitate et Efficaciâ Orationis.</i>	578
Articulus IV. <i>De Conditionibus ad Orationem.</i>	579
Articulus V. <i>De iis quæ à Deo petenda sunt.</i>	583
Articulus VI. <i>Ad quem dirigi debeat Oratio.</i>	585
Articulus VII. <i>Pro quibus orandum sit.</i>	588
APPENDIX II , ad primum Decalogi Præceptum. <i>De Simoniâ in genere.</i>	590
Articulus primus. <i>Quid sit Simonia.</i>	ibid.
Articulus II. <i>Quotuplex sit Simonia.</i>	594
Articulus III. <i>De Malitiâ Simoniae.</i>	597

<i>Articulus IV. De Modis quibus committitur Simonia circa res sacras in genere, ubi de Causis à Simoni excusantibus.</i>	Pag. 599
APPENDIX III ad Decalogum. De quibusdam Peccatis capitalibus.	606
<i>Articulus primus. De Superbiâ.</i>	607
<i>Articulus II. De Avaritiâ.</i>	611
<i>Articulus III. De Gulâ.</i>	613
<i>§ I. De Obligatione jejunandi.</i>	617
<i>§ II. De Modo jejunandi.</i>	619
<i>§ III. De Causis excusantibus à Jejunio.</i>	626

FINIS INDICIS.

